

КАБІNET МІНІСТРІВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
УКРАЇНИ

НІЖИНСЬКИЙ
АГРОТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ

ПРІОРИТЕТИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АПВ УКРАЇНИ: *ДОСВІД, МОЖЛИВОСТІ, ТЕХНОЛОГІЇ*

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної конференції
професорсько-викладацького складу, науковців,
аспірантів і студентів

29 - 30 березня 2012 р.

УДК 378.14
ББК 65.9 (4Укр) 32-5
М 34

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу, науковців, аспірантів і студентів "Пріоритети інноваційного розвитку АПВ України: досвід, можливості, технології" // Зб. наук. пр. / Редкол.: В.С. Лукач та ін. – Ніжин, 2012. – 497 с.

Рекомендовано до друку вченою радою від 30.03.2012 р. № 8.

Редакц. колегія:

В.С. Лукач, С.В. Толочко, А.Г. Кушніренко, О.І. Литвинов, І.І. Махмудов, В.М. Головки, В.В. Лементарьов, З.Д. Тичук, Н.В. Потопальська, В.П. Литовченко, О.С. Сидорович, В.І. Курило, В.В. Мушенко, О.І. Грабовецький.

У збірнику надруковані матеріали міжнародної науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу, науковців, аспірантів і студентів **"Пріоритети інноваційного розвитку АПВ України: досвід, можливості, технології"**, висвітлено результати наукових досліджень, проведених професорами, викладачами, науковцями, аспірантами, студентами Національного університету біоресурсів і природокористування України, Відокремленого підрозділу Національного університету біоресурсів і природокористування України "Ніжинський агротехнічний інститут", Відокремленого підрозділу Національного університету біоресурсів і природокористування України "Ірпінський економічний коледж", Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, Луганського національного аграрного університету, ФГБОУ ВПО "Великолукская государственная сельскохозяйственная академия", Глухівського коледжу ім. С.А. Ковпака Сумського НАУ, Лабораторії селекції та технології овочевих рослин, інституту післядипломної освіти та дорадництва ДВНЗ "Херсонський державний аграрний університет", Вінницького національного аграрного університету, ТОВ "Нюанс-Аудит", Державної служби фінансового моніторингу України, Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, Білоцерківського національного аграрного університету, Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Белорусского государственного университета, ДВНЗ "Українська академія банківської справи НБУ".

Тексти статей друкуються в авторській редакції. Відповідальність за оформлення та інформацію, подану в науковому дослідженні, несуть автори статей.

ЗМІСТ

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ ВИРОБНИЦТВІ, ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ

Борис А.М.

РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ НОВОГО
ВІДОКРЕМЛЮВАЧА ГИЧКИ ЦУКРОВОГО БУРЯКУ.....22

Гаврилюк Ю. В.

АГРЕГАТНИЙ СКЛАД ҐРУНТУ В ПОСІВАХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
КУЛЬТУР ЗАЛЕЖНО ВІД СИСТЕМ ОБРОБІТКУ.....24

Гайова С. В.

ПІДЗИМОВИЙ СТРОК СІВБИ СОНЯШНИКУ НА ДІЛЯНКАХ ГІБРИДИЗАЦІЇ
ЯК ЗАСІБ СТВОРЕННЯ ЧАСОВОЇ ІЗОЛЯЦІЇ.....27

Ікальчик М.І.

РЕКОНСТРУКЦІЯ ТЕЛЯТНИКА ПІД КОМБІБОКСОВЕ УТРИМАННЯ
В ННВП «НІЖИНСЬКИЙ АГРОТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ».....31

Кириченко О.М.

МЕТОДИ АНАЛІЗУ ВІБРОАКУСТИЧНИХ СИГНАЛІВ ПРИ
ДІАГНОСТУВАННІ ПІДШИПНИКІВ АКСІАЛЬНО-ПЛУНЖЕННИХ
НАСОСІВ.....36

Кокунова И.В., Стречень М.В.

РАСЧЕТ ВЫНОСА ПАЛЬЦЕВ И КОНСТРУКТИВНЫХ ПАРАМЕТРОВ
ПЛЮЩИЛЬНОГО АППАРАТА СТЕБЕЛЬЧАТЫХ КОРМОВ.....41

Литвинов О.І., Лукач В.С.

ДИНАМІКА РОЗГОНУ АГРЕГАТУ.....47

Макаєв В.І., Василюк В.І.

ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЙ ВИРОЩУВАННЯ ЛЬОНУ-ДОВГУНЦЯ ДЛЯ
ОТРИМАННЯ ДОВГОГО АБО КОРОТКОГО ВОЛОКНА.....58

Махмудов І.І.

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ КОМПЛЕКТУВАННЯ ПАРКУ ЗЕРНОЗБИРАЛЬНИХ
КОМБАЙНІВ УКРАЇНИ.....63

Позняк О.В., Харицький М.В.

ДО ПИТАННЯ ПОШИРЕННЯ БАМІЇ (ГІБІСКУ ЇСТІВНОГО) В ЗОНАХ
ЛІСОСТЕПУ І ПОЛІССЯ УКРАЇНИ.....73

Харицький М.В., Позняк О.В.

НОВІТНІЙ СОРТИМЕНТ ПРЯНО-СМАКОВИХ КОРЕНЕПЛІДНИХ РОСЛИН
ЯК СКЛАДОВА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО
ОВОЧІВНИЦТВА.....78

Шаблій М.Є., Василюк В.І.

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОЦЕСУ ОЧИЩЕННЯ
СУСПЕНЗІЙ.....82

Шейн Т.В., Петровська Ю.Г.

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ОРГАНІЗАЦІЮ ІННОВАЦІЙНОГО
ПРОЦЕСУ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ.....87

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК АПВ УКРАЇНИ, УПРОВАДЖЕННЯ ЕНЕРГО- ТА РЕСУРСОЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Аверчев О.В.

РЕСУРСОЗБЕРІГАЮЧА ТЕХНОЛОГІЯ ВИРОЩУВАННЯ ГРЕЧКИ В
ПРОМІЖНИХ ПОСІВАХ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ.....93

Герасименко В.П.

РОЗРОБКА ЗАСОБУ ПІДВИЩЕННЯ НАДІЙНОСТІ ЗАХИСТУ ТА
ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПОЯВИ СТРУМІВ ВИТОКУ В МЕРЕЖАХ 0.38 кВ.....97

Котов Б.І., Калініченко Р.А., Лікунов М.І., Калініченко А.О.

МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ДИНАМІЧНИХ ТЕПЛОВОЛОГІСНИХ
РЕЖИМІВ ЗЕРНОСУШАРОК БЕЗПЕРЕРВНОЇ ДІЇ.....104

Майбородіна Н.В., Герасименко В.П.

ПОБУДОВА АНАЛІТИЧНОЇ ФУНКЦІЇ НА ПРИКЛАДІ ДАНИХ
МОНІТОРИНГА ЯКОСТІ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ.....111

Пилипака С.Ф., Муквич М.М.

КОНСТРУЮВАННЯ ПОВЕРХОНЬ ШНЕКІВ У СИСТЕМІ СУПРОВІДНОГО
ТРИГРАННИКА ЗОВНІШНЬОЇ КРОМКИ ШНЕКА.....118

Пустовойтова А.Я., Батрак З.В.

ІННОВАЦІЇ РОЗВИТКУ ЕНЕРГОЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ В АПВ....126

ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Бобир Ю.О.

АГРАРНА ЕКОНОМІКА, ЇЇ ЗМІСТ І ЗАВДАННЯ.....132

Даценко Н.М.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РИНКОВИХ
УМОВАХ УКРАЇНИ.....136

Євсюков Т.О., Опенько І.А., Щербак К.О.

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА БАЗА ОСОБЛИВО ЦІННИХ ЗЕМЕЛЬ
РЕГІОНАЛЬНОГО РІВНЯ: ДОСЛІДНИЦЬКІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА АЛГОРИТМ
СТВОРЕННЯ.....143

Жоголко А.В., Бобир Ю.О.

ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО
ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....149

Камінська Т.Г.

СИНТЕЗОВАНИЙ КАПІТАЛ РЕГІОНУ: ІННОВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ
КОНТРОЛЮ ЯК ФУНКЦІЇ УПРАВЛІННЯ.....153

Кушніренко О. А.

АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІКСОВАНОГО
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПОДАТКУ ЯК ОБ'ЄКТА ОБЛІКУ.....158

Мартинова О.В.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО
КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....167

Машикова Т.В.

ОБЛІК ЯКОСТІ ЗЕМЕЛЬ. ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ІНВЕСТИЦІЙ В
ПОЛІПШЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ.....171

Мринська Т.С., Ломінська О.О.

ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ ЗА ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ В
АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ.....177

Панченко О.Д., Стригун Л.В., Бобир Ю.О.

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ АПВ.....182

Потопальська Н.В.

НЕОБХІДНІСТЬ НОВИХ ПІДХОДІВ ДО УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ
СТИМУЛЮВАННЯ ДО ПРАЦІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ.....186

П'ятковська О.А.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ АПК В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ
УКРАЇНИ У СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО.....190

Сегеда С.А.

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ
АГРАРНО-ПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ УКРАЇНИ.....195

Стадник В.П.

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ТА ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА РІВЕНЬ
ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ.....200

Терещенко І.М.

ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ СИСТЕМИ АГРОБІЗНЕСУ В СВІТОВІЙ
ЕКОНОМІЦІ.....205

Федоренко Л.В.

ЕКОНОМІЧНА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОГО
РОЗВИТКУ.....210

Філозон О.В., Терещенко І.М.

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТОРСЬКОГО КОНТРОЛЮ
НА ПІДПРИЄМСТВІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....216

Царук Н.Г.

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙ У СФЕРІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ПРИ
ЗДІЙСНЕННІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....221

Царук Н.Г., Стригун Л.В., Панченко О.Д.

РОЗВИТОК ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
ПІДПРИЄМСТВ.....224

ІННОВАЦІЇ В ГАЛУЗІ ВИЩОЇ АГРАРНОЇ ОСВІТИ ТА ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Булавенко Ю.К., Лисенко С.Г.

МОРАЛЬНИЙ АСПЕКТ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ВНЗ.....230

Варуха В.І.

РОЛЬ ДУХОВНОГО НАЧАЛА В ЖИТТІ НАЦІЇ.....235

Селюк О.В.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ ПРИ ВИКЛАДАННІ
БІОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН СТУДЕНТАМ АГРАРНИХ ВУЗІВ.....239

Тарасенко А.В.

ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ УКРАЇНИ ЙОГО
СУТНІСТЬ, ЗМІСТ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ.....245

Труш О. М.

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ В
АГРАРНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ.....251

Федорина Т.П.

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ІНЖЕНЕРНОЇ ТА
КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРАФІКИ В УМОВАХ
ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....257

Хоменко Д.О.

СТАН ЗДОРОВ'Я ТА ФІЗИЧНИЙ РОЗВИТОК СТУДЕНТІВ І-ІІ КУРСІВ
ВІДДІЛЕННЯ З ПІДГОТОВКИ МОЛОДШИХ СПЕЦІАЛІСТІВ
ВП НУБІП УКРАЇНИ „НІЖИНСЬКИЙ АГРОТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ”
ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОКРАЩЕННЯ.....260

Хомич В.І., Дорошенко В.В.

РОЗВИТОК УЧБОВОЇ МОТИВАЦІЇ В СТУДЕНТІВ ВНЗ.....266

Шкодин А.В.

ЗАСВОЄННЯ ЗНАНЬ, ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ ТА НАВИЧОК ЯК ПРОЦЕС І
РЕЗУЛЬТАТ ПРОДУКТИВНОГО НАВЧАННЯ ХІМІЇ.....270

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ

Балдич О.М., Боришполець І.М.

ДО ПИТАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....283

Гаєвський І.М.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ У
СФЕРІ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА.....287

Гафурова О.В.

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ СІЛЬСЬКОГО
ДОРОЖНЬОГО БУДІВНИЦТВА.....294

Геєць І.В.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД РОЗВИТКУ ВИЩОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В КИЇВСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ (1884-1917 рр.).....298

Гиренко І.В.

ТЕНДЕНЦІЇ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ОХОРОНИ
РОСЛИННОГО СВІТУ.....305

Городецька І. А.

АДМІНІСТРАТИВНО-ЮРИСДИКЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ
ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ: ДОСВІД
РЕСПУБЛІКИ КАЗАХСТАН.....310

Грабовецький О.І.

ЩОДО АГРАРНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЯКОСТІ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ.....314

Гречанюк Н.В.

ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ЗЕМЕЛЬНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ
СИСТЕМ ЯК ЗАСОБІВ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ЗЕМЛІ.....319

Долінце О.І., Гурин Є.А.

АДМІНІСТРАТИВНИЙ ШТРАФ ЯК ВИД САНКЦІЇ ЗА ПРОСТУПКИ У
ГАЛУЗІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА.....325

Дудченко О.С.

ПРАВОВИЙ СТАТУС КОЛЕГІЇ МІНІСТЕРСТВА АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ
ТА ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ.....329

Єрмоленко В.М.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЯКОСТІ ТА БЕЗПЕЧНОСТІ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ.....335

Єфремова І. І.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В АГРОПРОМИСЛОВОМУ ВИРОБНИЦТВІ.....339

Заріцька І.М.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ АГРАРНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В
УКРАЇНІ (середина ХІХ – перша чверть ХХ).....344

Заруба Н.В., Ляшенко Н.М., Ярмак В.В.

ЩОДО РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО НАПРЯМУ СУЧАСНОГО АГРАРНОГО
ПРАВА УКРАЇНИ.....347

Зеленська К.С.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА.....351

Каросьва-Яремчук Т.М.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА ЗАХОДИ ВПЛИВУ ЗА ВЧИНЕНІ ПОРУШЕННЯ
БЮДЖЕТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЗА НОВИМ БЮДЖЕТНИМ
КОДЕКСОМ.....356

Кідалов С.О.

ДО ПИТАННЯ ЗМІСТУ ТА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИБНОГО
ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ.....360

Козачук О. А.

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ КОЛИШНІХ КОЛГОСПНИХ ЛІСІВ.....366

Костенко С.О.

ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРВАРДНОЇ УГОДИ ТА ЇЇ ДОЦІЛЬНІСТЬ ПРИ
ЗДІЙСНЕННІ АГРАРНИХ ІНТЕРВЕНЦІЙ.....371

Кравцова К.М.

НЕОБХІДНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ОБІГУ ПЕСТИЦИДІВ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ.....375

Краснова Ю.А.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В
СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ.....380

Кудріна Ю. І.

ПРАВА І ОБОВ'ЯЗКИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНОГО ФОНДУ.....389

Курило В.І.

ПРО СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ У
СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ.....395

Курило В.І., Стадніченко Л.С.

СІЛЬСЬКІ ТЕРИТОРІЇ: УКРАЇНА – ПОЛЬЩА, ПРОБЛЕМИ
СЬОГОДЕННЯ.....400

Кучаковська Н.О.

ЩОДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОПОДАТКУВАННЯ ЗЕМЕЛЬ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ.....404

Лазаренко Т.О.

ПРО РОЗВИТОК СУЧАСНОГО АГРАРНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА
РОЗРОБКУ ЙОГО ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАСАД.....414

Литовченко Т.О.

ПРАВОСВІДОМІСТЬ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ
СТУДЕНТА.....418

Любарець А.Ю.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО
ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ.....423

Любич Н.П.

ДЕРЖАВНЕ БЮДЖЕТУВАННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ
УКРАЇНИ.....427

Міщанюк С. М.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ТА ВИДАЧІ ДОЗВОЛІВ У
СФЕРІ СПЕЦІАЛЬНОГО ВОДОКОРИСТУВАННЯ.....432

Мушенко В.В., Собовий О.М.

ЩОДО РОЗВИТКУ ПОДАТКОВО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОЇ
ПІДТРИМКИ СІЛЬГОСПТОВАРОВИРОБНИКІВ.....437

Настіна О.І.

ДЕРЖАВНА ВЛАСНІСТЬ НА ЗЕМЛЮ ЯК ПЕРЕДУМОВА НАЛЕЖНОГО
РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ.....442

Остафійчук Г.В.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ
ПТАХІВНИЦТВА В УКРАЇНІ.....444

Панченко О.Д.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРСПЕКТИВ ВИХОДУ ПРОДУКЦІЇ
ТВАРИННОГО ПОХОДЖЕННЯ НА СВІТОВИЙ РИНОК.....449

Петлюк Ю. С.

ПАЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ: СУЧАСНІ
ПІДХОДИ ДО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ.....453

Піддубний О.Ю.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙ У СФЕРІ
БІОТЕХНОЛОГІЙ.....457

Пуха А.В., Половинка Л.Л., Скрипець О.І.

ЩОДО ЗМІСТУ ОСНОВНИХ АГРАРНО-ПРАВОВИХ ПОНЯТЬ.....463

Резніченко С. Б.

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ У СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО
СУБ'ЄКТАМИ ПРАВА ТОВАРНОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО
ВИРОБНИЦТВА.....467

Речиц Е.В.

ПРЕДОСТАВЛЕНИЕ ВОДНО-БОЛОТНЫХ УГОДИЙ ДЛЯ ДОБЫЧИ
ТОРФА.....473

Семчик В.І.

АГРАРНЕ ПРАВО ЯК ГАЛУЗЬ ПРАВА.....481

Семчик О.О.

СПЕЦИФІКА ПРАВОВИХ ПОНЯТЬ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ У
ФІНАНСОВОМУ ПРАВІ.....485

Чернадчук В.Д.

ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ «АГРОПРОМИСЛОВИЙ
КОМПЛЕКС».....490

CONTENTS

INNOVATIVE TECHNOLOGIES OF AGRICULTURAL PRODUCTION, WAYS OF INTRODUCTION

Boris A.M.

RESULTS OF EXPERIMENTAL RESEARCH OF NEW SEPARATOR OF TOPS
OF SUGAR BEETS.....22

Gavrylyuk Y.V.

AGGREGATE OF THE LAND IN AGRICULTURAL CROP CULTIVATION
DEPENDING ON SYSTEMS.....24

Gayova S.V.

PREWINTER PERIOD OF SOWING OF SUNFLOWER HYBRIDIZATION AREA
AS BUILDING OF INSULATION.....27

Ikalchuk M. I.

THE CALF-HOUSE RECONSTRUCTION BY COMBINED BOX UPKEEPING IN
ESPS "NIZHYN AGROTECHNICAL INSTITUTE".....31

Kyrychenko O.M.

METHODS OF ANALYSIS VIBRO-ACOUSTIC SIGNALS IN DIAGNOSING
BEARING AXIAL-PLUNGER PUMPS.....36

Kokunova I.V., Strechen M.V

CALCULATION OF CARRYING OUT OF FINGERS AND DEVICE
PLYUSHCHILNOGO'S DESIGN DATA ROUGHAGE.....41

Lytvynov O.I., Lukach V.S.

DYNAMICS OF DISPERSE MACHINE.....47

Makayev V.I., Vasylyuk V.I.

FEATURES OF TECHNOLOGIES OF GROWING FLAX FOR LONG OR SHORT
FIBERS.....58

Mahmydov I.I.

THE MODERN MARKET HARVESTERS IN UKRAINE.....63

Pozniak O.V., Kharytskyi M.V.

TO THE ISSUE OF THE OKRA SPREAD IN THE FOREST-STEPPE AND
WOODLANDS ZONES OF UKRAINE.....73

Kharytskyi M.V., Pozniak O.V.

THE UP-TO-DATE ASSORTMENT OF SPICY-FLAVOURING ROOT PLANTS,
AS AN ELEMENT OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE DOMESTIC
VEGETABLE GROWING.....78

Shabliy M.Y., Vasylyuk V.I.

SUBSTANTIATION OF FILTRATION PROCESS LIQUID SYSPENSIS.....82

Shein T.V., Petrovska Y.G.

FACTORS WHICH INFLUENCE ON ORGANIZATION OF INNOVATIVE
PROCESS IN AGRICULTURAL ENTERPRISES.....87

INNOVATIVE DEVELOPMENT OF APV OF UKRAINE , INTRODUCTION OF ENERGY- AND RESOURCESAVING TECHNOLOGIES

Averchev O.V.

RESURSOSBEREGAYUSHAYA TECHNOLOGY OF GROWING OF
BUCKWHEAT IN THE INTERMEDIATE SOWING OF SOUTH
OF UKRAINE.....93

Gerasymenko V.P.

AN INCREASE OF RELIABILITY OF DEFENCE AND WARNING OF
APPEARANCE OF CURRENTS OF SOURCE IS IN THE 0.38 KV
NETWORKS.....97

Kotov B.I., Kalinichenko R.A., Likunov M.I., Kalinichenko A.O.

MATHEMATICAL MODELING OF DYNAMIC THERMODAMP REGIMENS
OF CONTINUOUS GRAIN DRYER.....104

Maiborodina N.V., Gerasimenko V.P.

CONSTRUCTION OF ANALYTICAL FUNCTION ON THE EXAMPLE OF
INFORMATION OF MONITORING OF QUALITY OF ELECTRIC
POWER.....111

Pylypaka S.F., Mukvich M. M.

CONSTRUCTING OF SURFACES OF SCREWS IN THE SYSTEM OF
ACCOMPANYING THREE-EDGE OF EXTERNAL EDGE
OF A SCREW.....118

ECONOMIC DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL PRODUCTION OF UKRAINE IN CONDITIONS OF GLOBALIZATION

Bobyry Y.O.

AGRARIAN ECONOMY, ITS MAINTENANCE AND TASK.....132

Datsenko N.N.

PROPOSED FORM OF INNOVATION IN UKRAINE MARKET
CONDITIONS.....136

Yevsyukov T.O., Shcherbak K.O., Openko I.A.

THE INFORMATION AND ANALYTICAL BASE OF ESPECIALLY
VALUABLE LANDS AT REGIONAL LEVEL: ALGORITHM AND RESEARCH
TECHNOLOGIES TO CREATE.....143

Zhoholko A.V., Bobyry Y.O.

ECONOMIC AND SOCIAL PROBLEMS OF AGRICULTURE OF UKRAINE IN
MODERN TERMS.....149

Kaminska T.G.

SYNTHESIZED CAPITAL OF REGION: INNOVATIVE ASPECT OF CONTROL
AS A FUNCTION OF MANAGEMENT.....153

Kushnirenko O.A.

ASPECTS OF IMPROVING FIXED AGRICULTURAL TAX AS AN OBJECT OF
ACCOUNTING.....158

Martynova O.V.

PROBLEMS AND PROSPECTS OF AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX OF
UKRAINE IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION.....167

Mashkova T.V.

AACCOUNT OF QUALITY OF EARTHS. PROBLEMS OF ACCOUNT OF
INVESTMENTS ARE IN ULUTSHENIE OF AGRICULTURAL EARTHS....171

Mrzynska T.S., Lomynska O.O.

ORGANIZATION OF THE SYSTEM OF CONTROL OVER THE QUALITY OF
PRODUCTS IN AGRICULTURAL ENTERPRISES.....177

Panchenko O.D., Strygun L.V.

INNOVATION ACTIVITY IN THE AGROCULTURAL PRODUCTION.....182

Potopalska N. V.

NECESSITY OF NEW APPROACHES TO IMPROVEMENT OF MECHANISM
OF STIMULATION TO WORK AT AGRICULTURE.....186

Pyatkovska O.A.

FEATURES OF DEVELOPMENT OF AGRICULTURE IN THE CONTEXT OF
GLOBALIZATION OF THE ECONOMY OF UKRAINE IN THE WORLD
ECONOMY.....190

Seheda S.A.

METHODOLOGICAL ASPECTS OF RESEARCH INFRASTRUCTURE AGRO-
FOOD MARKET OF UKRAINE.....195

Stadnik V.P.

INFLUENCE OF GLOBALIZATION AND INTEGRATION PROCESSES IS ON
LEVEL OF ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE.....200

Tereschenko I.M.

PRE-CONDITIONS OF ORIGIN OF AGRIBUSINESS SYSTEM IN WORLD
ECONOMY.....205

Fedorenko L.V.

INNOVATIVE TYPE OF DEVELOPMENT IS IN THE CONDITIONS OF
ECONOMIC GLOBALIZATION.....210

Filozop O.V., Tereshchenko I.M.

DEVELOPMENT OF INTERNAL AUDIT CONTROL IN AN ENTERPRISE IN
MODERN CONDITIONS.....216

Tsaruk N.G.

DEVELOPMENT OF INNOVATIONS IN THE FIELD OF AGRICULTURE
DURING REALIZATION OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY.....221

Tsaruk N.G., Strygun L.V., Panchenko O.D.

DEVELOPMENT OF INVESTMENT ACTIVITY OF AGRICULTURAL
ENTERPRISES.....224

INNOVATIONS IN HIGHER AGRARIAN EDUCATION AND PROBLEMS OF TRAINING OF SPECIALISTS OF AGROINDUSTRIAL COMPLEX

Bulavenko Y.K., Lysenko S.G.

MORAL ASPECT OF PHYSICAL EDUCATION IS IN INSTITUTION OF
HIGHER LEARNING.....230

Varukha V.I.

ROLE OF SPIRITUAL PRINCIPLE IN NATIONAL LIFE.....235

Tarasenko A.V.

MILITARY-PATRIOTIC EDUCATION OF STUDENTS OF UKRAINE ITS
NATURE, CONTENT AND PROSPECTS.....245

Trush O. M.

SPECIFICS OF STUDYING THE HUMANITIES COURSES IN THE AGRARIAN
POST-SECONDARY INSTITUTIONS.....251

Fedoryna T.P.

SPECIAL FEATURES OF METODICS OF TEACHING ENGINEERING AND
COMPUTER GRAPHICS IN CONDITIONS OF VIRTUAL EDUCATION....257

Khomenko D.O.

STATE OF HEALTH AND PHYSICAL DEVELOPMENT OF STUDENTS OF
THE 1ST -2ND COURSE OF THE DEPARTMENT OF PREPARATION OF YOUNG
SPECIALISTS OF VP NUBIP "NIZHYN AGRICULTURAL INSTITUTE"...260

Homych V.I., Doroshenko V.V.

DEVELOPMENT OF EDUCATIONAL MOTIVATION IN UNIVERSITY
STUDENTS.....266

Shkodin A.V.

ACQUIRING KNOWLEDGE, FORMING OF ABILITIES AND SKILLS AS THE
PROCESS AND THE RESULT OF THE PRODUCTIVE TEACHING OF
CHEMISTRY.....270

MODERN PROBLEMS OF LEGAL REGULATION OF AGRICULTURAL PRODUCTION IN UKRAINE

Baldych O.M., Boryshpolets I.M.

LEGAL DESCRIPTION OF CONCEPT «AGROINDUSTRIAL COMPLEX»...283

Gayevskyy I.N.

LEGAL FRAMEWORK OF FINANCIAL MONITORING IN THE FIELD OF AGRICULTURAL PRODUCTION.....287

Gafurova H.V.

SOME PROBLEMS OF LEGISLATION DEVELOPMENT IN THE SPHERE OF RURAL ROAD BUILDING.....294

Geyets I.V.

FEATURES OF THE ORGANIZATIONAL AND LEGAL PRINCIPLES FOR THE DEVELOPMENT OF HIGHER PEDAGOGICAL EDUCATION IN THE PROVINCE OF KIEV (1884-1917 GG.).....298

Hyrenko I.V.

TENDENTION OF STATR JURIDICAL POLICY IN THE SPHERE OF PLANT WORLD CONSERVANCY.....305

Horodetska I. A.

THE ADMINISTRATIVE JURISDICTIONAL ACTIVITY IN THE SPHERE OF LAND USE AND CONSERVATION: REPUBLIC OF KAZAKHSTAN EXPERIENCE.....310

Hrabovetsky O.I.

RELATIVELY AGRARIAN-LEGAL ADJUSTING OF QUALITY OF AGRICULTURAL PRODUCE.....314

Hrechaniuk N. V.

TRENDS IN THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF LAND INFORMATION SYSTEMS AS A MEANS OF REGULATING THE LAND MARKET.....319

Dolintse O.I., Huryn E.A.

ADMINISTRATIVE FINE AS TYPE OF APPROVAL FOR MISCONDUCTS IN INDUSTRY OF AGRICULTURE.....325

Dudchenko O.S.

LEGAL STATUS BOARD MINISTRY OF AGRICULTURE AND FOOD OF UKRAINE.....329

Yermolenko V.M.

LEGAL ASPECTS OF QUALITY AND UNCONCERN OF AGRICULTURAL PRODUCE.....335

Yefremova I.I.

THE NORMATIVELY-LEGAL PROVIDING OF INNOVATIVE ACTIVITY IS IN AN AGROINDUSTRIAL PRODUCTION.....339

Zaritska I.M.

SOME ASPECTS OF BECOMING AGRARIAN LEGISLATION IN UKRAINE (A MIDDLE OF XIX IS THE FIRST FOURTH OF XX).....344

Zaruba N.V., Liashenko N.M., Yarmak V.V.

IN RELATION TO DEVELOPMENT OF SOCIAL DIRECTION OF MODERN AGRARIAN RIGHT FOR UKRAINE.....347

Zelenska K.S.

LEGAL ADJUSTING OF INVESTMENT RELATIONS AT TO THE SPHERE OF AGRICULTURE.....351

Karoeva-Yaremchuk T.M.

RESPONSIBILITY AND MEASURES OF INFLUENCE FOR PERFECT VIOLATIONS OF BUDGETARY LEGISLATION AFTER A NEW BUDGETARY CODE.....356

Kidalov S.O.

TO THE QUESTION OF MAINTENANCE AND LEGAL ADJUSTING FISH INDUSTRY IN UKRAINE.....360

Kozachuk A.A.

LEGAL STATUTE OF THE FORMER OF A COLLECTIVE FARM FORESTS.....366

Kostenko S. O.

LEGAL PECULIARITIES OF FORWARD CONTRACTS AND THEIR PRACTICABILITY IN CARRYING OUT AGRICULTURAL INTERVENTIONS.....371

Kravtsova K.M.

A NECESSITY OF THE ADMINISTRATIVE-LEGAL ADJUSTING OF TURNOVER OF PESTICIDES IS FOR AGRICULTURE OF UKRAINE.....375

Krasnova Y.A.

LEGAL PRINCIPLES OF PROVIDING OF ECOLOGICAL SAFETY ARE IN AGRICULTURE OF UKRAINE.....380

Kudrina Y.I.

RIGHT AND DUTIES AS ELEMENT OF LEGAL ADJUSTING OF ACTIVITY
OF AGRARIAN FUND.....389

Kurylo V.I.

ABOUT ESSENCE AND MAINTENANCE OF ADMINISTRATIVE SERVICES
IN AGRICULTURE.....395

Kurylo V.I., Stadnichenko L.S.

RURAL TERRITORIES: UKRAINE IS POLAND, PROBLEMS OF PRESENT
TIME.....400

Kuchakovskaya N.A.

TO THE QUESTION OF THE LEGAL REGULATION OF TAXATION OF
LANDS OF AGRICULTURAL DESIGNATION.....404

Lazarenko T.O.

RESEARCH ON THE DEVELOPMENT OF MODERN AGRICULTURAL
LEGISLATION AND DEVELOPMENT OF ITS THEORETICAL
FOUNDATIONS.....414

Litovchenko T.O.

SENSE OF JUSTICE AS BASIS OF DEVELOPMENT OF PERSONALITY OF
STUDENT.....418

Liubarets A.Y.

PROBLEMS OF THE LEGAL ADJUSTING OF AGROINDUSTRIAL
PRODUCTION ARE IN UKRAINE.....423

Lubich N.P.

STATE BUDGETING OF AGROINDUSTRIAL COMPLEX OF UKRAINE.....427

Mishchaniuk S. M.

THE RELATIONS OF STATE CONTROL AND PERMIT ISSUANCE IN
SPECIAL WATER USE AREA.....432

Mushenok V.V., Sobovy O.M.

Nastina O.I.

PUBLIC DOMAIN ON EARTH AS PRE-CONDITION OF THE PROPER
DEVELOPMENT OF AGROINDUSTRIAL PRODUCTION IS IN UKRAINE...442

Ostafijchuk G.V.

LEGAL REGULATION OF SPECIALIZATION OF POULTRY PRODUCTION IN UKRAINE.....	444

Panchenko O.D.

LEGAL REGULATION PROSPECTS OUT ANIMAL PRODUCT TO THE WORLD MARKET.....	449

Petluyk Y. S.

LAND SHARING IN THE AGRARIAN SEKTOR OF EKONOMY: MODERN APPROACHER TO SOLVE KEY PROBLEMS.....	453

Piddubnyy O.

LEGAL REGULATION OF INNOVATION IN BIOTECHNOLOGY.....	457

Puha A.V., Polovynka L.L., Skrypets O.I.

IN RELATION TO MAINTENANCE OF BASIC AGRARIAN-LEGAL CONCEPTS.....	463

Reznichenko S.B.

INNOVATIONS IN AGRICULTURE WITH PARTICIPATION OF COMMERCIAL AGRICULTURAL PRODUCTION SUBJECTS.....	467

Rechyts K.V.

PROVISION OF WETLANDS FOR PEAT EXTRACTION.....	473

Semchyk V.I.

AGRICULTURAL LAW AS BRANCH OF LAW.....	481

Semchyk O.O.

THE SPECIFICITY OF LEGAL TERMS IN FINANCIAL LAW.....	485

Chernadchuk V.D.

TO THE QUESTIONS OF TERMINOLOGY OF TAX LAW.....	490

СЕКЦІЯ № 1

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ ВИРОБНИЦТВІ, ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ

УДК 631.35: 633.63

РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ НОВОГО ВІДОКРЕМЛЮВАЧА ГИЧКИ ЦУКРОВОГО БУРЯКУ

А.М. БОРИС,

аспірант Національного університету біоресурсів і
природокористування України, м. Київ, Україна

В статті описані результати експериментальних досліджень нового копірно-роторного відокремлювача гички цукрового буряку.

Ключові слова: цукровий буряк, копірно-роторний відокремлювач гички, головки коренеплодів.

Попередньо було проведено теоретичне дослідження розподілу наземних цукроносних мас і запропоновано комбінований процес відокремлення гички [2, 3, 5]. Даний процес включає в себе безкопірний зріз низьковиступаючих коренеплодів, копірний зріз середньовиступаючих коренеплодів та безкопірний зріз високовиступаючих коренеплодів. Також розроблено новий копірно-роторний гичковідокремлювач, що виконує даний технологічний процес.

Виходячи з механіко-технологічних властивостей коренеплодів та умов їх копіювання попередньо теоретично обґрунтовано його основні конструктивно-технологічні параметри: $\alpha = 0^\circ$ – кут нахилу площини обертання до вертикалі; $l = 0,11$ м – довжина копірної частини робочого елемента; $\varphi_0 = 50^\circ$ – кут встановлення робочого елемента до площини обертання; $r_0 = 0,2$ м – радіус осі підвісу робочих елементів; $D = 0,6$ м – діаметр ротора.

В подальшому була розроблена та виготовлена лабораторна установка для експериментального дослідження і була виконана оцінка похибок експериментальних даних. Достатньою умовою для проведення аналізу експериментальних даних є однорідність дисперсій на проведенні досліди, що визначає відтворюваність результатів досліджень. Перевірку відповідності цій умові здійснено з використанням критерію Кохрена. Адекватність моделі перевірялась за критерієм Фішера, значущість коефіцієнтів рівняння регресії – за критерієм Стюдента згідно методики [1]. Емпіричні залежності показників якості процесу відокремлення гички від керованих факторів апроксимувались квадратичними функціями. За результатами лабораторних досліджень отримано регресійні залежності показників якості процесу від поступальної швидкості V , вертикального зазору a , висоти виступання головок коренеплодів h , відхилення робочого органу від умовної осі рядка δ .

Встановлено, що при поступальних швидкостях руху V менше 2,2 м/с можливі значення δ при яких коренеплоди всього діапазону висот виступання будуть нормально зрізані – $H < 10^\circ$. Мінімальні відхилення площини зрізу при поступальній швидкості руху V робочого органу близько 2 м/с знаходяться в

діапазоні $\delta = 50...60$ мм.

В результаті проведених експериментальних лабораторних досліджень було виявлено суттєвий вплив висоти виступання головок коренеплодів цукрових буряків на основні показники процесу відокремлення гички – втрати цукроносної маси та залишки гички на головках коренеплодів. Це пояснюється різницею в тривалості та інтенсивності взаємодії головок коренеплодів різних груп висот виступання з робочими елементами відокремлювача гички, що підтверджено виявленим відхиленням фактичних висот зрізу головок коренеплодів від заданого вертикального зазору. Так, для низьковиступаючих коренеплодів висота зрізу менша за вертикальний зазор ріжучої частини, а високовиступаючих – значно перевищує вертикальний зазор. За короткий час взаємодії з копірною частиною робочий орган не встигає знімати шар гички на головках низьковиступаючих коренеплодів і тому зрізується менший шар головки. При взаємодії високовиступаючих коренеплодів із великою кількістю лопатей копірної частини знімається весь шар гички і верхівкова частина головки. Очевидно, що даний ефект необхідно врахувати при виборі раціональних параметрів копірного і комбінованого зрізів. Отримані емпіричні залежності висоти зрізу головки від конструктивно-технологічних параметрів та режимів роботи робочого органу можна використати при розрахунках показників якості процесу відокремлення гички копірним чи комбінованим способом і технологічних регулюваннях відокремлювача гички.

Внаслідок проведених експериментальних лабораторних досліджень нового копірно-роторного відокремлювача гички встановлено:

- можливість поєднання всіх операцій відокремлення гички в одному робочому органі;
- можливість виконання технологічного процесу на швидкості поступального руху до 2,2 м/с і кутовій швидкості обертання ротора 60 с⁻¹;
- правильність теоретичного обґрунтування основних конструктивно-технологічних параметрів при яких можливе якісне виконання технологічного процесу: вісь ротора паралельна умовній осьовій лінії рядка, діаметр ротора – 600 мм, відстань від осі ротора до осі підвісу робочих елементів – 200 мм, початкове відхилення робочого елемента від площини обертання – 50°;
- раціональне значення зміщення осі ротора від умовної осьової лінії рядка $\delta = 30...50$ мм.

Література

1. Адлер Ю.П., Маркова Е.В., Грановский Ю.В. Планирование эксперимента при поиске оптимальных условий. – М.: Наука, 1971. – 283 с.
2. Борис А.М. Моделювання технологічного процесу видалення гички комбінованим способом / Борис А.М. // Вісник аграрної науки. – 2011, № 7. – С. 66-68.
3. Борис А.М. Обґрунтування раціонального діапазону копірного зрізу гички цукрових буряків / Борис А.М. / Збірник наукових статей Луцького націо-

нального технічного університету. – Луцьк, 2011, № 21(1). – С. 26-30.

4. Булгаков В.М. Бурякозбиральні машини. – К.: Аграрна наука, 2011. – 352 с.

5. Булгаков В.М. Методика та засоби лабораторних досліджень процесу відокремлення гички експериментальними робочими органами / Булгаков В.М., Борис А.М. / Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства ім. Петра Василенка. – 2011, вип. 107, т. 1. – С. 175-188.

6. Зуев Н.М. Безкопирный срез головок корнеплодов. / Зуев Н.М., Топоровский С.А. // Сахарная свекла. – 1988, № 6. – С. 42-45.

7. Роїк М.В. Науково-методичні рекомендації щодо збирання цукрових буряків / Роїк М.В., Зуєв М.М., Курило В.Л., Гументик М.Я. – К.: Аграрна наука, 2002. – 40 с.

Результаты экспериментального исследования нового отделителя ботвы сахарной свеклы

Борис А.М.

В статье описаны результаты экспериментальных исследований нового опорно-роторного отделителя ботвы сахарной свеклы.

Ключевые слова: сахарная свекла, копирно-роторный отделитель ботвы, головки корнеплодов.

Results of experimental research of new separator of tops of sugar beets

Boris A.M.

The paper describes experimental results of a new kopirno-rotor separator of tops of sugar beet.

Key words: sugar beet, kopirno-rotor separator of tops, head of root crops.

УДК 631.431

АГРЕГАТНИЙ СКЛАД ҐРУНТУ В ПОСІВАХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР ЗАЛЕЖНО ВІД СИСТЕМ ОБРОБІТКУ

Ю. В. ГАВРИЛЮК,

асистент кафедри біології Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка, м. Луганськ, Україна

Дослідження впливу різних систем обробітку ґрунту на його структурність.

Ключові слова: ґрунт, агрофізичний склад, запас продуктивної вологи.

Способи вирощування сільськогосподарських культур і самі культури змінюють не лише вміст поживних речовин у ґрунті та його водний режим, а й фізичні властивості [1]. Особливо це відбивається на структурі, будові та щільності ґрунту, які значною мірою визначають здатність ґрунту поглинати й зберігати вологу, спрямовувати й прискорювати процеси перетворення поживних речовин із одних форм в інші. Від фізичних властивостей ґрунту, залежать прояви водної та вітрової ерозій [8]. Усі сільськогосподарські культури в період вегетації сприяють покращенню структури ґрунту [9].

Однак, структурно-агрегатний склад ґрунту є одними з найбільш варіабельних показників, а отже й найбільш інформативних та чутливих до найменших змін його екологічного стану. Тому його використовують в якості важливого критерію оцінки фізичного стану ґрунту. Розробка заходів цілеспрямованого регулювання фізичних властивостей та структурного стану ґрунту потребує знання оптимальних і реальних їх параметрів та факторів, від яких вони залежать [3].

У літературних джерелах наводяться суперечливі дані щодо впливу різних систем обробітку ґрунту на агрофізичні його показники. Деякі автори вказують на погіршення фізичних властивостей ґрунту за безполіцевої оранки [4, 6], а інші відзначають позитивний вплив на ґрунт безполіцевого обробітку [2, 7].

Польові досліді проводилися протягом 2004 – 2008рр. розташовано в Старобільському дослідному господарстві ЛНУ ім. Т. Шевченка в умовах південно – центральної підзони Степової Північної зони України у польовій п'ятипольній сівоzmіні (пар чорний, озима пшениця, кукурудза на зерно, ярий ячмінь, соняшник), досліджували вплив різних систем обробітку ґрунту (1 – поліцева оранка- 24 см плугом ПЛН - 5 - 35, 2 – плоскорізний обробіток ґрунту з глибиною обробітку на 22 – 24 см плугами – розпушувачами КПП – 250) на агрофізичні властивості ґрунту. Тип ґрунту дослідних ділянок – чорнозем звичайний слабозмитий.

Агрегатний склад ґрунту в сівоzmіні визначали в паровому полі, посівах озимої пшениці, кукурудзи на зерно, ярого ячменю, соняшнику.

Планування польових дослідів проводили згідно з загально прийнятою методикою [4].

Розміщення варіантів систематичне, повторність триразова. Площа посівних ділянок – 189 м², облікових – 63 м².

Структурно-агрегатний склад визначали ситовим методом у модифікації М. І. Савінова [5].

В паровому полі на початку парування при плоскорізному обробітку найбільша кількість агрономічно важливих структур була на глибині 20 – 30см – 83,9 %, а в кінці парування так, як і при поліцевій оранці чим глибше, тим корисна структурність вище, відповідно і коефіцієнт структурності також.

В варіанті з поліцевою оранкою в період сходів озимої пшениці коефіцієнт структурності ґрунту на глибині 0 – 10 см був – 6, 19 %, 10 – 20 см – 4,64 %, 20

– 30 см – 4,10 %, а при плоскорізному обробітку він був значно вищим – 7,19 %, 6,04 %, 5,21 % відповідно.

Кардинально змінилися показники структурності ґрунту за повної стиглості зерна озимої пшениці. На глибині 0 – 10 см при полицевій оранці розмір агрегатів більше 10 мм складав 7,8 %, тоді як при плоскорізному обробітку ґрунту – 11,3 %, зі збільшенням глибини ці показники зростали за обох систем обробітку ґрунту в середньому на 2%.

При повній стиглості зерна кукурудзи розмір агрегатів більше 10 см за полицевої оранки зі збільшенням глибин зростав, а за плоскорізного обробітку навпаки – зменшувався. Максимальна кількість агрегатів розміром 10 – 0, 25 мм, було виявлено за плоскорізного обробітку на глибині 20 – 30 см – 79, 1 % за повної стиглості зерна, тоді як за полицевого обробітку максимальним цей показник був на глибині 0 – 10 см – 74,9 %.

В період появи сходів ячменю ярого за полицевого обробітку ґрунту коефіцієнт структурності найвищим був на глибині 20 – 30 см – 3,13 %, зі зменшенням глибини цей показник знижувався.

Отже, поліпшенню структури ґрунту в сівозміні сприяв чорний пар як за полицевого так і за плоскорізного основного обробітку, оскільки наприкінці парування показники коефіцієнтів структурності ґрунту складали 6,42 % та 6,67 % відповідно. На другому місці після чорного пару позитивно впливали на структурність ґрунту посіви озимої пшениці – 4,74 % коефіцієнт структурності за плоскорізного обробітку, 5, 71 % – за полицевого обробітку. Серед просапних культур на структурність ґрунту ліпше впливали посіви кукурудзи на зерно – 3,31 % коефіцієнт структурності за плоскорізного обробітку та 2,63 % за полицевого в кінці вегетації.

Література

1. Бойко П.І. Методика сучасних і перспективних досліджень в землеробстві/ П.І. Бойко. – // Вісн. аграр. науки. – 2008. – № 2. – С. 11–17.
2. Булыгин С. Ю. Режимы параметров агрофизических свойств чернозема обыкновенного при различных технологиях обработки / С. Ю. Булыгин. - // Повышение эффективности использования удобрений и плодородия почв в Украинской ССР. Тез. докладов. - Харьков, 1985. – С. 179 – 180.
3. Десятник Л. М., Кротіонов І. В. Структурно – агрегатний склад ґрунту після різних попередників та систем основного обробітку у південно – східній частині степу України / Л. М. Десятник, І. В. Кротіонов. – // Бюл. Інституту зернового господарства УААН. – 1993. – №10. – С.8 – 10 .
4. Доспехов Б. А. Практикум по земледелию / Б. А. Доспехов. – М.: Колос, 1977. – 394с.
5. ДСТУ 4744:2007. Якість ґрунту. Визначення структурно – агрегатного складу ситовим методом у модифікації Н. І. Савінова.

6. Кисель В. И. Влияние систем применения плоскорезных обработок в звене севооборота на агрофизические свойства темно – серой лесной почвы / В. И. Кисель. – //Агрохимия и почвоведение. – К.: Урожай, 1984. – С. 46 – 49.

7. Почепцова Л.Г. Варіювання фізичних показників чорноземів, обумовлене типом їх використання / Л.Г. Почепцова . – // Вісник ХДАУ. – 2000. - №1. – С. 116-121.

8. Сайко В.Ф. Сівозміни у землеробстві України. – К.: Аграрна наука, 2002. – 147 с.

9. Собко О.О. Сівозміни – основа інтенсифікації землеробства / О.О. Собко. – К.: Урожай, 1985. – 295 с.

Агрегатный состав почвы в посевах сельскохозяйственных культур в зависимости от систем обработки

Гаврилюк Ю. В.

Изучение влияния различных систем обработки почвы на ее структурность.

Ключевые слова: почва, агрофизический состав.

Aggregate of the land in agricultural crop cultivation depending on systems

Gavrylyuk Y.V.

Study of influence of different systems of soil cultivation on structuring.

Keywords: soil, agrophysical properties.

УДК 633. 854. 78: 631. 543. 2

**ПІДЗИМОВИЙ СТРОК СІВБИ СОНЯШНИКУ
НА ДІЛЯНКАХ ГІБРИДИЗАЦІЇ
ЯК ЗАСІБ СТВОРЕННЯ ЧАСОВОЇ ІЗОЛЯЦІЇ**

С. В. ГАЙОВА,

Луганський національний аграрний університет, м. Луганськ, Україна

Вивчено вплив підзимового строку сівби материнських форм гібридів соняшнику різних типів на строки проходження їх рослинами фаз росту і розвитку. Встановлено можливість створення часової ізоляції від масових посівів весняного строку сівби з метою одержання сім'янок F1 вищої якості.

Ключові слова: соняшник, підзимовий строк сівби, часова ізоляція.

Вітчизняні селекціонери мають вагомі здобутки у створенні високоінтенсивних гібридів та сортів соняшнику. Для їх широкого впровадження та більш повного розкриття високих потенційних можливостей треба мати достатні об'єми посівного матеріалу досить високої якості [1, 2].

У зв'язку з цим для гарантованого отримання високої продуктивності рослин з продукцією доброї якості, необхідно на ділянках гібридизації соняшнику освоювати такі технологічні агроприйоми, які були б високоефективними з урахуванням агроекологічних та організаційно-господарських особливостей регіону [2]. В умовах Луганської області дуже гостро постала проблема забезпечення ділянок гібридизації просторовою ізоляцією для забезпечення необхідної посівної якості сім'янок F₁, оскільки насиченість посівних площ соняшником досягла останніми роками 35 – 40 %. У зв'язку з цим постала необхідність пошуку можливостей створення часової ізоляції під час цвітіння материнських форм на ділянках гібридизації.

Найбільш ефективним у цьому напрямку в наших дослідках виявився підзимовий строк сівби материнських форм гібридів соняшнику різних типів на ділянках гібридизації, на вивчення якого у зв'язку з оптимальною густотою рослин і спрямована наша робота [3, 4]. Досліди проводились протягом 2005 – 2008 років у ННВАК «Колос» Луганського НАУ, розташованому у центральній частині Луганської області, яка відноситься до східної частини північного Степу України. Ґрунт дослідної ділянки – чорнозем звичайний середньогумусний слабкозмитий важкосуглинковий із вмістом в орному шарі гумусу 3,8 – 3,9 %, загального азоту 0,25 – 0,30 %, фосфору 0,12 – 0,14 і калію 1,50 – 1,80 %.

Об'єктами досліджень були материнські форми простих міжлінійних гібридів соняшнику Сх1006А (гібрид Світоч) та Сх2111А (гібрид Погляд), а також трьохлінійних гібридів Л4А (гібрид Деркул) та Л10А (гібрид Донбас).

Схема досліду передбачала вивчення підзимового строку сівби на ділянках гібридизації порівняно з весняним оптимальним строком сівби за густоти вказаних материнських форм у діапазоні від 25 до 50 тисяч рослин на гектарі з градацією між варіантами 5 тисяч рослин.

Досліди проводилися за загальноприйнятою методикою, технологія вирощування соняшнику, за виключенням варіантів, що вивчалися, загальноприйнята для насінницьких посівів.

Підзимовий строк сівби соняшнику новий і досить нетрадиційний агротехнічний захід. Проте за дотримання усіх організаційно-господарських рекомендацій за підзимового строку сівби і оптимальної густоти рослин материнських форм гібридів соняшнику різних типів у зоні нестійкого зволоження східної частини північного Степу України, забезпечуються більш інтенсивні ріст і розвиток рослин, раціональніше використання ґрунтової вологи, поживних речовин, теплового та світлового режимів і у зв'язку з цим досягаються більш раннє цвітіння рослин та дозрівання сім'янок (табл. 1).

Таблиця 1

Календарні строки настання фаз росту та розвитку рослин материнських форм гібридів соняшнику різних типів залежно від строків сівби

Материнські форми	Роки досліджень	Дати сівби	Дати настання фаз			
			сходів	утворення кошика	цвітіння	дозрівання
Підзимовий строк сівби						
Cx1006A	2005/2006	27.11	27.04	31.05	16.06	6.08
	2006/2007	25.11	22.04	31.05	22.06	1.08
	2007/2008	28.11	28.04	28.05	18.06	3.08
Cx2111A	2005/2006	27.11	27.04	2.06	18.06	10.08
	2006/2007	25.11	22.04	2.06	23.06	4.08
	2007/2008	28.11	28.04	30.05	23.06	8.08
Л4А	2005/2006	27.11	27.04	5.06	22.06	14.08
	2006/2007	25.11	22.04	8.06	25.06	9.08
	2007/2008	28.11	28.04	31.05	24.06	10.08
Л10А	2005/2006	27.11	27.04	7.06	26.06	19.08
	2006/2007	25.11	22.04	10.06	28.06	13.08
	2007/2008	28.11	28.04	2.06	24.06	14.08
Весняний оптимальний строк						
Cx1006A	2006	30.04	15.05	14.06	3.07	22.08
	2007	1.05	11.05	9.06	30.06	19.08
	2008	5.05	15.05	11.06	3.07	19.08
Cx2111A	2006	30.04	15.05	15.06	4.07	25.08
	2007	1.05	11.05	10.06	2.07	20.08
	2008	5.05	15.05	14.06	6.07	25.08
Л4А	2006	30.04	15.05	16.06	8.07	29.08
	2007	1.05	11.05	12.06	6.07	2.09
	2008	5.05	15.05	15.06	11.07	29.08
Л10А	2006	30.04	15.05	18.06	12.07	4.09
	2007	1.05	11.05	15.06	11.07	29.08
	2008	5.05	15.05	16.06	14.07	4.09

Із даних таблиці добре видно, що в усі роки досліджень і для усіх материнських форм календарна дата цвітіння, а згодом і дозрівання за підзимового строку сівби порівняно з весняним наступала значно раніше за рахунок дуже раннього отримання сходів за підзимового строку сівби. Кількість днів між цвітінням рослин материнських форм гібридів соняшнику різних типів підзимового і весняного строків сівби різняться за роками (табл. 2).

Таблиця 2

Більш ранній строк цвітіння за підзимового строку сівби, дні

Материнські форми	2006 р.	2007 р.	2008 р.	Середнє
Cx1006A	17	8	15	13
Cx2111A	16	9	13	13
Л4А	16	11	17	15
Л10А	16	13	20	16

У 2006 році рослини підзимового строку сівби вступили у фазу цвітіння на 16 – 18 днів раніше, у 2007 році – на 8 – 13 і у 2008 році на 13 – 20 днів раніше. Такий розбіг можна пояснити різницею у морфо-біологічних особливостях материнських форм і різними агрометеорологічними умовами весняного періоду років дослідження. У середньому за три роки досліджень материнські форми простих міжлінійних гібридів Cx1006A та Cx2111A вступили у фазу цвітіння за підзимового строку сівби на 13 днів раніше ніж за весняного, а материнські форми трилінійних гібридів Л4А та Л10А відповідно на 15 і 16 днів раніше.

Таким чином на сучасному етапі функціонування рослинництва як галузі сільськогосподарського виробництва, коли товарні посіви соняшнику займають до 35 – 40 % у структурі посівних площ і витримати просторову ізоляцію при вирощуванні насіння гібридів першого покоління практично неможливо, підзимовий строк сівби материнських форм на ділянках гібридизації, забезпечуючи більш випереджаючі темпи росту і розвитку рослин, стає практично найбільш дієвим агрозаходом для створення часової ізоляції у період цвітіння від товарних посівів цієї культури з метою вирощування найбільш повноцінного високогібридного насіння.

Література

1. Зубець М. В. Невідкладні завдання вчених-селекціонерів // Вісник аграрної науки / М. В. Зубець. – 2000. – № 12. – С. 58.
2. Гаврилюк М. М. Сучасні завдання аграрної науки в розвитку генетики, селекції та насінництва / М. М. Гаврилюк // Вісник аграрної науки. – 2009. – № 1. – С. 5 – 10.
3. Решетняк М. В. Підzimова сівба соняшнику на Сході України / М. В. Решетняк, М. І. Драніщев, О. Л. Павлов // Збірник наукових праць Луганського національного аграрного університету. Серія «Сільськогосподарські науки». – Луганськ: Елтон-2, 2008. – № 186. – С. 176 – 179.
4. Гаевая С.В. Рост и развитие материнских форм простых межлинейных гибридов подсолнечника в зависимости от их особенностей и густоты растений / Н. И. Дранищев, С. В. Гаевая, В. Е. Стотченко, Н. В. Решетняк // Збірник наукових праць Луганського національного аграрного університету. Серія:

«Сільськогосподарські науки». – Луганськ: Вид-во ЛНАУ, 2006. – №69 (92). – С.30-33.

Подзимний срок сева подсолнечника на участках гибридизации как способ создания временной изоляции

Гаевая С. В.

Изучено влияние подзимнего срока сева материнских форм гибридов подсолнечника разных типов на сроки прохождения их растениями фаз роста и развития. Установлена возможность создания временной изоляции от массовых посевов весеннего срока сева с целью получения сеянок F1 более высокого качества.

Ключевые слова: подсолнечник, подзимний срок сева, временная изоляция.

Prewinter period of sowing of sunflower hybridization area as building of insulation

Gayova S.V.

The influence of sowing time prewinter parent forms of sunflower hybrids of different types of time passing their plants phases of growth and development. The possibility of a temporal isolation from mass plantings of spring sowing period in order to obtain higher quality sim'yanok F1.

Keywords: sunflower, prewinter time of sowing, temporal isolation.

УДК 631.2

РЕКОНСТРУКЦІЯ ТЕЛЯТНИКА ПІД КОМБІБОКСОВЕ УТРИМАННЯ В ННВП «НІЖИНСЬКИЙ АГРОТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

М.І. ІКАЛЬЧИК,

старший викладач НАТІ, м. Ніжин, Україна

В даній статті розглянуті переваги безприв'язного утримання ВРХ та особливості впровадження комбібоксів утримання ВРХ в лабораторії тваринництва в ННВП НАТІ. Приведений план реконструкції телятника.

Ключові слова: безприв'язне утримання, комбібокси, реконструкція, студенти.

Залежно від виробничого напрямку, конкретних умов і можливостей господарства застосовують різні варіанти утримання худоби: прив'язне, безприв'язне, а також в клітках і станках (для телят).

Прив'язний спосіб утримання характерний тим, що худоба знаходиться на прив'язі у стійлах приміщення, де підтримується відповідний мікроклімат. Для здійснення моціону тварин випускають на вигульно-годівельні майданчики. Їх обладнують вздовж тваринницьких приміщень (переважно з

південного боку) або ж окремо від них. В останньому випадку вигульні майданчики сполучають з тваринницькими приміщеннями, огороженими проходами.

Безприв'язне утримання великої рогатої худоби сприяє застосуванню сучасних засобів механізації, кращій організації і спеціалізації праці, що дозволяє різко підняти продуктивність праці, у два-три рази знизити трудомісткість вироблюваної продукції. При безприв'язному утриманні створюються можливості використання високопродуктивних машин (мобільні агрегати для роздавання кормів, прибирання гною; доїльні установки, змонтовані в спеціальних приміщеннях тощо), які здатні обслуговувати велику кількість тварин чи кілька тваринницьких приміщень. Завдяки цьому значно зростає коефіцієнт використання технологічних машин та обладнання (до 0,7-0,9) і різко скорочуються капіталовкладення в засоби механізації виробничих процесів.

Варіанти технології з безприв'язним утриманням бувають різні.

Тварин цілорічно утримують без прив'язі *на глибокій підстилці* (щоденна норма внесення підстилки складає 1-3 кг на одну голову). Вони вільно виходять на вигульно-годівельні майданчики, де є годівниця, групові автонапувалки та навіси для грубих кормів.

Утримання тварин в боксах. Бокси – це невеликі площадки, відділені одна від одної боковими роздільниками. Щоб запобігти попаданню в бокси екскрементів вони обладнуються потиличними обмежувачами у вигляді труби, закріпленої хомутами зверху бокових роздільників. Обмежувачі не дають змоги тваринам просуватися уперед при дефекації. Спереду бокси обмежені стіною приміщення або ж перегородкою. Бетонна підлога в боксі за рівнем повинна бути на 100-150 мм вище рівня проходу і покривається гумовими килимками, дошками тощо.

В ряді випадків для створення тваринам комфортніших умов, крім основних боксів для відпочинку, обладнують кормові напівбокси (комбібокси) перед годівницями. Комбібокси оснащуються також напувалками. Між годівницями передбачені кормові проходи, ширина яких обумовлюється вибором системи роздавання кормів. В разі застосування мобільних роздавачів ширина кормових проходів приймається рівною 2,3 м. Ще більшу ширину (до 4-5 м) кормових проходів передбачають, якщо годівля тварин здійснюється з кормових столів.

Останніми роками під час будівництва нових ферм, а також під час реконструкції діючих, широко впроваджується безприв'язне утримання ВРХ.

В даний час в нашому інституті на Навчально-науково виробничому підрозділі проводиться реконструкція телятника.

Викладачами нашого інституту був розроблений план реконструкції телятника (див. рис. 1), який включав у себе родильне відділення, відділення для телят віком 1-60 днів, відділення для телят старше 60 днів розбите на три

Technical drawing of a long, narrow building layout, likely a school or institutional building. The drawing shows internal divisions, corridors, and structural elements. Key features include:

- Dimensions:** Overall length is 60000. Internal dimensions are marked at 6000 intervals along the bottom.
- Room Numbers:** Rooms are numbered 1 through 30. Rooms 1-10 are on the top side, and rooms 11-20 are on the bottom side. Rooms 21-30 are on the right side.
- Structural Elements:**
 - 14:** Top structural element, possibly a roof or ceiling.
 - 13:** Vertical structural element, possibly a wall or partition.
 - 8:** Small rectangular structural elements, possibly doors or windows.
 - 9:** Small rectangular structural elements, possibly doors or windows.
 - 15:** Bottom structural element, possibly a foundation or floor.
 - 11:** Right structural element, possibly a wall or partition.
 - 12:** Right structural element, possibly a wall or partition.
- Labels:**
 - Рядовые отделения:** Rows of divisions.
 - Полоса перегородочного ряда:** Strip of partition strip.
 - Полоса двери 1-40 дм:** Strip of door 1-40 dm.
 - 1 блок зупа:** 1 block of zupa.
 - II блок зупа:** II block of zupa.
- Other Markings:**
 - А, Б:** Section lines.
 - Г, Д:** Section lines.
 - 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30:** Room numbers.

І ще, якщо групові автонапувалки розміщені між комбібоксами в зоні кормового столу, то під час роздавання кормів корм може попадати в

автонапувалку. Щоб корм не попадав в напувалку, її відокремлюють від кормового столу суцільною перегородкою, а отже додаткові витрати.

Розміщенням групових автонапувалок під стінами ми виключаємо ці додаткові витрати.

В нашому підсобному господарстві в корівнику раніше було проведено реконструкцію під боксове утримання ВРХ, і там для прибирання гною використали скреперну установку УСГ-3. Одним з її недоліків є те що коли ми викидаємо гній з боксів і він попадає на одну сторону, то скрепер який складається із лівого і правого скребків під час руху викручується в одну сторону і рухається боком, отже погіршується якість прибирання гною.

В телятнику ми монтуємо нову скреперну установку УС-60, особливість якої те що до скреперів в нижній частині приварена направляюча пластина, і ця направляюча рухається по вбетонованих в гнойовий канал швелерах. Отже незалежно від того чи гній буде рівномірно розміщений в гноєвому каналі чи ні, скрепер буде рухатись чітко паралельно до стінок, отже якість прибирання гною покращиться.

Монтаж обладнання та його вбетонування проводився силами наших викладачів та студентів, які під час проходження практики приймали участь у всіх роботах пов'язаних з реконструкцією, цим самим набували практичних навичок по монтажу обладнання в галузі тваринництва.

Рисунок 2 – Безприв'язне комбібоксове утримання

При безприв'язному комбібоксовому утриманні (див. рис. 2), передбачається поєднання місць відпочинку та годівлі.

В приміщеннях, обладнаних комбібоксами, можна розмістити більшу кількість тварин, оскільки немає потреби в широкому кормовому проході.

Порівняно з прив'язною системою комбібоксове утримання має можливість підвищити продуктивність праці в 2 рази.

Безприв'язне комбібоксове утримання тварин при реконструкції телятника із закінченим виробничим циклом показало, що задіяно для утримання різних статевих-вікових груп 42% виробничих площ, це більше на 18% ніж у типовому телятнику;

Література

1. І.І.Ревенко, М.В.Брагінець, В.І.Ребенко *Машини та обладнання для тваринництва: Підручник.* – К.:Кондор, – 2009.
2. Де Лаваль: двигатель прогресса в молочном производстве «De LavaI» Каталог 2011.

Реконструкция телятника под комбибоксное содержание в УНПП «Нежинский агротехнический институт»

Икальчик М.И.

В данной статье рассмотрены преимущества беспривязного содержания КРС и особенности внедрения комбибоксного содержания КРС в лаборатории животноводства в УНПП НАТИ. Приведен план реконструкции телятника.

Ключевые слова: беспривязное содержание, комбибоксы, реконструкция, студенты.

The calf-house reconstruction by combined box upkeeping in ESPS "Nizhyn Agrrotechnical Institute"

Ikalchyk M. I.

This article deals with the advantages of untiny cattle keeping and the peculiarities of introduction of combibox cattle keeping in stock breeding laboratory at Scientific-Research Subdivision of NATI Plan of calf-house reconstruction is given

Keywords: untiny keeping, combiboxes, reconstruction, students.

УДК 631.372

МЕТОДИ АНАЛІЗУ ВІБРОАКУСТИЧНИХ СИГНАЛІВ ПРИ ДІАГНОСТУВАННІ ПІДШИПНИКІВ АКСІАЛЬНО-ПЛУНЖЕРНИХ НАСОСІВ

О.М. КИРИЧЕНКО,

аспірант НУБіП України, м. Київ, Україна

Науковий керівник: Войтюк В.Д., кандидат технічних наук

В роботі розглянуто особливості методів аналізу віброакустичних сигналів, спрямованих на виявлення й ідентифікацію несправностей підшипникових вузлів аксіально-плунжерних насосів. Наведені особливості застосування та виділено переваги і недоліки даних методів.

Ключові слова: вібрація, підшипник кочення, спектр сигналу, амплітудні сплески, модулюючий сигнал, гармонічні коливання.

Підшипники кочення є найпоширенішим елементом конструкції будь-якого роторного механізму й у той же час найбільш вразливим елементом [1]. Підшипники кочення здійснюють просторову фіксацію валу, тому сприймають частину статичних і динамічних зусиль, що виникають під час роботи насосу. Вібродіагностика підшипників кочення є наочною ілюстрацією того, як можна діагностувати один і той самі вузол різними методами, що ґрунтуються на різних вібраційних процесах, які генеруються дефектами цього вузла [1, 2]. Найпростішою і найдешевшою технологією вібродіагностики є періодичний контроль інтенсивності вібрації аксіально-плунжерного насосу, найпростішими переносними віброметрами. При цьому діагностичними ознаками дефектів є рівень інтенсивності вібрації. Труднощі діагностування при цьому полягають у тому, що не існує надійних ознак для ідентифікації конкретних дефектів, окрім того, у ряді випадків при істотному зростанні деякої діагностичної інформативної гармоніки вібрації загальний рівень інтенсивності вібрації може змінюватися несуттєво. У той же час за рівнем вібрації та зростанням її в часі у більшості випадків можна досить надійно кваліфікувати стан підшипників, які можуть бути як справним, так і несправним [3].

Мета дослідження. Розглянути задачі та особливості методів аналізу вібродіагностичних сигналів, спрямованих на виявлення й ідентифікацію несправностей підшипникових вузлів аксіально-плунжерних насосів, а також виділити переваги та недоліки методів, що розглядаються.

Результати досліджень. Для оцінки технічного стану аксіально-плунжерних насосів використовуються такі методи аналізу сигналів[4]: метод прямого спектра, метод спектра обвідної та метод ударних імпульсів.

Нижче коротко викладено фізичний зміст отримання вібродіагностичних параметрів кожним із зазначених методів.

Метод прямого спектра.

Якщо встановити акселерометр поблизу зовнішнього кільця (на корпусній деталі яка має безпосередній контакт із підшипником) справного, добре змазаного підшипника і подивитися на отриманий сигнал на осцилографі, ми побачимо стаціонарний двополярний сигнал шумового характеру, симетричний щодо тимчасової осі, як це приблизно показано на рис. 1, а.

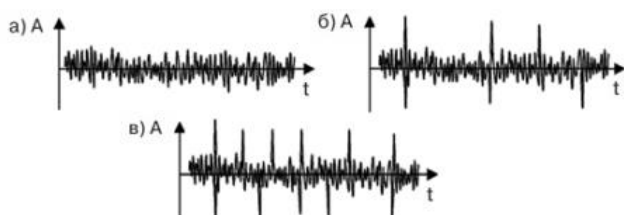

Рис. 1. Вигляд часового сигналу вібрації підшипника кочення

Сигнали вібрації підшипника, що показані на рис.1 аналізуємо з точки зору періодичності появи амплітудних сплесків. Саме на цьому і базується метод прямого спектра (рис. 2). Вібраційний сигнал аналізується вузькосмуговим спектроаналізатором, і за частотним складом спектра можна ідентифікувати виникнення і розвиток дефектів підшипників кочення. Амплітудні сплески у вібросигналі впливають не хаотично, а з цілком певною періодичністю або частотою. Причому дефекту на кожному з елементів підшипника (тіла кочення, доріжки, сепаратора) відповідають свої частоти, які однозначно прораховуються залежно від кінематики підшипника та швидкості його обертання. Наявність тієї або іншої дискретної складової у спектрі сигналу говорить про виникнення відповідного дефекту підшипника, а амплітуда цієї складової – про глибину дефекту [3].

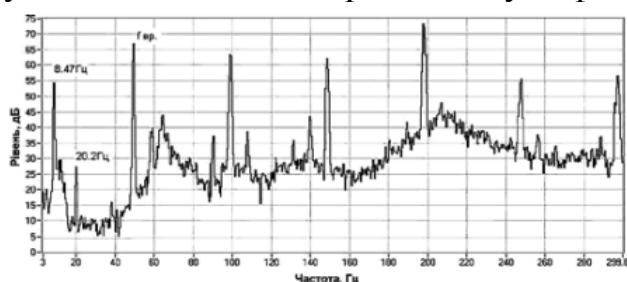

Рис. 2 Прямий спектр вібрації

Очевидно, що основних переваг у методу дві:

- достатньо висока заводозахисність (малоймовірна наявність у насосі джерел, що створюють вібрації на тих саме частотах, що й дефекти підшипника);
- висока інформативність методу за рахунок можливості одержати диференційовану оцінку стану підшипника окремо за кожним його кінематичним вузлом, оскільки вони генерують різні частотні ряди у спектрі.

Недоліків, на жаль, теж, як мінімум, два:

- метод дорогий, будь-який найпростіший вузькосмуговий спектроаналізатор коштує значно дорожче найсучаснішого віброметра;
- метод малочутливий до слабких дефектів, а також до таких, що зароджуються. Це пов'язане із тим, що підшипник є дуже малопотужним джерелом вібрації [4]. Незважаючи на ці недоліки, метод використовується досить широко і дає помітні результати.

Метод спектра обвідної.

Вихідний вібросигнал залишається той самий, тому повернемося ще раз до рис. 1. Звернемо увагу на те, що високочастотна, шумова частина сигналу змінює свою амплітуду в часі, тобто вона модулюється якимось більш низькочастотним сигналом. Виявляється, що саме у цьому модулюючому сигналі міститься й інформація про стан підшипника. Виділення й оброблення цієї інформації і становлять основу цього методу. Експериментально було встановлено, що найкращі результати цей метод дає у тому випадку, якщо аналізувати модуляцію не широкосмугового сигналу, який ми отримуємо від акселерометра, а попередньо здійснити смугову фільтрацію вібросигналу в діапазоні приблизно 6-10 кГц й аналізувати модуляцію цього сигналу. Для цього відфільтрований сигнал детектується, тобто виділяється модулюючий сигнал (або ще його називають «обвідна сигналу»), що подається на вузькосмуговий спектроаналізатор, і ми отримуємо спектр модулюючого сигналу, або спектр обвідної [4], що, в свою чергу, дало назву цьому методу. Описана послідовність обробки сигналу представлена для наочності на рис. 3.

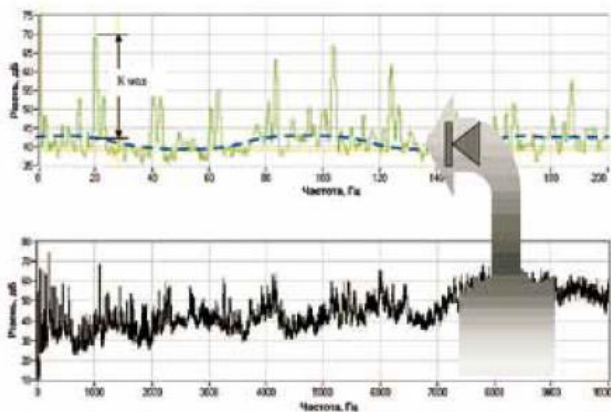

Рис. 3. Обробка сигналу за методом обвідної

Видно, що обробка сигналу є досить складною, але сам результат вартий того. Справа в тому, що, як уже зазначалося раніше, невеликі дефекти підшипника не можуть викликати помітні вібрації в області низьких і середніх частот, що генеруються підшипником. У той же час для модуляції високочастотних вібраційних шумів енергії виникаючих ударів виявляється цілком достатньо, тобто цей метод має дуже високу чутливість.

Переваги даного методу – висока чутливість, інформативність і захищеність від завад.

Основний недолік – висока вартість і складність реалізації. Як правило, алгоритм обробки й аналізу реалізується з використанням комп'ютерної техніки.

Метод ударних імпульсів.

Звернемося ще раз до рис. 1, правда, цього разу для того, щоб сказати, що не все, що пов'язане з дефектами підшипника, ми можемо побачити на цьому рисунку. Там показані вібросигнали з типового акселерометра, що працює в діапазоні від часток Гц до 10-20 кГц. Але підшипник, що працює, генерує і більш високочастотні вібраційні процеси, які є предметом нашого розгляду.

Співударяння дефектів підшипника спричиняє виникнення високочастотних коливань, які швидко згасають і поширюються від підшипника по корпусу насоса у вигляді хвиль аналогічно тому, як поширюється звук у повітрі [2]. Технологію обробки сигналів показано на рис. 4. Спостережний процес є аналогічним тому, як відгукується на удари камертон: якби по ньому не вдарити – він все одно дзенькає на своїй власній частоті. Так і підшипникові вузли від зіткнення дефектів «дзенькають» на своїй частоті. Частота ця зазвичай лежить у діапазоні 28-32 кГц. І на відміну від камертона, ці коливання дуже швидко згасають, тому на відповідних осцилограмах, які ми отримуємо, вони виглядають практично як імпульси, що і дало назву методу – метод ударних імпульсів [1].

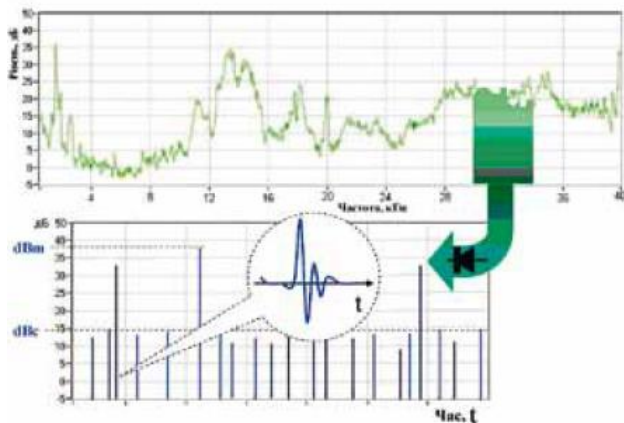

Рис. 4. Обробка сигналу за методом ударних імпульсів

Амплітуди ударних імпульсів однозначно пов'язані зі швидкістю співударяння дефектів і глибиною дефектів. Результати вимірювань дуже легко про нормувати за швидкістю співударяння, знаючи геометрію підшипника і його оберти. Таким чином, за амплітудами ударних імпульсів можна вірогідно діагностувати наявність і глибину дефектів. При цьому граничні значення, що характеризують той чи інший стан підшипника, виявляються абсолютно універсальними, тобто ніяк не залежать від типу й обертів підшипника.

Метод простий і дешевий у реалізації, має високу чутливість і дуже широко використовується як у середовищі професіоналів, так і для ТОР буксових вузлів вагонів, оскільки існують прості портативні прилади, що працюють за цим методом.

Для використання методу існує одне обмеження, пов'язане з конструктивним виконанням механізму. Оскільки мова йде про вимірювання ультразвукових хвиль коливань, які дуже сильно згасають на границях роз'ємних з'єднань, для коректних вимірювань необхідно, щоб між зовнішнім кільцем підшипника і місцем розташування датчика існував суцільний масив металу. У більшості випадків це не викликає проблем.

Висновок

Складний характер зареєстрованої вібрації аксіально-плунжерних насосів із потребує залучення сучасних методів обробки вібраційних сигналів для усунення завад та виділення корисного сигналу. Вкрай важливим завданням, розв'язання якого дозволяє вчасно виявляти поломку та підвищувати надійність, є проведення ґрунтовних досліджень з метою інтерпретації та класифікації отриманих дискретних частотних складових на спектрах вібрації, що ототожнюються з технічним станом підшипників кочення аксіально-плунжерних насосів.

Література

1. Барков А. В. Диагностика и прогноз состояния подшипников качения по сигналу вибрации [Текст] / А. В. Барков // Судостроение. – 1985. – 254 с/
2. Кравченко В. М. Технічне діагностування механічного обладнання [Текст]: підруч. / В. М. Кравченко, В. А. Сидоров, В. Я. Седуш. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2007. – 447 с.
3. Явленский К. Н. Вибродиагностика и прогнозирование качества механических систем [Текст]: учеб. / К. Н. Явленский, А. К. Явленский; – Л.: Машиностроение, 1983. – 239 с.
4. Барков А. В. Вибрационная диагностика машин и оборудования. Анализ вибрации [Текст]: учеб. / А. В. Барков, Н. А. Баркова; СЗУЦ. – СПб.: СПбГМТУ, 2004. – 156 с.
5. Барков А.В. Мониторинг и диагностика роторных машин по вибрации / Н.А. Баркова, А.Ю. Азовцев; – СПб.: Изд. Центр СПбГМТУ, 2000. – 160 с.

Методы анализа виброакустических сигналов при диагностировании подшипников аксиально-плунжерных насосов

Кириченко А.Н.

В работе рассмотрены особенности методов анализа виброакустических сигналов, для выявления и идентификации неисправностей подшипниковых узлов аксиально-плунжерных насосов. Приведены особенности применения и выделены преимущества и недостатки данных методов.

Ключевые слова: *вибрация, подшипник качения, спектр сигнала, амплитудные всплески, модулирующий сигнал, гармонические колебания.*

Methods of analysis vibro-acoustic signals in diagnosing bearing axial-plunger pumps

Kyrychenko O.M.

This paper describes the features of vibroacoustic signal analysis techniques for fault detection and identification of the bearing assemblies axial-plunger pumps. Shows features of the application and highlighted the advantages and disadvantages of these methods.

Keywords: *vibration, rolling bearing, the spectrum of the signal amplitude bursts, modulating signal, the harmonic oscillation*

УДК 631.353.2

РАСЧЕТ ВЫНОСА ПАЛЬЦЕВ И КОНСТРУКТИВНЫХ ПАРАМЕТРОВ ПЛЮЩИЛЬНОГО АППАРАТА СТЕБЕЛЬЧАТЫХ КОРМОВ

И.В. КОКУНОВА, к.т.н., доцент,

М.В. СТРЕЧЕНЬ, аспирант ФГБОУ ВПО «Великолукская государственная сельскохозяйственная академия», Россия

Предлагается оригинальная конструкция машины для плющения стеблей скошенных трав и расчет ее основных конструктивных параметров. Данное техническое решение позволяет ускорить процесс сушки трав в поле и тем самым повысить качество заготавливаемого корма.

Ключевые слова: *стебельчатые корма, плющилка, плющильный аппарат, качество кормов.*

В технологии заготовки растительных кормов важной операцией является сушка трав в поле. Этот процесс сопровождается не только потерей воды, но частично и сухого вещества, особенно наиболее ценных легкопереваримых углеводов и белков. Величина потерь питательных веществ находится в прямой зависимости от продолжительности сушки трав. Даже при быстрой сушке растений на свету в результате только биохимических процессов теряется от 5 до 10% сухого вещества. Если не применять специальных мер по ускорению процесса сушки трав, период интенсивной ферментативной деятельности увеличивается, а это приводит к повышенным потерям питательных веществ. Особенно резко они увеличиваются при попадании скошенной массы под атмосферные осадки [1, 2].

Одним из перспективных способом выравнивания и ускорения сроков сушки является плющение трав при скашивании. Плющильные вальцы, устанавливаемые на косилках-плющилках, прокатывая между собой

скошенную траву, раздавливают стебли, что ускоряет их влагоотдачу. Однако в дождливую погоду такой подход не пригоден, так как, попадая под атмосферные осадки, расплюснутые стебли еще больше впитывают влагу.

В современных условиях сельскохозяйственного производства все чаще появляются новые кормозаготовительные технологии и технические средства для их реализации. На российском рынке сельскохозяйственной техники появилась машина Re Con 300 канадской компании AG SHIELD. Данная машина предназначена для повторного плющения уже подвяленных в поле трав. Это позволяет сократить продолжительность сушки растительной массы в естественных условиях и сохранить в ней большее количество питательных веществ.

Рабочие органы машины представляют собой два ребристых вальца, которые подбирают подвяленную травяную массу и производят ее повторное плющение. Однако в связи с низким расположением вальцов над поверхностью поля часто происходит захват ими земли и камней, что загрязняет корм и ухудшает его качество.

На кафедре сельскохозяйственных машин Великолукской государственной сельскохозяйственной академии разработана машина для плющения скошенной растительной массы. Она состоит из рамы с двумя опорными пневматическими колесами 1 (рис. 1), подбирающего пальцевого механизма 2, установленного на коленчатой оси разборной конструкции внутри нижнего плющильного вальца 4, верхнего плющильного вальца 5, отражателя 7, пружинного предохранительного устройства 6, чистиков 3, прицепного устройства 8.

Плющильные вальцы оснащены билами трапецеидальной формы. Для монтажа и демонтажа вальцов в левой боковине корпуса машины предусмотрен специальный люк. Привод рабочих органов машины осуществляется от вала отбора мощности трактора.

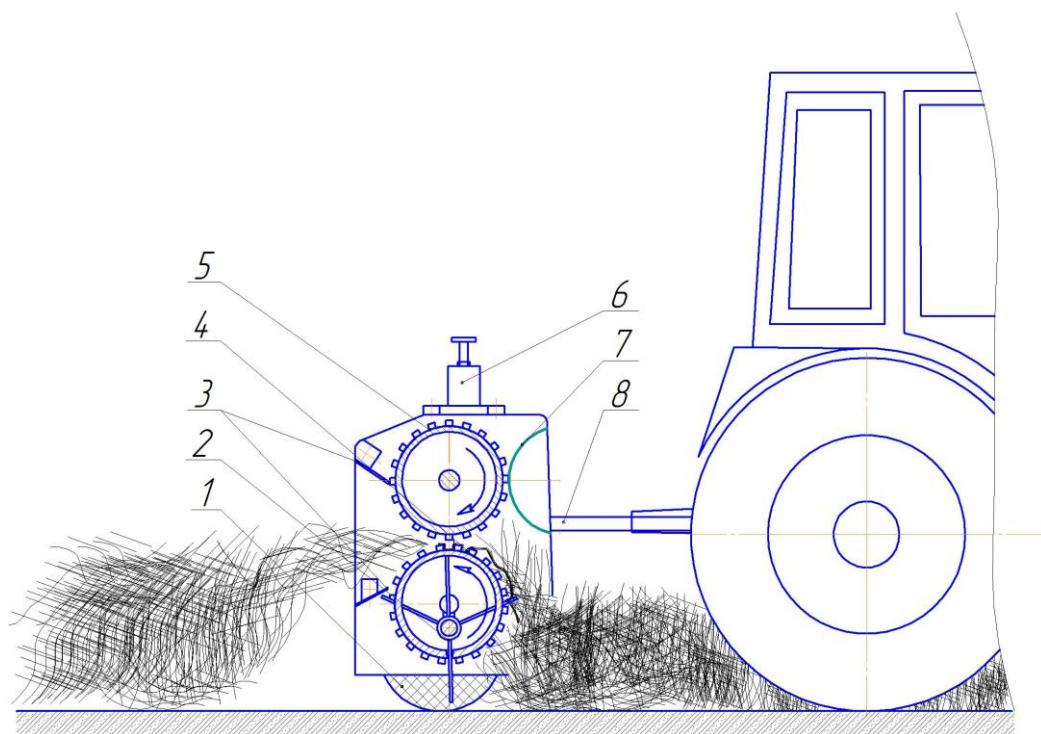

Рис. 1. Схема и технологический процесс работы машины для плющения стебельчатых кормов: 1 – опорные пневматические колеса; 2 – подбирающий пальцевый механизм; 3 – чистики; 4, 5 – нижний и верхний плющильные вальцы; 6 – пружинный предохранитель; 7 – отражатель; 8 – прицепное устройство

Технологический процесс работы плющилки скошенной растительной массы протекает следующим образом. При движении машины вдоль валка упругие пальцы подбирающего механизма 2 приподнимают подвяленную травяную массу и подают ее в зону плющения ребристых вальцов 4 и 5, расположенных так, что ребра одного вальца входят в пространство между ребрами другого. Отражатель 7, закрепленный на раме машины, предотвращает соскальзывание растительной массы с пальцев подбирающего механизма и обеспечивает ее равномерную подачу в зону плющения.

Растения, попадая в зону действия вальцов, захватываются ими и протаскиваются в зазор, образованный ребрами верхнего и нижнего плющильных вальцов, в результате чего стебли растений расплющиваются и надламываются (повреждается их восковой слой). Благодаря высокой частоте вращения вальцов масса укладывается на поле в рыхлый, хорошо продуваемый валок. Это способствует интенсификации влагоотдачи, а также выравниванию процесса сушки стеблей и листовой части растений.

На качество плющения влияет высота слоя подаваемой растительной массы, зависящая в значительной степени от урожайности трав, и давление в зоне плющения, регулируемое с помощью пружинного механизма 6.

Движение упругих пальцев механизма подбора (рис. 2) складывается из их поступательного движения вместе с машиной и вращательного вместе с плющильным вальцом, что обеспечивает подъем скошенной травяной массы с поля и подачу материала в зону плющения.

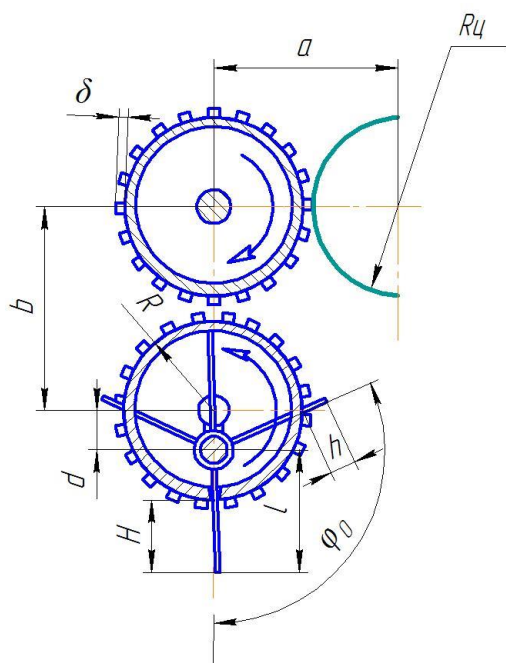

Рис. 2. Схема для расчета выноса пальцев и конструктивных параметров плющильного аппарата

При работе машины максимальный вынос пальцы имеют в своем нижнем положении, а нулевой – в верхнем. Текущий размер пальцев определяется по следующей формуле

$$h = H \left(\cos \frac{\varphi}{2} \right), \quad (1)$$

где φ – угол поворота вальца относительно вертикальной радиальной плоскости по направлению вращения, рад.;

H – максимальный вылет пальцев, м.

При недостаточном сцеплении часть растительной массы выше пальца может быть оторвана от основного массива. Угол отрыва вычисляется по формуле

$$\varphi_{отр.} = 2 \arccos \left(\left(\frac{\omega^2 H}{Hg} \right)^2 + \frac{1}{2} \left(1 - \frac{\omega^2 R}{g} \right)^{\frac{1}{2}} - \frac{\omega^2 H}{g} \right), \quad (2)$$

где ω – угловая частота вращения вальцов, с^{-1} ;

g – ускорение свободного падения, $g = 9,81 \text{ м/с}^2$;

R – радиус вальцов, м.

При $\omega^2 R / g = 1$ отрыв происходит непосредственно в зоне плющения (где $\varphi_0 = \pi$). Поэтому угловая скорость вращения вальцов принимается равной $\omega = \sqrt{g/R}$.

Чтобы предотвратить вылет оторвавшихся частей растительной массы за пределы верхнего плющильного вальца, напротив него предусматривается крепление гладкого полуцилиндра.

В декартовой системе координат с началом на геометрической оси нижнего вальца с горизонтальной координатой x , вертикальной y и осевой z время пролета оторвавшейся части растений до полуцилиндра с учетом сопротивления воздуха оценивается по формуле

$$t = (S + (a - x_0) \cos \varphi_0 + (b - y_0) \sin \varphi_0) / V_0, \quad (3)$$

где $S = \left(R_y^2 - ((a - x_0) \sin \varphi_0 - (b - y_0) \cos \varphi_0)^2 \right)^{\frac{1}{2}}$;

R_y – радиус полуцилиндра, м;

a – горизонтальная координата геометрической оси полуцилиндра, м;

b – вертикальная координата, м;

x_0 – горизонтальная координата центра масс, оторвавшейся растительной части, м;

y_0 – вертикальная координата, м;

V_0 – начальная скорость полета массы, м/с.

Из условия $S \geq 0$, следует

$$R_y \geq |(a - x_0) \sin \varphi_0 - (b - y_0) \cos \varphi_0|.$$

Горизонтальная координата наиболее опасного угла отрыва находится из выражения

$$x_0 = R + H \cdot \sin \frac{\pi}{4} = R + \frac{\sqrt{2}}{2} H. \quad (4)$$

Из формулы (4) радиус полуцилиндра равен $R_y \geq a - R + \frac{\sqrt{2}}{2} H$,

$$\text{или } a \leq R_y + R + \frac{\sqrt{2}}{2} H.$$

Вертикальную координату b выберем на оси вертикального вальца при его полном контакте с нижним вальцом.

При движении травяной массы вдоль гладкой поверхности полуцилиндра возникает удельная сила инерции $\rho V^2 / R_y$, направленная в сторону вальцов.

Здесь ρ – плотность травяной массы, кг/м^3 ; V – скорость движения массы, м/с.

Таким образом, гладкий полуцилиндр отражает и толкает растительную массу в сторону вальцов.

Разработанная машина рекомендуется для ускорения естественной сушки скошенных трав в поле. Она может применяться для плющения скошенной растительной массы, когда погодные условия не позволяют проводить плющение одновременно с кошением трав, а также может использоваться при повторном плющении уже подвяленных растений, что способствует снижению потерь питательных веществ при заготовке сена и повышению его качественных показателей.

Представленная методика расчета конструктивных параметров плющилки растительной массы позволяет определить угловую скорость вращения плющильных вальцов, длину вылета пальцев подбирающего механизма, размер и место нахождения отражающего полуцилиндра.

Литература

1. Орсик, О.С. Инновационные технологии и комплексы машин для заготовки и хранения кормов: рекомендации /О.С. Орсик, Е.Л. Ревякин – М.: ФГНУ «Росинформагротех», 2008. – 140 с.
2. Особов, В.И. Механическая технология кормов /В.И. Особов. – М.: Колос, 2009. – 344 с.

Расчет выноса пальцев и конструктивных параметров плющильного аппарата стебельчатых кормов

Кокунова И.В., Стречень М.В.

Предлагается оригинальная конструкция машины для плющения стеблей скошенных трав и расчет ее основных конструктивных параметров. Данное техническое решение позволяет ускорить процесс сушки трав в поле и тем самым повысить качество заготавливаемого корма.

Ключевые слова: стебельчатые корма, плющилка, плющильный аппарат, качество кормов.

Calculation of carrying out of fingers and device plyushchilnogo's design data roughage

I.V. Kokunova, M.V Strechen

The analysis of means for a tedding the grasses applied at preparation of vegetative forages in the conditions of the Northwest zone of the Russian Federation is carried out, prospects of their development are considered.

Keywords: roughage, hay making, nutrients, grass flatting, reconditioning of pre-dried grass.

УДК 631:621:01

ДИНАМІКА РОЗГОНУ АГРЕГАТУ**О.І. ЛИТВИНОВ, В.С. ЛУКАЧ,**

Ніжинський агротехнічний інститут НУБіПУ, м. Ніжин, Україна

Розв'язані аналітично диференціальні рівняння руху агрегату в момент розгону, як моделі механічної системи змінної структури з фрикційною в'яззю, побудована діаграма кутових швидкостей частин агрегату і визначені критичні умови розгону.

Ключові слова: агрегат, кутова швидкість двигуна, режим пуску й розгону.

Про проблему. Дослідження процесу пуску машинного агрегату або механічної системи «Двигун – причіпна робоча машина» становить інтерес з багатьох причин. Для машинних агрегатів із двигуном внутрішнього згоряння важливо одержати закон зміни кутової швидкості частин агрегату, що б мати можливість оцінити критичні умови розгону, а також відповісти на запитання, чи можливо його здійснення при конкретних конструктивних параметрах і експлуатаційно-технологічних факторах. Критичні умови розгону виникають під час зрушення з місця й розгоні агрегату з повним навантаженням на необхідній технологічній робочій швидкості. У початковий момент руху накладаються додаткові інерційні навантаження, під впливом яких кутова швидкість двигуна може настільки знизитися, що подальший розгін системи стає нездійсненним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З літературних джерел відомо, що процес пуску й розгону машинного або машинно-тракторного агрегату давно був предметом пильної уваги учених [1-3] і розглядався неодноразово. Одним з перших розглядав це питання відомий учений, засновник науково-технічного напрямку, пов'язаного з підвищенням робочих швидкостей сільськогосподарських агрегатів, акад. В.М. Болтінський. Проте, при складанні математичної моделі процесу пуску їм були прийняті деякі спрощення, що позначилися на точності результатів. Адже відомо, що під час пуску й зрушення агрегату з місця двигун перевантажується й переходить із робочої лінійної ділянки регуляторної вітки моментної характеристики двигуна на криволінійну перевантажувальну ділянку (рис.1).

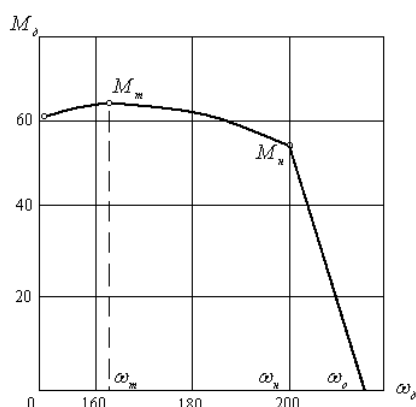

Рис. 1. Характеристика крутного моменту двигуна

У роботі [1] перевантажувальна ділянка була представлена прямою з метою подолання математичних складнощів, що фактично створює відхилення від реальності. Подібні неточності є й в інших наведених роботах.

На відміну від попередніх досліджень ці недоліки нами усунуті й отримані точні аналітичні рішення, у тому числі й з урахуванням нелінійності характеристики крутного моменту двигуна.

Результати дослідження. Для одержання функціональних залежностей зміни кутової швидкості двигуна й робочої машини від часу, тобто, для визначення закону зміни кутових швидкостей була складена розрахункова двомасова динамічна модель агрегату «двигун – робоча машина» змінної структури з однією фрикційною в'яззю (рис.2). При аналізі виключено з розгляду невеликий вплив на процес зміни кутової швидкості пружних характеристик передаточних елементів двигуна й робочої машини у зв'язку зі специфікою поставленого завдання.

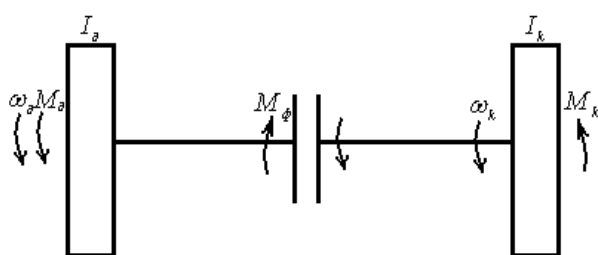

Рис. 2. Розрахункова схема машинного агрегату із фрикційною в'яззю

Як показано на рис. 1, крутний момент двигуна M_d відповідно до характеристики дизеля змінюється у функції кутової швидкості спочатку лінійно від нуля до номінальної величини M_n , потім – по квадратичній залежності (перевантажувальна гілка кривої).

Характеристика моменту фрикціону приймається в такому вигляді: у процесі плавного включення момент фрикціону змінюється лінійно, пропорційно часу [1], а після включення – приймає стале значення

$$M_{\phi} = \beta M_n \frac{t}{t_1}, \quad \text{при } t < t_1 \quad (1)$$

$$M_{\phi} = \beta M_n, \quad \text{при } t \geq t_1 \quad (2)$$

де β – коефіцієнт запасу фрикціону (муфти зчеплення), t_1 – момент часу повного включення фрикціону.

У початковий момент часу ведуча й ведена системи агрегату кинематично незалежні. Система диференціальних рівнянь обох частин має вигляд:

$$I_{\partial} \dot{\omega}_{\partial} = M_{\partial} - M_{\phi}, \quad (3)$$

$$I_{\kappa} \dot{\omega}_{\kappa} = M_{\phi} - M_{\kappa}, \quad (4)$$

де I_{∂} , I_{κ} – зведені до колінчастого вала двигуна моменти інерції мас ведучої і веденої частин агрегату: двигуна й робочої машини,

ω_{∂} , ω_{κ} – кутові швидкості ведучої і веденої частин,

M_{∂} , M_{κ} – зведені крутний момент двигуна й момент опору веденої частини агрегату (робочої машини).

Розв'язок диференціального рівняння (3) залежить від співвідношення часу повного включення фрикціону t_1 й часу зниження кутової швидкості двигуна від холостого ходу до номінальної t_n . Тут можна виділити три інтервали:

1) при $t < t_1$ момент фрикціону M_{ϕ} є лінійним за часом, а крутний момент двигуна є лінійним за кутовою швидкістю ω_{∂} ;

2) при $t_1 < t < t_n$ момент фрикціону виходить на стале значення $M_{\phi} = \text{const}$, а крутний момент двигуна $M_{\partial}(\omega_{\partial})$ є лінійним за кутовою швидкістю;

3) при $t_1 > t_n$ момент фрикціону залишається сталим $M_{\phi} = \text{const}$, а крутний момент двигуна $M_{\partial}(\omega_{\partial})$ описується квадратичною залежністю.

Нами отримані точні розв'язки диференціальних рівнянь (3) і (4) з урахуванням реальної залежності крутного моменту двигуна від кутової швидкості, у тому числі й на нелінійній ділянці регуляторної вітки характеристики, що правильно описує пусковий процес. Розв'язки

диференціальних рівнянь (3) і (4) поєднуються на окремих інтервалах часу за значеннями кутових швидкостей на границях інтервалів як двигуна ω_0 , так і робочої машини ω_n . Знайдемо рішення диференціального рівняння (3) на інтервалі при $t < t_1$, де крутний момент двигуна є лінійним у функції кутової швидкості й може бути описаний такою залежністю:

$$M_\partial = M_n \frac{\omega_0 - \omega_\partial}{\omega_0 - \omega_n},$$

де ω_n, ω_0 – кутові швидкості двигуна, номінальна й холостого ходу;

M_n – номінальний крутний момент двигуна.

Перевіримо правильність аналітичного подання моменту: якщо $\omega_\partial = \omega_0$, то $M_\partial = 0$, що відповідає холостому ходу двигуна, а якщо $\omega_\partial = \omega_n$, то $M_\partial = M_n$, що відповідає роботі двигуна на номінальному режимі (рис. 1).

Представимо крутний момент двигуна в безрозмірному вигляді:

$$M_\partial = M_n \nu,$$

$$\text{де } \nu = \frac{\omega_0 - \omega_\partial}{\Delta\omega_{0n}}; \quad \Delta\omega_{0n} = \omega_0 - \omega_n.$$

З огляду на те, що $\frac{d\omega_\partial}{dt} = -\frac{d\nu}{dt} \Delta\omega_{0n}$, рівняння (3) представиться так:

$$\frac{d\nu}{dt} + \frac{M_n}{I_\partial \Delta\omega_{0n}} \nu = \beta \frac{M_n}{I_\partial \Delta\omega_{0n}} \cdot \frac{t}{t_1}.$$

Позначаючи

$$\frac{M_n}{I_\partial \Delta\omega_{0n}} = \alpha_0,$$

Одержимо безрозмірне неоднорідне лінійне диференціальне рівняння першого порядку з постійними коефіцієнтами

$$\dot{\nu} + \alpha_0 \nu = \beta \alpha_0 \frac{t}{t_1}. \quad (5)$$

Загальний розв'язок неоднорідного диференціального рівняння (5) складається із загального розв'язку однорідного рівняння без правої частини й частинного розв'язку неоднорідного рівняння. Для однорідного рівняння розв'язок шукаємо у вигляді

$$\nu_1 = ce^{\lambda t}.$$

Після підстановки шуканого розв'язку в однорідне рівняння (5) і рішення характеристичного рівняння одержуємо $\lambda = -\alpha_0$. Тоді загальний розв'язок однорідного рівняння

$$v_1 = ce^{\alpha_0 t}. \quad (6)$$

Частинний розв'язок рівняння (5) шукаємо методом варіацій довільних сталих Лагранжа, вводячи підстановку:

$$v(t) = c_1(t)v_1(t).$$

Загальний розв'язок одержимо у вигляді:

$$v(t) = \frac{\beta}{\alpha_0 t_1} ((\alpha_0 t - 1) + e^{-\alpha_0 t}).$$

І, остаточно, при $t = t_1$ будемо мати:

$$v(t_1) = \beta \left(1 - \frac{1 - e^{-\alpha_0 t_1}}{\alpha_0 t_1} \right). \quad (7)$$

Добуток $\alpha_0 t$ безрозмірний, тому що α_0 має розмірність, яка є оберненою до часу t^{-1} . Фізичний зміст величини α_0 полягає в тому, що $t_0 = \frac{1}{\alpha_0} = \frac{I_\partial}{M_n} \Delta \omega_{0n}$ є часом, за який двигун з моментом інерції I_∂ змінить свою кутову швидкість на величину $\Delta \omega_{0n} = \omega_0 - \omega_n$, тобто, вийде на номінальний режим роботи.

Продовжимо розв'язок рівняння (3) для інтервалу часу $t_1 < t < t_n$, якщо $t < t_n$ й коли момент фрикціону постійний: $M_\phi = \beta \cdot M_n = \text{const}$, а момент двигуна ще залишається лінійним за кутовою швидкістю. Тоді диференціальне рівняння в безрозмірному вигляді буде таким:

$$\dot{v} + \alpha_0 v = \beta \alpha_0. \quad (8)$$

Поеднавши розв'язок рівняння (8) з розв'язком (7) при $t = t_1$, остаточно для інтервалу $t_1 < t < t_n$ маємо рішення

$$v = \beta \left(1 - \frac{1 - e^{-\alpha_0 t_1}}{\alpha_0 t_1} e^{-\alpha_0 (t - t_1)} \right). \quad (9)$$

Переходимо далі до одержання точного розв'язку для нелінійної ділянки кривої крутного моменту двигуна на проміжку часу $t_n < t < t_2$. Тут крутний момент двигуна представляється параболою у функції кутової швидкості двигуна ω_∂ :

$$M_\partial = K_m M_n - (K_m - 1) M_n \left(\frac{\omega_\partial - \omega_m}{\omega_n - \omega_m} \right)^2, \quad (10)$$

де $K_m = \frac{M_m}{M_n}$ – коефіцієнт пристосовності двигуна,

M_m, ω_m – максимальний момент двигуна й відповідна йому кутова швидкість,

t_2 – момент вирівнювання кутових швидкостей двигуна й робочої машини.

У правильності подання крутного моменту двигуна (10) легко переконатися:

при $\omega_\partial = \omega_m$ крутний момент двигуна дорівнює $M_\partial = K_m M_m$, а при $\omega_\partial = \omega_n$ крутний момент буде: $M_\partial = K_m M_n - (K_m - 1) M_n = M_n$.

Тоді рівняння (3) буде мати вигляд:

$$I_\partial \dot{\omega}_\partial + (K_m - 1) M_n \left(\frac{\omega_\partial - \omega_m}{\omega_n - \omega_m} \right)^2 = K_m M_n - \beta \cdot M_n.$$

Зведемо кутову швидкість до безрозмірного вигляду

$$\frac{\omega_\partial - \omega_m}{\omega_n - \omega_m} = \Omega_\partial, \text{ тоді } \frac{d\omega_\partial}{dt} = \frac{d\Omega_\partial}{dt} \Delta\omega_n, \text{ де } \Delta\omega_n = \omega_n - \omega_m$$

і, позначаючи $\alpha_n = \frac{M_n}{I_\partial \Delta\omega_n}$, остаточно одержуємо рівняння:

$$\dot{\Omega}_\partial + (K_m - 1) \alpha_n \Omega_\partial^2 = -\alpha_n (\beta - K_m). \quad (11)$$

Тут $t = \frac{1}{\alpha_n}$ – характерний час, за який номінальний момент M_n

викликає зміну кутової швидкості двигуна на величину $\Delta\omega_n$.

Нелінійне диференціальне рівняння (11) є окремим випадком спеціального рівняння Ріккати $y' + ay^2 = bx^\rho$ при $\rho = 0$, яке розв'язується

підстановкою $t = \frac{x}{a}$ й введенням нової змінної $y' = yu$, що приводить його до лінійного рівняння першого порядку. У нашому випадку $ab \leq 0$, тоді для рівняння (11) існує відомий розв'язок [4]. Поєднаний з попереднім розв'язком (9) на границі інтервалу $t = t_n$, де $\omega_\partial = \omega_n$, розв'язок рівняння (11) буде мати вигляд:

$$\Omega_\partial(t) = \frac{1 - \sqrt{\frac{\beta - K_m}{K_m - 1}} \operatorname{tg}(\sqrt{(K_m - 1)(\beta - K_m)} \alpha_n)(t - t_n)}{1 + \sqrt{\frac{K_m - 1}{\beta - K_m}} \operatorname{tg}(\sqrt{(K_m - 1)(\beta - K_m)} \alpha_n)(t - t_n)}. \quad (12)$$

Таким чином, для рівняння (3) отримані розв'язки (7), (9), (12) на зазначених інтервалах з відповідним протіканням кривих крутного моменту двигуна на лінійній і параболічній ділянках.

Переходимо до розв'язку рівняння (4) для веденої частини агрегату.

Уведемо безрозмірну кутову швидкість $\Omega_\kappa = \frac{\omega_\kappa}{\omega_m}$, звідки $\dot{\omega}_\kappa = \omega_m \dot{\Omega}_\kappa$.

Прийmemo позначення: $M_\kappa = K_3 M_n$,

де K_3 – коефіцієнт завантаження двигуна, $\alpha_\kappa = \frac{M_n}{I_\kappa \omega_m}$. Тоді одержуємо диференціальне рівняння в безрозмірному вигляді:

$$\dot{\Omega}_\kappa(t) = \alpha_\kappa \left(\beta \frac{t}{t_1} - K_3 \right). \quad (13)$$

Момент часу t_0 початку розгону веденої частини агрегату визначається з умови рівності моментів фрикціону й моменту опору робочої машини $M_\phi = M_\kappa$:

$$\beta M_n \frac{t}{t_1} = K_3 M_n, \quad \text{звідки} \quad t_0 = \frac{K_3 t_1}{\beta}.$$

Розв'язок рівняння (13) для інтервалу $t_0 < t < t_1$ має вигляд:

$$\Omega_\kappa(t) = \alpha_\kappa \left(\frac{\beta}{2t_1} t^2 - K_3 t + \frac{K_3^2 t_1}{2\beta} \right). \quad (14)$$

Для границі інтервалу $t = t_1$ маємо

$$\Omega_{\kappa}(t_1) = \alpha_{\kappa} \frac{(\beta - K_3)^2}{2\beta} t_1. \quad (15)$$

Для проміжку часу $t_1 < t \leq t_2$, де $M_{\phi} = \beta M_n$, розв'язок рівняння (4) має вигляд:

$$\Omega_{\kappa}(t) = \alpha_{\kappa} \left((\beta - K_3)t - \frac{\beta_2 - K_3^2}{2\beta} t_1 \right). \quad (16)$$

Отже, отримані розв'язки, що дають уявлення про хід зміни кривих $\omega_{\partial}(t)$ і $\omega_{\kappa}(t)$ в довільний момент часу. Для кривої двигуна – це спадний розв'язок від значення ω_0 , для кривої робочої машини – зростаючий від нуля. Зміну реальної величини $\omega_{\kappa}(t)$ завжди можна простежити з огляду на те, що $\omega_{\kappa} = \omega_m \Omega_{\kappa}(t)$. Мінімальне значення кутової швидкості двигуна ω_{∂} , що дорівнює ω_2 , досягається в той момент часу t_2 , при якому інтегральні криві перетинаються (рис.3). Далі відбувається спільний розгін системи, кутові швидкості вирівнюються $\omega_{\partial} = \omega_{\kappa}$, момент тертя фрикціону стрибком убуває до досить необхідної величини, що забезпечує нормальну роботу.

При спільному розгоні системи рівняння (3) і (4) поєднуються:

$$(I_{\partial} + I_{\kappa})\dot{\omega}_{\partial} = M_{\partial} - M_{\kappa} \quad (17)$$

Підставимо в рівняння (17) вирази для M_{∂} й M_{κ} . Оскільки двигун працює на перевантажувальній гілці характеристики, то залежність крутного моменту від кутової швидкості є параболічною (10), а момент опору веденої частини агрегату дорівнює $M_{\kappa} = K_3 M_n$. Уводячи безрозмірну кутову швидкість

$$\frac{\omega_{\partial} - \omega_m}{\omega_n - \omega_m} = \Omega_{\partial}; \quad \frac{d\omega_{\partial}}{dt} = \frac{d\Omega_{\partial}}{dt} \Delta\omega_{\partial},$$

і позначаючи $\frac{M_n}{(I_{\partial} + I_{\kappa})\Delta\omega_n} = \alpha$, одержуємо нелінійне диференціальне рівняння

$$\dot{\Omega} + \alpha(K_m - 1)\Omega_{\partial}^2 = \alpha(K_m - K_3). \quad (18)$$

Вираз (18) є спеціальним рівнянням Ріккати, що й рівняння (11), але зі значенням $ab > 0$, тому що $K_m > 1$; $K_m > K_3$, $K_3 < 1$.

Згідно [4], воно має розв'язок в гіперболічних функціях. Інтегральна крива, що проходить через точку t_{n1} , ω_n , коли $\Omega_\partial = 1$, буде мати вигляд (тут $\tau = t - t_{n1}$).

$$\Omega_\partial(t) = \frac{1 + \sqrt{\frac{K_m - K_3}{K_m - 1}} \operatorname{th}(\sqrt{(K_m - 1)(K_m - K_3)}\alpha)\tau}{1 + \sqrt{\frac{K_m - 1}{K_m - K_3}} \operatorname{th}(\sqrt{(K_m - 1)(K_m - K_3)}\alpha)\tau}. \quad (19)$$

Відповідно до отриманих розв'язків побудована діаграма зміни кутових швидкостей двигуна й робочої машини на різних інтервалах розгону (рис. 3). Тут же показаний і хід зміни моментів.

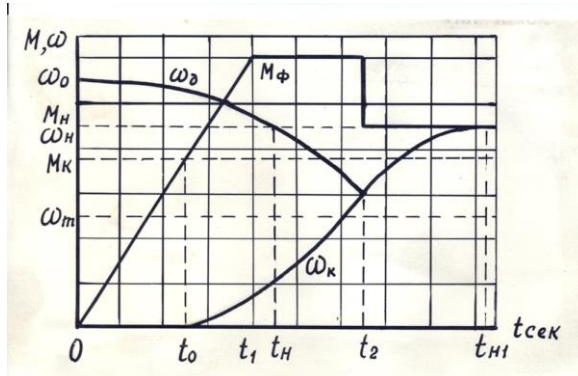

Рис. 3. Графік інтегральних кривих кутових швидкостей і моменту фрикціону

Проведемо короткий якісний аналіз процесу пуску. Отримані розв'язки, що виражають залежність від часу кутових швидкостей двигуна й комбайна окремо і як єдиного кінематичного цілого, дозволяють розглянути процес розгону й знайти критерії його стійкості і параметрів реалізації, забезпечення таких умов його протікання, при яких кутова швидкість двигуна ω_2 не виявиться нижче критичної ω_m (рис. 1). У зв'язку зі складністю виразів обмежимося наближеним аналізом стійкості розгону. Прийmemo для спрощення, що включення фрикціону відбувається миттєво, а параболічна ділянка кривої характеристики крутного моменту двигуна замінюється прямою, що є паралельною осі абсцис.

Тоді диференціальне рівняння руху, значно спрощуючись, приймає вигляд:

$$I_\partial \dot{\omega}_\partial = -M_n (\beta - K_m) \quad (20)$$

З виразу (20) легко побачити, що вал двигуна обертається рівномірно-сповільнено, оскільки в правій частині рівняння маємо постійну величину. Якщо позначити час сповільнення до рівня ω_2 через t_2^o , то замість (20) маємо:

$$I_o \frac{\omega_2 - \omega_0}{t_2^o} = -M(\beta - K_m),$$

звідки

$$t_2^o = \frac{(\omega_0 - \omega_2)I_o}{M_n(\beta - K_m)} \quad (21)$$

Для веденої частини агрегату спостерігається рівномірно прискорений обертальний рух від нуля до ω_2 , тому аналогічно знаходимо час розгону до рівня ω_2 :

$$I_k \omega_k = M_n(\beta - K_s) \quad I_k \frac{\omega_2 - 0}{t_2^k} = M_n(\beta - K_s), \text{ звідки}$$
$$t_2^k = \frac{\omega_2 I_k}{M_n(\beta - K_s)}. \quad (22)$$

Порівнявши вирази (21) і (22), одержимо

$$\omega_2 = \frac{\omega_0}{1 + \frac{I_k(\beta - K_m)}{I_o(\beta - K_s)}}. \quad (23)$$

Вираз (23) свідчить, що механічна система успішно вийде на робочий режим, тобто, розгін здійсниться, якщо спільна кутова швидкість ω_2 не виявиться нижче критичної ω_m . Отже, критерій стійкості розгону приймає такий вигляд:

$$\omega_2 \geq \omega_m; \frac{\omega_0 - \omega_m}{\omega_m} \geq \frac{I_k(\beta - K_m)}{I_o(\beta - K_s)}. \quad (24)$$

Система успішно вийде на робочий режим, якщо кутова швидкість ω_2 не виявиться нижче критичної ω_m . Критерій стійкості розгону (24) накладає тверді обмеження на конструктивні I_o, I_k, β й експлуатаційно-технічні параметри K_m, K_s агрегату.

Із цієї ж умови (24) можна визначити величину максимального зведеного моменту інерції веденої частини агрегату, зокрема, наприклад, комбайна, при якому розгін здійснений:

$$I_k \leq I_\delta \frac{(\omega_0 - \omega_m)(\beta - K_z)}{\omega_m(\beta - K_m)}. \quad (25)$$

З формули (25) може бути визначена за інших рівних умов максимальна величина коефіцієнта запасу фрикціону

$$\beta \leq \frac{K_m - C_\beta K_z}{1 - C_\beta} = \beta_{\max}, \quad (26)$$

де

$$C_\beta = \frac{I_\delta(\omega_0 - \omega_m)}{I_k \omega_m}.$$

Підставивши реальні параметри довільного транспортного або сільськогосподарського агрегату у вираз (26), можна знайти необхідний коефіцієнт запасу фрикціону. Так, наприклад, для агрегату із трактором Т-150 і причіпним кукурудзозбиральним комбайном оптимальний коефіцієнт запасу фрикціону становить $\beta = 1,46$.

Висновки. На відміну від попередніх досліджень, нами отримані точні аналітичні розв'язки диференціальних рівнянь руху механічної системи «двигун – робоча машина» в один із самих важких у динамічному відношенні режимів роботи агрегату – у нестационарному режимі пуску й розгону. Установлено закони зміни кутової швидкості, як найбільш інформативні показники руху, у тому числі й з урахуванням нелінійної гілки кривої регуляторної характеристики крутного моменту двигуна.

За результатами дослідження побудована діаграма інтегральних кривих кутових швидкостей двигуна й робочої машини як на інтервалах роздільного руху, так і в період зміненої структури механічної системи під час спільного розгону.

Проведено аналіз стійкості розгону, визначені критерії його реалізації, які накладають обмеження на конструктивні (зведені моменти інерції мас двигуна й робочої машини, коефіцієнт запасу фрикціону) і експлуатаційно-технічні параметри агрегату (коефіцієнт пристосовності й коефіцієнт завантаження двигуна). Визначено максимальний зведений момент інерції агрегату, при якому розгін можливий, а також і необхідний при цьому коефіцієнт запасу фрикціону.

Література

1. Болтінський В.М. Розгін машинно-тракторних агрегатів на підвищених швидкостях. – «Механізація й електрифікація сільського господарства», 1961, №3. С. 4–9.
2. Алфьоров С.А. Динаміка зернозбирального комбайна. – М.: Машинобудування, 1973. – 256 с.
3. Вейц В.Л., Кочура А.Е. Динаміка машинних агрегатів із двигунами внутрішнього згоряння. М.–Л.: Машинобудування, 1976. – 383 с.

4. Бронштейн И.Н., Семендяев К.А. Довідник з математики. – М.: Наука, 1986.–544с.

Динамика разгона агрегата

Литвинов О.И., Лукач В.С.

Решены аналитически дифференциальные уравнения движения агрегата в момент разгона, как модели механической системы переменной структуры с фрикционной связью; построена диаграмма угловых скоростей частей агрегата и определены критические условия разгона.

Ключевые слова: агрегат, угловая скорость двигателя, режим пуска и разгона.

Dynamics of disperse machine

O.I. Lytvynov, V.S. Lukach

Solved analytically differential equations of motion unit at the time of the disperse, as variable structure model of mechanical system with friction connections; chart parts unit and velocity are critical conditions disperse.

Keywords: aggregate, angular velocity of engine, startup and acceleration.

УДК 633.521

ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЙ ВИРОЩУВАННЯ ЛЬОНУ-ДОВГУНЦЯ ДЛЯ ОТРИМАННЯ ДОВГОГО АБО КОРОТКОГО ВОЛОКНА

В.І. МАКАЄВ,

кандидат технічних наук, старший науковий співробітник Глухівського коледжу ім. С.А.Ковпака Сумського національного аграрного університету,
м. Глухів, Україна

В.І. ВАСИЛЮК,

старший викладач ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»,
м. Ніжин, Україна

Описані технології вирощування льону-довгунця, які спрямовані на отримання довгого або короткого волокна

Ключові слова: льон-довгунець, треста, коротке та довге волокно.

Луб'яну культуру, льон-довгунець, вирощують для отримання волокна. Традиційно вважається довге волокна отримане з трести, яка готується біологічним способом більш цінним по відношенню до короткого волокна.

Насіння льону-довгунця дрібне, маса 1000 шт. насінин 4,5-6 г. тому воно потребує якісного підготовки ґрунту до посіву. За рекомендаціями Інституту луб'яних культур НААН України (авт. Голобородько П.А, Логінов М.І, Ситник В.П.) механізований обробіток ґрунту включає такі заходи: лущення стерні,

оранку чи поверхневий обробіток, культивуацію і коткування. У всіх випадках після колосових попередників проводиться своєчасне і якісне лушення стерні після їх збирання на глибину 6-8 см дисковими знаряддями ЛДГ-10, ЛДГ-15, а на ущільнених ґрунтах – БДТ-7, що сприяє кращому загортанню рослинних післязбиральних решток та знищенню бур'янів. Через 10–12 днів після лушення проводиться основний обробіток ґрунту. На чистих від багаторічних бур'янів та малозасмічених попередниках роблять безполицевий обробіток ґрунту дисковою бороною або плоскорізом КПШ-5 на глибину 10-12 см, а на засмічених коренепаростковими і кореневищними бур'янами обов'язкова оранка на глибину 20-22 см. До настання осінніх заморозків по мірі проростання бур'янів треба зробити 2-3 культивації зябу на глибину: 8-10; 7-8 і 5-6 см.

Весняний обробіток ґрунту складається з боронування зябу у два сліди і культивації. Для передпосівного обробітку ґрунту на важких та засмічених ґрунтах перевагу слід надати комбінованим ґрунтообробним агрегатам РВК-3,6, ВП-5,6, Європак, Борекс та ін., або культиватору УСМК-5,4, налагодженому для суцільного обробітку, які за один прохід якісно готують площу для посіву льону, а на легких ґрунтах найбільш ефективно застосування борін Радченка безпосередньо перед сівбою. Проміжок часу між цими операціями не повинен перевищувати 3-4 години.

Сіють льон-довгунець на глибині 10 см при температурі ґрунту 7-8°C. Глибина загортання насіння на важких глинистих ґрунтах 1,0-1,5 см, а на легких супіщаних – 2,0-2,5 см з нормою посіву 22-25 млн. схожих насінин на гектар. На насінницьких посівах маточної еліти, супереліти і еліти для підвищення коефіцієнту розмноження насіння норму висіву зменшують до 12-16 млн. схожих насінин на гектар. Посів здійснюють лляними сівалками СЗЛ-3,6, Клен та іншими сучасними сівалками для суцільного посіву. Проте на ущільнених ґрунтах, на полях засмічених кореневищами пирію та післяжнивними рештками сівалки з анкерними сошниками не забезпечують рівномірну глибину заробки насіння та отримання дружних сходів. У таких випадках доцільніше використовувати зернові сівалки з дисковими сошниками.

Перед посівом поле розбивають на ділянки площею 20-25 га. Між ділянками лишають незасіяними смуги шириною не менше 7,2 м і поворотні смуги по краях поля – 12 м.

Після з'явлення сходів льону ці смуги можна засівати однорічними травосумішами, які використовують на зелену масу до початку збирання льону.

Загальноприйняті рекомендації щодо початку збирання льону-довгунця наступні: збирання товарних посівів льону необхідно починати в фазі ранньої жовтої стиглості і проводити його протягом 10-12 днів, насінневих посівів – в жовтій фазі стиглості і виконувати за 8-10 днів.

Традиційно для збирання льону-довгунця в основному використовуються комбайнова технологія, має місце також і роздільна технологія, як перша так і друга мають на меті підготовку сировини для переробки на довге волокно.[1].

Для здійснення комбайнової технології збирання льону та приготування трести потрібен наступний комплекс машин: льонозбиральний комбайн ЛК-4А, сушильний комплекс типу ОСВ-60 з нагрівачами повітря ВТП-600, молотарка віялка МВ-2,5А, обертачі лляної соломи типу ОСН-1, рулонні прес підбирачі типу ПРЛ-150, фронтальний завантажувач ПФ-0,5 обладнаний пристроєм для завантаження рулонів ПРЛ-0,5, та транспортні засоби для перевезення рулонів, бажано спеціальні платформи.

У Інституті луб'яних культур УААН розроблена і опробувана ресурсозберігаюча роздільна технологія збирання льону-довгунця, яка має суттєві переваги перед комбайною. По-перше вона забезпечує одержання якісного насіння, яке не потребує додаткового сушіння, по-друге, скорочується термін утворення трести із льоносоломки, по-третє, підвищуються якість насіння, однорідність і якість трести. Ці переваги досягаються за рахунок більш раннього строку брання та розстилання стебел льону. На відміну від російських аналогів льонопідбирачів-обчісувачів, нами розроблений макетний зразок льонопідбирача-молотарки ПМЛ-1, яка підбирає сухі стебла із стрічок обчісує їх переробляє льоноворох виділяє з нього насіння, обчесані стебла перевертає на 180^0 розстиляє на землі [2].

Роздільна технологія збирання льону-довгунця у порівнянні з комбайною має переваги по затратах та витратах пального. В цілому затрати трудових та матеріальних ресурсів на 1 га скорочуються на 40 кВт. зменшення втрат насіння на 14 % та підвищення його схожості на 7 %[3].

Роздільна технологія збирання льону-довгунця, передбачає брання стебел льону в ранній жовтій фазі стиглості льонобралкою ТЛН-1,5 та розстилання їх у стрічки, підбирання висушених стебел через 5-7 днів, в залежності від погодних умов та строків брання, обмолот їх з одночасним обертанням на 180^0 льонопідбирачем-молотаркою ПМЛ-1.

Обертання льоносоломи здійснюється по мірі вилежування верхнього шару стебел у стрічках. В залежності від погодних умов в процесі приготування льонотрести обертання може здійснюватись дворазове. Дана операція виконується обертачами ОЛПБ-1 у агрегаті з трактором МТЗ-82. Продуктивність обертача за годину основного часу не менше 0,9 га, питома витрата палива за змінним часом не більше 10 кг/га.

Основним показником визначення готовності трести є відокремлюваність волокна від деревини, який визначається інструментальним способом (відокремлюваність при цьому повинна бути не менше 4,1 од.).

Готову трести формують у рулони рулонними прес-підбирачами ПРУ-200. Прес-підбирач підбирає стрічки трести льону пресує у тюки циліндричної форми у рулони з обмотуванням кожного сформованого рулону шпагатом.

Отже як бачимо традиційні технології збирання льону-довгунця потребують застосування спеціальних машин. За цими технологіями стебла льону-довгунця вибирають та розстиляють у стрічки розстилу,

перпендикулярно напрямку руху льонобральної машини. Стебла у стрічках розстилу, обов'язково, повинні розташовуватись паралельно один до одного і зберегти паралельність після проведення наступних технологічних операцій з приготування трести: ворущіння, перевертання. У рулонах сформованих прес підбирачами стебла також мають бути розташовані паралельно за довжиною рулону. З таких рулонів на переробних підприємствах отримують, цінне для текстильної промисловості, довге волокно а з відходів тіпання коротке волокно.

Застосування, на збиранні, спеціальних льонозбиральних машин виробництво яких на Україні відсутнє в певній мірі стримує розвиток льонарства.

Практично увесь наведений комплекс льонозбиральної техніки до 1991 року, як за комбайновою так і роздільною технологіями збирання виготовлявся на заводі "Біжецьксільмаш" м. Бежецьк Тверської області Росія. На території України не було підприємств які б переймалися випуском льонозбиральної техніки. Спроба у 2002-2005 роках налагодити виробництво льонокомбайнів, льонопідбирачів-молотарок, обертачів та прес підбирачів на заводі "Ірпіньмаш" м. Ірпінь Київської області була невдалою. Дослідні зразки льонозбиральних машин таких як прес-підбирач пасового ПР-1,2, льонообертача ОЛП-1Б, льонопідбирач-молотарка ПМЛ-1 пройшли лише попереднє випробування на Львівській МВС за результатами яких льонообертач ОЛП-1Б був рекомендований до серійного виробництва, інші машини пропонувалось доопрацювати та представити на повторні випробування, але завдяки відсутності фінансування доопрацювання конструкції вказаних машин не було здійснено.

На сьогодні коротке волокно зі стебел льону-довгунця знаходить дуже широку сферу використання як натуральні волокна. Ціна на коротке волокно на світовому ринку у порівнянні з довгим достатня висока, зокрема одна тона коштує 500-800 \$, тому стає актуальним питання збирання льону-довгунця без паралельного розстилання стебел у стрічки розстилу, а вкладання їх у валки з хаотичним розташуванням[4].

Для зрізування стебел льону-довгунця та укладання їх у валки, не зберігаючи паралельності стебел у валках для природного сушіння, пропонується використовувати жниварки. Асортимент жниварок на ринку України достатньо широкий. ВАТ "Бердянськсільмаш" розробляє та виготовляє причіпні та навісні жниварки, які використовуються на скошуванні зернових та зернобобових культур. Причіпні жниварки агрегатуються з колісними тракторами класу 1,4 т, навісні з самохідними енергетичними засобами здебільшого з такими як Е-301 – Е-304, КПС-5Г, Д-101А.

Стебла льону-довгунця мають дуже тонке волокно тому для їх повного зрізування різальний апарат жниварки повинен мати певні особливості. Сегменти ножа повинні мати товщину 3 мм, гостру ріжучу кромку з насічками. Проти різальна пластина також повинна мати гостру кромку. Зазор між ножем

та проти різальними сегментами повинен встановлюватись мінімальним 0,1-0,5 мм.

Традиційно льон-довгунець вибирають з коренем і тому збирається практично вся волокниста частина стебла. Основна частина волокна 80-85 % знаходиться на 2/3 довжини стебла від прикореневої шийки до верхівки. У випадку зрізування стебел ріжучим апаратом безумовно втрачається певна частина волокна, тому зрізування стебел повинно здійснюватись на найменшій висоті бажано до 10 см.

Стебла, зрізані різальним апаратом жниварки, вкладаються не на поверхню ґрунту як за традиційними технологіями, а на стерню завдяки чому практично відсутній контакт їх з ґрунтом тому природне сушіння їх проходить у більш сприятливих умовах [5].

Обмолот сухих стебел льону-довгунця з виділенням насіння з коробочок пропонується здійснювати зернозбиральними комбайнами. Сучасні зернозбиральні комбайни мають широку сферу застосування. Деякі з них, наприклад фірми CLAAS модифікації LEXION, у переліку культур, які вони можуть збирати, мають і льон.

Використання зернозбирального комбайна СК-5 “Нива” також можливе на підбиранні та обмолочуванні сухих стебел, але лише за умови, коли відносна вологість стебел, коробочок та насіння знаходиться у межах 3-7 %. Завдяки низькій вологості волокно льону-довгунця втрачає свою міцність і тому вони легко, не утворюючи намотів проходять через робочі органи комбайна. Загальні втрати насіння при цьому складають 8,1 %[2].

Основне завдання у процесі приготування трести у валках з хаотичним розташуванням стебел це її однорідність стеблової маси за ступенем вилежування по всій товщині і довжині валка. У зв'язку з цим потрібно здійснювати обов'язкове перевертання стебел у валках та їх спущування. Для цього, аналогічно як і для сіна, пропонується застосовувати сінні граблі типу ГВР-6.

Сінними граблями ГВР-6 також можна здійснювати здвоювання валків, під час формування готової трести у рулони прес-підбирачами.

Готова треста формується у рулони сінними прес-підбирачами,пасового типу, та направляється на переробку. З даної трести на льонозаводах виготовляється коротке волокно

Висновок. Технологія вирощування льону-довгунця на довге волокно на завершальному етапі збирання потребує застосування спеціального комплексу льонозбиральних машин. Якщо здійснювати скошувати стеблостою льону-довгунця з хаотичним укладанням у валки можливо отримати коротке волокно без використання спеціальної льонозбиральної техніки.

Література

1. Карпець І.П. Інтенсивна технологія вирощування льону-довгунця. – К.: Урожай, 1990. – 112с.

2. Макаєв В.І. Особливості збирання льону-довгунця Міжвідомчий тематичний наук. зб. Механізація та електрифікація с-г ННЦ ІМЕСГ – Глеваха – Вип..№ 95. – 2011 - С. 181-188.

3. Макаєв В.І., Збирання льону-довгунця. Farmer – 2010 – Червень – С.44-45.

4. Сидорчук О.В. Шейченко В.О., Грицишин М.І., Макаєв В.І Економічна оцінка способів збирання льону в сучасних технологіях його вирощування Міжвідомчий тематичний наук. зб. Механізація та електрифікація с-г ННЦ ІМЕСГ – Глеваха – Вип..№ 94. – 2010 – С. 470-475.

5. Макаєв В.І., Василюк В.І., Скошування льону-довгунця та укладання у валки з хаотичним розташуванням Вісник Львівського національного аграрного університету : агроінженерні дослідження. – Львів : Львів. нац. агроуніверситет, 2011. – № 15. – С. 72-79.

Особенности технологии выращивания льна-долгунца для получения длинного или короткого волокна

Макаев В.И., Василюк В.И.

Описаны технологии выращивания льна-долгунца, которые направлены на получение длинного или короткого волокна

Ключевые слова: лен-долгунец, треста, короткое и длинное волокно.

Features of technologies of growing flax for long or short fibers

Makayev V.I., Vasylyuk V.I.

The technology of cultivation of flax, which are designed for long or short fibers

Keywords: flax, trusts, short and long fiber.

УДК 631.158:631.3

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ КОМПЛЕКТУВАННЯ ПАРКУ ЗЕРНОЗБИРАЛЬНИХ КОМБАЙНІВ УКРАЇНИ

І.І. МАХМУДОВ,

кандидат технічних наук, доцент ВП Національного університету

біоресурсів і природокористування України

«Ніжинський агротехнічний інститут», м. Ніжин, Україна

У статті розглядаються основні тенденції щодо збільшення попиту на високо продуктивні зернозбиральні машини, особливо це стосується рівнинних областей де можна використовувати широкозахватні жниварки, зростання інтересу до систем картування врожаю та GPS навігації, які дозволяють повністю контролювати роботу машини і комбайнера, зношеність парку зернозбиральних комбайнів.

Ключові слова : парк машин, зернозбиральний комбайн, пальне, попит, виробництво, господарства, ринок.

Основні тенденції

У сегменті зернозбиральних машин чітко відстежується тенденція до збільшення попиту на високо продуктивні машини, особливо це стосується рівнинних областей де можна використовувати широкозахватні жниварки. Попит на комбайни з роторною системою обмолоту, навпаки, трохи відстає від ринку, оскільки кукурудза і соя, так і не стали домінуючими культурами у вітчизняному сільському господарстві. До того ж витрати пального у цих машин на третину перевищують комбайни з класичним клавішним обмолотом.

Найбільш помітною зміною в попиті сільгоспвиробників на зернозбиральні комбайни є різке зростання інтересу до систем картування врожаю та GPS навігації, які дозволяють повністю контролювати роботу машини і комбайнера. Їх навіть не лякає те, що вартість цього додаткового устаткування часто перевищує показник 10 000 ЄВРО. За даними Держкомстату України (станом на 01.01.2010) налічується понад 41 тис. зернозбиральних машин, з яких близько 32 тис. справні і 26 тис. шт. експлуатуються понад 10 років. Тобто зношеність парку зернозбиральних комбайнів складає понад 81%.

Традиційно найбільшим постачальником зернозбиральної техніки в Україну виступав російський завод Ростсільмаш (далі РСМ). Ще сьогодні в Україні існує понад 30 000 зернозбиральних машин цього виробника. Але російські комбайнобудівників поступово втрачають свої позиції, оскільки їх обладнання все менше відповідає вимогам українських аграріїв. З огляду на останні тенденції аграрного ринку, сільгоспвиробники вимагають економічних, високопродуктивних і надійних машин, ніж вищевказаний виробник не відрізняється.

Занепад виробництва українських комбайнів викликаний такими ж причинами. Таким чином, незважаючи на незначне зростання продажів у кількісному вираженні зернозбиральної техніки в Україні, в порівнянні з іншими сегментами ринку, відбувається активне перерозподіл на користь виробників далекого зарубіжжя. За рахунок високої вартості європейської та американської техніки, середня вартість одиниці реалізованої техніки в 2008 р. виріс на 22% до 802 тис.грн. в порівнянні з 2004 р.

Об'єми продаж зернозбиральних комбайнів в Україні

	2004г.	2005г.	2006г.	2007г.	2009г.
штук	1209	1480	1372	1410	1590
млн.грн.	798	950	959	1132	1350

Основні постачальники

Основними постачальниками зернозбиральних комбайнів в Україну виступають CLAAS (Німеччина), PCM (Росія), Case / New Holland (далі CNH) (США) і JOHN DEER (США). Сімейна фірма CLAAS виступає найбільшим постачальником зернозбиральних комбайнів на європейський ринок, займаючи більше його третини. Ця компанія виробляє широкий асортимент зернозбиральних комбайнів, від малих фермерських до надпотужних машин для великих корпоративних господарств. Широкий асортимент, економічність і великий потік вживаної техніки зробили комбайни CLAAS найбільш популярними серед західних виробників. До того ж ця техніка вже більше 5 років збирається в Україні та реалізується за допомогою державних лізингових програм, яка робить її ще більш доступною для українського сільгоспвиробника. Сьогодні CLAAS є ринковим лідером у цьому сегменті ринку займаючи майже його третину. Враховуючи постійне зростання цін на енергоносії і високу надійність машин цього виробника, можна очікувати подальше зростання ринкової частки CLAAS в цьому сегменті ринку.

Також стрімко зростають продажі найбільших світових виробників, американських корпорацій JOHN DEER і CNH. У 2008 році CNH зумів потіснити з ринку свого основного конкурента JOHN DEER, а також впритул наблизитися до рівня продажів PCM. Основною причиною найбільш стрімкого зростання продажів цього виробника є висновок на український ринок європейського бренду New Holland. У той час як під брендом CASE пропонуються в Україні лише роторні комбайни, то New Holland реалізує машини, як роторні, так і клавішні. До того ж CASE фактично реалізує на вітчизняному ринку лише дві моделі машин (2388 і 8010), то New Holland пропонує більше десятка моделей потужністю від 180 до 500 к.с.

Таким чином, за рахунок розширення асортименту і значно більш низьких цін ніж в основних конкурентів CNH йде впевненими кроками до лідерства в сегменті зернозбиральних машин

JOHN DEER – традиційно виступає одним з найбільших постачальників зернозбиральних комбайнів в Україну. Тимчасова втрата позицій цього виробника на українському ринку пояснюється стратегічною помилкою керівництва корпорації про перенесення частини виробництва комбайнів в ЄС. Цей факт привів до того, що більшість комбайнів, які продаються в Україні прив'язані до курсу ЄВРО з витікаючими з цього наслідками. Ціни на комбайни JOHN DEER є найвищими на ринку, що значно стримує збут. Що стосується машин американського виробництва, то всі вони роторного типу, і як зазначалося вище не користуються високим попитом.

Найбільшою перевагою американської техніки є її низька вартість у порівнянні з європейськими аналогами, за рахунок курсової різниці між американським долларом і євро. У той же час основним недоліком техніки даних виробників є те, що вона розрахована на обмолот сої та кукурудзи, тоді як в Україні ці культури займають не значну частину в загальному обсязі виробництва.

Продажі комбайнів Massey Ferguson теж стрімко зростають, що стало наслідком значних зусиль прикладених ексклюзивним дистриб'ютором цього бренду в Україні - компанією АМАКО. Massey Ferguson пропонує в Україні широкий асортимент комбайнів різних потужностей і систем обмолоту, але лояльність сільгоспвиробників до цього бренду середовищ залишається низькою. Комбайни Fendt виробляються тим же виробником, що і Massey Ferguson та конструктивно практично не відрізняються від останнього.

Структура продаж зернозбиральних комбайнів в Україні (2009 р.)

Производитель	млн. грн.
CLAAS + Днепр	355
Ростсельмаш	248
John Deer	140
CASE	127
New Holland	110
Massey Ferguson	78
Енисей	19
Fendt	15
Другие	40
ВСЕГО	1132

Російський виробник комбайнів «Єнісей» час від часу поставляє в Україну помітні партії машин, але їх реалізація не відрізняється стабільністю. Оскільки ці машини мало відомі українським сільгоспвиробникам і не відрізняються високою надійністю і якістю. Стрічка Ростсельмаш складається з поставок імпортованих машин і машин вироблених на СП «Дон-Поле».

Комбайни «Дніпро» (КЗС-11) проводяться на Павлоградському механічному заводі в кооперації з німецькою компанією CLAAS. Ці машини є повними аналогами машин класу МЕГА німецького виробника з використанням певних комплектуючих вітчизняного виробництва, тому ці машини додаються до продажів оригінальних машин.

Импорт зернозбиральних комбайнів в Україну, шт. *

Производитель	2005	2006	2009	2009 до 2006 %
CLAAS	174	227	351	+55
Ростсельмаш	694	492	339	-31
John Deer	134	175	176	+1
CASE	74	102	140	+37
New Holland	24	69	122	+77
Massey Ferguson	58	88	84	-5
Енисей	81	4	35	+775
Fendt	8	19	20	+5
Laverda	3	12	10	-17

Forshritt	28	12	11	-8
Другие	33	23	32	+39
ВСЬОГО	1311	1223	1320	+8

* - в т.ч. бывшие в употреблении

Импорт зернозбиральних комбайнів у 2009р., шт.

Производитель	Новые	Б/У	ВСЕГО
CLAAS	292	59	351
Ростсельмаш	330	9	339
John Deer	123	53	176
CASE	120	20	140
New Holland	111	11	122
Massey Ferguson	73	11	84
ЕНИСЕЙ	35	0	35
Fendt	10	10	20
Laverda	4	6	10
Другие	12	31	43
ВСЬОГО	1110	210	1320

Виробництво в Україні

Україна ніколи не мала власного виробництва зернозбиральних комбайнів, за винятком виробництва кукурудзозбиральних, які вироблялися на Херсонському комбайновому заводі. Також за роки незалежності було близько десятка спроб налагодити виробництво, як вітчизняних так і імпортованих зернозбиральних комбайнів, на базі українських підприємств. Але жоден з них не став масовим. Херсонський машинобудівний завод за весь період з початку серійного виробництва зернокомбайнів КЗС -9 "Славутич" за державними програмами було реалізовано: на умовах лізингу - 343 комбайни, що становить 29 відсотків від загальної кількості реалізованих; на умовах 30-ти відсоткової компенсації їх вартості – 416 одиниць, (35 відсотків); на умовах пільгового кредитування – 191 комбайн (16 відсотків).

Тобто, сільгосптоваровиробниками придбано - 950 комбайнів, або 80 відсотків від реалізованих, не вдається переконати переважну більшість сільгосптоваровиробників у надійності та якості комбайнів «Славутич», і вони віддають перевагу комбайнам «Дон», виробництво яких в Україні. Комбайни «Гомсельмаш» в Україні не виготовляються, розпочато виробництво вітчизняних аналогів цих комбайнів на ТОВ «Білоцерків МАЗ», які користуються попитом у сільгосптоваровиробників.

Сьогодні вже припинили своє існування підприємства із виготовлення тракторо-комбайнових двигунів і плугів, ледве жевріють Тернопільській і Дніпропетровській комбайнові заводи, гіганти тракторного виробництва ВАТ «Харківський тракторний завод і тракторне виробництво ВО «Південний

машинобудівний завод», на ВО «Завод ім. Малишева» повністю припинено виробництво зернозбиральних комбайнів, в стадії банкрутства тривалий час ВАТ «Львівсільмаш», в занепаді виробництво зрошувальної і дощувальної техніки. Так і не вийшло на проектні потужності з виготовлення зернозбиральних комбайнів ТОВ «Херсонський машинобудівний завод».

Застарілі енергозатратні техніка і технології сільгоспвиробництва, в наслідок відсутності на внутрішньому ринку вітчизняних конкурентоспроможних з іноземними фірмами машин і обладнання, не дозволяють використовувати потенціал українських ґрунтів, отримувати продукцію в рослинництві та тваринництві на світовому рівні, потребують значних трудових ресурсів, собівартість продукції не покривається ринковими цінами

Якість продукції вітчизняного сільськогосподарського машинобудування не відповідає вимогам сьогодення, до того ж цілий ряд машин і обладнання, необхідних для впровадження сучасних енергоощадних аграрних технологій, взагалі нею не виготовляється.

Аграрії вимушені закупляти таку техніку за кордоном. Проте закупити нову іноземну техніку можуть лише великі заможні господарства, а деякі скуповують техніку, бувшу у використанні.

Сьогодні існують в Україні виробництво комбайнів РСМ на базі Павлоградського мехзаводу, на тому ж підприємстві виробляється аналог комбайнів CLAAS – КЗС-11 «Дніпро». Також Херсонський механічний завод (до липня 2007 «Херсонський комбайновий завод») виготовив пробну партію комбайнів РСМ, частка комбайнів вироблених в Україні становить менше ніж 10% реалізації.

Проведені за останні роки інститутом УкрНДІПВТ ім. Л. Погорілого, випробування вітчизняної техніки встановлено, що лише 41 % виробленої номенклатури машин знаходиться на рівні сучасних вимог аграрних технологій, в тому числі відповідають сучасним вимогам за показниками надійності та довговічності лише 31%, енергетичній ефективності – 29%, мають організований сервіс – 21%.

Тільки за підсумками проведеної в 2008 року експертизи 218 технічних умов, за якими виготовляється техніка, встановлено, що у 43% з них приведені застарілі стандарти, у 21% занижені показники якості, у 18% показники надійності не відповідають сучасним вимогам.

Залишається низький наробіток на відмову (не більше 56-85 год.), коли в іноземній техніці цей показник більше 120 год.

Разом з тим, підприємствами вітчизняного сільськогосподарського машинобудування повільно впроваджуються спільні проекти щодо залучення інвестицій у галузь, не використовується передовий досвід постановки на виробництво нової техніки, занепадає виробництво тракторів на ВО «ПМЗ», зникло виробництво зернозбиральних комбайнів «Дніпро» на Павлоградському

механічному заводі, комбайнів “Обрій” на заводі ім. Малишева, “Лан” на ВАТ “Завод Автоштамп” м. Олександрія, ВАТ “Тернопільський комбайновий завод”, ВАТ “Дніпропетровський КЗ”.

До цього часу не освоєне виробництво енергонасичених зерно-, кормо- та бурякозбиральних комбайнів з потужністю від 240 до 550 к.с., широкозахватних комбінованих агрегатів, дизельних двигунів для тракторів і комбайнів, та іншої техніки, яку селяни на жаль вимушені придбавати в іноземних фірмах.

Таким чином, перспектив розвитку українського комбайнобудування тумані.

Виробництво зернозбиральних комбайнів в Україні, шт.

Назва	Марка	2004	2005	2006	2009	2009 до 2006, %
Павлоградський мех. завод	Днепр	140	63	41	39	-5
	Дон+Нива	140	116	62	61	-1
Херсонські комбайни	Славутич	129	200	60	88	+47
Завод ім. Малышева	Горизонт	11	4	0	0	-
Лозовський комбайновий з-д	Енисей	47	12	0	0	-
ВСЬОГО		467	395	163	188	+15

Ціни на зернозбиральні комбайни

Більшість виробників мають різні підходи до формування ціни на комбайни і її зміни з року в рік. Європейські виробники, за рахунок зростання курсу ЄВРО намагаються максимально зменшити вплив цього фактору на конкурентоздатність їхньої продукції. Тому вони збільшують відпускні ціни на техніку незначними темпами на 2-4% на рік. До того ж більшість з них вводить акційні або спеціальні ціни на період зменшення сезонного попиту на машини. Наприклад, фірма CLAAS кожен рік впроваджує додаткові зимові знижки на техніку (10%), для того, щоб стимулювати збільшення реалізації в осінньо-зимовий період, коли попит на машини найнижчий за весь сезон.

Американські виробники, навпаки, користуючись перевагою курсовим почали активніше піднімати відпускні ціни і за останні роки щорічне зростання цін становить 5-10%.

Система формування цін російськими комбайнобудівників не залежить від курсових коливань. Вона більше є заручницею ринкової кон'юнктури ринку. Коли реалізація комбайнів ДОН (провідна модель РСМ) була високою і кожен рік зростала, то завод-виробник міг збільшити ціну реалізації комбайнів в Україну майже на 20%. Після того, як реалізація техніки різко впала, то ціни на 2008 рік практично не змінилися.

Нижче наведені ціни офіційних дистриб'юторів сільгосптехніки на найпопулярніші моделі в найпростішій комплектації (розмитнені машини на складі продавця). Також ціна реалізації значною мірою залежить від збутової політики дистриб'ютора і величини контракту. Відомі випадки, коли українські продавці техніки знижують прайсову ціну на 20% під час реалізації великих партій. І навпаки, машини за рахунок доукомплектування різним устаткуванням і пристроями можуть коштувати на 10-15% дорожче цін зазначених нижче. Слід зазначити, що в нижче наведеній таблиці зазначені середні ціни реалізації за умови продажу однієї машини.

Средние цены реализации

зернозбиральних комбайнів (DDP Украина)*

Производитель	Модель	2005	2006	2007	2009
EURO/шт.					
CLAAS	MEDION 310	121 000	125 000	127 000	132 000
CLAAS	MEGA 360	180 000	185 000	192 000	201 000
CLAAS	LEXION 560	230 000	234 000	240 000	250 000
JOHN DEER	9640 WTS	206 000	210 000	218 000	220 000
JOHN DEER	9880i STS	271 000	280 000	288 000	302 000
NEW HOLLAND	TC 56	96 000	98 000	104 000	110 000
NEW HOLLAND	CX 8080	-	216 000	222 000	230 000
USD/шт.					
CASE	AF 2388	197 000	199 000	206 000	220 000
JOHN DEER	9560i STS	228 000	236 000	241 000	-
JOHN DEER	9660i STS	275 000	279 000	282 000	-
Rostselmash	DON 1500	93 000	110 000	115 000	118 000

- Ціни вказані на комбайни в базовій комплектації

Секція № 1

«Інноваційні технології в агропромисловому виробництві, шляхи впровадження»

Придбання з\зб. комбайнів у 2010 р. *

Регіон	Зерно/зб комб.		Жниварки	
	Кількість	Сума, тис.грн.	Кількість	Сума, тис.грн.
АР Крим	31	20192	10	530
Вінницька	82	69980	5	379,7
Волинська	4	3006	1	122
Дніпропетровська	72	32922	1	244
Донецька	19	16445	5	175
Житомирська	29	24895	0	0
Закарпатська	2	1034,6	0	0
Запорізька	56	59950	13	1385
Ів.Франківська	5	3950	0	0
Київська	22	34772	19	3441
Кіровоградська	61	64015	10	2489
Луганська	41	33426	10	369
Львівська	14	3138,6	1	120
Миколаївська	59	51845	8	503
Одеська	90	93325	34	1400
Полтавська	70	66674	32	3797
Рівненська	18	32670	1	113
Сумська	40	38301	5	275,4
Тернопільська	24	29385	6	670,6
Харківська	61	69297	15	2972
Херсонська	66	47265	4	828
Хмельницька	44	35141	6	425,6
Черкаська	46	62234	14	986
Чернівецька	4	1572	0	0
Чернігівська	22	18372	11	353
В С Ь О Г О :	982	913806	211	21577

У т. ч.

	Зернозбиральні комбайни	
	Кількість	Сума, тис. грн
Вітчизняні (всього)	265	176785
Вітчизн за кредит	76	61578,6
Вітчизн за підтримкою фермерів	17,0	3964,6
Разом іноземна	717	737021,8

Іноземна за власні кошти	361	486079,2
Іноземна нова по кредиту	55	103487,0
Іноземна БУ за власні кошти всього	289	137080,4
Іноземна БУ за кредитом	12	10376,2
Іноземна БУ за власні кошти фермерів	72	30157,0

* за даними Департаменту інженерно-технічного забезпечення Міністерства аграрної політики України

Література

1. Ринок сільськогосподарської техніки в Україні. (За матеріалами Міжнародної конференції «Inputs 2008, Матеріально-технічні ресурси для аграрного сектора: ризики та перспективи.» – Київ.: Аналіт. центр «УкрАгроКонсалт», 2008.

2. Формування і реалізація державної технічної політики розвитку матеріально-технічної бази АПК в Україні. Матеріали до 5-річних зборів Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників. К. – 2003 – С.40-45.

3. Махмудов І.І. Формування ринку технічних засобів в агропромисловому комплексі України // Міжвідомчий науковий збірник ННЦ «Інститут механізації та електрифікації сільського господарства» Глеваха, – 2009 – Випуск 9 – с.65-70.

Современный рынок зерноуборочных комбайнов Украины

Махмудов И.И.

В статье рассмотрены основные тенденции в вопросах увеличения спроса на высокопродуктивные зерноуборочные машины, в особенности при применении и в равнинных областях где можно использовать широкозахватные жатки, возрастающий интерес к системам картографирования урожая с помощью спутниковых систем

Ключевые слова: парк машин, зерноуборочный комбайн, топливо, спрос, производство, хозяйства, рынок.

The modern market harvesters in Ukraine

Mahmydov I.I.

The article examines the main trends of increasing demand for highly productive harvesters machines, especially for flat areas where you can use with broad reaper, growing interest in systems and crop mapping GPS navigation, allowing full control over the machine and combiner, deterioration of the park combines.

Keywords: *park of machines, combine harvesters, fuel, demand, production, management, market.*

УДК 635.65:631.527

ДО ПИТАННЯ ПОШИРЕННЯ БАМІЇ (ГІБІСКУ ЇСТІВНОГО) В ЗОНАХ ЛІСОСТЕПУ І ПОЛІССЯ УКРАЇНИ

О.В. ПОЗНЯК,

молодший науковий співробітник, с. Крути, Україна

М.В. ХАРИЦЬКИЙ,

молодший науковий співробітник Лабораторія селекції та технології
овочевих рослин, Дослідна станція «Маяк» Інституту овочівництва і
баштанництва НААН, с. Крути, Україна

В статті розглянуто технологічні, селекційні і насінницькі аспекти вирощування делікатесної овочевої рослини бамії (гібіску їстівного) в зонах Лісостепу і Полісся України. Наведена морфолого-біометрична і господарська характеристики адаптованих до природнокліматичних умов цих зон сортів Діброва і Сонілка.

Ключові слова: *овочівництво, бамія, технологія, сортимент, освоєння.*

Вступ. Сучасне розуміння раціонального та правильного харчування передбачає освоєння і використання широкого асортименту овочевої продукції. Це дозволяє урізноманітнити харчування, подовжити період споживання вітамінної продукції. Вирішити цю проблему можливо удосконаливши структуру вирощування і споживання овочів за рахунок введення в культуру нових цінних видів овочевих рослин, створення сортів малопоширених видів рослин для різних зон вирощування з метою розширення ареалу їх розповсюдження і освоєння у виробництво [10].

Нетрадиційною для українського овочівництва є бамія, або гібіск їстівний (*Hibiscus esculentus* L. (*Abelmoschus esculentus* (L.) Moench) – однорічна делікатесна овочева рослина із родини Мальвові (Malvaceae). Плоди гібіску їстівного (недозрілі 3-6 денні зав'язі) – цінний дієтичний продукт, багатий на білкові речовини, аскорбінову кислоту (до 45 мг%), містить каротин і вітаміни групи В. Значний вміст слизових речовин в плодах робить їх незамінними в дієтичному харчуванні хворих на виразку шлунку та гастритом. Доведено, що споживання гібіску їстівного сприяє відновленню виснажених сил організму. Зав'язі використовують в їжу у вареному, тушкованому, смаженому вигляді [4, 7]. В Україні на даний час рослина досить популярна серед овочівників, проте залишається малопоширеною. Основні причини цього – відсутність до недавнього часу сортів, придатних для вирощування в різних ґрунтово-кліматичних зонах, а також відсутність

розробок окремих елементів технології вирощування, здатних забезпечити стабільне насінництво в місцях товарного виробництва [1]. На ДС «Маяк» ІОБ НААН науково-дослідна робота з цим видом проводиться з 1993 року [6].

Мета роботи: дослідити технологічні аспекти вирощування бамії на товарні і насінневі цілі в зонах Лісостепу і Полісся України, створити і освоїти у виробництво адаптовані до умов вирощування в даних зонах вітчизняні сорти.

Методика досліджень. Польові досліді проводились на дослідному полі дослідної станції «Маяк» ІОБ НААН в с. Бакланово Ніжинського району Чернігівської області. Селекційну роботу проводили керуючись загальноприйнятими методиками і сучасними рекомендаціями з врахуванням ботаніко-біологічних особливостей культури [3, 6, 9, 11], оцінку створених сортів на відмінність, однорідність і стабільність - за власною методикою, затвердженою у Державній службі з охорони прав на сорти рослин [2].

Результати досліджень. На ДС «Маяк» ІОБ НААН України проведені комплексні дослідження бамії щодо її інтродукції, селекції, вивчення елементів технології вирощування на товарні і насінневі цілі [5, 6, 8-10].

Гібіск їстівний – світло- і теплолюбна рослина, росте на різноманітних ґрунтах, але перевагу надає легким за механічним складом, поживним. Основний обробіток ґрунту – традиційний для зони вирощування під овочеві культури. У виробничих умовах рекомендується з осені перед оранкою на зяб внести на 1 га 30 т гною і 400-500 кг суперфосфату. На легких ґрунтах необхідно внести сульфат калію в дозі 250-300 кг/га. Навесні вносять аміачну селітру в дозі 250-300 кг/га, одну половину якої при посіві, а іншу - в фазу масового цвітіння.

Насіння гібіску їстівного проростає при температурі ґрунту понад +15°C. На Поліссі та в Лісостепу України це I-II декади травня. Орієнтиром може бути строк посіву огірка у відкритий ґрунт. При посіві безпосередньо у відкритий ґрунт ширина міжрядь становить 70 см. Норма висіву 15-25 кг/га, глибина загортання насіння 1-3 см. Сходи з'являються через 8-15 діб. Вони можуть пошкоджуватися пізніми заморозками. Після з'явлення сходів формують густоту стояння рослин в рядку, залишаючи їх через 20-25 см. Догляд полягає у підтриманні ділянки у пухкому, чистому від бур'янів стані. При необхідності проводиться полив.

Урожайність зав'язей гібіску їстівного залежить від таких факторів, як маса однієї зав'язі, кількості днів між збиранням зав'язей, кількості проведених зборів та ін. Маса однієї зав'язі залежить від сортових особливостей, а також періоду від відцвітання квітки до часу збирання, погодних умов навколишнього середовища (температурний режим, опади). Збір зав'язей можна проводити при досягненні ними довжини 3 см. За нашими спостереженнями, саме в цей період відбувається відокремлення оцвітини від зав'язі, а сама зав'язь придатна до споживання. Збір проводиться через 3-4 дні.

З плодів, що огрубіли, можна використовувати недозріле насіння на заміну зеленого горошку.

При вирощуванні на насіннєві цілі доцільно широко практикувати прийоми, що сприяють прискоренню дозрівання – чеканку, формування кількості плодів на рослині, дозарювання рослин і окремих плодів тощо. На насіння відбирають плоди з добре розвинених, типових за габітусом рослин. Плоди також мають бути з характерними для сорту ознаками, а хворі, пошкоджені шкідниками та вражені хворобами, зі значним ступенем викривлення, не залежно від природи цього явища, на насіння залишати не рекомендується. Необхідно мати страховий фонд насіння на 1-2 роки. Рослина – факультативний самозапильник.

В результаті селекційної роботи на ДС «Маяк» ІОБ НААН створені перші (і єдині) вітчизняні сорти бамії – Сопілка і Діброва. Сорт Сопілка відноситься до середньорослих – висота стебла 115-120 см, діаметр 2-2,5 см, діаметр рослини 50-60 см. Інтенсивність антоціанового забарвлення стебла помірна. Форма листової пластинки в нижній частині стебла – п'ятилопатева, у середній та у верхній - розсічена. Квітка 6,7-7,8 см в діаметрі, жовтого забарвлення помірного за інтенсивністю; пляма в основі віночка квітки середня за величиною і помірна за інтенсивністю забарвлення (малинова). Зав'язь світло-зеленого забарвлення без проявів антоціану, огрубіння настає при досягненні нею довжини близько 11 см.

Плід у біологічній стиглості (на початку розтріскування по гранях) помірного зеленого забарвлення, зі слабким проявом антоціану, гранений, кількість граней – мала – 5-6. Довжина плоду середня – 18-21 см, діаметр – середній – 2,0-2,2 см. При вирощуванні на насіннєві цілі формується середня кількість плодів на рослині – 8-11 штук. Насіння оливкового забарвлення, середня кількість насінин в коробочці – 45-50 штук, маса 1000 насінин – 72-75 г.

Сорт Сопілка – середньостиглий, період від масових сходів до першого збору зав'язей становить 58-68 діб, до дозрівання насіння - 118-125 діб. Товарна урожайність зав'язей 2,5 т/га. Середня маса товарного плоду при регулярному збиранні 8 г. Сорт внесено до Державного реєстру сортів рослин у 2007 р.

Сорт Діброва відноситься до низькорослих: висота стебла 65-80 см, діаметр стебла тонкий 1,5-1,9 см, діаметр рослини – 50-60 см. Антоціанове забарвлення на стеблі відсутнє. Форма листової пластинки на нижній і середній частині стебла п'ятилопатева, у верхній – розсічена. Квітка діаметром 7,5-9 см, помірного за інтенсивністю жовтого забарвлення, пляма в основі квітки середня за величиною, темна за інтенсивністю забарвлення. Зав'язь темно-зеленого забарвлення, її огрубіння настає при досягненні довжини 9 см. Плід на початку біологічної стиглості темно-зеленого забарвлення, без проявів антоціану, має 7-9 граней. Довжина плоду 18-21 см, діаметр 2,6-3 см. При вирощуванні на насіннєві цілі на рослині формується 5-8 плодів. Насіння оливкового забарвлення, середня кількість насінин в коробочці 47-50 штук,

маса 1000 насінин 66-70 г. Сорт Діброва також відноситься до середньостиглих, період від масових сходів до першого збирання зав'язей 58-68 діб, до дозрівання насіння – близько 120 діб. Урожайність зав'язей – 2,5-3,0 т/га. Середня маса зав'язі 9 г. Сорт у Державному реєстрі з 2006 року.

Сорти Сопілка і Діброва рекомендуються для вирощування у відкритому ґрунті; зав'язі використовувати з дієтичному харчуванні.

Висновки. На ДС «Маяк» ІОБ НААН проведені комплексні дослідження малопоширеної делікатесної овочевої рослини бамії (гібіску їстівного) щодо її інтродукції, селекції, вивчення елементів технології вирощування на товарні і насіннєві цілі, інформаційно-роз'яснювальної роботи про цінні властивості продукції серед споживачів. На станції створені перші вітчизняні сорти бамії Сопілка і Діброва, які рекомендуються для освоєння в агроформуваннях різних форм власності і господарювання в усіх зонах України.

Література

1. Кривець Д.О. Бамія на півночі України: проблеми і перспективи / Д.О. Кривець, О.В. Позняк // Овочівництво і баштанництво: Міжвід. темат. наук. зб.- Харків: ВАТ «Харківська друкарня № 2», 2003. – Вип. 48. – С. 335-338.
2. Кривець Д.О. Методика проведення експертизи сортів гібіску їстівного (бамії) (*Hibiscus esculentus* L.) на відмінність, однорідність і стабільність / Д.О. Кривець, О.В. Позняк // Методики проведення експертизи сортів рослин на відмінність, однорідність і стабільність (ВОС) (плодово-ягідні та ароматично-смакові) / Охорона прав на сорти рослин: Офіц. бюл. – К.: Алефа, 2007. – Вип. 1, ч. 4/2007. – С. 79-87.
3. Методика дослідної справи в овочівництві і баштанництві // За ред. Г.Л. Бондаренка і К.І. Яковенка. – Харків: Основа, 2001. – 369 с.
4. Позняк А. Бамія – деликатесный овощ / А. Позняк, Н. Харицкий, А. Маленко // Овощеводство. – К.: Издательский дом «Юнивест Медиа», 2007. – №1 (25) – январь. – С. 40-46.
5. Позняк А.В. Агротехнический аспект распространения бамии в агроформированиях различных форм собственности на территории Украины / А.В. Позняк // Аграрний форум – 2007: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених, присвяч. 30-й річниці заснування Сумського національного аграрного університету (4-6 квітня 2007 р., Суми, Україна). – Суми: ВТД «Університетська книга», 2007. – Ч. 1. – С. 74-75.
6. Позняк А.В. Результаты селекции бамии в Украине / А.В. Позняк // Інноваційні напрямки наукової діяльності молодих вчених в галузі рослинництва: Зб-к тез III-ої Міжнар. наук. конф. молодих вчених присвяч. 40 річниці утворення Ради молодих вчених в Інституті рослинництва ім. В.Я. Юр'єва (20-22 червня 2006 р.). – Харків: ІР ім. В.Я. Юр'єва, 2006. – С. 69-70.
7. Позняк О.В. Бамія (гібіск їстівний) / / О.В. Позняк, М.В. Харицкий, А.М. Маленко. – Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2007. – 28 с.

8. Позняк О.В. Рекомендації по вирощуванню насіння гібіску їстівного (бамії) / О.В. Позняк // Інформ. листок. – Чернігів: ЦНТЕІ, 2008. – № 31–2008. – 12 с.
9. Позняк О.В. Селекційний аспект поширення гібіску їстівного (бамії) на Чернігівщині / О.В. Позняк // Сучасні аспекти ведення сільського господарства: Матеріали II Наук.-практ. конф. молодих вчених (23 січня 2008 р., Прогрес, Україна). – Чернігів: ЦНТЕІ, 2008. – С. 60-61.
10. Позняк О.В. Селекційно-методологічні розробки як основа збільшення асортименту малопоширених видів овочевих рослин в Україні // О.В. Позняк / Основи біологічного рослинництва в сучасному землеробстві: Матеріали Міжнар. наук. конф., 21-22 червня 2011 р., Умань / Зб-к наук. праць Уманського Нац. у-ту садівництва.- Умань: Уманське комун. вид.-поліграф. підприємство Черкаської обл. ради, 2011. – С. 182-187.
11. Сучасні методи селекції овочевих і баштанних культур // За ред. Т.К. Горової і К.І. Яковенка.- Харків, 2001.- 644 с.

К вопросу распространения бамии (гибискуса съедобного) в зонах Лесостепи и Полесья Украины

Позняк А.В., Харицкий Н.В.

В статье рассмотрены технологические, селекционные и семеноводческие аспекты выращивания деликатесного овощного растения бамии (гибискуса съедобного) в Лесостепи и Полесье Украины. Приведена морфолого-биометрическая и хозяйственная характеристики адаптированных к природно-климатическим условиям данных зон сортов Диброва и Сопилка.

Ключевые слова: *овощеводство, бамия, технология, сортимент, внедрение.*

To the issue of the okra spread in the Forest-steppe and Woodlands zones of Ukraine

Pozniak O.V., Kharytskyi M.V.

The article describes the technological, breeding and seed-growing aspects of cultivation of the delicacy vegetable plant okra in the Forest-steppe and Woodlands zones of Ukraine. The morphological-biometric and economic characteristics of the varieties Dibrova and Sopilka adapted to the natural climatic conditions of these zones are given.

Keywords: *vegetable growing, okra, technology, assortment, introduction.*

УДК 631.527:635.53.144.142:631.526.32:631.145

НОВІТНИЙ СОРТИМЕНТ ПРЯНО-СМАКОВИХ КОРЕНЕПЛІДНИХ РОСЛИН ЯК СКЛАДОВА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО ОВОЧІВНИЦТВА

М.В. ХАРИЦЬКИЙ,

молодший науковий співробітник Лабораторія селекції та технології
овочевих рослин, Дослідна станція «Маяк» Інституту овочівництва і
баштанництва НААН, с. Крути, Україна

О.В. ПОЗНЯК,

молодший науковий співробітник, с. Крути, Україна

Створення і освоєння у виробництво конкурентоздатного сортименту є невід'ємною складовою інноваційного розвитку вітчизняного овочівництва. В статті подано морфолого-біометричну і господарську характеристики сортів пряно-смакових коренеплідних овочевих рослин селекції ДС «Маяк» ІОБ НААН – пастернаку Стимул, селери Рома і петрушки Стихія - інноваційних продуктів для освоєння в агроформуваннях усіх форм власності і господарювання.

Ключові слова: овочівництво, інноваційний продукт, сорт, освоєння.

Вступ. З початку 90-х років минулого сторіччя галузь овочівництва в Україні зазнала суттєвих змін щодо обсягів вирощування продукції у агроформуваннях різних форм власності та в приватному секторі (частка приватного сектору в даний час складає до 90 %, тоді як в дореформений період 76,5 % виробництва овочевої продукції було зосереджено в крупних високорозвинутих підприємствах) [9]. Така тенденція вплинула на зміну набору овочевих рослин, що вирощуються в Україні. Насамперед спостерігається розширення сортименту за рахунок більш інтенсивного використання мало поширених, але відомих на певній території видів, а також уведення в культуру нових (нетрадиційних) видів рослин, які можуть використовуватися в овочівництві взагалі і у городництві (дрібнотоварному виробництві) зокрема. До першої групи належать пряно-смакові коренеплідні овочеві культури – пастернак, селера, петрушка. Вони містять специфічні речовини, що надають рослинам або їх частинам своєрідного смаку і аромату – ефірні олії, гіркоти тощо. Наявність інших корисних речовин обумовлюють їх високу харчову, дієтичну та лікувальну цінність [8]. На ДС «Маяк» ІОБ НААН України з 1993 року проводиться селекційна робота з цими видами рослин.

Мета роботи: оцінка вихідного матеріалу і створення конкурентоздатних, адаптованих до умов Полісся і Лісостепу України сортів пастернаку, селери і петрушки з комплексом господарсько-цінних ознак.

Методика досліджень. Польові досліді проводились на дослідному полі дослідної станції «Маяк» ІОБ НААН в с. Бакланово Ніжинського району Чернігівської області. Селекційну роботу проводили керуючись загальноприйнятими методиками і сучасними рекомендаціями [1, 2, 5, 6], оцінку створених сортів на відмінність, однорідність і стабільність – за методикою Держсортслужби [3, 4].

Результати досліджень. Інноваційні розробки селекційного характеру повинні бути направлені на створення високопродуктивних, адаптованих до природнокліматичних умов України сортів овочевих рослин, які мають лікувально-профілактичні, протекторні властивості, зовнішню привабливість, придатність до тривалого зберігання, промислової переробки, механізованого збирання та інші ознаки підвищення конкурентоспроможності товарної продукції сортів і гібридів [7].

Основне завдання в селекції пастернаку – створення скоростиглих сортів без бічних розгалужень, високоврожайних, з високою лежкістю. Коренеплоди повинні містити достатню кількість сухих речовин, цукрів, аскорбінової кислоти, бути стійкими проти хвороб і шкідників. Ці вимоги задоволені при створенні сорту Стимул, який одержано методом індивідуально-масового добору із гібридної популяції Петрик х Круглий.

Новий сорт пастернаку Стимул вирізняється високою загальною та товарною урожайністю коренеплодів – відповідно 66,5 т/га та 63,5 т/га, при товарності 95 %. Середня маса одного товарного коренеплоду у сорту Стимул 470 г. Період від масових сходів до товарної стиглості 155 діб. Рослина за габітусом в період повного літнього розвитку піднесена, середньої висоти (близько 60 см), за шириною розетки – середня. Кількість листків в розетці середня – 10 штук. Листкова пластинка за розміром велика: довжиною 40-45 см, шириною близько 25 см. За характером краю листкова пластинка глибоко розрізана. Інтенсивність зеленого забарвлення листка помірна. Черешок листка довгий – 25 см. Коренеплід середньої довжини – 25 см, діаметр у найширшій частині до 8 см (індекс форми 3,12). За формою коренеплід обернено трикутний. Форма голівки коренеплоду злегка увігнута. Забарвлення шкірки коренеплоду біле, коричневі смуги на коренеплоді відсутні. Кількість продихів на коренеплоді – середня. Забарвлення кори коренеплоду біле, стрижневого кореня – кремово-біле. М'якуш коренеплоду щільний, ніжний, соковитий. Бічне розгалуження коренеплоду відсутнє. Вміст сухої речовини у коренеплодах 24,27 %, загального цукру 6,90 %, аскорбінової кислоти 10,38 мг/100 г.; сорт вирізняється низьким рівнем накопичення нітратів.

На ДС «Маяк» ІОБ НААН України проводиться селекційна робота з селерою коренеплідною. Сорт Рома створений методом індивідуально-масового добору із гібридної популяції, отриманої шляхом гібридизації сортів Бергер Вайс Кюгель, Гол, Аніта, Монарх та Максим. Рослина середня за висотою, висота розетки – 12-15 см, діаметром 42-50 см. Положення листків у розетці від напівпрямого до горизонтального. Листки помірно зеленого забарвлення,

довжиною 16-20 см. Черешок довгий – близько 16 см, шириною – 0,7-0,9 см, має антоціанове забарвлення. Коренеплід середнього розміру: висота та ширина становить 7,5-8,0 см. Позиція найбільшої ширини коренеплоду - до середини. Основний колір шкірки коренеплоду помірно жовтий, зелене забарвлення шкірки у верхній частині наявне. Місце прикріплення коренів до коренеплоду знаходиться в нижній його частині, корені середньої товщини. Колір м'якуша білий, слабо знебарвлюється після кулінарної обробки.

Загальна урожайність коренеплодів 24,5-25,0 т/га, товарна – 22,8 т/га, товарність 92%. Маса товарного коренеплоду - 250-260 г, маса листя з одного коренеплоду - 160-165 г, процентне співвідношення маси листя до маси коренеплоду – 64 %. Лежкість коренеплоду під час зимового зберігання 93%. В листках міститься: сухої речовини – 17%, аскорбінової кислоти – 125 мг/100 г, білка – 3,5 %, у коренеплоді відповідно – 15 %, 28 %, 1,8 %.

В результаті селекційної роботи одержано сорт петрушки кучеряволистої різновидності Стихія. Метод створення – індивідуально-родинний добір із гібридної популяції, одержаної від вільного перезапилення (полікросу) чотирьох форм петрушки кучеряволистої: популяцій та доборів з них походженням із Вінницької, Львівської і Донецької областей України та із Голландії. Розетка середньої висоти – 20-25 см та діаметра – 28-32 см, щільна. Інтенсивність кучерявості листової пластинки - сильна. Листкова пластинка згрупована, частки листка дещо загнуті догори, глибина розрізу часток - велика. Розетка листків напівпряма, складається з 18-20 листків. Листки щільні, трикутної форми, середньої довжини - 16-18 см, шириною 14-16 см. Черешок листка без проявів антоціану, середній за довжиною – 9-10 см, товщиною – 4-5 мм. Черешок листка II-го порядку між першим та другим вузлом 7-8 см.

Сорт високоврожайний, товарна урожайність зелені в фазу повністю розвиненої розетки 35,0 т/га. Сорт ранньостиглий. Virізняється інтенсивним наростанням зеленої маси. Середня маса однієї рослини (розетки) 128,5 г. Дегустаційна оцінка – 4,7 бала. Сорт virізняється високою декоративністю, рекомендується використовувати у свіжому вигляді, зокрема для прикрашання страв, а також для переробки і консервної промисловості.

Створений на ДС «Маяк» IOБ НААН України сортимент пряно-смакових коренеплідних рослин рекомендований для освоєння в агроформуваннях усіх форм власності та господарювання і у приватному секторі в зонах Лісостепу і Полісся України.

Висновки. У результаті проведеної на ДС «Маяк» IOБ НААН України селекційної роботи створено конкурентноздатні сорти пряно-смакових коренеплідних овочевих рослин – пастернаку Стимул, селери Рома і петрушки Стихія, які рекомендуються для освоєння в агроформуваннях усіх форм власності і господарювання. Робота по створенню конкурентоздатних сортів і гібридів даної групи овочевих рослин на станції продовжується.

Література

1. Горова Т.К. Ефективність методів селекції коренеплідних і зеленних овочевих культур // Т.К. Горова / Автореф. дис... доктора с.-г. наук. – К., 1995. – 54 с.
2. Методика дослідної справи в овочівництві і баштанництві // За ред. Г.Л. Бондаренка і К.І. Яковенка. – Харків: Основа, 2001.- 369 с.
3. Методика проведення експертизи сортів на відмітність, однорідність та стабільність (ВОС) (овочеві, баштанні культури та картопля). // Охорона прав на сорти рослин: Офіц. бюл. – К.: Алефа, 2004. – Вип.1'2004, част. 2. – 252 с.
4. Морфологічні ознаки сільськогосподарських культур для визначення відмітності, однорідності та стабільності сортів рослин // Охорона прав на сорти рослин: Офіц. бюл. – К.: Алефа, 2006. – Вип. 1'2006, част. 3. – 280 с.
5. Позняк О.В. Методичні підходи в адаптивній селекції малопоширених овочевих культур // О.В. Позняк, А.М. Маленко / Сучасні аспекти ведення сільського господарства: Матеріали III наук.-практ. конф. молодих вчених (17 лютого 2009 р., Прогрес, Україна). – Чернігів: підрозділ операт. друку Чернігівського держ. ЦНТЕІ, 2009.- С. 63-67.
6. Сучасні методи селекції овочевих і баштанних культур // За ред. Т.К. Горової і К.І. Яковенка. – Харків, 2001. – 644 с.
7. Терьохіна Л.А. Маркетингові дослідження моніторингу ринку інноваційної продукції овочівництва // Л.А. Терьохіна, О.В. Ручкін, М.Г. Шевченко, Л.А. Расторгуєва / Овочівництво і баштанництво: Міжвід. темат. наук. зб-к. – Харків: ТОВ «Виробниче підприємство «Плеяда», 2010. – Вип. 56. – С. 282-285.
8. Формазюк В.И. Энциклопедия пищевых лекарственных растений. Культурные и дикорастущие растения в практической медицине // В.И. Формазюк. – К.: Издательство А.С.К., 2003 . – 792 с.
9. Яровий Г.І. Сучасний стан і перспективи розвитку овочівництва в Україні // Г.І. Яровий / Овочівництво і баштанництво: Міжвід. темат. наук. зб-к. – Харків, 2006. – Вип. 52. – С. 3-14.

Новейший сортимент пряно-вкусовых корнеплодных растений как составляющая инновационного развития отечественного овощеводства

Харицкий Н.В., Позняк А.В.

Создание и внедрение в производство конкурентоспособного сортимента является неотъемлемой составляющей инновационного развития отечественного овощеводства. В статье представлена морфолого-биометрическая и хозяйственная характеристики сортов пряно-вкусовых корнеплодных овощных растений селекции ОС «Маяк» ИОБ НААН – пастернака Стимул, сельдерея Рома и петрушки Стихия – инновационных продуктов для внедрения в агроформированиях всех форм собственности и хозяйствования.

Ключові слова: *овощеводство, инновационный продукт, сорт, внедрение.*

The up-to-date assortment of spicy-flavouring root plants, as an element of innovative development of the domestic vegetable growing

Kharytskyi M.V., Pozniak O.V.

Creation and introduction into production of competitive assortment is an essential part of the innovative development of the domestic vegetable growing.

The article gives the morphological-biometric and economic characteristics of the varieties of the spicy-flavouring root vegetable plants by breeding of the research station «Mayak» IVM NAAS: parsnip Stymul, celery Roma and parsley Stykhiya – innovative products for introduction in agricultural establishments of in all forms of ownership and management.

Keywords: *vegetable growing, innovative product, variety, introduction.*

УДК 665.11

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОЦЕСУ ОЧИЩЕННЯ СУСПЕНЗІЙ

М.Є. ШАБЛІЙ,

кандидат технічних наук,

В.І. ВАСИЛЮК,

декан, НАТІ

Досліджено процес фільтрації рослинної олії. Встановлено діаметр отворів ситової поверхні і визначено продуктивність фільтрації апарата.

Ключові слова: *процес фільтрації, рослина олія, апарат для фільтрації рідинних суспензій.*

Проблема. Рослинну олію отримують способом віджиму на 2500 міні-заводах, що функціонують в сільській місцевості України. При віджимі олії разом з нею через зеєрні щілини преса проходить до 5% дрібних часточок м'язги [1]. Очищення олії від грубих домішок, що надходить з пресів при температурі 20-80° С, проводять відстоюванням або на відцентрових апаратах, що вимагає великих затрат електроенергії[2].

Вирішення проблеми виділення грубих домішок з олії можливе за умов впровадження вдосконалених ситових апаратів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для розподілу рідинних суспензій приміняють дугові сита [3]. Основною перевагою сит є відсутність в конструкції рухомих частин, при цьому сепарація проходить якісно з мінімальними енергозатратами. Недоліки процесу сепарації: забивання щілин, нестійкість роботи і складність керування процесом. Досліджено процес грубого

очищення олії на віброситі яке призначене для видалення крупних частинок м'язги. Головною перевагою вібросита є простота конструкції і компактність, а суттєвим недоліком – висока олійність фузу (до 60%) [4].

Мета дослідження. Обґрунтування параметрів апарату для розподілу рідинних суспензій, що забезпечить ефективність роботи пристрою.

Методи досліджень. Для визначення фракційного складу домішок олії проводили методом ситового аналізу. По результатах аналізу визначено розміри отворів сита. Складено рівняння для розрахунку продуктивності апарату і площі поверхні фільтрації апарату.

Результати досліджень. Для досягнення поставленої мети необхідно дослідити фракційний склад домішок рослинної олії, що виходить з преса. Розмір фракцій домішок, що містить олія при виході з пресів, визначено ситовим аналізом. Для цього набір сит, що застосовують для аналізу ґрунтів з діаметром отворів 10, 7, 5, 3, 2, 1, 0,5; 0,25 і капронову сітку з отворами 0,08 мм. Для дослідів ми використали сита з розміром отворів 1, 0,5, 0,25 і капронову сітку з отворами 0,08 мм. Дослідами встановлено, що фракційний склад домішок олії становить: частинок розміром 0,25 мм – 80%; фракцій 0,25 мм – 15%; 0,5 мм – 4,5%; 1 мм – 0,5%. По результатах обробки статистичних даних експериментальних досліджень включень олії, що віджимається з гвинтового преса при температурі 30-40° С, раціональний розмір отворів сита становить 0,50 мм.

Розроблений апарат для фільтрації рідинних суспензій показано на рис. 1. Новизна конструкції захищено патентом України на корисну модель [5]. Апарат працює наступним чином. Лійка 2 заповнюється суспензією і виливається через отвори 3 на поверхню сита 1. Під дією гравітаційних сил чиста олія проходить через отвори сита в ємкість 7, а тверда фракція сповзає по поверхні сита в лоток 4. При забиванні отворів і погіршення процесу фільтрації в рух приводиться чистик 5, який очищає поверхню сита і відновлює процес фільтрації. На виді А показано лійка 2 з отворами 3.

Поверхня сита у вигляді псевдосфери утворена обертанням трактиси. Умова роботи апарату:

$$d_{отв} > d_{ч} \quad (1)$$

де $d_{отв}$ – діаметр отворів сита, мм;

$d_{ч}$ – діаметр частинок, мм

Для визначення продуктивності апарату запишемо вираз

$$Q = V * F \quad (2)$$

де V – швидкість струйки при витіканні із малих отворів в тонкій стінці, м/с;

F – площа отворів сита, м²

Тривалість циклу фільтрації включає: зливання суспензії із лійки на поверхню сита звідки чиста олія проходить через отвори в збірник, а частинки м'язги, що затримуються на поверхні щіткою виносяться в лоток.

Запишемо вираз швидкості витoku олії через отвори сита при постійному тиску
(3)

$$V = \varphi \sqrt{2qh} \quad (3)$$

де $\varphi = 0,97$ - коефіцієнт швидкості [6]

h - геометричний тиск, м.

Запишемо вираз для визначення поверхні тракт риси [7];

$$F = 4\pi r^2 \quad (4)$$

де F - площа поверхні, м²

r - радіус отворів, м.

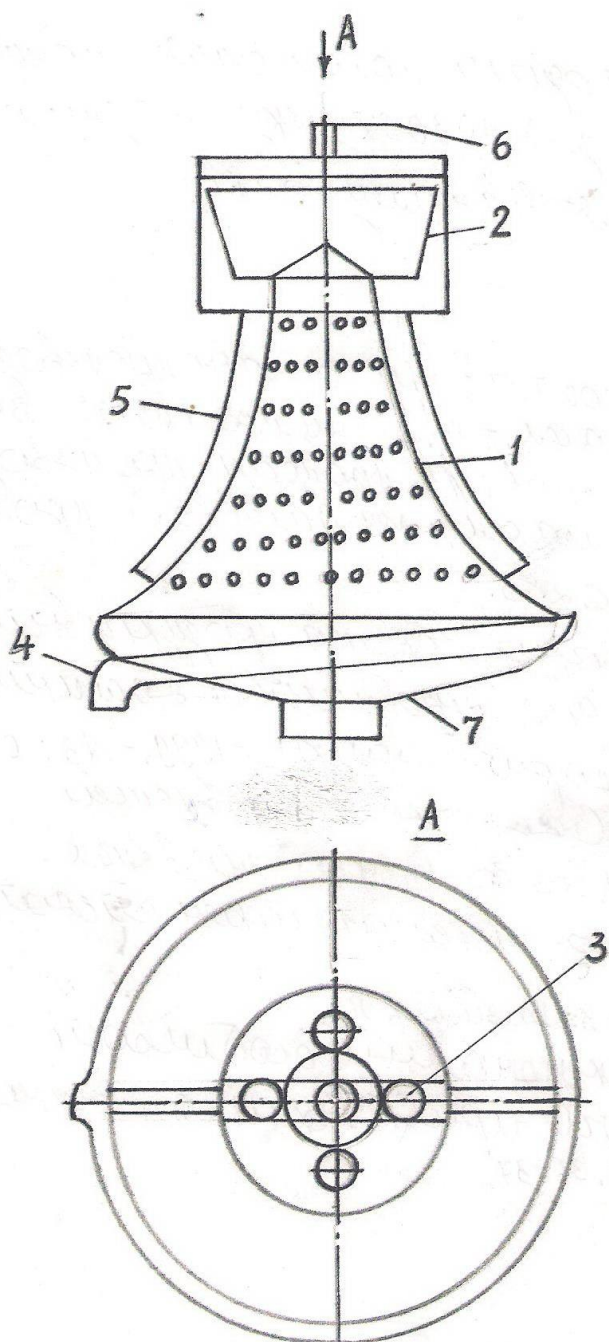

Рис.1 Апарат для фільтрації рідинних суспензій

Запишемо залежність для визначення продуктивності апарату [6],

$$Q = \varphi \sqrt{2qh} 4\pi^2 k \quad (5)$$

де k – коефіцієнт, що враховує пропускну здатність отворів сита ($k=0,6\dots0,8$).

Проінтегруємо рівняння (5) по висоті поверхні апарату ,

$$Q = \int_{H_1}^{H_2} \varphi \sqrt{2qh} 4\pi^2 k t q \alpha dH \quad (6)$$

дет $q \alpha - \frac{R_1 - R_2}{H} = t q \alpha$ кут нахилу твірної до висоти H (рис.2).

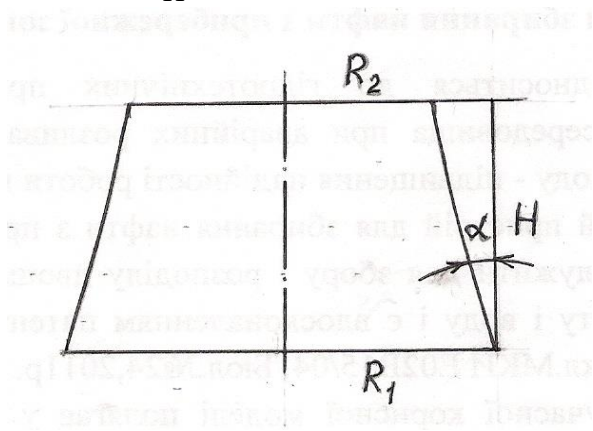

Рис.2 Розрахункова схема апарата

Поділивши вираз (6) на $2\pi R$ отримаємо

$$Q = \int_{H_1}^{H_2} k 2\pi \frac{dH}{\cos \alpha} V, \text{ далі інтегруємо вираз (6) по поверхні сита}$$

$$Q = \int_0^H \pi 2\pi (R_1 - t q \alpha h) V \frac{dh}{\cos \alpha}$$

Де $V = \varphi \sqrt{2qh}$, звідки

$$\begin{aligned} Q &= \int_0^H k 2\pi (R_1 - t q \alpha h) \varphi \sqrt{2qh} \frac{dh}{\cos \alpha} = \int_0^H \frac{k 2\pi R_1 \varphi \sqrt{2q}}{\cos \alpha} h^{\frac{1}{2}} dh - \\ &\frac{k 2\pi q \alpha}{\cos \alpha} \sqrt{2q} \int_0^H h^{\frac{3}{2}} dh = \frac{k 2\pi R_1 \varphi \sqrt{2q}}{\cos \alpha} \left[\frac{h^{\frac{3}{2}}}{\frac{3}{2}} \right]_0^H - \frac{k 2\pi q \alpha \varphi \sqrt{2q}}{\cos \alpha} \left[\frac{h^{\frac{5}{2}}}{\frac{5}{2}} \right]_0^H = \\ &= \frac{k 2\pi R_1 \varphi \sqrt{2q}}{\cos \alpha} \left[\frac{h^{\frac{3}{2}}}{\frac{3}{2}} - \frac{t q \alpha h^{\frac{5}{2}}}{\frac{5}{2}} \right] \Big|_0^H. \end{aligned} \quad (7)$$

Отримано рівняння (7) для розрахунку продуктивності апарата з якого видно, що на процес фільтрації впливають всі складові рівняння і

визначальним є кут нахилу твірної корпусу ситової поверхні, а також діаметри отворів що визначає швидкість руху суспензії по поверхні сита.

Висновки.

1. Дослідженнями встановлено розмір фракцій включень рослинної олії які становлять 10...0,25мм. На основі експериментальних досліджень визначено розміри отворів сита, що становить 0,50мм.

2. Отримано рівняння для розрахунку продуктивності апарату і визначено вплив складових рівняння (7) на процес фільтрації рідинних суспензій.

Література

1. Зберігання та переробка сільськогосподарської продукції. Під редакцією Шаповаленка О.І., Сафонові О.М. Харків: «Еспада», 2008. – с.284.
2. Механізація та електрифікація сільського господарства. Міжвідомчий тематичний науковий збірник. Випуск 93: - Глеваха, 2009. – с.292.
3. Кизевальтер Б.В. Теоретические основы гравитационных процесов обогащения. – М.: Недра, 1979.-295с.
4. Технологічне обладнання зернопереробних та олійних виробництв. За ред. проф. О.В.Дацишина. Вінниця.: Нова книга, 2009. – 486с.
5. Патент на корисну модель №52522 МПК (2009) В01Д 24/00, 36/00. Апарат для фільтрації рідинних суспензій/ Шаблій М.Є.; Заявл. 22.03.2010; Опубл. 25.08.2010, Бюл. №16.
6. Большаков В.А. и др. Справочник по гидравлике.-К.:Вища школа, 1984.- 342с.
7. Выгодский М.Я. Справочник по высшей математике. – М.»Наука»,1976. – с.827.

Обоснование процесса фильтрации жидкостных суспензий

Шаблій М.Є., Василюк В.І.

Исследован процесс фильтрации растительного масла. Установлено диаметр отверстий ситовой поверхности и определено производительность фильтро-вания аппарата.

Ключевые слова: процесс фильтрации, растительное масло, аппарат для фильтрации жидких суспензий.

Substantiation of filtration process liquid suspensions

Shabliy M.Y., Vasylyuk V.I.

Substantiated the process of filtration of liquid suspensions, investigated the apparatus and received a positive result – received product meets the demands of quality.

Keywords: process of filtration, plant oil, filtering apparatus for liquid suspensions.

УДК 330.316

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ОРГАНІЗАЦІЮ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Т.В. ШЕЇН,

викладач відділення з підготовки молодших спеціалістів ВП НУБіП України
«Ніжинський агротехнічний інститут», м. Ніжин, Україна

Ю.Г. ПЕТРОВСЬКА,

викладач відділення з підготовки молодших спеціалістів ВП НУБіП України
«Ніжинський агротехнічний інститут», м. Ніжин, Україна

У даній статті розроблено класифікацію факторів інноваційного розвитку, вивчено вплив фінансово-економічних, соціальних факторів на інноваційну активність аграрних підприємств та визначено напрямки активізації інноваційного розвитку аграрного виробництва.

Ключові слова: *інноваційний розвиток, фінансово-економічні фактори, соціальні фактори, структура керування, аграрне підприємство.*

На сьогодні основним завданням України є глибоке коригування економіки, мета якого – не просто економічне зростання, а набуття ним соціальної природи як основи стабільного економічного росту. Труднощі становлення ринкових відносин пов'язані з процесами зниження рівня НТП в Україні, який повинен бути головним фактором підвищення інноваційної активності аграрних підприємств. Обговорюючи проблему необхідності активізації інноваційного сектора економіки, слід зазначити, що в останні роки урядом прийнято багато постанов та рішень, державних програм, спрямованих на підвищення інноваційної результативності підприємств, однак більшість з них не вдалося реалізувати в повному обсязі в реальній економіці.

Слід зазначити, що в Україні необхідні передумови стимулювання інноваційного розвитку, по суті, тільки формуються, щодо законодавчого рівня, зокрема, ухвалено Закони України «Про інноваційну діяльність», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки».

Значний внесок у вивчення питань розвитку підприємства на інноваційній основі зробили: Й.Ален, І.О.Бланк, Д.Брайт, В.М.Геєць, М.Корецький, О.Даций, П.Гавлик, В.Ломбер, С.М.Ілляшенко, М.А.Йохна, Г.О.Когодков, М.І.Кондратьєв, М.Менсфілд, Г.Меньш, Ф.Ніксон, Б.Є.Патон, С.Радосевич, Б.Санто, В.В.Стадник, О.М.Тридід, Л.І.Федулова, Й.Шумпетер. Але недостатньо дослідженими залишаються питання обґрунтованості факторів, що є основою інноваційно спрямованого розвитку підприємств по переробці сільськогосподарських

продуктів. У більшості випадків його ототожнюють із техніко-технологічним станом підприємства, інноваційним потенціалом розробника інновації тощо.

Розглянемо найважливіші організаційні фактори, що позначаються в процесі інновації сільськогосподарської продукції. Ці фактори можуть бути згруповані в такий спосіб:

- група факторів, що характеризують комунікацію, взаємодію й обмін інформацією. Такі фактори повинні забезпечити гарні комунікаційні зв'язки між членами функціональних груп функціональними підрозділами, особливо, між дослідно-конструкторськими відділами і відділами маркетингу, а також стратегічного планування; етапами інноваційного процесу; інноваторами, користувачами й іншими партнерами; внутрішніми групами з різними задачами; винахідниками і групами, що займаються розробкою проектів;

- група факторів, що задають організаційну структуру інноваційного процесу і що дозволяють одержати компроміс між функціональною й орієнтованою організацією, забезпечити необхідні масштаби авторитету керівника проекту, створити необхідну організаційну відповідність між поставленими проблемами і структурою груп, що вирішують ці проблеми;

- група факторів, що визначають стиль менеджменту й атмосферу взаємин. Сюди відносяться застосування органічного менеджменту, що сприяє впровадженню інновацій; взаємна довіра; розуміння того, що доля будь-якої інновації залежить від готовності до ризику; наявність ведучого менеджера, схильного до нових ідей; сприяння виконанню технічних експериментів; відчуття ведучими менеджерами своєї відповідальності за долю інновації.

Сучасні аграрні підприємства, які функціонують у складному соціально-економічному середовищі, повинні постійно створювати і впроваджувати різного роду інновації, що забезпечують їх ефективну діяльність в ринковій економіці. Адже успіх економічного розвитку аграрного підприємства вирішальною мірою залежить від впровадження у його діяльність нововведень та, на цій основі формування конкретних переваг.

Економіка, якій притаманна гостра конкурентна боротьба, вимагає особливого підходу до інновацій. Маючи на меті підвищення ефективності діяльності, інновації відкривають широкі перспективи для розвитку сучасного аграрного підприємництва. Успішна інноваційна діяльність дає можливість підприємству сформувати позитивний імідж, підвищити конкурентоспроможність, ефективніше використовувати обмежені ресурси, збільшити прибуток. Для вирішення цього завдання потрібно кардинально змінити ставлення до процесу інноваційної діяльності всіх його учасників: продукування інновацій повинно стати не тільки економічною доцільністю, але і життєвою необхідністю.

На характер інноваційної спрямованості розвитку аграрного підприємства впливають такі фактори:

1. Частота та ефективність впровадження на підприємстві інновацій – ці параметри відображають фактичний досвід роботи підприємства з інноваціями чи інноваційними напрямками діяльності. Факти реалізації підприємством інновацій у минулому засвідчують наявність певного інноваційного потенціалу підприємства і готовність персоналу підприємства до змін, але не відображає величину потенціалу і рівень готовності працівників до змін. Щодо інформації про ефективність реалізації інновацій, то вона також не вказує на величину інноваційного потенціалу і рівень готовності працівників до змін, а лише дозволяє зробити висновки про те, які результати реалізації інновацій отримані за наявного інноваційного потенціалу та фактичної готовності працівників до змін. Наявність інформації про частоту та ефективність реалізації інновацій є необхідною, але не достатньою умовою для формування висновку про інноваційну спрямованість розвитку сільськогосподарського підприємства.

2. Інноваційна спрямованість конкурентної стратегії аграрного підприємства. Основною метою інноваційної стратегії аграрного підприємства має бути створення та розвиток інноваційного потенціалу, реалізація якого забезпечуватиме стійкі конкурентні переваги суб'єкта господарювання, які ґрунтуються на впровадженні інновацій. Обов'язковими умовами при обґрунтуванні стратегічних заходів в сфері інноваційної діяльності та розвитку інноваційного потенціалу є їх відповідність обраним підприємством загальній та конкурентній стратегіям. Інноваційна складова є необхідною умовою стратегії розвитку аграрного підприємства залежно від її виду (вертикальна чи горизонтальна інтеграція). Найбільшу увагу стратегії розвитку інноваційного потенціалу аграрного підприємства слід приділити у випадку реалізації конкурентних стратегій диференціації та сфокусованої диференціації. Разом з тим, реалізація конкурентної стратегії лідерства у витратах має бути базуватися на відповідній інноваційній стратегії, основним напрямком якої є впровадження інновацій, спрямованих на раціональне використання ресурсів.

3. Потенціал аграрного підприємства щодо розробки і впровадження інновацій – це факт наявності у підприємства інноваційних ресурсів. Під інноваційними ресурсами у даному випадку, мається на увазі: соціальний потенціал – можливості, які пов'язані з задоволенням потреб, інтересів працівників шляхом застосування різних форм та систем оплати праці, створення таких умов організації праці і відпочинку, які забезпечують зростання продуктивності праці паралельно з розвитком особистості; організаційно-управлінський потенціал – можливості, які залежать від рівня загального, фінансового, маркетингового управління підприємством, інформаційного забезпечення; економічний потенціал – можливості, які пов'язані з використанням капіталу підприємства, фінансових і трудових ресурсів. Кожна складова має свої особливості, свої можливості використання для стягнення найбільшої ефективності в діяльності підприємства: являє собою динамічну систему, яка обумовлюється тісною залежністю від фактору часу, існує на основі ресурсів підприємства (трудових, фінансових, природних), є

результатом високопрофесійної, компетентної та успішної управлінської діяльності, створює можливості щодо інноваційного розвитку, спрямована на отримання соціального, економічного, організаційного та інших видів ефекту.

Не можна не згадати про такі фактори, як законодавчі – вони формують правову основу інноваційного розвитку аграрних підприємств в Україні на основі системи законних та підзаконних актів; організаційно-управлінські здійснюють вплив через інституційно-управлінські та інституційно-організаційні зміни в інноваційній сфері; фінансово-економічні фактори визначають особливості здійснення інноваційної діяльності підприємств з позицій грошово-кредитних, бюджетно-податкових, амортизаційних важелів інноваційного розвитку; соціальні фактори відділяють вплив соціальних наслідків інноваційного розвитку від впливу багатьох інших факторів; гуманітарні фактори впливають на інноваційний розвиток через ступінь освіченості населення, рівень знань і науки в країні; інформаційні визначають особливості інноваційного розвитку підприємств на основі використання інформаційних ресурсів.

Узагальнюючи вищесказане, виділимо основні стримуючі фактори інноваційного розвитку аграрних підприємств: низький рівень державного фінансування інноваційного розвитку та недостатність власних коштів підприємств; низька інвестиційна активність вітчизняних, зарубіжних інвесторів; недосконалість податкового законодавства; послаблення взаємозв'язків науки та виробництва.

Активізація інноваційного розвитку підприємств повинна бути пов'язана з оновленням основних виробничих фондів; розвиток інноваційної діяльності має бути органічно пов'язаним з ресурсозбереженням і приводити до суттєвого зменшення витрат матеріалів на одиницю продукції; виходячи з сучасних умов, інноваційний розвиток, повинен мати соціальну спрямованість, де саме людина, якість та безпека її життя матимуть забезпечити пріоритети інноваційного розвитку.

Головною метою інноваційного процесу в Україні є підвищення соціально-економічної ефективності виробничої сфери на базі системного удосконалення всіх елементів та матеріалізації наукових знань і підвищення соціального забезпечення.

Література

1. Кузьмін О., Кужда Т. Фактори інноваційного розвитку підприємств// Схід. – 2006.
2. Щербань Ю.Ю. Розвиток інноваційної діяльності підприємств в Україні: Стаття. – Донецьк: Донецький національний університет економіки і торгівлі.

Факторы, которые влияют на организацию инновационного процесса в аграрных предприятиях

Шейн Т.В., Петровская Ю.Г.

В данной статье разработана классификация факторов инновационного развития и исследовано влияние финансово-экономических, социальных факторов на инновационную активность сельскохозяйственных предприятий и определенно направления активизации инновационного развития аграрных предприятий.

Ключевые слова: инновационное развитие, финансово-экономические факторы, социальные факторы, структуры управления, аграрные предприятия.

Factors which influence on organization of innovative process in agricultural enterprises

Shein T.V., Petrovska Y.G.

In this article classification of factors of innovative development is developed and influence of finansovo- economic, social factors is investigational on innovative activity of agricultural enterprises and certainly directions activation of innovative development of agrarian enterprises.

Keywords: innovative development, finansovo-economic factors, social factors, management structures, agricultural enterprise.

СЕКЦІЯ № 2

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК АПВ УКРАЇНИ, УПРОВАДЖЕННЯ ЕНЕРГО- ТА РЕСУРСОЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ

УДК 631.587:633.12:631.6:(477.7)

РЕСУРСОЗБЕРІГАЮЧА ТЕХНОЛОГІЯ ВИРОЩУВАННЯ ГРЕЧКИ В ПРОМІЖНИХ ПОСІВАХ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ

О.В. АВЕРЧЕВ,

кандидат сільськогосподарських наук, доцент, директор Інституту
післядипломної освіти та дорадництва ДВНЗ
«Херсонський державний аграрний університет», м. Херсон, Україна

Приведенні результати багаторічних досліджень впливу попередників, обробітку ґрунту, фону живлення на урожайність гречки в проміжних посівах в умовах зрошення Південного степу України.

Ключові слова: ресурсозберігаюча технологія, гречка, проміжні посіви, зрошення.

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку ринкових відносин зростає необхідність збільшення виробництва сільськогосподарської продукції, у тому числі і зерна гречки за рахунок енергозберігаючих технологій. Світова посівна площа гречки становить близько 4 млн. га, з яких на країни Європи припадає 2,4 млн. га. (60 %). В Україні посіви гречки у 2011 р. займали площу близько 280 тис. га. Її валовий збір - 312 тис. тонн при середній врожайності 11,3 ц / га проти торішніх 8,2 ц / га. Але така урожайність не відповідає біологічним можливостям гречки [1].

Тому важливим завданням товаровиробників є збільшення врожайності та покращення якісних показників культури гречки з метою задоволення потреб суспільства. Вирішити проблему підвищення продуктивності рослин гречки можливо за рахунок ресурсозберігаючих технологій вирощування, які включають: використання високоврожайних сортів, внесення оптимальних доз мінеральних добрив, встановлення відповідних норм висіву насіння та ефективний захист рослин від бур'янів і хвороб. Поєднуючи комплексне застосування агротехнічного і хімічного методів боротьби можна досягти високих результатів.

Стан вивчення проблеми. Над проблемою збільшення врожайності зерна гречки працювали вчені України та зарубіжних країн. Великий обсяг наукових досліджень з питань технології вирощування гречки, насінництва, економіки виробництва, поліпшення якості зерна проведено О.С. Алексєєвою, Л.В. Артеменко., К.В. Лагутенко, Л.А. Криницькою та ін. Проте, до останнього часу ще недостатньо даних комплексного вивчення біологічних особливостей формування урожайності гречки в залежності від способів посіву, попередників, обробітку ґрунту, фонів живлення й розробки ефективних методів максимальної реалізації їх продуктивного потенціалу на основі удосконалення елементів технології. Необхідність вирішення зазначених питань і визначило актуальність і тему наших досліджень.

Завдання і методика досліджень. З метою вивчення особливостей формування продуктивності гречки в залежності від попередників, способів обробітку ґрунту, фону живлення в умовах Південного степу України, нами були закладені досліді в ДП ДГ «Каховське» Каховського району Херсонської області.

Територія землекористування підприємства знаходиться в другому агро-кліматичному районі області, клімат якої помірно жаркий. В засушливі роки з малою кількістю опадів та високою річною температурою повітря, значні випари з ґрунту, на території господарства розвинуті процеси дефляції ґрунтів. В літній та осінній період під час танення снігу та зливових дощів у подах збираються поверхневі води, які викликають утворення лужно-чорноземних ґрунтів, а на схилах – утворенню еродованих ґрунтів.

За багаторічними даними середньорічна температура повітря складає $+9,2^{\circ}\text{C}$. найхолодніший місяць – січень, із середньомісячною температурою повітря $-4,1^{\circ}\text{C}$, а найтепліший – липень, із середньомісячною температурою повітря $+23,1^{\circ}\text{C}$. Можливі значні відхилення від середньомісячних температур протягом року. Абсолютний мінімум температури повітря сягає -32°C , а абсолютний максимум $+39^{\circ}\text{C}$.

Термін періоду з температурою вище 10°C складає 180 днів. Термін вегетаційного періоду 225 днів. Сума позитивних температур вище 5°C складає 2546°C . Початок активних температур припадає на останню декаду березня та початок вегетаційного періоду починається в першій декаді квітня. Середньомісячна кількість опадів становить 388 мм, абсолютний мінімум опадів 192 мм, максимум 562 мм. Найбільша кількість опадів в середньому випадає в червні-липні місяці – 46-53 мм і найменша в квітні – 21 мм. В літній час опади випадають у вигляді дощів, іноді з градом.

До посіву ранніх ярових культур в шарі 0-20 см ґрунту буває 25-45 мм продуктивної вологи. Такої кількості вологи достатньо для проростання насіння з перших фаз розвитку зернових культур. Гідротермічний коефіцієнт дорівнює 0,7. Переважаючими вітрами на території господарства є вітри західного і північно-західного напрямку(суховії), котрі наступають при відносній вологості повітря нижче 30% та температурі повітря вище 25°C .

Результати проведених нами досліджень показали, що всі фактори які вивчалися в наших дослідіах впливали на врожайність гречки.

Прийнято вважати, що врожайність гречки, в основному, залежить від погодно-кліматичних умов. Дійсно, метеорологічні фактори мають значний вплив на її продуктивність. В той же час дані науково-дослідних установ, а також досвід гречкосіїв-практиків свідчить про те, що, насамперед, увага до неї і дотримання технології вирощування визначають кінцевий результат. Розміщення в сівозміні, тобто добір попередника, є однією з важливих умов одержання високих і сталих врожаїв будь-якої сільськогосподарської культури, в тому числі і гречки. Адже, головним чином, він визначає потенціал родючості

Секція № 2

«Інноваційний розвиток АПВ України, упровадження енерго-
та ресурсозберігаючих технологій»

грунту, а саме: забезпеченість вологою і поживними речовинами, забур'яненість, повітряний і водний режими, а також фізико-механічний та хімічний склад [2]. Загальноприйнята думка про гречку, як невибагливу до умов вирощування в комплексі з пізніми строками сівби, часто призводить до того, що посіви цієї культури розміщують після випадкових, дуже засмічених попередників, які в більшості випадків не відповідають її біологічним вимогам.

В зв'язку з цим для визначення кращого попередника нами протягом були проведені відповідні дослідження. Попередниками були взяті одні з найбільш поширених у господарстві культур: озимий ріпак, озимий ячмінь, горох на зерно.

Головним критерієм для визначення ефективності попередника є урожай основної культури, тобто гречки. Про залежність урожаю гречки від попередника відображає графік (рис. 1).

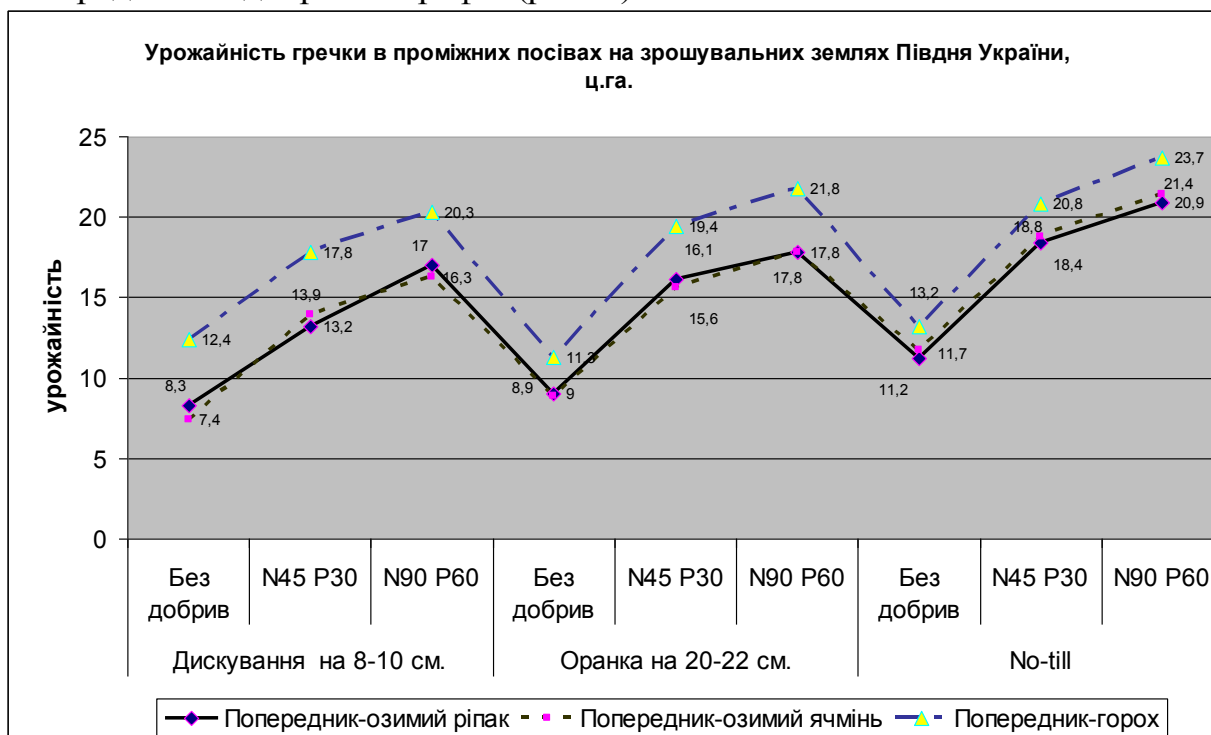

Рис. 1. Залежність врожайності гречки від факторів, що вивчалися.

При розміщенні культури після озимого ріпака продуктивність 1 га посівів гречки становила від 8,3 до 18,4 ц, залежно від факторів що вивчалися. При тих же умовах досліді, але за розміщення гречки після озимого ячменю показник врожайності гречки практично не змінювались. Разом з тим, використання гороху, як попередника круп'яної культури, збільшувало продуктивність одного гектара від 12,4 до 23,7 ц/га. Таким чином, за результатами наших досліджень можна зробити висновок, що кращим попередником для гречки з огляду на її урожайність є горох, дещо гіршими попередниками виявилися ріпак озимий та озимий ячмінь.

Обробіток ґрунту є основною складовою частиною зональних науково обґрунтованих систем землеробства. Особливо важливого значення він набуває в сучасних умовах, коли істотно погіршилося загальне технічне та ресурсне забезпечення сільського господарства [2]. Наукові дослідження і практика землеробства показують, що інтенсивний обробіток ґрунту, одностороннє застосування полицевого обробітку призводять до погіршення основних властивостей ґрунту, збільшення енергетичних витрат на одиницю продукції. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є розробка та впровадження мінімальних способів обробітку ґрунту, глибокі теоретичні знання вимог рослин до середовища, в якому вони вирощуються, закономірностей процесів, що відбуваються у ґрунті, і змін їх під впливом тих чи інших способів обробітку. Проведені нами дослідження показали, що найвищу врожайність дає гречка при застосуванні системи обробітку ґрунту No-till. (рис. 1). Максимальна врожайність гречки за роки досліджень була в 2009 р. - 28,3 ц/га. Дещо гірша врожайність була в варіантах застосування оранки та дискування.

Одним із факторів, що помітно впливає на продуктивність гречки, є ефективне застосування мінеральних добрив. За рахунок своєчасного використання оптимальних норм добрив можна поліпшити умови вирощування гречки і, таким чином, впливати як на кількісні так і на якісні показники формування рослини. В наших дослідженнях оптимальні умови для отримання високих врожаїв гречки склалися при застосуванні мінеральних добрив нормою $N_{90} P_{60}$ у всіх варіантах дослідження (рис. 1).

Висновки та пропозиції. Проведені нами багаторічні дослідження з вивчення оптимальних умов вирощування гречки в проміжних посівах в умовах зрошення Півдня України дають можливість рекомендувати господарствам Південного регіону наступний агротехнічний комплекс. Після збирання гороху вносити мінеральні добрива нормою $N_{90} P_{60}$, діючої речовини. Обробіток ґрунту і посів проводити за системою No-till. На протязі вегетації гречки вологість ґрунту в шарі 0-60 см підтримувати на рівні не нижче 65-70% НВ, для чого необхідно проводити 2-3 поливи нормою 500-600 м/га зрошувальної води. До збирання врожаю приступають при побурінні 75-80% плодів.

Література

1. Аверчев О.В., Артеменко Л.В., Лагутенко К.В. Науково-виробничі рекомендації з технології вирощування гречки і проса в Причорноморському степу України. – Олді-плюс, Херсон, 2011, 55 с.
2. Алексеева Е.С. Интенсификация производства крупяных культур.- Урожай, 1998, с. 58
3. Бондаренко М. П. Науково-практичні рекомендації по технології вирощування гречки та проса / М. П. Бондаренко, М. Г. Собко, Д. Я. Єфіменко [та ін.] // Методичні рекомендації. – Сад, 2011. – 22 с.

**Ресурсосберегающая технология выращивания гречихи в
промежуточных посевах Юга Украины**

Аверчев А.В.

Приведены результаты многолетних исследований по влиянию предшественников, обработки почвы, фона питания на урожайность гречихи в промежуточных посевах в условиях орошения Южной степи Украины.

Ключевые слова: ресурсосберегающая технология, гречиха, промежуточные посевы, орошения.

**Resursosberegayushaya technology of growing of buckwheat in the
intermediate sowing of South of Ukraine**

Averchev O.V.

The results of of many years researches on influencing of predecessors are resulted, treatments of soil, background of feed on productivity of buckwheat in the intermediate sowing in the conditions of irrigation of the South steppe of Ukraine.

Keywords: resursosberegayushaya technology, buckwheat, intermediate sowing, irrigations.

УДК 631.362-546

**РОЗРОБКА ЗАСОБУ ПІДВИЩЕННЯ НАДІЙНОСТІ
ЗАХИСТУ ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПОЯВИ СТРУМІВ ВИТОКУ
В МЕРЕЖАХ 0.38 кВ**

В.П. ГЕРАСИМЕНКО,

здобувач ,асистент ВП НУБіП України

«Ніжинський агротехнічний інститут», м. Ніжин, Україна

Науковий керівник: Козирський В.В., доктор технічних наук, професор,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Проведено аналіз способів і засобів підвищення надійності захисту та попередження появи небезпечних струмів в мережах 0,38 кВ.

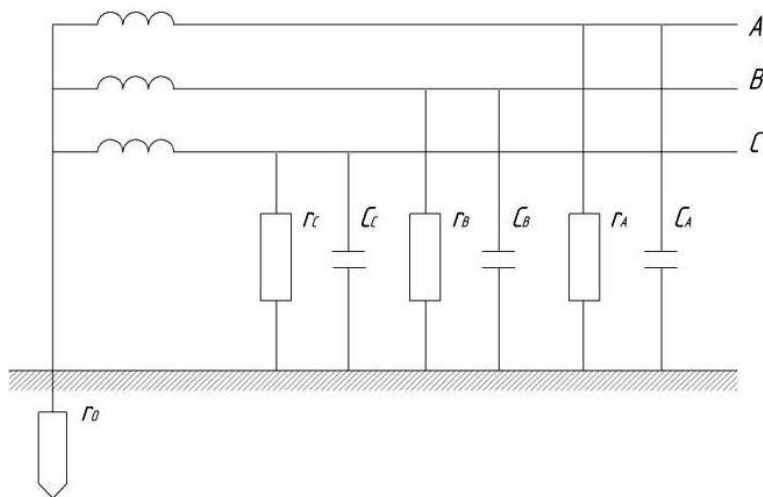
Ключові слова: струм, захист, ізоляція, заземлення, занулення.

Постановка проблеми. Відомі такі захисні засоби та заходи: захисне заземлення, занулення, захисне відключення, що здійснюють захист людини від ураження електричним струмом при факті аварійної ситуації, що вже відбулася, наприклад, замиканні фази на корпус електроустановки внаслідок пошкодження ізоляції всередині електроустановки. Якщо використання цих засобів з якої-небудь причини виявиться не ефективним, то людина може отримати серйозну травму аж до летального результату. Триступінчата система захисту від ураження електричним струмом на базі трьох груп пристроїв захисного вимикання (ПЗВ) має

досить високу ефективність і зводить вірогідність ураження електричним струмом практично до нуля. Проте, як показує практика, ці системи не набули великого поширення, і зараз на ринку ПЗВ найчастіше зустрічаються звичайні електромеханічні пристрої, що реагують тільки на струм витікання і мають низьку електрозахисну ефективність. Тому, для забезпечення вимог електробезпеки і економічної ефективності, доцільнішим є застосування таких пристроїв, які дозволяють виявити появу струмів витоку на ранній стадії і дозволяють запобігти експлуатації систем електропостачання або електроприймача з низьким опором ізоляції [1, 2, 3].

Аналіз останніх досліджень. До цих пір основним методом контролю стану ізоляції є метод вимірювання опору ізоляції за допомогою мегомметра. У даному методі вимірюється по черзі опір ізоляції кожної фази щодо землі і між кожною парою фаз за відсутності напруги. Головний недолік цього методу полягає в періодичності контролю опору ізоляції [4]. Немає ніякої гарантії в тому, що при експлуатації електроустаткування між двома випробуваннями не відбудеться аварійних пошкоджень ізоляції.

G_A, G_B, G_C - опори ізоляції фаз щодо землі;

C_A, C_B, C_C - ємності фаз щодо землі;

G_0 - опір заземлення нейтралі.

Рис. 1. Схема заміщення мережі з глухозаземленою нейтраллю

Також слід зазначити, що вимірювана мегомметром величина опору ізоляції не відповідає дійсному значенню при змінній напрузі 220 В. По-перше, оскільки вимірювання проводяться на постійній напрузі, то не враховується складова ємності опору ізоляції. Як впливає з схеми заміщення мережі з глухозаземленою нейтраллю (Рис. 1), повний опір кожної фази щодо землі має активну і ємнісну складові. По-друге, величини омичного опору ізоляції, для постійного, і змінного струму різні. По-третє, оскільки опір ізоляції нелінійно залежить від прикладеної напруги, то значення опору ізоляції при напрузі мегомметра 1000В і при фазній напрузі мережі відрізнятись. [5]

Таким чином, з указаних причин контроль ізоляції мегомметром не відображає дійсного стану ізоляції. Це підтверджує необхідність здійснення безперервного контролю ізоляції шляхом застосування спеціальних пристроїв.

Вимоги, яким повинно задовольняти пристрій безперервного контролю ізоляції сформульовані у [6]:

1) пристрій повинен показувати тільки активний або омичний опір ізоляції фаз щодо землі незалежно від місткості;

2) коливання напруги мережі не повинні впливати на точність показань приладу;

3) пристрій повинен бути достатньо надійним;

4) повинен здійснюватися самоконтроль;

5) опір внутрішніх ланцюгів приладу щодо землі повинен бути значно вищим за повний опір фаз. Інакше при підключенні пристрою до мережі підвищиться небезпека експлуатації електроустаткування;

6) пристрій повинен бути селективним (для швидкого визначення місця пошкодження ізоляції).

Пристрої контролю ізоляції, як правило, діють на сигнал "Контроль з відключенням", допустимий в мережах з резервуванням електропостачання основних споживачів. Якщо цього немає, то проводяться техніко-економічні розрахунки, в яких зіставляється вартість впровадження безперервного контролю із збитками від раптового відключення електроприймачів у разі виведення мережі з експлуатації при зниженні опору ізоляції [7].

Більшість з розроблених пристроїв контролю ізоляції призначені для роботи в мережах з ізольованою нейтраллю (УАКИ, АЗАК, РУ і т. п.). Для мереж з глухозаземленою нейтраллю, не дивлячись на актуальність проблеми, явно недостатньо розробок, і практично всі вони, відносяться до 70 - 80 років двадцятого століття. Жодна з них при цьому не набула широкого поширення. Найчастіше згадуваною в літературі є схема контролю ізоляції, що працює на струмах нульової послідовності.

Схема контролю стану ізоляції за допомогою трансформатора струму нульової послідовності (ТСНП) показана на Рис. 2. Первинною обмоткою цього трансформатора є три фазні провідники контрольованої мережі. Вторинна обмотка рівномірно намотується на осердя, і до неї підключаються реле або вимірювальний прилад. У разі контролю малих струмів витоку вторинна обмотка може приєднуватися до реле (вимірювального) приладу через різні підсилювачі.

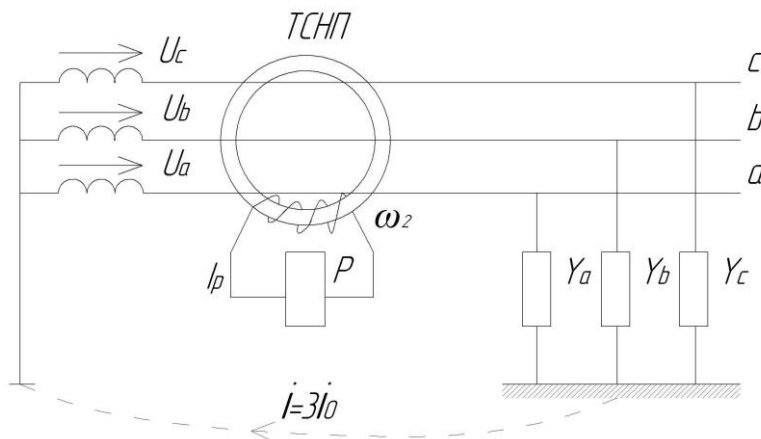

Рис. 2. Схема контролю стану ізоляції

Струм у вторинній обмотці ТСНП пропорційний струму нульової послідовності:

$$\dot{I}_p = \frac{3\dot{I}_0}{k_T} \quad (1)$$

де k_T - коефіцієнт трансформації ТСНП.

У свою чергу [5]:

$$3\dot{I}_0 = \dot{I}_a + \dot{I}_b + \dot{I}_c = U_\phi g_0 \frac{Y_a + a^2 Y_b + a Y_c}{Y_a + Y_b + Y_c + g_0} \quad (2)$$

де $\dot{I}_a, \dot{I}_b, \dot{I}_c$ - струми витоку через ізоляцію фаз a, b, c;

Y_a, Y_b, Y_c - комплексна провідність фаз щодо землі;

g_0 - провідність нейтралі трансформатора.

Струми $\dot{I}_a, \dot{I}_b, \dot{I}_c$ наводять в осерді трансформатора магнітні потоки, геометрична сума яких індукуює у вторинній обмотці ЕРС, що обумовлює струм $\dot{I}_0$. За відсутності пошкоджень ізоляції, тобто при рівності $Y_a = Y_b = Y_c = Y$ вираз (2) прийме вигляд:

$$3\dot{I}_0 = \dot{I}_a + \dot{I}_b + \dot{I}_c = U_\phi g_0 \frac{Y(1 + a^2 + a)}{3Y + g_0} = 0$$

Тобто, струм у вторинній обмотці також буде рівний нулю. Проте, сумарний магнітний потік в осерді навіть при ідеальній ізоляції має значення, відмінне від нуля. Це пояснюється відхиленнями конструкції трансформатора струму від абсолютно симетричної форми розташування обмоток, можливою асиметрією напруги живлячої мережі, а також впливом різних наведень (зовнішні магнітні поля від близько розташованих кабелів і шин, блукаючі струми і ін.). Всі ці чинники

Секція № 2

«Інноваційний розвиток АПВ України, упровадження енерго-
та ресурсозберігаючих технологій»

обумовлюють так звані струми небалансу, які обмежують можливість збільшення межі чутливості пристрою захисту, який ґрунтується на контролі струмів нульової послідовності.

Формулювання мети статті. Проаналізувати існуючі захисні засоби, робота яких ґрунтується на контролі опору ізоляції та на вимірюванні струмів витоку і запропонувати технічне рішення, що забезпечує упередження враження людини електричним струмом.

Основна частина. У Відокремленому підрозділі Національного університету біоресурсів і природокористування України «Ніжинський агротехнічний інститут» на базі лабораторії «Електропостачання» була створена дослідна установка, яка дозволяє робити поточний контроль стану лінії 0,38 кВ за величиною струму витоку в конкретний момент часу, записує дані в пам'ять персонального комп'ютера та програмно задавати будь-яку величину спрацювання захисту за струмом витоку.

Рис. 3 Дослідна установка

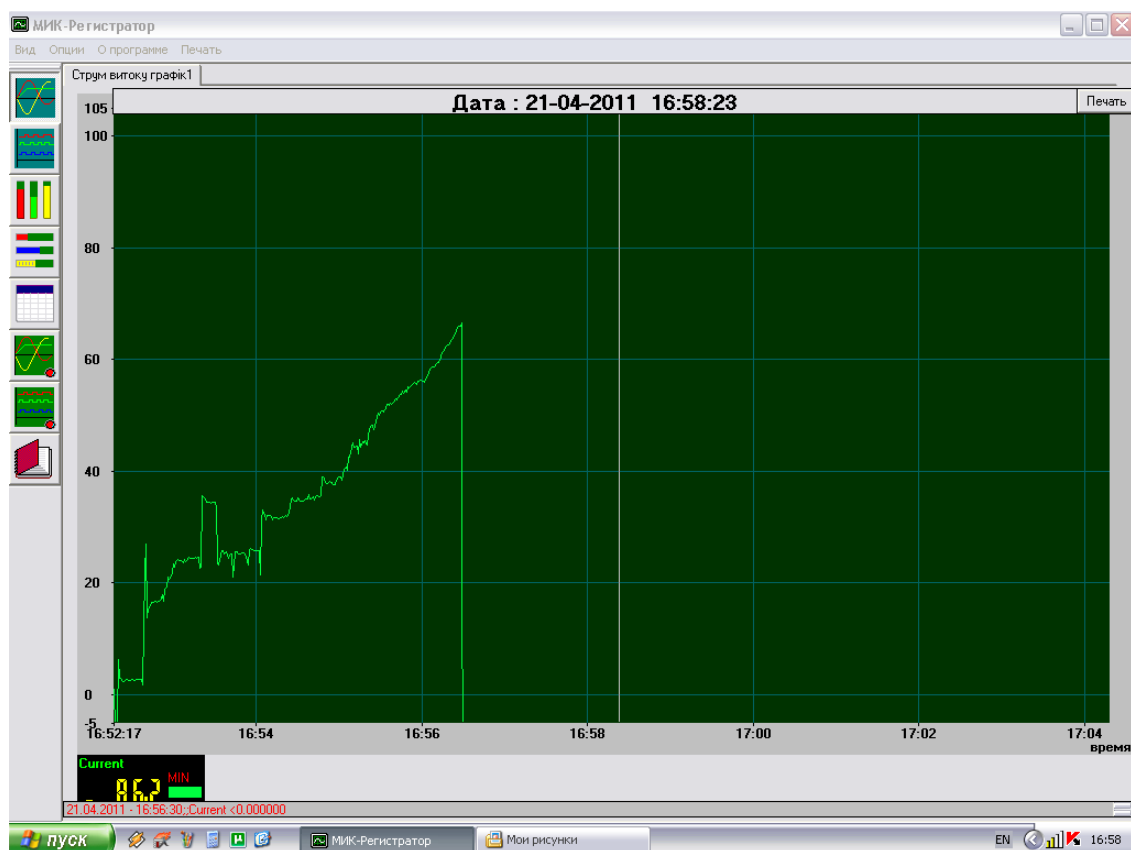

Рис.4. Графік струмів витоку в програмі «МІК-Регистратор»

Дослідна установка виконана на базі мікроконтролера МІК-51Н фірми «МІКРОЛ», який через перетворювач інтерфейсу зв'язку USB В RS485 ПИ485\USB фірми РегМик приєднаний до персонального комп'ютера. В якості датчика використовується трансформатор струму нульової послідовності. Програмування виконується за допомогою програми ALFA, яка дозволяє вести програмування функціональними блоками (рис.3). Побудова графіку величини струму витоку виконується за допомогою програми «МІК-Регистратор», в даній програмі доступні такі функції, як поточний моніторинг з побудовою графіку, моніторинг з побудовою графіку на певному проміжку часу та запис інформації в пам'ять комп'ютера.

Висновок. Створена установка забезпечує поточний контроль і реєстрацію величини струму витоку, математичну обробку та графічне відображення результатів на проміжках часу, що обумовлені користувачем.

Література

1. Козирський В., Герасименко В. Вплив електричного струму на організм людини та сільськогосподарських тварин в мережах напругою до 0.4 кВ / В. Козирський // Техніка і технології АПК – 2010, № 12(15).
2. Коряков Д.В. К вопросу о необходимости постоянного контроля изоляции в электрических сетях до 1 кВ с глухозаземлённой нейтралью / Д.В. Коряков // Тезисы докладов I Межрегиональной научно-практической конференции «Энергетика в современном мире» – Чита: ЧитГУ – 2001.

3. Сидоров А.И., Коряков Д.В., Суворов И.Ф. Постоянный контроль изоляции в электрических сетях до 1 кВ с глухозаземлённой нейтралью – один из путей снижения электротравматизма / А.И. Сидоров // *Электробезопасность* – 1999, № 3-4.
4. Масорский В.И. Контроль изоляции в сетях с заземленной нейтралью / В.И. Масорский // *Автоматизация и электрификация предприятий* – М.: Энергоатомиздат – 1983.
5. Цапенко Е.Ф. Контроль изоляции в сетях до 1000 В / Е.Ф.Цапенко – 2-е изд., перераб. – М.: Энергия – 1972.
6. Охрана труда в электроустановках: Учебник для вузов / Под ред. Б.А. Князевского – 3-е. изд. – М.: Энергоатомиздат – 1983.
7. Манойлов В.Е. Основы электробезопасности / В.Е.Манойлов – 5-е изд. – Л.: Энергоатомиздат – 1991.

**Разработка способу повышение надежности защиты и
предупреждение появления токов утечки в сетях 0.38 кв**

Герасименко В.П.

*В работе проведен анализ способов и средств повышения надежности
защиты и предупреждения появления опасных токов в сетях 0,38 кВ.*

Ключевые слова: ток, защита, изоляция, заземление, зануление.

**An increase of reliability of defence and warning of appearance of
currents of source is in the 0.38 kv networks**

Gerasymenko V.P.

*It is the analysis of methods and increased facilities of reliability of defence and
warning of appearance of dangerous currents is conducted in the 0,38 kV networks.*

Keywords: current, protection, insulation, grounding, vanishing.

УДК 631.365

МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ДИНАМІЧНИХ ТЕПЛОВОЛОГІСНИХ РЕЖИМІВ ЗЕРНОСУШАРОК БЕЗПЕРЕРВНОЇ ДІЇ

Б.І. КОТОВ,

доктор технічних наук, професор НУБіП України, м. Київ, Україна

Р.А. КАЛІНІЧЕНКО,

кандидат технічних наук, доцент ВП НУБіП України
«Ніжинський агротехнічний інститут», м. Ніжин, Україна

М.І. ЛІКУНОВ,

старший науковий співробітник ННЦ «ІМЕСГ», м. Київ, Україна

А.О. КАЛІНІЧЕНКО,

викладач ВП НУБіП України
«Ніжинський агротехнічний інститут», м. Ніжин, Україна

Отримано аналітичні залежності для визначення параметрів процесу сушіння на виході зерносушарки.

Ключові слова: математична модель, системи автоматичного керування, сушіння зерна.

Сутність проблеми. Процеси термообробки зерна і насіння (попереднє нагрівання, сушіння, охолодження) в поточних лініях післязбиральної обробки супроводжується значними затратами енергії, які суттєво збільшують собівартість продукції.

Одним із перспективних напрямків ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів без значних капіталовкладень є проведення процесів термообробки в оптимальних енергозберігаючих режимах. Однак практична реалізація цих режимів стримується такою обставиною, як недосконалість системи керування процесом, що обумовлено відсутністю простої, але адекватної формалізації тепломасообмінних процесів в поточних установках безперервної дії.

Велике різноманіття технологічних схем і конструкцій апаратів з конвективним підведенням теплоти до матеріалу спонукає застосовувати різні математичні моделі в залежності від цілі їх застосування. При цьому кожний апарат описано певною математичною моделлю, що обмежує загальний аналіз процесів і виявлення напрямків вдосконалення апаратурного оформлення процесів і систем керування ними.

Необхідність інтенсифікації, оптимізації і автоматизації технологічних процесів обумовлюють подальше вдосконалення фізично обґрунтованих математичних моделей.

Аналіз публікацій та досліджень. Існуючі методи аналізу процесів термообробки дисперсних матеріалів ґрунтуються на попередній інформації про механізми кінетики сушіння, нагріву, охолодження окремих частинок яка отримується із модельних уявлень або з дослідних даних [1,2]. В більшості наукових праць [1-3] приймається, що градієнти вологовмісту і температури незначні (із-за малих розмірів частинок) і лімітуючими факторами стадій процесу є тільки зовнішній тепло- і масообмін.

Вважається [4], що при такому припущенні камеру термообробки вологого матеріалу можна розглядати як проточний рекуператор в якому поверхня тепло- і масообміну є сумарна поверхня дисперсного матеріалу. Що знаходиться в апараті. Базуючись на результатах експериментів, обґрунтовано [5,6] припущення, що при нагрівання зерна вологовміст поверхні вищий від гігроскопічного і за вихідну фізичну модель прийнято процес випаровування з вільної поверхні, рухомою силою якого є різниця пружності водяної пари на поверхні зерна і в повітрі, або ж різниця концентрацій водяної пари [2].

Для моделювання тепло- і масообміну в рухомому шарі зерна найчастіше використовують спрощений механізм процесів, які можна описати узагальненою системою рівнянь [2,3]:

Вологовміст поверхні вищий від гігроскопічного і за вихідну фізичну модель прийнято процес випаровування з вільної поверхні, рухомою силою якого є різниця пружності водяної пари на поверхні зерна і в повітрі, або ж різниця концентрацій водяної пари. [2]

Для моделювання опису тепло – і масообміну в рухомому шарі зерна найчастіше використовують спрощений механізм процесів, які описують узагальненою системою рівнянь [2, 3]

$$\begin{aligned} \frac{\partial U}{\partial \tau} + 3600 \frac{\partial U}{\partial x} v_z &= -\beta_v m \frac{76}{\rho_z \epsilon b} (P_i - P_o); \\ \frac{\partial t}{\partial \tau} \pm 3600 v_T \frac{\partial t}{\partial x} &= -\alpha_v \frac{\rho_z}{\rho_o \delta \tilde{N}_o} (t - \theta); \\ \frac{C_z \rho_z}{\rho_o \delta \tilde{N}_o} \left(\frac{\partial \theta}{\partial \tau} + 3600 v_z \frac{\partial \theta}{\partial x} \right) + \frac{\rho_z r}{100 \rho_T C_T \delta} \left(\frac{\partial U}{\partial \tau} + 3600 v_z \frac{\partial U}{\partial x} \right) &= -\frac{\alpha_v \rho_z}{\rho_o \tilde{N}_o \delta} (t - \theta); \\ \frac{\partial d}{\partial \tau} \pm 3600 v_T \frac{\partial d}{\partial x} &= -\frac{10 \rho_z}{\rho_o \delta} \left(\frac{\partial U}{\partial \tau} + 3600 v_z \frac{\partial U}{\partial x} \right). \end{aligned} \quad (1)$$

В рівняння (1) і в подальших випадках використані такі умовні позначення: U, d – вологовміст зерна і газового теплоносія; θ, t – температура зерна і теплоносія; α_v, β_v – коефіцієнти теплообміну і вологообміну; v_z, v_T – швидкість зерна і теплоносія; ϵ – відношення об'єму зерна до поверхні і порозність шару; ρ_z, ρ_T – густина зерна і теплоносія; P_n, P_T – пружність

водяної пари при температурі зерна і в теплоносії; C_z, C_T – питома теплоємність зерна і теплоносія; r – питома теплота пароутворення.

Аналітичний розв'язок такої системи отримати неможливо, тому для опису динаміки змінення параметрів процесу рішення (1) представляють у вигляді передаточних функцій для різних каналів [1]. Але оскільки вони трансцендентні, необхідно знаходити досить точні наближення, що ускладнює подальший аналіз і розрахунки параметрів систем автоматичного керування (САК).

Мета роботи полягає у встановленні основних закономірностей змінення вологості і температури зерна і сушильного агента в процесі сушіння, які можна буде використовувати для синтезу систем керування зерносушарками неперервної дії.

Результати досліджень. Оскільки математична модель створюється для розробки і синтезу САК процесом сушіння то практичний інтерес являє динаміка зміни параметрів матеріалу (зерна) і сушильного агента на виході із сушильної камери.

Визначення динамічних характеристик вихідних параметрів можна спростити якщо з системи рівнянь (1) виключити похідні по координаті (x),

замінивши їх кінцевими величинами параметрів; тобто $\frac{dx}{dh} \approx \frac{\Delta X}{\Delta H} \approx \frac{x_2 - x_1}{H}$, де H – висота сушильної камери, тоді систему (1) можна представити так:

$$m_T C_T \frac{dt}{d\tau} = Q_{T1} - Q_{T-\text{вд}} - Q_{T2} - Q_{o.c.} \quad (2)$$

$$m_z C_z \frac{d\theta}{d\tau} = Q_{z1} - Q_{T-\text{вд}} - Q_{\text{вд}} - Q_{z2} \quad (3)$$

$$m_z \frac{dU}{d\tau} = W_{z1} - W_{\text{вд}} - W_{z2} \quad (4)$$

$$m_T \frac{dd}{d\tau} = W_{T1} + W_{\text{вд}} - W_{T2} \quad (5)$$

де, Q_{T1}, Q_{T2} – кількість теплоти, що відповідно вноситься і виноситься теплоносієм із сушильної камери в одиницю часу; Q_{z1}, Q_{z2} – кількість теплоти що відповідно вноситься і виноситься зерном із сушильної камери в одиницю часу; $-Q_{\text{вд}}$ – кількість теплоти, що передається конвенцією від теплоносія до продукту; $-Q_{z2}$ – кількість теплоти, що витрачається на випаровування вологи, і передається в оточуюче середовище; W_{z1}, W_{T1} – кількість вологи, що вноситься в сушильну камеру відповідно зерном і теплоносієм в одиницю часу; W_{z2}, W_{T2} – кількість вологи, що виноситься із сушильної камери зерном і теплоносієм в одиницю часу; $W_{\text{вд}}$ – кількість вологи, що випаровується із зерна за одиницю часу.

Окремі складові в рівняннях (2-4) визначаються очевидними співвідношеннями і рівняннями теплообміну і масообміну:

$$\begin{aligned}
 Q_{T1} &= G_T C_T t_1; \quad Q_{T2} = G_T C_T t_2; \quad Q_{Z1} = G_Z C_Z t_1; \quad Q_{Z2} = G_Z C_Z t_2; \\
 Q_{T-\bar{\theta}} &= \alpha f(\bar{t} - \bar{\theta}); \quad Q_{\hat{a}\bar{\theta}} = G_0 r \frac{dU}{d\tau}; \quad \frac{dU}{d\tau} G_z = f\beta(P_s(\theta) - P_T(d)); \\
 W_{Z1} &= G_Z U_1; \quad W_{Z2} = G_Z U_2; \quad W_{T1} = G_T d_1; \quad W_{T2} = G_T d_2 \\
 \bar{t} &= 0.5t_1 + 0.5t_2; \quad \bar{\theta} = 0.5\theta_1 + 0.5\theta_2
 \end{aligned} \tag{6}$$

Математичну модель апарата для термообробки зерна в рухомому шарі знайдемо у вигляді рівнянь динаміки змінення параметрів теплоносія і зерна на виході камери, підставляючи значення (6) в (2-5). Оскільки всі процеси термообробки супроводжуються видаленням вологи, то отримана математична модель може бути використана для опису динаміки видалення вологи в сушарці безперервної дії.

Стосовно процесу конвективного сушіння зерна в рухомому шарі математична модель сформульована так:

$$m_T C_T \frac{dt_2}{d\tau} = G_T C_T (t_1 - t_2) - \alpha f(\bar{t} - \bar{\theta}); \tag{7}$$

$$m_z C_z \frac{d\theta_2}{d\tau} = G_z C_z (\theta_1 - \theta_2) + \alpha f(\bar{t} - \bar{\theta}) - r G_0 \frac{dU_2}{d\tau}; \tag{8}$$

$$m_z \frac{dU_2}{d\tau} = G_z (U_1 - U_2) - \beta f(P_s(\theta) - P_T(d)); \tag{9}$$

$$m_T \frac{dd_2}{d\tau} = G_T (d_1 - d_2) + \beta f(P_s(\theta) - P_T(d)). \tag{10}$$

Для замикання системи рівнянь (7-10) використовуємо лінійну апроксимацію залежностей:

$$P_s(\theta) = a\bar{\theta} - C; \quad P_T(d) = b\bar{d}. \tag{11}$$

Використовуючи критерій Ребіндера $Rb = \frac{C_z}{r} \frac{d\bar{\theta}}{dU}$ зробимо заміну:

$$\frac{dU_2}{d\tau} = \frac{C_z}{rRb} \frac{d\theta}{d\tau} \tag{12}$$

З урахуванням критерію Ребіндера і середніх значень $\bar{t}$ і $\bar{\theta}$ представимо рівняння (7, 8) у вигляді:

$$T_1 \frac{d\theta_2}{d\tau} + a_1 \theta_2 - b_1 = t_2; \tag{13}$$

$$T_2 \frac{dt_2}{d\tau} + a_2 t_2 - b_2 = \theta_2; \tag{14}$$

В рівняннях (13, 14) позначено:

$$T_1 = \frac{m_z C_z}{\alpha f} (1 - R b^{-1}); \quad a_1 = \frac{2 G_z C_z}{\alpha f} + 1; \quad b_1 = t_1 + \left(\frac{2 C_z G_z}{\alpha f} - 1 \right) \theta_1;$$

$$T_2 = \frac{m_T C_T}{\alpha f}; \quad a_2 = \frac{2 G_T C_T}{\alpha f} + 1; \quad b_2 = \theta_1 + \left(\frac{2 G_T C_T}{\alpha f} - 1 \right) t_1.$$

Розв'язок системи (13, 14) відносно $\theta_2(t)$ і $t_2(\tau)$ при початкових умовах :

$$\tau = 0; \quad \theta_2 = \theta_{20}; \quad \frac{d\theta_2}{d\tau} = 0; \quad t_2 = t_{20}; \quad \frac{dt_2}{d\tau} = 0 \quad \text{отримаємо у вигляді:}$$

$$\theta_2(\tau) = \frac{\theta_{20} C - D_1}{C(r_1 - r_2)} (r_1 e^{r_2 \tau} - r_2 e^{r_1 \tau}) + \frac{D_1}{C}; \quad (15)$$

$$t_2(\tau) = \frac{t_{20} C - D_2}{C(r_1 - r_2)} (r_1 e^{r_2 \tau} - r_2 e^{r_1 \tau}) + \frac{D_2}{C}. \quad (16)$$

$$r_{1,2} = \frac{-B \pm \sqrt{B^2 - 4AC}}{2A}; \quad C = a_1 a_2 - 1; \quad D_1 = b_2 + a_2 b_1; \quad D_2 = b_1 + a_1 b_2;$$

$$A = T_1 T_2; \quad B = a_1 T_2 + a_2 T_1.$$

Підставляючи в рівняння (9) значення $P_S(\bar{\theta})$; $P_T(d)$ із (11) і значення d_2 з рівняння матеріального балансу:

$$d_2 = \frac{G_0 \cdot 10^3}{G_T} (U_1 - U_2) + d_1 \quad (17)$$

після перетворення будемо мати:

$$m \frac{dU_2}{d\tau} + N U_2 = M + k_1 e^{r_1 \tau} - k_2 e^{r_2 \tau}; \quad (18)$$

$$\text{де } k_1 = 0.5 \beta f a \frac{r_2 (\theta_{20} - D_1)}{C(r_1 - r_2)}; \quad k_2 = 0.5 \beta f a \frac{r_1 (\theta_{20} - D_1)}{C(r_1 - r_2)}; \quad N = G_0 \left(1 + \frac{0.5 \beta f b}{G_T} \right) \cdot 10^3;$$

$$M = G_0 \cdot 10^3 \left(1 + \frac{0.5 \beta f b}{G_T} \right) U_1 + \beta f (b d_1 - 0.5 a \theta_1 + c).$$

Розв'язок неоднорідного рівняння (18) визначили при початкових умовах:

$$\tau = 0; \quad U_2 = U_{20}.$$

$$U_2(\tau) = C_1 e^{-k\tau} + \frac{M}{N} + \frac{k_1 e^{r_1 \tau}}{m r_1 + N} - \frac{k_2 e^{r_2 \tau}}{m r_2 + N}; \quad (19)$$

$$\text{де } C_1 = U_{20} - \frac{M}{N} - \frac{k_1}{m r_1 + N} + \frac{k_2}{m r_2 + N}; \quad k = \frac{N}{m}.$$

Використовуючи залежності (11) і (15) перепишемо рівняння (10) у вигляді:

$$m_T \frac{dd_2}{d\tau} + N_1 d_2 = M_1 + k_2 e^{r_2 \tau} - k_1 e^{r_1 \tau}. \quad (20)$$

Розв'язок рівняння (20) за початкових умов: $\tau = 0$; $d_2 = d_{20}$ запишемо у вигляді:

$$d_2 = C_2 e^{-k' \tau} + \frac{M_1}{N_1} + \frac{k_2}{m_T r_2 + N_1} - \frac{k_1}{m_T r_1 + N_1}; \quad (21)$$

$$\text{де} \quad C_2 = d_{20} + \frac{M_1}{N_1} + \frac{k_2}{m_T r_2 + N_1}; \quad M_1 = (G_T - 0.5 \beta f b) d_1 + \beta f (0.5 a \theta_1 - C);$$

$$N_1 = G_T + 0.5 \beta f b; \quad k' = \frac{N_1}{m_T}.$$

Отримані рівняння (15, 16, 18, 21) описують динаміку змінення параметрів зерна і сушильного агента на виході сушарки безперервної дії з урахуванням їх взаємозв'язку.

На Рис.1.–Рис.4. зображені графічні залежності зміни параметрів зерна і теплоносія на виході із зерносушарки отримані за залежностями (15, 16, 18, 21).

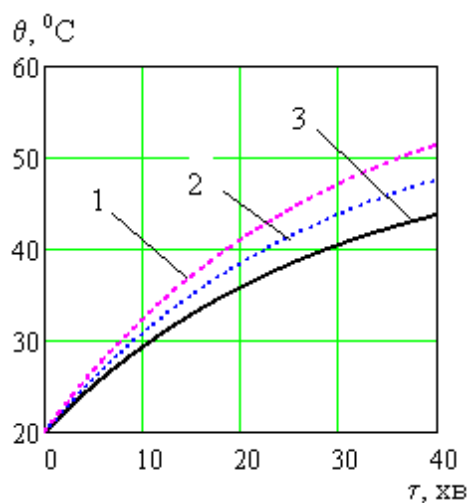

Рис.1. Динаміка зміни температури зерна (1– $t_{10}=120$ °C, 2– $t_{10}=110$ °C, 3– $t_{10}=100$ °C,

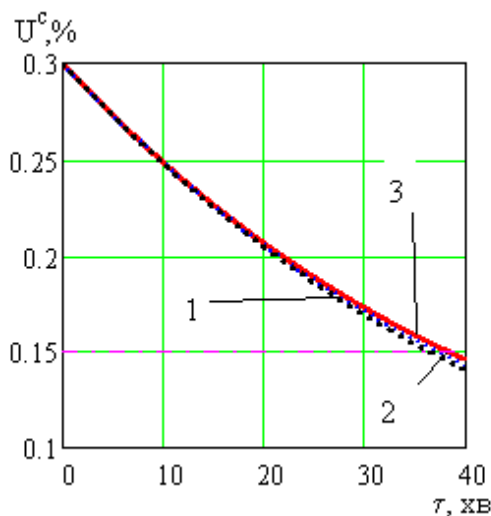

Рис.2. Динаміка зміни вологості зерна (1– $t_{10}=120$ °C, 2– $t_{10}=110$ °C, 3– $t_{10}=100$ °C,

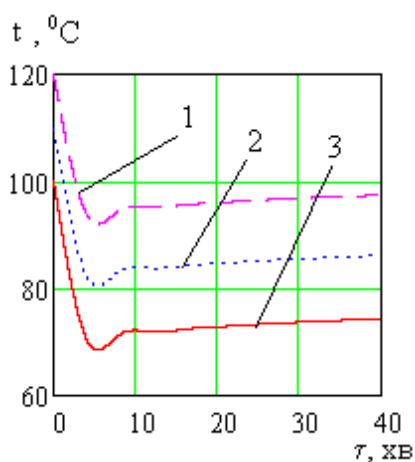

Рис.3. Динаміка зміни температури теплоносія (1– $t_{10}=120$ °C, 2– $t_{10}=110$ °C, 3– $t_{10}=100$ °C).

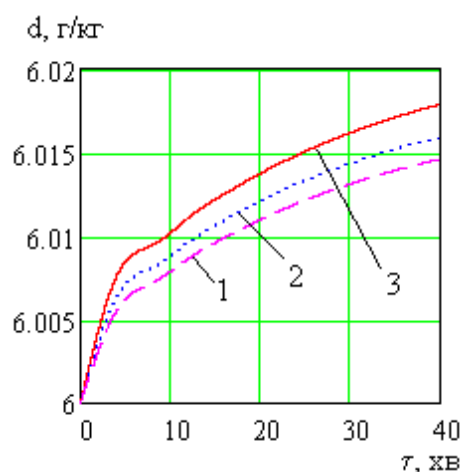

Рис.4. Динаміка зміни вологовмісту теплоносія (1– $t_{10}=120$ °C, 2– $t_{10}=110$ °C, 3– $t_{10}=100$ °C,

Висновки: Встановлені основні закономірності зміни вологості і температури зерна і сушильного агента в процесі сушіння, які можна використовувати для синтезу систем керування, що забезпечуватимуть оптимальне управління процесом сушіння зерна.

Література

1. Мартиненко И. И. Автоматизация управления температурно-влажностными режимами сельскохозяйственных объектов / Мартиненко И. И., Гирнык Н. Л., Полищук В. М. – М.: Колос. 1984. -152с.
2. Мильман Н. Э. Математическое описание процесса сушки в шахтных зерносушилках / Н. Э. Мильман// Механизация и электрификация социалистического сельского хозяйства. – 1967.– №9 С.31-35
3. Питухин Е.А. Математическая модель управления качеством работы сушильной установки барабанного типа / Е. А. Питухин // Труды Петрозаводского государственного университета серия «Прикладная математика и информатика». –1997.– вып. 6. С.1-6.
4. Рабинович Г.Д. Расчет теплообменного аппарата типа «газовзвесь» / Г.Д. Рабинович // Тепло- и массообмен в сушильных и термических процессах. Минск – 1968.–С.164-185
5. Котов Б.І. Нагрівання зерна в протічній режимі із штучним гальмуванням гравітаційного руху / Котов Б.І., Кіфяк В.В., Лісецький В.О.//Науковий вісник Ніжинського агротехнічного інституту. – 2009, С.199-204.
6. Лісецький В.О. Підвищення ефективності сушіння зерна в сушарках періодичної дії: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук: спец.

05.05.11 “Машини і засоби механізації сільськогосподарського виробництва”/
В.О. Лісецький; УААН. Нац. наук. центр "Ін-т механізації та електрифікації сіл.
госп-ва". – Глеваха, 2004. – 23 с.

Математическое моделирование динамических тепловлажностных режимов зерносушилок непрерывного действия

Котов Б.И., Калиниченко Р.А., Ликунев М.И., Калиниченко А.О.

Получены аналитические зависимости для определения параметров процесса сушки на выходе зерносушилки.

Ключевые слова: математическая модель, системы автоматического управления, сушка зерна.

Mathematical modeling of dynamic thermodamp regimens of continuous grain dryer

Kotov B.I., Kalinichenko R.A., Likunov M.I., Kalinichenko A.O.

Analytical dependences for determining the parameters of the drying process at the output of grain dryers.

Keywords: a mathematical model, automatic control systems, drying grain.

УДК 519.7

ПОБУДОВА АНАЛІТИЧНОЇ ФУНКЦІЇ НА ПРИКЛАДІ ДАНИХ МОНІТОРИНГА ЯКОСТІ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ

Н.В. МАЙБОРОДИНА,

кандидат фізико-математичних наук, старший викладач, м. Ніжин, Україна

В.П. ГЕРАСИМЕНКО,

асистент, м. Ніжин, Україна

Викладена методика роботи з програмою програми FindGraph компанії UNIPHIZ Lab для побудови аналітичної функції на основі експериментальних даних по моніторингу якості електроенергії.

Ключові слова: комп'ютерна програма, FindGraph, графік, функція, моніторинг.

Важко зараз уявити роботу дослідника у будь-якій науковій галузі без використання комп'ютерної техніки. І якщо вибір неспеціалізованого програмного забезпечення, наприклад, текстового редактора для підготовки тієї самої статті не є проблемою, то для проведення специфічних робіт досліднику потрібне спеціалізоване програмне забезпечення, за допомогою якого можна розв'язувати конкретні завдання. При проведенні даного дослідження автори ставили за мету підібрати аналітичний вираз для функції, що описує

закономірність зміни напруги в мережі за часом. Мають місце випадки неправильної роботи і навіть виходу з ладу пристроїв споживачів через перепади напруги в мережі електроживлення. Це примушує все частіше звертати увагу на проблеми, пов'язані з незадовільним станом показників якості електроенергії.

Головним регламентуючим документом, визначальним основні показники якості електроенергії, є ДСТУ 3466-96 "Якість електричної енергії. Терміни і визначення" [1].

Реалізація моніторингу якості електроенергії сьогодні не представляє яких-небудь технічних труднощів як апаратно, так і методично. Існує цілий ряд вдалих рішень з питань контролю стану якості електроенергії шляхом оцінки їх відповідності встановленим нормам.

Як приклад можна привести список пристроїв, що які знаходяться в стані розробки і випробувань [2], так і пройшли відповідну перевірку і прийнятих до використання. Це такі прилади, як АКЕ-2020 [3], AS-3plus [4].

Для аналізу даних моніторингу та виведення аналітичної функції була потрібна програма для роботи з графіками, яка відповідала б таким умовам:

1. Надавала можливість простого введення вихідних даних для побудови графіка.
2. Виконувала автоматичне формування графіка за вихідними даними.
3. Здійснювала підбір аналітичного виразу для функції.

Усім цим вимогам відповідає програмний продукт FindGraph компанії UNIPHIZ Lab. [5] Програма є комерційною, але розробники надають можливість попрацювати з її trial-версією на протязі 30 діб, дозволяючи використовувати практично всі її можливості. Більше того, навіть після закінчення цього терміну користувач має можливість використовувати програму для побудови графіків. Програма не має російської або української локалізації, тобто має тільки англійський інтерфейс. Одночасно слід зауважити, що разом із програмою постачається багато прикладів побудови графіків, знайомство з якими дозволяє швидко опанувати роботу зі системою. За замовчуванням для звернення до цих прикладів слід натиснути кнопку (Відкрити) на панелі стандартних інструментів.

На початку роботи зі системою можна не виконувати жодних налаштувань.

Головне вікно містить кілька панелей, які оточують практично з усіх боків робочу область з графіком. До складу цих панелей входить:

- *Graphing* (Відображення графічної інформації). Горизонтальна панель, яка розташована під стандартною панеллю. Призначена для виконання операції із вже побудованим графіком.
- *Objects* (Об'єкти). Бічна (ліва) панель, на якій розміщуються всі створені під час роботи об'єкти.
- *Data* (Дані). Бічна (ліва) панель для введення вхідних даних.

- *Edit* (Редагування). Інструменти для редагування графіка.

Введення вихідних даних здійснюється за допомогою лівої бічної панелі “Data”. Введення даних може бути здійснено за різними варіантами: безпосередньо з програми, імпортуванням з текстового файлу, вставленням з буферу обміну або шляхом їх нанесення на робочій області. Отже, дані можуть бути сформовані у будь-якій програмі, наприклад, в електронній таблиці. Надалі їх треба просто скопіювати до буфера обміну, а у *FindGraph* на панелі “Data” натиснути кнопку . Такий варіант здається найбільш зручним, оскільки у разі необхідності виконати з тими самими даними різні дії достатньо просто вставити їх з буферу обміну. За цим варіантом дія вставки з буферу обміну ініціює появу програми-майстра “Add Points Series” (Додавання серій точок), яка за кілька кроків будуватиме графік. Розглянемо цей процес.

1. У першому вікні майстер відображає вихідні дані за осями x , y , z . Поле-лічильник “Data starts at row” (Дані починаються у рядку...) відображає початковий номер для рядка. Це дозволяє відкинути частину даних, залишаючи для роботи дані, починаючи з рядка з порядковим номером, який визначається значенням в цьому полі.

2. Для переходу до наступного кроку роботи майстра натиснути «Далее».

3. “Assign the (X,Y) clip region and scale factors”. Встановлення області графічного зображення і масштабних координат.

- Верхня група полів “X/Y Data” є довідковою. У ній відображається максимальне і мінімальне значення координат.

- “Scale Factor”. Визначення масштабу. За замовчування для всіх осей “1:1”. У полі “Multiply” (помножити) можна встановити інший, наприклад, “0.1” (1:10).

- Група “Clip region” визначає область побудови графічного зображення в см. За замовчуванням встановлений варіант “Fit to Axes”.

3..1. «Fit to Data». Підгонка за даними масштабних координат.

3..2. «Fit to Axes». Підгонка за осями.

3..3. **Log. Scale**. Встановлення логарифмічного масштабу.

- “Add points”. Перемикач, за допомогою якого визначають, що до графіка будуть включені всі точки або тільки ті, що потрапляють до встановленої області побудови графіка.

4. “Set new ranges of X and Y in plot”. Вікно, в якому можна змінити поле відображення графіка.

- «Fit to Data». Підгонка за даними поля графіка. За цим варіантом на полі графіка відображаються всі дані.

5. “Input series parameters and title”. Визначення параметрів графіка, його назви.

- Color. Колір лінії.
- Marker. Форма вузлів.

- Radius – діаметр вузла.
- Connection line. Необхідність лінії для з'єднання точок графіка. При цьому лічильник для цього поля дозволяє визначити товщину цієї лінії.
- Title. Назва графіка.
- Visible. Необхідність відображення графіка.

Після побудови графіку спосіб побудови даних з'являється на панелі “Data”. Наприклад, якщо дані були побудовані шляхом вставка з буферу обміну, на панелі з'явиться рядок “Data from Clipboard” (дані з буферу обміну).

Наступний етап роботи з графіком полягає у підборі аналітичного виразу функції. Програма надає кілька варіантів підбору.

Лінійна регресія (вирівнювання за прямою лінією)

Цей механізм дозволяє здійснити вирівнювання емпіричних даних способом найменших квадратів згідно з рівнянням прямої лінії.

1. Виконати команду **Fit ► Linear Regression**. З'явиться майстер підбору лінійної функції “Linear Regression Function”.

2. На першому етапі визначається порядок функції регресії. За замовчуванням вона містить тільки один многочлен, тобто описує функцію за рівнянням прямої лінії: $y = a_0 + a_1x$. Але можна дуже змінити порядок функції. Для цього слід встановити позначку в полях-мітках з відповідним ступенем. Наприклад, для вирівнювання за параболою слід встановити позначку біля поля-мітки $\left(\frac{x - x_1}{w_1}\right)^2$. При цьому автоматично змінюється форма теоретичної кривої, що дозволяє візуально визначити міру відповідності теоретичної кривої емпіричним даним.

3. Для переходу до наступного кроку роботи майстра натиснути «Далее».

4. Вікно “Regression Results” відображає аналітичний вигляд функції. Встановлення позначки у полі-мітці “Show residuals” (Показати різниці) призводить до відображення в нижній частині графіка відхилень між теоретичними і фактичними даними.

5. У наступному вікні можна змінити такі параметри функції, як її колір, товщину і спосіб відображення ліній.

6. Вікно “Data” відображає фактичні і розраховані (теоретичні) значення, а також відхилення між ними. Натискання кнопки «Copy» дозволяє скопіювати ці результати до буферу обміну.

Підбір найкращої функції

1. Виконати команду **Fit ► Best Function** (Підбір кращої функції). З'явиться майстер підбору найкращої функції “Find the best line”.

2. “Select X and Y ranges and weighting scheme” (Встановлення діапазону для змінних і схеми надання коефіцієнтів зважування).

3. Для переходу до наступного кроку роботи майстра натиснути «Далее».

Секція № 2

«Інноваційний розвиток АПВ України, упровадження енергетичних ресурсозберігаючих технологій»

4. “Select X and Y formulas”. Встановити перемикач в положення “Find equation $Y=f(X)$ ”.

5. “Select condition on fit function $Y=f(X)$ ”. За необхідністю додавання додаткових умов для підбору функції.

6. “Select function”. На цьому етапі визначається перелік типів функції, форму яких може набувати теоретична крива (linear regression, Fourier, Polynomial, Exponential). Для цього слід встановити прапорець біля їх назв. При виборі вигляду функції з'являється перелік моделей для цього типу функції. Для кожного типу функції можна обмежити порядок, що здійснюється за допомогою лічильника “degree”.

7. Після натискання кнопки «Далее» з'являється вікно, що містить кнопку «Start». Натискання цієї кнопки ініціює процес підбору. У вікні відображається перелік функцій, які найбільш адекватно описують емпіричні дані. Біля кожної з функцій знаходиться розрахований квадрат відхилень (різниця між теоретичними і фактичними даними). При встановленні курсору на назву функції відображаються її аналітичний вигляд, розраховані значення параметрів. Таким чином, дослідник має можливість обрати ту чи іншу функцію.

Побудована функція відображається з правого боку головного вікна у списку функцій (Functions).

На Рис 1 можна побачити побудований за табличними даними графік, це початок робіт з програмою. На Рис 2 ми бачимо початок наочного підбору аналітичної функції. Для цього необхідно до початкової функції, що описується прямою вводити додаткові доданки Рис 3.

При підборі додаткових виразів ми наочно спостерігаємо збільшення подібності отримуваної функції до початкових даних, щоб більш точно

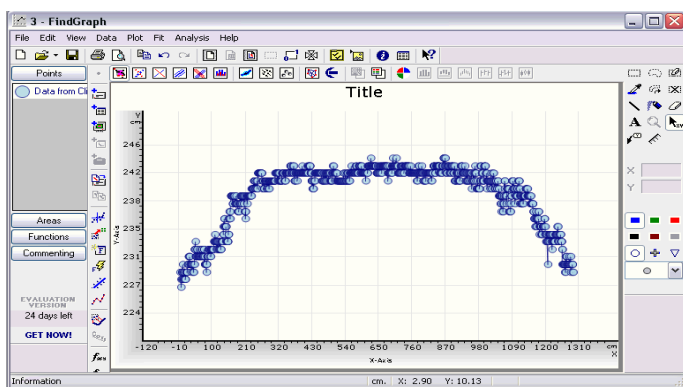

Рис 1

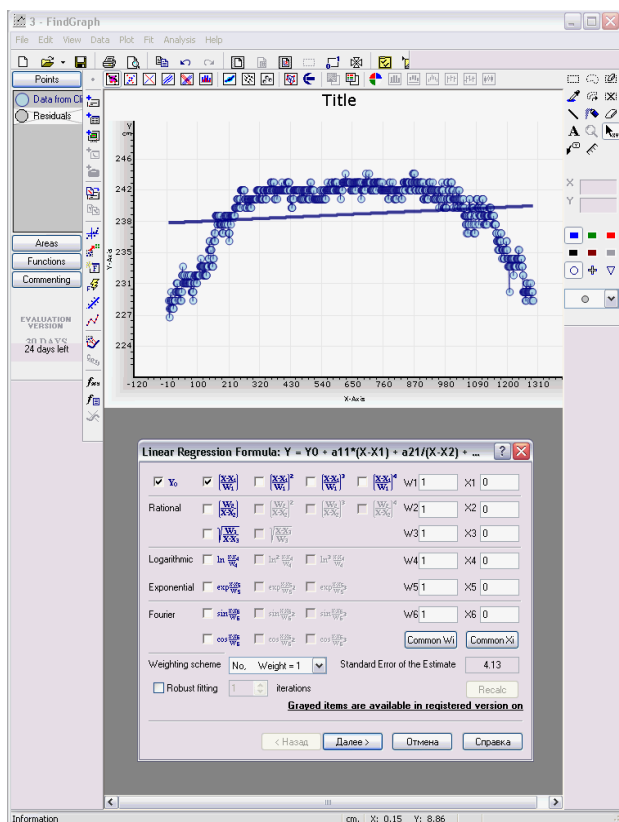

Рис 2

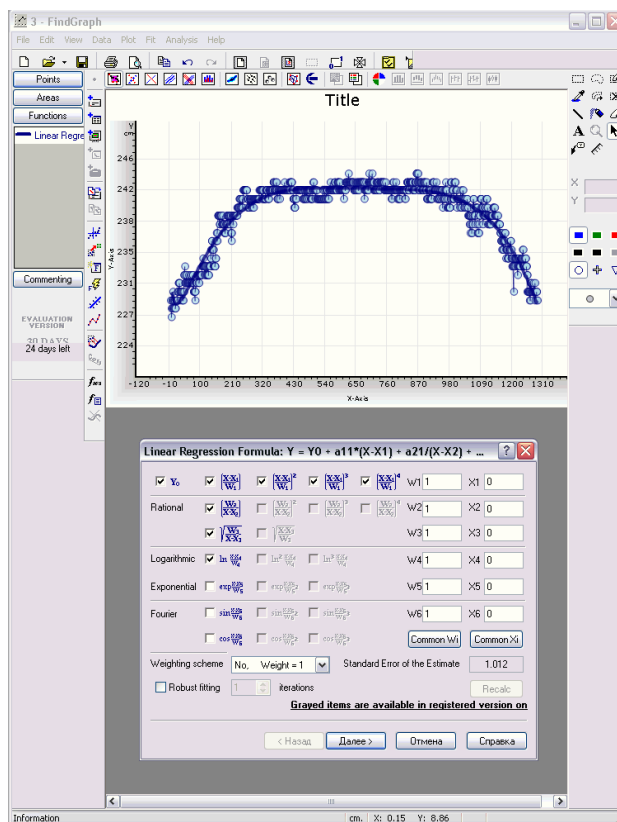

Рис 3

визначити цю відповідність в програмі існує інструмент у вигляді віконця в якому вказується величина похибки між значенням за функцією та дійсним значенням. Спочатку похибка становить 4.13 Рис 2, а в кінці підбору 1.012 Рис 3. На Рис 4 ми бачимо, що незалежно від введення нових параметрів в функцію це значення непокращується тому в остаточному вигляді функції Рис 5 ці доданки непотрібні.

На рис 6 ми бачимо засоби, що дозволяють змінити вигляд графіка для збільшення наочності. На рис 7 у відповідному стовпчику ми бачимо початкові дані в іншому відповідні їм дані розраховані по отриманій функції та в стовпчику dY відхилення між цими даними. Рис 8 це кінцевий результат.

Дана програма буде корисною для дослідників при потребі вивести аналітичний вираз на основі результатів досліджень.

Секція № 2

«Інноваційний розвиток АПВ України, упровадження енерго-
та ресурсозберігаючих технологій»

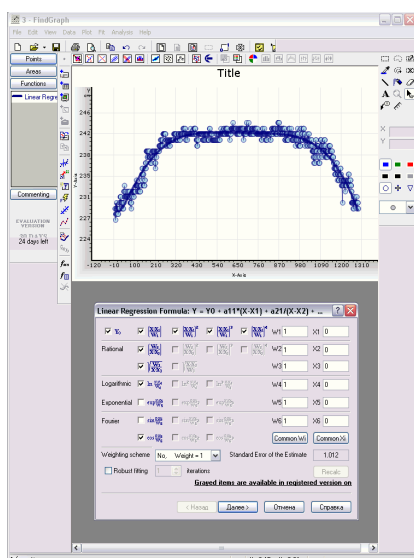

Рис 4

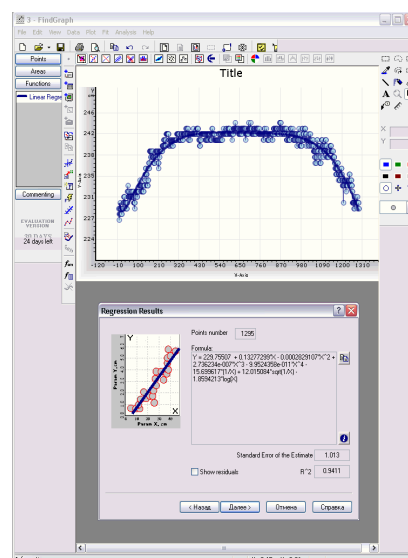

Рис 5

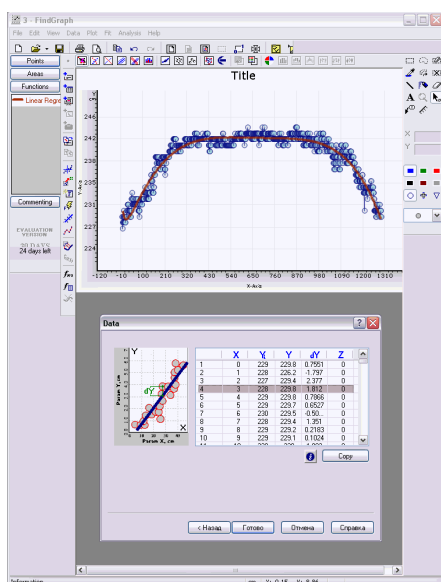

Рис 6

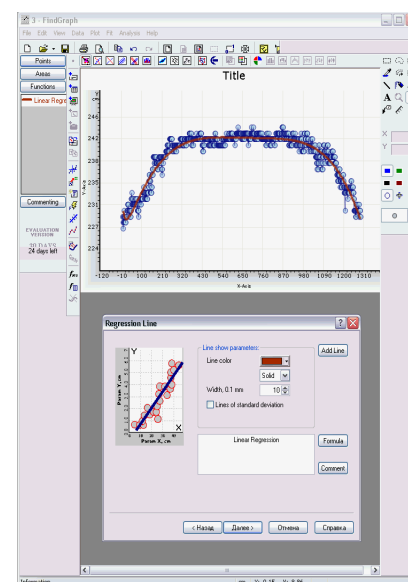

Рис 7

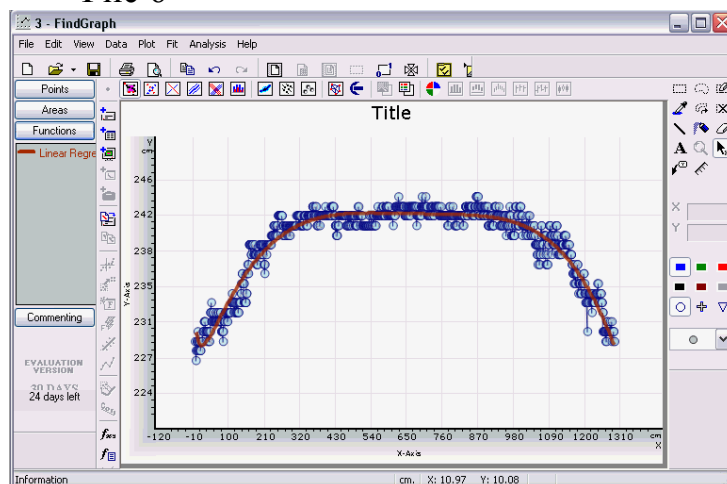

Рис 8

Література

1. Державний стандарт України ДСТУ 3466-96 "Якість електричної енергії. Терміни і визначення" Держстандарт України. – Київ, 1997.
2. Сергєєв А. Сигнализатор "перекосу" фаз // Радіо. – 2003 – №11. – С.42.
3. Мікропроцесорний аналізатор якості електричної енергії однофазних і трифазних електричних мереж, реєстратор результатів вимірювань – <http://www.prist.ru>.
4. Аналізатор параметрів мережі – <http://www.twellve.com.pl>. ПДМК.
5. Офіційний сайт компанії UNIPHIZ Lab – <http://www.uniphiz.com>

Построения аналитической функции на примере данных мониторинга качества электроэнергии

Майбородіна Н.В, Герасименко В.П.

Выложенная методика работы с программой программы FindGraph компании UNIPHIZ Lab для построения аналитической функции на основе экспериментальных данных по мониторингу качества электроэнергии.

Ключевые слова: компьютерная программа, FindGraph, график, функция, мониторинг.

Construction of analytical function on the example of information of monitoring of quality of electric power

Maiborobina N.V., Gerasimenko V.P.

Laid out method of work with the program of the program of the FindGraph company UNIPHIZ Lab for construction of analytical function on the basis of experimental information on monitoring of quality of electric power.

Keywords: computer program, FindGraph, graph, function, monitoring.

УДК 514.18

КОНСТРУЮВАННЯ ПОВЕРХОНЬ ШНЕКІВ У СИСТЕМІ СУПРОВІДНОГО ТРИГРАННИКА ЗОВНІШНЬОЇ КРОМКИ ШНЕКА

С.Ф. ПИЛИПАКА,

доктор технічних наук, професор, Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ, Україна

М.М.МУКВИЧ,

кандидат технічних наук, в.о. доцента ВП НУБІП України
«Ніжинський агротехнічний інститут», м. Ніжин, Україна

Знайдено залежність між кривиною зовнішньої кромки поверхні деформації прямолінійної смуги у поверхню шнека та величиною

горизонтальної складової сили результуючого зусилля згину заготовки. Візуалізовано поверхню деформації у вигляді косоного гелікоїда.

Ключові слова: *поверхня шнека, кривина кривої, косий гелікоїд.*

Постановка проблеми. Конструювання поверхонь технічних форм є однією із важливих проблем прикладної геометрії, яка об'єднує групу задач, щодо створення геометричних моделей за наперед заданими позиційними та диференціальними умовами. Ігноруючи деякі технологічні засади утворення поверхонь технічних форм – деформацію заготовки, утворення складок та ін. [1] зберігається можливість проектування неперервного каркасу поверхонь. Це дозволяє варіювати геометричними та диференціальними характеристиками поверхонь, які проектуються. Особливою умовою конструювання неперервного каркасу поверхонь є знаходження їх аналітичного опису у вигляді параметричних рівнянь.

При проектуванні пристроїв навивки спіралей шнеків із прямолінійних смуг важливою задачею є зменшення опору деформації заготовки. Одним із способів зменшення залишкових напружень заготовки є розподіл сили результуючого зусилля згину на горизонтальну складову і складову, напрямлену з довільної точки смуги, яка деформується, до її зовнішньої кромки вздовж твірної [1]. Це означає, що в якості поверхні деформації прямолінійної смуги доцільно використати косий гелікоїд, твірні якого не є перпендикулярними до осі гелікоїда.

Аналіз останніх досліджень. У роботі [2] створено аналітичну модель поступового формування шнеків із прямолінійної металевої смуги і знайдено математичний опис поверхні напрямної деталі пристрою для формування шнеків [3], де у якості поверхні деформації заготовки використано прямий гелікоїд (рис.1).

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Здійснити аналітичний опис поверхні деформації прямолінійної смуги у поверхню шнека, встановивши залежність між кривиною зовнішньої кромки заготовки та величиною горизонтальної складової сили результуючого зусилля згину заготовки. Візуалізувати поверхню косоного гелікоїда, отриманого деформацією прямолінійної смуги. При цьому врахувати можливість неперервної зміни величини кута між твірною гелікоїда та горизонтальною площиною від деякого значення до нуля в кінці деформації.

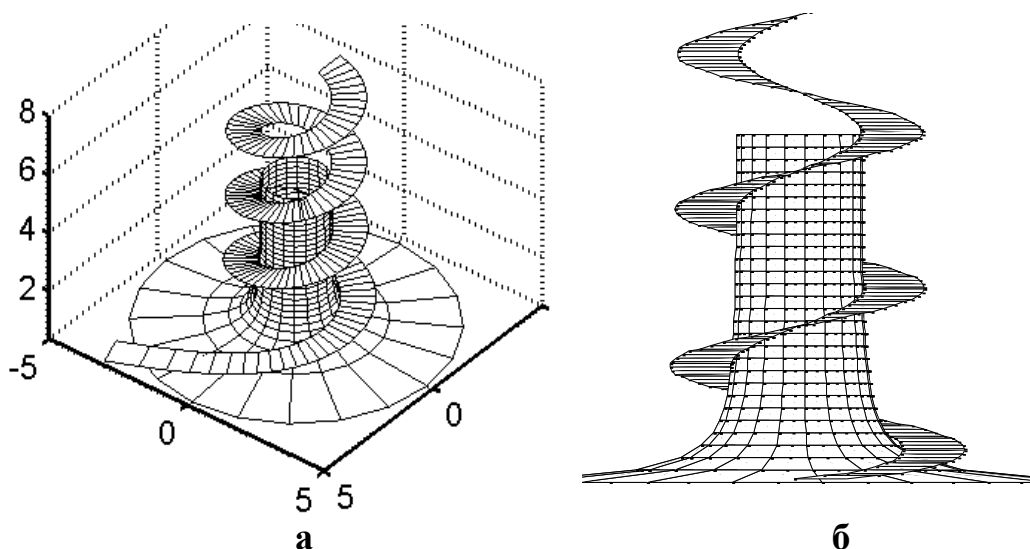

Рис.1. Поверхня деформації прямолінійної заготовки (прямий гелікоїд), обмежена поверхнею обертання:
а) аксонометрія поверхонь, б) фронтальна проекція поверхонь.

Основна частина. Способи навивки на оправку нараховують більше 50–ти запатентованих різновидів [2], які можна об'єднати за характером калібрувальних пристроїв: навивка із заданим кроком, навивка спіралей на оправку із щільно навитими витками, навивка смуги на оправку з неперервним її сходженням із робочої зони, навивка смуги з обтискуванням та ін.

На рис.2 зображена найбільш поширена технологічна схема процесу навивки спіралей шнеків із металевої прямолінійної смуги [1]. Кінець смуги 1 фіксують за допомогою осьового паза 2, згинаючи заготовку під кутом 90° . Формоутворення спіралі здійснюється за допомогою тиску на заготовку у радіальному і осьовому положеннях ступінчатого ролика 4, який може переміщуватися у паралельному до осі напрямі. Рухому оправку 3 обертають за допомогою спеціального приводного пристрою. Після навивки спіралі ступінчатий ролик відводять і спіраль розтягують до необхідного кроку.

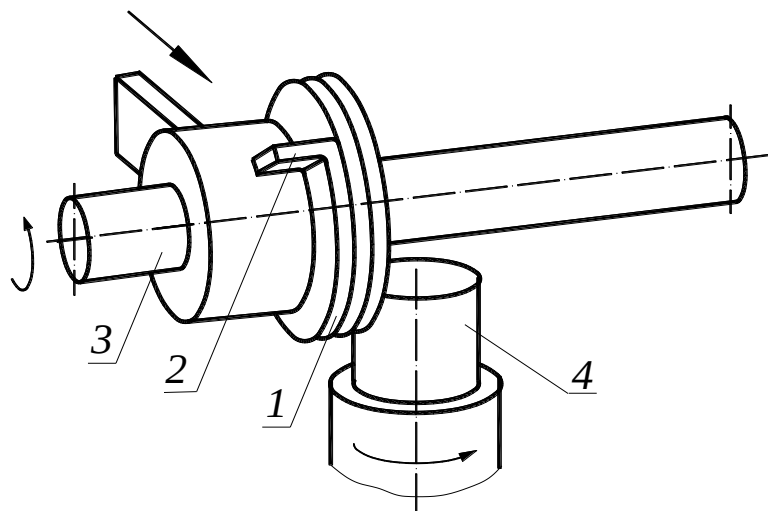

Рис. 2. Технологічна схема процесу навивки спіралі шнека із прямолінійної металевої смуги.

Недоліком даної схеми є труднощі при утворенні спіралей шнеків із прямолінійних смуг, у яких відношення ширини заготовки b до її товщини h менше трьох або більше п'ятнадцяти-двадцяти [1]. Тоді процес навивки є малокерованим – смуга "лягає" на оправку, можливі розриви металу і гофроутворення. З метою покращення технологічних характеристик процесу використовують додаткові формоутворюючі пристрої. Серед сучасних розробок у цьому напрямку можна вирізнити способи навивки з використанням додаткових формоутворюючих П-подібних пластин; конічних формоутворюючих роликів, із нарізаною гвинтовою формуючою канавкою; ротаційного механізму трьох гвинтових роликів, які рухаються навколо осі нерухомої оправки; ротаційного пристрою у вигляді корпусу, всередині якого розташовані конічні деформуючі і калібрувальні ролики та ін. [2]

У роботах [1, 2] розглянуто теоретичні основи деформації поперечного розрізу прямолінійної заготовки, встановлено закони розподілу деформацій та моментів згинання процесу навивки, які підтверджені експериментальними дослідженнями. Зокрема, у роботі [1] значення (абсолютну величину) горизонтальної складової P_x сили $\overline{P}_{рез}$ результуючого зусилля згину, яка діє на прямолінійну смугу у напрямі, протилежному до напрямку руху смуги (рис.3), визначають із співвідношення:

$$P_x = P_{рез} \cdot \sin \gamma_p \quad (1)$$

де $P_{рез}$ – модуль сили результуючого зусилля згину при контактуванні смуги із формоутворюючим інструментом.

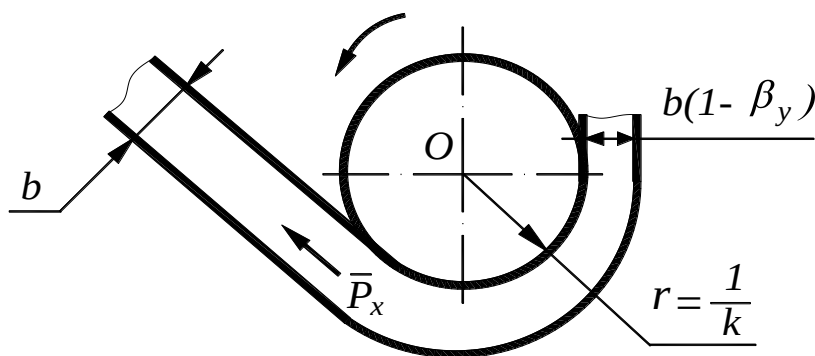

Рис. 3. До аналізу залежності між кривиною кромки k та величиною горизонтальної складової P_x сили результуючого зусилля згину заготовки.

Величину кута γ_p знаходять із формули [1]:

$$\gamma_p = \arctg \sqrt{\frac{(1 - \beta_y) \cdot b}{2r}}, \quad (2)$$

де β_y – коефіцієнт усадки смуги по ширині розрізу, b – ширина смуги, r – радіус кромки.

Користуючись результатами експериментальних досліджень, опублікованими в [1], можна вважати, що для прямолінійної смуги із шириною $b = 10$ мм і товщиною $h = 5$ мм, яку виготовлено прокаткою дроту із конструкційної (пружинної) сталі 65Г, величина коефіцієнта усадки наближено дорівнює $\beta_y \approx 0,03$ (при навивці на оправку радіуса $r = 10$ мм). Указані розміри виконуються при виготовленні шнеків для обладнання птахівництва, яке випускається на підприємстві «ВАТ «Ніжинсільмаш».

Підставивши (2) у (1) і врахувавши рівність для кривини кромки $k = \frac{1}{r}$, отримаємо:

$$P_x(k) = P_{рез} \cdot \sqrt{1 - \frac{2}{b \cdot k \cdot (1 - \beta_y) + 2}}. \quad (3)$$

На рис.4 побудовано графік функції $P_x(k)$, заданої залежністю (3) (для зручності використано значення $P_{рез} = 1$). Навіть при розтягу графіка залежності $P_x(k)$ від осі P у десять разів (рис. 4) очевидним є різке збільшення величини сили P_x , напрям якої протилежний до напрямку руху прямолінійної смуги. Зокрема, збільшення кривини кромки заготовки від нуля до її кінцевої величини на 15-18% зумовлює збільшення величини горизонтальної складової P_x сили результуючого зусилля згину заготовки на 50% від кінцевого значення. Це означає, що у зоні контакту прямолінійної смуги із формоутворюючою поверхнею оправки зміна кривини смуги k від нуля до певного значення спричинює в зоні контакту пристрою навивки значний опір деформації смуги. Наслідком цього є передчасний знос калібровочних деталей, перегрів заготовки та формоутворюючих деталей при неперервному процесі навивки, розриви заготовки. Тому, для зменшення опору деформації, смугу необхідно деформувати так, щоб кривина її кромки змінювалася плавно:

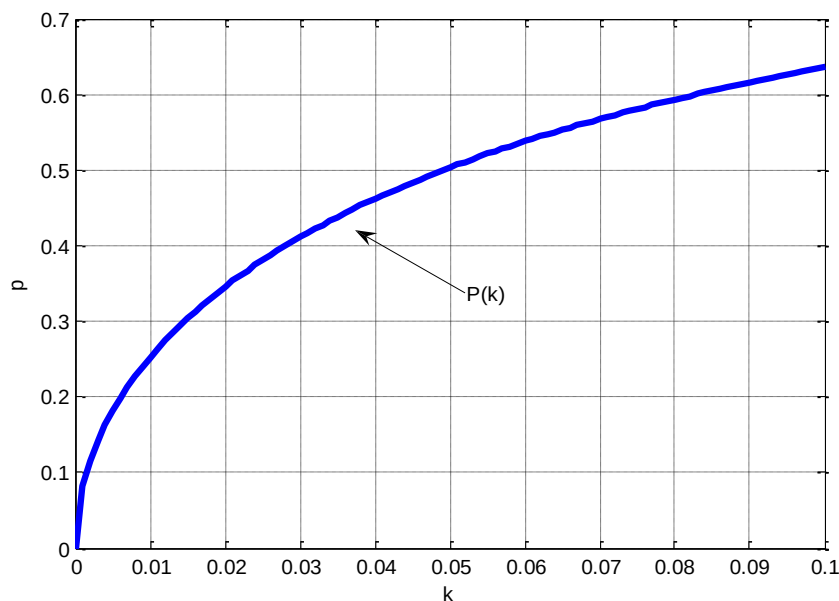

Рис. 4. Графік залежності між кривиною оправки k та величиною горизонтальної складової P_x сили результуючого зусилля згину заготовки.

від нуля на початку деформації до потрібної величини в кінці деформації. Цей результат частково досягається при використанні пристроїв, у яких кривина зовнішньої кромки заготовки протягом деформації змінюється неперервно до заданої величини для зовнішньої кромки поверхні шнека [2,3].

Для подальшого зменшення опору деформації в ролі поверхні деформації прямолінійної смуги доцільно використати косий гелікоїд, твірні якого не є перпендикулярними до осі гелікоїда.

Знаходження параметричних рівнянь косого гелікоїда, враховуючи можливість зміни величини кута між його твірною і віссю обертання (або горизонтальною площиною), традиційно викликає труднощі при конструюванні неперервного каркасу поверхні. Для розв'язання цієї задачі використаємо спосіб конструювання поверхонь у системі супровідного тригранника Френе напрямної кривої [4]. За напрямну криву візьмемо просторову криву, задану параметричними рівняннями [2]:

$$x_A(s) = \left(\frac{a}{s^2} + \frac{1}{k} \right) \sin(ks); \quad y_A(s) = -\left(\frac{a}{s^2} + \frac{1}{k} \right) \cos(ks), \quad z_A(s) = bs, \quad (4)$$

де: $s = 2,5; 2,7; \dots 30$ – довжина дуги напрямної кривої (зовнішньої кромки заготовки); $a = 15$ – параметр напрямної кривої (1), $k = 0,5$ – кривина зовнішньої кромки спіралі шнека. Параметр $b = 0,177$ знайдемо за формулою [3]:

$$b = \frac{\sqrt{4a^2 + s^2(ak + s^2)^2}}{s^3} \cdot \operatorname{tg} \beta, \quad (5)$$

де $\beta = 10^\circ$ – кут підйому просторової кривої (1) у верхній її точці (дорівнює куту підйому зовнішньої кромки спіралі шнека).

При русі тригранника Френе із вершиною A по напрямній кривій (4) прямолінійна твірна $AB = u$ утворить лінійчатую поверхню (рис.5).

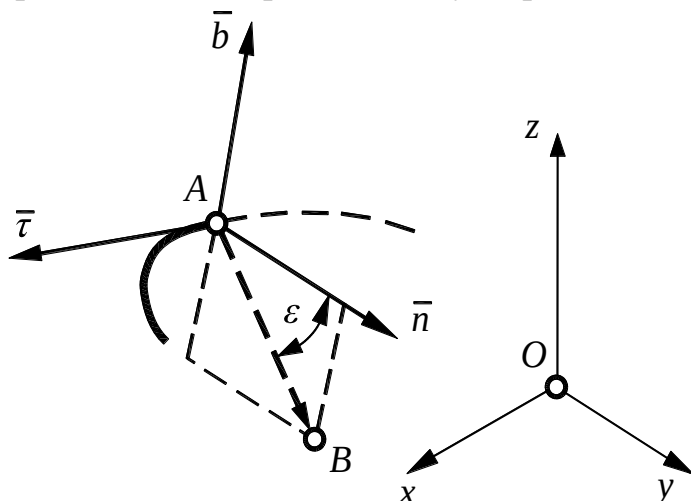

Рис.5. Супровідний тригранник Френе просторової напрямної кривої (4) із прямолінійною твірною AB у його нормальній площині.

Нехай твірна AB буде рухатись у нормальній площині тригранника за законом $\epsilon(s) = -\frac{3}{2s}$, де $\epsilon(s)$ – кут між вектором твірної $\overline{AB}$ поверхні деформації та ортом $\bar{n}$ головної нормалі тригранника. Тоді при неперервній зміні величини s (довжини дуги зовнішньої кромки заготовки) від 2,5 до 30, величина кута $\epsilon(s)$ буде змінюватись від -34° до -2° , утворюючи поверхню косого гелікоїда відносно нерухомої системи координат $Oxyz$.

На рис.6 зображено поверхню косого гелікоїда, одержаного деформацією прямолінійної смуги. Цю поверхню побудовано за знайденими параметричними рівняннями, які з метою компактності статті не наводяться.

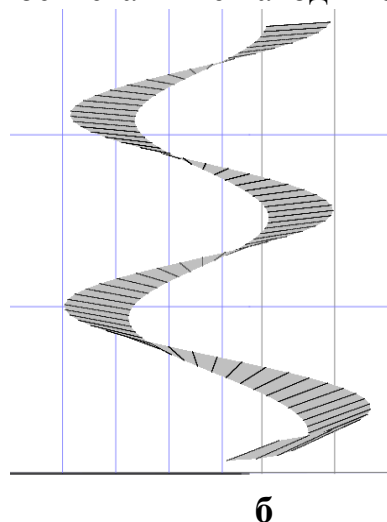
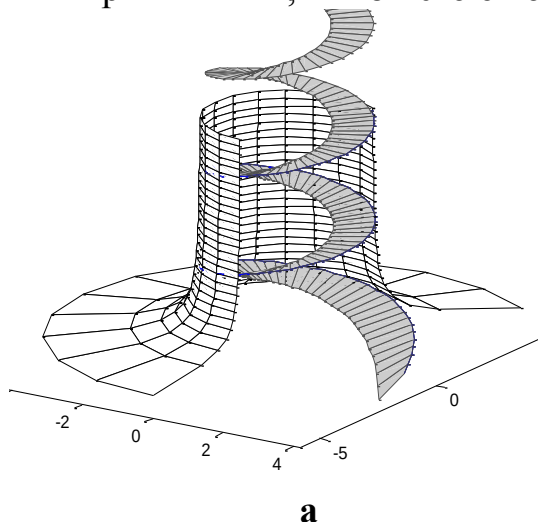

Рис.6. Поверхня деформації прямолінійної смуги (косий гелікоїд), обмежена поверхнею обертання:

а) аксонометрія поверхонь, б) фронтальна проекція косого гелікоїда.

Висновки. Залежність між кривиною зовнішньої кромки прямолінійної смуги та величиною горизонтальної складової сили результуючого зусилля згину заготовки є суперпозицією функцій, і при незначному збільшенні кривини величина сили деформації значно збільшується. Для зменшення опору деформації заготовки запропоновано використати косий гелікоїд у якості перехідної поверхні деформації прямолінійної смуги. Знайдений аналітичний опис перехідної поверхні деформації заготовки можна використати для математичного аналізу напружено-деформованого стану поверхні деформації заготовки (ненульової товщини) та при проектуванні насипів автомобільних доріг.

Література

1. Гевко Б.М. Технология изготовления спиралей шнеков / Гевко Б.М. – Львов: Вища шк. Изд-во при Львов. ун-те, 1986. – 128 с.
2. Пилипака С.Ф. Поступове формування шнеків із прямолінійної металевої смуги / С.Ф. Пилипака, М.М. Муквич // Праці ТДАТУ.– Мелітополь: ТДАТУ, 2009. – № 4.– Прикл. геометрія та інж. граф. – Том 43. – С. 43–49.
3. Патент на корисну модель 46149 Україна, МПК(2009) B21D 11/00. Пристрій для виготовлення спіралей шнеків із прямолінійної металевої штаби / Муквич М.М., Пилипака С.Ф. – № u200946149; заявл. 16.07.2009; опубл. 10.12.2009, бюл. № 19.
4. Пилипака С.Ф. Конструювання лінійчатих поверхонь загального виду в системі супровідного тригранника напрямної просторової кривої / С.Ф. Пилипака, М.М. Муквич // Праці ТДАТА.– Мелітополь: ТДАТА, 2007. – № 4. – Прикл. геометрія та інж. граф.– Том 35. – С. 10–18.

Конструирование поверхностей шнеков в системе сопровождающего трёхгранника внешней кромки шнека

Пилипака С.Ф., Муквич Н.Н.

Найдена зависимость между кривизной внешней кромки поверхности деформации прямолинейной полосы в поверхность шнека и величиной горизонтальной составной силы результирующего усилия изгиба заготовки. Визуализирована поверхность деформации в виде косого геликоида.

Ключевые слова: *поверхность шнека, кривизна кривой, косой геликоид.*

Constructing of surfaces of screws in the system of accompanying three-edge of external edge of a screw

Pylypaka S.F., Mukvich M. M.

Dependence is found between curvature of external edge of surface of deformation of rectilinear bar in the surface of screw and size of horizontal component force of resulting effort of bend of purveyance. The surface of deformation is drawn as a slanting helicoid.

Keywords: *surface of screw, curvature of curve, slanting helicoid.*

УДК 502

ІННОВАЦІЇ РОЗВИТКУ ЕНЕРГОЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ В АПВ

А.Я. ПУСТОВОЙТОВА, З.В. БАТРАК,

студентки II курсу ВП НУБіП України «Ірпінський економічний коледж»,
м. Ірпінь, Україна

Науковий керівник: ІОНИНА С.А., викладач хімії, біології та екології,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії

В статті аналізуються про інноваційні енергозберігаючі технології в Панфільській дослідній станції Національного наукового центру «Інститут землеробства Національної академії аграрних наук України» на основі біоенергетичних ресурсів.

Ключові слова: *енергозбереження, біоенергетика, біотехнологія, сільське господарств, паливо-енергетичні ресурси.*

Електроенергія – слово, знайоме кожному із нас. Мабуть одиниці можуть уявити своє життя без штучного світла, телевізора, комп'ютера, мікрохвильовки, пральної машини та інших благ сучасного суспільства. Саме завдяки електроенергії працюють наші підприємства. Однак людство зловживає цим благом, не замислюючись над тим, що всі ресурси вичерпні і їх потрібно економно використовувати. Якщо так піде і далі, то людству доведеться повертатися до знайомих нам свічок.

Енергозберігаючий шлях розвитку економіки передбачає: значне зниження в розрахунку на одиницю продукції витрат палива, електроенергії і теплоти на кінцевій стадії їх споживання; докорінне вдосконалення видобутку, виробництва, перетворення, транспортування і зберігання енергоресурсів; удосконалення структури енергобалансу у напрямку заміщення в ньому дефіцитних і дорогих енергоресурсів дешевшими і доступнішими, а також нетрадиційними джерелами енергії.

Великі надії покладалися на атомну енергетику, оскільки вона є найбільш продуктивною і найменш затратною, однак після вибуху Чорнобильської електростанції питання ядерної енергетики загострилося. Альтернативою могла

б стати енергія сонця, вітру і тепла Землі, але на цей час немає ефективних розробок для їх економічного широкомасштабного використання.

Одним з найбільших споживачів енергії у народному господарстві є сільськогосподарське виробництво. Так, агропромисловий комплекс України споживає 35 млн. т умовного палива за рік, половина якого – у вигляді дефіцитного рідкого палива. Тому у найближчі роки необхідно поліпшити енергетичну базу сільськогосподарського виробництва, а насамперед – забезпечити теплотою та енергією комунально-побутові потреби. Однак, поки що ці завдання вирішуються без належного економічного обґрунтування.

Досвід передових зарубіжних країн щодо питань економії енергії важко запозичити, тому що енергетика і сільське господарство у нас розвинуто гірше, внаслідок чого технологічний рівень сільськогосподарського виробництва значно нижчий від світового. [1]

Останнім часом прийнято ряд урядових постанов про економію паливно-енергетичних ресурсів та розвиток нетрадиційних джерел енергії. Однак через їх недостатню економічну обґрунтованість і недосконалу політику цін, бажаних результатів не досягнуто.

Розглянемо особливості структури енергопостачання. Сільське господарство споживає 9% загальної кількості електроенергії, з якої тваринництво і птахівництво – 50-55%, рослинництво – 30-35% (у тому числі зрошування – 15%, підсобні господарства підприємств – 12-15%).

Чіткою тенденцією у динаміці структурних показників енергоспоживання в аграрній промисловості більшості розвинутих країн є абсолютне і відносне зменшення прямого споживання нафтового палива і збільшення споживання ефективніших та екологічно чистих паливно-енергетично ресурсів електроенергії та природного газу.

Значної економії енергії у сільському господарстві можна досягти за рахунок:

- впровадження нових конструктивних рішень при проектуванні сільськогосподарської техніки та енергетичного обладнання, які передбачають зниження питомих метало - та енергомісткості;
- поліпшення структури машинно-тракторного парку, максимального підвищення частки дизельного транспорту, формування автопоїздів з використанням причепів та автопричепів;
- повного задоволення потреб сільського господарства типовими нафтосховищами, пересувними заправочними станціями; поліпшення якісних показників палива, підвищення надійності енергопостачання;
- розвитку і поліпшення мережі автомобільних доріг у сільській місцевості;
- впровадження індустріальних технологій виробництва, безвідходних технологій і переробки сільськогосподарської продукції;
- інтенсифікації процесу фотосинтезу;

- використання у сільському господарстві побічних енергетичних ресурсів;
- використання нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії;
- посилення теплозахисних властивостей конструкцій промислових приміщень та житлових будинків.

Перспективним напрямком енергозберігаючої політики є застосування так званої технічної біоенергетики – переробки відходів сільського господарства. Щорічно у сільському господарстві країни накопичується близько 360 млн. т відходів, з них 50 млн. т на великих тваринницьких комплексах і птахофермах. Анаеробна обробка цих відходів може дати 15-20 млн. т умовного палива у вигляді біогазу, до 30 млн. т екологічно чистих біодобрив, значну кількість очищеної стічної води.

Органічна біомаса має значний енергетичний потенціал, який економічно доцільно використовувати. Переробка гною від однієї корови за рік дає близько 500 м³ біогазу, що еквівалентно 350 л бензину. З 1 т свіжого гною великої рогатої худоби можна отримати 30-50 м³ біогазу, свиней – 50-80, соломи та трави – 30-60 м³.

Біотехнологія передбачає комплексну переробку та утилізацію відходів. Застосування анаеробного бродіння гною дозволяє з 37 кг азоту повернути у ґрунт у вигляді добрив 36 кг, а при звичайному бродінні – 12-15 кг. Економічний ефект біотехнології (біоконверсії) складається з вартості додаткового врожаю, одержаного за рахунок підвищення врожайності і вивільнення додаткової кількості нафти та природного газу. За деякими експериментальними даними, внесення у ґрунт органічних залишків після анаеробної ферментації забезпечує додатковий приріст врожайності 12-15% на 1 т сухої органічної речовини, а економічний ефект становить близько 550 грн./т.

Нині кількість біомаси, яка може бути перетворена в енергію становить 150 млрд. т, у тому числі деревина – 70, інші рослини – 30, водорості – 50 млрд. т

З кожним роком збільшується кількість установ, які займаються вивченням біоенергетичних ресурсів. Однією з них є Панфільська дослідна станція Національного наукового центру «Інститут землеробства Національної академії аграрних наук України». Протягом останніх шести років активно ведуться дослідження по технології вирощування біомаси на торфових ґрунтах деревних культур, на прикладі різних видів верби, тополі та вільхи, а також однорічних та багаторічних трав на прикладі топінамбуру, міскантусу, сільфії та інших. Всього в колекції досліджень наукової установи вже є понад 50 видів енергетичних культур. Дослідженням сприяє державна програма «Енергетична стратегія України на період до 2030 року». Метою якої є скорочення споживання природного газу шляхом збільшення обсягів використання біомаси, як альтернативного виду палива. Також відповідно до низки доручень

президента України Януковича В.Ф. та доручення першого Віце-прем'єр-міністра України А.Клюєва «Щодо розробки регіональних програм з розвитку торфодобувної галузі України». В даний час 75% осушених торфових ґрунтів не використовуються за призначенням, а з року в рік заболочуються і перетворюються в болота. Тому використання енергетичних культур таких, як верба та тополя, які добре ростуть на торф'яних ґрунтах сприяють не тільки розвитку альтернативних видів палива, а й і ефективному використанню торфових осушених ґрунтів.

Як вторинні енергетичні ресурси можуть бути використані теплові відходи промислових підприємств, теплоелектроцентралей, газокompресорних станцій, газопроводів. Обігрівання 1 га теплиць цими джерелами теплоти залежно від природної зони дає економію 1500-4000 т ум. п. на рік.

Останнім часом переведено на прогресивне паливо (природний газ) більшість котлоагрегатів, замінено застарілі неекономічні парові та водонагрівні котли високого тиску. Проводиться робота по використанню електроенергії замість моторного палива та світлих нафтопродуктів у котельних, які працюють в нічні години з акумулюванням тепла. Введено в експлуатацію 14,5 га теплиць, які обігріваються вторинним теплом газокompресорних станцій. Розпочато впровадження нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії. На цукрових заводах впровадженню системи інтенсивного згорання топкового мазуту, використовується вторинний пар низького потенціалу, автоматизація технологічних процесів дає щорічно по галузі понад 20 тис. т умовного палива. Ведеться робота по забезпеченню постійної технічної готовності машинно-тракторних парків. [2]

Можливий ефект енергозбереження – економія 200 млрд. т умовного органічного палива в 1986-2020 рр., тобто такої кількості, яка була видобута з надр за всю попередню історію розвитку людства. Прогнозується, що за рахунок енергозбереження буде задовольнятися дві третини приросту світових потреб в енергії. Від успіхів у сфері енергозбереження залежать розвиток та масштаби видобування та виробництва ПЕР, напрямки еволюції та структура світового енергетичного балансу.

Аналіз чинників та межі зміни пропорцій між економічним зростанням та енергоспоживанням підтверджують, що зараз рушійною силою енергозбереження в Україні стає перехід до ресурсо- та енергозберігаючого типу економічного зростання. [3]

Енергозбереження визначено одним із пріоритетних напрямків державної політики України і має реалізуватися як довгострокова та чітко спланована програма дій.

Комплексне вирішення проблеми енергозбереження – один із найбільш вірогідних для України шляхів успішного подолання економічної та енергетичної криз, входження в сім'ю високорозвинутих країн світу. Вирішення цієї проблеми дозволить нашій державі різко зменшити залежність

її економіки від імпорту енергоресурсів, вивести з експлуатації низку генеруючих потужностей, провести технологічне переозброєння енергомістких галузей та структурну перебудову господарських комплексів, сформувати оптимальні рівні самоенергозабезпечення регіонів та галузей, створити вітчизняну галузь із випуску та впровадженню конкурентоспроможного енергозберігаючого обладнання, суттєво обмежити вплив техногенних чинників на навколишнє середовище, забезпечити соціально-побутові потреби людини.

Отже, енергозбереження та зниження енергоємності бажано проводити в усіх сферах і галузях енергоспоживання навіть при збереженні постійних цін чи в разі їх відносного зниження. Основа зниження енергоємності – оснащення сфери матеріального виробництва, послуг, будівель новітніми технологіями, обладнанням, які відповідатимуть сучасному науково-технічному рівню розвитку людства.

Література

1. Давыдова Л. Г., Буряк А.А. Энергетика: Пути развития и перспективы. – М.: Наука, 1981
2. Економне використання енергоресурсів у сільськогосподарському виробництві / В.Г. Бебко, С.Я. Меженний, В.Г. Стафійчук, В.Ф. Юрчук. – К.: Урожай, 1991. – 144 с.
3. Ковалко М. П., Енергозбереження – пріоритетний напрямок державної політики України. - Київ. 2000 р

СЕКЦІЯ № 3

ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

УДК 338.2

АГРАРНА ЕКОНОМІКА, ЇЇ ЗМІСТ І ЗАВДАННЯ

Ю.О.БОБИР,

викладач відділення з підготовки молодших спеціалістів ВП НУБіП України
«Ніжинський агротехнічний інститут», м. Ніжин, Україна

Аграрний сектор економіки відіграє найважливішу роль в системі матеріального виробництва, у зміцненні економіки країни, підвищенні життєвого рівня і добробуту населення. Людство існує насамперед тому, що розвиває сільське господарство, основна функція якого – забезпечити людей продуктами харчування, без яких вони не можуть жити, творити і працювати.

Ключові слова: *сільськогосподарська продукція, сільськогосподарські підприємства, корисний результат, економічна ефективність виробництва, конкурентоспроможність, насичення ринків.*

Економічна наука вивчає закони і закономірності матеріального виробництва, політичні та економічні інтереси людей, їх взаємовідносини в процесі виробництва, розподілу і споживання матеріальних благ, регіональні особливості економічного розвитку і територіальної організації продуктивних сил (регіональна економіка). Економічна наука – основна база державної економічної політики, яка є сукупністю науково обґрунтованих заходів, що вона їх здійснює в інтересах власного народу. Характер і зміст економічної політики, її соціальна спрямованість, масштаби впливу на господарську діяльність визначаються потребами у виробництві матеріальних благ. Економічна політика здійснюється з допомогою економічних реформ, кожна з яких являє собою систему заходів, скерована на вдосконалення діючих або впровадження нових форм господарської діяльності в економіці країни, що їх здійснює держава. Сучасна економічна політика держави спрямована на розвиток ринкової економіки, роздержавлення і приватизації землі, майна і нерухомості, розвиток різних форм власності і господарювання, розширення товарно-грошових відносин, зміцнення національної грошової валюти, розширення товарообороти, максимальне насичення ринків промисловими і продовольчими товарами, удосконалення інвестиційної, фінансово-кредитної, цінової, рентної, податкової, страхової, протекціоністської політики. Для цього формуються різні концепції соціально-економічного розвитку, розробляються програми стабілізації окремих галузей, високоефективного використання ресурсного потенціалу, формування системи цивілізованого підприємництва тощо.

В основі успіхів реформ лежать безпосередні економічні інтереси людини, дисципліна і порядок, чітка система організації праці, виробництва і

управління, формування системи полікотворення, формування фондів нагромадження і споживання. Високі темпи прогресивних зрушень і конкурентоспроможності можна досягти за рахунок найновіших наукових відкриттів, впровадження нових технологій, інформації і моделювання прогностичних передбачень кон'юнктури (змін у співвідношеннях попиту і пропозиції) ринків.

Треба брати до уваги використання гнучкої і збалансованої структури макро- і мікроекономічного відтворення потрібної, ресурсної, товарної і грошової маси, всього товарно-грошового обігу. Інакше кажучи, сучасний бізнес як високоорганізована і ефективно функціонуюча система товаровиробництва і підприємництва не повинна мати нічого спільного з гангстерською, базарною, хаотичною і стихійною економікою. Розвиток економіки нашої країни повинен управлятися державою, різні форми господарювання і бізнесу мають контролюватися державою, постійно знаходиться під її впливом. Лише на основі державних і ринкових регуляторів прямої і зворотної дії можна регулювати розвиток економіки країни.

Господарський комплекс України являє собою сукупність взаємозв'язаних галузей промисловості, сільського господарства, транспорту, будівництва, сфери обслуговування та інших. Сільське господарство як складова і комплексноутворююча галузь, що виробляє продукти харчування для населення, сировину для промисловості і товари для експорту відіграє важливу роль у зміцненні економіки країни, підвищенні життєвого рівня населення і розв'язанні соціально – економічних проблем. Проте рівень розвитку його продуктивних сил далеко (і ще дуже далеко) відстає від народногосподарських потреб. В країні недостатньо виробляється зерна, цукрових буряків, льоноволокна, картоплі, городини, плодів, ягід, винограду, м'яса, молока, яєць та іншої продукції рослинництва і тваринництва.

За останні роки рівень продовольчої безпеки знизився до критично небезпечного рівня. Тому проблема прискореного розвитку сільського господарства і стабільного нарощування продукції землеробства і тваринництва та продовольчих товарів набирає особливо важливого значення. Отже, по дальший розвиток аграрного сектора економіки і розв'язання продовольчого питання стає найбільш невідкладним і позачерговим завданням. Основне завдання економічної науки полягає в тому, аби розробити теоретичні і методологічні основи аграрних перетворень, стратегію і тактику здійснення аграрної реформи, економічні механізми стимулювання розвитку сільськогосподарського виробництва.

Максимальне задіяння усіх економічних механізмів, стимулювання розвитку аграрної економіки, удосконалення інвестиційної фінансово-кредитної, цінової, рентної, страхової, протекціоністської і митної політики, структурна перебудова агропромислового комплексу, розвиток різних форм власності і господарювання, товарно-грошових відносин і переходу від планової до ринкової економіки вимагають ґрунтовних економічних

досліджень і розробки нової аграрної політики. Тому роль і значення економічної науки на сучасному стані розвитку продуктивних сил непомірно зростає.

Сільськогосподарське виробництво – це процес взаємодії людини і природи, в ході якого вона з допомогою промислових засобів виробництва, використовуючи тіла, речовини і сили природи, здійснює виробництво сільськогосподарської продукції. Вона займається вирощуванням сільськогосподарських культур і вирощуванням продуктивної худоби.

Природа у сільському господарстві є основною продуктивною силою.

Продуктивність сільськогосподарських угідь, водних екосистем, енергія сонця і вітру, кількість сонячного тепла і світла, атмосферних опадів беруть безпосередню участь у фотосинтезі рослин, впливають на урожайність сільськогосподарських культур і продуктивність худоби. Територіальне поєднання природних умов і ресурсів впливає на розміщення і спеціалізацію сільського господарства. У сільськогосподарському, на відміну від інших галузей народного господарства, використовуються не лише промислові, але й природні засоби виробництва.

Розвиток сільського господарства базується на вивченні економічних законів і законів природи. Економічні закони відображають суспільно-виробничі відносини людей у процесі сільськогосподарського виробництва.

Вони характеризують більш істотні, причинні і стійкі зв'язки між економічними явищами і процесами, які відбуваються у виробництві матеріальних благ і суспільного життя населення. Економічні закони – теоретична і методологічна основа суспільної практики. Вони не існують поза межами суспільно-виробничої діяльності людей і проявляються тільки через їх діяльність. Характер дії економічних законів визначається соціально – економічною природою суспільного розвитку і способів виробництва матеріальних благ.

Закони природи відображають найсуттєвіші особливості розвитку природних явищ і процесів. Вони істотно впливають на розвиток суспільного виробництва і його економічну ефективність. Економічні закони, як і закони природи мають об'єктивний, не залежний ні від кого характер.

Пізнання механізмів дій законів економічних і законів природи їх урахування в господарській практиці сприяє прискореному розвитку економіки і підвищення життєвого рівня і добробуту населення. І, навпаки, ігнорування, порушення, іноді нехтування вимогами економічних законів і законів природи негативно позначаються на розвитку продуктивних сил і виробничих відносин. Тільки на основі вивчення і пізнання об'єктивних законів розвитку суспільства і природи можна формувати економічну політику держави і здійснювати економічні реформи у ній.

Економіка сільського господарства – це сукупність суспільно-виробничих відносин у сільському господарстві, наука, що вивчає форми і характер прояву

економічних законів у сільськогосподарському виробництві, методи і прийоми використання природних і промислових засобів виробництва для отримання максимальної кількості продукції при оптимальних затратах на її виробництво. Вона пов'язана з багатьма іншими галузями економічної науки: економічною і соціальною географією, соціоекономікою, статистикою, математикою, кібернетикою та іншими науками. Оскільки економічні відносини в сільському господарстві, як і в інших галузях господарського комплексу, визначаються особливостями розвитку продуктивних сил, їхньою організацією і характером розвитку, то економіка сільського господарства у поєднанні з загальноекономічними відносинами у їхньому галузевому прояві розглядає систему не лише економічних, але й технічних, технологічних і організаційних відносин. Вона вивчає механізми дії економічних законів і законів природи в сільському господарстві, специфічні умови і особливості господарювання, управління і планування, процеси розвитку агропромислової інтеграції, горизонтальної, вертикальної кооперації, комплексування і комбінування виробництва та розвиток агропромислових формувань, закономірності і особливості суспільного й територіального поділу праці, розміщення і спеціалізації сільськогосподарського виробництва, формування зон і районів товарного виробництва зерна, цукрових буряків, льоноволокна, картоплі, городини, плодів, ягід, винограду, молока, м'яса, яєць, вовни та інших видів продукції. Предметом вивчення аграрної економіки є форми організації виробництва і реалізації продукції, кон'юнктура ринку і ринкові відносини, специфічні галузеві техніко – економічні особливості використання основних засобів виробництва і предметів праці, матеріально-технічного постачання і т. ін.

Вивчаючи виробничі відносини, економіка сільського господарства має враховувати постійні зміни в розвитку продуктивних сил, організації, техніці і технології виробництва, виявляти застарілі форми господарства і неефективні методи господарювання і пропонувати нові, визначати ефективність застосування тих чи інших засобів виробництва і трудових ресурсів, технічних, агротехнічних, зоотехнічних, комплексномеліоративних, природоохоронних, середовищноформуєчих та інших заходів, перспективи розвитку сільського господарства.

Література

1. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз: Монографія. – К.: КНЕУ, 2005. – 292с.
2. Іванух Р. А., Дусановський С. Л., Білан Є. М. – Тернопіль: "Збруч", 2003. – 305 с.
3. Аграрна економіка: Підручник/ Д.К.Семенда, О.І.Здоровцов. – Умань, 2005 – 318с.

Аграрная экономика, ее содержание и задание
Бобырь Ю.А.

Аграрный сектор экономики играет важнейшую роль в системе материального производства, в укреплении экономики страны, повышении жизненного уровня и благосостояния населения. Человечество существует в первую очередь потому, что развивает сельское хозяйство, основная функция которого, – обеспечить людей продуктами питания, без которых они не могут жить, творить и работать.

Ключевые слова: *сельскохозяйственная продукция, сельскохозяйственные предприятия, полезный результат, экономическая эффективность производства, конкурентоспособность, насыщение рынков.*

Agrarian economy, its maintenance and task
Bobyry Y.O.

The agrarian sector of economy plays a major role in the system of financial production, in strengthening of economy of country, increase of standard of life and welfare of population. Humanity exists above all things because develops agriculture basic function of which – to provide people food stuffs which they can not live without, to create and work.

Keywords: *agricultural produce, agricultural enterprises, useful result, economic efficiency of production, competitiveness, satiation of markets.*

УДК 658.589

**ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У
РИНКОВИХ УМОВАХ УКРАЇНИ**

Н.М. ДАЦЕНКО,
асистент кафедри менеджменту ВП НУБіП України
«Ніжинський агротехнічний інститут», м. Ніжин, Україна

Узагальнені організаційні форми інноваційної діяльності у ринкових умовах: інкубатори, технологічні парки, технополіси.

Ключові слова: *інноваційна діяльність, технопаркові структури, бізнес-інкубатори, технологічні парки, технополіси.*

Особливу роль серед структур, які підтримують розвиток інноваційної діяльності, відіграють технопаркові структури, які перетворюють вхідні ресурси (основні і оборотні фонди, інвестиції, інтелектуальні ресурси) у вихідні інноваційні послуги. Технопаркові структури можуть значно відрізнятися за структурою і обсягом вхідних ресурсів і вихідних послуг. За наростаючим

ступенем складності технопаркові структури можна розмістити таким чином: інкубатори, технологічні парки, технополіси[8].

Одним із потенційно найефективніших економічних засобів прискореного впровадження інновації та економічного розвитку вважають бізнес-інкубатори.

Бізнес-інкубатор – організація, яка надає на певних умовах і на певний час спеціально обладнані приміщення та інше майно суб'єктам малого та середнього підприємництва, що розпочинають свою діяльність, з метою сприяння у набутті ними фінансової самостійності. Окремим видом бізнес-інкубаторів є інноваційні бізнес-інкубатори.

Головне призначення бізнес-інкубатора – першочергова підтримка малого (переважно інноваційного) підприємництва. Вченим, інженерам, винахідникам, що виявили бажання організувати власний бізнес, надається в інкубаторі пільговий доступ до всього необхідного для здійснення своїх ідей.

Бізнес-інкубатор здає в оренду офісне устаткування і виробничі приміщення на вигідних для підприємств умовах, надає різноманітні офісні послуги, наприклад, можливість користуватися електронним обладнанням (персональними комп'ютерами, копіювальними машинами, телефаксами тощо), канцелярськими послугами.

Технічна допомога складається з проведення інженерних розробок продукту та технологій, маркетингова – підбір спеціалізованої літератури про продукт і ринки збуту, сприяння реалізації рекламного обслуговування тощо.

Консультації з менеджменту містять аналіз грошових надходжень, податків, огляд і роз'яснення офіційних фінансових документів, юридичну допомогу при реєстрації фірми й організаційно-фінансову підтримку (пошук і рекомендація потенційного інвестора, складання бізнес-плану тощо).

Створення бізнес-інкубаторів дозволяє підвищити рівень передавання інформації діючим виробництвам. Додаткове пропонування необхідної технологічної та організаційно-господарської інформації спроможне прискорити процеси структурного перетворення, стимулюючи створення нових виробництв.

Інкубатори, зазвичай, забезпечують себе на засадах самофінансування.

В Україні вже створені бізнес-інкубатори при окремих вищих навчальних закладах, а також за ініціативою деяких місцевих органів влади (або за підтримки урядових програм іноземних країн). Так, за ініціативою міської держадміністрації для підтримки інноваційної діяльності в столиці створений Київський інноваційний інкубатор (КІБІН), до складу якого входять: безпосередньо бізнес-інкубатор як орган управління; координаційні органи для забезпечення співробітництва з місцевими органами влади; самостійні центри, які забезпечують обслуговування інкубованих фірм; інкубовані фірми. У Івано-Франківську в 1996 р. створений Українсько-канадський бізнес-центр, який здійснює головні функції бізнес-інкубатора. Інноваційні бізнес-інкубатори діють при державному університеті "Львівська політехніка", Харківському

державному політехнічному університеті, ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана"[7].

Технопарк – це певний науково-виробничий комплекс, основною метою якого є впровадження нових технологій. Коли ж і де вперше словом “парк” були позначені інноваційні об’єкти? Час: 1951 р. Місце: США, штат Каліфорнія, округ Санта-Клара, містечко Пало-Альто, Стенфордський університет. Автор терміна “дослідно-промисловий парк” (“research industrial park”): професор електротехніки Фредерік Терман, віце-президент Університету. Головна ідея: використати частину території, що належала Університету, для створення компактної промислової зони, привабливої для підприємств електронної та авіакосмічної індустрії, що сформувалася в Каліфорнії під час другої світової війни та стрімко розвивалася по її закінченні. Джерелом фінансування були військові замовлення федерального уряду. Чому ця зона була привабливою? Справа не тільки в дорогах, інженерних комунікаціях, зв’язку, зручних промислових будівлях та інфраструктурі сфери обслуговування. Головне – постійні взаємовигідні контакти з науковцями університету.

Цю геніальну і водночас просту ідею важко переоцінити. Завдяки її реалізації не тільки створено славетну “Кремнієву долину”, яка, по суті, є високотехнологічним (“high-tech”) регіоном, а й розпочався переможний світовий поступ технопарків.

Створені в Каліфорнії та Північній Кароліні технопарки значною мірою посприяли перетворенню відсталих сільськогосподарських регіонів у найбільш розвинені з точки зору високих технологій, з найвищим у США рівнем життя. Внаслідок того, що університети Сполучених Штатів мають право комерційного використання результатів наукових досліджень, проведених за рахунок федеральних грантів, із середини 80-х рр. минулого століття почався справжній бум технопарків (сьогодні їх більше 140). 23 із 25 найбільших університетів США мають власні технопарки.

Інколи технологічні парки називають технологічними (або інноваційними) центрами, але це не змінює суті об’єкта[6].

Питаннями створення та функціонування інноваційних структур в Україні опікується Комісія з організації діяльності технологічних парків та інноваційних структур інших типів, що є постійно діючим органом Кабінету Міністрів України. Національна мережа регіональних центрів інноваційного розвитку включає в себе тринадцять центрів: Дніпровський (центр – Дніпропетровськ), Західний (Львів), Карпатський (Ужгород), Кримський (Сімферополь), Одеський (Одеса), Південно-Західний (Вінниця), Північний (Київ), Північно-Західний (Луцьк), Північно-Східний (Харків), Східний (Донецьк), Таврійський (Севастополь), Чорноморський (Миколаїв), Київський (Київ). Регіональні центри забезпечують інформаційну, організаційну та іншу підтримку інноваційного розвитку регіону [5].

Згідно з даним Положенням, інноваційні структури мають організовуватись в рамках певної галузі діяльності для створення та впровадження наукоємної продукції. При цьому особливий наголос робиться на тому, що дана продукція має бути конкурентоспроможною, зокрема на зовнішньому ринку. Пріоритетні напрямки розвитку науки і техніки України визначаються Кабінетом Міністрів України і затверджуються Верховною Радою України [2].

У Постанові дано визначення інноваційної структури, до складу якої можуть входити науководослідні та проектно-конструкторські організації, навчальні заклади, виробничі підприємства, інноваційні фонди, банки, комерційні структури та суб'єкти підприємницької діяльності, що надають комплекс необхідних послуг, зокрема юридичних, послуг менеджменту, маркетингу. Складові інноваційної структури мають працювати за профілем інноваційної структури, виробляти товари або надавати послуги. Крім вищеперерахованого, у діяльності інноваційної структури можуть приймати участь іноземні юридичні особи та міжнародні організації, але в рамках діючого законодавства України, що відкриває шляхи для наукового співробітництва та обміну досвідом для українських наукових співробітників з зарубіжними колегами. Щодо питання фінансування, то у Постанові чітко прописані джерела фінансування для інноваційних структур [4]. Такими можуть бути вклади учасників; держава, але за умови виконання державного замовлення; банківські кредити; іноземні та внутрішні інвестиції; цінні папери, що можуть бути випущені в обіг та власне прибутки самої інноваційної структури. Варто відмітити, що інноваційна структура може залучати інвестиційні кошти у тому числі у зарубіжній валюті, що певним чином підвищує зацікавленість іноземних інвесторів. Згідно діючого законодавства інноваційна структура має розробити бізнес-план своєї діяльності. Фактично, інноваційна структура стає підприємством-учасником ринку, має для цього певні ресурси, що за умов вдалого менеджменту приносить прибутки підприємству. Інноваційна структура може розраховувати на податкові, валютно-фінансові та інші види пільг в рамках діючого законодавства.

Визначення поняття “технологічний парк” було запропоновано у Законі України “Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків”. Згідно з Законом технопарк – це юридична особа або група юридичних осіб, що діють на основі договору про спільну діяльність без об'єднання вкладів з метою створення організаційних засад виконання проектів технологічних парків з виробничого впровадження наукоємних розробок, високих технологій та забезпечення промислового випуску конкурентоспроможної на світовому ринку продукції [3].

Станом на 2009 рік в Україні зареєстровано дванадцять технопарків, більше половини з них розташована у м. Києві (табл. 1). Процедура реєстрації проходять ще чотири технопарки.

Таблиця 1

№	Технологічний парк	Місто	Рік заснування
1.	"Напівпровідникові технології і матеріали, оптоелектроніка та сенсорна техніка"	Київ	2002
2.	"Інститут електрозварювання імені Є.О. Патона"	Київ	2000
3.	"Інститут монокристалів"	Харків	2000
4.	"Вуглемаш"	Донецьк	2001
5.	"Інститут технічної теплофізики"	Київ	2002
6.	"Київська політехніка"	Київ	2003
7.	"Інтелектуальні інформаційні технології"	Київ	2003
8.	"Укрінфотех"	Київ	2002
9.	"Агротехнопарк"	Київ	2007
10.	"Текстиль"	Херсон	2007
11.	"Яворів"	Яворів, Львівська область	2007
12.	"Машинобудівні технології"	Дніпропетровськ	2008

В Україні також використовується поняття наукового парку. Згідно з Законом України "Про наукові парки", науковий парк – це юридична особа, створена у формі об'єднання вищого навчального закладу IV рівня акредитації або наукової установи та інших об'єктів господарювання з метою організації, координації, контролю процесу розроблення і виконання проектів наукового парку [1].

Фактично, науковий парк створюється для імплементації досягнень науки вищого навчального закладу у виробництво, що має сприяти більш ефективному використанню наявного наукового потенціалу країни. Технопарки "Київська політехніка", "Текстиль" (база – Херсонський національний технічний університет), "Агротехнопарк" (Національний державний університет харчових технологій), "Яворів" (Національний університет Львівська політехніка) є, фактично, науковими парками.

Фінансування наукових парків має здійснюватись за рахунок фондів, у тому числі статутного, інвестицій, коштів державного та місцевого бюджетів, коштів замовників, а також інших надходжень, що не заборонені законодавством України.

Технополіс представляє собою цілісну науково-виробничу структуру, створену на базі окремого міста, в економіці якого помітну роль відіграють

технопарки та інкубатори. Нові товари і технології, які розроблені в наукових центрах, використовуються для вирішення всього комплексу соціально-економічних проблем міста. Технополіси можуть утворюватися як на основі міст, що будуються, так і на основі тих, що реконструюються. Існують також технополіси "розмитого" типу, які виникають переважно на базі великих міст, які при відсутності чітко відокремлених високотехнологічних зон все таки мають розвинуті інноваційні структури [7].

Технополіси – об'єднання, що представляють собою комплекс наукових закладів фундаментального і прикладного характеру, вузів, конструкторських і впроваджувальних організацій, а також ряду промислових підприємств, орієнтованих на освоєння нововведень. У рамках технополісів може здійснюватися повний інвестиційний цикл, включаючи підготовку кадрів. Сусідство наукових і навчальних закладів різної галузевої спрямованості забезпечує міждисциплінарні (на стику наук) дослідження, розробки й інтенсивний обмін ідеями. Невід'ємними елементами технополісів повинні бути венчурні фірми й акціонерні комерційні банки.

Функцією технополісу є максимальне використання унікального науково-виробничого та трудового потенціалу великого міста, його зручного економіко-географічного положення через формування життєво важливої для інноваційної діяльності інфраструктури.

Основою технополісу є його науково-дослідний комплекс. Він готує радикальні прориви в технології на основі фундаментальних наукових досліджень міжгалузевого характеру, які визначають перспективи розміщених у ньому виробництв.

Технополіси істотно різняться за масштабами, структурою та обсягом послуг, які надаються, за рівнем наукомісткості, складом учасників. До складу технополісів можуть входити: науково-дослідні організації та установи; промислові підприємства; культурно-побутові об'єкти; комунальні та інформаційні мережі; проектно-конструкторські центри та дослідні виробництва; фінансово-кредитні установи; торговельні, посередницькі, консультаційні та інші структури.

Технополіс характеризує гнучкість для формування нових структур, перерозподілу ресурсів, утворення нових суб'єктів наукової, науково-технічної та промислової діяльності. Науково-дослідні, промислові та інші організації в ньому самоорганізуються на основі спільної інфраструктури та інформаційної мережі, певної спеціалізації, а роль органів управління обмежується створенням базової інфраструктури, вирішенням різних організаційних питань, стимулювання науково-дослідної діяльності та сприятливого економічного клімату.

Зазвичай технополіси створюються в місцях розташування найбільших співтовариств учених та університетів; поряд із найбільшими промисловими компаніями і в місцях концентрації висококваліфікованих фахівців; на перетині

найбільших авто- і повітряних шляхів; у місцях із сприятливими природними та кліматичними умовами, високим культурним рівнем населення.

Ключовими факторами успішного розвитку технополіса можна вважати розроблення радикального плану його формування, створення критичної маси талановитих вчених, інженерів і підприємців, наявність тісних зв'язків академічної науки, промисловості та органів влади, широке залучення ризикового капіталу та інших фінансових ресурсів.

Література

1. Закон України «Про наукові парки». – Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2009, № 51, ст.757.
2. Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки». – Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 48, ст.253.
3. Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків». – Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 40, ст.363.
4. Постанова кабінету міністрів України «Про затвердження Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів» // Постанова КМ України № 549 від 22.05.1996 р.
5. Державне агентство України з інвестицій та інновацій. – Режим доступу: <http://www.in.gov.ua/>.
6. Беляєв Д. Технопаркам – зелене світло. – Режим доступу: <http://www.ipcentr.kiev.ua/newcipip/control/uk/publish/article/>.
7. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.: іл. - Бібліогр. в кінці гл.
8. Стельмашук А.М. Державне регулювання економіки: Навчальний посібник. – Тернопіль: ТАНГ, 2000. - 315 с.

Организационные формы инновационной деятельности в рыночных условиях Украины

Даценко Н.Н.

Обобщенны организационные формы инновационной деятельности в рыночных условиях: бизнес-инкубаторы, технологические парки, технополисы.

Ключевые слова: *инновационная деятельность, технопарковые структуры, бизнес - инкубаторы, технологические парки, технополисы.*

Proposed form of innovation in Ukraine market conditions

Datsenko N.N.

Generalized forms of organizational innovation in market conditions: business-incubators, technological parks, Technopolis.

Keywords: *innovative activity, technology parks structures, business-incubators, technological parks, Technopolis.*

УДК 332.143:332.33

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА БАЗА ОСОБЛИВО ЦІННИХ ЗЕМЕЛЬ РЕГІОНАЛЬНОГО РІВНЯ: ДОСЛІДНИЦЬКІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА АЛГОРИТМ СТВОРЕННЯ

Т.О. ЄВСЮКОВ,

кандидат економічних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ, України

К.О. ЩЕРБАК,

аспірантка, Національний університет біоресурсів і природокористування
України, м. Київ, України

І.А. ОПЕНЬКО,

магістр Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ, України

Науковий керівник: Євсюков Т.О., кандидат економічних наук, доцент

Висвітлено алгоритм і дослідницькі технології створення інформаційно-аналітичної бази особливо цінних земель регіонального рівня з метою подальшого їх вивчення, охорони та раціонального використання.

Ключові слова: особливо цінні землі, охорона земель, земельні ресурси, особливо цінні агровиробничі групи ґрунтів, земельно-ресурсний потенціал.

Постановка проблеми. Прогрес розвитку агропромислового комплексу України є одним із пріоритетних напрямків соціально-економічного зростання України. Навіть у кризових умовах сільське господарство характеризувалося позитивними темпами зростання та випереджало за цими показниками інші галузі економіки [8, с. 60].

Впровадження інноваційної моделі розвитку агропромислового комплексу потребує наявності достатньої та необхідної інформації про земельно-ресурсний потенціал як головної передумови розвитку аграрного виробництва і сталого розвитку сільських територій. Ключова роль у забезпеченні функціонування виробничо-господарського потенціалу сільських територій належить особливо цінним землям (далі – ОЦЗ). Останні концентрують у собі: найпродуктивніші землі, які за наявними природними та набутими властивостями здатні формувати високі врожаї сільськогосподарських культур; природоохоронні, оздоровчо-рекреаційні території; земельні ділянки, які є об'єктом наукових досліджень на довгочасну перспективу; землі історико-культурного призначення тощо.

Наразі назріла необхідність формування інформаційно-аналітичної бази ОЦЗ на різних територіальних рівнях – локальному (точковому), місцевому, регіональному, національному та глобальному. Така база слугуватиме ефективним інструментом прискорення розвитку пріоритетних галузей

виробничої та невиробничої сфери та агропромислового виробництва. Крім того, цей інструмент дозволить на принципово новому рівні здійснювати моніторинг стану земельно-ресурсного потенціалу регіону та забезпечувати його раціональне використання й охорону, прогнозування змін стану й обґрунтування технологій раціонального використання.

Аналіз останніх наукових досліджень. Питанням вивчення земельно-ресурсного потенціалу з метою його раціонального використання та охорони і, відповідно, забезпечення сталого соціально-економічного розвитку суспільства в умовах наростання глобальних загроз для розвитку людства (продовольча безпека, зміни клімату, демографічний вибух, екологічні катастрофи та ін.) присвячена значна кількість наукових публікацій як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Прикладами визначення природно-ресурсного потенціалу України в цілому та її областей, адміністративних і природно-географічних регіонів можуть слугувати праці Б.М. Данилишина, С.І. Дорогунцова, В.П. Руденка, М.А. Хвесика та ін. Концентрували свою увагу на дослідженні проблем використання та охорони земельних ресурсів Д.І. Бабміндра, Д.С. Добряк, О.П. Канащ, І.П. Ковальчук, А.Г. Мартин, Л.Я. Новаковський, А.М. Третяк, М.М. Федоров. Однак, залишаються малодослідженими питання, пов'язані з вивченням найціннішої частини земельного фонду – ОЦЗ. Зокрема, потребує удосконалення існуючий перелік ОЦЗ, залишаються дискусійними питаннями щодо вивчення ОЦЗ на регіональному та державному рівнях, потребують вирішення питання з удосконалення їх обліку, дослідження просторового поширення, моніторингу змін стану і розвитку деградаційних процесів.

Метою цієї публікації є обґрунтування логічно стрункого алгоритму вивчення ОЦЗ на регіональному рівні та вибору дослідницьких технологій при створенні інформаційно-аналітичної бази ОЦЗ регіонального рівня.

Виклад основного матеріалу. ОЦЗ являють собою найціннішу частину національного багатства нашої держави, характеризуються високими показниками соціально-економічної та екологічної цінності, потребують їх раціонального використання та належної охорони. В той же час, діючи нині підходи до формування, обліку та охорони ОЦЗ, брак інформації про їх сучасний стан, географічне поширення і вартість не завжди забезпечують їх ефективну охорону, збереження та раціональне використання, що вже не раз відзначалось [7]. Конституційне положення про землю як основне національне багатство найбільш повно розкрито у понятті ОЦЗ. Таким чином, усвідомлення їх цінності дозволяє суспільству зрозуміти, що питання підвищення ефективності використання та вивчення ОЦЗ являється одним із ключових.

Раціональне використання та збереження ОЦЗ має базуватися на результатах наукових досліджень, пов'язаних з подальшим їх вивченням, розробкою інформаційної бази даних про ОЦЗ (на глобальному, державному, регіональному, місцевому, локальному рівнях), створенням їх геоінформаційно-

картографічних моделей, які відображають їх поширення та властивості, визначенням їх вартості тощо. Найважливішою рисою ОЦЗ є їхня висока матеріальна та нематеріальна цінність у порівнянні з іншими землями. Матеріальна обумовлена їх високою економічною (бонітетною, грошовою оцінкою), нематеріальна ж цінність пов'язана з такими характеристиками як унікальність, невідтворюваність, соціально-економічна та екологічна значущість, потужний духовний потенціал, наукова та природна цінність тощо. Загалом ці ознаки окреслюють стратегічний потенціал ОЦЗ для розвитку держави та життєдіяльності суспільства.

Також необхідно розуміти, що підґрунтям для подальшого пізнання ОЦЗ на державному та глобальному рівнях постає їх вивчення на регіональному рівні – формування інформаційної бази як основи для подальшого планування їх раціонального використання, проведення ефективної державної політики щодо раціонального використання ОЦЗ, поліпшення екологічного стану земельних ресурсів регіону.

При вивченні особливо цінних ґрунтів постає необхідність розробки максимально детального, повного переліку ОЦЗ, що дасть можливість здійснювати належний державний контроль за збереженням особливо цінної частини земельного фонду країни. В той же час, у вирішенні зазначеного питання триває гостра дискусія.

Зокрема, О.П. Канаш, А.Г. Мартин притримуються позиції, що ОЦЗ слід розглядати в двох аспектах [1, с.47]: ґрунти особливо цінні загальнодержавного рівня; регіональні особливо цінні ґрунти. Ця позиція, зокрема, відображена у чинному переліку ОЦЗ [5]. Дана модель дозволяє включати до першої групи такі ОЦЗ, які визначаються найвищою родючістю в межах всієї країни в цілому, незважаючи на їх територіальне розташування. Тобто їхній родючий потенціал являється найвищим у порівнянні з іншими ґрунтами. До другої групи відносяться ґрунти які за своїми якісними показниками, являються найбільш родючими в межах певного регіону (доцільно виокремлювати у розрізі природно-сільськогосподарських провінцій), проте на інших територіях можуть суттєво поступатися у продуктивності іншим родючішим ґрунтам [1].

У розвиток зазначених підходів О.П. Канаш пропонує на рівні природно-сільськогосподарських районів виокремлювати локально особливо цінні ґрунти. Вчений стверджує, що такий підхід, буде враховувати комплекс природно-кліматичних чинників, що впливають на умови вирощування сільськогосподарських культур, показники їх родючості, а також регіональну структуру ґрунтового покриття [3].

Не погоджуються з такою позицією Л.Я. Новаковський та М.А. Олещенко. На їх думку, поділ особливо цінних груп ґрунтів на ґрунти загальнодержавного та регіонального рівня не передбачено законодавством та раніше не використовувалося в практиці. Вчені переконані, що такий поділ пов'язаний із можливими вилученнями цих ґрунтів із сільськогосподарського використання під різні види забудови [6, с.123].

Таким чином, нині залишається невизначеним поняття ОЦЗ, їх правовий режим, не вирішені класифікаційні питання, у правовому відношенні залишається не розв'язаною проблема визначення і використання регіональних особливо цінних ґрунтів, які мають найвищу продуктивність в межах окремих природно-сільськогосподарських регіонів.

Певним кроком у вирішенні цих проблем могло б бути створення інформаційно-аналітичної бази ОЦЗ регіонального рівня. До її розробки необхідно підходити вкрай обережно та виважено: з одного боку – логічною основою виокремлення ОЦЗ є природно-сільськогосподарське районування та агровиробниче групування ґрунтів [2]; з іншого боку треба враховувати, що управління земельними ресурсами здійснюється, головним чином, органами виконавчої влади відповідних адміністративно-територіальних утворень та місцевого самоврядування в межах наданих їм повноважень.

Отже, для подальшого вивчення та охорони ОЦЗ, забезпечення ефективного управління ними необхідно шукати шляхи і механізми поєднання принципів управління земельними ресурсами (які базуються на адміністративно-територіальному поділі) і принципів виокремлення ОЦЗ (в основу яких покладено природно-сільськогосподарське районування території).

На наш погляд, алгоритм створення інформаційно-аналітичної бази ОЦЗ регіонального рівня (адміністративного району) має включати такі кроки:

- постановка мети і формування завдань, спрямованих на створення інформаційно-аналітичної бази ОЦЗ;
- вибір об'єктів дослідження (особливу увагу звертаємо на визначення переліку сільських рад, розміщених у тому чи іншому природно-сільськогосподарському районі та наявності на їхній території ОЦЗ);
- вибір методів дослідження та їх інтегрування у дослідницькі технології;
- визначення переліку особливо цінних агровиробничих груп ґрунтів (з урахуванням Переліку особливо цінних груп ґрунтів [5] у межах відповідних таксонів природно-сільськогосподарського районування розміщених в адміністративних межах району);
- введення в базу даних картографічної та семантичної інформації про поширення особливо цінних агровиробничих груп ґрунтів в межах сільських (селищних) рад та адміністративного району;
- опрацювання отриманих результатів (визначення площ особливо цінних агровиробничих груп ґрунтів (за сільськогосподарськими угіддями та агровиробничими групами ґрунтів) в межах сільських (селищних) рад, їх властивостей і характеристик);
- узагальнення інформації (визначення загальної площі, закономірностей поширення, структури особливо цінних груп ґрунтів в межах сільських (селищних) рад і в цілому по району).

Інформаційно-аналітична база ОЦЗ регіонального рівня є потужним інструментом для аналізу і подальшого їх вивчення та слугуватиме головною передумовою раціонального використання й охорони і прийняття управлінських рішень. Вона, зокрема, дозволить:

- створювати образно-знакові, логіко-математичні, картографічні моделі стану та поширення ОЦЗ;
- виконувати оцінювання ОЦЗ (бальну, бально-гектарну, грошову, еколого-економічну оцінку) та визначати їх місце у структурі земельно-ресурсного потенціалу регіону;
- прогнозувати економічну ефективність функціонування агропромислового виробництва;
- обґрунтовувати та приймати управлінські рішення, спрямовані на підвищення ефективності землекористування, розв'язання соціальних, економічних, екологічних проблем регіону;
- забезпечуватиме функціонування системи моніторингу показників стану сільської місцевості, розвитку трансформаційних процесів, наслідків прийняття і реалізації управлінських рішень;
- коригувати плани соціального-економічного, господарського розвитку, охорони земельних, водних та інших видів ресурсів тощо.

До головних дослідницьких технологій які, на нашу думку, доцільно застосовувати при вивченні ОЦЗ, зокрема при розробці інформаційно-аналітичної бази ОЦЗ регіонального рівня, відносимо [4, с. 93-95]: технології історико-географічних досліджень; технології економічного, математично-статистичного, кореляційного, багатофакторного, кластерного аналізу; технології ГІС, картографічного моделювання, дистанційного зондування.

Висновки. Інформаційно-аналітична база ОЦЗ регіонального рівня дозволить глибше вивчати земельно-ресурсний потенціал регіону, його потенційні можливості господарського, природоохоронного, культурно-духовного, рекреаційного та іншого використання, інвестиційну привабливість територій, запроваджувати заходи та рекомендації з раціонального землекористування, здійснювати моніторинг земель, прогнозування використання земельних ресурсів, моделювати наслідки господарської діяльності людини. Крім того, зазначена база даватиме можливість визначати соціально-економічну, природну та інтегральну цінність ОЦЗ регіону.

При вивченні ОЦЗ на регіональному рівні необхідно застосовувати підходи і принципи природно-сільськогосподарського районування та враховувати їх при управлінні земельними ресурсами на рівні адміністративно-територіального утворення. Запропонований алгоритм розробки інформаційно-аналітичної бази ОЦЗ регіонального рівня апробований нами на прикладі Фастівського та Васильківського районів Київської області та може бути реалізований на аналогічних об'єктах.

Література

1. Канааш О.П. Деякі підходи до складання регіональних переліків особливо цінних земель / О.П. Канааш, А.Г. Мартин // Землевпорядкування. – 2003. – №4. – С. 45-48.
2. Канааш О.П. Основні проблеми сільськогосподарського земельнооціночного районування / О.П. Канааш // Землевпорядкування. – 2001. – № 4. – С. 35-38.
3. Канааш О.П. Особливо цінні землі: наявне тлумачення та реальна сутність / О.П. Канааш // Землевпорядний вісник. – 2009. – № 2. – С. 44-45.
4. Ковальчук І.П. Дослідження сучасного стану сільських територій: підходи, алгоритми, методи / І.П. Ковальчук, Т.О. Євсюков // Природа Західного Полісся та прилеглих територій: зб. наук. пр. / відп. Ред. Ф.В.Зузук. – Луцьк: Волин. Нац. Ун-т ім. Лесі Українки, – 2009. – №6. – С. 84-97.
5. Наказ Державного комітету України по земельних ресурсах від 06.10.2003 року № 245 «Про затвердження переліку особливо цінних груп ґрунтів» // Офіційний вісник України від 21.11.2003 - 2003 р., № 45, ст. 53.
6. Новаковський Л.Я., Олещенко М.А.. Соціально-економічні проблеми сучасного землекористування: монографія / Л.Я. Новаковський, М.А. Олещенко. – 2-ге вид., доп. – К.: Урожай, 2009. – 276 с.
7. Постанова Верховної Ради України від 22.09.2005 № 2897-IV «Про Рекомендації парламентських слухань «Сучасний стан та перспективи розвитку земельних відносин в Україні» // Відомості Верховної Ради України від 02.12.2005 – 2005 р., № 48, стор. 2560, стаття 494
8. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця [та ін.]. – К. : НВЦ НБУВ, 2009. – 687 с.

Информационно-аналитическая база особо ценных земель регионального уровня: исследовательские технологии и алгоритм создания

Євсюков Т.А., Щербак К.А., Опенько І.А.

Рассмотрены алгоритм и исследовательские технологии создания информационно-аналитической базы особо ценных земель регионального уровня для дальнейшего их изучения, охраны, рационального использования.

Ключевые слова: *особо ценные земли, охрана земель, земельные ресурсы, ценные агропроизводственные группы почв, земельно-ресурсный потенциал.*

The information and analytical base of especially valuable lands at regional level: algorithm and research technologies to create

Yevsyukov T.O., Shcherbak K.O., Openko I.A.

The algorithm and research technologies to create information-analytical base of especially valuable lands at regional level considered. This database will be used for further study of the especially valuable lands, protection and rational use.

Keywords: *especially valuable land, land protection, land resources, especially valuable agroindustrial group of soils, natural recourse potentia.*

УДК

ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

А.В.ЖОГОЛКО,

студентка відділення з підготовки молодших спеціалістів,
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»,
м. Ніжин, Україна

Ю.О.БОБИР,

асистент аграрної економіки ВП НУБіП України
«Ніжинський агротехнічний інститут», м. Ніжин, Україна

У кожній державі, в будь-якому суспільстві сільське господарство є життєво необхідною галуззю народного господарства, оскільки зачіпає інтереси буквально кожної людини. Майже 80% території України займають сільськогосподарські угіддя. Це набагато більше, ніж у країнах Європи. Тому економічні, соціальні, екологічні проблеми сільського господарства в нашій країні є дуже важливою, особливо на сучасному етапі розвитку країни. Адже нині понад 80 % фонду споживання формується за рахунок продукції сільського господарства. Тому виробництво її є найпершою умовою існування людства.

Ключові слова: *сільське господарство, ВВП (валовий внутрішній продукт), макроекономічні параметри, аграрна криза, агропромислове виробництво, агробізнес, товаровиробники.*

Наявні ґрунтово-кліматичні умови і трудові ресурси держави дозволяють створити ефективне конкурентоспроможне на міжнародному рівні сільське господарство. Однак внаслідок об'єктивних і суб'єктивних причин були допущені зволікання у проведенні аграрної реформи, непослідовність і нечіткість у визначенні цілей і завдань її здійснення. В результаті виробничий потенціал сільського господарства використовується далеко не повністю, що призвело до стійкої тенденції спаду виробництва продукції.

Однак для України, яка стала на шлях ринкової економіки, сільське господарство має особливо велике значення тому, що воно є однією з найбільших галузей народного господарства. Про це свідчить ряд важливих макроекономічних параметрів. Найважливішим серед них є частка сільського господарства у валовому внутрішньому продукті держави (ВВП). У 1990 р. вона становила 24,4 %. За роки економічної кризи вказаний параметр почав знижуватися і вже у 1993 р. склав 21,5 %, у 1995 р. – 13,4, в 1999 р. – 12,8 %.

Таке істотне зниження внеску галузі у створення ВВП пояснюється переважно ціновим фактором.

Кризові явища в аграрній економіці, стійкі тенденції спаду виробництва, зниження реальних доходів населення, неплатоспроможність сільськогосподарських товаровиробників та ряд інших негативних явищ значною мірою викликані прорахунками в стратегії і тактиці здійснення аграрної реформи, неузгодженістю практичних процесів з теорією розбудови аграрної економіки в умовах незалежної держави.

В умовах перехідного періоду економіку України, крім загальної, вразила ще й аграрна криза, яка переплелася із фінансовою кризою, структурною кризою та кризами в політиці й ідеології. В основі цього лежать насамперед причини глобального плану макро- та мікроекономічного характеру.

Дослідження проблем агропромислового виробництва має системний комплексний характер. Важливими є багатопланові аспекти розвитку сільського господарства – політичні, економічні, соціально-економічні, соціальні, соціально-психологічні, кадрово-управлінські. Всі вони як елементи єдиного цілого перебувають у діалектичній єдності і взаємозв'язку. Висвітлення в однаковій мірі всіх цих аспектів є досить складним завданням. З метою вирішення проблем, що нагромадилися в аграрному секторі економіки, необхідно:

1. Розробити чітко окреслену політику держави щодо розвитку аграрної сфери, визнати її істинно пріоритетною, закріпивши це в законодавчому порядку.

2. Основними концептуальними положеннями розвитку агропромислового виробництва, в першу чергу виробництва сільськогосподарської продукції, має бути забезпечення такого рівня рентабельності виробництва, який може створити належні умови для розширеного відтворення, підвищення родючості ґрунтів, зменшення забруднення навколишнього природного середовища, збереження й ефективного використання ресурсів, стабілізації і нарощування обсягів виробництва конкурентоспроможної продукції, мінімізації її собівартості, підвищення якості та розширення асортименту, зниження втрат, удосконалення галузевої структури виробництва.

3. Доцільно зорієнтувати економічний механізм регулювання доходів і витрат сільськогосподарських товаровиробників у напрямі забезпечення нормального відтворювального процесу способами, що відповідають збалансованості ринкового попиту і пропозиції. Зокрема, слід ввести цінову підтримку доходів сільськогосподарських товаровиробників, усунувши руйнівні цінові диспропорції в товарообміні між промисловістю і сільським господарством, між містом і селом, постійно регулювати паритет цін на сільськогосподарську продукцію та продукцію промислового виробництва, що надходить селу.

4. Для подальшого розвитку форм і відносин власності слід насамперед створити чіткий механізм процесу приватизації та реалізації прав власності. Процес приватизації має бути економічно прозорим, соціально та політично обґрунтованим, простим і зрозумілим для кожного трудівника.

Створення приватного власника на селі, перетворення великотоварних єдиних господарських структур в самостійні утворення не повинно призводити до руйнування загального стану, втрати реального високотоварного продовольчого ринку, зовнішніх ринків.

5. Низький рівень економічної ефективності (а в багатьох випадках збитковість) виробництва продукції у всіх сферах АПВ зумовив руйнування соціальної інфраструктури оскільки, як правило, фінансування соціальної сфери здійснювалось за рахунок підприємств. Скорочення виробництва загострило проблему зайнятості, поставило на перше місце створення повноцінного цивілізованого ринку праці.

Аналіз основних факторів формування ринку праці свідчить про погіршення демографічної ситуації.

Державна політика зайнятості в сільській місцевості має бути спрямована на забезпечення повної зайнятості наявних трудових ресурсів, залучення в агропромислову сферу, в систему агробізнесу трудових ресурсів із міст, стимулювання переміщення в село промислової переробки сільськогосподарської сировини, інших видів сільськогосподарської діяльності і розвитку соціальної сфери. Для цього слід використати пільговий податок, кредит, формування державних інвестицій для організації фермерських господарств, створення різних акціонерних товариств з виробництва кінцевої продукції експортного спрямування.

Практична реалізація державної політики зайнятості на селі включає наступні основні питання:

а) підтримка економічних процесів, які стимулюють перехід до повноцінного цивілізованого ринку праці і сприяють відродженню українського села;

б) створення матеріальних, правових і кадрових умов для прискорення освоєння ринку праці на селі з необхідною інфраструктурою, що разом з тим виключає масове безробіття і соціальні конфлікти;

в) розробка механізму взаємодії міського і сільського ринків праці, формування цілісного ринкового простору на території України. Особливого вивчення потребує питання щодо сезонних працівників у структурі формування ринку праці.

6. Здійснення аграрної реформи вимагає проведення виробничих, земельних, майнових, господарських і докорінних соціальних перетворень. Вони можуть бути реалізовані лише при економічно виваженій цілеспрямованій соціальній політиці держави на селі, яка повинна сприяти збереженню та стабільному розвитку нації.

7. У перехідний період до ринкових відносин посилюється потреба соціального захисту населення. Найближчим часом слід розробити пропозиції щодо удосконалення системи соціального захисту селян на підприємствах різних форм власності, а також модель організаційно-економічних основ розвитку соціальної інфраструктури сільської території.

8. Необхідно піднести престиж сільськогосподарської праці за допомогою соціально-економічних важелів: удосконалення організації виробництва, системи оплати праці, підвищення рівня механізації трудомістких процесів, поліпшення умов і режиму праці і відпочинку. Вирішити питання створення житлових, культурно-побутових умов сільських жителів, забезпечення сільських населених пунктів всіма необхідними елементами соціальної інфраструктури: газифікацією, дорогами з твердим покриттям, об'єктами побутового обслуговування (їдальні, лазні, пральні, перукарні, магазини, засоби зв'язку тощо), комунального і культурно-освітнього призначення.

9. Якими важкими не були б наслідки економічної кризи, інші негаразди перехідного періоду, вихід з існуючої ситуації, яка склалася в агропромисловому комплексі, лежить на шляхах соціально-економічних реформ, пошуку нових форм і методів організації виробництва і соціальної сфери.

Одним з центральних завдань є активна реалізація дієвої аграрної політики держави, основа якої – аграрна реформа. Аналіз показує, що проблему аграрної реформи, незважаючи на те, що вона має чимало політичних противників, можна розглядати з оптимістичних позицій, хоча питання тактики здійснення реформ залишається актуальним.

Виважена аграрна політика має сприяти подоланню кризи не тільки в галузях АПВ, але і в народному господарстві України. Тому положення реалізації програми стабілізації і розвитку всіх галузей сільськогосподарського виробництва, розробка концепції такої політики і методологічних основ прийняття рішень, які формулюються у даній роботі, є корисними для державотворчих процесів по зміцненню політичної незалежності України.

Література

1. Андрійчук В.Г. – Економіка аграрних підприємств, 2002.
2. Ганганов В. М. Проблеми відродження продуктивності сільськогосподарських земель в Україні // Економіка АПК. – 2003.
3. Земельна реформа. Питання і відповіді. – К., 2001.
4. М.Й. Маліка. – Сільськогосподарська кооперація: суть та проблеми розвитку в Україні (авторський колектив). – К.: ІАЕ УААН. 1999.
5. Рябоконт В.П. Соціально-психологічні аспекти сільськогосподарської праці та її оплати в умовах становлення ринку // Економіка АПК. – 1999.

Экономические и социальные проблемы развития сельского хозяйства Украины в современных условиях**Жоголко А.В., Бобир Ю.О.**

В каждом государстве, в любом обществе сельское хозяйство является жизненно необходимой отраслью народного хозяйства, поскольку затрагивает интересы буквально каждого человека. Почти 80% территории Украины занимают сельскохозяйственные угодья. Это больше, чем в странах Европы. Поэтому экономические, социальные, экологические проблемы сельского хозяйства в нашей стране очень важна, особенно на современном этапе развития страны. Ведь сейчас более 80% фонда потребления формируется за счет продукции сельского хозяйства. Поэтому производство ее является первейшим условием существования человечества.

Ключевые слова: сельское хозяйство, ВВП (валовой внутренний продукт), макроэкономические параметры, аграрный кризис, агропромышленное производство, агробизнес, товаропроизводители.

Economic and social problems of agriculture of Ukraine in modern terms**Zhoholko A.V., Bobyr Y.O.**

In every state, in any society, agriculture is a vital sector of the economy, as affect the interests of virtually everyone. Almost 80% of the territory of Ukraine farmland. It is much more than in Europe. Therefore, economic, social and environmental problems of agriculture in our country is very important, especially at the present stage of development. It is now over 80% of the consumption fund formed by the products of agriculture. Because its production is the first condition of existence of mankind.

Keywords: agriculture, GDP (gross domestic product), macro-economic parameters, agrarian crisis, agricultural producers, agribusiness, commodity producers.

УДК 005.336.4:657.341.1

**СИНТЕЗОВАНИЙ КАПІТАЛ РЕГІОНУ: ІННОВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ
КОНТРОЛЮ ЯК ФУНКЦІЇ УПРАВЛІННЯ****Т.Г. КАМІНСЬКА,**

кандидат економічних наук, доцент кафедри бухгалтерського обліку і аудиту
Національного університету біоресурсів і природокористування України,
м. Київ, Україна

У статті розглядається синтезований капітал як поєднання людського, інтелектуального і соціального капіталу на регіональному рівні. Висвітлено позиції видатних учених, які тією чи іншою мірою досліджували означену

проблему. Доведено, що удосконалення контролю і регулювання ринку робочої сили є необхідним для оптимізації управління синтезованим капіталом регіону.

Ключові слова: синтезований капітал, інноваційний аспект, контроль, управління, капітал регіону.

Постановка проблеми. Стійка увага науковців до формування і ефективного використання людського, інтелектуального і соціального капіталу на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях свідчить про те, що сьогодні існують передумови для розгляду всіх різновидів капіталу одночасно. Мова йде про синтезований капітал, який акумулює людський, інтелектуальний і соціальний капітал. Його розгляд дасть можливість більшою мірою оптимально визначати тенденції регіонального розвитку, оцінити ресурсний потенціал регіону. Таким чином, стають актуальними питання, що стосуються управління синтезованим капіталом регіону для вітчизняної теорії та практики.

Аналіз останніх досліджень. Визначення категорії «інтелектуальний капітал» було запропоноване багатьма дослідниками, які займалися вирішенням питань, пов'язаних з формуванням та використанням людського, інтелектуального і соціального капіталу. Так, значний внесок у дослідженні цієї категорії зроблений в роботах вітчизняних учених І.В.Алексєєва, О.Амосова, Ф.Бутинця, Г.Кірейцева, Н.Малюги, Н.Гавкалової, О.Кендюхова, В.Кузьмінського, Н.Маркової, Л.Михайлової, П.Саблука, А.Чухно. Саме завдяки цим дослідникам була представлена етимологія категорії «інтелектуальний капітал», визначена його структура, проаналізовані особливості його формування та використання [1, 2, 3, 4, 5, 6].

Вивченням людського капіталу займалися видатні вітчизняні наукові діячі, а початок дослідженням було покладено Д. Богинею і О. Грішнвою, які по праву вважаються родоначальниками цього наукового напрямку в Україні.

Соціальний капітал, на нашу думку, найменш досліджений в Україні, що можна пов'язати з особливостями вітчизняної соціального середовища і бізнесу, українським менталітетом. Таким чином, при всій глибині і багатогранності досліджень, проведених вітчизняними науковими діячами, розгляд синтезованого капіталу може бути здійснено на основі комплексного підходу, що дозволяє, на нашу думку, використовувати інноваційну компоненту в дослідженні.

Метою статті є обґрунтування теоретико-методологічних основ контролю як функції управління синтезованим капіталом. Досягнення мети дослідження зумовило необхідність формулювання та вирішення наступних завдань: розглянути синтезований капітал та інноваційні аспекти управління ним; довести, що трудові ресурси регіону є основою його соціально-економічного розвитку, що вдосконалення контролю й регулювання ринку робочої сили є необхідним для оптимізації управління синтезованим капіталом регіону.

Виклад основного матеріалу. Розгляд процесів управління синтезованим капіталом доцільно почати з обґрунтування актуальності досліджень регіонального розвитку у вітчизняній теорії та практиці. У контексті викладеного вище слід нагадати, що регіон визначається як конкретна частина території країни, що характеризується єдністю та однорідністю. Автор поділяє точку зору дослідників [2], що пропонують визначення регіону як території, яка виділена в результаті соціальних і економічних процесів, визначених функціональними інтерактивними зв'язками і без остаточно встановлених кордонів.

Не викликає сумніву те, що регіони є основою забезпечення соціально-економічного розвитку держави, стабільність якої в умовах виходу країни з глобальної кризи досягається надзвичайно важко. Враховуючи той факт, що розвиток регіонів не є рівномірним, особливо у великих за територією і чисельністю населення державах, в межах наукових шкіл була глибоко досліджена ресурсна основа і зроблений наголос на тому, що ресурсозабезпеченість регіону є одним з факторів його ефективного розвитку. Щодо ресурсів, в якості яких розглядають матеріальні, фінансові, інформаційні, трудові, то, крім забезпеченості ними на рівні регіону, здійснюється ще і їх акумулювання та використання. Трудові ресурси в регіоналістиці розглядаються рядом дослідників [2] як основа соціального розвитку регіону, що обмежує розуміння багатоаспектної природи трудових ресурсів. Автор вважає, що людські ресурси істотно впливають на економічні показники регіонального розвитку внаслідок того, що потенціал трудових ресурсів визначає успішність процесів, пов'язаних з формуванням і використанням людського та інтелектуального капіталу. Таким чином, доцільно оперувати соціально-економічним розвитком регіону, який більшою мірою забезпечується акумулюванням та управлінням синтезованого капіталу.

Виходячи з того, що синтезований капітал є новою категорією в економічній науці, процеси управління ним належать до інноваційних, так як управління, наприклад, інтелектуальною складовою у вигляді інтелектуального капіталу, призводить до генерування об'єктів інтелектуальної власності, наявність яких характеризує інноваційну активність підприємств регіону. Регіональний ринок об'єктів інтелектуальної власності, в свою чергу, також характеризує інноваційну активність інститутів на мезорівні. Управління на макрорівні передбачає виділення соціально-економічного, демографічного, бізнес- та інноваційного середовища. Викладене вище дає можливість оперувати інноваційним аспектом синтезованого капіталу, до складу якого входить інтелектуальний капітал. А інноваційне управління і, відповідно контроль як функція управління, на рівні регіону передбачає крім акумулювання синтезованого капіталу управління процесами його розподілу і перерозподілу та забезпечення ефективності цих процесів.

Ефективний розподіл синтезованого капіталу визначається як розподіл благ між споживачами таким чином, що будь-який розподіл, що здійснюється з

метою в більшій мірі задовольнити бажання одних споживачів, призводить до зменшення задоволення інших [3, с. 957]. Не піддаючи сумніву подане визначення, в основі якого лежить концепція Паретто-ефективності, слід відзначити, що сучасне інноваційне детерміноване розуміння природи ефективності базується на законах збереження енергії, внаслідок чого можна висунути припущення про те, що в процесі розподілу задоволеними повинні бути всі учасники, які здійснюють діяльність без зниження рівня задоволеності інших. Такий стан управління близький до ідеального, що відповідає принципу оптимізації та раціоналізації управління на рівні регіону.

Синтезований капітал на рівні регіонального управління виникає в процесі формування і використання інтелектуального, людського і соціального капіталу трудових ресурсів регіону. При цьому синтезований капітал несе в собі велику цінність, якщо розглядати його як основу інноваційно-інвестиційного розвитку регіону, тому що завдяки саме синтезованому капіталу генеруються об'єкти інтелектуальної власності, формуються компетенції та компетентність, будуються міцні соціальні зв'язки. При цьому необхідно підкреслити, що люди проживають, навчаються, працюють в неоднакових умовах, диференційовано сприймають інформацію, мають різні здібності, майстерність, креативність, що призводить до нерівномірності процесів акумулювання синтезованого капіталу. В територіальному аспекті безпосередньо капітал накопичується по-різному: у великих містах з переважаючою кількістю вищих навчальних закладів більш інтенсивно, ніж у малих містах і сільській місцевості. Звичайно ж, таке акумулювання та первинний розподіл синтезованого капіталу піддається певній логіці, так як на низькому рівні є цільовий розподіл випускників вузів, має місце низький рівень як матеріальної, так і нематеріальної мотивації до зайнятості висококваліфікованих працівників в невеликих містах і селах.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Наявність проблемних аспектів у розподілі та перерозподілі синтезованого капіталу і аналіз впливу негативних факторів обумовлюють необхідність подальших досліджень і розробки пропозицій, за допомогою реалізації яких управління процесами розподілу та перерозподілу синтезованого капіталу буде оптимальним, раціональним і ефективним для всіх, без винятку, людей, які формують синтезований капітал. Серед таких пропозицій можна виділити:

- ✓ накопичення синтезованого капіталу регіону з подальшим його розподілом і перерозподілом, адже синергія, яка отримується від взаємодії інтелектуального, людського і соціального капіталу дає можливість розглядати синтезований капітал як такий, використання якого забезпечує інноваційно спрямований і соціально-економічний регіональний розвиток;

- ✓ створення умов для трансформації синтезованого капіталу в геоекономічний капітал регіону;

✓ вдосконалення *контролю* та регулювання ринку робочої сили з метою ефективного розподілу і перерозподілу синтезованого капіталу шляхом забезпечення паритетності між попитом і пропозицією робочої сили, що досягається чіткою спеціалізацією випускників вузів, які мають сформовані компетенції, а це відповідає вимогам вітчизняних роботодавців у регіональному контексті;

✓ формування соціально-економічного механізму ефективності управління синтезованим капіталом, що включає інститути на макро-, мезо- та мікрорівні, які забезпечують, підтримують, регулюють та контролюють процеси управління синтезованим капіталом з метою забезпечення ефективності даного управління.

Таким чином, забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів України в межах активізації інноваційно-інвестиційного розвитку держави можливе при розгляді синтезованого капіталу як основи розвитку регіону і забезпечення ефективності управління капіталом. Ефективність управління синтезованим капіталом в регіональному аспекті може бути досягнута за рахунок оптимізації процесів розподілу і перерозподілу з метою забезпечення рівномірності його накопичення і, як наслідок, підвищення «привабливості» населених пунктів як всередині регіону (малі міста, села), так і регіону в цілому.

Література

1. Алексеев И.В. Формування інтеграційних об'єднань на засадах промислово-фінансових груп як чинник розвитку інноваційної діяльності в Україні / І.В.Алексеев, Л.П.Бондаренко // Бизнес-информ. – 2010. – № 11. – С. 108-111.
2. Амосов О. Ю. Регіонально-адміністративний менеджмент : навч. посіб. / [О. Ю. Амосов, В. В. Мамонова, Ю. О. Куц та ін.]; за заг. ред. проф. В. В. Мамонової. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2010. – 188 с.
3. Большой экономический словарь / Под ред. А. Н. Азраиляна. – 7-е издание, доп. – Институт новой экономики, 2008. – 1472 с.
4. Інноваційна діяльність в аграрній сфері : інституціональний аспект монографія / [Саблук П.Т., Шпикуляк О.Г., Курило Л.І. та ін.] – К.: ННЦ ІАЕ, 2010. – 706 с.
5. Кайнова Т.В. Синтезований капітал як засіб антикризового управління персоналом підприємств Харківського регіону / Кайнова Т.В., Т.А.Власенко // Управління розвитком. – 2011. - № 21 (118). – С. 155-157.
6. Теоретичні основи інтеграції капіталів / В.О. Кузьмінський // Фінанси України. – 2003. - № 2. – С. 124 – 131.

Синтезированный капитал региона: инновационный аспект контроля как функции управления
Каминская Т.Г.

В статье рассматривается синтезированный капитал как соединение человеческого, интеллектуального и социального капитала на региональном уровне. Освещены позиции известных ученых, которые в той или иной мере исследовали эту проблему. Доказано, что усовершенствование контроля и регулирование рынка рабочей силы есть необходимым для оптимизации управления синтезированным капиталом региона.

Ключевые слова: синтезированный капитал, инновационный аспект, контроль, управление, капитал региона.

Synthesized capital of region: innovative aspect of control as a function of management

Kaminska T.G.

In the article the synthesized capital as combination of human, intellectual and social capital is examined at regional level. Positions of prominent scientists, which investigated the marked problem in different degree, are reflected. It is proved that improvement of control and adjusting of labour market are necessary for optimization of the synthesised capital management of region.

Keywords: the synthesized capital, innovative aspect, control, management, capital.

УДК 657.446

АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІКСОВАНОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПОДАТКУ ЯК ОБ'ЄКТА ОБЛІКУ

О. А. КУШНІРЕНКО,

аспірант Національного університету біоресурсів та природокористування
України, м. Київ, Україна

Науковий керівник: Кірейцев Г.Г., доктор економічних наук, професор

Здійснюється теоретичний аналіз ефективності функціонування спеціального режиму оподаткування фіксованим сільськогосподарським податком в сучасних умовах господарювання, окреслено перспективи цього податку та викладено науково-обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення його обліку.

Ключові слова: податковий кодекс, податкова система, фіксований сільськогосподарський податок, сільськогосподарський товаровиробник.

Постановка проблеми. Податки виступають важливим інструментом макроекономічного регулювання економіки, перерозподілу валового внутрішнього продукту на цілі економічного розвитку і соціальних гарантій

населенню, розвитку науки, освіти, охорони здоров'я, культури, забезпечення демократії та прав людини в державі. Тому умовою успішного функціонування економіки держави має стати ефективна система оподаткування як у цілому, так і в сільському господарстві зокрема [1]. З цією метою законодавець у Податковому кодексі залишив сільгосптоваровиробникам можливість використовувати альтернативну систему оподаткування – фіксований сільськогосподарський податок (далі ФСП), який якнайкраще враховує специфіку сільськогосподарської діяльності.

Однією з найважливіших подій в існуванні цього податку було прийняття Податкового кодексу України (далі ПКУ), в якому главою 2 розділу XIV регулюється сплата ФСП. Однак, такий крок в податковій сфері можна назвати більш політичним, ніж науково обґрунтованим рішенням, що, зокрема підтверджується численними мітингами та акціями протесту невдоволених підприємців. Що в свою чергу викликає необхідність вдосконалення деяких положень ПКУ, в тому числі і порядок справляння та обліку ФСП.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання застосування спеціального режиму оподаткування ФСП входить у коло наукових інтересів багатьох учених. Зокрема цій проблематиці присвячено праці відомих вітчизняних дослідників Л. Тулуша, В. Синчака, Н. Прокопенко, Н. Танклевської, В. Андрущенко, В. Федосова, Л. Синявської, В. Уркевича та інших. Віддаючи належне їх науковим напрацюванням, варто наголосити, що питання використання ФСП, особливо у сучасних умовах, вимагає додаткових наукових досліджень та розробки дієвого механізму прямого оподаткування сільськогосподарських товаровиробників і відображення його в обліку, що і зумовлює актуальність та новизну запропонованої теми статті.

Мета та завдання дослідження – здійснити теоретичний аналіз позитивних та негативних аспектів спеціального режиму оподаткування фіксованим сільськогосподарським податком в сучасних умовах господарювання як об'єкта обліку, та запропонувати обґрунтовані шляхи його вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. ФСП було введено в дію з 1 січня 1999 року на підставі Закону України «Про фіксований сільськогосподарський податок» як тимчасовий податок який мав діяти до 2009 року (стаття 9) [2]. З прийняттям ПКУ, в якому сплата ФСП регулюється главою 2 розділу XIV, дія цього податку продовжена на невизначений термін. На нашу думку, цьому сприяла стабільність ФСП протягом тривалого часу за своїм призначенням щодо надходження коштів до місцевих бюджетів (рис. 1) та у більшій мірі спрямованість його на виведення сільського господарства з кризової ситуації, що склалась на селі.

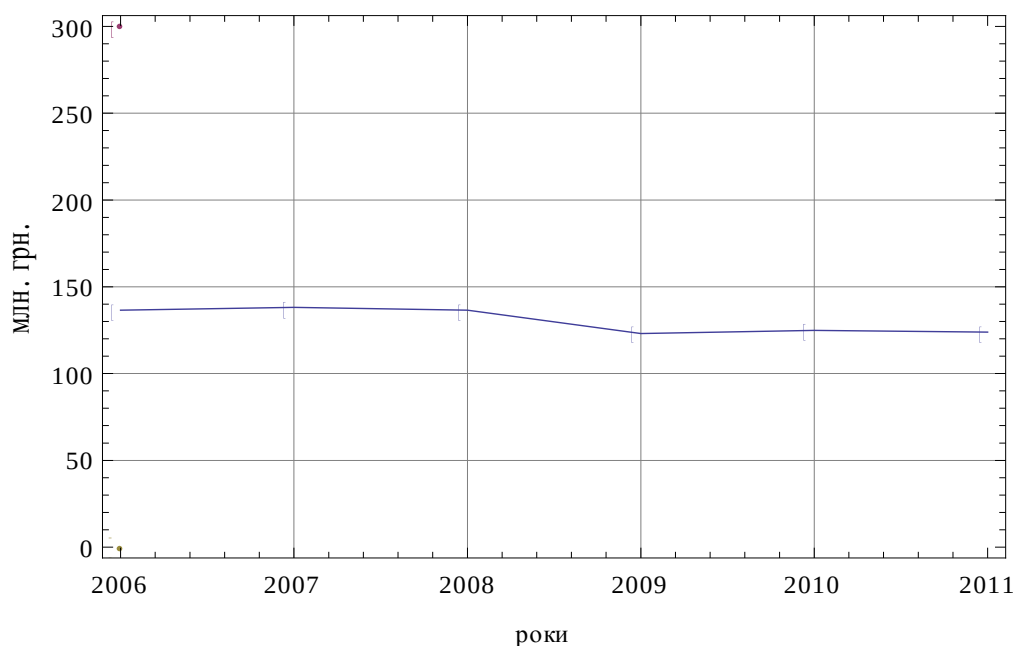

Рис. 1 Динаміка щомісячних надходжень фіксованого сільськогосподарського податку до місцевих бюджетів у 2006 – 2011 роках

Примітка: розроблено автором за даними Інституту бюджету та соціально-економічних досліджень [3].

Відповідно до змін у податковому законодавстві, ФСП з 2011 року сплачується сільськогосподарськими підприємствами фактично в рахунок двох прямих податків: податку на прибуток підприємств та земельного податку (крім земельного податку за земельні ділянки, що не використовуються для ведення сільськогосподарського товаровиробництва). Це відіграє позитивну роль у спрощенні податкових відносин між платниками податку та державою, а також сприяє суттєвому зниженню податкового навантаження.

В даний час існують певні неточності у визначенні платників ФСП. Відповідно до п.п. 301.1 ПКУ платниками ФСП можуть бути сільськогосподарські товаровиробники, у яких частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75 відсотків. В разі коли за звітний рік дана вимога не виконується, такий платник в наступному році сплачує податки на загальних підставах.

При цьому процедури контролю податковими органами за даним критерієм та коригування таких податкових зобов'язань їх платниками, протягом звітного року, не передбачено. Така ситуація створює можливості для зловживань платниками ФСП.

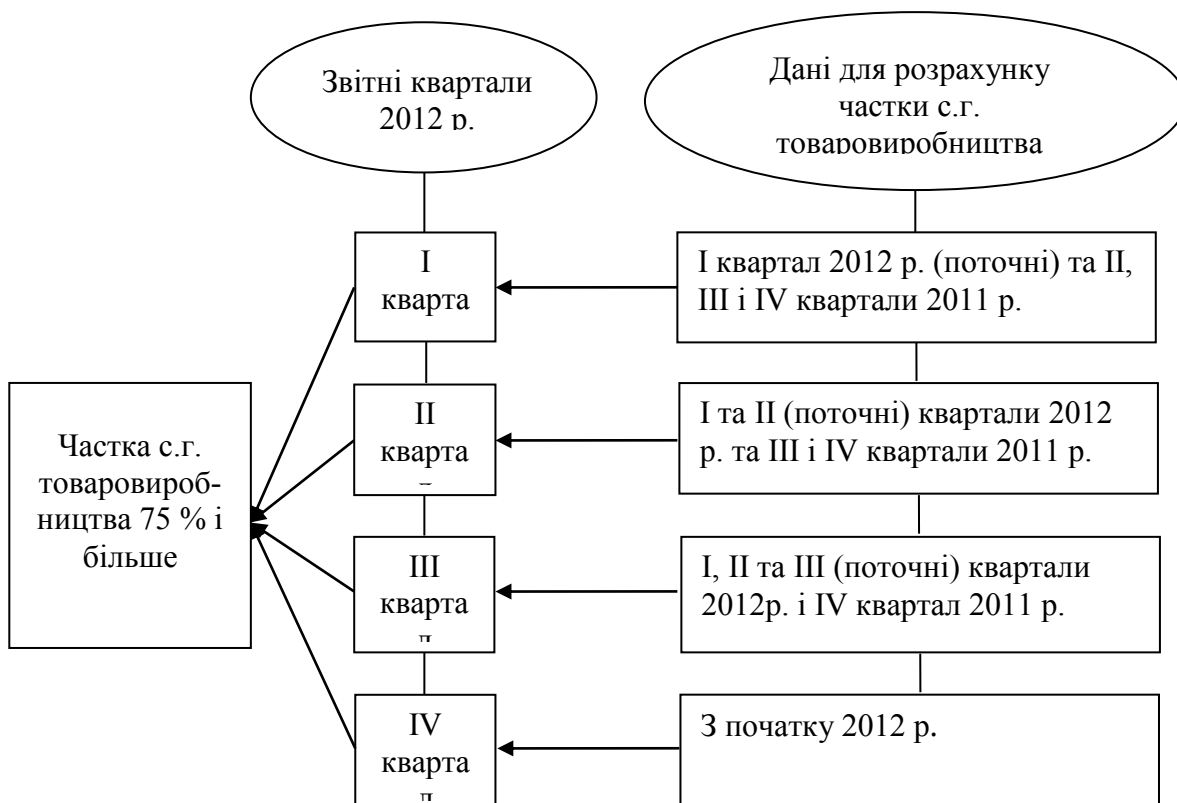
Адже, будь-яке підприємство рік пропрацювавши і підтвердивши звітністю дотримання «критерію 75 %» отримує право переходу на сплату ФСП, а в наступному році це підприємство вже має законне право займатись будь-якою справою відмінною від сільського господарства, в тому числі й комерційною і при цьому користується перевагами сплати ФСП, без будь-яких наслідків. Тому, таку ситуацію потрібно виправити та виявити таких платників,

які лише прикриваються сільськогосподарською діяльністю з подальшим переведенням їх на загальну систему оподаткування. На нашу думку, необхідно запровадити норму, яка б передбачала обов'язковість підтвердження статусу платника ФСП щоквартально, проте при цьому для розрахунку питомої ваги виручки від реалізації сільськогосподарської продукції, продуктів її переробки та вартості супутніх послуг у загальному валовому доході підприємства бралися б дані не лише звітного кварталу (як це передбачалось редакцією Закону України від 24 червня 2004 року № 1878), а загалом діяльність підприємства за останні 12 місяців (в тому числі місяців звітного кварталу).

Таким чином, підприємство звітуючись про діяльність за перший квартал поточного року, для підтвердження «критерію 75 %» повинно включати дані за II, III та IV квартали минулого року; звітуючись за II квартал, підприємство включатиме дані за III, IV квартали минулого року та I квартал поточного року і т.д. (рис. 2).

Такий підхід дозволить виявити з числа платників ФСП тих, які «прикриваються» даним спецрежимом для ухиляння від сплати податків, а також максимально врахувати сезонність сільськогосподарського виробництва. Як відомо, виробничий цикл в сільському господарстві тримає близько року, а найбільше продукції у таких господарствах реалізовується в третьому і четвертому кварталах, то це зумовлює надходження грошових потоків в господарство несистематично. Тому передбачення норми щодо обчислення питомої ваги виручки від реалізації сільськогосподарської продукції, продуктів її переробки та вартості супутніх послуг у загальному валовому доході підприємства за менший період ніж 12 місяців, не відповідатиме природі фінансових потоків від операційної діяльності у галузі [4, с. 137].

Порядок поквартального розрахунку частки сільськогосподарського товаровиробництва

Примітка. Складено та розроблено автором

Крім того, доцільно запровадити норму, якою б передбачалося переведення платника ФСП на загальні умови оподаткування в разі невиконання ним «критерію 75 %» вже з наступного кварталу за кварталом, в якому така вимога була порушена.

Оремо слід звернути увагу й на інший, не менш важливий аспект фіксованого сільськогосподарського податку. Тут мається на увазі вимоги п.п. 302.1 ст. 302 ПКУ, яким передбачено, що об'єктом оподаткування ФСП для сільськогосподарських товаровиробників є площа сільськогосподарських угідь (ріллі, сіножатей, пасовищ і багаторічних насаджень) та земель водного фонду (внутрішніх водойм, озер, ставків, водосховищ), що перебуває у власності сільськогосподарського товаровиробника або надана йому у користування, в тому числі на умовах оренди. Таким чином, законодавець допускає можливість переходу на спрощену систему оподаткування (ставати платниками ФСП) будь-яким сільськогосподарським товаровиробником, навіть і тим, що мають 1 гектар таких угідь [5, с. 411].

Така норма кодексу є недосконалою, оскільки допускає нерівномірність розподілу податкового тягара між підприємствами галузі різної спеціалізації. Так, якщо в господарстві, що спеціалізується на вирощуванні продукції рослинництва значні площі сільськогосподарських угідь, то сума ФСП цього господарства за один і той самий період буде значно перевищувати суму податку господарства, що спеціалізується на виробництві продукції тваринництва. Оскільки в господарствах тваринницької галузі незначні земельні площі. Таким чином, податкове навантаження ФСП конкретного підприємства в значній мірі залежить від галузевої приналежності останнього при фіксованих ставках податку.

Вирішити окреслені вище проблеми можливо із введенням мінімальної сукупної нормативної вартості сільськогосподарських угідь (ріллі, сіножатей, пасовищ і багаторічних насаджень) та земель водного фонду, що перебуває у власності сільськогосподарського товаровиробника в розрахунку на одного середньорічного працівника. Тобто, платником ФСП можна було б вважати особу, яка б мала площу земель сільськогосподарського призначення (виражену в грошовому вимірнику виходячи з нормативної вартості) еквівалентну (або більшу) встановленій мінімальній сукупній нормативній вартості таких угідь на 1 середньорічного працівника господарства.

За нормативну (необхідну) сукупну вартість, як одну з вимог щодо набуття статусу платника ФСП, можна взяти фактичну вартість земельного паю, що припадає на одного пайовика відповідного району. Такі дані є в кожному регіоні. Причому, навіть за умови, коли сільськогосподарські угіддя

знаходяться в інших районах, ніж господарюючий суб'єкт, то за базову (порівняльну) вартість земельного паю можна брати вартість, що склалась за основним (переважним) місцем розташування господарства.

Таким чином, для віднесення суб'єкта господарювання до платника ФСП, зокрема такого, що спеціалізується на вирощуванні продукції рослинництва, необхідно взяти загальну вартість сільськогосподарських угідь (ріллі, сіножатей, пасовищ і багаторічних насаджень) та земель водного фонду, що перебуває у власності сільськогосподарського товаровиробника або надана йому у користування, у тому числі на умовах оренди, поділити на середньорічну чисельність працівників господарства. Визначену таким чином розрахункову вартість наявних сільськогосподарських угідь, необхідно зіставити з вартістю земельного паю, що припадає на одного пайовика відповідного району. І на основі цього порівняння податковою інспекцією робиться висновок про віднесення (чи відмову про віднесення) господарства до платника ФСП.

Пропонований спосіб визначення мінімальної сукупної нормативної вартості угідь для одержання статусу платника ФСП доцільно запровадити для всіх сільськогосподарських товаровиробників рослинницького напрямку. Таке обмеження у запровадженні мінімальної сукупної вартості сільськогосподарських угідь для визначення платників даного податку на першому етапі може призвести до зменшення їхньої кількості (але це буде об'єктивно і справедливо), а також сприятиме збільшенню робочих місць в галузі, що на сьогоднішній день є надзвичайно важливим питанням.

Оскільки, на сьогодні в Україні не існує єдиної класифікації сільськогосподарських товаровиробників, яка б враховувала спеціалізацію такого підприємства, його розміри, місце розташування, природно-кліматичні умови, структуру сільськогосподарських угідь та їх якість, то наведене унеможливорює застосування такого показника, як мінімальної площі сільськогосподарських угідь для визначення платників ФСП [2, с. 411].

В продовження думки, зазначимо, що запропонований порядок набуття статусу платника ФСП для господарств, які спеціалізуються на виробництві продукції тваринництва є несуттєвим. Адже тут існують свої специфічні особливості, які також необхідно враховувати.

У першу чергу, для цілей оподаткування, необхідно окремо класифікувати підприємства тваринницького спрямування які безпосередньо займаються такою діяльністю (наприклад, птахофабрики, тваринницькі комплекси та інші подібні суб'єкти) з незначною площею угідь, а також господарства, що закупають худобу і додатково відгодовують її (2-6 місяці), а потім реалізують. Для обох типів (груп) підприємств спільним є те, що земля є лише просторовим базисом, а вирощування сільськогосподарських культур – лише супутньою діяльністю.

Неврегулювання даного питання спотворює не лише порядок визначення платника ФСП та об'єктивну суму його сплати, а й не стимулює до виробництва продукції тваринництва для першого типу підприємств.

Враховуючи, що в Україні розпочато заходи з реформування відновлення тваринництва, розроблено державну цільову програму розвитку тваринництва, можна окреслити кілька шляхів у вирішенні поставленого питання.

Для підприємства тваринницького спрямування які безпосередньо займаються такою діяльністю (птахофабрики, тваринницькі комплекси) умовами переведення на спеціальну систему оподаткування можна залишити як і для сільськогосподарських товаровиробників, що спеціалізуються на виробництві продукції рослинництва. Іншим шляхом врегулювання даного питання, для таких господарств може бути встановлення тих самих вимог, але із застосуванням пониженої (наприклад 50 %) нормативної сукупної вартості сільськогосподарських угідь в розрахунку на 1 середньорічного працівника.

З метою стимулювання виробництва продукції тваринництва, для платників ФСП, що займаються дорощуванням великої рогатої худоби, птиці та свиней і які не забезпечені достатніми площами земель для виробництва власних кормів, найбільш прийнятним інструментом регулювання є встановлення максимального рівня виручки від реалізації отриманої таким шляхом продукції на 1 гектар угідь, що перебувають у власності господарства або надані йому на правах оренди [6, с. 277]. Перевищення отриманої виручки платником ФСП за звітний період, максимально встановленої, позбавлятиме права перебувати його платником цього податку з подальшим переведенням на загальні умови.

Іншим способом у врегулюванні цієї ситуації може бути встановлення мінімальних площ угідь, необхідних для утримання однієї тварини з подальшим їх множенням на загальну кількість худоби за звітний період. Такий підхід дозволить стимулювати керівників таких господарств до залучення додаткових сільськогосподарських угідь, що позитивно вплине й на платежі до бюджету. Зазначений спосіб віднесення суб'єкта господарювання до платника ФСП може бути адаптований в інший окремий критерій, передбачений, зокрема для птахофабрик та птахівничих господарств. З метою забезпечення рівномірного розподілу податкового тягара серед виробників такої галузі, доцільно передбачити мінімальну норму забезпеченості таких підприємств власними кормами, які використовуються на годування птиці. Таку величину доцільно встановити на рівні 20 – 30 % (у залежності від частки, передбаченої для статусу сільгоспвиробника) від тієї кількості, яка споживається протягом року у виробничому процесі. Для встановлення об'єктивного розмірів цього критерію необхідні додаткові дослідження, експериментальне запровадження та глибокий аналіз виробничої та фінансової діяльності господарств за такий період, але сама можливість існування такого критерію має бути, на нашу думку, передбачена. Безумовно, таке запровадження сприятиме необхідності

розширення сільськогосподарських угідь та їхньому ефективному використанню вказаними суб'єктами господарювання. Причому, об'єктом оподаткування вони залишатимуться й надалі. Водночас це позитивно вплине на збільшення коштів до бюджету та зменшить ухилення від оподаткування [5, с. 412].

З огляду на зазначене вважаємо, що для об'єктивного відображення специфіки фінансових відносин в галузі при оподаткуванні сільськогосподарських підприємств необхідно упорядкувати визначення «сільськогосподарський товаровиробник» та дати визначення поняттю «сільськогосподарське товаровиробництво». У визначенні платника ФСП, яке наводиться в п.п. 301.1 ПКУ законодавець вказав, що такими платниками, можуть бути сільськогосподарські товаровиробники, у яких частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75 відсотків. На нашу думку, «критерій 75 %» в більшій мірі стосується самого поняття сільськогосподарський товаровиробник, адже якщо не виконуватиметься така вимога, то це вже буде зовсім інший товаровиробник. Тому, пропонуємо дефініцію «сільськогосподарський товаровиробник» викласти в такій послідовності (п.п. 14.1.235 ст. 14 ПКУ):

«Сільськогосподарський товаровиробник – юридична особа незалежно від організаційно-правової форми, яка зареєстрована у належному порядку (відповідно до КВЕД ДКУ за групами 01.1 – 01.4 секції А), яка займається виробництвом сільськогосподарської продукції та/або розведенням, виробництвом та виловом риби у внутрішніх водоймах (озерах, ставках та водосховищах) та її переробкою на власних чи орендованих потужностях, у тому числі власновиробленої сировини на давальницьких умовах, та здійснює операції з її постачання, в якій валовий дохід, отриманий від операції з реалізації продукції (отриманої від такої діяльності) власного виробництва та продукції її переробки, а також супутніх такої продукції послуг, за наявності сільськогосподарських угідь (ріллі, сіножатей, пасовищ і багаторічних насаджень тощо) та/або поголів'я сільськогосподарських тварин у власності, користуванні, у тому числі й на умовах оренди, за попередній звітний (податковий) рік перевищує 75 відсотків загальної суми валового доходу».

Враховуючи наведене вище визначення, пропонуємо дефініцію поняття «сільськогосподарське товаровиробництво», яке законодавець використовує в кодексі, однак тлумачення його не наводить: «Сільськогосподарське товаровиробництво – діяльність сільськогосподарського товаровиробника з використанням живої праці, результатом якої є отримання продукції, яка пов'язана з біологічними процесами її вирощування (біологічним перетворенням), та/або з відгодуванням, виловлюванням, збиранням, що призначена для споживання в сирому і переробленому вигляді та для використання на нехарчові цілі, а також для подальшого обміну чи купівлі-продажу у вигляді товару».

Висновки та перспективи подальших розвідок. В статті обґрунтовано необхідність та запропоновано норму, яка передбачає обов'язковість підтвердження статусу платника ФСП щоквартально.

Окремо обґрунтовано необхідність у запровадженні норми, щодо переходу сільськогосподарського підприємства на спрощену систему оподаткування, суть якої заключається в розрахунку нового показник такого, як мінімальна сукупна нормативна вартість сільськогосподарських угідь (ріллі, сіножатей, пасовищ і багаторічних насаджень) та земель водного фонду, що перебуває у власності сільськогосподарського товаровиробника в розрахунку на одного середньорічного працівника. В статті наводяться пропозиції, щодо вдосконалення порядку набуття статусу підприємством платника ФСП з врахуванням галузевої приналежності таких товаровиробників, а саме підприємств рослинницького та тваринницького спрямування.

В даній статті вдосконалено поняття сільськогосподарський товаровиробник, та вперше дано визначення поняттю «сільськогосподарське товаровиробництво».

Література

1. Левченко Н.М. «Фіксований сільськогосподарський податок як найдавніший важіль державного регулювання економічних процесів в АПК» // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2010. – № 1 (37). – 464 с.
2. Про фіксований сільськогосподарський податок: Закон України від 17 грудня 1998 р., № 320-XIV // Відомості Верховної Ради України – 1999. - № 5-6. Ст. 39
3. Щомісячний моніторинг основних індикаторів бюджетної системи України станом на 01.12.2011. – Режим доступу: <http://www.ibser.org.ua>
4. Синявська Л.В. Оподаткування сільськогосподарських підприємств та шляхи його вдосконалення, дисертація на здобуття наукового ступеня к.е.н., Київ 2006.
5. Синчак В.П. Система оподаткування у сільському господарстві України: теорія, методологія та практика: Монографія. – Хмельницький: Видавництво ХУУП, 2008. 476 с.
6. Тулуш Л.Д., Проніна В.І., Сеперович Н.А. Оподаткування сільськогосподарських товаровиробників: стан та перспективи розвитку. – Львів, 2009. – 296 с.
7. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010р., № 2755-17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua

Аспекты совершенствования фиксированного сельскохозяйственного налога как объекта учета

Кушниренко А.А.

Осуществляется теоретический анализ эффективности функционирования специального режима налогообложения фиксированным сельскохозяйственным налогом в современных условиях хозяйствования, намечены перспективы этого налога и изложены научно обоснованные предложения по усовершенствованию его учета.

Ключевые слова: *налоговый кодекс, налоговая система, фиксированный сельскохозяйственный налог, сельскохозяйственный товаропроизводитель.*

Aspects Of Improving Fixed Agricultural Tax As An Object Of Accounting

O.A. Kushnirenko

Provided the theoretical analysis of the fixed agricultural tax special taxation form functioning in the current economic conditions, outlined the prospects of this tax and presented scientific and reasonable proposals to improve its accounting.

Keywords: *tax code, tax system, fixed agricultural tax, agricultural producer.*

УДК 331.108.26

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

О.В.МАРТИНОВА,

асистент кафедри менеджменту ВП НУБіП України
«Ніжинський агротехнічний інститут», м. Ніжин, Україна

В статті розглядаються основні проблеми та перспективи розвитку агропромислового комплексу України в умовах глобалізації.

Ключові слова: *агропромисловий комплекс, державне регулювання, глобалізація.*

Постановка проблеми. Світове господарство сьогодні характеризується процесами, пов'язаними з глобалізацією господарських зв'язків, посиленням взаємозалежності країн та регіонів світу, поглибленням міжнародного поділу і кооперації праці. Реальне входження країни у світовий політичний та економічний простір потребує адаптованості її національної економіки до найважливіших тенденцій зовнішнього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Все більше дослідників звертають увагу на особливості розвитку агропромислового комплексу України в умовах глобалізації. Специфіка функціонування АПК України в умовах глобалізації, її специфічні аспекти розглянуто в роботах таких авторів, як Л. Л. Антонюк, Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник, О. М. Шпичак та інші. Однак,

цілісна система ефективної адаптації вітчизняного агропромислового комплексу до нових вимог господарювання досі не вироблена.

Постановка завдання. Проаналізувати основні проблеми, які стримують розвиток агропромислового комплексу України, а також розробити основні напрями його ефективного розвитку в умовах глобалізації економіки України.

Виклад основного матеріалу. Сучасний агропромисловий комплекс України є важливим сектором економіки країни, оскільки у ньому зосереджена майже третина основних виробничих фондів, працює четверта частина населення, зайнятого у національному господарстві, виробляється понад 20% валового суспільного продукту та третина національного доходу, формується 70% роздрібного товарообігу.

Однак, агропромисловий комплекс України нині переживає не найкращі часи. Сільське господарство країни є проблемною нестабільною галуззю, яка практично не забезпечена сучасною технікою та новими технологіями, що призводить до низької продуктивності виробництва та не конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на світовому ринку [1].

Така складна ситуація, що склалася в агропромисловому комплексі України пояснюється наступними чинниками:

- невиконанням завдань стратегічних напрямків розвитку агропромислового комплексу та аграрної реформи в Україні;
- фізичним, технологічним та моральним зношенням основних виробничих фондів сільськогосподарських підприємств;
- наявністю значного диспаритету цін на сільськогосподарську продукцію та промислові засоби виробництва і предмети праці, що зумовлюють постійну нестачу фінансових ресурсів та обмежують діяльність і розвиток сільськогосподарських товаровиробників;
- нераціональним використання земельних, трудових та фінансових ресурсів аграрної сфери;
- зниженням родючості ґрунтів, малоефективним використанням наявного потенціалу земель сільськогосподарського призначення;
- недостатнім рівнем розвитку інфраструктури аграрного ринку;
- відсутністю необхідної підтримки сільськогосподарських виробників на державному рівні, що проявляється у недосконалої цінової, фінансової, кредитної та інвестиційної політики держави по відношенню до аграрників;
- низьким рівнем життя мешканців села, мізерними заробітними платами осіб, зайнятих у сільському господарстві, безробіттям, поглибленням демографічної кризи, міграцією у пошуках роботи, руйнуванням трудового потенціалу села [3].

Для досягнення основного результату – отримання прибутку від здійснення зовнішньоекономічної діяльності необхідне вдосконалення

регіональної структури аграрного сектору економіки на основі інтенсифікації виробництва, кооперації, залучення інвестицій в агропромисловий комплекс.

Для цього потрібно здійснити такі заходи:

- сприяння створенню великотоварного виробництва на основі впровадження інтенсивних промислових технологій (з будівництва молочних комплексів, доїльних залів, молокопроводів інше);
- впровадження інноваційної діяльності нових технологій, використання новітніх наукових розробок;
- сприяння практичному впровадженню ресурсозберігаючих, екологічно чистих технологій виробництва сільськогосподарської продукції;
- впровадження у виробництво перспективних та більш продуктивних сортів сільськогосподарських культур, порід сільськогосподарських тварин, оптимізація структури посівних площ, структури кормів, розширення площ багаторічних плодових насаджень (садів, ягідників), забезпечення раціонального використання мінеральних добрив та застосування засобів захисту;
- сприяння розширенню мережі сільськогосподарської обслуговуючої кооперації, подальшому розвитку інфраструктури аграрного ринку.

Для виведення агропромислового комплексу із кризового стану в умовах глобалізації економіки повинна бути розроблена фундаментальна довгострокова програма стабільних зовнішньоекономічних відносин з торговельними партнерами, які вигідні для обох сторін. Для розширення ринків збуту та успішного просування вітчизняної аграрної продукції на світові продовольчі ринки необхідно:

- переорієнтувати розвиток економіки агропромислового комплексу на нарощування експортного потенціалу, при умові дотримання балансу між внутрішнім і зовнішнім попитом на продукцію сільськогосподарського виробництва;
- підвищувати ефективність виробництва традиційної для України експортної продукції - зернових культур, соняшника, продукції тваринництва та нарощувати потенціал у перспективних секторах світового сільськогосподарства - виробництво рапсу, відродження льонівиробництва;
- диверсифікувати географічну структуру зовнішньої торгівлі сільськогосподарської продукції (насамперед експорту), мінімізуючи залежність від окремих держав (ринків), підсилюючи тим самим економічну безпеку країни;
- забезпечити на державному рівні збалансованість експорту й імпорту сільськогосподарської продукції, тобто домагатися збільшення позитивного сальдо в зовнішній торгівлі – перевищення експорту над імпортом;
- необхідно на рівні державних представництв та посольств України за кордоном вести пошук постійних покупців вітчизняної сільськогосподарської продукції, підтримувати й розвивати дипломатичні відносини з реальними партнерами [2].

Також для успішного розвитку агропромислового комплексу країни в умовах глобалізації економіки, необхідно проводити державну політику постійного підвищення інвестиційної привабливості аграрного сектора. Збільшення обсягів інвестування стримується, значною мірою, недосконалістю чинного законодавства та нестійкою політичною ситуацією країни. Без впровадження нових енергозберігаючих технологій та використання сучасної техніки неможливо вивести сільське господарство із кризового стану та й країну в цілому [3].

Одним із важливих завдань реформування економіки України є трансформація агропромислового комплексу, підвищення його конкурентоспроможності на світових ринках. Для підвищення його конкурентоспроможності необхідно вирішувати наступні завдання:

- забезпечення сільськогосподарських товаровиробників сучасною технікою;
- створення новітніх технологій вирощування та підвищення урожайності сільськогосподарських культур, забезпечення приросту поголів'я худоби;
- фінансування сільськогосподарського виробництва та забезпечення фінансової підтримки виробників насіннєвого матеріалу, науково-дослідних установ, сортовипробувальних станцій;
- підготовка висококваліфікованих кадрів для села;
- удосконалення цінової політики;
- урахування специфіки виробництва сільськогосподарської продукції у регіонах [4].

Зусилля держави повинні концентруватись на сприянні розвитку і збільшенні обсягів продукції аграрного виробництва, перетворенні АПК у високоефективний, конкурентоспроможний сектор економіки. У цьому зв'язку необхідно прискорити проведення робіт по формуванню і гармонізації національної бази стандартів якості та безпеки продуктів харчування до вимог країн – членів ЄС.

Висновок. Таким чином, умови ринкової економіки сприяють все більшому розвитку економічної самостійності підприємств агропромислового комплексу. Це призводить до зростання ділової активності, комерційної ініціативи, пошуку нових ринків збуту, в тому числі і за кордоном.

Основними чинниками, які стримують розвиток сільського господарства в Україні є: фізичне, технологічне та моральне зношення основних виробничих фондів сільськогосподарських підприємств; наявність значного диспаритету цін на сільськогосподарську продукцію; нераціональне використання земельних, трудових та фінансових ресурсів аграрної сфери; зниження родючості ґрунтів тощо.

Для виведення агропромислового комплексу із кризового стану в умовах глобалізації економіки необхідно: переорієнтувати розвиток економіки

агропромислового комплексу на нарощування експортного потенціалу; підвищувати ефективність виробництва традиційної для України експортної продукції та нарощувати потенціал у перспективних секторах світового сільського господарства; забезпечити на державному рівні збалансованість експорту й імпорту сільськогосподарської продукції.

Література

1. Бальманн А. Сільське господарство в умовах мінливих ринків, інституцій та політики. Виклики і Стратегії. / А. Бальманн – К., 2006. – 208 с.
2. Деревичко М. АПК в умовах глобалізації / М. Деревичко // Урядовий кур'єр. – 2009. – № 9. – С. 4.
3. Панфілова Т. Україна в СОТ: перші результати і наслідки / Т. Панфілова, Л. Саакадзе // Аналітичний бюлетень «Мости». – 2009. – № 8. – С. 15-19.
4. Юрченко О. Особливості розвитку АПК України в умовах глобалізації / О. Юрченко // Економічні науки. Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 2. – Т.3. – С. 151 – 153

Проблемы и перспективы развития агропромышленного комплекса Украины в условиях глобализации

Мартынова О.В.

В статье рассматриваются основные проблемы и перспективы развития агропромышленного комплекса Украины в условиях глобализации.

Ключевые слова: агропромышленный комплекс, государственное регулирование, глобализация

Problems and prospects of agro-industrial complex of Ukraine in the context of globalization

Martynova O.V.

The paper examines the main problems and prospects of agro-industrial complex of Ukraine in the context of globalization.

Keywords: agriculture, government regulation, globalization

УДК 382.348

ОБЛІК ЯКОСТІ ЗЕМЕЛЬ. ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ІНВЕСТИЦІЙ В ПОЛІПШЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ

Т.В. МАШКОВА,

аспірантка Національного університету біоресурсів та природокористування України, м. Київ, Україна

Науковий керівник: Кірейцев Г.Г., доктор економічних наук, професор

Засобом підтримки і впровадження системи управління якістю, особливо на землях сільськогосподарського призначення, виступає облік якості земельних ресурсів, який на даний час в Україні є застарілим. Організація системи управління якістю земельних ресурсів, можливість застосування до землі такої категорії як інвестування в поліпшення та використання процедури амортизації до її вартості призводить до проблеми відображення в обліку будь-яких (позитивних, негативних) наслідків господарювання на землі.

Ключові слова: облік якості земельних ресурсів, система обліку якості земель сільськогосподарського призначення, інвестування в поліпшення сільськогосподарських земель.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день існують невирішені проблеми, пов'язані з практичною організацією обліку якості земельних ресурсів. Однією з головних цілей ведення державного земельного кадастру є облік цінності землі у складі природних ресурсів [7]. Нормативні документи щодо ведення обліку якості земель в Україні на даний час відсутні. Останній раз він проводився 14 років тому Інститутом землеустрою УААН по результатам узагальнення крупномасштабних ґрунтових обстежень. Положення про моніторинг ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення, що затверджене Міністерством аграрної політики України від 26.02.2004 № 51 (zareєстрованого в Міністерстві юстиції України від 29.03.2004 №383/8982) не передбачає інформаційного обміну даними, одержаними при проведенні такого моніторингу, із державним земельним кадастром.

Облік якості земель на теперішній час є досить важливим, оскільки відображає відомості, які характеризують земельні угіддя за природними та набутими властивостями, що впливають на їх родючість, а також за ступенем забруднення ґрунтів. Інформаційною основою для обліку якісного стану земель, згідно статті 36 Закону України «Про землеустрій», є ґрунтові, геоботанічні та інші обстеження земель, що проводяться при здійсненні землеустрою [3]. Сьогодні організація обліку якості земельних ресурсів здійснюється в системі державного земельного кадастру та має бути адаптована відповідним чином для землевласників та землекористувачів. Звичайно, проведення обліку якості земель потребує актуалізації відомостей про стан ґрунтового покриву, але в сучасних умовах забезпечення фінансування відповідних обстежувальних робіт за традиційною технологією є малоімовірним. Перспективним для проведення обліку якості земель стає застосування спеціальних методів дистанційного зондування Землі, що базуються на реєстрації і подільшій інтерпретації відбитої сонячної радіації від поверхні ґрунту, рослинності та інших об'єктів. На сучасному етапі розвитку ринкових відносин, доцільно розглядати облік якості земельних ресурсів в системі бухгалтерського обліку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика відображення якості земельних ресурсів в бухгалтерському обліку є предметом досліджень широкого кола вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема таких як: Л.І. Антіпова, Ф.Ф. Бутинець, Б.С. Гузар, А.Є. Данкевич, М.Я. Дем'яненко, В.А. Дерій, В.М. Жук, Г.Г. Кірейцев, В.Г. Лінник, О.О. Петрова, П.Т. Саблук, Л.К. Сук, В.М. Трегобчук, В.П. Ярмоленко та інших вчених. Над вирішенням проблем теорії і методології обліку з якістю працювали наступні науковці: В.Н. Войтоловський (досліджені проблеми організації контролю якості), В.І. Гіссін (проблеми управління якістю), Е.М. Карлик (досліджував вартісний аспект вартості), В.Ю. Огвоздін (питання управління якістю – основи теорії і практики), К.М. Рахлін (питання менеджменту якості), Е.І. Тавер (кількісна оцінка якості) і інші. Попри це, теоретичні засади правового механізму вдосконалення бухгалтерського обліку якості земельних ресурсів залишаються значною мірою дискусійними.

Мета та завдання дослідження. Метою даної статті є теоретичне обґрунтування положень обліку якості земель, а також розробка рекомендацій щодо удосконалення організації та методики бухгалтерського обліку земельних ресурсів. Цільова спрямованість зумовила постановку таких завдань: визначити особливості інформаційного забезпечення управління обліку якості земельних ресурсів, оцінити сучасний стан організації бухгалтерського обліку земельних ресурсів в сільськогосподарських підприємствах, обґрунтувати пропозиції по удосконаленню діючої системи обліку якості земель.

Виклад основного матеріалу. Відображення будь-якої земельної ділянки в обліку залежить від мети придбання цієї ділянки підприємством. Земельна ділянка, яку підприємство придбало для використання у власній діяльності (виращування сільськогосподарських культур, будівництво приміщень) повинна відображатись в обліку як об'єкт основних засобів. Згідно з п. 5 П(С)БО 7 земельні ділянки – одна з груп основних засобів. Якщо ж підприємство не буде використовувати земельну ділянку у власній діяльності, але буде отримувати дохід, наприклад, при здаванні в оренду, то в такому випадку земельну ділянку слід відображати в обліку як об'єкт інвестиційної нерухомості (П(С)БО 32). Земля придбана для перепродажу є товаром і потрапляє до складу необоротних активів, призначених для продажу (П(С)БО 27).

Обліковувати землю необхідно за вартістю її придбання (купівельною вартістю). З цього приводу думки фахівців, які існують в країні, сходяться. А ось щодо інших витрат, пов'язаних з обслуговуванням земельної ділянки на балансі підприємства вчені-економісти вважають по-різному, – одні пропонують обліковувати їх на балансових рахунках 91, 92 та 93, інші стверджують, що їх слід відносити на збільшення первісної вартості земельних ділянок. Що ж стосується капітальних витрат, пов'язаних з обліком якості земель, то їх потрібно відображати в бухгалтерському обліку на субрахунку 102 «Капітальні витрати на поліпшення земель».

Мораторій на Закон України «Про купівлю-продаж земель сільськогосподарського призначення» призвів до широкого розвитку оренди землі. Практично немає сільськогосподарських підприємств, які б не використовували орендовані землі. Документування орендних операцій здійснюється на позабалансовому рахунку 01 «Орендовані необоротні активи». Відображення орендних операцій в бухгалтерському обліку регламентує спеціальний стандарт – П(С)БО 14, відповідно до п. 4 якого оренду земельних ділянок можна назвати операційною орендою. В результаті обробки статистичних даних за останні три роки по сільськогосподарських підприємствах Фастівського та Обухівського районів Київської області доцільно здійснювати облік якості земель в Книзі обліку земельних ділянок підприємства, яка складатиметься із окремих розділів: землі сільськогосподарського призначення та землі несільськогосподарського призначення. У даній книзі окремо слід обліковувати землі, що знаходяться в приватній власності підприємства, у постійному користуванні та орендовані. Книга повинна бути пронумерована, прошнурована та скріплена печаткою.

Документування операцій з земельними ресурсами на підприємствах оформляється згідно первинних документів, що затверджені Міністерством статистики України. Проте більшість цих форм є досить недосконалими, а по деяким господарським операціям з земельними ділянками, взагалі відсутні форми документів.

Оскільки землі стали об'єктом бухгалтерського обліку і віднесені до складу основних засобів, то по них слід проводити інвентаризацію. Інвентаризації повинні підлягати усі землі, що належать підприємству (власні ділянки, орендовані та ті, які належать на правах користування).

Нині в сільськогосподарських підприємствах спостерігається дуже низький рівень бухгалтерського обліку операцій із земельними ділянками і в першу чергу облік їх якісних характеристик. В деяких господарствах він взагалі не існує. Причина – відсутність доступної методики бухгалтерського обліку земель, рекомендацій із питань відображення земельних ресурсів у звітності, розроблення первинних документів для всіх видів господарських операцій із земельними ділянками, а також обліку якості землі на агропідприємствах. При цьому необхідно визначитися з цілями організації такого обліку шляхом розмежування понять «облік витрат на якість» і «калькуляція». Вважаємо, що дані поняття існують самостійно і вирішують свої конкретні завдання. Підприємства можуть організовувати облік з метою калькулювання, а можуть здійснювати облік фактичних загальних витрат на якість у цілому («вартість якості»). Дослідження показують, що в кращому випадку на підприємствах організований облік витрат на якість у цілому, а калькуляція вартості «якості» не здійснюється.

В сучасних умовах, облік якості земель необхідно проводити із урахуванням ДСТУ 4363:2004 «Якість ґрунту. Показники родючості ґрунтів».

Згідно цього нормативного документу, для оцінювання родючості ґрунту повинні використовуватись: матеріали великомасштабного обстеження ґрунтів і їх коригування (нариси, ґрунтові карти), матеріали детального агрохімічного обстеження ґрунтів, матеріали еколого-меліоративного моніторингу, результати тривалих стаціонарних польових дослідів наукових установ у конкретних ґрунтово-кліматичних умовах, дані агрохімічного паспорту земель сільськогосподарського призначення, які характеризують сучасний стан родючості ґрунту та ступінь його забрудненості токсичними агрохімікатами, важкими металами, радіонуклідами.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Виходячи з вищезазначеного, розвиток відносин, пов'язаних з переходом прав власності на землю і відображення всіх операцій в бухгалтерському обліку повинні здійснюватись за допомогою державних заходів. Насамперед, слід розпочати із вдосконалення нормативно-законодавчої бази по бухгалтерському обліку земельних ресурсів, акцентувати увагу на якісні показники. Міжнародні стандарти, зарубіжний досвід та наукові дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених дозволять дати відповіді на багато питань, які виникли нині в земельному законодавстві в країні, а також в обліку, правах користування і оренді земель.

Таким чином, досліджуючи питання обліку якості земельних ресурсів в сільськогосподарських формуваннях можна зробити висновок про низький рівень організації обліку якості земель, що призводить до неправильного відображення господарських операцій у бухгалтерському обліку, а на господарському рівні – несе за собою втрати на поліпшення земельних ресурсів і підвищення собівартості. Причиною цьому є відсутність в державі досконалої методики обліку якості земельних ресурсів. Земельні ділянки виступають специфічним об'єктом власності підприємства, тому вимагають до себе особливої уваги і індивідуально розроблених підходів.

Вивчення існуючих форм первинних документів з обліку землі, свідчить про відсутність спеціалізованих форм документів, які б могли відображати операції, пов'язані із землею. Тому подальшим напрямком дослідження є розробка пропозицій по вдосконаленню існуючих форм первинних документів, які б надавали можливість отримувати користувачам точну і достовірну інформацію про стан, якість та оцінку земельних ресурсів, ефективність їх використання.

Література

1. Гузар Б.С. Удосконалення бухгалтерського обліку земельних ресурсів і витрат на їхнє поліпшення в агроформуваннях. Б.С. Гузар, Н.І. Загребельна, Л.Л. Головка // Економіка АПК. – 2007. - № 11. – С.133-137;
2. Дерій В.А. Бухгалтерський облік землі в Україні та за кордоном. В.А. Дерій // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2000. - № 5. – С.14-15;

3. Закон України «Про землеустрій» від 22.05.2003 №858-IV // Відомості Верховної Ради України від 05.09.2003 – 2003 р., №36, стаття 282;

4. Малова І.В. Опыт внедрения системы учета и анализа затрат на качество // Сб. «Трехмерность управления. Экономика качества. Техническое урегулирование». Серия «Все о качестве. Отечественные разработки». Выпуск 34. – М.: НТК «Трек», 2005;

5. Петрова О.О. Бухгалтерський облік і оцінка земельних ресурсів: дис. канд. екон. наук: 08.00.12 / Петрова Олена Олексіївна. – Новосибірськ, – 2003. – 194 с.;

6. Попова Т.Д. Управленческий учет и контроль в системе обеспечения качества продукции. Экономический поиск. По страницам докторских диссертаций / Под ред. В.Ю. Наливайского, С.Р. Левиной. РГЭУ «РИНХ», 2000. – 115 с.;

7. Проект Закону України «Про державний земельний кадастр» від 23 січня 2008 року.

Учет качества земель. Проблемы учета инвестиций в улучшение сельскохозяйственных земель

Машкова Т.В.

Средством поддержки и внедрения системы управления качеством, особенно на землях сельскохозяйственного назначения, выступает учет качества земельных ресурсов, который на данное время в Украине является обветшалым. Организация системы управления качеством земельных ресурсов, возможность применения к земле такой категории как инвестирование в улучшение и использование процедуры амортизации к ее стоимости приводит к проблеме отображения в учете любых (позитивных, негативных) последствий ведения хозяйства на земле.

Ключевые слова: *учет качества земельных ресурсов, система учета качества земель сельскохозяйственного назначения, инвестирование в улучшение сельскохозяйственных земель.*

Account of quality of earths. Problems of account of investments in improvement of agricultural earths

Mashkova T.V.

By the mean of support and introduction of control system by quality, especially on earths of the agricultural setting, the account of quality of the landed resources, which on this time in Ukraine is ramshackle comes forward. Organization of control system by quality the landed resources, possibility of application to earth of such category as investing in an improvement and use of procedure of depreciation to its cost results in the problem of reflection in the account of any (positive, negative) consequences of menage on earth.

Keywords: *account of quality of the landed resources, system of account of quality of earths of the agricultural setting, investing in the improvement of agricultural earths.*

УДК 658.14:338

ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ ЗА ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Т.С.МРИНСЬКА,

кандидат економічних наук Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна,

О.О.ЛОМІНСЬКА,

студентка 2-го курсу Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна

Розглянуті оптимальні умови організації системи контролю за якістю продукції в аграрних підприємствах на сучасному етапі розвитку, спрямованої на побудову ефективної, економічно орієнтованої діяльності господарств сільськогосподарського напрямку.

Ключові слова: *якість продукції, аграрні підприємства, контроль за якістю продукції.*

Постановка проблеми. В умовах глобалізації ринку проблема якості є актуальною для всіх країн, галузей, установ і організацій. Мудрість управління на всіх рівнях полягає в забезпеченні належної якості продукції, оскільки лише продукція високої якості може бути конкурентоспроможною. Проблема якості багатогранна і має політичний, соціальний, економічний, науково-технічний і організаційний аспекти. [1]

Категорія якості продукції є однією з найскладніших серед тих, з якими спеціалістам доводиться мати справу. В аграрних підприємствах до категорії якості звертаються при необхідності розгляду складу і характеру властивостей виробленої чи виготовлюваної сільськогосподарської продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Доцільність впровадження ефективного процесу якості в підприємства розглядалася в працях таких вчених як Бичківський В.В., Вакуленко А.В., Версан В.Г., Гудзинський О.Д., Єфімов В.В., Єропутова О.О., Калиновська Л.Є., Кириченко Л.С., Молодцова О.П., Новицький Н.І., Огвоздин В.Ю., Пласюк О.О., Пономарьов С.В., Семенов Г.А. та інші. Проте розгляд даної проблеми по відношенню до аграрних підприємств зумовлює подальше її дослідження.

Метою даної статі є наукове обґрунтування організації системи контролю за якістю продукції в аграрних підприємствах.

Виклад основного матеріалу. При вимірюванні та поточному контролі в системі якості аграрних підприємств підлягають розгляду та врахуванню такі питання: вимірювання і поточний контроль економічних показників діяльності господарства; вимірювання і поточний контроль управлінських процесів; вимірювання і поточний контроль характеристик сільськогосподарської продукції; вимірювання і поточний контроль задоволеності зацікавлених сторін (виробників та споживачів).

Вимірювання і поточний контроль показників аграрних підприємств вимагають від вищого керівництва забезпечення використання ефективних та дієвих методів виявлення ділянок для поліпшення показників системи якості.

Контроль готової продукції – це важлива функція із забезпечення якості, оскільки це остання можливість перевірити відповідність ГОСТа сільськогосподарської продукції. До остаточного контролю продукції входять функціональний контроль та контроль експлуатаційних показників, якщо такий передбачено. [2]

Реєстрація даних контролю та випробувань має велике значення для підтвердження того, що у різних точках процесу сільськогосподарського виробництва здійснювалось управління якістю і кінцева продукція повністю відповідає вимогам.

Тип даних контролю змінюється залежно від виду продукції, однак ця інформація має містити всі основні дані щодо забезпечення якості. На нашу думку, звіт про контроль має включати такі дані: контрольовані характеристики; методика контролю; нормативний документ (стандарт, технічні умови); результати контролю; рішення за результатами контролю; прізвище особи (осіб), яка (які) виконувала контроль; уповноважений з остаточного приймання (якщо це не контролер); дата проведення контролю; будь-яка інша інформація, яка використовувалась під час контролю або отримана в результаті контролю.

Для прикладу розглянемо формування якості крупи на яку впливають такі чинники: вид круп'яної культури, якість зерна, що переробляється, технологія його переробки.

Властивості зерна різних культур неоднакові. Проте, будь-яке зерно повинне відповідати загальним вимогам: бути доброякісним, повноцінним, належно обробленим, мати сприятливі біохімічні властивості. Таким вимогам, як правило, відповідає зерно, вирощене в належних умовах, бажано використовувати районоване зерно. Погодні, кліматичні умови теж впливають на якість зерна, а отже, крупи, отриманої з нього. При складанні партій круп'яного зерна, що направляється на переробку, не можна допускати змішування зерна різних видів, типів (розмірів, форми, технологічних властивостей), різної вологості.

Із зерна зі стороннім запахом, запліснявілого і само зігрітого та з наявністю великої кількості домішок не можливо отримати крупи високої

якості. Вади зерна, як правило, передаються крупам. Якісні крупки отримують зі свіжого і добре виповненого зерна.

Розглянемо основні дефекти зернової продукції аграрних підприємств, що підлягають контролю за їх якістю.

Причиною виникнення дефектів у крупах може бути використання недоброякісного зерна, порушення технології виготовлення, недотримання режимів і строків зберігання. Основними є дефекти органолептичних, фізико-хімічних показників і дефекти мікробіологічного характеру (таблиця 1).

Таблиця 1

Дефекти зернової продукції аграрних підприємств, що підлягають контролю за її якістю

Назва показника	Причини виникнення
Самозігрівання	Причиною є підвищення температури у масі внаслідок фізіологічних процесів і поганої теплопровідності. Виникає тільки в тих випадках, коли немає належного контролю. При цьому змінюються органолептичні показники Самозігрівання призводить до змін вуглеводного, білкового і ліпідного та інших комплексів крупів: білки денатуруються, крохмаль і жири гідролізуються, вітаміни руйнуються. Внаслідок цього погіршуються технологічні властивості і харчова цінність крупів
Сторонній запах	Виникає внаслідок недотримання товарного сусідства. Сторонній запах затхлий і пліснявий виникає також при недотриманні режимів зберігання
Сторонній смак і присмак	Виявляється під час тривалого зберігання. Несвіжі продукти можуть набувати кислого і прогірклого присмаків. Причиною появи стороннього присмаку в цих продуктах можуть бути сторонні пахучі домішки у зерні до його переробки.
Зміна кольору	При тривалому зберіганні, особливо при доступі світла, крупки знебарвлюються (наприклад, пшоно), темніють
Зволоження	При зберіганні має ще більше значення, ніж у зерні, оскільки ці продукти легше псуються. Зволоження крупів і борошна спричинює виникнення інших дефектів. Зволожені крупки і борошно не можна довго зберігати, вони швидко псуються
Запліснявіння	Виникає внаслідок самозігрівання або зберігання у погано вентильованих приміщеннях з високою відносною вологістю повітря - вище 80 %
Прокисання	Починається у внутрішніх шарах маси продукту у зв'язку з розвитком кислотоутворюючих бактерій, і насамперед молочнокислих, утворенням органічних кислот. Продукти набувають кислого смаку

Згірклість	Результат окислення жирів. Крупи з підвищеним вмістом жиру швидше гіркнуть. До них належить пшоно, вівсяні і кукурудзяні крупи
Зараженість шкідниками хлібних запасів	Є причиною біологічного псування. До найбільш поширених шкідників хлібних запасів належать жуки і кліщі, розвитку яких сприяє зберігання крупів в умовах підвищених вологості і температури, і особливо поганої вентиляції. Крупи і борошно псують також миші і щури, які забруднюють ці продукти і заражають їх кліщами і мікроорганізмами, у тому числі й патогенними
Зниження або втрата сипучості	Сипучість крупів знижується із збільшенням їх засміченості і при підвищеній вологості. Здатність крупів втрачати сипучість частково або повністю називається ущільненням або злежуванням. Якщо крупи ущільнюються і втрачають сипучість внаслідок самозігрівання, розвитку мікроорганізмів і шкідників хлібних запасів, вони не придатні для вживання і в реалізацію не допускаються

Усі види зерна, з яких виготовляють крупи, характеризуються різним хімічним складом. Тому різні крупи мають неоднаковий вміст вуглеводів, жирів, вітамінів, мінеральних та інших речовин. Крупи характеризуються різною засвоюваністю та енергетичною цінністю. Круп'яні культури поділяють на два класи: з міцним зв'язком оболонки та ядра (рис, ячмінь, кукурудза, пшениця) та зі слабким зв'язком (гречка, просо, овес). Кожен клас має значні відмінності, які вимагають різноманітних технологічних способів переробки зерна круп'яних культур. Наприклад, гречка, просо, овес та рис належать до круп'яних культур, у яких плівки з ядром не з'єднані. У гречці всі три пелюстки плодової оболонки вільно огортають ядро і з'єднані з ним тільки в одній точці. У просі квіткові плівки також вільно огортають ядро і з'єднані тільки по одній лінії - рубчики. У вівсі квіткові плівки хоча і щільно огортають ядро, але з ним не з'єднані. Різні форми та міцність зв'язків оболонок з ядром вимагають певних особливостей технологічних процесів переробки зерна на крупу для кожного з перелічених видів сировини. Наприклад, гречку та просо лущать на вальцедекових верстатах сколюванням та розмиканням плівок, а овес - на лущильних посадах та оббивальних (бичових) машинах взаємним тертям та з використанням руйнівного удару.

Висновки:

1. Значення та необхідність управління якістю на рівні аграрних підприємств визначається тим, що сприяє задоволенню все більших потреб та очікувань споживачів і, відповідно, підвищенню конкурентоспроможності підприємства.

2. Вирішення проблем якості та необхідність управління цими процесами необхідно здійснювати як на державному рівні, так і на рівні аграрних підприємств.

3. Сучасну організацію робіт з якості продукції аграрних підприємств, доцільно й ефективно, на нашу думку, будувати не на загальному глобальному контролі, а на принципах загальної теорії управління на основі схем механізмів управління якістю продукції.

4. Сучасне управління якістю продукції має орієнтуватися на характер потреб аграрних споживачів, їхню структуру і динаміку; ємність і кон'юнктуру ринку; стимули, зумовлені економічною і технічною конкуренцією, характерні для ринкових відносин.

Література

1. Менеджмент якості. Навчальний посібник. – К.: «ВД «Професіонал», 2008. – 320 с.

2. Семенов Г.А., Єропутова О.О., Плаксюк О.О. Сутність та етапи процесу управління якістю продукції // Економіка України. – 2010. – №2. – С.52-59.

Организация системы контроля над качеством продукции в аграрных предприятиях

Мринская Т.С., Ломинская О.О.

Рассмотрены оптимальные условия организации системы контроля за качеством продукции в аграрных предприятиях на современном этапе развития, направленной на построение эффективной, экономически ориентированной деятельности хозяйств сельскохозяйственного направления.

Ключевые слова: *качество продукции, аграрные предприятия, контроль за качеством продукции.*

Organization of the system of control over the quality of products in agricultural enterprises

Mrynska T.S., Lomynska O.O.

The optimum conditions of the system of quality control of products in agricultural enterprises at the present stage of development, aimed at building an efficient, cost-oriented activity in agricultural farms.

Keywords: *product quality, farmers, quality control products.*

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ АПВ

О.Д. ПАНЧЕНКО,

студентка відділення з підготовки молодших спеціалістів ВП НУБіП України
«Ніжинський агротехнічний інститут», м. Ніжин, Україна

Л.В. СТРИГУН,

студентка відділення з підготовки молодших спеціалістів ВП НУБіП України
«Ніжинський агротехнічний інститут», м. Ніжин, Україна

Ю.О. БОБИР,

викладач податкової системи ВП НУБіП України
«Ніжинський агротехнічний інститут», м. Ніжин, Україна

Одним з елементів концепції управління інноваційної діяльності підприємств є розробка їх інноваційної політики. Передумовою ефективного ведення справ підприємства стає формулювання вимог до розробки інноваційної політики. Результати дослідження можуть допомогти підприємствам уникнути фінансових витрат, пов'язаних із розробкою та реалізацією інновацій.

Ключові слова: інноваційна політика, інновації, аграрні підприємства, ефективність, потенціал.

Інноваційна діяльність є важливою складовою системи заходів щодо прискорення розвитку сільського господарства, підвищення його конкурентоспроможності й ефективності. У наукових дослідженнях та практиці доцільно використовувати запропоноване визначення цього поняття як функціонування організаційних структур на кожному етапі інноваційного процесу від створення новацій (здійснення маркетингових досліджень, проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок, їх експериментального освоєння й апробації, оформлення у вигляді звітів, матеріального стимулювання науковців і винахідників, охорони новацій як об'єктів інтелектуальної власності) до впровадження у виробництво.

Слід зазначити, що проблемами інноваційної діяльності займалися багато вітчизняних та закордонних учених.

У світовій практиці інноваційна діяльність підтримується державою переважно шляхом запровадження податкових пільг, зокрема: відстрочення податкових платежів у разі виникнення додаткових витрат на інноваційні

цілі; зменшення податку на суму приросту витрат на інноваційні цілі; звільнення від оподаткування прибутку, отриманого від реалізації інноваційних проектів протягом декількох років; пільгове оподаткування дивідендів, отриманих по акціях фірм, що здійснюють інноваційну діяльність; зниження ставок податку на прибуток з метою спрямовування резервних коштів на замовленні державою та спільні науково-дослідні та дослідно-

конструкторські розробки; надання пільг проектам, що виконуються за пріоритетними програмами; зменшення оподаткування прибутку на суму вартості приладів та устаткування, переданих вищим навчальним закладам, НДІ та іншим інноваційним організаціям; вирахування з прибутку до оподаткування внесків до благодійних фондів, діяльність яких пов'язана з фінансуванням інновацій; зарахування частки податку з прибутку інноваційної організації на спеціальні рахунки з наступним використанням на інноваційні цілі. Остання пільга – єдина з наведених, що використовується в Україні.

В роботі інноваційна діяльність досліджується в тісному взаємозв'язку розвитку двох її складових – створення інноваційної продукції в наукових організаціях та її практичної реалізації у виробничій сфері. Головними принципами управління сучасною інноваційною політикою є: поєднання інвестиційних джерел з інноваційними рішеннями; системне впровадження новітніх технологій у взаємопов'язаних сферах підприємницької діяльності; злиття фінансового та інженерного аналізу результативності нововведень.

Сучасне аграрне підприємство являє собою інтегровану систему і при розробці інновацій потребує врахування всіх внутрішніх її елементів. Щоб уникнути виникнення диспропорції у розвитку підприємства, необхідний комплексний підхід до розробки інновацій і визначення заходів щодо збалансування виникаючих відносин між підрозділами. З огляду на це, при розробці інноваційної політики керівництво підприємства повинно розглядати проблему конкретних інновацій не як питання окремого підрозділу, а як процес, що тією чи іншою мірою торкається всіх служб аграрних підприємств. Комплексність при роботі з інноваціями дає можливість реалізувати ефективну інноваційну політику.

Задачі і функції складових інноваційної політики досить різні внаслідок існуючих розбіжностей інтересів структурних підрозділів аграрних підприємств, що реалізують ці елементи. Склад задач і функцій елементів інноваційної політики підприємств полягають у: розробці інноваційної політики кожного підприємства; моніторингу ситуації, що сформувалася на ринку; здійсненні всеохоплюючого контролю; створенні механізмів реалізації інноваційної політики; аналізі ефективності реалізації інноваційної політики. Слід зазначити, що розробка інноваційної політики підприємств базується, зокрема, на використанні наступних принципів: комплексність; цілеспрямованість; ринковість; суттєва перевага стратегічних параметрів; наявність теоретичної бази; плановірність. Специфіка формування інноваційної політики передбачає внутрішні і зовнішні фактори. Внутрішні пов'язані з організаційною структурою аграрних підприємств, культурою їх виробництва, сприйнятливістю до інновацій, що знаходять своє відображення в принципах формування інноваційної політики. Саме вони приводять до прояву індивідуальних характеристик підприємств в інноваційній політиці. Зовнішні фактори (соціально-політичні, демографічні, релігійні, технологічні й інші) знаходять відображення у наступних трьох принципах побудови інноваційної

політики: перевага стратегічних параметрів при формуванні інноваційної політики, ринковість і наявність теоретичної бази.

Відповідно, план діяльності аграрних підприємств коригується відносно планування інноваційної діяльності, а також враховує ситуацію на ринку. Це сприяє кращому координуванню роботи кожного підприємства в період впровадження інновацій, їхньої реалізації і морального зносу. При цьому передбачається проведення аналізу ефективності інновацій, що є необхідним етапом здійснення на практиці інноваційної політики, яка значною мірою сприяє її коригуванню й оптимізації. Покращення інноваційного потенціалу аграрних підприємств можливе лише завдяки взаємопов'язаній дії факторів: інвестиційній підтримці інноваційної діяльності; розвитку міжнародного науково-технічного співробітництва; створенню інфраструктури інноваційної діяльності; покращенню системи нормативно-законодавчих актів, що регулюють інноваційні процеси. Формування інноваційної політики відбувається в двох напрямках. По-перше – потреби ринку і споживачів, яким відповідає маркетингова політика підприємства, по-друге – ресурси, тобто досягнення в науковій і виробничій сферах, технологіях, управлінських механізмах, матеріальні, трудові, фінансові та інформаційні ресурси. Така класифікація визначає основні підходи до визначення елементів інноваційної політики підприємств.

В сукупності факторів, які забезпечують інтенсивний розвиток сільського господарства і підвищення його ефективності, важливе значення має економічно обґрунтоване регіональне розміщення і спеціалізація аграрного виробництва. З урахуванням цих вимог важливо удосконалювати й розміщення науково-дослідних організацій, спрямовуючи їх науково-технічних і кадровий потенціал на підвищення ефективності використання регіональних ґрунтово-кліматичних та соціально-економічних особливостей країни в процесі агропромислової діяльності. В перехідний період до ринку опрацювання реалізації інноваційної стратегії довготривалого економічного зростання агропромислового комплексу, інноваційна діяльність повинна спрямовуватись на прискорення високотехнологічного виробництва наукоємної конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції.

Нині, як свідчить аналіз, її частка в загальному обсязі виробництва залишається поки що досить низькою. Внутрішній ринок науково-технічної продукції в аграрному секторі економіки продовжує деградувати, через неплатоспроможність сільськогосподарських споживачів попит на інноваційні розробки знижується. Стимується розвиток науково-технологічної та інноваційної діяльності в аграрній сфері також недосконалістю законодавчої бази щодо державного стимулювання, відсутністю системи пільгового оподаткування та сформованої інфраструктури, яка б забезпечувала залучення до відтворювального процесу банківський та торговий капітал, сприяла поєднанню ланок “наука – техніка – технології – виробництво”. Ефективному

процесу практичного освоєння інноваційних розробок перешкоджають слабка адаптація і низька інноваційна активність агропромислових підприємств, безсистемність і розпорошеність надходжень впровадження інноваційної продукції, відсутність комплексного застосування інновацій, недосконалість економічного механізму управління інноваційними процесами. В сукупності факторів, які забезпечують інтенсивний розвиток сільського господарства і підвищення його ефективності, важливе значення має економічно обґрунтоване регіональне розміщення і спеціалізація аграрного виробництва. З урахуванням цих вимог важливо удосконалювати й розміщення науково-дослідних організацій, спрямовуючи їх науково-технічних і кадровий потенціал на підвищення ефективності використання регіональних ґрунтово-кліматичних та соціально-економічних особливостей країни в процесі агропромислової діяльності.

Отже, сьогодні метою інноваційної політики є впровадження інновацій у діяльність аграрних підприємств для забезпечення задоволення потреб замовників і оптимального завантаження виробництва. Інноваційна політика регламентує складну систему науково-технічної, маркетингової, управлінської, виробничої й економічної діяльності. Вона виражає відношення керівництва до інноваційної діяльності підприємств, визначає її напрямок, мету, функції і форми діяльності структурних підрозділів в області інновацій.

Література

1. Маркетинг. Менеджмент. Інновації : монографія / за заг. редакцією д.е.н., проф. С. М. Ілляшенка. – Суми: ТОВ "ТД "Папірус", 2010. – 624 с.
2. Економіка й організація інноваційної діяльності : Підручник / [О. І. Волков, М. П. Денисенко, А. П. Гречан та ін.] ; під ред. проф. О. І. Волкова, проф. М. П. Денисенка. – 3-є вид. – К. : Центр учбової дітератури, 2007. – 662 с.
3. Організація та управління інноваційною діяльністю: підручник / за ред. проф. Перерви П. Г., проф. Меховича С. М., проф. Погорелова М. І. – Х. : НТУ "ХПІ", 2008. – 1025 с.

Инновационная деятельность в сфере АПП

Панченко О.Д., Стригун Л.В.

Одним из элементов концепции управления инновационной деятельностью предприятий является разработка их инновационной политики. Предпосылкой эффективного ведения хозяйства предприятий становится формирование требований к разработке инновационной политики. Результаты исследования могут помочь предприятиям избежать финансовых расходов, связанных с разработкой и реализацией инноваций.

Ключевые слова: инновационная политика, инновации, аграрные предприятия, управление, эффективность, потенциал.

Innovation activity in the agrocultural production

Panchenko O.D., Strygun L.V.

One of elements of conception of management of enterprises innovative activity is development of their innovative policy. By pre-condition of effective manage enterprises y forming of requirements is to development of innovative policy. Research results can help enterprises to avoid financial charges, related to development and realization of innovations.

Key words: innovative policy, innovations, agrarian enterprises, management, efficiency, potential.

УДК 330

НЕОБХІДНІСТЬ НОВИХ ПІДХОДІВ ДО УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ СТИМУЛЮВАННЯ ДО ПРАЦІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Н.В. ПОТОПАЛЬСЬКА,

старший викладач ВП НУБіП України

«Ніжинський агротехнічний інститут», м. Ніжин, Україна

Розглянуто умови формування стимулів до праці в аграрному виробництві та основні напрями вдосконалення мотиваційного механізму.

Ключові слова: ринок праці, людський потенціал, матеріальне та моральне заохочення, оплата праці, умови праці.

Сучасний ринок праці характеризується певним співвідношенням попиту і пропозиції, внаслідок чого формується ціна купівлі-продажу робочої сили, специфічною формою якої є заробітна плата – винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором власник або уповноважений ним орган сплачує працівникові за виконану ним роботу.

Для молодшої людини умови праці та рівень матеріальної забезпеченості, на який вона може розраховувати в майбутньому як представник певної професійно-кваліфікаційної групи, є також переконливим чинником вибору певної професії.

Проблеми формування механізму стимулювання праці та рівня її оплати досліджувались в роботах вітчизняних вчених: О.А. Бугуцького, І.С. Пасхавера, П.Т. Саблука, В.В.Юрчишина та ін.

Оплата праці диференціюється на макро- і мікрорівнях. Відповідно до чинного законодавства в Україні розмір заробітної плати не може бути нижче гарантованого відповідними державними законодавчими актами. На рівні

підприємства її розмір встановлюють залежно від прибутковості підприємства, кількості і якості затраченої праці.

Актуальність дослідження механізму стимулювання праці, удосконалення форм матеріального і морального заохочення працівників та форм організації праці зумовлена сьогодні потребами практичної діяльності. Заробітна плата виступає головним елементом ринкового механізму регулювання ринку праці. Ситуація на ринку праці, високий рівень безробіття, низька доступність та недостатня якість соціальних послуг, погіршення якості освіти, низький рівень доходів та особистого споживання, поширення бідності негативно впливає на розвиток людського потенціалу в регіонах України. Поєднання і ступінь гостроти цих проблем відрізняються як в різних регіонах, так і в межах регіону в містах і сільській місцевості.

Спільними для всіх регіонів України упродовж останніх років є такі негативні тенденції розвитку людського потенціалу як зменшення кількості населення, його старіння внаслідок природних втрат та міграційного відтоку, зростання рівнів захворюваності, зумовлене соціально-економічними чинниками. На 1 січня 2011 року в Україні проживало приблизно 45778,5 тис. осіб. Упродовж 2010 року кількість населення зменшилась на 184,4 тис. осіб за рахунок природного скорочення [5].

Та ж тенденція спостерігалась і по Чернігівській області.

Таблиця 1

Кількість наявного населення в Чернігівській області, м. Ніжині та Ніжинському районі

Роки	1991	2001	2006	2009	2010	2011
Чернігівська область	1405,8	1262,1	1168,4	1121,3	1109,7	1098,2
Ніжин	82,0	77,5	75,5	74,7	74,3	74,1
Ніжинський район	44,1	37,0	33,4	31,3	30,7	30,1

*Статистичний щорічник «Чернігівщина – 2010». – Чернігів, 2011.

Необхідною передумовою економічної активності і відповідно участі в робочій силі є працездатність людини – спроможність виконувати трудові функції без завдання шкоди здоров'ю. При формуванні рівня оплати праці слід враховувати як економічні так і соціальні фактори.

Ефективно сформована система мотивації праці повинна спрямувати діяльність всіх працівників на досягнення загальних цілей підприємства, регіону і економіки країни в цілому.

В Україні у 2010 році розмір середньомісячної номінальної заробітної плати штатних працівників підприємств, установ, організацій (з кількістю працівників 10 осіб і більше) становив 2239 грн. і порівняно з відповідним періодом 2009 року збільшився на 20%. Сільське господарство відноситься до галузей з найнижчим рівнем заробітної плати, який не перевищує 65% середнього рівня по економіці. Середній розмір оплати праці в усіх регіонах

був вищим за прожитковий мінімум для працездатної особи, водночас лише у п'яти з них заробітна плата перевищила середню по країні: у Києві – 3431 грн., Донецькій – 2549 грн., Дніпропетровській – 2369 грн., Київській – 2295 грн. та Луганській – 2271 грн. Найнижчий рівень заробітної плати – у Тернопільській, Волинській, Чернігівській та Херсонській областях і не перевищував 78% від середнього по економіці [5].

Таблиця 2

Середньомісячна номінальна та реальна заробітна плата найманих працівників по Чернігівській області

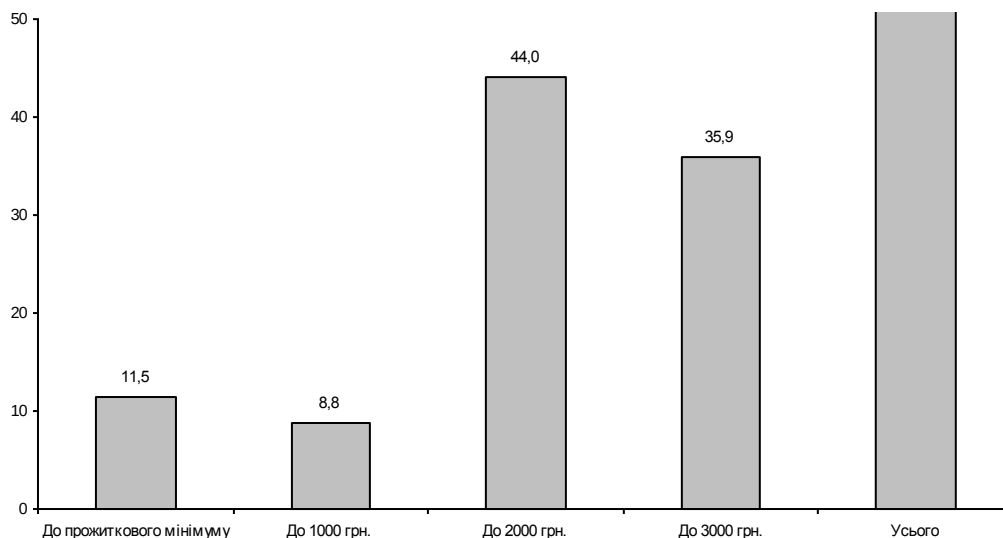
Роки	Номінальна заробітна плата, грн.	Відсотків до попереднього року	
		Індекс номінальної заробітної плати	Індекс реальної заробітної плати
2000	177	125,3	95,3
2005	602	137,4	120,7
2008	1370	134,8	107,5
2009	1465	107,0	90,8
2010	1711	120,5	111,1

*Статистичний щорічник «Чернігівщина – 2010». – Чернігів, 2011.

Як видно з таблиці, середня номінальна заробітна плата штатного працівника у 2010 р. становила по Чернігівській області 1711 грн., що перевищує законодавчо встановлений рівень мінімальної заробітної плати та прожитковий мінімум для працездатних осіб. За останні роки реальна заробітна плата найманих працівників зменшувалася, в той час як середні ціни на окремі продукти харчування, ціни (тарифи) на житло, воду, електроенергію, газ та інші види палива, на послуги у сфері охорони здоров'я, ліки порівняно з попередніми роками в цілому значно підвищилися.

Таблиця 3

Розподіл кількості найманих працівників за рівнем номінальної заробітної плати (у грудні, %)

*Статистичний щорічник «Чернігівщина – 2010». –Чернігів, 2011.

Проблемою підвищення заробітної плати є також нестача оборотного капіталу. Крім того, підвищення заробітної плати стримується і через те, що це призведе до зростання собівартості сільськогосподарської продукції, яка і без того не відрізняється високою прибутковістю.

Негативним явищем було те, що майже половина працівників сільськогосподарських підприємств до 2009 року, отримували заробітну плату, меншу від прожиткового мінімуму, а заробітна плата 30% з них була на рівні мінімальної [3].

Неоднаковим є рівень оплати праці у сільськогосподарських підприємствах різних форм власності. Це пояснюється тим, що нижча ціна праці формується під впливом досить високої пропозиції робочої сили, а також відсутності жорсткого контролю за рівнем заробітної плати і своєчасністю її виплати з боку держави.

Ті умови праці, що сформувалися сьогодні в аграрному виробництві як на рівні окремих підприємств, так і на рівні галузі в цілому, не задовольняють сільськогосподарських працівників ні в моральному, ні в матеріальному плані. З цього слідує, що необхідно посилити залежність оплати праці у аграрній сфері від її результатів, сприяти покращенню соціально-психологічного клімату в трудових колективах підприємств.

Відсутність всебічного правового врегулювання соціально-трудових відносин між працівниками і роботодавцями в аграрній сфері – один з основних факторів, який впливає на мотивацію робочої сили. Нерідко фахівці приймаються на роботу лише на весняно-літній період, порушується тривалість робочого часу, заробітна плата виплачується в конвертах і до того ж мізерна, не здійснюється додаткова оплата за роботу у вихідні та святкові дні, у нічні часи, не створюються умови для підвищення кваліфікації фахівців. Нерідко керівники підприємств відмовляють студентам заочної форми навчання у наданні передбачених законодавством відпусток на сесію до навчального закладу. Названі фактори не сприяють удосконаленню механізму стимулювання праці.

Отже, сучасний стан аграрного сектору економіки, умови праці, демографічна ситуація, непрестижність аграрної праці приводять до висновків щодо удосконалення системи стимулювання праці, змін у формуванні рівня оплати праці сільськогосподарських працівників: законодавчого встановлення мінімальної оплати праці на рівні середньої по народному господарству.

Література

1. Дієсперов В.С. Планування й аналіз затрат праці та її оплати. / Облік і фінанси АПК. – 2006. – № 9, с. 76-81.
2. Перебийніс В.І Особливості мотивації праці керівників і спеціалістів аграрних підприємств / В.І. Перебийніс, Т.І. Сазонова // Економіка АПК. – 2006. – №11. – С.112-118.

3. Статистичний щорічник України за 2009 р. – К., Держкомстат України, 2010.
4. Статистичний щорічник «Чернігівщина – 2010». – Чернігів, Головне управління статистики у Чернігівській області, 2011.
5. Офіційний веб-сайт Держкомстату України – www.ukrstat.gov.ua.
6. Шубравська О. Ризики сталого розвитку АПС України в умовах глобалізації // Економіка України. – 2007. №2. – С.62-68.

Необходимость новых подходов к усовершенствованию механизма стимулирования к труду в сельском хозяйстве
Потопальская Н.В.

Рассматриваются условия формирования стимулов к труду в аграрном производстве и основные направления усовершенствования мотивационного механизма.

Ключевые слова: рынок труда, человеческий потенциал, материальное и моральное стимулирование, оплата труда, условия труда.

Necessity of new approaches to improvement of mechanism of stimulation to work at agriculture.

Potopalska N. V.

The terms of forming of stimuli to labour in an agrarian production and basic directions of perfection of motivational mechanism are considered.

Keywords: labour-market, human potential, material and moral encouragement, remuneration of labour, condition of labour.

УДК

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ АПК В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ
ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ У СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО**

О.А. П'ЯТКОВСЬКА,

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»,
м. Ніжин, Україна

У статті розглянуті особливості розвитку агропромислового комплексу України в умовах глобалізації. Вітчизняне агропромислове виробництво потребує підсиленої уваги з боку державних органів за такими основними напрямками, як підвищення якості менеджменту та оптимізація структури АПВ.

Ключові слова: глобалізація, агропромисловий комплекс, зовнішньоекономічна діяльність, зовнішня торгівля.

Постановка проблеми. Посилення процесів глобалізації в сучасному світі ставить високі вимоги до якості національних товарів і послуг, а розвиток експортного потенціалу стає не тільки умовою успіху, а й виживання підприємств в нинішніх умовах.

Прискорення процесів глобалізації відбувається під впливом розвитку технологій, особливе значення в якому набувають міжкорпоративні зв'язки, що пов'язують учасників технологічного циклу. За оцінкою фахівців, міжнародна економічна інтеграція утворює сукупність різноманітних ефектів у довгостроковому періоді: переваги, пов'язані з врегулюванням торгових балансів, вигоди від міжнародного поділу праці, економії на масштабах та зростанні добробуту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом на проблему розвитку агропромислового комплексу України в умовах глобалізації звертають увагу велика кількість дослідників. Функціонування АПК України в умовах глобалізації розглянуто в працях таких авторів, як Л.Л. Антонюк, Д.Г. Лук'яненко, С.М. Козир, Л.В. Савош, О.Ю.Юрченко, О.М. Шпичак та інші.

Формування мети і завдання статті. Розробка напрямів ефективного розвитку агропромислового виробництва в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу. В економіці України агропромисловий комплекс значною мірою впливає на соціально-економічне становище суспільства. Проте, на сучасному етапі розвитку економіки фінансовий стан більшості сільськогосподарських підприємств, та їх соціальної сфери є незадовільним. Сільське господарство країни є проблемною нестабільною сферою, яка практично не забезпечена сучасною технікою та новими технологіями, що призводить до низької продуктивності виробництва та не конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на світовому ринку.

Така складна ситуація, що склалася в аграрному комплексі пояснюється наступними чинниками:

- невиконанням завдань стратегічних напрямків розвитку агропромислового комплексу та аграрної та аграрної реформи України;
- фізичним, технологічним та моральним зношенням основних виробничих фондів сільськогосподарських підприємств;
- наявністю значного диспаритету цін на сільськогосподарську продукцію та промислові засоби виробництва і предмети праці, що зумовлюють постійну нестачу фінансових ресурсів та обмежують діяльність і розвиток сільськогосподарських товаровиробників;
- нераціональним використанням земельних, трудових та фінансових ресурсів аграрної сфери;
- зниженням родючості ґрунтів, малоефективним використанням наявного потенціалу земель сільськогосподарського призначення;
- недостатнім рівнем розвитку інфраструктури аграрного ринку;
- відсутністю необхідної підтримки сільськогосподарських виробників на державному рівні, що проявляється у недосконалому ціновій, фінансовій,

кредитної та інвестиційної політики держави по відношенню до аграрників;

- низьким рівнем життя мешканців села, мізерними заробітними платами осіб, зайнятих у сільському господарстві, безробіттям, поглибленням демографічної кризи, міграцією у пошуках роботи, руйнуванням трудового потенціалу села.

Одним із стратегічних напрямів аграрної політики України є створення умов для збалансованого поєднання державного регулювання економіки агропромислового виробництва з економічною свободою підприємств і організацій в умовах переходу до ринкових відносин. Державна підтримка розвитку агропромислового комплексу спрямовується на забезпечення соціально-економічного захисту вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників, формування внутрішнього ринку продовольства, матеріальних ресурсів, робочої сили та виведення агропромислового виробництва на світовий ринок.

Особлива увага звертається на удосконалення організаційно економічних механізмів цінового регулювання, кредитно-фінансової системи та податкової політики, спрямованих на стимулювання розвитку агропромислового виробництва.

Чільне місце відводиться державі щодо забезпечення прискореного розвитку вітчизняного сільськогосподарського машинобудування та хімічної промисловості для повного забезпечення агропромислового виробництва сучасною технікою, мінеральними добривами, хімічними засобами захисту рослин, препаратами ветеринарної медицини для потреб тваринницьких галузей.

Вектор інвестиційної політики спрямовується на відновлення та розвиток ресурсного потенціалу сільськогосподарського виробництва та харчової промисловості. Важливим напрямом аграрної політики нині є відновлення роботи зрошувальних і осушувальних систем з метою ефективної віддачі меліорованих земель як одного із джерел нарощування виробництва сільськогосподарської продукції.

У практичну площину передбачається спрямувати розвиток інтеграційних процесів у виробництві сільськогосподарської продукції та її промислової переробки з метою виготовлення високоякісних конкурентоспроможних кінцевих продуктів споживання. Успішне вирішення продовольчої проблеми вимагає невідкладного освоєння новітніх ресурсозберігаючих технологій виробництва екологічно чистої сільськогосподарської продукції та збереження навколишнього природного середовища.

До складових забезпечення розвитку агропромислового комплексу безпосередньо включається:

- формування державної науково-технічної політики,
- організація наукового, інформаційного та кадрового забезпечення агропромислового виробництва,

- розвиток селекції і насінництва сільськогосподарських культур та селекційно-племінної справи у тваринництві та рибництві.

Спираючись на нові механізми міжнародного господарського співробітництва, країни з недостатнім рівнем економічного розвитку або з транзитивною економікою створюють передумови для стабілізації і реструктуризації, переходу на сучасні технології виробництва, розширюють участь у світовому виробництві високотехнологічної продукції.

Вітчизняна економіка поступово включається до світо господарських зв'язків, суб'єкти господарювання все більше застосовують високі технології у виробничому процесі. Україна має специфічні риси економічного розвитку, які зумовлюються практично одночасною інтеграцією до світового господарства і трансформацією економічного укладу.

Безперечно, Україна має значний аграрний потенціал. Площа сільськогосподарських угідь України становить понад 20% площі угідь у 27 країнах-членах Європейського Союзу. З розрахунку на одного жителя України припадає 0,8 га сільськогосподарських угідь, у тому числі 0,67 га ріллі, тоді як у середньому по країнах ЄС ці показники становлять відповідно 0,38 та 0,22 га. Частка ріллі у загальносвітових обсягах становить 2,3%.

В умовах глобалізації економіки України стратегія розвитку агропромислового комплексу та й сільського господарства в цілому має базуватися на:

- створенні умов для розвитку агропромислового комплексу, інтенсифікації в сільському господарстві та раціональній державній фінансовій підтримці сільського господарства;
- поліпшенні доступу до ринків збуту та посиленні конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва шляхом зростання обсягів вітчизняних і іноземних інвестицій в агропромисловий комплекс;
- покращенні умов життя на селі шляхом створення розвиненої інфраструктури в селах.

Для успішного просування вітчизняної аграрної продукції на світові продовольчі ринки необхідно:

- переорієнтувати розвиток економіки агропромислового комплексу на нарощування експортного потенціалу, при умові дотримання балансу між внутрішнім і зовнішнім попитом на продукцію сільськогосподарського виробництва;
- диверсифікувати географічну структуру зовнішньої торгівлі сільськогосподарської продукції (насамперед експорту), мінімізуючи залежність від окремих держав (ринків), посилюючи тим самим економічну безпеку держави;
- підвищувати ефективність виробництва традиційної для України експортної продукції : зернових культур, соняшника, продукції тваринництва та нарощувати потенціал у перспективних секторах світового сільського

господарства: виробництво рапсу, відродження льонівиробництва;

- забезпечити на державному рівні збалансованість експорту й імпорту сільськогосподарської продукції, тобто домагатися збільшення позитивного сальдо в зовнішній торгівлі;
- необхідно на рівні державних представництв та посольств України за кордоном вести пошук постійних покупців вітчизняної сільськогосподарської продукції, підтримувати й розвивати дипломатичні відносини з реальними партнерами.

Також для успішного розвитку АПК України в умовах глобалізації економіки, необхідно проводити державну політику постійного підвищення інвестиційної привабливості аграрного сектора. Збільшення обсягів інвестування стримується, значною мірою, недосконалістю чинного законодавства та нестійкою політичною ситуацією країни. Без впровадження нових енергозберігаючих технологій та використання сучасної техніки неможливо вивести сільське господарство із кризового стану та й країну в цілому.

Крім того, для матеріально-технічного переозброєння сільського господарства необхідне залучення і значних кредитних ресурсів, регулювання питання отримання та надання яких сільськогосподарським виробникам на даний час не вирішені.

Висновки. Таким чином, на нинішньому етапі розвитку агропромисловий комплекс України в умовах глобалізації характеризується такими особливостями:

- інтенсифікація інтеграційних процесів;
- зростання ролі АПК в народному господарстві України;
- підвищення значення в експортній діяльності;
- поживавлення іноземного інвестування.

Разом з тим, слід відзначити, що вітчизняне агропромислове виробництво потребує посиленої уваги з боку державних органів місцевого самоврядування, які мають допомагати галузі в конкурентній боротьбі на світових ринках за такими основними напрямками:

- кадрове забезпечення підприємства;
- підвищення якості менеджменту;
- оптимізація структури АПК.

Для створення розвитку галузі сільського господарства та забезпечення підвищення конкурентоспроможності аграрної продукції в умовах глобалізації, Україні необхідно, використовуючи передовий світовий досвід, не просто переносити його в площину свого розвитку, а гармонізувати його з українськими економічними реаліями та історичним розвитком галузі.

Література

1. Деревичко М. АПК в умовах глобалізації / М. Деревичко // урядовий кур'єр. – 2009. – №9.

2. Лук'яненко Д.Г. Управління міжнародного конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку / Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник, Л.Л. Антонюк та ін. // К.: КНЕУ, 2008. – 816 с.

3. Юрченко О.Ю. Особливості розвитку АПК України в умовах глобалізації / О.Ю. Юрченко // Вісник Хмельницького національного університету 2011, №2, Т.3.

Особенности развития АПК в условиях глобализации экономики Украины в мировое хозяйство

Пятковская А.А.

В статье рассмотрены особенности развития агропромышленного комплекса Украины в условиях глобализации. Отечественное агропромышленное производство нуждается в усиленном внимании со стороны государственных органов за такими основными направлениями, как повышения качества менеджмента и оптимизация структуры агропромышленного производства.

Ключевые слова: глобализация, агропромышленный комплекс, внешнеэкономическая деятельность, внешняя торговля.

Features of development of agriculture in the context of globalization of the economy of Ukraine in the World Economy

Pyatkovska O.A.

The features of development of the agrarian branch of Ukraine in the condition of globalization was discovered. The improvement of the management quality and the optimization of structure of agrarian branch are to be applied.

Keywords: globalization, agriculture, foreign economic activity, foreign trade.

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ АГРАРНО-ПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ УКРАЇНИ

С.А. СЕГЕДА,

кандидат економічних наук, доцент, Вінницький національний аграрний університет, м. Вінниця, Україна

В статті розкрито сутність системного, динамічного, функціонального і структурного методологічних підходів дослідження інфраструктури аграрно-продовольчого ринку.

Ключові слова: інфраструктура, аграрно-продовольчий ринок, методологія

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку аграрно-продовольчого ринку України суттєво зростає роль інфраструктури. Вона

займає особливе місце, що обумовлено структурою всього відтворювального процесу, використанням значної частини капітальних вкладень і трудових ресурсів, подальшим поглибленням суспільного поділу праці, посиленням економічної інтеграції, забезпеченням функціонування ринків та галузей виробництва, створенням необхідних умов для функціонування ринкових відносин в країні. Особливого інтересу набувають питання дослідження формування вітчизняного аграрно-продовольчого ринку та його інфраструктури.

Аналіз останніх досліджень. Авторська концепція методології дослідження інфраструктури аграрно-продовольчого ринку ґрунтується на загальних питаннях організації і управління економікою, досліджень в галузі розвитку сільського господарства, аграрно-продовольчого ринку та окремих видів інфраструктури в інших галузях економіки. Вивченню інфраструктури аграрного сектора присвячено праці таких вчених як П.І.Гайдуцького, С.М.Кваші, Ю.С. Коваленка, М.Ю. Коденської, І.І.Проданової, П.Т. Саблука, О.М. Супруна, О.Г.Шпикуляка, О.М. Шпичака та ін. Загальний вплив на авторське бачення справили праці зарубіжних вчених, які займалися дослідженням інфраструктури: Л.А. Ибрагимов, О.В. Иншаков, О.Г. Русскова, Р. Йохимсен, Х.Зінгер, А. Картер, К. Кларк, П. Розенштейн-Родан, П. Самуельсон, С.А.Хейман, А. Янгсон та інші. Проте окремі питання формування і розвитку інфраструктури залишаються недостатньо дослідженими.

Метою статті є визначення методологічних аспектів дослідження інфраструктури аграрно-продовольчого ринку.

Виклад основного матеріалу. Формування ефективної і діючої інфраструктури аграрно-продовольчого ринку на мікро-, мезо- та макрорівнях вимагає оцінки його діючої інфраструктури. На основі проведеного аналізу виникає можливість дати теоретичне і методологічне обґрунтування більш ефективної моделі.

Об'єктом дослідження інфраструктурного забезпечення аграрно-продовольчого ринку є складна система економічних відносин купівлі-продажу товарів, в межах якої формується попит, пропозиція і ціна на них [1], а також господарюючі суб'єкти – виробники сільськогосподарської продукції, інститути, що забезпечують процес руху аграрно-продовольчої продукції на ринку (об'єктів інфраструктури), споживачів [4].

В науці є значна кількість методологічних підходів, з яких заслуговують на увагу системний, динамічний, функціональний і структурний підходи.

Сутність системного підходу при дослідженні інфраструктурного забезпечення аграрно-продовольчого ринку полягає в тому, що аналіз аграрно-продовольчого ринку відбувається з точки зору його цілісності. Простежуються чисельні типи зв'язків як всередині нього так і в його взаємозв'язку з навколишнім середовищем. Фактично, системний підхід при дослідженні інфраструктурного забезпечення аграрно-продовольчого ринку має

грунтуватись на аналізі кожного елементу аграрно-продовольчого ринку, а також на і на аналізі механізмів взаємозв'язку між всіма елементами, з врахуванням інтересів всіх господарюючих суб'єктів.

Таким чином, вивчення певного об'єкту здійснюється з позиції взаємодії суб'єктів господарської діяльності (підприємств аграрного сектору економіки, переробки, об'єктів інфраструктури, споживачів), а також взаємодії аграрно-продовольчого ринку із зовнішнім середовищем.

В процесі аналізу на основі системного підходу система виділяється з середовища, визначаються склад і структура системи, її функції, властивості, системоутворюючі фактори, взаємозв'язки із середовищем, а потім, в процесі синтезу, будується модель реальної системи. Інфраструктура аграрно-продовольчого ринку є його підсистемою, а тому першочергово необхідно вивчити структуру цього ринку. Для цього варто враховувати наступні ознаки:

- аграрно-продовольчий ринок країни є системою взаємозв'язків господарюючих суб'єктів, а також органи управління і контролю різних рівнів, які створюють “правила гри” для виробників і споживачів продукції, а також для суб'єктів, що обслуговують сферу обігу аграрно-продовольчої продукції;

- взаємодія між господарюючими суб'єктами на продовольчому ринку здійснюється в сфері обігу аграрно-продовольчих товарів;

- аграрно-продовольчий ринок як організаційно-економічна підсистема економіки володіє внутрішніми взаємозв'язками і взаємозалежностями між її складовими елементами і знаходиться в безпосередній взаємодії з іншими підсистемами економіки, з прямими і оберненими зв'язками, які здатні змінюватись в часі і просторі.

Процес розвитку ринку має динамічний характер. Відповідно, дослідження продовольчого ринку і його інфраструктурного забезпечення необхідно розглядати в умовах постійного розвитку. Ця обставина знаходиться в основі динамічного підходу. При цьому до уваги потрібно брати попередньо сформовані тенденції і нові економічні і політичні умови. Наприклад, в до ринковий період було закладено досить міцну базу інфраструктури аграрно-продовольчого ринку, що базувалась на державній власності об'єктів інфраструктури і стабільності структури управління в сфері обігу аграрної продукції. В цей же період сформувався матеріально-технічний потенціал оптової та роздрібної торгівлі, заготівельної і торгівельної діяльності, який слугував основою для формування сучасної інфраструктури аграрно-продовольчого ринку. Проте, в умовах сьогодення, коли господарюючі суб'єкти функціонують в нових економічних умовах, сучасна інфраструктура аграрно-продовольчого ринку не може бути ефективною зі старою матеріально-технічною базою. В нових умовах необхідне оснащення об'єктів інфраструктури сучасною технікою і технологіями для оптимізації процесу обігу аграрно-продовольчої продукції на ринку [2].

При дослідженні аграрно-продовольчого ринку і його інфраструктурного забезпечення на основі динамічного підходу необхідно детально

проаналізувати досвід організації інфраструктури за попередній період, в теперішній час і визначити шляхи її удосконалення на перспективу, у відповідності з вимогами ринку [3].

Між елементами інфраструктури аграрно-продовольчого ринку існують взаємозв'язки, оскільки функції окремих елементів інфраструктури аграрно-продовольчого ринку виконується не тільки для виробників продукції і її споживачів, але і для самих об'єктів інфраструктури. Кожен елемент інфраструктури аграрно-продовольчого ринку виконує певні функції, які в результаті створюють виробникам необхідні умови для збуту виробленої продукції і надають необхідну інформацію про ситуацію, що склалась на продовольчому ринку як всередині країни так і за її межами.

Сутність функціонального підходу до дослідження інфраструктури аграрно-продовольчого ринку базується на вивченні функцій системи, які є властивостями системи, що призводять до досягнення мети. Особливість функціонального підходу полягає в тому, що досліджуються відносини системи як цілого з об'єктами, що знаходяться поза нею. Іншими словами, досліджується взаємозв'язок системи з навколишнім середовищем. При цьому при вивченні функцій системи відбувається абстрагування від її внутрішнього змісту, від її структури. Проте, це не означає, що використання функціонального підходу до дослідження системи виключає розгляд її внутрішнього змісту, внутрішніх зв'язків. В той же час, для більш глибокого пізнання системи розгляд її внутрішнього змісту і внутрішніх зв'язків є необхідною умовою. З будь-яких обставин принципи функціонального підходу зберігаються, тобто досліджується взаємодія системи із зовнішнім середовищем.

Інфраструктура аграрно-продовольчого ринку розглядається нами як система, оскільки володіє системними ознаками, в тому числі, взаємодіє із зовнішнім середовищем, має власну структуру і, відповідно, ієрархію складових частин – елементів, кожен з яких виконує певні функції.

При дослідженні інфраструктурного забезпечення продовольчого ринку може використовуватись структурний підхід. Сутність цього підходу полягає в розчленуванні предмету дослідження на окремі частини, їх детальному аналізі, в процесі якого виявляються взаємозв'язки між елементами, характер взаємовідносин між ними, а потім, в процесі синтезу, узагальнення отриманих знань. Стосовно до інфраструктури аграрно-продовольчого ринку структурний аналіз дозволить більш глибоко вивчити кожен елемент інфраструктури, виявити недоліки в організації їх роботи, що впливають на підсумок роботи інфраструктури загалом, з метою розробки заходів з її вдосконалення в подальшому.

Аналіз кожного елементу необхідно проводити, керуючись принципами врахування науково-технічного прогресу і врахування регіональної специфіки. Вплив науково-технічного прогресу передбачає, що об'єкти інфраструктури

мають відповідати вимогам розвитку техніки і технологій для ефективної взаємодії із суб'єктами продовольчого ринку.

Висновки. Ринкові умови господарювання потребують створення сучасної та гнучкої інфраструктури аграрно-продовольчого ринку, що здатна адаптуватись до мінливих умов в залежності від потреб виробників і споживачів аграрно-продовольчої продукції. Дослідження інфраструктури аграрно-продовольчого ринку має ґрунтуватись на певних методологічних підходах, серед яких значущими є системний, динамічний, функціональний та структурний. Зазначені методологічні підходи

Література

1. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т 3. / Редкол.: ...С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2002. – С. 236-247.
2. Ибрагимов Л.А. Инфраструктура товарного рынка. / Л.А. Ибрагимов. – М.: Издательство “ПРИОР”, 2001. – С. 11-12.
3. Русскова Е.Г. Методология системного исследования инфраструктуры рыночной экономики: автореф. дис. д-ра экон. наук. / Е.Г. Русскова. – Волгоград, 2006. – 51 с.
4. Шпикуляк О.Г. Інститутції у розвитку та регулюванні аграрного ринку: монографія / Шпикуляк О.Г. – К.: ННЦ ІАЕ, 2010. – С. 181-183.

Методологические аспекты исследования инфраструктуры аграрно-продовольственного рынка Украины

Сегеда С.А.

В статье раскрыто сущность системного, динамического, функционального и структурного методологических подходов в исследовании инфраструктуры аграрно-продовольственного рынка.

Ключевые слова: инфраструктура, аграрно-продовольственный рынок, методологические аспекты.

Methodological aspects of research infrastructure agro-food market of Ukraine

Seheda S.A.

The article reveals the essence of the system, dynamic, functional and structural methodological approaches research infrastructure of agro-food market.

Keywords: infrastructure, agro-food market, methodological aspects.

УДК 339.924:339.972

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ТА ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА РІВЕНЬ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

В.П. СТАДНИК,

асистент кафедри менеджменту

ВП НУБіП України "Ніжинський агротехнічний інститут", м. Ніжин, Україна

У статті аналізуються проблемні аспекти та позитивні наслідки впливу глобалізаційних та інтеграційних процесів на економіку України, а також вирішення проблем пов'язаних з її незначною участю в цих процесах і необхідності в цьому.

Ключові слова: глобалізація, економіка, глобалізаційні процеси, конкурентоспроможність країн, зовнішньоекономічний ринок, інноваційні процеси, диференціація, конкурентні переваги.

Постановка проблеми. Глобалізація і породжувані нею процеси піддаються випробуванню на міцність і адаптивність, традиційні моделі поведінки, спосіб життя і способи бачення світу, а також цінності, орієнтації, заботи всіх верств населення [6].

В планетарному масштабі глобалізаційні процеси розділили світ на дві частини: прибічників цього процесу та його противників.

Прихильники глобалізаційних процесів наголошують, що вона дає нові можливості більш ефективного розміщення та вільного доступу до світових мобільних ресурсів і загальне зростання світового виробництва та доходу. Глобалізація володіє значними резервами підвищення ефективності виробництва завдяки поглибленню поділу праці, збільшенню економіки за рахунок масштабу і зниження витрат, оптимізації розміщення ресурсів у світовому масштабі і передачі технологій. Економія на масштабах виробництва потенційно може привести до скорочення витрат і зниження цін, і відповідно до стійкого економічного розвитку.

Негативні сторони глобалізації пов'язані з нерівномірним розподілом зростання світового доходу між різними країнами; економічна, фінансова та політична експансія розвинених країн; поглиблення диференціації між країнами за економічним розвитком; тенденції до зникнення національних особливостей народів та етносів [2].

Для деяких країн глобалізація створила такі можливості, про які не могло йтися декілька років тому. Але вона створила і нові небезпеки для багатьох інших країн. Від глобалізації, насамперед, виграють багаті люди, фірми та країни, експортери капіталу, технологій, міжнародні та глобальні фірми-лідери. Програють же країни з односторонньою, недостатньо розвинутою економікою, слабкою інфраструктурою, дрібні підприємці, некваліфіковані працівники,

немобільні верстви населення. Небезпека глобалізації цілком слушно пов'язується з негативним впливом на національну культуру, духовність. Вона може призвести до втрати культурної різноманітності, до засилля масової культури та «вестернізації». А ці процеси чинять безпосередній вплив на економіку [2].

Очевидний той факт, що глобалізація зачіпає всі аспекти соціально-економічного життя практично всіх країн світу і що цей процес об'єктивний і незворотний.

Як не парадоксально, але саме глобалізація - процес, що долає територіальні і культурні кордони країн, - створює можливість для вироблення національно орієнтованих зовнішньоекономічних стратегій в рамках нових реальностей.

Збереження конкурентоспроможності країн в умовах глобалізації вимагає, виходячи з цього, не стільки формування зовнішнього іміджу країни (її образу в очах населення і підприємств інших країн), скільки збереження привабливості для власних громадян і підприємств, оскільки спроби відповідати зовнішнім стандартам неминуче ведуть до втрати унікальності країни і пов'язаних з нею конкурентних переваг.

Особливої уваги заслуговує участь України в міжнародних організаціях для забезпечення рівноправного співробітництва у світовій економіці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різні аспекти проблем глобалізації і інтеграції економіки розглянуті в роботах таких науковців, як: В.О. Ананьїна, В.С. Будкіна, З.С. Варналія, В.М. Василенко, В.А. Вергун, О.В. Гаврилюк, А.С. Гальчинський, О.П. Гребельник, Б.В. Губський, М.А. Дудченко, М. Інтрилігейтор, Л.Л. Кістерський, А.С. Філіпенко, та інших.

Проте головна увага сучасних концепцій зосереджена на тому, як потрапити на міжнародний ринок. Для цього в принципі достатньо мати дешеві товари. Однак країна, що має дешеві ресурси, дешеву робочу силу в умовах глобалізації ризикує перетворитися на ресурс для більш розвинутих країн, не отримуючи при цьому всіх переваг від глобалізації.

Світова економічна наука здебільшого використовує макроекономічний аналіз стосовно проблем створення, реформування зовнішньоекономічного сектора країни, міжнародної економічної інтеграції, дослідження на мікроекономічному рівні, як правило, орієнтовані на аналіз діяльності підприємств, тісно не пов'язаний з макроекономічними складовими.

Формулювання цілі статті. Враховуючи наукову та практичну актуальність теми і спираючись на результати вивчення окремих її аспектів у зарубіжній та вітчизняній економічній літературі, можна визначити мету даної статті, яка полягає в обґрунтуванні нових теоретичних положень, практичних напрямів сучасного розвитку міжнародної економіки, встановлення особливостей включення господарського комплексу України в глобальний економічний простір та розробка на цій основі конкретних пропозицій щодо інтеграції національної економіки у світо господарську систему.

Виклад основного матеріалу. За рейтингами міжнародних економічних організацій Україна за рівнем конкурентоздатності посідає одне з останніх місць. Курс уряду на лібералізацію зовнішніх відносин не виправдав покладених на нього надій і не реалізував конкурентні переваги України. Доцільність лібералізації зовнішньоекономічних відносин мала б бути досліджена на перших етапах відкриття кордонів, оскільки далеко не однакові умови та розбіжності обумовлювали суттєву різницю між економічними системами України від високорозвинених країн. Показники розвитку української економіки у порівнянні із найбільшими торговельними партнерами свідчать про недоречність беззастережного відкриття кордонів. Так, за даними Світового банку, ВВП на душу населення в Україні є одним з найнижчих у світі (вона посідає 135 місце). Виробничо-промисловий комплекс України нездатний адаптуватися до попиту на світовому ринку, про що говорить досить низький ВВП на душу населення [5].

Через не конкурентоспроможність занепадають цілі галузі, які можуть переробляти сировину, а деякі функціонуючі галузі не повністю використовують свої виробничі потужності.

Враховуючи реальні проблеми, що стоять перед нами, досить сміливими виглядають цілком конкретні терміни, визначені нашими політиками для інтеграції України в європейське співтовариство. Адже поки у нас немає навіть загально визнаних національних лідерів, обізнаних теорією і, головне, практикою ринкових відносин в умовах пануючої в міжнародному середовищі жорсткої конкуренції, що володіють навиками культурного, етичного ведення бізнесу і знанням відповідних правил бізнес-комунікацій, процесів, що глибоко розуміють суть глобалізації.

Проведені нами дослідження показали, що вплив глобалізації на національну економіку досить складний та суперечливий. Існують як позитивні, так і негативні сторони. Позитивні сторони очевидні: по-перше, це можливість брати активну участь в обговоренні режимів регулювання міжнародних економічних відносин, а не бути осторонь, як це спостерігається тепер.

По-друге, відбудеться скорочення витрат на здійснення зовнішньоекономічних операцій, що є дуже важливо, оскільки загальне підвищення цінової конкурентоспроможності українських виробників найактуальніше питання сьогодення. Цим самим наша країна виконає одну з головних умов поглиблення відносин з Європейським союзом та отримає можливість захисту інтересів України та її підприємств відповідно до міжнародних форм та процедур, що мінімально залежать від коливання політичних відносин з тією чи іншою країною.

Забезпечення інвестиційної привабливості України для іноземних інвесторів за рахунок приєднання країни до загальноприйнятих у світі регулятивних норм також є однією із позитивних сторін, оскільки сучасному

становищу держави не позаздриш. Іноземні інвестори не довіряють політичній та економічній нестабільності в країні і тому забирають свої капіталовкладення, а це негативно впливає на розвиток виробничої промисловості.

Позиція, яку зараз підтримує Україна приведе до збільшення можливостей входження країни до великих міжнародних коопераційних проектів, що в перспективі можуть забезпечити істотне підвищення конкурентоспроможності та розширити можливості більш вільного доступу до зарубіжних ринків за рахунок зменшення тарифних і нетарифних перешкод.

Для України стратегічно важливою метою має стати стимулювання структурних реформ усередині країни, спрямованих на забезпечення конкурентоспроможності у відкритому ринковому середовищі, що є стратегічно важливою метою.

В умовах глобалізації спостерігається зниження ролі національної держави, втрата нею державної ідентичності, цілісності. Причому сили, які завуальовано руйнують державу, мають транснаціональну природу.

Як висновок можна сказати, що глобалізація веде до зростання конкуренції у світовому масштабі, викликає поглиблення спеціалізації та поділу праці із властивими їм наслідками - зростанням продуктивності праці та скороченням витрат. Для національних виробників немає достатньої внутрішньої мотивації застосування інновацій, що дає можливість іноземним конкурентам використовувати суперечності внутрішнього законодавства для знищення контрагентів на внутрішньому ринку. У такій ситуації інтеграція позначається на руйнації цілих галузей. На даний час Україна не використовує всі свої конкурентні переваги (дешева робоча сила, достатня ресурсозабезпеченість деякими видами сировини, використання вигідного геоекономічного розташування тощо), оскільки офіційний сектор економіки неефективний. Натомість конкуренти України широко застосовують високі й запатентовані технології, стимулюють виробництво унікальних товарів, всебічно залучають наукову еліту, кредитують інновації. Отримані результати дозволяють країнам-конкурентам знижувати собівартість виробництва й оволодівати новими ринками збуту.

Покращити становище України на світовому ринку можливо завдяки застосуванню ефективної інноваційної та зовнішньоекономічної політики.

На наш погляд головним завданням інноваційної політики держави в епоху поширення глобалізаційних процесів має стати забезпечення збалансованої взаємодії наукового, технічного і виробничого потенціалів, вдосконалення механізму активізації інноваційної діяльності суб'єктів підприємництва, поширення інновацій по усіх сферах економіки.

Об'єктом інноваційної політики виступають не лише і не стільки окремі наукові чи виробничі підприємства, але також налагодженість та стабільність їхнього взаємозв'язку, системність в взаємодії в процесі створення інновацій.

Висновки. На сьогоднішній день на наш погляд наша країна неповністю готова до глобальної інтеграції і міжнародної конкуренції. Але держава з таким

потенціалом не може залишатися ізольованою. Тому її пріоритетним завданням має стати наближення вітчизняної економіки до рівня провідних країн світу шляхом активізації інноваційного процесу, підвищення стимулів до праці, покращення інвестиційного клімату, адаптації законодавства до сучасних умов господарювання, всебічну підтримку підприємництва.

Важливим стає питання реформування зовнішньоекономічного сектора України, інтеграції її господарської системи у міжнародну економіку, створення розгалуженої інфраструктури, яка б забезпечувала швидку реалізацію ринкових перетворень, перш за все у зовнішньому секторі економіки. Від трансформації зовнішнього сектора економіки України залежать подальший економічний розвиток країни, ефективність і результативність підприємницької діяльності, місце України в системі світового господарства.

Література

1. Гафуров И. Инвестиционная привлекательность региона // Управление риском. – 2007. - № 1 – С. 2-6
2. Варналій З. Регіональний розвиток України: проблеми та пріоритети // Економіст – 2009. – № 6. – С. 24-26
3. Бутко М. Передумови трансформації та механізми регулювання регіональних економік // Економіка і право. – 2008. - № 5. – С. 10-18
4. Ернест Заграва. Глобалізація і нації. К: "Фенікс", 2009. [Електронний ресурс]. Режим доступа: <http://dialogs.org.ua>.
5. Малащук Д.В. Вплив інтеграційних зв'язків на конкурентоспроможність української економіки // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 3. – С. 32-38.

Влияние глобализаций и интеграционных процессов на уровень экономического развития Украины

Стадник В.П.

В статье анализируются проблемные аспекты и позитивные последствия влияния глобализаций и интеграционных процессов на экономику Украины, а также решение проблем связанных с ее незначительным участием в этих процессах и необходимости в этом.

Ключевые слова: глобализация, экономика, глобализационные процессы, конкурентоспособность стран, внешнеэкономический рынок, инновационные процессы, дифференциация, конкурентные преимущества.

Influence of globalization and integration processes is on level of economic development of Ukraine

Stadnik V.P.

In the article problem aspects and positive consequences of influence of globalization and integration processes are analyzed on the economy of Ukraine, and

also decision of problems related to her insignificant participating in these processes and necessity for it.

Keywords: globalization, economy, globalizations not processes, competitiveness of countries, external economic market, innovative processes, differentiation, competitive edges.

УДК. 330.101

ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ СИСТЕМИ АГРОБІЗНЕСУ В СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

І.М. ТЕРЕЩЕНКО,

викладач відділення з підготовки молодших спеціалістів ВП НУБіП України
«Ніжинський агротехнічний інститут», м. Ніжин, Україна

У статті дано аналіз економічним передумовам виникнення та розвитку агробізнесу в світовій економіці та обґрунтовано необхідність його подальшого розвитку в економіці України.

Ключові слова: агробізнес, державна економічна політика, продовольче забезпечення, сільське господарство, міжнародна економіка.

У сучасному світі однією з найгостріших проблем залишається продовольча проблема, хоча продовольчий потенціал Землі цілком достатній для того, щоб забезпечити потенціальне харчування населення всієї планети. Дана проблема полягає в тому, що виробництво і розподіл продовольства відбувається нерівномірно. В багатьох, країнах що розвиваються, забезпечення населення продуктами харчування недостатнє. На противагу цьому в індустріально розвинутих країнах спостерігається надвиробництво продовольства. Це явище пояснюється тим, що у розвинутих країнах виник новий тип зв'язків між основними ланками виробництва і реалізації сільськогосподарської продукції, який поєднує їх у органічно єдиний технологічний процес. Основною причиною цього процесу було поглиблення спеціалізації виробництва, що, у свою чергу, привело до необхідності більш тісної координації виробництва сільськогосподарської сировини, її транспортування, зберігання, переробки і торгівлі готовою продукцією. Це привело до організаційного об'єднання всіх цих стадій, яке дістало назву вертикальної або агропромислової інтеграції.

Громіздке поняття «виробництво, переробка та реалізація сільськогосподарської продукції» почало замінюватись терміном «агробізнес» у 50 роки XX ст. в індустріально розвинутих країнах, коли відбулась так звана «зелена революція», яка привела до ліквідації класу селянства у цих країнах, його місце зайняв клас фермерів-підприємців [1].

На нашу думку поняття «агробізнес» у світовій економічній науці остаточно утвердилось саме тоді, коли представники економічної, правової та

аграрної науки комплексно почали вивчати проблему світового продовольчого забезпечення та способи її подолання.

Комплексному дослідженню даної проблеми присвячені роботи таких представників іноземної науки як Л. Кольз, Л. Річард, Т. Уль, Т. Хзджес, Л. Штріве та інших. В українській економічній, аграрно-правовій та фінансово-правовій науці комплексне дослідження окремих проблем розвитку аграрного сектора здійснено П. Гайдуцьким, С. Дем'яненком В. Єрмоленком, Й. Завадським, С. Квашою, В. Курилом, П. Саблуком, В. Семчиком, В. Янчуком та іншими.

Метою даної статті є охарактеризувати економічні передумови виникнення та розвитку нового напрямку бізнесу в світовій економіці - агробізнесу та обґрунтувати необхідність його подальшого розвитку в національній економіці.

Отже, в економічній науці поняття «бізнес» означає економічну діяльність, що приносить доход або іншу вигоду. Особи, які виявляють ініціативну самостійність, спрямовану на отримання прибутку називаються бізнесменами, або підприємцями.

В економіці індустріально розвинутих країн у результаті злиття аграрного, промислового і торгового капіталу сформувалася нова підсистема виробничих; відносин, яку було названо агробізнесом та утворюється комплекс взаємопов'язаних виробництв, який складається з трьох основних груп галузей або сфер: галузі, які виробляють засоби виробництва для сільського господарства, переробної промисловості, заготівель; власне сільське господарство та його виробнича і соціальна інфраструктура; галузі та виробництва, які забезпечують заготівлю, зберігання, транспортування, переробку сільськогосподарської сировини і реалізацію виробленої з неї продукції [1].

Наукове обґрунтування подальшого застосування даного поняття відбувалось таким чином. Колишній заступник міністра сільського господарства США Дж. Х. Девіс на конференції з торгівлі у Бостоні в 1955 році дав таке визначення цього поняття: «Агробізнес означає загальну суму всіх операцій з виробництва і розподілу виробничих товарів для сільського господарства; виробничі операції на фермі; зберігання, переробку і розподіл сільськогосподарської продукції та товарів». Таким чином, поняття «агробізнес» тепер, по суті, охоплює функції, які включав термін «сільське господарство» 150 років тому. Це визначення було потім наведене у його книзі «Концепція агробізнесу», написаній у співавторстві з Голдбергом, яка вийшла у світ у 1957 році.

У 1963 році Дж. Сакс опублікував в Англії книгу з питань агробізнесу, в якій дав таке його визначення: «Нині існують тісні взаємовідносини між сільським господарством, промисловістю щодо його постачання і тими

галузями, які переробляють і реалізують сільськогосподарські продукти, що слово «агробізнес» увійшло в нашу мову, щоб підкреслити ці відносини».

В 1966 році у США видано брошуру «Агробізнес Середнього Заходу: його вплив на економіку країни і міжнародну торгівлю», у якій подається опис складових частин агробізнесу; «Сільське господарство у II половині XX ст. швидкими темпами стає більш взаємопов'язаним із іншими складовими економіки. Початкова концепція сільського господарства як виробництва на землі тепер поступається іншій, згідно з якою сільське господарство є сектором усієї економіки. Виникнення такої концепції сільського господарства виходить далеко за межі виробництва продовольства і волокна. Тепер воно має включати виробництво, переробку, виготовлення предметів для сільського господарства, торгівлі, використання і споживання. Операції кожного сектору й усієї системи вимагають високої технічної кваліфікації, потребують великої кількості людей і безпосередньо впливають на все економічне становище нашої країни. Агробізнес це новий, більш узагальнюючий термін, який тепер вживається стосовно цієї нової і більш широкій концепції сільського господарства» [1].

Наукове осмислення нового напрямку економічного розвитку в європейських країнах проходить поряд з стрімким розвитком аграрних продуктивних сил. Адже в цей час відбувається різке підвищення урожайності сільськогосподарських культур і продуктивності тварин, що відбулося в результаті стрибкоподібного зростання продуктивності праці, зумовленого широким проникненням науково-технічної революції у сільське господарство [2].

У ряді країн (наприклад, ФРН, Франції, Італії) приймалися так звані «зелені плани». Це були спеціальні законодавчі акти окремих держав, які визначали умови, норми і характер державного втручання у сільське господарство, а також довгострокові плани його розвитку. Так у ФРН «Основний сільськогосподарський закон» (1955) визначив напрямки розвитку західнонімецького сільського господарства і роль держави у його соціально-економічній перебудові. Основні положення закону такі:

- покращення аграрної структури, тобто проведення комплексу державних заходів з модернізації сільського господарства і якісної перебудови його продуктивних сил (ліквідація роздробленості господарств, укрупнення їх тощо);
- переселення дрібних і середніх селян у промислові центри;
- скорочення безробіття і неповної зайнятості у сільському господарстві шляхом створення у районах, де переважають дрібні та середні господарства, промислових підприємств;
- надання державної допомоги рентабельним капіталістичним господарствам, зайнятим у виробництві зернових і картоплі;
- підвищення доходу осіб, зайнятих у сільському господарстві до рівня заробітної плати промислового робітника відповідної кваліфікації.

Аналогічні закони існують у Франції і Італії.

Конкретизуються «зелені плани» в довгострокових і річних планах, у яких визначаються розміри державних асигнувань на сільське господарство, розподіл їх за видами витрат, специфічні для кожної країни конкретної форми державного втручання та впливу на сільськогосподарське виробництво. «Зелені плани» передбачають основні напрямки державних капіталовкладень.

Для здійсненім «зелених планів» із держбюджетів відповідних країн виділялись значні кошти на іригацію, меліорацію, боротьбу з ерозією ґрунту і створення інфраструктури. Податкові пільги, дотації на купівлю пального, сільськогосподарських машин та добрив сприяли економічному стимулюванню життєздатних господарств [3].

Таким чином можна визначити що агробізнес являє собою форму підприємницької діяльності в аграрному секторі економіки країни. Сюди входять підприємницька діяльність у виробництві засобів виробництва для сільського господарстві (техніка, добрива, корми тощо); власне агровиробництво (виращування рослин і розведення тварин); зберігання переробка і торгівля як «сирою», так і переробленою продукцією. До агробізнесу належать також усі види діяльності з обслуговування сільського господарства (агросервіс, ринкова інфраструктура тощо). Практика показує доцільність поєднання декількох видів підприємницької діяльності в одній фірмі (наприклад, виращування первинного виду сировини, її зберігання, переробка і торгівля готовою продукцією).

Досвід підприємницької діяльності у агробізнесі дозволяє виділити різні, але взаємопов'язані рівні його функціонування: перший рівень - агробізнес у фермерських господарствах, кооперативах, агропромислових об'єднаннях, фірмах; другий - агробізнес у масштабі національної економіки країни; нарешті, третій рівень - агробізнес у міжнародному масштабі [3].

В сучасному світі сформувалася міжнародна системи агробізнесу, яка являє собою багатофункціональний глобальний комплекс і в якому поєднується виробництво, зберігання, транспортування та реалізація продовольчої продукції у світовому масштабі. Економічні відносини в цьому комплексі формуються на основі міжнародного розподілу праці та глобалізації регіональних агропродовольчих ринків.

Вищезазначений досвід повинен більш широко використовуватись в Україні, зокрема через впровадження нового типу зв'язків між основними ланками національного виробництва і реалізації сільськогосподарської продукції, який поєднує їх у органічно єдиний технологічний процес. Подальше поглиблення спеціалізації виробництва в Україні призведе до необхідності більш тісної координації виробництва сільськогосподарської сировини, її транспортування, зберігання, переробки і торгівлі готовою продукцією. Об'єднання всіх цих стадій приведе до агропромислової інтеграції як необхідної складової зміцнення для забезпечення сільськогосподарською продукцією внутрішнього ринку та збільшить експортну частину торгового балансу в економіці України [4].

Література

1. Карро Д., Жюйар П. Международное экономическое право: ученик / Д. Карро, П. Жюйар; пер. с. франц. – М.: Междунар. отношения, 2001. – 960 с.
2. Коваленко Т.О. Систематизація аграрного законодавства України / Т.О. Коваленко // Стан та перспективи розвитку аграрного права: матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф. (Київ, 26–27 трав. 2005 р.). – К. – 2005. – 85 с.
3. Курило В.І. Адміністративні правовідносини у сільському господарстві України: дис. ... доктора. юрд. наук: 12.00.07. / Курило Володимир Іванович – К. – 2007. – 419 с.
4. Мушенюк В.В. Проблеми правового регулювання окремих напрямів державної підтримки аграрних товаровиробників / В.В. Мушенюк // Актуальні питання державотворення в Україні: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. КНУ імені Тараса Шевченка – К. – 2010. – Ч.І. – С. 216 – 217 с.

Предпосылки возникновения системы агробизнеса в мировой экономике

Терещенко И.Н.

В статье дан анализ экономическим предпосылкам возникновения и развития агробизнеса в мировой экономике и обоснованно необходимость его последующего развития в экономике Украины.

Ключевые слова: *агробизнес, государственная экономическая политика, продовольственное обеспечение, сельское хозяйство, международная экономика.*

Pre-conditions of origin of agribusiness system in world economy

Tereschenko I.M.

In the article the analysis of economic pre-conditions of origin and development of agribusiness in a world economy is given and grounded the necessity of its further development in the economy of Ukraine.

Keywords: *agribusiness, public economic policy, food providing, agriculture, international economy.*

УДК 001.895.001.63.336

ЕКОНОМІЧНА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Л.В. ФЕДОРЕНКО,

асистент кафедри бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту
Ніжинський агротехнічний інститут Національного університету біоресурсів і
природокористування України, м. Ніжин, Україна

У статті проаналізовано роль і значення інновацій в умовах економічної глобалізації. Розглядається інноваційний тип економічного розвитку підприємств. Запропоновано ряд чинників, які зумовлюють розвиток інноваційних процесів в сільському господарстві.

Ключові слова: глобалізація, інновації, підприємство, конкуренція, ринкова економіка, сільськогосподарське виробництво.

Постановка проблеми. Метою статті є дослідження інноваційного розвитку в умовах глобалізації, обґрунтувати основні методологічні засади управління інноваційною системою вітчизняних аграрних підприємств, у результаті чого досягатиметься збереження і нарощування інноваційного потенціалу останніх; формування найбільш ефективних для підприємств цільових напрямів розвитку; підвищення конкурентоспроможності й фінансової стабільності на основі виробництва та реалізації наукоємної продукції[1].

Значний прорив в технологіях та інформаційній сфері спонукає країни орієнтуватися на нові джерела конкурентних переваг та створювати їх. Сучасний етап пов'язаний із зайняттям чільного місця серед складових динамічних порівняльних переваг науково-технічними досягненнями та інноваціями на всіх стадіях життєвого циклу продукту, починаючи від створення товару або послуги, через просування його від виробника до споживача та закінчуючи наступною утилізацією.

З огляду на те, що на ринку фігурує і конкурує вже не окремий товар, а комбінований пакет товарів, послуг та інформації, конкурентоспроможність продукції залежить вже не лише від її конкретного виробника, а й від спроможності національного зокрема і глобального загалом середовища і його учасників до супроводження й використання цього продукту. Різко зростає вимога до цілісності цього середовища, кваліфікованості, дисциплінованості, платоспроможності його учасників. Саме це є причиною того, що перехідні країни поки що не в змозі оволодіти належним чином засадами конкурентоспроможної діяльності в глобальній економіці.

Інтегруюча властивість нової економіки веде до розвитку децентралізованих взаємозв'язків між суб'єктами господарювання,

громадянськими та ринковими інститутами на національному та наднаціональному рівнях. Це обумовлює постійне посилення обмежень дієздатності національних урядів та, відповідно, загострює важливість кваліфікованих та ефективних управлінських дій суб'єктів господарювання, які повинні бути спроможними забезпечувати власну конкурентоспроможність в сучасній глобалізованій економіці.

Отже, в сучасному світі відбувається переоцінка основних цінностей. Від економічної спрямованості суспільство переходить до інноваційної, від нагромадження матеріального багатства як основи особистого добробуту – до нагромадження інформації як основи суспільного прогресу. Не так володіння матеріальними благами, як володіння інформацією та інтелектуальним потенціалом визначають місце людини в сучасному суспільстві. Інвестиції в людський капітал і формування на цій основі інтелектуального капіталу суспільства перетворюються на пріоритетний загальнонаціональний інтерес.

Інноваційний тип економічного розвитку дедалі більше стає тим фундаментом, який визначає економічну міць країни та її перспективи на світовому ринку. Основною ознакою сучасного розкладу сил в світі є суттєвий відрив країн-лідерів, що створюють “інноваційний анклав” в світі, від менш потужних країн, які змушені повністю залежати від позиції “активних гравців”. В країнах, що належать до інноваційних лідерів, спостерігається висока концентрація найбільш рентабельних видів бізнесу (з найбільшим вмістом доданої вартості в ціні продукту), переважно високотехнологічна структура національного виробництва, винесення за межі власної країни промислово-технологічного циклу виробництв, які є екологієємними, ресурсоеємними тощо, зосередження найбільших фінансових потоків.

У результаті здійснення науково-технічного прогресу відбувається матеріалізація наукових досягнень у розвитку техніки. А прискорення науково-технічного й технологічного прогресу здійснюється, насамперед, із метою системного оновлення ресурсного потенціалу. Останнє ж стає основою економічного розвитку галузі й держави. Цей процес має як економічне, так і соціальне значення. Так, його економічні значення в аграрній сфері полягає у здійсненні нарощування продовольчих ресурсів при зменшенні суспільних витрат на одиницю продукції. Соціальне ж значення розвитку науково-технічного прогресу проявляється у поступовому зниженні в процесі виробництва залежності людини від природних факторів, створенні сприятливо життєвого середовища сільським жителям завдяки підвищенню техніко-технологічної оснащеності праці, високому рівні забезпечення добробуту тощо [2].

За умов глобалізації інвестиційних процесів для України немає іншого вибору, як розробляти власну модель інноваційного розвитку економіки, розвивати інноваційне підприємництво, посилювати інноваційний характер виробничої діяльності. Адже сучасний ринок діє за допомогою нововведень, а інноваційне прискорення є основою його сталого розвитку. Підприємництво

закономірно виступає одним з наймогутніших факторів інноваційного розвитку, оскільки до цього спонукає підприємницький інтерес. Важливу роль у забезпеченні ефективного функціонування інноваційного підприємництва відіграє інноваційна інфраструктура, зокрема такі її основні елементи, як технопарки, технополіси, які сприятимуть виходу інновацій на ринок. На сьогоднішній день інноваційна інфраструктура ще дуже слабка і характеризується неповнотою, а тому потребує всебічної підтримки з боку держави. До того ж слід зазначити, що інвестиції та інновації – це лише половина справи, а інша половина полягає у підготовці високопрофесійного персоналу, особливо менеджерських кадрів. Сучасний менеджер повинен зосереджуватися не лише на дослідженнях чи науково-дослідній діяльності, а й повинен багато приділяти уваги споживачеві нових знань, бути ще й маркетингологом і вивчати попит на нововведення [3].

Нестабільна політична ситуація на теренах української державності, нестійка і несформована законодавча база (наприклад Закон України «Про ринок землі в Україні»), не спроможна підвищувати економічну стабільність, запровадження відкритості ринків на території нашої держави, менталітет людини пострадянського світогляду, невміння правильно вести бізнес – ось ці причини, які найближчим часом потрібно подолати в контексті розгляду української проблеми запровадження інноваційної техніки і технологій у сільське господарство і збільшення інвестицій в нашу країну загалом. На даний час аграрний сектор економіки України знаходиться в особливо важкому стані. Внаслідок зниження платоспроможності товаровиробників у сільському господарстві спостерігається спад рівня технічної забезпеченості, темпів оновлення матеріалотехнічної бази. Це приводить до здійснення неповного обсягу технологічних операцій та проведення їх із запізненням, що, в свою чергу, зумовлює зниження врожайності сільськогосподарських культур, зменшення обсягів продукції, зниження її якості, значних затрат і підвищення її собівартості.

Інноваційна система аграрного підприємства є елементом загальної організаційно-економічної системи. При її побудові необхідно враховувати, що перша безпосередньо впливає на базові організаційні якості останнього: 1) чутливість (здатність підприємства передбачати проблеми та можливості, а також приймати стратегічні рішення, пристосовуючись до зовнішніх змін); 2) експериментування (рівень об'єктивності оцінки нових ідей у підприємстві); 3) внутрішня комунікативність (здатність розповсюджувати релевантну інформацію по структурних підрозділах); 4) готовність до ризику (здатність інвестувати інноваційні процеси, навіть в умовах невизначеності, з метою удосконалення діяльності); 5) здатність контролювати процеси, які продовжуються змінами й інноваціями. Виходячи з цього, кожен елемент інноваційного потенціалу підприємства задіяний у процес формування інноваційної системи через виконання специфічних завдань (табл.1).

Розвиток елементів виробничо-господарської системи здійснюється через розвиток її інноваційного потенціалу як закономірної якісної ціле-направленої та незворотної зміни. Формування інноваційного потенціалу залежить від того, наскільки виробнича система підприємства готова сприйняти інновацію – визнання її у випадку, коли виробнича система зацікавлена і підготовлена до впровадження або відторгнення, коли інновації вступають у протиріччя з інтересами підприємства, а виробнича система є не готовою до впровадження [4].

Таблиця 1. Структура інноваційного потенціалу та його завдання щодо забезпечення інноваційної системи аграрного підприємства

Складові інноваційного потенціалу (блоки)	Завдання
Проектний	1. Створення інноваційної системи підприємства 2. Розробка пріоритетних напрямів діяльності 3. Розробка програми інвестування інноваційної системи
Функціональний	Організація безперебійного функціонування інноваційної системи підприємства на основі розроблених і затверджених програм
Ресурсний	1. Формування інтелектуального потенціалу через пошук кадрів, навчання та перекваліфікацію працівників, спеціалістів, менеджерів 2. Програми техніко-технологічної оснащеності інноваційної системи 3. Створення інформаційної бази, її поповнення та оновлення
Організаційний	1. Створення інноваційних підрозділів і забезпечення їхньої діяльності 2. Формування організаційної культури, що спонукає до розвитку інноваційної системи підприємства 3. Забезпечення інноваційної направленості управлінських функцій 4. Забезпечення взаємозв'язків між підприємством і виробниками та постачальниками науково-технічної продукції
Управління	1. Забезпечення відповідності результатів функціонування інноваційної системи соціально-економічним цілям організації 2. Своєчасне коригування цільових напрямів інноваційної системи

Можливість впровадження інновацій у вітчизняних аграрних підприємствах, тобто сприйняття їх, визначається рядом факторів, які акумулюють внутрішні й зовнішні можливості та загрози.

Державна політика щодо підвищення сприйняття інновацій аграрними підприємствами повинна забезпечувати формування та результативне функціонування системи механізмів, здатних стимулювати попит на інновації збоку товаровиробників, зокрема, купувати інноваційну техніку, технології; нарощувати нематеріальні активи; оновлювати асортимент продукції, поліпшуючи її якість; використовувати продуктивніші біологічні активи тощо. В даному аспекті позитивним є досвід країн щодо стимулювання інноваційної діяльності: в Португалії, Італії, Іспанії це податкові пільги, за допомогою яких стимулюються всі підприємства, пов'язані з розробкою та впровадженням інновацій; у Фінляндії, Швеції та Німеччині – субсидії й кредити за зниженими відсотковими ставками; у більшості країн Європейського Союзу надається державна підтримка підприємствам, які розробляють і реалізують нові товари й технології, тому що дана сфера вважається досить ризикованою щодо капіталовкладень.

Необхідність удосконалення довгострокових механізмів управління підприємствами зумовлена глибинними структурними перетвореннями у світових економічних відносинах, які проявляються в усіх сферах суспільного життя:

- динамічні зміни структури суспільних потреб, що викликають зникнення традиційних та активний розвиток нових ринків;
- швидкий розвиток науково-технічної бази суспільного виробництва, що призводить до внутрішньої нестабільності виробничих систем;
- зміни суспільної свідомості та відношення до економічної діяльності як такої зумовлюють формування соціальних стереотипів чи моделей бізнес-діяльності;
- глобалізація економічних відносин різних рівнів, що якісно змінює характер функціонування самих виробничо-комерційних систем, надаючи їм як нові можливості, так і генеруючи нові ризики [5].

Висновки. Ринкова економіка і сучасний науково-технологічний прогрес в усіх сферах виробничої та невиробничої діяльності суспільства докорінно змінюють соціальні, економічні, техніко-технологічні, організаційні та екологічні умови цього процесу, з одного боку, і визначають зрештою стабільність, конкурентоспроможність та ефективність національної економіки, життєвий рівень населення країни, його соціальне й духовне обличчя, з іншого. Водночас глобалізаційні процеси, що прискорюють темпи науково-технологічного та інноваційного прогресу і розширюють масштаби використання його результатів, як і формування загальносвітового конкурентного середовища, функціонування транснаціональних компаній та корпорацій, також справляють дедалі зростаючий вплив на стан, структуру й

ефективність національного господарства та окремих його галузей, міжгалузевих комплексів і під комплексів [6].

Література

1. Білорус О.Т., Глобалізація і безпека розвитку / О.Т. Білорус, Д.Г. Лук'яненко, О.М. Гончаренко та ін. – К.: КНЕУ, 2001. – 733 с.
2. Шпак Ю. В., Інноваційна модель регіонального розвитку переробної сфери АПК / Ю.В. Шпак // Економіка АПК. – 2006. – №3
3. Каракай Ю.Б., Роль держави у стимулюванні інноваційної діяльності / Ю.Б. Каракай // Економіка України. – 2007. – №3.
4. Дорошенко Ю.А. Управление формированием и развитием инновационного потенциала предприятия / Ю.А. Дорошенко, О.В. Кочеткова // Совершенствование механизма хозяйствования в современных условиях: Сб. докладов Междунар. научно – практич. Интернет-конфер. – Белгород: Издательство БГТУ им. В.Г. Шухова, 2004. – <http://conf.bstu.ru/conf/docs/0033/0761.doc>.
5. Гриньова В.М. Особливості регіонального управління інвестиційною діяльністю в сучасних умовах / В.М. Гриньова, О.М. Ястремська // Регіональна економіка. – 2003. – №3.
6. Трегобчук В. Інноваційно-інвестиційний розвиток національного АПК : проблеми, напрями і механізми / В.Трегобчук // Економіка України. – 2006. – №2.

Инновационный тип развития в условиях экономической глобализации

Федоренко Л.В.

В статье проанализирована роль и значение инноваций в условиях экономической глобализации. Рассматривается инновационный тип экономического развития предприятий. Предложен ряд факторов, которые определяют развитие инновационных процессов в сельском хозяйстве.

Ключевые слова: глобализация, инновации, предприятие, конкуренция, рыночная экономика, сельскохозяйственное производство.

Innovative type of development is in the conditions of economic globalization

Fedorenko L.V.

In the article a role and value of innovations are analyzed in the conditions of economic globalization. The innovative type of economic development of enterprises is examined. The row of factors that predetermine development of innovative processes in agriculture is offered.

Keywords: globalization, innovations, enterprise, competition, market economy, agricultural production.

УДК 657.635

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТОРСЬКОГО КОНТРОЛЮ НА ПІДПРИЄМСТВІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

О.В. ФІЛОЗОП,

к.е.н., директор ТОВ «Ньюанс-Аудит», м. Київ, Україна

І.М. ТЕРЕЩЕНКО,

викладач ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»,
м. Ніжин, Україна

У статті дано аналіз розвитку системи внутрішнього аудиторського контролю на підприємстві в сучасних умовах та обґрунтовано необхідність його застосування.

Ключові слова: внутрішній контроль, внутрішній аудит, корпоративні права, аудиторська діяльність.

Сучасні економічні відносини характеризуються розширенням підприємств, а отже і ускладненням їх організаційної структури, що забезпечує розвиток підприємств та отримання більшого прибутку.

Разом з тим, ускладнення господарської діяльності підприємств призводить до виникнення нових проблем, пов'язаних з організацією господарської діяльності та здійсненням контролю за її веденням.

Відповідно до національного законодавства України, здійснення зовнішнього контролю розподіляється відповідно до форм господарювання підприємства. Якщо бюджетні установи перевіряє лише контрольно-ревізійне управління, то підприємства приватної форми власності має право перевіряти будь-який орган, з яким воно співпрацює в ході здійснення господарської діяльності, а саме – податкові органи, органи соціального страхування тощо.

Окрім того, з набуттям незалежності в Україні було запроваджено таку форму контролю як аудит, який сьогодні відповідно до Закону України “Про аудиторську діяльність в Україні” може здійснюватись або ініціативно, або обов’язково для окремих організаційних форм підприємств.

У зв’язку з ускладненням організаційної структури суб’єкта господарювання, виникає необхідність у здійсненні не лише зовнішнього, а й внутрішнього контролю суб’єкта господарювання.

Сьогодні здійснення внутрішнього контролю є не обов’язковим та нерегламентованим на державному рівні, проте його запровадження на вітчизняних підприємствах є дедалі частішим.

Слід зауважити, що на малих та великих підприємствах здійснення контролю є різним, на що впливають перш за все розмір підприємства, чисельність його працівників, складність його діяльності, а також інформаційні потреби власників щодо господарської діяльності підприємства.

На підприємствах, де роль управлінця та власника виконує одна особа, здійснювати контроль доволі просто, оскільки:

- власник абсолютно точно володіє інформацією щодо господарської діяльності підприємства;
- власник знає сильні та слабкі сторони підприємства, відповідно до яких може визначити коло питань для контролю господарської діяльності.

Протилежна ситуація складається на великих підприємствах.

Підприємства, які при веденні господарської діяльності співпрацюють з іноземними суб'єктами, у зв'язку з чим орієнтуються на іноземний досвід господарювання, застосовують іноземну термінологію. Як відомо, на іноземних підприємствах не існує такого поняття як внутрішній контроль, тому і на вітчизняних підприємствах починають застосовувати поняття внутрішній аудит.

Проте залишається ряд підприємств, які будь-який контроль всередині підприємства називають внутрішнім контролем.

В діяльності великих підприємств, підрозділи яких можуть знаходитись як у різних регіонах, так і в різних країнах, слід не лише поєднувати такі поняття як внутрішній контроль та внутрішній аудит, а й розмежовувати їх функції.

Слід розуміти, що система внутрішнього контролю повинна бути організована на підприємствах будь-якого розміру. В цьому зацікавлений сам підприємець або власник підприємства.

Умови розвитку сучасних підприємств зумовлюють необхідність впровадження внутрішнього аудиту, який би забезпечував менеджерів та власників достовірною інформацією про ефективність роботи суб'єкта господарювання.

Щодо внутрішнього аудиту, то його роль особливо чітко проявляється в діяльності таких організаційних структур як промислово-фінансова група, корпорація, акціонерні товариства тощо, що пов'язано з тим, що до їх структури входять підприємства, які займаються різноплановою діяльністю.

Успішні компанії не зосереджують своєї діяльності на одному об'єкті, а намагаються розширити коло своєї діяльності настільки, щоб охопити якомога більшу сферу, пов'язану з основною, для підтримання та підвищення рівня конкурентоспроможності на ринку.

Отже, управління такими компаніями є надзвичайно складним процесом, який вимагає залучення незалежних висококваліфікованих фахівців.

Для інвесторів ключовим є питання ефективності систем внутрішнього контролю, оскільки прекрасних фінансових показників не достатньо, щоб захистити інвестиції акціонерів у довгостроковій перспективі.

В ході дослідження місця внутрішнього аудиту та його ролі в збереженні корпоративних прав слід врахувати основні поняття, визначені Господарським Кодексом України.

Під корпоративними правами розуміють права особи, частка якої визначається у статутному фонді (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами.

Під корпоративними відносинами мають на увазі відносини, що виникають, змінюються та припиняються щодо корпоративних прав.

Говорячи про корпоративні відносини, слід розуміти, що учасниками корпоративних відносин можуть бути не лише товариства, а і їх учасники.

Якщо товариства наділяються об'єктивними правами, то їх учасники – суб'єктивними, для яких характерно те, що корпоративні відносини:

- 1) виникають в результаті створення юридичної особи;
- 2) виражають відносини між засновником та юридичною особою;
- 3) мають організаційно-майновий характер, тобто передбачають право на управління, право на доходи; пов'язані з впливом засновника на формування волі юридичної особи;
- 4) пов'язані з опосередкованим правом на майно юридичної особи при її ліквідації.

Тобто, учасниками корпоративних відносин є фізичні та юридичні особи, право участі яких в діяльності підприємства підтверджене відповідним документом (в залежності від форми власності).

У процесі корпоративних відносин відбувається внесення часток до статутного капіталу, отримання прибутку від її використання, а також вилучення частки зі статутного капіталу.

Тому з'являється об'єктивна необхідність у розробці та впровадженні заходів щодо захисту корпоративних прав учасників товариства за допомогою внутрішнього аудиту. У зв'язку з цим, велике значення відіграє впровадження внутрішнього аудиту. Практика створення та надання великих повноважень внутрішнім аудиторам отримала широкий розвиток у рамках загального процесу реформування механізмів корпоративного управління в акціонерних товариствах.

Нова тенденція в практиці роботи служб внутрішнього аудиту полягає в перенесенні акцентів з аналізу достовірності фінансової звітності суб'єкта господарювання на безпосередній контроль діяльності бухгалтерської служби та аналіз ефективності систем внутрішнього контролю.

Внутрішній аудит в широкому розумінні слід розглядати як інструмент інформаційної асиметрії, що сигналізує про виявлені недоліки у фінансово-господарській діяльності суб'єкта господарювання.

Завдяки внутрішньому аудиту нейтралізуються агентські ризики та зменшується потенціал конфлікту інтересів на початковій стадії їх виникнення.

Діяльність органів внутрішнього аудиту має бути зосереджена в таких напрямках: сприяння ризик-менеджменту, перевірка системи внутрішнього контролю, підтримка корпоративного управління.

Окрім того, внутрішній аудит в системі корпоративного управління повинен бути складовою частиною контролю за реалізацією корпоративної стратегії управлінським персоналом.

Виходячи з того, що сьогодні акціонери поступово відходять від управління підприємствами, передаючи це право стороннім фахівцям, служба внутрішнього аудиту може бути важливим органом в управлінні підприємством, оскільки саме служба внутрішнього аудиту перевіряє роботу управлінського персоналу з метою забезпечення власників достовірною інформацією щодо діяльності підприємства та управління ризиками.

Можна виділити наступні види ризиків, пов'язаних з корпоративним управлінням: виведення активів акціонерного товариства, трансфертне ціноутворення, розкриття інформації, злиття та поглинання, розмивання акціонерного капіталу, прийняття рішень виконавчим органом не на користь акціонерів, банкрутство тощо.

Виділені ризики не лише позбавляють власників підприємства достовірної інформації про фінансово-господарську діяльність суб'єкта господарювання, а й можуть спричинити втрату ними власності, безробіття великої кількості працівників, а також негативно впливають на економічну ситуацію країни.

На противагу, здійснення ефективного корпоративного управління, в тому числі і за допомогою служби внутрішнього аудиту, забезпечує високу прибутковість підприємства та сприяє залученню інвестицій в господарську діяльність, чому сприяють: високі темпи зростання прибутку; стійке зростання показників рентабельності; відсутність корпоративних конфліктів; захист прав акціонерів.

За допомогою внутрішнього аудиту можна здійснити ряд заходів для захисту корпоративних прав:

- контроль за здійсненням операцій з вилучення основних засобів з господарської діяльності підприємства;
- приймання участі в проведенні річних інвентаризацій з метою отримання достовірної інформації щодо їх наявності та стану на підприємстві;
- проведення аудиту фінансової звітності відповідно до затвердженого плану аудитів, який повинен бути конфіденційною інформацією для досягнення його дієвості;
- проведення економічного аналізу діяльності суб'єкта господарювання з метою виявлення проблем та можливих варіантів їх виявлення;
- оперативне управління ризиками, причинами яких може бути нестабільність зовнішнього та внутрішнього середовища суб'єкта господарювання;

– планування бізнес-процесів з урахуванням можливостей та загроз діяльності суб'єкта господарювання.

Впровадження на практиці зазначених заходів захисту корпоративних прав дасть можливість засновникам (учасникам) підприємства не лише отримувати достовірну інформацію щодо діяльності підприємства, а й зберегти власні інвестиції та забезпечити одержання прибутку протягом періоду діяльності підприємства.

Література

1. Адамс Р. Основы аудита (Пер. с англ.)/ под ред. Я.В. Соколова. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1995. – 398с.
2. Алборов Р.А. Аудит в организациях промышленности, торговли и АПК. – М.: Изд-во „Дело и сервис”, 2004. – 464с.
3. Про аудиторську діяльність: Закон України в редакції від 14.09.2006р. // www.rada.gov.ua
4. Петрик О. Законодавчо-нормативне регулювання аудиторської діяльності в Україні: реалії сьогодення // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – №8-9. – С. 70-77
5. Пилипенко І., Шевчук В. Національна система аудиту: проблеми становлення і розвитку // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – №3. – С. 3-12.

Development of internal audit control in an enterprise in modern conditions Filozop O.V., Tereshchenko I.M.

In the article the analysis of development of the internal public accountant audit control is given on an enterprise in modern terms and grounded necessity of his application.

Keywords: *internal control, internal audit, corporate rights, audit activity.*

УДК 338.4:330

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙ У СФЕРІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Н.Г. ЦАРУК,

асистент кафедри бухгалтерського обліку ВП НУБіП України
"Ніжинський агротехнічний інститут", м. Ніжин, Україна

В тезах доповіді розкрито питання необхідності використання інновацій у сфері сільського господарства, отримання належної фінансової підтримки та розвитку інноваційної діяльності для вирішення проблем виходу на зарубіжні ринки.

Ключові слова: інноваційна діяльність, сільське господарство, інноваційні технології, зовнішній ринок, зовнішньоекономічна діяльність.

В період подолання кризи в Україні актуальним є питання розвитку інноваційних процесів у сфері сільського господарства. Особливо важливим є залучення інноваційних технологій при здійсненні підприємствами зовнішньоекономічної діяльності. Основною проблемою при цьому є підтримка науково-технічного і освітнього потенціалу на належному рівні та постійне фінансування проектів розвитку інноваційної діяльності.

Інноваційний розвиток України досліджували багато вітчизняних авторів. Серед них можна виділити Л. Гаман, І. Павленко, Д. Кокоріна, М. Згуровського, В. Семенюка та інших наукових діячів, що приділяють увагу розвитку інноваційної діяльності та її необхідності для розширення виробництва при виході на світовий ринок.

Метою тез доповіді є розкриття необхідності використання інновацій у сільському господарстві, отримання належної фінансової підтримки та розвитку інноваційної діяльності для вирішення проблем виходу на зарубіжні ринки.

Подолання кризових явищ та вибір правильних орієнтирів економічного розвитку АПВ свідчить, що найоптимальнішим із можливих напрямків у сільськогосподарській сфері є інноваційна. Лише таким чином можна швидко і ефективно трансформувати сільськогосподарське виробництво, стимулювати мале і середнє підприємництво та водночас забезпечити вихід на світовий ринок, що надзвичайно важливо для нашої держави з її величезним потенціалом аграрної країни [\[1\]](#).

Поряд з постійним розвитком інноваційних технологій завжди існує ризик. Уникнути його цілком в інноваційному підприємстві не можливо, оскільки інновації і ризик – дві взаємозалежні категорії. Інноваційна діяльність має високий ступінь невизначеності.

Дуже важко передбачати, яке нововведення буде мати успіх на ринку, а яке не буде користатися попитом. Тому інноваційним підприємствам у першу

чергу варто ретельно аналізувати інноваційні проекти для того, щоб уникнути можливих помилок на самій ранній стадії - стадії відбору проектів.

Активізації інноваційної діяльності в сільському господарстві на етапах розробки, апробації та відтворення новачій сприятиме створення технопарків, дослідних станцій й інших інноваційних структур. Це прискорить процес поширення і впровадження новачій, а також ліквідації тіньового ринку в аграрній сфері [2].

Для здійснення інноваційного розвитку використовуються два підходи до розв'язання проблем: стабілізація і розвиток сільськогосподарських і харчових підприємств та розробка шляху розвитку з урахуванням регіональних аспектів [3].

В умовах реформування української економіки виникла проблема пошуку фінансових джерел активізації інноваційної діяльності – прийняття відповідних законів, надання пільг, створення приватного капіталу, стимулювання припливу в науку талановитої молоді, оновлення наукових кадрів через удосконалення системи оплати праці та відродження престижу професії науковця.

На початку 2011 року Держіннофондом було запропоновано комплексний підхід до розвитку інноваційної сфери за допомогою інвестування. Запровадження такого підходу до розробки інноваційно-інвестиційних підходів дозволить забезпечити збалансований економічний, екологічний і соціально-культурний розвиток підприємств, закріплення позицій на внутрішньому та зовнішньому ринках, знайти шляхи вирішення найбільш гострих і значущих для них проблем.

На його основі було складено структуру фінансування розвитку інноваційних заходів на підприємствах України.

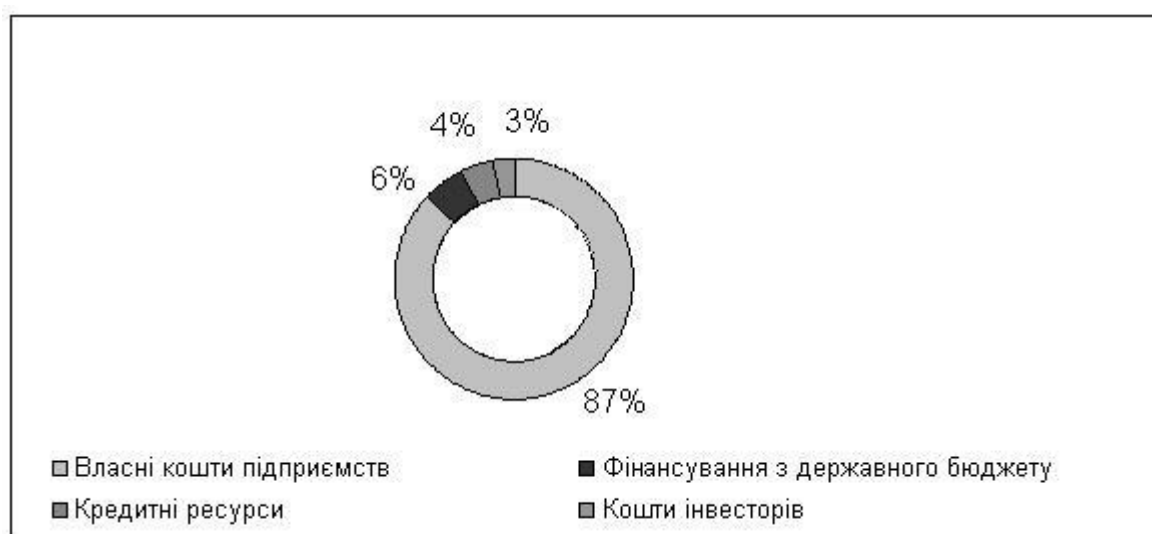

Рис. 1. Структура джерел фінансування інноваційних заходів на підприємствах України [4]

З наведених даних очевидно, що основним джерелом є власні кошти суб'єктів господарювання і у майбутньому слід спиратися на них. Висока

ризикованість інноваційних проектів зумовлює низьку частку коштів інвесторів і кредитних ресурсів.

Особливо важливим фактором є ставлення робітників до інноваційних процесів, розвиток їх свідомого бажання вкладати свої знання й навички в інноваційну сферу. Дослідження, проведені на вітчизняних підприємствах із цього питання, виявили, що серед керівників вищого й середнього рівнів підтримують і беруть участь в інноваційних питаннях у середньому 70% респондентів, 10% опитаних чинять опір, 12% взагалі не визначилися. Такі дані свідчать про середній рівень зацікавленості працівників українських підприємств у розвитку інновацій.

В сучасних умовах відбувається багато змін, які впливають на інноваційний потенціал і які слід урахувати при управлінні його розвитком. Це розширення варіантів використання ресурсів для досягнення цілей інноваційної діяльності, посилення функцій з мобілізації й ефективного використання інноваційних ресурсів, підвищення ролі ймовірнісних факторів, пов'язаних із визначенням напряму інноваційного потенціалу, ускладнення змісту, структури й динаміки ресурсної бази інноваційного розвитку економічних суб'єктів.

Таким чином, на даному етапі розвиток інноваційної сфери при виході сільськогосподарських підприємств на зарубіжні ринки є основою подолання кризової ситуації у виробничій діяльності підприємств. Найголовнішими факторами слабого розвитку є постійне реформування економіки, недостатнє фінансування з боку влади та інвесторів, а також небажання частини українських працівників застосовувати свої знання й навички в інноваційній сфері. Самофінансування інноваційних заходів, на даний момент, найбільше використовується підприємцями, а саме тому інноваційна діяльність характеризується низькими темпами розвитку.

Література

1. Лайко П.А., Кулієв М.М. Інноваційні процеси в аграрному секторі економіки. Економіка АПК. – 2009. – № 9. – С. 26-30.
2. Іртищева І.О. Побудова інноваційних моделей регіональної агропродовольчої сфери на інтеграційній основі. Економіка АПК. – 2009. – № 9. – С. 39-43.
3. Гнаткович О.Д. Активізація інновацій у сільське господарство України. [Електронний ресурс] / <http://www.economy.nayka.com.ua>.
4. Захарченко В.И. Інноваційний потенціал підприємства як об'єкт економічного дослідження [Електронний ресурс] / <http://www.ldpu.org.ua>.

Развитие инноваций в сфере сельского хозяйства при осуществлении внешнеэкономической деятельности

Царук Н.Г.

В тезисах доклада раскрыт вопрос необходимости использования инноваций в сфере сельского хозяйства, получения надлежащей финансовой поддержки и развития инновационной деятельности для решения проблем выхода на зарубежные рынки.

Ключевые слова: инновационная деятельность, сельское хозяйство, инновационные технологии, внешний рынок, внешнеэкономическая деятельность.

Development of innovations in the field of agriculture during realization of foreign economic activity

Caruk N.G.

In the theses of lecture the question of necessity of the use of innovations is exposed in the field of agriculture, receipt of the proper sponsorship and development of innovative activity for the decision of problems of going into foreign markets.

Keywords: innovative activity, agriculture, innovative technologies, foreign market, foreign economic activity.

УДК 338.2

РОЗВИТОК ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Н.Г. ЦАРУК,

викладач ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»,
м. Ніжин, Україна

Л.В. СТРИГУН,

студентка відділення з підготовки молодших спеціалістів ВП НУБіП України
«Ніжинський агротехнічний інститут», м. Ніжин, Україна,

О. Д. ПАНЧЕНКО,

студентка відділення з підготовки молодших спеціалістів ВП НУБіП України
«Ніжинський агротехнічний інститут», м. Ніжин, Україна

У статті висвітлено теоретичні і методичні положення визначення сутності інвестицій та оцінки ефективності інвестиційних проектів, дослідженню особливостей державного регулювання інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційні ризики, джерела інвестування, інвестиційна діяльність, інвестиційна політика.

Ринковий розвиток сільського господарства в значній мірі залежить від інвестиційного забезпечення. Вкладення і повернення інвестицій на підприємствах галузі, як правило, формує ефективність господарювання, вирішує питання конкурентоспроможності виробництва на зовнішньому і

внутрішньому ринках. Разом з тим, створення нових і модернізація основних засобів підприємств через інвестування, пов'язано з ризиками їх здійснення. На це впливають: економічна ситуація, нестабільність умов інвестування і використання прибутку, коливання ринкової кон'юнктури, цін, валютних курсів, невизначеність природно-кліматичних умов сільського господарства. Тому, здійснюючи інвестиції, підприємства повинні розробляти організаційно-економічний механізм реалізації того чи іншого проекту, визначати сценарії, які набувають дії при змінах виробничої ситуації.

Обов'язковою умовою забезпечення економічного зростання є здійснення державою виваженої інвестиційної політики в сільськогосподарському виробництві. В умовах досягнення відносної фінансової стабільності активізація інвестиційної діяльності має спрямовуватися на забезпечення прогресивних зрушень в економіці сільськогосподарських підприємств, оновлення їх виробничої бази, формування конкурентоспроможних сільськогосподарських структур, вирішення питань зайнятості сільського населення.

Отже, дослідження питань пов'язаних з формуванням організаційно-економічних механізмів інвестування на рівні сільськогосподарських підприємств в умовах їх ринкового розвитку та входження в світову організацію торгівлі набувають особливої ваги.

На сьогодні не може не турбувати практична відсутність зваженої інвестиційної політики, спрямованої на активне стимулювання розвитку сільськогосподарського виробництва на рівні підприємств: не достатньо чітко визначені методи конкретного заохочення інвестиційних потоків в сільськогосподарські підприємства, в тому числі залучення реального капіталу іноземних підприємств у фермерські та селянські господарства; не створено ефективних організаційно-правових і пільгових умов для розвитку лізингових операцій на рівні підприємств, досить мляво формуються умови для переливу вітчизняного капіталу з невиробничої та банківської сфер у сферу сільськогосподарського виробництва через систему довгострокового кредитування та іпотеки.

Метою статті є дослідження розвитку інвестиційного процесу в сільському господарстві України на рівні підприємств.

Залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій у сільськогосподарські підприємства є необхідною передумовою для вирішення наступних проблем: оновлення основних виробничих фондів; впровадження нових технологій; розвиток інноваційних розробок у галузях селекції і насінництва; придбання нової високопродуктивної техніки; розширення виробництва екологічної продукції; розвиток нових видів виробництва сільськогосподарської продукції та її первинної переробки.

Провідна роль в організації інвестиційної діяльності в Україні при становленні та розвитку ринкового механізму господарювання належить державі. Узагальнюючи результати дослідження щодо ролі держави у

інвестиційному процесі можна стверджувати, що метою державної інвестиційної політики є створення матеріально-технічної бази та на її основі конкурентного середовища, реалізація програм структурної перебудови економіки України з урахуванням пріоритетних напрямів, спрямування інвестицій у пріоритетні галузі та програми. У цілому реалізація державної інвестиційної політики реалізується через прийняття та виконання Законів, Постанов та інших регуляторних актів. На сьогодні в Україні інвестиційний процес регулюють понад 100 законів та інших нормативних актів.

Існує певний зв'язок між динамікою інвестицій та результатами господарювання. Обсяги інвестицій безпосередньо залежать від частки валового внутрішнього продукту, що використовується на нагромадження. Аналіз впливу інвестиційного процесу на економічний стан сільськогосподарських підприємств України показав, що можна виділити три основні етапи його розвитку: перший етап (1991-1996 рр.) – спад інвестиційної активності, скорочення капіталовкладень у підприємства галузі, обсяг сільськогосподарського виробництва скоротився на 50,9%; другий етап (1997 – 2000 рр.) – стабілізація та поживлення інвестиційної діяльності у формах лізингу та надання підприємствам товарного кредиту, в цей період спостерігається призупинення спаду виробництва на межі 20 – 21 млрд. грн.; третій етап (з 2001 р.) – зростання вкладення інвестиційних засобів у сільськогосподарські підприємства, загальний обсяг сільськогосподарської продукції зріс на 19,9%.

Визначено, що для налагодження системи ефективного інвестування в сільському господарстві, необхідно: по-перше, розробити науково обґрунтовану концепцію інвестування сільського господарства, яка б визначала мету інвестиційної діяльності, основні напрями, форми та джерела інвестування в сільському господарстві, очікувані результати від реалізації інвестиційних програм; по-друге, за кожним напрямом інвестування визначити перелік заходів направлених на впровадження інвестиційної діяльності та механізми їх реалізації; по-третє, розробити систему оцінювання інвестиційних проектів виходячи з критеріїв фінансової, економічної, соціальної та екологічної їх ефективності.

У світовій практиці існує механізм створення корпоративного пенсійного фонду для підприємств сільськогосподарської галузі. Тут пенсійні фонди займають друге місце серед фінансових посередників та є значним джерелом довгострокових інвестицій для реального і інноваційного секторів економіки.

Такий фонд має декілька переваг: по-перше, роботодавець може встановити прогресивну шкалу згідно трудової участі працівника, його стажу роботи на даному підприємстві; по-друге, юридичні особи – учасники фонду отримують додаткові пільги з оподаткування прибутку; по-третє, у підприємства засновника корпоративного фонду з'являється реальна можливість самоінвестування; і нарешті, для фізичних осіб вигода полягає в

отриманні додаткових гарантій матеріального забезпечення після виходу на пенсію, що забезпечить гідний рівень життя.

Ось чому, створення корпоративних пенсійних фондів на крупних агропромислових підприємствах для накопичення власних інвестиційних ресурсів та зменшення залежності сільськогосподарських підприємств від іноземного капіталу є одним з найбільш перспективних напрямів реалізації інвестиційної політики держави.

Отже, за результатами дослідження проблем розвитку інвестиційної діяльності та оцінки її ефективності у сільськогосподарському виробництві можна зробити наступні висновки:

- стан інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки України знаходиться на низькому рівні;
- однією з головних причин кризи виробництва й інвестиційного процесу в сільському господарстві, є послаблення ролі держави в регулюванні виробничих економічних відносин й, перш за все, паритетності міжгалузевого товарообміну;
- визначена результативність інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств.

Сам інвестиційний процес розглядається як довгострокове вкладення коштів в цілях створення нових і модернізації діючих сільськогосподарських підприємств, інвестор, в свою чергу, прагне отримати швидкий дохід з мінімальним ризиком. В свою чергу бар'єри і ризики для інвестицій, як і раніше, залишаються високими. Потрібно підвищити рівень захисту інвестора, покращити політичний та економічний стан в державі, що сприятиме поліпшенню інвестиційної діяльності.

Література

1. Абрамович І.А., Сутність і стан інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки// Держава та регіони. Серія: Економіка і підприємництво.,2006. – №4.–С.7-10.
2. Абрамович І.В., Шляхи та заходи залучення іноземних інвестицій у сільське господарство України//Держава та регіони. Серія:Економіка і підприємництво.,2006. – № 6.– С. 7-9.– Бібліогр.: 4 назв.
3. Гаврилук О.В. Інвестиційний імідж та інвестиційна привабливість України // Фінанси України. – 2008. – №3. – С. 79-93.
4. Гайдуцький П. Інвестиції – фундамент економічного зростання // Урядовий кур'єр. – 2007. – 19 липня. – 7с.
5. Захарін С.В., Удосконалення інвестиційної та інноваційної сфер діяльності в аграрному секторі економіки України//Проблеми науки,2006. – № 1.– С. 38-43. – Библиогр.: 10 назв.
6. Плеханов Д.О., Передумови створення ефективної державної інвестиційної політики в сільському господарстві//Держава та регіони. Серія: Державне управління,2006. – № 3.– С. 137-140. – Бібліогр.: 3 назв.

7. Руденко С. Інвестиції в українському сільському господарстві: проблеми й перспективи // Новини агротехніки – 2007. – № 3. – С. 27-28.

Развитие инвестиционной деятельности сельскохозяйственных предприятий

Царук Н.Г., Стригун Л.В., Панченко О.Д.

В статье отражены теоретические и методические положения определения сущности инвестиций и оценки эффективности инвестиционных проектов, исследованию особенностей государственной регуляции инвестиционной деятельности сельскохозяйственных предприятий.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционные риски, источники инвестирования, инвестиционная деятельность, инвестиционная политика.

Development of investment activity of agricultural enterprises

Tsaruk N.G., Strygun L.V., Panchenko O.D.

The article is devoted to illumination of theoretical and methodical positions of decision of essence of investments and estimation of efficiency of investment projects. To research of features of the state adjusting of investment activity of agricultural enterprises

Keywords: investments, investment risks, sources of investing, investment activity, investment policy.

СЕКЦІЯ № 4

ІННОВАЦІЇ В ГАЛУЗІ ВИЩОЇ АГРАРНОЇ ОСВІТИ ТА ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

УДК37.042.1

МОРАЛЬНИЙ АСПЕКТ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ВНЗ

Ю.К.БУЛАВЕНКО,

старший викладач ВП НУБіП України
«Ніжинський агротехнічний інститут», м. Ніжин, Україна

С.Г.ЛИСЕНКО,

старший викладач ВП НУБіП України
«Ніжинський агротехнічний інститут», м. Ніжин, Україна

Автори статті звертають увагу на актуальності наукових розробок з проблеми морального виховання студентів ВНЗ в курсі фізичного виховання, аналізують можливості формування вольових, естетичних, моральних якостей, позитивного ставлення до праці при викладанні фізичної культури, розглядається вплив особистості викладача на моральну поведінку студентів.

Ключові слова: фізичне виховання, мораль, студенти, поведінка.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень. В останні десятиліття спорт перетворився на потужний громадський рух, що є одним із напрямів у розвитку фізичної культури. Під його впливом у суспільстві формується складний спектр духовних, моральних, етичних цінностей і специфічних соціально-економічних відносин. Зростання громадської значимості сучасного спорту призвело до того, що фізичне виховання почали розглядати, якби, що виходить далеко за межі фізичної культури. У комплексі спортивної діяльності можна побачити всі аспекти суспільного життя: політичний, економічний, культурний, моральний та інші.

В науковій літературі з теорії фізичного виховання ці аспекти малодосліджені не тільки в Україні, але й в державах СНД. Деякі фрагменти аналізу морального потенціалу спорту можна знайти у авторів: Бальсевича В.К. [1], Визитей М.М. [2], Столярова В.І. [3], Станкіна М.І. [4], та у деяких інших авторів, роботи яких представляють загальнотеоретичні міркування.

Значна частина інших праць присвячена моральному вихованню при проведенні уроків фізкультури у середній школі [6, 7, 8]. І майже немає наукових праць, присвячених морально-виховному аспекту викладання фізичної культури у Вищих навчальних закладах.

Мета та завдання дослідження. Привернути увагу фахівців на проблему морального виховання студентів у ВНЗ, де є великі можливості у моральному вихованні студентів, що обумовлено самим змістом курсу фізичного виховання.

Виклад основного матеріалу. Методика формування моральної свідомості та поведінки повинна бути звернена до духовної суті студентів. Сам

зміст навчально-рухової діяльності включає ситуації, які можна використовувати для виховання почуття поваги до слабкого, почуття обов'язку і відданості, почуття відповідальності, власної гідності, гордості, совісті, сором'язливості тощо.

Процес формування моральної поведінки та звичок пов'язаний з необхідністю використання методів заохочення, привчання і вправлення, які сприяють прояву та закріпленню необхідних і гідних способів поведінки.

У моральному вихованні не треба забувати, що кожен вік своєрідний і вимагає вибору шляхів і засобів, що найкраще вплинуть на особу, яка розвивається. Дотримання принципу індивідуального підходу передбачає відповідність педагогічних впливів до життєвого досвіду, сил і можливостей студентів. Необхідно також пам'ятати, що кожна особа неповторна. Вона має свої власні інтереси, захоплення, потреби, оцінки. Саме тому виховний процес, ґрунтуючись на індивідуальних особливостях студентів, повинен створювати можливості для виникнення і прояву нових, цінніших інтересів і потреб.

Добре відоме значення у виховній роботі яскравого морального прикладу. Тут важливий і власний приклад викладача, і приклади високого прояву моральних і вольових якостей кращих спортсменів на змаганнях, у творчій праці та побуті. На жаль, у фізкультурно-спортивній діяльності немало протилежних прикладів і фактів неетичної поведінки, розв'язаності, грубощів та ін. Обов'язок викладача – використовувати їх як фактор виховного впливу. Вирішальною умовою успіху при цьому є формування єдиної творчої етичної позиції в колективі при оцінці конкретних форм поведінки. Це накладає на спортивних педагогів додаткову відповідальність за своє моральне обличчя та етичну бездоганність вчинків.

Пам'ятаймо, що якими б значними не були результати, досягнуті в удосконаленні фізичних якостей і рухових можливостей особи, вони можуть виявитись некорисними для суспільства, якщо їх власник не вихований морально і якщо у нього немає активного прагнення прикласти свої сили на користь суспільства. Більшість з того, що розуміють під «фізичним вихованням», є одночасно і вихованням волі. У процесі навчання рухів, удосконалення фізичних здібностей обов'язково приводяться в дію, виявляються і розвиваються вольові риси особи. Без цього немислима реалізація жодного завдання на шляху до фізичної досконалості.

Серед вольових якостей, які найбільше піддаються впливові у процесі фізичного виховання є: цілеспрямованість (підпорядкування всіх сил для досягнення бажаного результату); наполегливість і впертість, що проявляються при подоланні труднощів; витримка (здатність регулювати власні почуття і настрої); рішучість і сміливість (здатність швидко приймати рішення і діяти всупереч небезпеці); ініціативність (долання труднощів нетрадиційними засобами і методами).

Специфічними "фактами" виховання вольових якостей є систематичне долаття постійно зростаючих труднощів. При цьому труднощі повинні відповідати можливостям студентів. Тобто, логіка процесу фізичного виховання і логіка виховання волі співпадають, тому що підпорядковані одним закономірностям і принципам (систематичність, прогресування, доступність).

Окрім названого, для виховання волі використовують спеціальні завдання і установки, що вимагають подолання додаткових труднощів. У процесі занять фізичними вправами проявляються такі основні типи вольових зусиль:

- вольові зусилля при концентрації уваги. Вони необхідні для подолання відволікаючих факторів (суперники, публіка та ін.). Вольові зусилля потрібні і для збереження уваги при втомі;

- вольові зусилля при інтенсивних м'язових напруженнях. М'язові напруження, які проявляються у процесі виконання фізичних вправ, зазвичай, перевищують рівень тих, що мають місце в побуті. Це особливо виражено в ігровій та змагальній діяльності;

- вольові зусилля, пов'язані з необхідністю долати втому під час тренувань і, особливо, змагань. У цих випадках вольові зусилля, спрямовані на подолання труднощів, обумовлених функціональними зрушеннями в організмі (небажання продовжувати роботу, біль, потреба "терпіти");

- вольові зусилля, пов'язані з подоланням негативних емоцій (страху, невпевненості, розгубленості і т.п.), які виникають внаслідок психічних травм, падінь, зустрічі з "незручними" суперниками і т. ін.;

- вольові зусилля, пов'язані з дотриманням певного режиму життя, тренування і харчування.

Оскільки процес фізичного виховання немислимий без прояву вольових зусиль, то вже самі заняття фізичними вправами сприяють вихованню вольових якостей. Формування вольових якостей сприяє становленню студентів як суб'єктів діяльності здатних вільно, в рамках усвідомленої необхідності, визначати свою поведінку і діяльність та нести відповідальність за її результати. Забезпечуючи підвищення функціональних можливостей організму, фізичне виховання створює найважливіші передумови високої працездатності для всіх видів праці.

По-перше, фізичне виховання, окрім загальнопідготовчого, має прикладне значення для господарсько-трудової діяльності, формуючи рухові навички і вміння, що безпосередньо застосовуються в ній. Разом з тим, фізичне виховання, розвиваючи фізичні здібності і створюючи великий запас рухових навичок і вмінь, гарантує високу продуктивність у будь-якому виді праці.

По-друге, у процесі фізичного вдосконалення, яке досягається роками наполегливої праці, формується позитивне ставлення до праці взагалі.

Фізичне виховання розширює сферу естетичного впливу навколишнього середовища на особу. В процесі занять фізичними вправами в контексті зв'язку з естетичним вихованням можна вирішувати такі завдання:

- виховувати здатність сприймати, відчувати й оцінювати красу в сфері фізичної культури та в інших галузях її прояву;
- формувати естетично зріле прагнення до фізичної досконалості;
- формувати естетику поведінки і міжлюдських стосунків у фізкультурній діяльності;
- виробляти активну позицію в утвердженні прекрасного, непримиренності до потворного, бридкого.

Головними засобами естетичного виховання в процесі занять фізичними вправами є:

- краса фізичної зовнішності людини: правильна будова тіла, гармонійний розвиток мускулатури, природна витонченість постави, пластична виразність тіла;
- цілеспрямовані досконалі рухи;
- складнокоординаційні рухи, розміреність зусиль, динаміка ритмів та інші риси раціональних рухових дій;
- гімнастичні виступи, спортивні змагання, фізкультурні паради, які засилою естетичного впливу межують з мистецтвом;
- естетичні елементи навколишнього природного середовища в якому проходять заняття;
- сама атмосфера та умови занять (одяг, музика, хореографія, пісні, злагоджені дії, художнє оформлення споруд, гігієнічні умови).

Для вирішення завдань естетичного виховання у процесі занять фізичними вправами слід забезпечити відповідну естетичну спрямованість у застосуванні засобів і методів педагогічного впливу, підкреслюючи естетичні властивості фізичної культури, концентруючи на них увагу. Великої уваги в цьому плані необхідно надавати естетичній оцінці дій викладача й студентів, досконалому показу вправ, практичному привчання до пошуку і творчості, зв'язку фізичних вправ з образотворчим мистецтвом, скульптурою.

Висновки. Підводячи підсумок вищевикладеного можна зробити висновок, що сучасна теорія спорту, вивчаючи різні його аспекти, повинна більше уваги приділити морально – виховному аспекту фізичного виховання, одною з складових якого є моральне виховання в курсі фізичного виховання у вищому навчальному закладі. Великий виховний потенціал курсу фізичного виховання у ВНЗ може суттєво сприяти формуванню моральних, естетичних, волевих якостей особистості, працьовитості та відповідальності, що так необхідні сучасному суспільству.

Література

1. Бальсевич В.К., Запорожанов В.А. Фізична активність людини. – Київ: 1987.

2. Визитей М.М. Фізична культура і спорт як соціальне явище. – Кишинів., 1986.
3. Столяров В.І. Спорт і сучасна культура: методологічний аспект //Теор. і практ. фіз. культ.1997, №7, с. 2-5.
4. Станкин М. І. Психолого-педагогические основы физического воспитания. – М., 2001.
5. Матвеева А. П. Методика фізичного виховання з основами теорії. – М.: Освіта, 2006.
6. Мінаєв Б.. Н. Основи методики фізичного виховання школярів. – М.: Освіта, 2002.
7. Втиков К.Г. Фізкультура в школі – К., 2005.
8. Новосельський В. Ф. Методика уроку фізичної культури. – К.:Віща школа, 2002.
9. Сутула В.А. Передумови фізкультурології // Педагогіка та психологія фізичного виховання й спорту: Зб. наук. Пр., Харків., 2000, № 1.

Моральный аспект физического воспитания у ВНЗ

Булашенко Ю.К., Лысенко С.Г.

Авторы статьи обращают внимание на актуальность научных разработок по проблеме морального воспитания студентов ВУЗ в курсе физического воспитания, анализируют возможности формирования волевых, эстетических, моральных качеств, позитивного отношения к труду при преподавании физической культуры, рассматривается влияние личности преподавателя на моральное поведение студентов.

Ключевые слова: физическое воспитание, мораль, студенты, поведение.

Moral aspect of physical education is in institution of higher learning

Bulavenko Y.K., Lysenko S.G.

The authors of the article pay attention on actuality of scientific developments on issue of moral education of students of HSE in a course physical education, analyse possibilities of forming of volitional, aesthetically beautiful, moral qualities, positive attitude toward labour at teaching of physical culture, influence of personality of teacher is examined on the moral conduct of students.

Keywords: physical education, moral, students, conduct.

РОЛЬ ДУХОВНОГО НАЧАЛА В ЖИТТІ НАЦІЇ

В.І. ВАРУХА,

студент відділення з підготовки молодших спеціалістів ВП НУБіП України
«Ніжинський агротехнічний інститут», м. Ніжин, Україна,

Науковий керівник: Лосина Л.М., викладач української літератури ВП НУБіП
України «Ніжинський агротехнічний інститут»

У статті розглянуто поняття духовності, чинники які на неї впливають. Духовність є здатністю до позитивних перетворень фундаментального рівня, тобто до одухотворних дій, які сприяють проявам духу. Історично саме релігія поширювала духовні практики, але духовність не обов'язково релігійна. Духовність може бути не пов'язана з традиційною моральністю. Духовність – не всяка творчість, а лише творчість на рівні фундаментальних перетворень.

Ключові слова: духовність, цінність, духовне начало, людина, нація.

В умовах перехідного, трансформаційного суспільства, яким є Україна, спостерігається деяка криза ідеалів, втрата духовних орієнтирів. Відбулися різкі зміни в орієнтаціях на системи цінностей та ідеалів. З огляду на це підкреслюємо значення формування творчої особи і роль культури, оскільки завдяки їй особистість здатна проявляти розуміння і самовияв, розвивати аналітичні здібності, здатність експериментувати і робити логічні висновки. Формування духовності передбачає наявність таких її компонентів: творчість у діяльності, постійне устремління до пізнання самого себе і всього наявного тощо.

Для розуміння духовності особи велике значення має розуміння витоків духовності, котрі не зосереджені в самому індивіді, але надзвичайно важливі для нього. За Гегелем – вони в абсолютному дусі, що втілюється в народах, за М. Бердяєвим та В. Солов'йовим – людину духовністю наділив Бог. Особа не може бути ізольованою від суспільства і його процесів, духовність особи тісно пов'язана з духовністю самого суспільства.

Суспільство взагалі не може існувати при відсутності індивідного як початку будь-якої зміни, будь-якого соціального поступу, котрий започатковується індивідом. Стан суспільства визначають рівень освіти, рівень духовності, рівень буття (побуту), рівень життя кожної особи й усіх представників суспільства. Як зазначає В. Г. Табачковський, продуктивна праця неможлива без певного рівня освіченості, культури, порядності тощо.

Культурно-освітні, історичні зміни у суспільстві зумовлюють також зміни й у формуванні духовності особи, її світоглядних інтенцій. У становленні

духовного світу людини підкреслюються внутрішні переживання й особисте ставлення до проблем.

Найважливішим показником, основою духовності особистості є, на нашу думку, ступінь освоєння нею етичних і естетичних цінностей. Культура, освіта, мова, просвітництво завжди виступають найдієвішими чинниками подолання бездуховності. «Людський фактор» сприймається сьогодні не в абстрактній формі (узагальнений, об'єднуючий масу), а в особистісно-індивідуальній, яка безпосередньо стосується кожної людини. Нині гуманістично-світоглядною домінантою стає особистісна відповідальність за перетворення в економічному, соціально-політичному й духовному житті, готовність мобілізувати не лише новітні досягнення наукової думки, а й увесь духовний досвід народу.

Саме духовно сформована особа здатна нести відповідальність, здійснювати творчий підхід у своїй діяльності, проявлятися адекватно у швидкоплинних процесах сучасності.

Відродження духовності – нагальне веління драматичного часу нашого сьогодення. Поряд з єдністю віри, надії та любові його вимірами є гармонія розуму, почуття і волі особистості, діалектичний взаємозв'язок істини, добра і краси. Відродження духовності – це відродження єдності всіх сутнісних сил людини, способів і форм освоєння дійсності.

За глибоким переконанням науковців, основою основ у становленні особистості та суспільства має бути духовність. Головним є те, що обирає кожний із нас: духовність чи бездуховність. А вибір цілком залежить від духовного підґрунтя особистості.

“Кожний член нації – це вартовий, що пильно й совісно повнить свій обов'язок на високому посту Честі народу і горе тому народові, котрого сини не однакові вартові”. Напевно, в цьому вислові видатного патріота Симона Петлюри якнайповніше відображено і причини трагічних невдач, і єдиний “рецепт” успіху українського народу.

Якби мене спитали, чого нам суттєво не вистачає для впевненого просування шляхом відродження України, то я б, мабуть, без вагань відповів: “Культури!”. Ми часто говоримо: “Дорога до храму”, маючи на увазі шлях до омріяного щасливого майбуття. Але ж, на мою думку, увійти в цей храм ми можемо тільки з чистими душами. Цьому має сприяти високий рівень культури кожного з нас і усієї нації загалом. І як же прикро бачити щоденні прояви безкультур'я, починаючи від елементарної сварки у транспорті та закінчуючи гучними бійками у Верховній Раді України! Як же різьнуть слух напівцензурні пісні-одноденки деяких “співаків” із сусіднього підворіття та маститих естрадних виконавців! І до чого ж болісно чути нашу рідну мову, перекручену на різні лади і подекуди пересипану зухвалими слівцями!

Дивно й водночас страшно, що секретар Донецької міської ради пан Левченко назвав українську мову фольклорною, потреба в якій відпадає. І це слова держслужбовця!

І це – українська культура?! Це – "узагальнене вираження творчих зусиль українського народу, його осягів у світорозумінні, релігії, моралі, художньому мисленні, науці й філософії" (за словами Івана Дзюби). Хіба такої самореалізації прагнув завжди українець з усіма особливостями його психіки, темпераменту й творчої уяви?

У цьому і криється більшість наших проблем. Насправді ж, культ любові до Батьківщини може стати фундаментом для решти національних цінностей. Фактично без патріотизму в національних масштабах процвітання країни апіорі неможливе.

Непатріотичний, деморалізований народ і породжує підлих, зрадливих політиків, кризу в економіці, культурі, науці і т.д.

Чому ж тоді ми так байдуже ставимося до нинішнього становища культури, починаючи ,власне, із себе? Я впевнений: лише тоді, коли кожний з нас почне прагнути культурного самовдосконалення, наша українська нація вийде зі свого сучасного занедбання. Бо у нас такі сильні культурні коріння! Згадаймо лише такі самобутні явища, як українське бароко, як український неоромантизм кінця XIX – початку XX століття, як український авангард 20-х років, модернізм декого з "шістдесятників", українське поетичне кіно! До цього я ще можу додати безперечне: ми – одна з небагатьох країн Європи, де народна мистецька культура – не предмет для спогадів чи музейного догляду, а реальність життя мільйонів людей. А хіба цього замало для професійної творчості, для реалізації нових і нових талантів, які народжує Україна? Так, здобутків у нас багато, як багато чинників для подальшого розвитку культури. Залишається тільки бажання...

На прикладах кращих творів літератури можна формувати доховний світ особистості. Зокрема Павло Загребельний – відомий український письменник, автор багатьох творів про наших сучасників. Але особливе місце посідають у його творчості історичні романи. Один із найвідоміших – роман "Диво". Автор мав на меті "показати нерозривність часів, показати, що великий культурний спадок, залишений нам історією, існує не самодостатньо".

Київська Русь привертала до себе пильну увагу багатьох поколінь дослідників, поетів, оповідачів. Павло Загребельний у романі "Диво" творить образ Київської Русі, її суспільного життя, культури. Це один з багатьох історичних творів про ті часи, але в ньому автору, як нікому раніше, вдалося розкрити суперечності давньої доби і разом з тим створити яскраві художні образи. Це розповідь про чудо архітектурного мистецтва наших предків – Софію Київську, про її долю та місце в нашій духовній історії.

П. Загребельний у своєму романі зумів показати історію України, об'єднавши три її шари: давнину, другу світову війну й сьогодення. А головний об'єднуючий центр – це образ Софії Київської, незвичайного дива з див "во всем полунощи земном".

Створений майстром образ Софії Київської проступає крізь імлу століть і втілює невмирущість духу українського народу. За довгу історію свого існування різні завойовники намагалися знищити це диво, та знову і знову поставав собор. Він "стояв уперто, несхитно, вічно, так ніби не будований був, а виріс із щедрот київської землі..."

Отже, ми можемо зробити висновок, що бездуховна людина, це часточка бездуховної нації. Якщо людина прагне бути духовною, то це відобразиться на її способі життя. Вона стане краще відноситися до інших, цінувати кожен хвилину життя, любити свою Батьківщину, бути кращою. Якщо кожен громадянин країни буде духовною особою, то можна сміливо казати, що це духовна країна або нація. Людина повинна передавати з покоління в покоління духовні цінності, надбання, цінувати їх!

Література

1. Андрущенко В.П., Михальченко М.І.. Сучасна соціальна філософія: Курс лекцій. – 2-ге вид., випр. й доп. – К.: Генеза, 1996. – 368 с.
2. Білодід Ю. М. Структура духовності особистості // Вчені записки Харківського гуманітарного інституту «Народна українська академія». Т. 6 / Гол. Редак тор В. І. Астахова, – Х. : Око, 2000. – С. 239 – 248.
3. Духовне оновлення суспільства / В. П. Андрущенко, Є. М. Бабосов, Л. В. Губерський та ін. – К. : «Либідь», 1990. – 200с.
4. Беланова Римма. Духовність. Гуманізм. Вища освіта // Рідна школа. – 2001. – № 9.

Роль духовного начала в жизни нации

Варуха В.И.

В статье рассмотрено понятие духовности, факторы, которые на нее влияют. Духовность есть способностью позитивных преобразований фундаментального уровня, т.е.к духотворным действиям, которые способствуют проявлениям духа. Исторически именно религия распространяла духовные практики, но духовность не обязательно религиозная. Духовность может быть не связана с традиционной нравственностью. Духовность – не всякое творчество, а только творчество на уровне фундаментальных преобразований.

Ключевые слова: *духовность, ценность, духовное начало, человек, нация.*

Role of spiritual principle in national life

Varukha V.I

In the article the concept of spirituality, the factors that affect it. Spirituality is the ability to positive change fundamental level, ie doduhotvornyih actions that contribute to manifestations of the spirit. Historically, religion spread with spiritual practices, spirituality but not necessarily religious. Spirituality may be related

totraditional morality. Spirituality - not all work and only work at the level of fundamental change.

Keywords: *spirituality, values, spiritual principle, people, nation.*

УДК 37.02:351.742.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ ПРИ ВИКЛАДАННІ БІОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН СТУДЕНТАМ АГРАРНИХ ВУЗІВ

О.В.СЕЛЮК,

викладач відділення з підготовки молодших спеціалістів ВП НУБіП України
«Ніжинський агротехнічний інститут», м. Ніжин, Україна

В даній статті розглянуто застосування інтерактивних технологій навчання при викладанні біологічних дисциплін. Методи інтерактивного навчання сприяють розвитку навичок критичного мислення та пізнавальних інтересів учнів. Пропонується частіше використовувати різні інтерактивні вправи як під час вивчення нового матеріалу, так і при його закріпленні чи повторенні.

Інтерактивне навчання, структура інтерактивного заняття, інтерактивні вправи.

Сьогодні не знайдеться жодної людини, яка б не розуміла ролі й місця освіти. Освіта складає основу розвитку людства, від її якості і стану залежить соціально-економічний прогрес кожної держави.

Національною доктриною розвитку освіти в Україні у XXI столітті визначено, що одним із пріоритетних напрямів її розвитку є впровадження в усі ланки освітньої галузі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечить подальше вдосконалення навчально-виховного процесу, підвищення якості, доступності і ефективності освіти, вироблення у підростаючого покоління вмінь і навичок, необхідних для практичного використання у сучасному інформаційному середовищі.

Біологія – це один із тих навчальних предметів, при вивченні якого надзвичайно важливу роль відіграє комп'ютерна підтримка і, особливо, застосування мультимедійних технологій, що забезпечує ефективніше формування в учнів цілісного уявлення про сучасну природничо-наукову картину світу, роль і місце людини в природі, вироблення у студентів ключових компетенцій, яких потребує сучасне життя.

Прискорення темпу життя, великий потік знань, що впливає на сучасну людину, потребує від неї вміння швидко знаходити необхідне рішення, використовуючи для цього пошукові методи, користуючись великою кількістю

різноманітних джерел інформації. У зв'язку з цим, серед традиційних форм та методик навчання, у педагогічній практиці все частіше використовуються інтерактивні методи. Ця затребуваність пояснюється тим, що таке навчання спрямовано на підвищення пізнавальної активності учнів, посилення діяльнісного підходу в навчанні і реалізацію спільної діяльності, націленої на кооперативну обробку навчальної інформації з виробленням нових знань особисто кожним учнем в оптимальному тільки для нього режимі.

Інтерактивне навчання стає все популярнішим серед викладачів та студентів. Інтерактивне навчання – це поняття, яке означає учіння, засноване на взаємодії, та навчання, побудоване на прямій взаємодії тих, хто навчається з навчальним оточенням. Інтерактивне навчання – це навчання, занурене у спілкування, в основі якого лежать принципи особистісно-орієнтованого навчання, безпосередньої участі кожного учасника занять як шукача шляхів і засобів розв'язання проблем. У середині ХХ століття Курт Левін, починаючи розробляти «теорію поля», висунув такі судження: «Легше змінити індивідів, які зібрані в групу, ніж змінити кожного з них окремо». В цьому полягає найважливіша особливість інтерактивного навчання: процес навчання відбувається в груповій спільній діяльності. Доведено, що в порівнянні з індивідуальною роботою за схемою «викладач-студент» внутрішньо групове спілкування у розв'язанні тих же завдань підвищує ефективність не менше, ніж на 10 %.

Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної, позитивної взаємодії всіх студентів. Відбувається колективне, групове, індивідуальне навчання у співпраці, коли викладач і студенти - рівноправні суб'єкти навчання. В результаті організації навчальної діяльності за таких умов у класі створюється атмосфера взаємодії, співробітництва. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, створення проблемних ситуацій.

До переваг моделі інтерактивного навчання можна віднести наявність діалогу між викладачами та студентами, що дозволяє суб'єкту цього процесу найкращим чином продемонструвати свої інтелектуальні здібності й відчути власну здатність успішно засвоїти навіть складний матеріал. Інтерактивна взаємодія виключає як домінування одного учасника навчального процесу над іншими, так і однієї думки над іншою. Під час інтерактивного навчання студенти вчаться бути демократичними, спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, приймати обдумані рішення і набувають навички думати, розуміти сутність речей, осмислювати ідеї та концепції, знаходження необхідної інформації, трактувати й застосовувати її в конкретних умовах.

Інтерактивне навчання ділять на 4 групи:

- парне навчання;
- фронтальне навчання;

- навчання у грі;
- навчання у дискусії.

Застосування інтерактивних технологій висуває певні вимоги до структури занять.

Структура інтерактивного заняття:

I. Організація студентів групи.

1. Привітання.

2. Перевірка готовності робочих місць.

II. Підсумок фенологічних спостережень.

III. Мотивація навчальної діяльності.

IV. Оголошення, представлення теми та очікуваних навчальних результатів.

V. Надання необхідної інформації.

VI. Інтерактивна вправа.

VII. Підбиття підсумків, оцінювання результатів.

Розвиток і вдосконалення біології та всіх її численних галузей на сучасному етапі, підвищення ступеня складності біологічних знань ставлять для зацікавленого у своїй роботі вчителя численні проблеми. Під час переходу до інтерактивних форм навчання в біології змінюється насамперед ставлення дітей до предмета, приводиться в дію основний закон засвоєння знань: сприйняття - осмислення - запам'ятовування - практичне застосування. Ефективність засвоєння знань залежить від активності учасників процесу навчання. Цей принцип найкраще спрацьовує при введенні інтерактивних форм навчання на уроках біології. Адже коли учень не просто прослуховує матеріал, а й сам активно працює – намагається знайти логічне пояснення того чи іншого явища і пояснити своєму товаришу свою точку зору - ось це і є найголовніша мета інтерактивного навчання. Набагато важливіше навчити учнів мислити, аналізувати, робити висновки, ніж просто розповісти їм новий матеріал.

Виходячи з вищезазначеного можна прийти до висновку, що необхідно якомога частіше використовувати різні інтерактивні вправи як під час вивчення нового матеріалу, так і при його закріпленні чи повторенні. Окремі теми курсу біології дають можливість провести урок у формі тренінгу, або циклу інтерактивних вправ. Іноді на окремих етапах уроку використовуються різні інтерактивні вправи. Найбільш цікавими та використовуваними є наступні:

мозковий штурм - дискусія

криголам - метод прес

капелюх скарг і пропозицій - ігрові методи

капелюшна дискусія «за» і «проти» - акваріум

евристична бесіда - аукціон ідей

активізуюча вікторина - точка опори

метод спроб і помилок - експрес-тест

робота в парах, в групах - знайди помилку

хрестики-нулики - склади правила

На заняттях біологічних дисциплін інтерактивні педагогічні форми і методи включають у себе спільну групову роботу, дебати, дискусії, моделювання, рольові ігри, індивідуальні й групові творчі і пошукові роботи. Ці методи навчання не тільки підвищують інтерес студентів до предмета, але й забезпечують глибоке засвоєння змісту, вироблення навичок і відданість загальнолюдським цінностям. Інтерактивне навчання базується на співпраці, взаємонавчанні викладач-студент, студент-викладач. Інтерактивна взаємодія виключає домінування одного учасника навчального процесу над іншими, однієї думки над іншою. Під час такого навчання студенти навчаються спілкуватися, критично мислити, приймати обґрунтовані рішення. Це робить обстановку в аудиторії більш демократичною, творчою, емоційною.

На мою думку, саме інтерактивні технології сприяють розвитку у студентів навичок мислити, розуміти суть речей, осмислювати ідеї і концепції, шукати потрібну інформацію, інтерпретувати її і застосовувати в конкретних умовах.

Інтерактивні методи, які застосовуються на уроках біології, урізноманітнюють форми їх проведення, що викликає зацікавленість студентів, спонукає їх до творчої діяльності, самостійної роботи.

Наприклад, при вивченні тем "Одномембранні органоїди клітини" та "Біологічні адаптивні ритми організмів" можна використати методи "Джигсоу" та "Броунівський рух", сутність яких полягає у навчанні в групах, склад яких змінюється в ході роботи. На першому етапі заняття поділяють групу на 4 експертні підгрупи, кожна з яких за певний час повинна опрацювати частину опорного конспекту роздавального матеріалу. При вивченні теми "Одномембранні органоїди клітини" 1 група опрацьовує будову і функціонування ендоплазматичної сітки; 2 група - будову і функціонування комплексу Гольджі; 3 група - будову і функціонування вакуолей; 4 група - будову і функціонування лізосом. При вивченні теми "Біологічні адаптивні ритми організмів" 1 група – сезонні ритми, інші три групи – добові ритми, приливно-відпливні ритми та фотоперіодизм відповідно. Наступним етапом є формування нових груп так, щоб до кожної з них увійшли студенти з попередньої групи, таким чином після опрацювання своїх частин теми кожен учасник навчає інших, повернувшись до первинної групи, тобто учасники процесу вчать один одного. Результат – однакове повне вивчення матеріалу заняття усіма, студентами, яке контролюється самостійною роботою з метою виявлення рівня засвоєння нового навчального матеріалу. При опрацюванні теми "Неорганічні речовини: вода та солі" з тематичного блоку "Єдність хімічного складу живих організмів" можна використати інтерактивний метод **"Вільне письмо"**, завдяки якому увага кожного студента зосереджується на вільному потоці думок, в ході якого суттєво активізується процес мислення. Кожен студент в межах відведеного часу викладає на папері власні думки з приводу значення води та мінеральних солей для живих організмів. Потім всі результати індивідуальної роботи учнів опрацьовуються в творчих парах або

групах, з метою складання спільного заключного проекту, який презентує обраний групою спікер. При вивченні теми "Органічні речовини", на етапі закріплення, узагальнення та систематизації нового матеріалу, можна провести **інтерактивну гру "Вірю - не вірю"**, під час якої студенти поділяють запропоновані твердження на вірні та невірні. Таку форму роботи використовую з метою виявлення рівня набутих знань. На заняттях тематичного блоку "Структурова складність і впорядкованість організмів" можна використати наступні інтерактивні методи та технології: **"Мозковий штурм"**, **"Робота в малих групах"**, **"Сенкан"**, **"Грунування"**. На етапі закріплення, узагальнення та систематизації нового матеріалу з теми "Життєві цикли організмів" можна запропонувати студентам складання **"Асоціативного куща"** при умові, що центральну позицію складає словосполучення «життєвий цикл». Також під час вивчення тем із блоку "Розмноження і індивідуальний розвиток організмів" можна використати **"Метод прес"**, пропонуючи студентам опрацювати суперечливі запитання за обумовленим порядком.

Практичні і лабораторні роботи можна запропонувати виконувати студентам за **методом «Два - чотири - всі разом»**. Студенти в парах отримують конкретне завдання, певний час працюють над ним, після чого об'єднуються в четвірки і обговорюють результати роботи. Консультант кожної групи має представити результати, пояснити етапи роботи.

Слід зазначити, що інтерактивне навчання дозволяє різко збільшити процес засвоєння матеріалу, оскільки впливає не лише на свідомість учня, а й на його почуття, волю (дії, практику). Результати цих досліджень можна відобразити в схемі, що отримала назву «Піраміда навчання».

Лекція – 5% засвоєння;

Читання – 10% засвоєння;

Відео-, аудіо-матеріали – 20% засвоєння;

Демонстрація – 30 % засвоєння;

Дискусійні групи – 50% засвоєння;

Практика через дію – 75% засвоєння;

Навчання інших застосування отриманих знань відразу ж – 90% засвоєння.

З вище зазначеного видно, що найменших результатів можна досягти за умов пасивного навчання (лекція – 5 %, читання – 10 %), а найбільш інтерактивного (дискусійні групи – 50 %, практика через дію – 75 %, навчання інших чи негайне застосування – 90 %).

Усі інноваційні технології, що запроваджуються в освіті, орієнтуються на зміну кінцевого результату, виховання особистості, яка вміє самостійно діяти в суспільному середовищі. Використання різноманітних інтерактивних технологій підвищує рівень навчання біологічних дисциплін. Про це свідчать результати проведеного моніторингу. Таким чином, можна сказати, що

впровадження і застосування інтерактивних методів навчання на заняттях з біологічних дисциплін, є доцільним і результативним.

Література

1. Активні та інтерактивні методи навчання / Укладач Кравчина О.С. – К.: ЦППО АПН України, 2003. – 32 с.;
2. Десятиченко Н.М. // Моделі уроків біології // Хімія. Біологія. – 2003. - № 10.
3. Селевко Г.К. Применение интерактивных технологий в учебном процессе / Г.К. Селевко. – М. : Народное образование, 2006.
4. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Науково-методичний посібник / О.І.Пометун, Л.В. Пироженко; За ред. О.І. Пометун. – К.: А.С.К., 2003.

В данной статье рассмотрено применение интерактивных технологий обучения при преподавании биологических дисциплин. Методы интерактивного обучения способствует развитию навыков критического мышления и познавательных интересов учащихся. Предлагается чаще использовать разные интерактивные упражнения, как во время обучения нового материала, так и при его закреплении.

Ключевые слова: интерактивное обучение, структура интерактивного занятия, интерактивные упражнения.

The article deals with the question at using interactive technologies of learning in teaching biological subjects. Methods at interactive learning help to develop the skills of critical thinking and students interests in learning. It is offered to use more often different interactive exercises both in learning new material and in its revision.

Keywords: interactive learning, structure of an interactive lesson, interactive exercises.

ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ УКРАЇНИ ЙОГО СУТНІСТЬ, ЗМІСТ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

А.В. ТАРАСЕНКО,

викладач ВП НУБіП України

«Ніжинський агротехнічний інститут», м. Ніжин, Україна

У статті зроблений порівняльний аналіз сучасних педагогічних напрямків розвитку військово-патріотичного виховання студентів вищих навчальних закладів України, розкриті його сутність, зміст і перспективи розвитку.

Ключові слова: *військово-патріотичне виховання, громадянин, аналіз, підготовка, особистість, армія.*

Постановка проблеми. Зміст військово-патріотичного виховання молоді включає культурно-історичні, соціально-політичні, психолого-педагогічні, військово-технічні, духовно-моральні та фізичні компоненти, які є найважливішими моральними якостями людини і складовими елементами його світогляду і відносин до рідної країни.

Ідеї і зміст військово-патріотичного виховання студентів і молоді мають глибокі історичні корені. Вся історія життя українського народу свідчить про його героїчну боротьбу за свою незалежну батьківщину.

Патріотизм включає в себе: почуття любові до своєї Вітчизни; відданість своєму народові, відчуття прив'язаності до тих місць, де людина народилася і виросла; готовність захистити Батьківщину у воєнний і мирний час; шанобливе віднесення до рідної мови і культури свого народу; прояв громадянських почуттів і збереження вірності країні, відстоювання її свободи і незалежності; шанобливе ставлення до історичного минулого. На формування цих якостей повинна бути спрямована система військово-патріотичного виховання в освітніх установах України.

Патріотизм займає провідне місце як в духовному житті суспільства, так і у всіх сферах його діяльності – в ідеології, політиці, культурі, економіці та екології [1]. На думку А. Вирщікова, М. Бузького, сенс і цінність патріотизму визначаються, перш за все, духовним і моральним станом будь-якого суспільства, його історичної самобутністю, яке визначає суспільне життя сучасних поколінь [2]. Характеризуючи патріотизм як моральну якість, професор І. Харламов дає цьому поняттю таке визначення: «Патріотизм можна визначити як така моральна якість людини, яка виражається в його любові та відданості своїй Батьківщині, усвідомленні її величини і слави і переживанні свого духовного зв'язку з нею, в потребі і прагненні за будь-яких умов берегти її честь та гідність, практичними справами зміцнювати її могутність і незалежність [3].

Патріотичне виховання починається з пізнання цінності Батьківщини. Тому одним з найважливіших завдань сучасної освіти є формування понять Батьківщина та Вітчизна. Батьківщина містить у собі все різноманіття соціальних і природних факторів, що поєднуються поняттями батьківщина, мікрорайон або село, місто або район. У процесі свого розвитку людина поступово усвідомлює свою приналежність до родини, колективу, класу, школи, народу. Вершиною патріотичного виховання є усвідомлення себе громадянином України [4].

Для обґрунтування теоретичних і методичних основ патріотичного виховання важливе значення мають традиції військового виховання, сформовані за часів Київської Русі і Козаччини, досвід українських збройних формувань ХХ століття, здобутки патріотичного виховання радянського періоду тощо. Виховати сьогодні воїна-патріота без повернення до героїчних традицій нашого народу неможливо. Життя показує, що суспільство, яке проігнорувало традиційні форми буття, рано чи пізно, обов'язково стикається з хаосом, входить у стан світоглядної і духовної кризи. Історія України являє собою нерозривне переплетіння трагічного і героїчного і не тільки не підлягає забуттю, а повинно служити головним стержнем в діяльності всіх суб'єктів патріотичного виховання.

Стан дослідження. Вивчення і аналіз психолого-педагогічної літератури з військово-патріотичного та національного виховання студентів і молоді України демонструє, що у більшості досліджень досить ґрунтовно розглядаються окремі аспекти окреслених проблем.

Теоретико-методологічні і концептуальні напрямки в розробці основ патріотичного виховання молоді ґрунтовно опрацьовані та представлені у фундаментальних дослідженнях: О.Абрамчук, М. Боришевського, В.Гонського, І.Беха, М.Зубалія, І.Зязюна, М.Стельмаховича, О.Сухомлинської, В.Кіндрат, Г.П'янковського, Б.Чижевського, Б.Харахаш, К.Чорної.

Досить цікавим в цьому напрямку є науковий доробок академіка І.Беха, він створив модель розвитку патріотичного виховання молоді в Україні: вивчення й осмислення літератури (філософської, педагогічної та психологічної), дало змогу сформулювати поняття патріотизму, яке актуальне сьогодні, в умовах розбудови громадянського суспільства та правової держави в Україні. Патріотизм – це любов до Батьківщини; свого народу, турбота про його благо, сприяння становленню й утвердженню України як суверенної, правової, демократичної, соціальної держави, готовність відстояти її незалежність, служити і захищати її розділити свою долю з її долею [5].

Заслугує на увагу думка М. Боришевського, виділяючи громадянські якості особистості, стверджує, що розвиток національної свідомості є важливою складовою у системі патріотичного виховання: „Вболівання за долю Батьківщини, потреба віддавати всі свої сили, талант служінню

співвітчизникам, почуття відповідальності за сучасне й майбутнє нації, держави – реальні вияви громадського обов'язку» [6].

Так на думку вченого, Б.Чижевського, який характеризує національну систему виховання в умовах державотворчого процесу в Україні, патріотичного виховання базується на поєднанні освіти і національної культури та розглядається як гарант демократичності суспільного устрою. Побудова демократичного суспільства, на думку вченого, базується на національній ідеї, любові до Вітчизни, класичній культурі і спрямовується у площині Я-концепції особистості, творчої особистості, громадянина та патріота України [7].

Академік, І. Зязюн, вказуючи на проблему національного виховання молоді України, підкреслює, що інтеграція освіченої та вихованої особистості у всі сфери життя сприяє благу суспільства. На його думку: „Розвивати молодь, означає посилювати інноваційний, творчий потенціал підростаючого покоління, закладати основи майбутнього благополуччя, нагромаджувати сили для прискореного виходу України з кризового стану» [8].

У концепції нового патріотизму незалежної України дедалі більше уваги приділяється національно усвідомленому ставленню до Батьківщини, що означає прагнення культивувати в собі почуття, волю й життєві настанови в руслі патріотичної самосвідомості, творчо стверджувати в собі духовне життя свого народу як своє власне. Це означає встановлення з ним справжньої духовної єдності, об'єктивної взаємодії через сприйняття української мови та історії, державності й правосвідомості, усієї соціально нормативної культури. При такому єднанні духовна самотність конкретної людини відступає на задній план, поступаючись місцем національному єднанню.

Слушною є думка В. Каюкова, що безнаціональне виховання не сприяє патріотичному вихованню, воно зводить нанівець усі зусилля тих педагогів, які цього не усвідомлюють. Безнаціональний підхід руйнує особистість, відриває її почуття від етнічного коріння, перетворює людину в “перекотиполе”, для неї стають чужими проблеми нації і сподівання народу [9].

Розроблені цими вченими науково-практичні рекомендації, щодо формування громадянського патріотизму мають істотне значення для морально-патріотичного виховання молоді та осмислення його змісту з урахуванням сучасних умов і змін, що відбуваються в Україні.

Виклад основних положень. Система патріотичного виховання передбачає формування і розвиток соціально значущих цінностей, громадянськості й патріотизму в процесі виховання та навчання в освітніх установах усіх типів і видів; масову патріотичну роботу, організовану і здійснювану державними структурами, громадськими рухами і організаціями; діяльність засобів масової інформації, наукових та інших організацій, творчих спілок, спрямовану на розгляд і висвітлення проблем патріотичного виховання, формування і розвиток особистості громадянина і захисника Вітчизни.

Широкомасштабне реформування Збройних Сил, на які покладена відповідальність за оборону України, захист її суверенітету, висуває підвищені вимоги до свідомості, самосвідомості, мотивації, життєвих настанов і ментальності військовослужбовців. Відомо, що вони безпосередньо формуються й розвиваються в процесі патріотичного виховання взагалі та військово-патріотичного, зокрема[10]. Останнє направлено на стимулювання інтересів молоді до військової служби, на формування патріотичних почуттів та на виховання особистості громадянина – патріота Батьківщини, здатного стати на захист державних інтересів країни. В області обороноздатності держави військово-патріотичне виховання має величезне значення, оскільки воно спрямоване на підготовку молоді до служби в збройних Силах, на формування готовності юнаків до військової служби, як особливого виду державної служби. Воно характеризується специфічною спрямованістю, глибоким розумінням громадянином своєї ролі і місця в служінні Батьківщині, високою особистою відповідальністю за виконання вимог військової служби.

Як зазначає дослідник В. Андрєєв патріотизм, як синтез духовно-моральних, громадянських і світоглядних якостей особистості, які проявляються в любові до Батьківщини, до свого дому, в прагненні й умінні берегти і примножити кращі традиції, цінності свого народу, своєї національної культури, своєї землі[11].

Відносно критеріїв патріотичної вихованості, слушною є думка, сформульована В.Сухомлинським: “Не можна забувати, що особливо сильно і яскраво патріотичні почуття й переконання виражаються в силі духу, у волі людській тоді, коли Батьківщина в небезпеці, в годину найтяжчих випробувань. Тому ми, освітяни, у думці вимірюючи вихованість своїх вихованців, зобов’язані виходити з критерію: а як би повелася ця людина на полі бою?” [12].

Патріотизм, як почуття, розвивається “в умовах і під впливом соціального середовища і є не лише глибоким по природі соціальним явищем, а й джерелом існування і розвитку суспільства, атрибутом життєдіяльності соціуму”[13].

Так, за твердженням, С. Коцевіча, який досліджував теоретичні основи патріотичного виховання, також прийшов до висновку, що формування готовності до захисту Вітчизни та службі в армії це високий рівень морально-вольових якостей. Така готовність конкретизується в моральній, психологічній, фізичній підготовці [14].

Вчені В.Третьяков і В.Фарфоровській, які розробляли методологічні основи патріотичного виховання, дотримувалися поглядів про те, що – це цілеспрямований процес формування ідейних переконань, морально-вольових і фізичних якостей [15].

Висновки. Враховуючи все вище сказане ми вважаємо за необхідне визначити сутність військово-патріотичного виховання студентів ВНЗ, як основну частину ідейно-виховної роботи в ВНЗ, що являє собою систематичну,

планомірну, цілеспрямовану виховну діяльність з формування у молоді України ідейно-політичних, морально-психологічних і моральних якостей, необхідних для збройної захисту Вітчизни. В процесі цієї роботи на наш погляд необхідне постійне фізичне вдосконалення особистості засобами фізичної культури і спорту, як одного з основних складових частин при підготовці призовників для служби в збройних силах України.

На наш погляд характерна єдність мети і засобів, змістовної і процесуальної сторін військово-патріотичного виховання. При підготовці та проведенні конкретних заходів, спрямованих на формування у підростаючого покоління готовності до захисту Батьківщини, ми не повинні втратити основне, інваріантне утримання військово-патріотичного виховання. Якщо ж задано певний зміст (знання, досвід, риси особистості), то ми повинні знайти адекватні способи – форми і засоби його реалізації. В іншому випадку процес патріотичного виховання розмивається, руйнується або зводиться до інших напрямів виховання.

Література

1. Харламов І.Ф. Педагогіка: Навчальний посібник. – М.: Гардар-ки, 1999р. с.352.
2. Ареф'єва Г.С. Суспільство, пізнання, практика. – М., Думка, 1988. – с.28.
3. Безпалько Т.Г. Патріотичне виховання учнів в системі історичного краєзнавства / Т.Г. Безпалько, Л.Г. Лис // Історичне краєзнавство в системі освіти України: здобутки, проблеми, перспективи: Наук. зб. – Кам'янець-Подільський, 2002. – С. 159.
4. Кротюк В. А. Актуальні питання патріотичного виховання громадян України / В. А. Кротюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу :http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nzkhups/2009_1/Krotyk.pdf).
5. Виховання громадянина, патріота, гуманіста: Навч.-метод. посібник К.І.Чорна – К.ТОВ «ХІК», 2004. – С.56.
6. Боришевський М.Й. Духовні цінності як детермінанта громадянського виховання особистості / Цінності освіти і виховання: Наук.-метод. зб. /За заг.ред. О.В. Сухомлинської, ред. П.Р. Ігнатенка, Р.П. Сеульського, упор. О.М. Павліченка. – К., 1997. – С.-23.
7. Чижевський Б.Г. Актуальні проблеми побудови національної системи виховання в умовах державотворчого процесу в Україні / Цінності освіти і виховання: Наук.-метод. зб. /За заг. ред. О.В. Сухомлинської, ред. П.Р. Ігнатенка, Р.П. Сеульського, упор. О.М. Павліченка. – К., 1997. – С.-82.
8. Зязюн І.А. Молодь напередодні ХХІ століття / Цінності освіти і виховання: Наук.-метод. зб. /За заг. ред. О.В. Сухомлинської, ред. П.Р. Ігнатенка, Р.П. Сеульського, упор. О.М. Павліченка. – К., 1997. – С. 45.

9. Каюков, В. Патріотичне виховання учнів загальноосвітньої школи на героїчних традиціях українського народу : дис. ... канд. пед. наук / В. І. Каюков. – Івано-Франківськ, 1996. – с.116.

10. Афанасьєв А.О. Педагогічні основи військово-патріотичного виховання військовослужбовців строкової служби Збройних Сил України. Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. – Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України, Київ, 2005.- С.3.

11. Андреев В.І. Педагогіка: Учебный курс для творческого саморазвития. – Казань; Центр інноваційних технологій, 2000, – С.374 .

12. Сухомлинський В.О. Теоретичні і практичні проблеми, які висувуються життям у процесі здійснення ідеї розвитку особистості / В.О.Сухомлинський // Вибрані твори: В5-ти томах. – К., 1976. – Т.1. – с.131.

13. Патріотичне і гуманістичне виховання військової інтелігенції і сутність, взаємозв'язок, стан, проблеми. – К.: Просвіта, 2003. – С. 12.

14. Коцевич С.С. Основы военно-патриотического воспитания / С.С. Коцевич. – Минск: Нар. освта, 1983. – с.28-29.

15. Третьяков В.В. Основы військово-патріотичного виховання: методич. рекомен. для СР шк. / В.В. Третьяков, В.Ф. Фарфоровскій. – К., 1982-с.7.

Военно-патриотическое воспитание студентов Украины его сущность, содержание и перспективы развития

Тарасенко А.В.

В статье сделан сравнительный анализ современных педагогических направлений развития военно-патриотического воспитания студентов высших учебных заведений Украины, раскрыты его сущность, содержание и перспективы развития.

Ключевые слова: *военно-патриотическое воспитание, гражданин, анализ, подготовка, личность, армия.*

Military-patriotic education of students of Ukraine its nature, content and prospects

Tarassenko A.V.

The paper made a comparative analysis of contemporary pedagogical directions of military-patriotic education of students of higher educational establishments of Ukraine opened its nature, content and prospects.

Keywords: *military-patriotic education, citizen, analysis, preparation, personality, army.*

УДК 378.147

**ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ
В АГРАРНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ****О. М. ТРУШ,**кандидат історичних наук, старший викладач ВП НУБіП України
«Ніжинський агротехнічний інститут», м. Ніжин, Україна

У статті визначено дисципліни, які відносяться до гуманітарного циклу, показано особливості їх вивчення в аграрних вищих навчальних закладах та з'ясовано вплив на професійне становлення майбутніх аграріїв.

Ключові слова: дисципліни гуманітарного циклу, підготовка, педагогічні умови, фахівці-аграрії.

На сучасному етапі поза увагою залишається низка питань, пов'язаних з професійним становленням фахівців-аграріїв: недостатня мотивація щодо здобуття майбутнього фаху, слабка практична підготовленість, що зумовлено специфічними умовами праці, необхідністю підвищення ефективності процесу екологічного та економічного виховання студентів. Більшість із цих недоліків можна усунути у процесі вивчення гуманітарних дисциплін. Фахівці-аграрії повинні не лише володіти професійними знаннями, вміннями та навичками, але й бути готовими до творчого їх застосування у змінних умовах аграрного виробництва, до постійної освіти і саморозвитку. Тому пріоритетним є не тільки накопичення знань, досвіду використання сучасних технологій, а і сформованість навчально-пізнавальних умінь і навичок, стійких професійно-пізнавальних інтересів майбутніх фахівців.

У вітчизняній літературі проблема вивчення гуманітарних дисциплін в аграрних ВНЗ знайшла відображення у працях І. Бега, О. Бондаревської, В. Лутая, В. Серикова, О. Ігнатюка, І. Якиманської, Н. Островської та інших. Психологічні засади проблематики вивчали Ю. Бабанський, О. Біляєв, І. Лернер, М. Махмутов, Г. Щукіна. Становлення особистісно-орієнтованої освіти досліджується на основі різних підходів: культурологічного (О. Бондаревська); антропологічного (Л. Рахлевська); психолого-дидактичного (І. Якиманська); позиційно-дидактичного (В. Сериков); проєктивного (М. Алексєєв). За кордоном аналогічні дослідження здійснювались такими вченими, як А. Адлер, У. Джеймс, Е. Еріксон, А. Маслоу, К. Роджерс.

Мета статті полягає у висвітленні особливостей вивчення дисциплін гуманітарного циклу в аграрних вищих навчальних закладах, теоретичному обґрунтуванні необхідності та важливості їх вивчення, розкритті впливу на формування не тільки професійної компетенції сучасних фахівців-аграріїв, а й на готовність до особистісно-професійного розвитку.

Слово “гуманітарний” походить від латинського *humanitas* і означає “людська природа”, “освіченість”[4]. Тобто, до гуманітарних наук ми відносимо суспільні науки, що мають відношення до людства, суспільного буття і свідомості. Це такі дисципліни, як філософія, логіка, психологія, політологія, педагогіка, історія, культурологія, етика, естетика. Вони “занурюють” студентів у світовий досвід сучасного існування, взаємодії, відносин і спілкування людей одне з одним. Саме це “занурення” дає змогу активно розвивати свідомість і самосвідомість наших майбутніх фахівців.

На думку вченого Г. Балла, у процесі навчання дисциплін гуманітарного циклу, які сприяють злиттю культури, науки і природи, студенти засвоюють систему базових загальнолюдських (духовно-моральних, історичних та культурно-гуманітарних) пріоритетів і цінностей, зокрема любов як принцип буття, сенс здорового способу життя людини, її місце та ціль у житті, саморозвиток та самовдосконалення, почуття обов’язку, свобода творчості [1]. Тож, під час вивчення предметів даного циклу здійснюється процес засвоєння людиною відповідної системи знань, норм і цінностей, які в подальшому зможуть допомогти їй функціонувати як повноправному члену суспільства.

Нагальна потреба в активізації процесу гуманітарної підготовки зумовлена: 1) низьким загальнокультурним рівнем студентів освітніх установ аграрного профілю; 2) часто вузьким кругозором цих студентів, відсутністю гнучкості мислення, непередбаченою поведінкою; 3) для багатьох характерною низькою культурою мови; 4) слабким володінням не тільки іноземними мовами, а й своєю рідною; 5) невмінням чітко, грамотно сформулювати свої думки; 6) невмінням працювати з наукової літературою; 7) слаборозвиненою здатністю до самокритики, потребою в самоосвіті й самовихованні [2].

Серед факторів, що сприяють інтересу студентів до вивчення гуманітарних дисциплін в аграрному ВНЗ, визначено такі: загальний культурний рівень студентів; можливість на заняттях одержати нову інформацію, розширити кругозір; наявність у студентів особистої схильності до гуманітарних наук; зв’язок змісту гуманітарної науки, що викладається, із сучасною ситуацією в країні й за кордоном; зв’язок змісту такої дисципліни з профілем обраної спеціальності; можливість висловитися на занятті з проблеми, яка цікавить, подискутувати; методика проведення занять; особистість викладача тощо [2].

Сьогодні традиційною залишається лекційно-семінарська форма організації навчального процесу, пояснювально-інструктивний тип навчання, вербальні методи, репродуктивна діяльність, авторитарний стиль спілкування. Основна увага приділяється аудиторній роботі, а основним джерелом знань для студента є лекція викладача [3]. Тому досвід професійної підготовки майбутнього фахівця-аграрія необхідно переосмислити з позиції гуманізації процесу навчання, що припускає зміну пріоритетів: цілей; змісту, в якому освітній стандарт органічно поєднується з особистісним досвідом студентів;

технологій, що забезпечують розвиток особистісних функцій і особистісний рівень самореалізації індивіда, утвердження студента в ролі суб'єкта навчального процесу як активного, свідомого, небайдужого його учасника.

У процесі вивчення дисциплін гуманітарного циклу в аграрних вищих навчальних закладах основоположним є принцип природовідповідності, що характеризується такими ознаками: створення максимально сприятливих умов для прояву природних здібностей особистості; спрямованість на її всебічний розвиток (фізичний, моральний, розумовий), самоконтроль, самокорекцію, самореалізацію. Результати теорії та практики підготовки фахівців дають змогу з'ясувати особливості викладання гуманітарних дисциплін в аграрних ВНЗ: спрямованість мети навчання на формування в студентів прикладних компетенцій, пов'язаних із їх майбутньою професійною діяльністю в аграрній галузі; використання потенційних можливостей дисциплін, наприклад, історії України і політології, для формування світогляду працівника аграрного сектора як свідомого громадянина України; використання сукупності історичних фактів, теоретичних положень для формування патріотизму в майбутніх фахівців; оновлення мети, змісту, форм і методів навчання на основі гуманізації та готовність викладачів до реалізації особистісно-орієнтованого навчання [3].

Вивчення гуманітарних дисциплін дає можливість формувати в студентів різнобічні вміння. Зокрема, підготовка з історії України, на основі особистісно-орієнтованого підходу, допомагає пояснювати, аналізувати, узагальнювати й критично оцінювати історичні факти та діяльність осіб; оцінювати події і діяльність людей в історичному процесі з позицій загальнолюдських цінностей; визначати роль людського фактора та історичних постатей в історії, досліджувати внутрішні мотиви їхніх вчинків; порівнювати історичні події; самостійно здобувати історичну інформацію з конкретної теми; вміти аргументовано, на основі історичних фактів, відстоювати власні погляди, брати участь у дискусіях, “круглих столах”, конференціях, виявляти розбіжності в позиціях, критично ставитись до тенденційної інформації.

У психолого-педагогічній підготовці майбутніх фахівців в умовах аграрного ВНЗ робиться особливий акцент на розвиток тих умінь, які знадобляться особистості як у професійній діяльності, так і життєдіяльності взагалі. Серед них: комунікативні та організаторські вміння, уміння розуміти вчинки співробітників і передбачати їхню поведінку, досягати повного розуміння з колегами, уміння запобігати конфліктам у спілкуванні, ефективно працювати в команді, здійснювати керівництво персоналом на будь-якому рівні управління, ефективно працювати з діловою документацією, готувати й проводити публічні виступи, наради [6].

В процесі вивчення дисципліни “Історія української культури” є можливим формування наступних компетентностей: мислити культурологічними категоріями; висловлювати і обґрунтовувати своє ставлення до подій соціокультурного життя; використовувати знання з історії та теорії

культури при осмисленні сучасних проблем культурного розвитку, робити порівняльно-історичний аналіз культурних епох; пояснювати і оцінювати факти соціокультурного життя з гуманістичних позицій [7].

Формування філософської культури, мислення та пізнання навколишнього світу та самого себе, навичок застосування філософської методології – мета дисципліни “Філософія”. Основні соціально-особистісні, професійні компетентності можна визначити у тому, що студенти повинні знати: основні філософські категорії та загальнонаукові методи; структуру філософського знання; базові уявлення про основи філософії, що сприяють розвитку загальної культури й соціалізації особистості.

Вивчення курсу “Українська мова (за професійним спрямуванням)” сприяє всебічному розвитку особистості як культурно-освіченої людини з розвинутими духовними потребами. Компетентності, які слід розвинути в студента: підвищення загального мовного рівня, орфографічної та пунктуаційної грамотності; ознайомлення із особливостями мовлення, його практичним застосуванням в професійній сфері діяльності; отримання практичних навичок і підвищення культури мовлення майбутніх фахівців; вміння застосовувати теоретичні знання в практичній діяльності.

Метою дисципліни “Іноземна мова (за професійним спрямуванням)” є сформувати у студентів аграрної сфери низку ключових компетентностей: лінгвістичної, комунікативної, професійної, соціокультурної; володіння тематичним лексичним матеріалом на продуктивному рівні; знання структури мови, функціональної граматики; володіння стратегіями ефективної взаємодії засобами іноземної мови; володіння самоосвітніми технологіями з використанням іноземної мови [5].

Зазначимо, що за умов сьогодення існує тенденція редукції (зменшення) предметів гуманітарного циклу в негуманітарних ВНЗ. У зв’язку з переходом до Болонського процесу в навчальних планах більшість гуманітарних дисциплін (у тому числі психологія, педагогіка, політологія тощо) віднесені до “вибіркових дисциплін”, і при цьому істотно зменшується термін для їхнього вивчення (відзначається істотне скорочення кредитів) [2].

Тому, щоб спонукати студентів аграрного ВНЗ до більш серйозного й глибокого освоєння гуманітарного знання, викладачам гуманітарних дисциплін не варто забувати, звичайно, про зв’язок гуманітарного й професійного навчання, необхідно доводити, пояснювати, де і при виконанні яких функцій ця інформація знадобиться молодому фахівцю. Будь-яка гуманітарна дисципліна повинна постійно оновлювати зміст, забезпечуючи ефективне включення людини в систему соціальних зв’язків, сучасних ідей, цілей і цінностей, викликати адекватне розуміння глибини й складності соціальних процесів. При цьому важливою педагогічною умовою реалізації особистісно-орієнтованого підходу є забезпечення внутрішньої професійно-значущої мотивації вивчення дисциплін гуманітарного циклу. Поняття мотивації включає усі види спонукань

діяльності. Основними мотиваційними чинниками є такі: усвідомлення важливості предмета для професійної підготовки; інтерес до певного предмета; якість викладання; співвідношення між труднощами засвоєння предмета і особистісними здібностями; стосунки з викладачами. Вони забезпечуються шляхом вивчення особливостей кожного студента: рівня відповідних знань, ступеня прояву здібностей, потенційних можливостей, приналежності до певної типологічної групи тощо.

При аналізі ситуації, що нерідко має місце в аграрних ВНЗ при викладанні дисциплін гуманітарного блоку, можна виділити такі проблеми. По-перше, технократичний підхід багатьох викладачів спеціальних кафедр (важливі й потрібні тільки фундаментальні дисципліни). По-друге, недооцінка ними ролі гуманітарних дисциплін у процесі формування майбутніх аграріїв (скорочення кількості годин, що виділяються на дисципліни). По-третє, багато викладачів ВНЗ не мають спеціальної педагогічної освіти, а навіть ті, хто має, не завжди враховують специфіку процесу виховання й навчання цього вікового контингенту. По-четверте, багато викладачів реалізують свідомо непродуктивні стратегії взаємодії зі студентами. Основна з них: «Ми готуємо фахівця»[2]. Така установка не дає змоги ефективно формувати фахівця, затребуваного часом і суспільством.

На наш погляд, відзначені вище проблеми можуть бути вирішені, якщо будуть втілені в життя такі положення про організацію підготовки фахівців-аграріїв: введення збалансованої присутності дисциплін гуманітарного циклу із професійно-орієнтованими дисциплінами в навчальних планах підготовки бакалаврів, спеціалістів, магістрів; винайдення та впровадження оптимальних методів їхнього викладання в системі професійної підготовки у вищому навчальному закладі; перегляд форм організації й проведення занять

Отже, проведений аналіз свідчить, що професійне становлення майбутніх аграріїв все ж великою мірою залежить від вивчення гуманітарних дисциплін, які спрямовані на внутрішній світ людини, її саморозвиток, формування творчої, активної і самостійної особистості. Процес вивчення дисциплін гуманітарного циклу передбачає засвоєння наукових знань про суспільство, людину, її природу, можливості її розвитку і саморозвитку, місце і роль особистості в суспільстві, а також впливає на формування ключових компетентностей майбутніх фахівців аграрної сфери.

Література

1. Балл Г.О. Гуманістичні засади педагогічної діяльності / Г.О. Балл. — К.: Педагогіка і психологія, 1994. — С. 3-4.
2. Ігнатюк О. А. Потенціал дисциплін соціально-гуманітарного циклу у випереджальній фаховій підготовці студентів в умовах технічного університету // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі. — Запоріжжя, 2011. — Випуск 15. — С. 304-311.

3. Островська Н. Д. Особистісно-орієнтований підхід у навчанні дисциплін гуманітарного циклу студентів агротехнічного інституту: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Н.Д. Островська; Терноп. нац. пед. ун-т ім. В.Гнатюка. – Т., 2007. – 20 с.

4. Педагогічний словник / За редакцією дійсного члена АПН України Ярмаченка М.Д. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 516 с.

5. Силкович Л. А. Английский язык для студентов сельскохозяйственных вузов: учеб.-метод. пос.; учеб. пос. для студ. вузов / Л. А. Силкович. – Минск : БГАТУ, 2005. – 136 с.

6. Тovaжнянський Л.Л. Основи управлінських технологій: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Л.Л. Тovaжнянський, О.Г. Романовський, О.С.Пономарьов, О.А. Ігнатюк. – Х. : НТУ “ХПІ”, 2004. – 184 с.

7. Хуторской А. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования // Народное образование. – 2003. – №2. – С. 58-64.

Особенности изучения дисциплин гуманитарного цикла в аграрных высших учебных заведениях

Труш Е. Н.

В статье определены дисциплины, которые относятся к гуманитарному циклу, показаны особенности их изучения в аграрных высших учебных заведениях и влияние на профессионализм будущих аграриев.

Ключевые слова: дисциплины гуманитарного цикла, подготовка, педагогические условия, специалисты-аграрии.

Specifics of studying the humanities courses in the Agrarian post-secondary institutions

Trush O. M.

The article defines the courses that fall under Humanities, shows specifics of studying humanities courses in the Agrarian post-secondary institutions, and also reveals their influence on the professional establishment of future agrarians.

Key words: the humanities courses, preparation, pedagogical conditions, specialists-agrarians.

УДК 378.147:744

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ІНЖЕНЕРНОЇ ТА КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРАФІКИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Т.П.ФЕДОРИНА,

викладач ВП НУБіП України

«Ніжинський агротехнічний інститут», м. Ніжин, Україна

В статті проаналізовано методологічні аспекти дистанційного навчання інженерної та комп'ютерної графіки (ІКГ) та запропонована структура побудови навчальних матеріалів для дистанційного викладання дисципліни.

Ключові слова: дистанційне навчання, тьютор, інженерна та комп'ютерна графіка, віртуальне навчальне середовище.

Постановка проблеми. В умовах переходу України до інформаційного суспільства, впровадження в багатьох сферах людської діяльності нових інформаційно-комунікаційних технологій особливого значення набувають питання підготовки кваліфікованих фахівців. Це вимагає від ВНЗ пошуку нових форм і методик навчання. Однією з форм реалізації принципів відкритої освіти є дистанційне навчання (ДН), яке дає можливість здійснення навчального процесу при територіальній віддаленості його учасників і засобів навчання, а також забезпечення індивідуалізованої взаємодії між собою.

Метою статті є визначення складових дистанційних курсів з ІКГ та науково-методичне обґрунтування їх використання з урахуванням особливостей дисципліни.

Виклад основного матеріалу. Як зазначено в [1, с. 60], дистанційне навчання має три основних компонента: зміст, навчальна активність студента, організація підтримки студента в процесі навчання. До змісту дистанційних курсів з ІКГ можна віднести:

1. віртуальне навчальне середовище eLearning Server 3000;
2. застосування інформаційно-комунікаційних технологій у курсі;
3. креативну складову та способи її здійснення;
4. інформаційний виклад навчального матеріалу.

Для створення дистанційних курсів з інженерної та комп'ютерної графіки було використано навчальне віртуальне середовище eLearning Server 3000, яке забезпечує можливість створення навчальних курсів, роботу з великою кількістю студентів, організацію дистанційного навчального процесу, організацію спілкування, різні види контролю та підтримки студентів.

На базі проведених досліджень було розроблено структуру організації навчальних матеріалів дистанційних курсів з ІКГ, що складаються з

інформаційного, контрольного та підсумково-атестаційного блоків [3]. Інформаційний блок містить у собі модулі, що складаються з взаємопов'язаного структурованого теоретичного матеріалу, прикладів вирішення типових задач, прикладів виконання та завдань для графічних робіт (ГР), розрахунково-графічних робіт (РГР), розрахунково-графічних завдань (РГЗ), завдань для виконання контрольної роботи (КР) для студентів заочної форми навчання. Контрольний блок складається з тестів для самоперевірки, тестів для перевірки знань, питань для захисту ГР, РГР, РГЗ та КР для студентів очної та заочної форм навчання. Представлена структура дозволяє планувати студенту свій робочий час, організовувати роботу в залежності від особистісних пріоритетів, сприяє створенню умов для навчання у діяльності та співробітництві. Матеріали до всіх занять мають дві частини: змістовну та методологічну. Зміст занять оформлений із використанням стилів текстового документа і має вигляд конспекту. Окрім того, кожне заняття містить рекомендації щодо виконання практичних завдань, зразки виконання та оформлення креслень.

У дистанційному навчанні система навчально-методичних матеріалів та освітніх послуг подається студенту за допомогою електронних носіїв.

На відміну від традиційних форм навчання підтримка студентів у процесі дистанційного навчання проводиться за допомогою: електронних консультацій; організації плідного спілкування між учасниками навчального процесу в форумі, чаті та за допомогою електронної пошти. Ці функції в основному виконувались тьютором курсу. У даному курсі тьютор є одним із розробників навчальних матеріалів, тому до його інформаційної функції можна віднести:

- виділення мети навчальної діяльності;
- вдосконалення та корегування навчальних матеріалів курсу з метою підвищення мотивації студентів;
- організація структурного підходу до подання інформації;
- здійснення навігації матеріалами курсу;
- методичні рекомендації з використання навчальних матеріалів;
- надання консультацій студентам за допомогою електронної пошти та форуму. Організаційна функція тьютора у проведенні курсу полягала в:
 - організації навчального процесу;
 - організації спілкування під час навчання;
 - корегуванні навчального процесу (адаптація навчальних матеріалів в залежності від можливостей студента);
 - організації та проведенні ділової гри;
 - вмінні поєднувати очну та дистанційну форми навчання;
 - активізації діяльності студентів у курсі та ін.

Навчальна активність студента - залежить в основному від наявності мотивації та належного рівня самостійності студента при роботі в курсі. В дистанційному навчанні, на відміну від традиційного, відсутнє безпосереднє спілкування між студентом і викладачем. Тому, при дистанційному вивченні

навчального матеріалу особливе значення для формування теоретичних знань, практичних навичок, формування логічного мислення має самостійна робота. Створення належних організаційно-методичних умов для самостійної роботи забезпечуються тьютором курсу. Успіхи в самостійній роботі сприяють підвищенню мотивації студентів. Для цього використовуються наступні засоби: оформлення та структурування навчального тексту; використання додаткових матеріалів, використання наочності, наведення прикладів, формування запитань для самоконтролю, підтримка тьютора, обговорення результатів, обговорення проблемних запитань, організація навчання в малих групах, система заохочень і підтримки та ін. В даному аспекті дистанційний курс можна розглядати як засіб підвищення ефективності самостійної роботи студентів усіх форм навчання.

За результатами проведеного аналізу можна виділити основні характеристики дистанційних курсів з ІКГ:

- доставка навчальних матеріалів та організаційна підтримка слухачів за допомогою системи eLearning Server 3000;
- збільшення консультацій та розширення можливостей самостійної роботи за рахунок використання дистанційної форми навчання;
- діяльність в курсі планується згідно робочих навчальних програм за допомогою розкладу занять за модульною структурою;
- навчальні матеріали структуровані за розробленими схемами з врахуванням особливостей дисципліни;
- передбачена групова робота в курсі при виконанні студентами задач для самостійного вирішення;
- організація спілкування студентів та викладача протягом навчання за допомогою комп'ютерних технологій;
- розширення можливостей для повноцінного сприйняття навчального матеріалу та створення умов для плідної праці й особистого розвитку студентів за рахунок вищезазначених факторів.

Висновки. Враховуючи особливості дисципліни ІКГ автором статті досягнуті наступні результати:

- деталізовано складові дистанційних курсів з ІКГ;
- виявлено низку психолого-педагогічних проблем, вирішення яких вимагає подальшого вдосконалення змістовного наповнення основних компонентів дистанційної форми навчання;
- виявлено можливість поєднання дистанційних занять з традиційними формами організації навчального процесу.

Література

1. Кухаренко В.М., Дистанційне навчання. Умови застосування. Дистанційний курс / Кухаренко В.М. Рибалко О.В., Сиротенко Н.Г.; за ред. Кухаренко В.М. - Харків: Торсінг, 2002. - 320 с.
2. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти:

[Монографія] / Валерій Юхимович Биков. - К.: Атіка, 2008. - 684 с.

З. Слободянюк О. В. Інтеграція дистанційної та традиційної форм організації навчального процесу / Мокін Б. І., Мельник О. П., Слободянюк О. В. // «Вісник ВП». - 2009. - № 2. - С. 115 - 119.

Особенности методики преподавания инженерной и компьютерной графики в условиях дистанционного обучения

Федорина Т.П.

В статье проанализированы методологические аспекты дистанционного обучения инженерной и компьютерной графике (ИКТ) и предложена структура построения учебных материалов для дистанционного преподавания дисциплины.

Ключевые слова: дистанционное обучение, тьютор, инженерная и компьютерная графика, виртуальная обучающая среда.

Special features of metodics of teaching engineering and computer graphics in conditions of virtual education

Fedoryna T.P.

In the article the methodological aspects of the controlled from distance educating to the engineering and computer graphic arts (ECG) and the structure of construction of educational materials is offered for the controlled from distance teaching of discipline.

Keywords: the controlled from distance studies, tutor, engineering and computer graphic arts, virtual educational environment.

СТАН ЗДОРОВ'Я ТА ФІЗИЧНИЙ РОЗВИТОК СТУДЕНТІВ І-ІІ КУРСІВ ВІДДІЛЕННЯ З ПІДГОТОВКИ МОЛОДШИХ СПЕЦІАЛІСТІВ ВП НУБІП УКРАЇНИ „НІЖИНСЬКИЙ АГРОТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ” ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОКРАЩЕННЯ

Д.О. ХОМЕНКО,

викладач фізичного виховання ВП НУБіП України
«Ніжинський агротехнічний інститут», м. Ніжин, Україна

В статті висвітлені результати медичного огляду студентів І-ІІ курсів відділення з підготовки молодших спеціалістів Ніжинського агротехнічного інституту. За даними обстеження проведений аналіз стану здоров'я та фізичного розвитку студентів. Запропоновані шляхи покращення даних показників.

Ключові слова: стан здоров'я, фізичний розвиток, студенти.

Постановка проблеми

У Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті зазначено: „пріоритетним завданням системи освіти є навчання людини відповідного ставлення до власного здоров'я і здоров'я оточуючих – як до найвищих суспільних та індивідуальних цінностей” [5].

У нинішніх умовах спостерігається стійке погіршення стану здоров'я та фізичного розвитку студентської молоді. Прослідковується загальне збільшення кількості серцево-судинних захворювань, погіршення функціональних резервів організму, системне порушення постави, наявність різних вад опорно-рухового апарату, зниження рівня фізичної підготовленості тощо [2].

Тому розробка освітньо-виховних, здоров'язбережувальних та здоров'яформувальних технологій у фізичному вихованні студентів нині стала важливою складовою майже всіх сучасних педагогічних інноваційних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Стан здоров'я студентів та шляхи його покращення постійно знаходяться в центрі уваги великої групи вчених та практиків, які працюють у системі вищої освіти – Г.Л. Апанасенко, О.Д. Дубогай, С.М. Канішевський, С.І. Присяжнюк, Р.Т. Раєвський, Л.П. Сущенко, та ін. [1, 3, 4, 6]

Особливу увагу привертає здоров'я та фізичний стан студентів аграрних вищих навчальних закладів. Ці представники молоді складають значну частину студентського контингенту країни. Після завершення своєї освіти вони покликані виконувати провідні функції у сільському господарстві, для чого необхідно мати високий рівень фізичної надійності та готовності. Разом з тим наукові дані показують, що цей рівень у більшості випускників аграрних ВНЗ не відповідає сучасним вимогам.

За даними досліджень до 60 % випускників технічних вищих навчальних закладів України сьогодні не готові працювати з тією інтенсивністю та продуктивністю, які необхідні у ринкових відносинах у зв'язку з низьким рівнем стану здоров'я і фізичної підготовленості [4, 6].

Дослідження О.Д. Дубогай, Л.П. Сущенко, Г.Л. Апанасенка, О.В. Вакуленко, Н.Н. Завидівської, В.Ю. Волкова, Д.Н. Давиденка, Ю.В. Новицького, М.М. Філіппова, В.П. Горащук, О.Г. Гладощук, Р.Т. Раєвського, С.М. Канішевського, С.І. Белих, А.Г. Рибковського, та ін. обґрунтовують важливу роль здорового способу життя (ЗСЖ) у вирішенні проблеми забезпечення здоров'я і фізичної готовності до активної життєдіяльності учнів і студентів, залученню їх до здорового способу життя.

Мета та завдання дослідження

Метою даної статті є вивчення стану здоров'я та рівня фізичного розвитку студентів першого та другого курсів відділення з підготовки молодших спеціалістів ВП НУБіП України „Ніжинський агротехнічний інститут”.

Для досягнення мети були поставлені такі завдання:

1. Оцінити стан здоров'я студентів 1-2 курсів відділення з підготовки молодших спеціалістів.
2. Дослідити рівень фізичного розвитку студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. В кінці вересня 2011 року на кафедрі фізичного виховання Ніжинського агротехнічного інституту викладачами, фельдшером та лікарями міської поліклініки був проведений медичний огляд студентів. Було обстежено 253 студенти I-II курсу відділення з підготовки молодших спеціалістів. Із них юнаків було 184 (73 %) і дівчат 69 (27 %) у віці 15-17 років.

На підставі лікарського огляду, медичних карток та довідок 0/86У було здійснено аналіз стану здоров'я студентів та розподілено їх на медичні групи – основну, підготовчу та спеціальну.

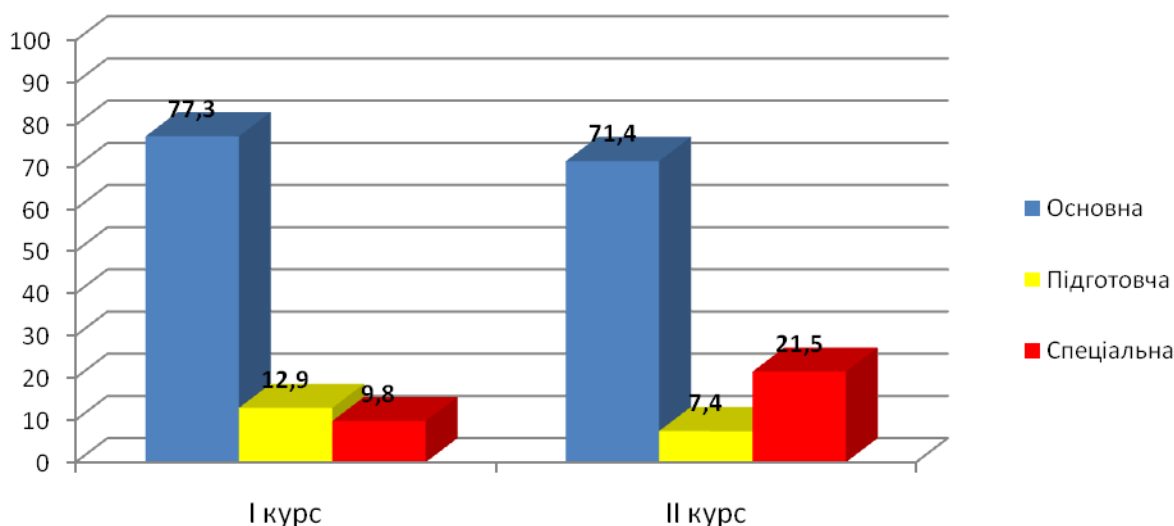

Рис. 1. Розподіл студентів на медичні групи

В результаті на I курсі до основної медичної групи було віднесено 77,3 % студентів, до підготовчої – 12,9 %, а до спеціальної – 9,4 %. На II курсі дані розподілились наступним чином: основна група – 71,4 %, підготовча – 7,4 %, спеціальна – 21,5 % (рис. 1).

Як бачимо, на період вступу до ВНЗ 77,3 % студентів мали нормальний стан здоров'я. В інших 22,7 % було зареєстровано різні хронічні захворювання. За рік навчання в інституті кількість студентів, які мають певні захворювання зросла майже на 6 %, а звільнених від основних занять фізичним вихованням зростає на 11,7 %. При цьому найчастіше виявлялись такі хвороби, як вегето-судинна дистонія по кардіологічному та гіпертонічному типу, пролапс мітрального клапану та захворювання опорно-рухового апарату. Відтак,

повільно продовжується тенденція погіршення стану здоров'я, фізичної підготовленості, функціональних резервів організму сучасної студентської молоді.

Наступним етапом нашого дослідження було визначення фізичного розвитку обстежуваних студентів. Фізичний розвиток є одним з компонентів фізичного здоров'я, який є фізіологічною основою фізичного і психологічного благополуччя молоді.

Під терміном „фізичний розвиток” розуміють стан морфологічних і функціональних властивостей і якостей, які лежать в основі визначення вікових особливостей, фізичної сили і витривалості організму. Оцінка фізичного розвитку підлітків визначається шляхом порівняння антропометричних ознак обстежуваних із середніми показниками віково-статевої групи. З морфологічних ознак фізичного розвитку ми визначали довжину та масу тіла, а також масо-ростовий індекс Кетле. З функціональних показників – частота серцевих скорочень (ЧСС), артеріальний тиск (АТ) та життєва ємність легень (ЖЕЛ).

Середній зріст досліджуваних юнаків, середній вік яких становив 15-16 років, складає 177 см і коливається від 160 до 192 см. У дівчат даної вікової категорії зріст знаходиться у межах 151-190 см, а середнє значення становить – 167 см. Середня маса тіла юнаків I-II курсів відділення з підготовки молодших спеціалістів становить 66 кг, а дівчат – 57 кг.

Про функціональний стан серцево-судинної системи свідчать показники ЧСС в стані спокою та АТ. Середня ЧСС в юнаків I та II курсів майже однакова і становить 80 уд./хв. У дівчат першого курсу цей показник дорівнює 77 уд./хв., а за рік навчання в інституті підвищується до 83 уд./хв.

Середнє значення ЧСС у стані спокою досліджуваних студентів відповідає вродженій частоті серцевих скорочень без нервової і гормональної стимуляції. Діапазон частоти пульсу мав досить значні коливання і склав від 49 до 122 уд./хв. У 13,3 % юнаків II курсу ЧСС була більше 100 уд./хв., що підвищує ризик розвитку серцево-судинних хвороб. Середнє значення АТ знаходилось у межах статево-вікової фізіологічної норми.

Таким чином, значення основних показників серцево-судинної системи у більшості досліджуваних відповідали фізіологічній нормі для підлітків даного віку.

Одним з важливих показників, що характеризує стан дихальної системи, є життєва ємність легень. Величина ЖЕЛ залежить від статі, віку, розміру тіла і стану тренуваності. Нормативні величини ЖЕЛ для старших підлітків представлені багатьма авторами. Ми для порівняння використовували дані А.Г. Хрипкової (1990). Аналіз ЖЕЛ у студентів відділення з підготовки молодших спеціалістів Ніжинського агротехнічного інституту виявив, що в юнаків I та II курсів, а також дівчат I курсу даний показник дещо перевищує вікову норму. Виявляються лише студентки II курсу, в яких ЖЕЛ нижча за норму.

Наступним етапом нашого дослідження було визначення фізичного розвитку за допомогою масо-ростового індексу Кетле.

Індекс Кетле (ІК) визначається як відношення ваги тіла в грамах, до зросту в сантиметрах. В юнаків на першому та другому курсі ІК становив відповідно 364,7 та 378,5, а у дівчат – 345,5 та 333,2. Якщо порівняти ці дані з табличними нормативами, то можна зробити висновок, що студенти І курсу мають середній рівень фізичного розвитку, а ІІ курсу – вище середнього. У досліджуваних студенток виявлено нижчий за середній рівень фізичного розвитку.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Загалом отримані дані дозволяють зробити висновок про негативні тенденції у фізичному розвитку і зниження функціональних можливостей у студентів ІІ курсу, що може негативно позначитися на успішності навчальної діяльності учнів і стані їх здоров'я. Відзначаємо негативну тенденцію до зростання кількості дітей, які мають різні відхилення у стані здоров'я. Найбільш поширеними хворобами є вегето-судинна дистонія по кардіологічному та гіпертонічному типу, пролапс мітрального клапану та захворювання опорно-рухового апарату.

Щодо рівня фізичного розвитку, то юнаки першого курсу мають середній рівень, а другого – вищий за середній. У дівчат обох курсів ситуація значно гірша. Вони мають нижчий за середній рівень фізичного розвитку.

Проте незважаючи на складну ситуацію з станом здоров'я та фізичного розвитку студентів відділення з підготовки молодших спеціалістів Ніжинського агротехнічного інституту, ми пропонуємо наступні шляхи їх покращення:

- встановлення основною метою фізичного виховання у вузі покращення здоров'я студентів, а не здача контрольних нормативів;
- підвищення культури здоров'я студентів, шляхом введення дисципліни „Валеологія та здоровий спосіб життя” на першому та другому курсах навчання;
- використання сучасних фізкультурно-оздоровчих технологій у фізичному вихованні студентів.

Література

1. Апанасенко Г. Рівень здоров'я і фізіологічні резерви організму / Г. Апанасенко, Л. Долженко // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2007. – № 1. – с. 17-21.
2. Грибан Г. Оцінка стану здоров'я студентів в навчальному процесі з фізичного виховання / Г. Грибан // Молода спортивна наука України. – Т. 4. – 2001. – С. 25-29.
3. Дубогай О.Д. Тенденції розвитку оцінювання фізкультурно-оздоровчих досягнень студентів / О.Д. Дубогай, М. Євтушок // Фізичне

виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. – Луцьк: ВНУ, 2008. – Т. 1. – С. 99-104.

4. Канишевский С.М. Здоровый образ жизни студенческой молодежи и его формирование в условиях ВУЗа / С.М. Канишевский, Р.Т. Раевский // Проблемы освіти: науково-методичний збірник. – К., 2006. – Вип. 48.– С. 6245.

5. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті, – К. : Шкільний світ, 2001. – 16 с.

6. Раевский Р.Т. Здоровье, здоровый и оздоровительный образ жизни студентов / Р.Т. Раевский, С.М. Канишевский. – О.: Наука и техника, 2008. – 553 с.

Состояние здоровья та физическое развитие студентов I-II курсов отделения с подготовки младших специалистов ОП НУБиП Украины «Нежинский агротехнический институт» и пути их улучшения

Хоменко Д.А.

В статье освещены результаты медицинского осмотра студентов I-II курсов отделения по подготовке младших специалистов Нежинского агротехнического института. По данным обследования проведен анализ состояния здоровья и физического развития студентов. Предложены пути улучшения данных показателей.

Ключевые слова: состояние здоровья, физическое развитие, студенты.

State of health and physical development of students of the 1st -2nd course of the department of preparation of young specialists of VP NUBiP "Nizhyn agricultural institute"

Khomenko D.O.

The article highlights the results of medical examination of students and II courses Office training junior specialists Nijinsky Agrotechnical Institute. According to the survey analysis of health and physical development of students. Suggested ways to improve these indicators.

Keywords: health, physical development, students.

УДК 378

РОЗВИТОК УЧБОВОЇ МОТИВАЦІЇ В СТУДЕНТІВ ВНЗ

В.І. ХОМИЧ,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних
дисциплін ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»,
м. Ніжин, Україна,

В.В. ДОРОШЕНКО,

студентка 2-го курсу факультету психології та соціальної роботи
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя,
м. Ніжин, Україна

У статті розглядається поняття «мотив», «мотивація». Аналізується процес розвитку учбової мотивації в студентів вищих навчальних закладів.

Ключові слова: *мотив, мотивація, учбова мотивація, внутрішні та зовнішні мотиви.*

Розвиток учбової мотивації в студентів є актуальною проблемою як вітчизняної, так і зарубіжної психології. Адже сучасна молодь виявляє апатію практично до всього. Наприклад, їхня учбова діяльність поступово набуває формального характеру, зменшується творчий підхід до учіння. Саме байдуже або, ще гірше, негативне ставлення до навчання спричинює як неуспішність студентів, так і їхнє негативне відношення до викладачів.

Метою дослідження даної статті є вияв учбової мотивації в студентів вищих навчальних закладів.

Поняття «мотивація» досліджували такі відомі психологи, як: А. Маслоу, С. Рубінштейн, О. Леонтьєв, Д. Ельконін, Л. Божович, Є. Ільїн, А. Маркова, Х. Хехаузен і т.д. Проте ще залишається об'єм недосліджуваного матеріалу, тому й обираємо темою своєї наукової розвідки – «Розвиток учбової мотивації в студентів ВНЗ».

Л.Д. Столяренко вважав, що термін «мотив» – це збудження до діяльності, пов'язане з задоволенням потреб суб'єкта. Під мотивом також найчастіше розуміють причину, яка лежить в основі вибору дій і вчинків, сукупності зовнішніх і внутрішніх умов, що викликають активність суб'єктах [1].

Мотив є вужчим поняттям ніж мотивація. На думку С.Л. Рубінштейна, поняття «мотивація» означає всі види спонукань: мотиви, потреби, прагнення, інтереси, захоплення, диспозиції (мотиваційні установки), ідеали [3]. Проте якщо дивитися на це поняття в більш широкому розумінні, то воно іноді визначається як детермінація, яка реалізується через психіку індивіда.

Є.Н. Ільїн у своїх роботах зазначав три компоненти. Які можуть входити до структури мотиву:

- Потребовий (до нього можна віднести: біологічні та соціальні потреби, усвідомлення необхідності, обов'язковості, тобто «квазіпотреби»).
- «Внутрішнього фільтру» (до них належать: моральний контроль, оцінка зовнішньої ситуації, оцінка своїх можливостей, знань, умінь, навичок, своїх переваг, інтересів, нахилів, рівень домагань тощо).
- Цільовий (до нього належить: певний образ предмета, який задовольняє певну потребу особистості).

Ці компоненти можуть проявлятися у свідомості людини у вербальній чи образній формі [3].

Узагалі, слово «мотивація» у сучасній психології використовується в подвійному значенні:

- По-перше, це система детермінуючих факторів поведінки, до яких можна віднести: потреби, мотиви, прагнення, наміри, цілі, тощо, тобто це певна сукупність збуджень, що викликають активність людини та які визначають її активність.
- По-друге, це процес формування мотивів, які стимулюють активну діяльність поведінки особистості на певному рівні її психічного та фізичного розвитку.

Мотивація – це циклічний процес безперервного взаємного впливу та перетворень, у якому суб'єкт дій та ситуація взаємно впливають одне на одного [4].

В.В. Гордієнко зазначав про те, що мотивація навчання складається з ряду змінних і взаємозалежних стосунків, тому становлення мотивації до навчання є не простим зростанням позитивного або негативного ставлення особистості, а складною структурою мотиваційної сфери [5].

А. Леонтьєв, має іншу думку: навчальна мотивація студентів залежить від групи факторів, які визначають її специфіку [6], зокрема:

- Об'єкт або мета навчальної взаємодії.
- Інтереси комунікатора, тобто студентів.
- Інтереси іншої людини або суспільства в цілому.

Також мотивація до навчання в студентів дифенціюється на групи: зовнішньої та внутрішньої. Професійна (учбова) мотивація виступає як внутрішній чинник розвитку професіоналізму особистості, адже тільки на основі її високого рівня формування можливий ефективний розвиток професійної освіченості та культури індивіда.

У зв'язку з цим студенти вищих навчальних закладів, які отримали ту чи іншу спеціальність, включається до здійснення своєї професійної діяльності, але для кращого оволодіння своєю професією [6].

Також для підвищення мотивації може слугувати матеріальне заохочення студента. Наприклад, це може бути певна матеріально-соціальна винагорода за досягнення високих результатів у навчальній діяльності або за активну участь у суспільному житті вищого навчального закладу, у якому навчається студент.

Слід назвати ще такий чинник як підвищення стипендії, або якщо студент навчається на контрактній формі навчання, то це також може бути зниження плати за навчання.

Не мало важливим є тепла, дружня, привітна атмосфера в групі, гарні взаємовідносини в колективі, відчуття в того, що у твоєї допомоги потребують інші.

На думку Є. Бондарчука, головним чинником формування мотивації є навчально-методичні матеріали та прийоми викладання запланованих тем викладачами студентам. Матеріал для викладання повинен бути різноманітним, це допоможе забезпечити не лише зіткненням студентів з невідомими раніше об'єктами в ході навчання, але і тим, що в одному і тому ж об'єкті можна відкривати нові сторони, вивчення нового для студента в цікавій формі викладення матеріалу сприяє також спонуканню до навчальної мотивації у вищих навчальних закладах. Пізнання нового, цікавого, невідомого ще й досі студентові матеріалу повинен завжди базуватися, тобто мати підґрунття вже на засвоєнному студентом матеріалі, який став для нього певною частиною наукового світогляду. Отже, важливим чинником для формування навчальної мотивації є емоційне забарвлення змісту навчання, живе слово педагога, постійний контакт з аудиторією, вислуховування кожної думки студента тощо. Адже наочнообразна й емоційна інформація запам'ятовується продуктивніше та краще, ніж сухо поданий матеріал [8].

Також на формування навчальної мотивації студента ВНЗ провідну роль виконує наявність наступних чинників (факторів), як :

- Соціально-психологічні чинники (базуються на макросередовищі (загальнодержавні, регіонально-етнічні) та мікросередовищі (фактори сім'ї, певні громадських організацій, неформальних об'єднань).
- Загальнодержавні чинники включають у себе економічні, політичні, культурно-моральні умови життя людей у країні та засоби масової інформації.
- Регіонально-етнічні фактори визначаються [9]:
 - ✓ специфічними особливостями політичного, економічного та демографічного розвитку регіону;
 - ✓ етнічними особливостями життєдіяльності населення;
 - ✓ особливостями розвитку навчальних, навчально-виховних закладів у державі.

Немало важливим для викладачів у формуванні мотивації студентів вищих навчальних закладів є також організація самостійної роботи студента, його саморозвиток та самовдосконалення. Він повинен навчитися складати навчальний план своєї роботи та при виконанні певних практичних завдань намагатися починати формувати стиль роботи своєї професійної діяльності.

Потрібно пам'ятати і про те, що занадто складні навчальні завдання як і надто прості, негативно впливають на формування та зростання внутрішньої мотивації, оскільки не дають студентові змоги реалізуватися, виявити

ефективність і майстерність у виконуваному, унаслідок чого руйнується почуття компетентності, знижується самооцінка й самоповага.

Отже, бачимо, що мотивація учбової діяльності студентів вищих навчальних закладів залежить також від ефективності роботи викладача в сучасних умовах, що залежить переважно від його психологічної установки на студента як на суб'єкта, а не об'єкта навчальної діяльності. А для цього потрібно, щоб педагоги вищих навчальних закладів осмислили цю установку як ще один доказ необхідності прийняття гуманістичної парадигми освіти як такої, що вже не має альтернативи, та зробили практичні кроки в цьому напрямку.

Література

1. Бибрих Р.Р. Особенности мотивации и целеобразования в учебной деятельности студентов младших курсов / Р.Р. Бибрих, И.А. Васильева// Вестник МГУ. Серия 14. Психология. – 1987. – №2.
2. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. 2-е изд. – М., 1976. – 415 с.
3. Ильин.Е.П. Мотивация и мотивы. – СПб: «Питер», 2000. – 512 с.
4. Реан А. А. О ценностно-мотивационной сфере студентов – универсантов / А. А. Реан, Т. В. Андреева, Н. Н. Киреева и др. // Ананьевские чтения – 99: Тезисы научно-практической конференции. – СПб., 1999. – С. 47.
5. Гордієнко В. І. Розвиток особистості в процесі професіоналізації: професіогенез особистості / В. І. Гордієнко // Психологія праці та професійної підготовки особистості: Навч. посіб. / За ред. П. С. Перепелиці, В. В. Рибалки. – Хмельницький: ТУП, 2001. – С. 48-67.
6. Яруліна Л.Р., Розвиток навчальної мотивації студентів / Л.Р. Яруліна / / Социс. – 2007. – № 4. – С. 30-32.
7. <http://intkonf.org>
8. Бондарчук Е. И. Основы психологии и педагогики / Е. Бондарчук, Л. Бондарчук / : Курс лекций. – 2-е изд., перераб. и доп. – К. : МАУП, 2001. – 168 с.
9. Мартинова Т.М., Особливості системи ціннісних орієнтацій студентів з різною мотивацією вибору дослідження / Т.М. Мартинова / / Социс. – 2004. – № 3. – С. 27-31.
10. Балл Г.О. Сучасний гуманізм і освіта: Соціально-філософський та психолого-педагогічні аспекти. – Рівне: „Ліста-М”, 2003. – 128 с.

Развитие учебной мотивации в студентов

Хомич В.И., Дорошенко В.В.

В статье рассматривается понятие «мотив», «мотивация». Анализируется процесс развитие учебной мотивации в студентов высших учебных заведениях.

Ключевые слова: *мотив, мотивация, учебная мотивация, внутренние и внешние мотивы.*

Development of educational motivation in university students

Doroshenko V.V., Homych V.I.

In the article rassmatryvaetsya notion of motive and motivation in oing aklyuchaetsya uchebnoy development of motivation in students of educational High Vidal.

Keywords: *motive, motivation, academic motivation, internal motivation, external motivation.*

ЗАСВОЄННЯ ЗНАНЬ, ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ ТА НАВИЧОК ЯК ПРОЦЕС І РЕЗУЛЬТАТ ПРОДУКТИВНОГО НАВЧАННЯ ХІМІЇ

А.В. ШКОДИН,

кандидат педагогічних наук, старший викладач ВП НУБіП України
«Ніжинський агротехнічний інститут», м. Ніжин, Україна

У статті представлено методику поетапного формування знань, умінь та навичок продуктивного рівня у студентів аграрної вищої школи під час проведення аудиторних занять із загальної та неорганічної хімії.

Ключові слова: *продуктивне навчання, інноваційні технології, навчально-пізнавальна діяльність.*

Дослідження стану хімічної освіти в аграрній вищій школі виявило, що на сучасному етапі серед пріоритетних напрямків її реформування важливе місце посідають питання оновлення змісту фундаментальної підготовки (на прикладі хімічних дисциплін), запровадження ефективних інноваційних технологій, створення нової системи методичного та інформаційного забезпечення вищої школи. Реалізація цих планів вимагає глибокого реформування не тільки змісту, але й форм та методів підготовки майбутніх фахівців. Глибоке володіння теоретичними знаннями з хімії сприяє усвідомленню перспективних тенденцій та завдань сучасної аграрної вищої школи та хімічної науки загалом, допомагає орієнтуватися у нових концепціях, ідеях, технологіях, озброює студента системою дослідницьких методів. Перспектива системи аграрної вищої освіти та перегляд навчальних програм із хімічних дисциплін обумовлюють необхідність впровадження нових технологій навчання.

Враховуючи вищезазначене, у статті досліджується проблема та постає завдання розкрити основні теоретичні аспекти продуктивного навчання та показати його актуальність для сучасної системи вищої освіти, аграрної зокрема.

На основі аналізу традиційних підходів до організації навчального процесу із хімічних дисциплін у вищих навчальних закладах встановлено, що вони спрямовані переважно на реалізацію знаннєвої парадигми в освіті. Усталена система теоретичних, практичних та лабораторних занять не забезпечує необхідних умов для розвитку творчого потенціалу особистості студента. Аналіз психолого-педагогічних праць, публікацій методистів-хіміків, педагогів-аграрників дає підстави констатувати, що в цих роботах недостатньо приділено уваги проблемі формування у студентів знань, умінь та навичок продуктивного рівня, зокрема, з хімічних дисциплін.

На думку зарубіжних педагогів М. Башмакова, І. Бема, Н. Васюкової, В. Відякіної, Н. Крилової, О. Михайлова, А. Хуторського, Й. Шнайдера, В. Щадрикова, продуктивне навчання є навчальним процесом, орієнтованим на розвиток особистості, її професійне і соціальне становлення з орієнтирами на активне і творче оволодіння науковим і практичним досвідом.

Вітчизняні вчені М. Захарчук, Ю. Романенко розглядають продуктивне навчання (productive learning) як особистісно орієнтовану педагогічну технологію, яка забезпечує отримання освіти на основі освітніх маршрутів, що мають форму навчальних і практичних модулів, які студент обирає самостійно.

У результаті вивчення практичного досвіду та психолого-педагогічного аналізу наукових джерел, у яких розкриваються підходи щодо розвитку творчого потенціалу особистості, розглядаємо продуктивне навчання загальної та неорганічної хімії майбутніх інженерів-аграрників як технологію педагогічної взаємодії, підпорядкованої перманентному розвитку навчально-пізнавальної діяльності студентів від репродуктивних, виконавчих рівнів до продуктивного, творчого оволодіння пізнавальними умінями і навичками.

Виходячи з того, що знання, вміння та навички є основою та результатом діяльності, вчені визначили, що знання стають передумовою діяльності, а діяльність, у свою чергу, стає передумовою знань (А. Адлер, Г. Костюк, О. Леонтьєв, С. Максименко, С. Рубінштейн, Н. Тализіна). У своїх дослідженнях вони доводять, що знання – це продукт людської діяльності. Знання відображають зв'язок між пізнавальною і практичною діяльністю людини і виявляються в поняттях, судженнях. Ми розглядаємо знання як систему понять, властивостей, концепцій, теорій, законів щодо предметів і явищ, які потрібно засвоїти студентам у процесі навчально-пізнавальної діяльності.

Основні роботи з дослідження проблеми засвоєння знань виконані Д. Богоявленським, Н. Менчинською, П. Гальперіним, Н. Тализіною, Д. Ельконіним, В. Давидовим. Процес засвоєння знань у цих роботах розглядається як певний досвід, набутий суб'єктом у процесі пізнавальної діяльності.

Синтезуючи та аналізуючи різні підходи до вирішення цього питання, приходимо до висновку, що в основі процесу засвоєння лежать психічні

процеси та особистий досвід студентів. Отже, основою навчально-пізнавальної діяльності студентів є процес засвоєння знань.

Виходячи із концепції поетапного формування розумових дій, в основу процесу засвоєння знань покладено засвоєння дій із виділенням ознак, які характеризують поняття [1,2,6]. За цією концепцією, процес засвоєння знань відбувається поступово, проходячи ряд етапів.

Знання можуть засвоюватися на різних рівнях. Підтвердження цього знаходимо у працях В. Беспалька, І. Лернера, М. Скаткіна.

Для оцінювання навчальних досягнень студентів виділяємо такі чотири рівні засвоєння знань:

1) репродуктивний рівень – характеризується сприйняттям інформації, її усвідомленням та запам'ятовуванням (відтворення знань без змін стосовно первинного сприйняття);

2) рівень стандартних ситуацій – передбачає застосування студентами знань при виконанні завдань за зразком;

3) реконструктивний (продуктивний) рівень – характеризується вміннями студентів аналізувати, синтезувати, узагальнювати засвоєну інформацію і, відповідно, розв'язувати не лише типові, але й комбіновані, ускладнені задачі та вправи;

4) творчий рівень – уміння застосовувати знання у нестандартних ситуаціях або засвоєння знань, що виходять за межі програми.

У процесі розроблення методичної системи продуктивного навчання загальної та неорганічної хімії ми передбачили поетапне формування не лише знань, але й умінь та навичок студентів, як це показано в табл.1,2. Така класифікація засвоєння знань та вмінь дає можливості оцінити всі рівні можливих навчальних досягнень студентів – від низького (розпізнавання) до високого (творчого) рівня.

Рівнева класифікація до засвоєння знань зобов'язує нас добирати або складати такі завдання, які відповідають змісту саме даного рівня і допомагають робити висновки про досягнення його студентами. Досить часто набуттю студентами високого рівня навчальних досягнень перешкоджають прогалини в знаннях зі шкільного курсу хімії. Вони не дозволяють їм засвоювати зміст фундаментальних понять, а отже, і хімічних знань у цілому, оскільки кожний наступний розділ хімії вивчається на основі вже раніше засвоєних знань.

Тому саме використання рівневого підходу до засвоєння знань дає можливість диференціації навчання, яка допомагає подолати ці недоліки.

Таблиця 1

Поетапне формування знань студентів під час продуктивного навчання загальної та неорганічної хімії

Назва модуля	Рівні засвоєння знань	Знання, що формуються чи розвиваються
1	2	3
	Репродуктивний	1. Знання основних положень атомно-молекулярного вчення. 2. Визначення понять: матерія, поле, атом, молекула, хімічний елемент, проста та складна речовина, хімічна формула, атомна та молекулярна маси, моль та молярний об'єм, валентність, еквівалент, хімічна реакція, оксиди, основи, кислоти, солі. 3. Визначення понять: електрон, протон, нейтрон, атомне ядро, ізотопи, атомний радіус. 4. Визначення поняття “ковалентний зв’язок” (полярний, неполярний), йонний зв’язок, водневий зв’язок, металічний зв’язок.
Основні теоретичні положення неорганічної хімії	Стандартних ситуацій	1. Формулювання основних законів хімії: закону збереження маси та енергії, закону сталості складу, закону кратних відношень, закону Авогадро та наслідків з нього, закону об’ємних співвідношень Гей-Люссака, закону еквівалентів. 2. Знання номенклатурних правил ІЮПАК неорганічних сполук. 3. Визначення понять: атомні орбіталі, енергетичні рівні та підрівні, електронно-графічні формули, квантові числа, енергія іонізації, спорідненість із електроном, відносна електронегативність, ступінь окиснення. 4. Знання корпускулярно-хвильових властивостей мікрочастинок, еволюційних поглядів та сучасних уявлень про будову атома. 5. Формулювання сучасного визначення періодичного закону Д. І. Менделєєва. 6. Поняття про основні типи хімічного зв’язку, та їх основні характеристики.

	Продуктивний	1. Знання принципів та правил заповнення електронами енергетичних рівнів та підрівнів (принцип Паулі, правило Гунда, правило Клечковського). 2. Знання структури та основних закономірностей, відображених у періодичній системі хімічних елементів; особливостей електронних конфігурацій атомів елементів головних і побічних підгруп; періодичності у зміні властивостей ізолюваних атомів та властивостей простих речовин, оксидів і гідроксидів. 3. Поняття про гібридизацію атомних орбіталей, ступінь окиснення та валентність на рівні електронних уявлень. 4. Знання механізмів утворення ковалентного зв'язку.
	Репродуктивний	1. Класифікація хімічних реакцій на основі різних ознак. 2. Визначення поняття “дисперсні системи”. справжні та колоїдні розчини.
Основні закони хімічних перетворень без зміни ступеня окиснення елементів	Стандартних ситуацій	1. Визначення понять: гомогенні та гетерогенні системи, константа швидкості, температурний коефіцієнт реакції, енергія активації, каталіз, тепловий ефект реакції, теплота утворення сполуки, внутрішня енергія речовини, ентальпія, ентропія, енергія Гіббса, хімічна рівновага. 2. Визначення понять: розчинність, масова частка розчиненої речовини, молярна концентрація, молярна концентрація еквівалентів, молярність, титр. 3. Визначення понять, пов'язаних із якісними характеристиками розчинів: розбавлені, концентровані, насичені, ненасичені, перенасичені розчини. 4. Визначення понять: уявний ступінь дисоціації, сильні і слабкі електроліти, константа дисоціації, кислоти, основи, солі з точки зору теорії електролітичної дисоціації. 5. Визначення понять: гідроліз, йонний добуток води, водневий показник, буферні розчини, індикатори.

Секція № 4

«Інновації в галузі вищої аграрної освіти та проблеми підготовки фахівців агропромислового комплексу»

	Продуктивний	1. Формулювання закону діючих мас та знання його математичного виразу. 2. Закономірності перебігу хімічних реакцій, правило Вант-Гоффа. 3. Природа хімічної рівноваги та принципи її порушення, принцип Ле-Шательє. 4. Знання гідратної теорії розчинів Д. І. Менделєєва. 5. Закони Рауля. 6. Знання механізму електролітичної дисоціації речовини з різним типом зв'язку.
Хімічні перетворення зі зміною ступеня окиснення елементів або їх валентності	Репродуктивний	1. Визначення понять: окисники, відновники, процеси окиснення та відновлення.
	Стандартних ситуацій	1. Знання основних ознак окисно-відновних реакцій. 2. Типи окисно-відновних реакцій. 3. Правила складання рівнянь окисно-відновних реакцій методом електронного балансу. 4. Поширеність у природі Гідрогену, галогенів, Оксигену, Сульфуру, Нітрогену, Фосфору, Карбону, Силіцію, лужних та лужноземельних металів, Магнію, Алюмінію, Купруму, Цинку, Хрому, Мангану, Феруму.
	Продуктивний	1. Знання суті окисно-відновних процесів. 2. Знання законів електролізу та суті цього процесу. 3. Вплив середовища на перебіг окисно-відновних процесів. 4. Знання основних закономірностей будови координаційних (комплексних) сполук. 5. Знання найпоширеніших координаційних чисел комплексоутворювачів. 6. Особливості електронної будови атомів біоелементів. 7. Властивості, найважливіші сполуки та застосування біоелементів. 8. Способи і стадії добування хлоридної, сульфатної, нітратної, фосфорної кислот. 9. Хімічні властивості кислот-неокисників і кислот-окисників. 10. Мінеральні добрива.

Крім знань, основою та результатом діяльності вчені визначають також уміння та навички [3,4,5].

Для вмінь та навичок у системі освіти теж розроблено рівневу класифікацію відповідно до системи засвоєння знань: перший рівень – розпізнавання; другий рівень – початкові уміння; третій рівень – окремі загальні уміння; четвертий рівень – розвинені уміння; п'ятий рівень – високорозвинені уміння [5].

Л. Свідерська та Л. Романишина спробували здійснити класифікацію вмінь за такими чотирма рівнями (на основі класифікації рівнів засвоєння знань В. П. Беспалька):

- 1) початкові вміння: а) хімічні, б) загальнотехнічні;
- 2) базові вміння: а) хімічні, б) загальнотехнічні;
- 3) спеціальні вміння: а) хімічні, б) професійні;
- 4) творчі вміння.

Під час продуктивного навчання загальної та неорганічної хімії пропонуємо класифікувати вміння та навички студентів відповідно до рівнів навчально-пізнавальної діяльності (табл. 2).

Таблиця 2

Поетапне формування вмінь та навичок студентів із неорганічної хімії

Назва модуля	Рівень навчально-пізнавальної діяльності	Уміння та навички, що формуються чи розвиваються
1	2	3
	Відтворювальний	1. Давати визначення та застосовувати під час елементарних розрахунків поняття: відносна атомна маса, відносна молекулярна маса, число Авогадро, молекулярний об'єм газів, кількість речовини, еквівалент. 2. Складати молекулярні формули бінарних сполук, основ, солей з урахуванням ступенів окиснення елементів, називати їх. 3. Розрізняти поняття “орбіта” та “орбіталь”. 4. Визначати тип кристалічної ґратки різних речовин.

Секція № 4

«Інновації в галузі вищої аграрної освіти та проблеми підготовки фахівців агропромислового комплексу»

Продовження табл. 2

1	2	3
	Алгоритмічний	1. Скласти найпростіші та молекулярні формули речовин, здійснювати розрахунки за хімічними формулами і рівняннями. 2. Пояснювати хвильову природу електрона, характеризувати його стан в атомі за допомогою квантових чисел. 3. Оцінювати полярні зв'язки на основі поняття про відносну електронегативність (ВЕН). 4. Скласти рівняння хімічних реакцій у молекулярному вигляді щодо характеристики способів одержання та хімічних властивостей представників основних класів неорганічних сполук.
	Продуктивний	1. Пояснювати принципи і правила, що визначають послідовність заповнення електронами атомних орбіталей в багатоелектронних атомах (принцип Паулі, правило Клечковського, правило Гунда). 2. Скласти електронні і графічні формули елементів, виходячи з їх розташування в періодичній системі. 3. Визначати максимально валентні можливості атомів; ступені окиснення елементів у сполуках. 4. Пояснювати закономірності у зміні металічних і неметалічних властивостей елементів у періодах і групах. 5. Давати характеристику елементів головних підгруп за місцем у періодичній системі і за будовою атомів; простих і складних речовин, утворених цими елементами. 6. Скласти структурно-графічні формули речовин. 7. Пояснювати зв'язки між типом гібридизації атомних орбіталей та геометрією молекул.

Продовження табл. 2

1	2	3
Основні закони хімічних перетворень без зміни ступеня окиснення елементів	Відтворювальний	1. Записувати формулу виразу швидкості хімічної реакції. 2. Здійснювати перерахунки однієї концентрації в іншу, виходячи з об'ємів і густин розчинів. 3. Розраховувати рН і рОН розчинів за концентрацією йонів водню або йонів гідроксиду. 4. Визначати середовище розчину за
	Алгоритмічний	1. Використовувати закономірності перебігу хімічних реакцій для визначення можливості їх перебігу, спрямованості, керування хімічними процесами. 2. Обчислювати швидкість реакцій за законом діючих мас. 3. Розраховувати зміну швидкості хімічної реакції залежно від температури. 4. Записувати вираз константи рівноваги реакції за її повним рівнянням як для гомогенної, так і для гетерогенної рівноваги. 5. Пояснювати діаграму стану води. 6. Передбачати результати реакцій, що відбуваються з утворенням осаду, газу або слабого електроліту, записувати скорочені йонні рівняння таких реакцій. 7. Записувати йонні рівняння реакцій гідролізу солей.

Секція № 4

«Інновації в галузі вищої аграрної освіти та проблеми підготовки фахівців агропромислового комплексу»

		1. Визначати напрямок зміщення рівноваги залежно від зміни концентрації реагентів, температури та тиску в системі. 2. Пояснювати причини впливу тиску і температури на розчинність газів. 3. Пов'язувати вплив температури на розчинність солей у воді зі зміною ентальпії в процесі розчинення. 4. Описувати вплив концентрації розчиненої речовини на тиск парів розчинника. 5. Пояснювати причини появи колигативних властивостей розчинів (підвищення температури кипіння, зниження температури кристалізації й осмотичного тиску) в електролітах і неелектролітах.

Продовження табл. 2

1	2	3
	Продуктивний	6. Пояснювати причини впливу молекулярної будови і міжмолекулярних сил на розчинність даної речовини в тому чи іншому розчиннику.
Хімічні перетворення зі зміною ступеня окиснення елементів або їх валентності	Відтворювальний	1. Пояснювати суть понять: окиснення, відновлення, окисно-відновні реакції. 2. Передбачати спрямованість окисно-відновних реакцій у розчинах.
	Алгоритмічний	1. Розраховувати ступені окиснення елементів у сполуках. 2. Складати рівняння окисно-відновних реакцій за методом електронного балансу. 3. Визначати окисники та відновники в реакції на основі значень ступенів окиснення елементів. 4. Підбирати та розставляти коефіцієнти в реакціях із зміною ступеня окиснення елемента 5. Визначати внутрішню сферу, ступінь окиснення та можливе координаційне число комплексо-утворювача, виходячи з особливостей будови елемента.
	Продуктивний	1. Давати загальну характеристику елементів головних та побічних підгруп періодичної системи, складати рівняння реакцій, що характеризують їх хімічні властивості, властивості сполук цих елементів. 2. Уміння передбачати властивості сполук залежно від ступеня окиснення елемента. 3. Вміння визначати характер процесу за зміною ступеня окиснення. 4. Користуватись електрохімічним рядом напруг металів. 5. Складати рівняння реакцій утворення комплексних сполук. 6. Складати рівняння дисоціації комплексних сполук у розчинах.

У педагогіці та психології найчастіше визначають саме таку залежність понять, яку ми розглянули: знання – уміння – навички. Знання породжують уміння, які доводяться до автоматизму і перетворюються на навички. Але така залежність не враховує того, що знання відокремлено ніколи не існують, а завжди є елементами діяльності, дій та вмінь. Лише в уміннях навички як

засвоєні дії стають властивостями особистості та визначають її здібності до нових дій. Але у своєму дослідженні все ж таки притримуємося загальноновизначеної в педагогіці та психології послідовності: знання – уміння – навички.

Таким чином, засвоєння знань, набуття вмінь та навичок реконструктивного (продуктивного) рівня студентами-аграрниками відбувається в процесі продуктивної навчально-пізнавальної діяльності.

Література

1. Гальперин П. Я. Психология мышления и учение о поэтапном формировании умственных действий / П. Я. Гальперин // Исследование мышления в советской психологии. – М., 1966. – С. 236-277.
2. Кабанова-Меллер Е. Н. Формирование приемов умственной деятельности и умственное развитие учащихся / Е. Н. Кабанова-Меллер. – М. : Просвещение, 1968. – 288 с.
3. Леонтьев А. Н. Проблемы развития психики / А. Н. Леонтьев. – [4-е изд.]. – М. : Знание, 1980. – 96 с.
4. Максименко С. Д. Психологія проблемного навчання / С. Д. Максименко, Ю. Д. Руденко. – К. : Знання, 1978. – 45 с.
5. Педагогіка : [навч. посіб.] / В. М. Галузьяк, М. І. Сметанський, В. І. Шахов. – Вінниця : РВВ ВАТ «Віноблдрукарня», 2001. – 200 с.
6. Талызина Н. Ф. Управление процессом усвоения знаний / Н. Ф. Талызина. – М. : Изд-во МГУ, 1975. – 343 с.

Усвоение знаний, формирование умений и навыков как процесса и результата продуктивного обучения химии

Шкодин А.В.

В этой статье представлена методика поэтапного формирования знаний, умений и навыков продуктивного уровня у студентов аграрной высшей школы во время аудиторных занятий по общей и неорганической химии.

Ключевые слова: продуктивное обучение, инновационные технологии, учебно-познавательная деятельность.

Acquiring knowledge, forming of abilities and skills as the process and the result of the productive teaching of Chemistry

Shkodin A.V.

This article presents the method of phase formation of productive knowledge, abilities and skills in agricultural high school students during the classes of General and inorganic chemistry.

Keywords: productive education, innovative technologies, educational-cognitive activity.

СЕКЦІЯ № 5

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ

УДК 336.221: 631

**ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ
«АГРОПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС»****О.М. БАЛДИЧ,**студентка ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»,
м. Ніжин, Україна**І.М. БОРИШПОЛЕЦЬ,**керівник сільгосппідприємства (1982-2000 р.р.), перший заступник голови Ніжинської РДА
(2000-2002 р.р.), заступник голови Ніжинської РДА – начальник управління
агропромислового розвитку Ніжинської РДА (2002-2008 р.р.), державний службовець 5
категорії, м. Ніжин, Україна

В статті здійснено спробу правової характеристики понятійного апарату окремих термінів, що використовуються в аграрній галузі.

Ключові слова: агропромисловий комплекс, аграрно-правові терміни, понятійний апарат, правова характеристика.

Дослідження правових проблем державного управління аграрним сектором економіки України неможливе без законодавчого закріплення, основних понять, що становлять понятійний апарат цієї стратегічно важливої складової суспільно-корисної діяльності. Через застосування історичного методу дослідження, необхідно з'ясувати зміст такого узагальнюючого збірного поняття як „агропромисловий комплекс”, яке активно використовувалось у нормативно-правових документах в перші роки незалежності України.

Питанням наукового аналізу аграрно-правових понять, які використовуються в адміністративному, фінансовому, земельному на аграрному праві присвячені праці багатьох дослідників, по причині надзвичайної важливості наукового обґрунтування цих понять. Зокрема таких, як В. Авер'янов, П. Кулинич, В. Семчик, О. Погрібний, В.Олійник та інші. Особливо важливий внесок у правову характеристику понятійного апарату аграрної галузі здійснено такими науковцями-правниками Національного університету біоресурсів та природокористування України як В. Курило, В. Єрмоленко, О. Світличний, В. Янчук, О. Яра.

Метою цієї статті є спроба здійснити правову характеристику понятійного апарату основних термінів, що використовуються в аграрній галузі в період ринкових перетворень в Україні.

Наприкінці 80-х – початку 90-х років минулого століття народне господарство країни умовно поділялося на „комплекси”: паливно-енергетичний, промисловий, агропромисловий, соціальний, будівельний, транспортний, оборонний. Такий підхід залишився у спадок незалежній Україні, мав місце на початку її становлення та зустрічається досить часто і сьогодні. У науковій літературі того часу існує багато тлумачень агропромислового комплексу.

У економічному словнику агропромислового комплексу зустрічаємо: агропромисловий комплекс – сукупність галузей, організаційно і економічно об'єднаних єдністю мети і завдань по вирішенню продовольчої проблеми. Структура агропромислового комплексу охоплює три основні сфери: I сфера – галузі, зайняті виробництвом і постачанням АПК засобів виробництва; II сфера – сільське господарство (центральна ланка); III сфера – галузі по переробці, заготівлі, збереженню і доведенню продукції до споживачів [1, с. 14].

Автори довідника з управління сільськогосподарським виробництвом в умовах АПК агропромисловий комплекс країни визначають як сукупність галузей сільського господарства та галузей по виробництву засобів виробництва для сільського господарства, обслуговуванню, переробці, транспортуванню, збереженню та реалізації сільськогосподарської продукції [2, с. 204].

Г.І. Мостовий зазначає, що в загальному вигляді АПК являє собою сукупність галузей, що забезпечує виробництво, переробку, зберігання і доведення до масового споживача продукції, виготовленої із сільськогосподарської сировини та включає в себе три основні сфери або групи галузей:

перша – галузі, які забезпечують матеріально-технічну основу індустріального розвитку сільського господарства та інших галузей АПК: галузі промисловості, що виробляють засоби виробництва, і галузі виробничо-технічного обслуговування сільського господарства;

друга (базова) – безпосередньо сільськогосподарське виробництво (товаровиробники сільськогосподарської продукції усіх форм власності та господарювання);

третя – галузі, що забезпечують доведення сільськогосподарської продукції до споживача (заготівля, переробка, зберігання, транспортування і реалізація) [3, с. 76].

В юридичній науковій та навчальній літературі сьогодні містяться визначення АПК, схожі за змістом на вищезазначені, які відрізняються лише стилістично, оскільки розглядають АПК через призму правових категорій.

АПК – це складна біо-економічна система, яка являє собою форму інтеграції сільського господарства і споріднених з ним галузей, які займаються матеріально-технічним постачанням, заготівлями сільськогосподарської продукції, її переробкою, зберіганням і доведенням до споживача [4, с. 9].

Юридичний словник-довідник містить таке визначення агропромислового комплексу: агропромисловий комплекс (АПК) України – міжгалузеве утворення, що включає сільське господарство та інші галузі народного господарства, функціонує на засадах координації, широко розвинених і регульованих нормами права інтеграційних та кооперативних зв'язках. АПК України в широкому розумінні охоплює виробництво засобів виробництва для сільського господарства і тісно пов'язаних з ним галузей, їх матеріально-технічне забезпечення та виробниче обслуговування, а також усі стадії від виробництва до

реалізації сільськогосподарської продукції з метою максимального задоволення потреб населення в продуктах харчування, а промисловості – в сировині. Структурно в складі АПК виділяють три основні сфери: 1– виробництво і постачання АПК України засобами виробництва; 2 – сільське, рибне, лісове господарства; 3 – заготівля, зберігання, переробка і доведення готової продукції до споживача [5, с. 11-12].

У словнику аграрно-правових термінів і понять автори визначають АПК (аграрно-промисловий комплекс) як міжгалузеве утворення, яке містить у своєму складі сільськогосподарські та інші галузі держави та функціонує на базі широкого застосування розвинених та урегульованих нормами аграрного права інтеграційних та кооперативних зв'язків, охоплює виробництво сировини для сільськогосподарської та пов'язаних з нею галузей, їх матеріально-технічне забезпечення та обслуговування, усі стадії виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції та її переробки. До складу АПК входять три типи підприємств: 1) підприємства сільського, лісового, рибного та водного господарств; 2) підприємства, які забезпечують виробництво засобів для сільськогосподарської і пов'язаної з нею діяльності, підприємства агропромислового будівництва; 3) підприємства промисловості України, які здійснюють переробку м'ясної, молочної та харчової продукції та які організують елеваторне та складське зберігання результатів сільськогосподарської діяльності [6, с. 7].

У науковій літературі зустрічаються й інші думки щодо поділу чи класифікації галузей (сфер) АПК. Так, деякі економісти три названі сфери доповнюють четвертою – виробничою і соціальною інфраструктурою (дорожньо-транспортне господарство, зв'язок, інформаційні служби, житлові і культурно-побутові об'єкти та ін.). Інші дослідники поділяють третю із зазначених сфер на дві: переробні галузі та галузі заготівлі, зберігання, транспортування і реалізації продукції сільськогосподарського походження. Зустрічаються і спроби додати ще одну сферу, під якою розуміється соціальна інфраструктура, що представлена сільськогосподарською наукою і підготовкою кадрів для АПК.

Можна зустріти також і надзвичайно спрощене тлумачення, при якому сільське господарство ототожнюється з агропромисловим комплексом [7, с. 315]; деякі автори визначають агропромисловий комплекс України як сектор економіки [8, с. 7].

Отже, висвітлені нормативні підходи, разом з науковими поглядами, ще раз підтверджують неоднозначність визначення поняття „агропромисловий комплекс” не лише у доктринальному тлумаченні, а навіть і на законодавчому рівні. Тому, збірне поняття «агропромисловий комплекс» враховувало в радянському законодавстві та на початкових етапах формування нормативно-правових актів незалежної України такі напрями: розроблення основних напрямів аграрної політики, реалізації державної політики з питань розвитку сільського господарства, садівництва, виноградарства, харчової, переробної та

виноробної промисловості; організація виконання актів законодавства з питань АПК і контроль за їх реалізацією; розроблення та координація виконання загальнодержавних, регіональних програм, поточних планів економічного і соціального розвитку галузей АПК, соціальної сфери села.

Література

1. Штрівє Л. Забезпечення продовольчої безпеки в Україні / Політика і розвиток сільського господарства в Україні / За ред. Штефана фон Крамона-Таубеля, Сергія Зорі, Людвіга Штрівє. – К.: Альфа-принт, 2001. – С. 126-149.
2. Довідник з управління сільськогосподарським виробництвом в умовах АПК, Л.Д.Залєвський, Й.С.Завадський, М.О.Кононов та ін.; За ред. Л.Д.Залєвського. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Урожай, 1987. – 240 с.
3. Щодо визначення механізмів державного управління агропромисловим комплексом регіону / Мостовий Г.І.// Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр – Х., 1998. – Вип. 2. – С. 75–90.
4. Агропромисловий комплекс: правові питання / В.І. Семчик, П.Ф. Кулинич, О.О. Погрібний, В.О. Олійник; За ред. Ю.С. Шемшученка. – К.: Урожай, 1992. – 192 с.
5. Юридичний словник-довідник: За ред. Ю.С.Шемшученка / Худож.оформ. В.М.Штогриня. – К.: Феміна, 1996. – 696 с.
6. Словник аграрно-правових термінів і понять. Навчальне видання / Укладачі О.М.Браніцький, С.І.Марченко, В.В.Шуляк. – К.: НАУ. 2002. –71 с.
7. Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: У двох томах: Том 1. Загальна частина / Ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). – К.: Видавництво „Юридична думка”, 2004. – 584 с.
8. Володін С.А. Інноваційний розвиток аграрної науки: Монографія. – К.: МАУП, 2006. – 400 с.

Правовая характеристика понятия «агропромышленный комплекс»

Балдич О.Н., Боришполец И.Н.

В статье осуществлена попытка правовой характеристики понятийного аппарата отдельных терминов, которые используются в аграрной отрасли.

Ключевые слова: агропромышленный комплекс, аграрно-правовые сроки, понятийный аппарат, правовая характеристика.

Legal description of concept «Agroindustrial complex»

Baldych O.M., Boryshpolets I.M.

The attempt of legal description of concept vehicle of separate terms that is used in agrarian industry is carried out in the article.

Keywords: agroindustrial complex, agrarian-legal terms, concept vehicle, legal description.

УДК 336.9

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ У СФЕРІ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА

І.М. ГАЄВСЬКИЙ,

кандидат юридичних наук, начальник Юридичного управління
Державної служби фінансового моніторингу України. м.Київ, Україна

В статті охарактеризовані правові засади здійснення фінансового моніторингу у сфері агропромислового виробництва. Вказано на специфічні особливості здійснення заходів із запобігання та протидії відмиванню «брудних» коштів в контексті агропромислового виробництва, наведені приклади схем легалізації на аграрному ринку.

Ключові слова: агропромислове виробництво, фінансовий моніторинг, схеми легалізації, сільськогосподарська продукція.

Постановка наукової проблеми. Вивчення фінансово-правових аспектів агропромислового виробництва (АПВ) з наукової точки зору полягає в аналізі та розробці науково-методичних підходів, направлених на створення сприятливих передумов господарювання різних форм власності в нових соціально-економічних та ринкових умовах. При цьому, значну увагу слід приділяти фінансовій захищеності АПВ від сучасних викликів та загроз, що спричиняються залученням коштів нелегального походження.

Усунення негативних явищ, що мають місце в системі АПВ, та пов'язані із ризиками використання цієї системи для відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, вимагає обов'язкового дотримання всіх заходів, що визначені законодавством у сфері фінансового моніторингу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження правових аспектів здійснення фінансового моніторингу у сфері АПВ поки що знаходиться на початковому рівні. Порядок здійснення запобіжних заходів в контексті запобігання відмиванню (легалізації) доходів, одержаних злочинним шляхом в АПВ у вітчизняній літературі продовжує залишатися недостатньо вивченим, узагальненим та вирішеним в теоретико-методологічному і практичному аспекті.

Ці обставини, а також те, що в сучасних умовах прослідковується стрімкий розвиток АПВ та фінансової системи, вдосконалюються існуючі та з'являються нові методи і схеми легалізації злочинних доходів, зумовлюють актуальність порушеної теми.

Свій значний внесок у вивчення та вирішення проблематики здійснення фінансового моніторингу, в тому числі і у сфері АПВ, внесли такі дослідники та практики як Гуржій С.Г., Коваленко В.О., Ковальчук А.Т., Користін О.Є., Курило В.І. та багато інших.

Формулювання мети і завдання. Метою дослідження є надання характеристики правовим засадам здійснення фінансового моніторингу у сфері агропромислового виробництва. Основні завдання полягають у виявленні специфічних особливостей здійснення заходів із запобігання та протидії відмиванню «брудних» коштів, ілюстрації прикладів схем легалізації на аграрному ринку та аналіз їх впливів на розвиток АПВ.

Виклад основного матеріалу. Правовим базисом для здійснення фінансового є Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» (Закон), який у 2010 році викладено у новій редакції [7].

Згідно із пунктом 5 частини першої статті 1 Закону фінансовий моніторинг – це сукупність заходів, які здійснюються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу.

Відповідно до статті 5 Закону система фінансового моніторингу складається з двох рівнів – первинного та державного.

Первинний рівень – це суб'єкти первинного фінансового моніторингу, якими є банки, страховики (перестраховики), кредитні спілки, ломбарди та інші фінансові установи; платіжні організації, члени платіжних систем, еквайрингові та клірингові установи; професійні учасники ринку цінних паперів; товарні, фондові та інші біржі; компанії з управління активами; оператори поштового зв'язку, інші установи, які проводять фінансові операції з переказу коштів; філії або представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності, які надають фінансові послуги на території України; інші юридичні особи, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, але надають окремі фінансові послуги, та спеціально визначені суб'єкти первинного фінансового моніторингу (рієлтори, лотереї, казино, нотаріуси, адвокати, аудитори, аудиторські фірми, фізичні особи – підприємці, які надають послуги з бухгалтерського обліку, суб'єкти господарювання, що надають юридичні послуги, та ін.).

Державний рівень складають суб'єкти державного фінансового моніторингу. До них відносяться: Національний банк України, Міністерство фінансів України, Міністерство юстиції, України, Міністерство транспорту та зв'язку України, Міністерство економіки України¹, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, національна комісія, що здійснює

¹ Найменування Міністерства транспорту та зв'язку України та Міністерства економіки України, наведені у Законі, потребують приведення у відповідність до їх офіційних найменувань згідно з проведеною адміністративною реформою (Міністерство інфраструктури України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України).

державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Державна служба фінансового моніторингу України (Держфінмоніторинг України).

Нагляд за банками здійснюється Національним банком України; за нотаріусами та адвокатами – Міністерством юстиції України; за страховими компаніями, ломбардами та іншими фінансовими установами – національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг і т.д.

Система фінансового моніторингу працює в такому режимі. Особи, які планують здійснити фінансові операції (будь-які дії щодо активів, під якими Закон розуміє кошти, майно, майнові і немайнові права) звертаються за допомогою до суб'єктів первинного фінансового моніторингу (наприклад, банків або страхових компаній).

Суб'єкти первинного фінансового моніторингу вивчають фінансові операції клієнтів і за наявності певних підозр, що вони можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, повідомляють про ці операції Держфінмоніторинг України.

В свою чергу, Держфінмоніторинг України забезпечує накопичення, зберігання та аналіз інформації про підозрілі фінансові операції, а також за наявності достатніх підстав надає відповідні узагальнені матеріали до правоохоронних органів для прийняття ними рішення відповідно до Кримінально-процесуального кодексу України, а також для проведення правоохоронними та розвідувальними органами України оперативно-розшукової діяльності [9, с. 398]. В подальшому за рішенням судів особи винні у вчиненні злочину з легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, піддаються кримінальній відповідальності за статтею 209 Кримінального кодексу України [5].

Для забезпечення належного та безперебійного функціонування АПВ край важливим є виявлення підозрілих фінансових операцій, що проводяться в агропромисловому комплексі, та запобігання відмиванню злочинних доходів через цей сектор.

Основними об'єктами уваги Держфінмоніторингу України були і продовжують бути операції з незаконного виведення коштів за кордон, операції з переведення безготівкових коштів у готівку («конвертаційні» операції), операції нерезидентів з цінними паперами, купівлею-продажу землі [3].

При цьому при підготовці узагальнених матеріалів Держфінмоніторингу України, дуже поширеним інструментом для переведення безготівкових коштів у готівку є фінансові операції з призначенням платежу «оплата за сільськогосподарську продукцію». Це вкотре підкреслює вразливість сектору АПВ та необхідність розроблення нових, в тому числі і інституційно-правових, механізмів його захисту.

Слід зазначити, що найрозповсюдженішою схемою відмивання на ринку землі є здійснення операцій з купівлі землі через підставних осіб.

Практично схема має такий вигляд. Райдержадміністрація виділяє земельні ділянки значних площ (сотні гектарів) на створення садівницьких товариств, членами яких стає велика кількість осіб, наприклад, студентів. Зазначені студенти являються підставними власниками земельних ділянок.

Далі, за фіктивними договорами купівлі-продажу права власності на земельні ділянки, від студентів через ряд фізичних осіб, переходять до 4-х або більше фізичних осіб. Останні, в свою чергу продають земельні ділянки певній юридичній особі, а отримані кошти вносять на депозитні рахунки, і використовують у приватних цілях на придбання рухомого та нерухомого майна.

При цьому юридична особа, якій передані земельні ділянки, отримала кредит на будівлю котеджного містечка, а зміни цільового призначення землі не відбулося на жодному з етапів проведених операцій. Поручителем за надання кредиту перед банком виступає фізична особа – нерезидент України.

Слід зазначити, що відповідно до законодавства України у випадку несвоечасності або неможливості повернення кредиту, майно (у даному випадку придбані землі) може перейти у власність нерезидента.

В той же час, нерезиденти не мають права бути власниками землі в Україні. Таким чином, створюються умови для незаконного привласнення землі в Україні конкретним нерезидентом та утворюється законодавча прогалина направлена на обхід прямих норм законодавства щодо заборони на власність землі нерезидентами.

Ще одним прикладом може бути схема, описана у Звіті Держфінмоніторингу України за 2009 рік [2].

Увагу Держфінмоніторингу України привернули повідомлення про фінансові операції, що надійшли від Банку Z, за якими, три українські компанії протягом одного дня отримали кредити на загальну суму 170 млн. грн. (\$ 21,5 млн.).

За результатами проведеного Держфінмоніторингом України аналізу, було виявлено наступне.

Кредитні договори, за якими Банк Z видав зазначеним трьом компаніям кредити, були укладені в один день і навіть мають послідовні реєстраційні номери.

В якості забезпечення зобов'язань по всім трьом кредитним договорам виступає одна і та ж земельна ділянка, яка згідно із зазначеними договорами: має загальну площу 20 га; розташована біля великого міста в одній із центральних областей України; має певний кадастровий номер № і на праві власності належить деякому громадянину України.

Поряд з цим, всі три українські компанії зареєстровані в іншій області України, ніж та, в якій розташовано Банк Z, що надавав кредит, та земельна ділянка, що виступала в якості об'єкта застави. До того ж дві з зазначених компаній були зареєстровані в один день та за однією адресою.

В ході проведення подальшого поглибленого аналізу Держфінмоніторингом України було отримано додаткову інформацію, від обласного реєстраційного відділення «Центру державного земельного кадастру», згідно з якою відомості про земельну ділянку з кадастровим номером № в базі даних автоматизованої системи Державного земельного кадастру відсутні.

На підставі проведених аналітичних досліджень відповідні узагальнені матеріали були передані Держфінмоніторингом України до Служби безпеки України та Міністерства внутрішніх справ України.

До основних специфічних видів протиправної діяльності у сфері агропромислового виробництва можна віднести:

- привласнення і нецільове використання бюджетних коштів, державного та колективного майна;

- порушення вимог чинного законодавства при здійсненні підприємницької діяльності (відсутність та незаконне отримання відповідних ліцензій та сертифікатів на право проведення комерційних операцій з сировиною та готовою продукцією, незаконне використання торгового знаку тощо);

- незаконна видача сертифікатів на право володіння земельними паями;

- ухилення від погашення заборгованості по кредитах, отриманих під гарантії Уряду.

Отже, дослідивши схеми відмивання коштів, які зустрічаються у сфері АПВ, можна зробити висновок, що в умовах сьогодення дуже важливим для запобігання відмиванню в першу чергу є етап розміщення крупних сум готівки. Це пояснюється тим, що цей етап є найбільш «слабкою» ланкою в процесі відмивання коштів, оскільки отримані гроші найлегше виявити саме на цьому етапі. Саме з цього часу вони можуть потрапити в поле зору правоохоронних органів та стають максимально вразливими при перевірці їх походження.

В Україні дуже розповсюдженим є використання для проведення операцій з відмивання підставних осіб, втрачених або підроблених паспортів, інших документів, які приховують реальні джерела отриманих доходів та їх власників, часто легалізація здійснюється за допомогою цінних паперів на пред'явника.

Як показує практика, ці інструменти для відмивання, незважаючи на їх достатню вивченість, все одно є ефективними [1, с. 60].

Особливу небезпеку з огляду на можливі ризики відмивання доходів, одержаних протиправним шляхом, займає незаконна видача сертифікатів на право володіння земельними паями.

З метою унеможливлення використання схем незаконного отримання та відчуження землі, на виконання пункту 6 постанови Кабінету Міністрів України «Про деякі питання реалізації права власності на землю громадянами України у 2009 році» від 05.08.2009 № 844 [6] Держфінмоніторингом України спільно з Державним комітетом України із земельних ресурсів визначено Порядок взаємодії щодо виявлення та протидії використанню схем незаконного

отримання та відчуження земельних ділянок, який підписано 25 серпня 2009 року.

Порядком окреслено процедуру проведення моніторингу інформації про прийняті органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування рішення, надані погодження та видані документи, пов'язані з передачею у власність земельних ділянок.

Зокрема, визначені конкретні критерії ризику за наявності яких можливе використання схем незаконного отримання та відчуження земельних ділянок, а також механізм взаємодії між двома державними органами щодо реагування при виявленні таких ризиків.

Враховуючи те, що незаконні операції на ринку землі створюють реальну загрозу національним і економічним інтересам держави, зазначений документ є значним кроком до розбудови ефективної та дієвої системи протидії вказаному негативному явищу.

Не менш важливим документом щодо протидії новим схемам та методам відмивання є наказ Держфінмоніторингу України від 03.08.2010 № 126 «Про затвердження Критеріїв ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 11.10.2010 за № 909/18204 [8]. Зазначений документ в своїй основі ґрунтується на типологіях відмивання доходів, отриманих протиправним шляхом, та практиці роботи Держфінмоніторингу України.

Крім того, під час підготовки наукових та практичних пропозицій щодо вдосконалення законодавства України у сфері фінансового моніторингу в такому секторі економіки як АПВ, слід обов'язково враховувати і реалії сьогодення.

А вони такі, що на «тіньовому» ринку селяни, позбавлені можливості самостійно вести господарство, змушені або дешево продавати паї, або здавати їх в оренду за плату, яка значно менша за ринкову. Це досить негативно впливає на агропромислове виробництво, гальмує інвестування та призводить до подальшої деградації селянства.

В той же час, прихід іноземних виробників сільськогосподарської продукції на українські ринки також не можна розглядати як однозначно позитивне явище.

Інвестор, який володіє необхідними капіталом та технологіями, зацікавлений у довгострокових проектах. Він матиме бажання прикладати зусилля тільки за умови гарантування права власності, політичної стабільності, «прозорості» законодавства та неухильного його дотримання, а також за умови рівної конкуренції.

Очевидно, що всіма цими чеснотами Україна сьогодні похвалитися не може. Це слід розглядати і як фактор, що може вплинути на збільшення частки

доходів, одержаних злочинним шляхом, в національному агропромисловому виробництві.

Висновки. Фінансові операції з ознаками відмивання у сфері АПВ виявити складно завдяки використанню численних договорів прикриття, гранично малого строку діяльності підставних фірм та недостатньою досконалістю законодавства у цій сфері в цілому.

Однак, саме виявлення та виокремлення підозрілих операцій на агропромислових ринках, від цілком законних, є передумовою для забезпечення належного функціонування АПВ та сприятиме його розвитку.

Тому розробка нових, прогресивних правових механізмів боротьби із легалізацією доходів злочинного походження та запобігання їх проникнення в АПВ є пріоритетним завданням сьогодення. Але, при розробці та схваленні відповідних законодавчих пропозицій завжди слід приймати рішення з огляду на те, що відповідно до Основного Закону України земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави [4].

Література

1. Гаєвський І.М. Науково-практичний аналіз схем відмивання доходів, отриманих протиправним шляхом / І.М. Гаєвський // «Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України». – 2010. – № 3. – С. 57–61.
2. Звіт Державного комітету фінансового моніторингу України за 2009 рік: [Електронний ресурс]. – Режим доступу до Звіту : http://10.200.205.205/content/file/Site_docs/2010/19.05.10/Zvit_DKFM_2009.pdf
3. Звіт Державного комітету фінансового моніторингу України за 2010 рік: [Електронний ресурс]. – Режим доступу до Звіту : http://10.200.205.205/content/file/Site_docs/2011/31.03.2011/Zvit2010.pdf
4. Конституція України, 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
5. Кримінальний кодекс України, 5 квітня 2001 р. № 2341-III // Офіційний вісник України. – 2001. – № 21. – Ст. 920.
6. Про деякі питання реалізації права власності на землю громадянами України у 2009 році: Постанова Кабінету Міністрів України, 05 серпня 2009 р. № 844 // Урядовий кур'єр. – 2009. – № 239. – С. 14–15.
7. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму: Закон України, 22 листопада 2002 р. № 249-IV // Голос України. 2002. – № 233.
8. Про затвердження Критеріїв ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, наказ Держфінмоніторингу, 03 серпня 2010 р. № 126 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 80. – Ст. 2839.
9. Фінансове право: проблеми розвитку та застосування / А.Т. Ковальчук, А.В. Матіос; за заг. ред. Л.К. Воронової; Київський ун-т ринкових відносин. – К.: Парламентське вид-во, 2010. – 480 с.

Правовые основы осуществления финансового мониторинга в сфере агропромышленного производства

Гаевский И. Н.

В статье охарактеризованы правовые основы осуществления финансового мониторинга в сфере агропромышленного производства. Указаны специфические особенности реализации мер по предотвращению и противодействию отмыванию «грязных» денег в контексте агропромышленного производства, приведены примеры схем легализации на аграрном рынке.

Ключевые слова: агропромышленное производство, финансовый мониторинг, схемы легализации, сельскохозяйственная продукция.

Legal framework of financial monitoring in the field of agricultural production

Gayevskyy I.N.

This article described the legal framework of financial monitoring in the field of agricultural production. The specific features of the implementation of measures to prevent and combat money laundering "dirty" money in the context of agricultural production are indicated, money laundering schemes examples of legalization in the agrarian market are provided.

Keywords: agribusiness, financial monitoring, legalization schemes, agricultural products.

УДК 349.42

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ СІЛЬСЬКОГО ДОРОЖНЬОГО БУДІВНИЦТВА

О.В. ГАФУРОВА,

кандидат юридичних наук, доцент

Національного університету біоресурсів і природокористування України,
м. Київ, Україна

У статті здійснено аналіз законодавства у сфері сільського дорожнього будівництва. Особливу увагу приділено розвитку мережі автомобільних доріг загального користування у сільській місцевості. В результаті дослідження зроблено висновок, що такі дороги мають перебувати у державній власності і утримуватись за рахунок коштів, передбачених у Державному бюджеті України.

Ключові слова: автомобільні дороги; автомобільні дороги загального користування; автомобільні дороги місцевого значення.

Одним із основних напрямів комплексного розвитку сільських територій, підвищення соціального захисту і життєвого рівня селян є налагодження надійного транспортного сполучення. Розвиток мережі автомобільних доріг загального користування у сільській місцевості дає можливість розширити транспортну доступність зони обслуговування об'єктів соціальної інфраструктури та сприяє реалізації прав сільських жителів на отримання відповідних послуг.

Мета дослідження полягає у проведенні науково-теоретичного аналізу нормативно-правових актів і наукових розробок у зазначеній сфері та визначенні прогалин у правовому регулюванні будівництва, ремонту та утримання автомобільних доріг загального користування у сільській місцевості.

Проблемам правового регулювання відносин у сфері розвитку соціальної інфраструктури села, у тому числі мережі автомобільних доріг у сільській місцевості, присвячені праці провідних науковців у галузі аграрного права, таких як В.М. Єрмоленко, О.О. Погрібний, В.І. Семчик, А.М. Статівка, Н.І. Титова, І. А. Фаршатов, В.З. Янчук та інші. Крім того, питанням транспортного забезпечення таких територій приділена увага у роботах відомих вчених-економістів, зокрема: К.М. Орлатого та І.В. Прокопи.

Про необхідність вирішення проблеми будівництва доріг з твердим покриттям до сільських населених пунктів з метою включення їх до єдиної транспортної системи України та налагодження постійного сполучення із адміністративними та культурними центрами, зазначається у ряді нормативно-правових актів, зокрема: Транспортній стратегії України на період до 2020 року, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2010 р. № 2174 та Державній цільовій програмі розвитку українського села на період до 2015 року, затвердженій постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1158 (п. 3). Причому, Державною програмою розвитку автомобільних доріг загального користування на 2007-2011 роки, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 3 серпня 2005 р. № 710 (Р. ІУ), було заплановано улаштувати під'їзні дороги з твердим покриттям до кожного сільського населеного пункту ще до кінця 2009 року. Але, станом на серпень 2011 року, 1087 сільських населених пунктів так і залишились не охопленими регулярним автобусним сполученням, а 113 з них не мають під'їздів з твердим покриттям. Такий стан автомобільних доріг призводить до поступового занепаду сільських населених пунктів (Концепція реформування системи державного управління автомобільними дорогами загального користування, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2008 р. № 1096). Крім того, аналізуючи проблеми транспортного сполучення, необхідно враховувати і тенденції створення за рахунок відокремлених фермерських садиб, які знаходяться за межами населених пунктів, хуторських поселень. Відповідно актуальним стає питання про забезпечення таких поселень зручними під'їзними шляхами та розширення за їх рахунок мережі доріг

загального користування, на що звертається увага в економічній літературі [1, с. 65].

У межах даного дослідження зупинимось на характеристиці автомобільних доріг загального користування. До цієї категорії доріг згідно Закону України від 17 жовтня 1990 р. „Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві” належать усі шляхи, що зв'язують сільські населені пункти (у тому числі в межах цих населених пунктів) з мережею шляхів загального користування (ст. 6).

На сьогоднішній день залишається не вирішеним питання щодо форми власності автомобільних доріг загального користування. Необхідність вивчення цієї проблеми пов'язана з тим, що саме на власника цих доріг має покладатися обов'язок щодо їх належного утримання (ст. 322 Цивільного кодексу України). Так, з одного боку, автомобільні дороги загального користування (як загальнодержавного, так і місцевого значення) є складовою Єдиної транспортної системи України і задовольняють потреби суспільства в автомобільних пасажирських і вантажних перевезеннях. Вони перебувають у державній власності і не підлягають приватизації (ст. 7 Закону України від 8 вересня 2005р. «Про автомобільні дороги»). Майно, яке перебуває у державній власності, належить державі Україна. Від імені та в інтересах держави Україна право власності здійснюють відповідно органи державної влади (ст. 326 Цивільного кодексу України). Відповідно автомобільні дороги загального користування разом з усіма під'їзними шляхами до сільських населених пунктів були передані на баланс Українському державному концерну по будівництву, ремонту та утриманню автомобільних шляхів² (ст. 6 Закону України „Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві”). Крім того, Законом України від 26 грудня 2008 р. „Про Державний бюджет на 2009 рік” було передбачено, що фінансування розвитку мережі й утримання автомобільних доріг загального користування здійснюється за рахунок коштів, які надходять до спеціального фонду Державного бюджету України. Причому, гарантувалось, що з них 40 відсотків спрямовується на будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, в першу чергу у сільській місцевості (ст. 34). Але, у державних бюджетах на наступні роки, включаючи 2012 рік, окрема строка видатків на зазначені цілі (розвиток автомобільних доріг загального користування у сільській місцевості) взагалі не передбачена. Заважаючи на вищезазначене, можна стверджувати, що держава, виступаючи власником таких доріг за законодавством, практично усунулась від надання фінансової допомоги у цій сфері.

² На сьогоднішній день реалізацію державної політики у сфері дорожнього господарства та управління автомобільними дорогами здійснює Державне агентство автомобільних доріг України (Укравтодор), положення про яке затверджене Указом Президента України від 13 квітня 2011 р. № 456/2011 // [Електронний ресурс] - Режим доступу: // <http://rada.gov.ua>

З іншого боку, Законом України від 18 вересня 1991р. «Про джерела фінансування дорожнього господарства України» встановлено, що автомобільні дороги є державною власністю, крім сільських доріг (ст. 1). Земельний кодекс України визначає, що землі під автомобільними дорогами належать на праві власності територіальним громадам та є комунальною власністю (ст. 83). Крім того, на місцеві бюджети покладено витрати на експлуатацію дорожньої системи місцевого значення, а також з будівництва, реконструкції, ремонту і утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення (ст. 91 Бюджетного кодексу та ст. 4 Закону України «Про джерела фінансування дорожнього господарства України»).

Таким чином, необхідно відмітити колізію правових норм. На наш погляд, зазначена проблема має бути вирішена шляхом внесення відповідних змін до законодавства. Причому, необхідно визнати той факт, що автомобільні дороги загального користування, враховуючи їх суспільно-корисне призначення, повинні перебувати виключно у державній власності та фінансуватись, насамперед, за рахунок Державного бюджету України. Це є особливо важливим в умовах, коли видатки бюджетів територіальних громад сіл значно обмежені. До того ж, на них покладається обов'язок щодо будівництва, реконструкції, ремонту та утримання вулиць і доріг цих населених пунктів.

Альтернативою прямому бюджетному фінансуванню може стати, зокрема, інститут державно-приватного партнерства - співробітництва між державою Україна, Автономною Республікою Крим, територіальними громадами в особі відповідних органів державної влади та органів місцевого самоврядування (державними партнерами) та юридичними особами, крім державних та комунальних підприємств, або фізичними особами – підприємцями (приватними партнерами), що здійснюється на основі договору (ст.1 Закону України від 1 липня 2010р. «Про державно-приватне партнерство»). Згідно цього Закону, державно-приватне партнерство застосовується і у сфері будівництва та/ або експлуатації доріг. У рамках цього інституту можуть укладатись договори концесії на будівництво та експлуатацію автомобільних доріг. Відносини, пов'язані з концесійною діяльністю, регулюються Законами України від 16 липня 1999р. «Про концесії», від 14 грудня 1999р. «Про концесії на будівництво та експлуатацію автомобільних доріг», Земельним кодексом України, іншими законодавчими актами та концесійним договором.

Висновки. Розвиток мережі автомобільних доріг загального користування у сільській місцевості має стати пріоритетним напрямом діяльності держави. Фінансування автомобільних доріг загального користування повинно забезпечуватись шляхом реалізації відповідних державних програм. Адже, саме державні програми розвитку транспорту та дорожнього господарства відносяться до видатків, які здійснюються з Державного бюджету (п.15) ст. 87 Бюджетного кодексу). Вкрай необхідним, на наш погляд, є розробка та прийняття державної програми розвитку доріг загального користування місцевого значення у сільській місцевості. Крім того,

організація належного утримання таких доріг потребує налагодження співробітництва між відповідними органами державної влади та місцевого самоврядування і приватними інвесторами.

Література

1. Прокопа І.В. Соціальна інфраструктура села: формування нового механізму розвитку. К. Інститут економіки НАН України., 1996- 172с.

Некоторые проблемы развития законодательства в сфере сельского дорожного строительства

Гафурова Е.В.

В статье анализируется законодательство в сфере сельского дорожного строительства. Особенное внимание уделено развитию сети автомобильных дорог общего пользования в сельской местности. В результате исследования сделан вывод, что такие дороги должны находиться в государственной собственности и содержаться за счет средств, предусмотренных в Государственном бюджете Украины.

Ключевые слова: автомобильные дороги; автомобильные дороги общего пользования; автомобильные дороги местного значения.

Some problems of legislation development in the sphere of rural road building

Helena Gafurova

In the article the legislation is analyzed in the sphere of rural road building. The special attention has been paid to development of public automobile road network in rural territories. The result of research is that such roads must be in a public domain and kept for funds of the State budget of Ukraine.

Keywords: automobile road; public automobile road; local automobile road.

УДК 340

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В КИЇВСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ (1884-1917 рр.)

І.В.ГЕСЦЬ,

асистент кафедри права та методики викладання історико-правознавчих дисциплін Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя,
м. Ніжин, Україна

У статті досліджуються особливості організаційно-правових засад розвитку вищої педагогічної освіти в Київській губернії в 1884-1917 рр. На

основі аналізу нормативно-правових актів і наукових джерел автор приходить до висновку, що регламентація вищої педагогічної освіти здійснювалася відповідно до двох моделей правового регулювання: імперативної та диспозитивної.

Ключові слова: *статут, правове регулювання, нормативно-правові акти.*

У кінці XIX – на початку XX ст. стрімкий зліт капіталізації економічного життя Росії обумовив ряд нових тенденцій у галузі освіти. Поряд з гімназіями і реальними училищами з'являються комерційні училища. Загострюється питання про забезпечення початкових і середніх шкіл вчителями з відповідною педагогічною освітою. Метою даної статті є дослідження особливостей організаційно-правових засад розвитку вищої педагогічної освіти в Київській губернії у період з 1884 р. по 1917 р.

Вагомим є внесок у дослідження даного питання таких учених, як С.В. Рождественський, Ф.Г. Паначин, Н.М. Дем'яненко, Е.А. Писарева та ін., однак, основна увага наукових досліджень акцентується не на правовому регулюванні вищої педагогічної освіти в Україні у другій половині XIX – початку XX ст., а на тенденціях, особливостях процесу розвитку педагогічної освіти в Україні загалом.

Як зазначає Ф.Г. Паначин, у Російській імперії на 1901 р. було лише 10 тис. викладачів середніх шкіл (в т.ч. у школах Міністерства народної освіти біля 6 тис.). Серед них лише половина мала вищу освіту, отриману в університетах. Учительки гімназій і прогімназій, жіночих інститутів мали переважно середню освіту [4, с. 134]. Перепис 1897 р. показав, що по країні нараховувалось всього лише 79,5 тис. „начальників та навчаючих у навчальних закладах”, 68,2 тис. домашніх та приватних учителів, біля 6 тис. учителів мистецтв і ремесел та 11 тис. гувернерів та приватних осіб [4, с. 134]. Серед педагогів початкової школи „вищу освіту мали 0,1 % вчителів і 1 % вчительок; середню світську – відповідно 1,2% і 33,1%; середню педагогічну – 31,9% і 3,5%” [4, с. 133]. Звичайно, що керівники закладів початкової та середньої освіти раді були бачити на вчительських посадах людей із вищою освітою, як правило, університетською. Хоча найбільш бажаним було поєднання університетської освіти кандидатів з вищою педагогічною. Незважаючи на те, що університети більше не мали Педагогічних інститутів, які перетворились у Вищі педагогічні курси та стали самостійними, вони готували тих самих кандидатів до вищезгаданих курсів. Слід додати, що справою вищої педагогічної освіти, зокрема в Києві, почали займатися і недержавні заклади. Тому, можна стверджувати, що університет разом з навчальним закладом, який забезпечував педагогічну підготовку, готували висококваліфікованих вчителів для школи.

У зв'язку з цим слід охарактеризувати університетський Статут 1884 р., адже він регламентував діяльність університету. 23 серпня 1884 р. Олександр III підписав „Указ Правительствующему Сенату” про введення в дію статуту з початку 1884/1885 навчального року в шести університетах Російської імперії.

Цей документ залишався чинним протягом тривалого періоду – з 1884 р. до Лютневої революції 1917 р.

Розглянемо основні положення нового університетського статуту в порівнянні із статутом 1863 р. Статут 1884 р. значно змінив попередній устрій університетів з їх автономією та виборним началом [6]. Навіть апологети міністерства народної освіти зазначили, що ніколи до такої ступені не впроваджувалося підкорення університетів урядовому, а точніше міністерському впливу та контролю [7, с. 615]. За новим статутом значно посилювалася влада та права попечителя навчального округу. Параграф 8 статуту гласив, що “на попечителі лежить обов’язок вищого керівництва у всіх рішеннях з охорони порядку та дисципліни в університеті” [6]. Попечитель мав право скликати раду, правління, факультетську раду та бути присутнім на їх засіданнях (параграф 7), призначати декана факультету (параграф 24), “наглядати” за викладанням приват-доцентів (параграф 111). Він мав піклуватися про благоустрій, наглядати за ходом викладання, за виконання правил. До прав попечителя належало порушувати справи про відповідальність винних та клопотати про винагороди для достойних.

Ректор та декани, які обиралися за статутом 1863 р. Вченою радою й лише затверджувалися адміністрацією, за новим статутом обиралися відповідно міністром та попечителем учбового округу. Отже ректор зовсім не залежав від ставлення до нього професорської корпорації. Заміщення професорських вакансій здійснювалося також міністром народної освіти згідно з “його власним розсудом”. Міністр також міг дозволити університету “обрати кандидата на вакантну посаду та представити його на затвердження” (параграф 110). Об’єднання, розділ та відкриття нових кафедр, що вирішувалося раніше та затверджувалося радою, за статутом 1884 р. затверджувалося міністром народної освіти.

У зв’язку з цим значно скорочувалися обсяги питань, які вирішувалися університетською радою самостійно. До таких справ за новим статутом відносилися лише такі питання: щорічне встановлення “загального числа медалей, які присуджувалися студентам та стороннім слухачам за твори на запропоновані завдання” затвердження осіб у вчених ступенях; затвердження та клопотання факультетів магістрантів у вченій ступені доктора. Всі інші питання, вирішені радою, підлягали затвердженню попечителем або міністром. Деякі питання, які раніше розглядалися радою, тепер передавалися до компетенції правління університету, до якого увійшов й інспектор студентів.

Університетський суд скасовувався. Натомість значно зростала влада інспектора, який поєднував адміністративні та судові функції. Тепер інспектору передавалося право розподілу стипендій, що надавало йому суттєві важелі впливу на студентів. За статутом 1884 р. інспектор призначався міністром. Якщо за статутом 1863 р. інспектор підлягав раді та ректору, то статут 1884 р. дещо змінив акценти. “Знаходячись під начальством попечителя, інспектор, –

зазначалося в статуті, – підлягає в своїх діях ректору та виконує його законні вимоги” (параграф 47). Отже, студенти ставилися в більшу залежність від адміністрації, ніж це передбачалося статутом 1863 р. Заходи 1879 р. увійшли до статуту 1884 р. в якості постійних норм. Оголошення догани, виключення з університету, арешт та карцер – все це передбачалося для порушників правил для студентів.

Статут 1884 р. вводив два види іспитів: факультетські та університетські (державні). Склад університетської комісії призначався міністром народної освіти. Вводилися також семестрові заліки замість іспитів, які існували раніше. Вони фіксували виконання студентами навчального плану. Новий статут вводив також оплату студентами права відвідування лекцій та практичних занять.

У дослідженнях з історії університетського розвитку XIX ст. в Російській імперії знаходимо усталену характеристику Статуту 1884 р. як “найреакційнішого” з усіх Статутів [2, с.44; 3, с.11]. Прийняття такого документу стало проявом панування в Росії 80-х років реакції у всіх галузях суспільного і державного життя, пов’язаної з приходом у 1881 р. нового імператора Олександра III.

Як найсуттєвіший прояв реакційності Статуту 1884 р. дослідники відзначають скасування ліберальних засад Статуту 1863 р., що відобразилося у позбавленні університетів автономії, їх підпорядкуванні ретельному нагляду та залежності від міністерства та попечителя. За новим статутом ліквідувався інститут обрання університетських органів самоврядування. Дріб’язкова й принизлива опіка міністерства розповсюджувалася не тільки на затвердження навчальних планів та внесення змін до них, але й навіть на розподіл лекцій за днями, тижнями й годинами [9, стб.994]. Проведений міністром народної освіти І.Деляновим проект Статуту зазнавав критики як від вчених навчальних закладів, так і від громадськості, яка приділяла все більше уваги університетському розвитку.

Однак деякі дослідники, особливо після ознайомлення з підготовкою контрреформи, проектом статуту та ходом його обговорення у Державній раді, відзначають, що прийнятий статут повністю не задовольнив вимоги крайніх реакціонерів в університетському питанні. При цьому не заперечується висновок про те, що прийняття статуту 1884 р. означало підкорення вищої освіти державі та відмову від прогресивних здобутків попереднього часу [2, с. 56]. Підкреслюється також, що університетська контрреформа відкрила шлях відверто репресивному курсу [10, с. 75].

Подальша університетська політика уряду спиралася на новий статут, а також ряд законів та правил, які приймалися в подальші роки. В цілому вони розвивали основні положення статуту, доповнювали та конкретизували їх. Вже у наступному році уряд зробив деякі кроки в цьому напрямку. Так, у травні 1885 р. була введена обов’язкова форма для студентів університетів, яка була відмінена статутом 1861 р., й не визнавалася обов’язковою статутом 1884 р. 16

травня 1885 р. були видані “Правила для студентів”, що регламентували поведінку студентів як в університеті, так й поза його стінами. У правилах вже вкотре підкреслювалося, що студенти є окремими відвідувачами університету (параграф 13), вказувалося на недопустимість створення будь-яких громадських організацій, що не мають наукового характеру (параграф 15) [8, с. 619]. Крім цього була прийнята низка документів: “Правила про прийом в студенти університета”, “Правила про оплату за слухання лекцій”, та “Правила для студентів під час проходження курсу”, в яких посилювалася регламентація та адміністративний контроль. Інспекція контролювала всі аспекти життя студентів. “Благонадійність” ставала головним фактором в оцінці результатів діяльності студента. Однією з умов прийому студентів до університету ставало “свідцтво про благонадійність”. Бажаючий вступити до університету повинен був представити свідцтво про бездоганну поведінку від місцевої поліції (“Правила про прийом”, параграф 3). Студент був зобов’язаний щорічно поновлювати свідцтво на проживання, що посилювало поліцейський нагляд (параграф 7). Умовою звільнення від оплати за навчання була неучасть в студентських заворушеннях. “Правила для студентів” забороняли “виявлення схвалення або невдоволення викладачем в будь-якому вигляді (параграф 10). Більшій регламентації підлягало особисте життя студентів. Правила забороняли брати шлюб під час навчання в університеті (параграф 7), поїздки на канікули або по справах були обставлені формальностями – студент мав взяти відпускне свідцтво від інспекції (параграф 19) [5, с. 79-80].

У травні 1887 р. циркуляр міністра народної освіти І.Д. Делянова вводить правило „з метою дотримання ввічливості” на іспитах відповідати студентам не сидячи, а стоячи, керуючись тим, що такий порядок проходження екзаменів існує в військових академіях для офіцерів та студентів Військово-медичної академії” [1, с. 334]. У цьому ж році за пропозицією І.Д.Делянова була підвищена оплата за слухання лекцій (з 10 до 50 карбованців). 26 липня 1887 р. секретний циркуляр міністра пропонував ректорам університетів, щоб при прийомі до числа студентів вимагати від осіб відомості від директорів навчальних закладів в яких вони навчалися й складали завершальні іспити [1, с. 334]. Крім того була ще раз підвищена оплата за навчання.

Дослідник радянського часу, аналізуючи урядову політику щодо університетів, одним з головних проявів її реакційності вважали бажання уряду обмежити приплив до лав студентства представників різночинної молоді [11, с. 195]. Однак в роботах як дореволюційних, так і радянських істориків містяться дані про те, що соціальний склад студентства, незважаючи на урядові заходи, майже не змінився [1, с. 339]. Отже, виявляється, що ця політика не була настільки жорсткою, й університети мали змогу допомагати бідним студентам засобами, які залишалися в їх розпорядженні.

У цей період університет св. Володимира, як і раніше, складався із чотирьох факультетів – історико-філологічного, фізико-математичного, юри-

дичного і медичного. З них два перших традиційно готували кандидатів на вчительські посади. Але для отримання таких посад кандидати мали пройти педагогічну підготовку, яка забезпечувалася практикою у навчальних закладах.

На зростання потреби у високоосвічених фахівцях, насамперед учителях, уряд відгукнувся відкриттям нових навчальних закладів педагогічного спрямування, зокрема, Київських вищих жіночих курсів, приватних Вищих жіночих курсів А. В. Жекуліної, Київських державних тимчасових педагогічних курсів, Київського учительського інституту, Фребелівського педагогічного інституту, Географічного інституту. Але, звичайно, кадри для цих закладів формували і на початку ХХ ст. університет св. Володимира. Пізніше, у 1920 р., ці заклади увійшли до Київського інституту народної освіти ім. М. П. Драгоманова, тому їх історію слід вважати складовою частиною історичної еволюції Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Отже, регламентація вищої освіти і педагогічної освіти зокрема в Київській губернії в 1884-1917 р.р. здійснювалася відповідно до двох моделей правового регулювання. Переважаючою можна назвати імперативну або зобов'язальну модель, за якої регулювання від верху до низу здійснювалося на владно-імперативних засадах. Суть даної моделі полягала в забезпеченні суворого порядку, організованості і дисципліни. Принциповою особливістю регулювання навчально-освітньої діяльності педагогічних закладів була своєрідна стандартизація, яка, на наш погляд, позитивно позначилася на розвитку вищої педагогічної освіти. Зміна державного курсу вела до зміни освітніх стандартів педагогічної освіти.

Другорядну роль відігравала дозволена або диспозитивна модель правового регулювання, яка відкривала деякий простір для дій суб'єктів освітніх відносин на свій розсуд. Тобто університетам та окремим педагогічним закладам надавалася можливість тією або іншою мірою брати участь в організації навчально-освітньої системи за допомогою нормотворчої діяльності. Це зумовило розвиток механізмів внутрішньої саморегуляції вищої педагогічної освіти.

Література

1. Зайончковский П.А. Кризис самодержавия на рубеже 1870-1880-х годов / П.А. Зайончковский. – М., 1964.
2. Иванов А.Е. Высшая школа России в конце XIX – начале XX века / А.Е. Иванов; АН СССР. Ин-т истории СССР. – М.: Наука, 1991. – 392 с.
3. Очерки по истории юридических научных учреждений в СССР. – М.: Наука, 1976. – 238 с.
4. Паначин Ф.Г. Педагогическое образование в России: Историко-педагогические очерки / Ф.Г. Паначин. – М.: Педагогика, 1979. – 215 с.

5. Писарева Е.А. Організаційно-правові основи діяльності університетів Російської імперії другої половини XIX ст. (на матеріалах України) : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Писарева Е.А. – Х., 2001. – 224 с.
6. Полное собрание законов Российской империи. III. – Т. 4. - № 2404.
7. Полное собрание законов Российской империи. III. – Т. 9. - № 6062.
8. Рождественский С.В. Исторический обзор деятельности Министерства народного просвещения, 1802-1902 / С.В. Рождественский. – СПб., 1902. – 785 с.
9. Сборник постановлений по Министерству народного просвещения. – СПб.: Тип. императ. акад. наук, 1893. – Т. IX. Царствование Императора Александра III. 1884. – 1351 стб.
10. Чирскова И.М. Университеты в системе правительственной политики России второй половины XIX в. / И.М. Чирскова // Российские университеты в XVIII-XX веках. – Воронеж, 2000.
11. Щетинина Г.И. Подготовка университетского устава 1884 г. / Г.И. Щетинина // Научные доклады высшей школы. Ист. науки. – 1961. - № 1.

Особенности организационно-правовых принципов развития высшего педагогического образования в Киевской губернии (1884-1917 гг.)

Геец И.В.

В статье исследуются особенности организационно-правовых принципов развития высшего педагогического образования в Киевской губернии в 1884-1917 гг. На основе анализа нормативно-правовых актов и научных источников автор приходит к выводу о том, что регламентация высшего педагогического образования осуществлялась в соответствии с двумя моделями правового регулирования: императивной и диспозитивной.

Ключевые слова: *статут, правовое регулирование, нормативно-правовые акты.*

Features of the organizational and legal principles for the development of higher pedagogical education in the province of Kiev (1884-1917 gg.)

Geyets I.V.

The article investigates the characteristics of organizational and legal principles for the development of higher pedagogical education in the province of Kiev in 1884-1917 years. Based on the analysis of legal acts and scientific sources, the author concludes that the regulation of higher pedagogical education was carried out according to two models of regulation: mandatory and discretionary.

Keywords: *statute, law regulation, regulatory-legal acts.*

УДК 342.9

ТЕНДЕНЦІЇ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ОХОРОНИ РОСЛИННОГО СВІТУ**І.В.ГИРЕНКО,**

кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного права та правознавства Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна

В статті розглядаються актуальні питання правової політики держави у сфері рослинного світу.

Ключові слова: *правова політика, держава, закон, екологія, природні ресурси, рослинний світ, навколишнє природне середовище, охорона, контроль.*

Природні ресурси України є її національним багатством, їх збереження та раціональне використання розглядається державою як один з пріоритетів у сфері природокористування, екологічної безпеки та охорони природи і є невід'ємною умовою збалансованого економічного та соціального розвитку суспільства.

Питання політики держави у сфері охорони рослинного світу досліджувалися і досліджується вченими в різних аспектах проблем правової охорони. Аналіз наукових праць з даної тематики вчених таких вчених-правознавців як : В. Андрейцев, А. Гетьман, І. Каракаш, В. Попов, Ю. Шемшученко, М. Шульга та ін., показує, що проблема сучасної охорони рослинного світу потребує постійної уваги з боку держави, розробки, концепцій, ідей, принципів тощо, і спрямоване на підвищення ефективності охорони рослинного світу, що й обумовлює актуальність цієї теми.

Проблематика ефективного використання навколишнього природного середовища та його складових є предметом розгляду законодавців, науковців, юристів, практиків. Нинішню ситуацію у сфері охорони рослинного світу в Україні можна охарактеризувати як кризову. Вона формувалася протягом тривалого періоду через нехтування об'єктивними законами розвитку і відтворення природи. За ринкових умов, різних форм господарювання відбувалися структурні деформації народного господарства, за яких перевага надається розвитку в Україні сировинно-видобувних, найбільш екологічно небезпечних галузей промисловості які мають негативний вплив на природні ресурси.

Ці та інші чинники, зокрема, безповідальне ставлення органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб до охорони природних ресурсів, низький рівень природоохоронної свідомості громадян, призвели до значного знищення багатьох видів рослинного світу.

Важливість збереження рослинного світу спонукало 11 червня 1992 року у м. Ріо-де-Жанейро підписати Конвенцію про охорону біологічного

різноманіття, підписану від імені України і ратифікованою Верховною Радою України 29 листопада 1994 р. [1].

Важливими програмними документами які мали вплив на правове регулювання використання й охорони рослинного світу стала Програма Всеєвропейської стратегії збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, Програми перспективного розвитку заповідної справи в Україні від 22 вересня 1994 р. [2] та Програма діяльності Кабінету Міністрів України, схваленої постановою Верховної Ради України від 15 жовтня 1996 р. № 412 [3].

Враховуючи негативні наслідки у сфері охорони природних ресурсів, постановою КМУ від 12 травня 1997 р. № 439 було затверджено Концепцію збереження біологічного різноманіття України [4]. Ця Концепція була розроблена з метою збереження біологічного різноманіття на 1998-2015 роки, відповідно до ст. 16 Конституції України, забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави [5].

Біологічне різноманіття є національним багатством України, яке забезпечує екосистемні та біосферні функції живих організмів, їх угруповань та формує середовище життєдіяльності людини.

На жаль, сьогодні біологічне різноманіття втрачається під час забудов, розорювання землі, меліорації, спорудження водосховищ, створення мереж транспортної інфраструктури та здійснення інших видів господарської діяльності. Скорочуються території, зайняті природною рослинністю, що призводить до виникнення загрози втрати гено- та ценофонду.

Якщо говорити про правову політику держави у сфері природних ресурсів, слід зазначити, що першим нормативно-правовим актом, що визначав політику і стратегію держави, в тому числі й у сфері рослинного світу, це була постанова Верховної Ради України від 5 березня 1998 р. «Про основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки» [6].

У цьому правовому документі, держава вперше проголосила основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки. Цим Законом визначено, що головними причинами, що призвели до загрозуючого стану довкілля, є: промислове виробництво; підприємства теплоенергетики і ядерної галузі. З галузей промисловості найбільше забруднюють атмосферу енергетика (32 %), металургія (27 %), вугільна промисловість (23 %).

Зважаючи на важливість стану екологічної мережі, Законом України від 21 вересня 2000 р. була прийнята Загальнодержавна програма формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки [7].

В цьому правовому акті зазначено, що природні ландшафти спостерігаються майже на 40% території України. У найменш зміненому

вигляді вони збереглися на землях, зайнятих лісами, чагарниками, болотами, на відкритих землях, площа яких становить близько 19,7% території країни. Враховуючи, що лише 44% лісів виконують захисні та природоохоронні функції, можна вважати, що стан, близький до притаманного природного, мають ландшафти на площі майже 12,7 % території країни.

На той час флора України нараховувала понад 25 тисяч видів рослин, фауна – майже 45 тисяч видів тварин. Негативні антропогенні чинники впливу на довкілля призвели до зникнення великої кількості біологічних видів та до загрози існуванню для багатьох з існуючих. Це призвело до того, що до Червоної книги України занесено 541 вид рослин, до Зеленої книги України – 127 рідкісних і зникаючих типових рослинних угруповань.

Понад 20 % популяцій дикорослих лікарських, технічних видів рослин внаслідок безконтрольного використання перебувають на межі виснаження. Спостерігається тенденція до швидкого поширення вірусних інфекцій у біоценозах України, ураженість вірусами ряду об'єктів рослинного світу, який є важливою частиною біосфери планети.

За таких умов, без ефективних заходів з боку держави процес деградації генофонду флори і фауни, екосистем та ландшафтів стане незворотним.

Важливою складовою охорони рослинного світу є процес надровикористання, який має вплив на навколишнє природне середовище і суттєво впливає на літосферу, а також деформує земну поверхню та видозмінює ландшафти.

Однією з основних вимог у галузі охорони надр, відповідно до Закону України «Про надра» [8], зокрема ст. ст. 24, 56, є забезпечення повноти геологічного вивчення, раціональне, комплексне використання та охорона надр; забезпечення безпеки людей, майна та навколишнього природного середовища.

Важливим законодавчим актом у царині регулювання використання рослинного світу є Закон України від 9 квітня 1999 р. «Про рослинний світ» [9]. Згідно зі ст. 3 цього Закону рослинний світ становить собою сукупність усіх видів рослин, а також грибів та утворених ними угруповань на певній території, тобто вони мають бути частиною екосистеми, а не вилючені з природного середовища. Об'єктами рослинного світу Закон визнає дикорослі та інші несільськогосподарського призначення судинні рослини, мохоподібні, водорості, лишайники, а також гриби на всіх стадіях розвитку та утворені ними природні угруповання.

При цьому не можна забувати, що рослинність є життєво важливим компонентом біосфери, її невід'ємним елементом, без якого існування останньої неможливе. Враховуючи, що рослинний світ є джерелом духовного й естетичного збагачення та виховання людей, а окремі види об'єктів рослинного світу становлять велику цінність та зважаючи на можливість часткового або остаточного їх зникнення, перед державою постає питання розроблення особливої стратегії, яка б унеможливила зникнення тих природних угруповань, які підлягають особливій охороні.

Важливе значення в правовій політиці держави у сфері охорони рослинного світу має вдосконалення нормативно-правової бази у сфері збереження, розширення, відтворення та охорони єдиної системи територій з природним станом ландшафту та інших природних комплексів і унікальних територій, створення на їх основі природних об'єктів, які підлягають особливій охороні, що сприяє зменшенню, запобіганню та ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності людей на навколишнє природне середовище, збереженню природних ресурсів, генетичного фонду живої природи.

Наведені нами обставини мають специфічним чином впливати на еколого-правове регулювання відносин у сфері охорони рослинного світу.

Як цілком слушно зазначає В. І. Андрейцев, деградоване навколишнє природне середовище потребує не стільки охорони, скільки зумовлює систему захисту від нього всього живого, оскільки воно само перетворюється у джерело небезпеки для природних систем і комплексів, ландшафтів, живих організмів, людини і суспільства в цілому. Висловлюючись високим стилем, якщо «дорога вготована на Голгофу, то мова має йти не про охорону, а спасіння приреченого [10, с.14].

Висновок. Одним із найбільш дієвих напрямів правової політики у сфері охорони рослинного світу є збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, впровадження правової культури свідомості громадян у відносинах з природою, розвиток й удосконалення природоохоронного законодавства.

Вирішення цих проблем лежить у площині розробки й прийняття такого закону, який повинен закласти концептуальні основи правового регулювання безпеки використання рослинного світу, проголошення його принципів, формування системи державного, самоврядного і громадського контролю. Крім того, варто визначити міру такої юридичної відповідальності за порушення рослинного світу, який би унеможливив у подальшому посягати на встановлений порядок цих складних суспільних відносин.

Література

1. Про ратифікацію Конвенції про охорону біологічного різноманіття: Закон України від 29 листопада 1994 року//Відомості Верховної Ради України – 1994. – №49. – Ст.433.
2. Про Програму перспективного розвитку заповідної справи в Україні: Постанова Верховної Ради України від 22 вересня 1994 року// Відомості Верховної Ради України – 1994. – №48. – Ст.430.
3. Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України: Постанова Верховної Ради України від 15 жовтня 1994 року // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/412/96>.
4. Концепція збереження біологічного різноманіття України: постанова Кабінету Міністрів України від 12 травня 1997 р. № 439.

5. Конституція України: Прийнята Верховною Радою 28 червня 1996 року//Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст.141.
6. Про основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки//Відомості Верховної Ради України. – 1998. – №38-39. – Ст.248.
7. Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки: Закон України від 21 вересня 2000 року//Відомості Верховної Ради України. – 2000. – №47. – Ст.405.
8. Про надра: Закон України від 27 липня 1994 року// Відомості Верховної Ради України. – 1994. – №36. – Ст.340.
9. Про рослинний світ: Закон України від 9 квітня 1999 року// Відомості Верховної Ради України. – 1999. – №322-23. – Ст.198.
10. Андрейцев В.І. Право екологічної безпеки: навч. та наук.-практ. посіб. – К.: Знання Пресс. – 2002. – 332 с.

Тенденции правовой политики государства в сфере охраны растительного мира

Гиренко И.В.

В статье рассматриваются актуальные вопросы правовой политики государства в сфере растительного мира .

Ключевые слова: *правовая политика, государство, закон, экология, природные ресурсы, растительный мир, окружающий, природная среда, охрана, контроль.*

Tendention of statr juridical policy in the sphere of plant world conservancy

Hyrenko I.V.

In the article there are considered actual matters of state juridical policy in the sphere of plant world conservancy.

Keywords: *juridical policy, state, law, ecology, natural resources, plant world, environmental, natural environment, conservancy, control.*

УДК 342.9

АДМІНІСТРАТИВНО-ЮРИСДИКЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ: ДОСВІД РЕСПУБЛІКИ КАЗАХСТАН

І. А. ГОРОДЕЦЬКА,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри права та методики викладання
історико-правознавчих дисциплін Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя, м. Ніжин, Україна

У статті аналізується досвід адміністративно-юрисдикційної діяльності у сфері використання та охорони земельних ресурсів Республіки Казахстан та можливість його застосування у діяльності державних інспекторів з контролю за використанням та охороною земель України.

Ключові слова: адміністративно-юрисдикційна діяльність, державний інспектор з контролю за використанням та охороною земель.

Державний контроль за використанням та охороною земель у системі центрального органу виконавчої влади з питань земельних ресурсів здійснює Державна інспекція з контролю за використанням та охороною земель. Її державні інспектори користуються широким діапазоном прав, але виконання на належному рівні наданих їм повноважень ускладнено низкою суб'єктивних та об'єктивних чинників. Своєчасне та в повному обсязі вирішення державними інспекторами з контролю за використанням та охороною земель завдань державного контролю у цій сфері безпосередньо залежить від якості адміністративно-юрисдикційної діяльності, що визначає необхідність і перспективу її подальшого вивчення.

В адміністративно-правовій літературі аналізу адміністративно-юрисдикційної діяльності приділяли увагу О.М. Бандурка, І.Л. Бородін, І.П. Голосніченко, Т.О. Коломоець, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, О.В. Кузьменко, В.І. Курило, М.М. Тищенко, В.К. Шкарупа та інші. Однак, питанням вивчення зарубіжного досвіду адміністративно-юрисдикційної діяльності у сфері використання та охорони земельних ресурсів уваги майже не приділялося.

Метою цієї статті є аналіз досвіду адміністративно-юрисдикційної діяльності у сфері використання та охорони земельних ресурсів Республіки Казахстан та можливості його застосування у діяльності державних інспекторів з контролю за використанням та охороною земель України.

Державний контроль за використанням та охороною земель у Республіці Казахстан здійснюють центральний уповноважений орган по управлінню земельними ресурсами і його територіальні органи, а також інші уповноважені органи в межах їх компетенції. Іншими уповноваженими органами, що здійснюють державний контроль за використанням та охороною земель,

являються: уповноважений орган у сфері охорони навколишнього середовища; уповноважені органи санітарно-епідеміологічної служби; уповноважений орган у справах архітектури, містобудування та будівництва; уповноважений орган у сфері сільського, лісового, мисливського і рибного господарства, природних територій, що знаходяться під особливою охороною, використання й охорони водних ресурсів; уповноважений орган по використанню й охороні надр.

Земельний кодекс Республіки Казахстан (глава 18) визначає задачі, організацію та порядок здійснення державного контролю за використанням і охороною земель, функції органа, що здійснює державний контроль за використанням і охороною земель, посадових осіб, що здійснюють державний контроль за використанням і охороною земель, їх права й обов'язки [1]. Державний контроль за дотриманням земельного законодавства здійснюється шляхом планових і позапланових перевірок, а також при проведенні інвентаризації, обстеженні земель, розробці схем і проектів, пов'язаних із використанням земель, веденні державних кадастрів та моніторингу земель. Згідно з ч. 5 ст. 145 Земельного кодексу Республіки Казахстан державний контроль шляхом перевірок здійснюється у присутності власників земельних ділянок, землекористувачів, а в разі їх відмови – без них, про що робиться відповідна відмітка у складених за результатами перевірок документах. Виявлені порушення земельного законодавства оформляються актом з додатком схеми польового обстеження, які підписуються спеціалістами, що проводили ці роботи, і передаються органу, в компетенції якого знаходиться розгляд даного питання.

Згідно з ч. 1 ст. 148 Земельного кодексу Республіки Казахстан, посадові особи, що здійснюють державний контроль за використанням і охороною земель, мають право: направляти у відповідні органи матеріали про порушення земельного законодавства для вирішення питань про притягнення винних осіб до відповідальності; складати протоколи (акти) про порушення земельного законодавства; виносити постанови про адміністративне стягнення за порушення земельного законодавства; звертатися з позовом до суду з питань відшкодування шкоди в результаті порушення земельного законодавства, відміни неправомірних рішень, пов'язаних з наданням, вилученням, примусовим відчуженням для державних потреб земельних ділянок, а також виконання, виданих посадовими особами органів, що здійснюють державний контроль за використанням та охороною земель, приписів про усунення виявлених порушень земельного законодавства у випадку їх невиконання в термін, указаний у приписі, стягнення штрафів з фізичних, посадових та юридичних осіб та ін.

Виявлені порушення земельного законодавства розглядаються уповноваженими органами у відповідності з їх функціями, встановленими Кодексом Республіки Казахстан про адміністративні правопорушення [2]. Відповідно до ч. 1 ст. 563 Кодексу Республіки Казахстан про адміністративні правопорушення, центральний уповноважений орган по управлінню

земельними ресурсами та його територіальні органи розглядають справи про адміністративні правопорушення, передбачені ст. ст. 118, 120, 121, 250 – 258, 357-2 (частиною першою), а саме: порушення права державної власності на землю; порушення встановленого порядку затвердження землепорядної документації; знищення спеціальних знаків; псування землі; нераціональне використання чи невикористання земель сільськогосподарського призначення; невиконання вимог природоохоронного режиму використання земель; використання земель не за цільовим призначенням; невиконання обов'язків з приведення тимчасово зайнятих земель у стан, придатний для використання за призначенням; проведення пошукових робіт без дозволу на використання земельної ділянки; порушення встановлених строків розгляду клопотань про надання земельних ділянок; приховування інформації про наявність земельних ділянок для житлового будівництва, спеціального земельного фонду; перекручення відомостей державної реєстрації, обліку й оцінки земель; порушення встановлених законодавством ліцензійних правил і норм, у тому числі невідповідність кваліфікаційним вимогам, встановленим до ліцензованих видів діяльності.

Розглядати справи про адміністративні правопорушення та накладати адміністративні стягнення мають право посадові особи, що здійснюють державний контроль за використанням і охороною земель, визначені в ч. 2 ст. 563 Кодексу Республіки Казахстан про адміністративні правопорушення. Слід відмітити, що існує певна особливість, яка полягає у розмежуванні прав державних інспекторів на розгляд справ про адміністративні правопорушення та накладення адміністративних стягнень залежно від розмірів штрафів, що накладаються на правопорушників. Так, розглядати справи про адміністративні правопорушення та накладати адміністративні стягнення мають право: Головний державний інспектор по використанню й охороні земель Республіки Казахстан – на фізичних осіб до сімдесяти п'яти, на посадових осіб, індивідуальних підприємців, юридичних осіб, які є суб'єктами малого чи середнього підприємництва – до ста п'ятдесяти розмірів місячного розрахункового показника; головні державні інспектори по використанню й охороні земель відповідних адміністративно-територіальних одиниць – на фізичних осіб до шістдесяти, на посадових осіб, індивідуальних підприємців, юридичних осіб, які є суб'єктами малого чи середнього підприємництва – до ста двадцяти розмірів місячного розрахункового показника; державні інспектори по використанню й охороні земель – на фізичних осіб до п'ятдесяти, на посадових осіб, індивідуальних підприємців, юридичних осіб, які є суб'єктами малого чи середнього підприємництва – до ста розмірів місячного розрахункового показника. Зазначимо, що суб'єктами адміністративної відповідальності у Республіці Казахстан можуть бути не тільки фізичні, а й юридичні особи.

Відповідно до ч. 3 ст. 148 Земельного Кодексу Республіки Казахстан

рішення посадових осіб про накладення адміністративного стягнення може бути оскаржено вищестоящій посадовій особі або в суд [1], у порядку, встановленому Кодексом Республіки Казахстан про адміністративні правопорушення [2].

Підсумовуючи викладене, можна стверджувати, що зарубіжний досвід адміністративно-юрисдикційної діяльності у сфері використання й охорони земельних ресурсів потребує вивчення та у найкращих проявах впровадження у практику. Проведений аналіз адміністративно-юрисдикційної діяльності у сфері використання й охорони земельних ресурсів Республіки Казахстан дав змогу окреслити коло питань, які слід враховувати під час з'ясування напрямів подальшого вдосконалення зазначеного виду діяльності, а саме: детальну нормативну регламентацію засад адміністративно-юрисдикційної діяльності; чітке розмежування компетенції контролюючих органів, що не призводило б до паралелізму та дублювання повноважень зі здійснення контролю за використанням та охороною земель; з'ясування доцільності притягнення до адміністративної відповідальності за порушення у сфері використання й охорони земельних ресурсів юридичних осіб; кодифікацію адміністративно-процесуальних норм як умову вдосконалення й узгодження адміністративно-деліктного та адміністративно-процесуального законодавства.

Література

1. Земельный кодекс Республики Казахстан : Парламент; Кодекс Республики Казахстан, Закон, Кодекс от 20.06.2003 № 442-ІІ. (**“Казахстанская правда” от 26.06.2003 № 183-184 (24123-24124); Ведомости Парламента Республики Казахстан, 2003 г., № 13, ст. 99**). Редакция от 05.07.2011 [Электронный ресурс] : Законодательство Казахстана on-line. – Режим доступа : <http://www.pavlodar.com/zakon/info.html?dok=02847>

2. Кодекс Республики Казахстан об административных правонарушениях : Парламент; Кодекс Республики Казахстан, Закон, Кодекс от 30.01.2001 № 155-ІІ. (**Ведомости Парламента Республики Казахстан, 2001 г., № 5-6, ст. 24**). Редакция от 16.02.2012 [Электронный ресурс] : Информационная система “Параграф”. – Режим доступа : http://online.zakon.kz/Document/doc_id=1021682

Административно-юрисдикционная деятельность в сфере использования и охраны земельных ресурсов: опыт Республики Казахстан
Городецкая И. А..

В статье анализируется опыт административно-юрисдикционной деятельности в сфере использования и охраны земельных ресурсов Республики Казахстан и возможность его использования в деятельности государственных инспекторов по контролю за использованием и охраной земель Украины.

Ключевые слова: административно-юрисдикционная деятельность, государственный инспектор по контролю за использованием и охраной земель.

The administrative jurisdictional activity in the sphere of land use and conservation: Republic of Kazakhstan experience

Horodetska I. A.

Republic of Kazakhstan experience of administrative jurisdictional activity in the sphere of land use and conservation and the possibility of its usage in the activity of a state inspector on land use and conservation in Ukraine are analyzed in the article.

Keywords: *administrative jurisdictional activity, a state inspector controlling land use and conservation.*

УДК 336.221: 631

ЩОДО АГРАРНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЯКОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

О.І. ГРАБОВЕЦЬКИЙ,

старший викладач ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»,
м. Ніжин, Україна

У статті аналізується та обґрунтовується належність питання правове регулювання якості сільськогосподарської продукції до предмета аграрного права, досліджуються методи її правового регулювання.

Ключові слова: *якість сільськогосподарської продукції, предмет аграрного права, аграрно-правове регулювання, правового методи регулювання.*

В статті 7 Закону України «Про основи національної безпеки України» від 05.03.1998 р. № 188/98-ВР зазначено, що на сучасному етапі серед основних реальних і потенційних загроз національній безпеці України в економічній сфері є критичний стан з продовольчим забезпеченням населення. Особливо актуальним є питання забезпечення якості сільськогосподарської продукції, яка за переважними її видами відноситься до харчових продуктів або є сировиною для відповідних галузей харчової промисловості. В ринкових умовах господарювання якість сільськогосподарської продукції є важливим чинником економічного розвитку не тільки окремих галузей сільськогосподарського виробництва, а й аграрної сфери в цілому. При цьому суттєвим чинником впливу є забезпечення відповідного правового регулювання даного питання як на теоретичному, так і практичному рівні. Оскільки аграрне право як галузь права перебуває на стадії становлення та розвитку, необхідним є наукове обґрунтування його базових складових, зокрема визначення належності якості сільськогосподарської продукції до предмета аграрного права та встановлення методів її правового регулювання.

На думку О. Погрібного, предмет правового регулювання аграрного права України на сучасному етапі переходу до ринкових аграрних відносин значно розширився і набув нового змісту порівняно з періодом становлення сільськогосподарського (аграрного) права та його функціонування до 90-х років. По-перше, якісно нового змісту набули відносини, які й раніше були предметом аграрного права. Йдеться, насамперед, про земельні відносини щодо земель сільськогосподарського призначення, які є базовими в системі аграрних відносин. Це сталося завдяки ліквідації монополії державної власності на зазначені землі, запровадженню приватної власності на них. По-друге, приватна власність поширилась і на майнові аграрні відносини, що уможливило виникнення нових суб'єктів аграрних відносин, яких раніше взагалі не могло бути - фермерські господарства, сільськогосподарські кооперативи різних видів, особисті селянські господарства, приватні аграрні підприємства, орендні організації тощо. Отже, предмет аграрного права увібрав у себе систему якісно оновлених і цілком нових суспільних відносин. Проте незмінним для їх юридичної природи є те, що об'єктом цих суспільних відносин була й лишається виробнича господарська діяльність на землях сільськогосподарського призначення. Можна лише стверджувати, що поняття та зміст цієї діяльності стали ширшими, вагомішими. Виробнича сільськогосподарська діяльність - це процес землекористування, який породжує єдиний комплекс земельних і трудових відносин. Саме вирощування сільськогосподарських культур як процес праці на землі є першоосновою предмета аграрного права [1, с. 10].

Метою цієї статті є обґрунтування належності якості сільськогосподарської продукції до предмета аграрного права та дослідження методів її правового регулювання.

Розглядаючи належність якості сільськогосподарської продукції до предмета аграрного права, слід зазначити, що правовідносини які існують у цій сфері, є органічною складовою загальної системи відносин щодо виробництва сільськогосподарської продукції. Адже саме якість виробленої

продукції визначає більшість потенційних можливостей її подальшого руху на ринку. При цьому наявність масиву однорідних правовідносин щодо якості сільськогосподарської продукції забезпечує можливість правового регулювання її на всіх технологічних стадіях виробництва, транспортування, зберігання та реалізації сільськогосподарської продукції, а також враховує інтереси безпосередніх споживачів продукції. Разом із тим специфічність технологічних циклів одержання сільськогосподарської продукції та забезпечення її якості потребують застосування саме аграрних правовідносин, які формуються на основі специфіки їх завдань і предмета діяльності та складаються у сфері виробництва продуктів харчування, продовольства і сировини рослинного та тваринного походження, переробки і реалізації останньої суб'єктами аграрної підприємницької діяльності.

На думку В. Уркевича, аграрним відносинам, що є предметом аграрного права, притаманні специфічні суб'єкти, до яких, окрім осіб, які ведуть особисті селянські господарства, і сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, також належать структурні підрозділи сільськогосподарських підприємств. Виокремлюють аграрні правовідносини серед інших також їх особливі об'єкти, щодо яких вони складаються (землі сільськогосподарського призначення, сільськогосподарська продукція, засоби виробництва, сільськогосподарські тварини, земельні та майнові частки чи паї"). При цьому особливість суб'єктів та об'єктів зумовлює специфіку аграрних суспільних відносин, які, у свою чергу, завдяки їх урегулюванню нормами аграрного права, набувають форми саме аграрних правовідносин і становлять предмет самостійної галузі права [2, с. 27-28]. Загалом аграрним правовідносинам притаманний певний суб'єктний склад, наділений спеціальною правосуб'єктністю, а також об'єктний склад, тобто засоби виробництва продуктів харчування, сировини та продовольства рослинного і тваринного походження [3, с. 12].

Отже, забезпечення нормативно встановленого рівня якості сільськогосподарської продукції передбачає формування однорідного масиву аграрних правовідносин, що складаються в процесі виробництва й обігу сільськогосподарської продукції, у тому числі при забезпеченні відповідного рівня якості ґрунту, технологічних вимог до ведення галузі рослинництва та тваринництва, первинної переробки, дотримання умов зберігання тощо.

Таким чином, характером виробничо-господарської та соціально-економічної діяльності, особливістю соціально-побутових умов існування аграрних товаровиробників визначається своєрідність предмета аграрного права як галузі права. Разом із тим аграрне право України як галузь права, що перебуває в стадії становлення та формування, регулює комплекс пов'язаних між собою виробничо-господарських, земельних, майнових, трудових, організаційно-управлінських відносин, які складаються у процесі виробництва і переробки сільськогосподарської продукції в аграрному секторі між сільськогосподарськими підприємствами й об'єднаннями, фермерськими та підсобними господарствами, Іншими виробниками незалежно від форм власності, а також між ними і працівниками цих господарств [4, с. 8-9].

Належність якості сільськогосподарської продукції до предмета аграрного права передбачає також наявність відповідного методу її правового регулювання. У загальній теорії держави та права під методом правового регулювання розуміють закріплені в нормах права прийоми, засоби способи впливу на поведінку суб'єктів права, установ у відповідних суспільних відносинах. При цьому стосовно тих чи інших суспільних відносин, що виникають в умовах сільськогосподарського виробництва, застосовується і метод їх правового регулювання. Загалом аграрному праву притаманні три основних методи правового регулювання: дозвіл, припис, заборона, які

знаходять своє вираження в диспозитивних та імперативних прийомах регулювання з урахуванням специфіки аграрних відносин [4, с. 9-10].

Слід зазначити, що аграрне право як комплексна галузь, що увібрала в себе різні суспільні відносини, об'єднані характером сільськогосподарської виробничої діяльності під час використання земель сільськогосподарського призначення, не може мати якогось одного способу та засобу правового впливу на сферу своїх різноманітних відносин, тобто одного й єдиного мете правового регулювання. Має йтися про наявність в аграрному праві елементів методів : галузей права, певні складові яких у спеціалізованій формі ввійшли до змісту цієї комплексної галузі права. Але при цьому істотними є профілююче місце та значення аграрно-земельних відносин у системі аграрного права [1, с. 12].

Визначення методів правового регулювання суспільних відносин, що існують у процесі функціонування агропромислового комплексу має як теоретичне, так і практичне значення. Теоретичне полягає в тому, що встановлення таких методів та їх функціонування забезпечують наукову обґрунтованість аграрного права як галузі права. Практичне значення виявлення цих методів сприятиме встановленню стану і ступеня їх дієвості в досягненні завдань аграрного права, в додержанні його принципів, у визначенні того наскільки ці методи є ефективними, виправдовують себе у правозастосовчій практиці в системі аграрного виробництва. Методи правої регулювання, що застосовуються в практиці правового забезпечення суспільних аграрно-правових відносин, містяться в законах та Інших І нормативно-правових актах, що є джерелом аграрного права. Це правило не виключає використання в аграрних правовідносинах правових методів, властивих іншим галузям права, у випадках однорідності та спорідненості суспільних відносин [3 с. 19-20].

Отже, предмет правового регулювання аграрного права України на сучасному етапі розвитку ринкових аграрних відносин значно розширився і набув нового змісту, зокрема, щодо підвищення технологічних можливостей одержання сільськогосподарської продукції та, відповідно, необхідності забезпечення встановленого рівня її якості. Адже саме якість продукції є базовим фактором ефективності такого виробництва [7, с.39].

Належність якості сільськогосподарської продукції до предмета аграрного права визначається наявністю сукупності аграрних правовідносин, що формуються в процесі здійснення суб'єктами аграрного виробництва діяльності щодо виробництва та формування якості сільськогосподарської продукції, показники якої врегульовані нормами аграрного й інших галузей права.

Література

1. Аграрне право України / За ред. О.О. Погрібного. – К, 2004. – 448 с.
2. Уркевич В.Ю. Аграрні правовідносини в Україні: автореф. дис. д-ра юрид. наук – Х., 2007. – 39 с.

3. Аграрне право України/ В.З. Янчук, В.І.Андрейцев, С.Ф. Василюк та ін.; За ред. В.З. Янчука. – К., 2000. – 720 с.
4. Аграрне право України / В.М. Гайворонський, В.П.Жушман. В.М. Корнієнко та ін.; За ред. В.М. Гайворонського, В.П. Жушмана. – Х., 2003. – 240 с.
5. Чабаненко М.М. Методи правового регулювання аграрних відносин: автореф. дис. канд. юрид. наук. – К 2006. – 20 с.
6. Адміністративне право України: Академічний курс. У 2 т. – К, 2004. – Т. 1. – 584 с.
7. Бугера С.І. Якість сільськогосподарської продукції та предмет аграрного права // Простір і час сучасної науки: Матеріали 5-ї всеукр. наук. – практ. інтернет-конф., 23-25 травня 2009 р. – К., 2009. – Ч. 2. – 60 с.

Относительно аграрно-правового регулювання качества сельскохозяйственной продукции

Грабовецкий А.И.

В статье анализируется и обосновывается принадлежность вопроса правового регулирования качества сельскохозяйственной продукции к предмету аграрного права, исследуются методы ее правового регулирования.

Ключевые слова: *качество сельскохозяйственной продукции, предмет аграрного права, аграрно-правовое регулирование, правового методы регулирования.*

**Relatively agrarian-legal adjusting of quality of agricultural produce
Hrabovetsky O.I.**

In the article, belonging of question is analyzed and grounded legal adjusting of quality of agricultural produce to the article of agrarian right, the methods of her are investigated legal adjusting.

Keywords: *quality of agricultural produce, article of agrarian right, agrarian-legal adjusting, legal adjusting methods.*

УДК 342.3

ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ЗЕМЕЛЬНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ЯК ЗАСОБІВ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ЗЕМЛІ

Н.В. ГРЕЧАНЮК,

аспірантка Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ. Україна

У роботі здійснена спроба аналізу існуючого стану формування та ведення системи реєстрації прав на нерухомість та державного земельного кадастру як земельно-інформаційних систем; наявних проблем та перспектив розвитку державної інформаційної політики у процесі регулювання ринку земельних ресурсів.

Ключові слова: земельно-інформаційні системи, державний земельний кадастр, державна система реєстрації прав на нерухоме майно; регулювання ринку земельних ресурсів.

Постановка проблеми. Належна земельна політика держави, прозорий і привабливий для інвестування ринок землі потребують насамперед ретельного обліку земель, визначення об'єктивних підстав для їх оцінки та безумовної захищеності права власності на земельну ділянку. Проблема інформаційного забезпечення органів державної влади, місцевого самоврядування, а також усіх суб'єктів земельних відносин може бути вирішена на основі єдиної інформаційної політики і створенні єдиного інформаційного простору, який дозволить сформувати цивілізований ринок інформаційних ресурсів, що містить відомості про земельні ділянки та інші об'єкти нерухомості.

Аналіз основних досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Над питаннями розвитку державного земельного кадастру, його автоматизації, а особливо використання сучасних інформаційних технологій, працюють багато вчених. Зокрема, це М. Лихогруд, А. Третяк, М. Ступень, Д. Добряк, Л. Новаковський, П. Кулініч та ін. У своїх працях вони звертаються до досвіду розвинутих країн світу, який підтверджує, що тільки застосування сучасних інформаційних технологій та залучення фахівців з різних галузей знань причетних до ведення земельного кадастру, можливе створення сучасної земельно-інформаційної системи яка задовольнятиме вимоги суспільства та сприятиме сталому розвитку економіки країни.

Мета роботи: узагальнення теоретичних положень про земельно-кадастрові системи, державну систему реєстрації прав на нерухоме майно як засобів адміністративно-правового регулювання земельних відносин та основні інформаційні механізми держави щодо управління земельними ресурсами; здійснення аналізу сучасного стану інформаційного забезпечення органів

державного управління земельними ресурсами; обґрунтування необхідності створення земельно-інформаційних систем як складових механізму державного управління земельними ресурсами.

Виклад основного матеріалу. Заходи щодо створення земельно-інформаційного середовища з метою підвищення ефективності державного управління земельними ресурсами, використання й охорони земель набувають особливої актуальності й зумовлюють необхідність удосконалення системи інформаційного забезпечення державного управління земельними ресурсами.

В Україні на цей час інституційне забезпечення формування та ведення державного земельного кадастру та системи реєстрації прав на нерухомість відчутно відстає від потреб і практики земельної реформи та регулювання відносин власності. Неналежне організаційне забезпечення кадастрової і реєстраційної діяльності є, з одного боку, похідною від неповноти, непослідовності та суперечливості чинної нормативно-правової бази, з іншої – відчутно впливає на процес її формування.

На сучасному етапі розвитку земельних відносин є досить питань, які потребують прийняття кардинальних рішень, що впливають на сучасний стан економіки країни і перспективи її розвитку. Одним з таких питань є інформаційне забезпечення управління земельними ресурсами, яке на даний час є не досить досконалим. Вирішенням цієї проблеми може бути створення єдиного інформаційного простору, що дозволить сформувати цивілізований ринок інформаційних ресурсів.

Причиною нераціональної побудови системи інформаційних ресурсів на всіх адміністративно-територіальних рівнях є перевага відомчого функціонально-орієнтованого підходу до побудови баз даних. При цьому кожний галузевий орган управління для забезпечення рішення своїх функціональних завдань самостійно створює власну інформаційну систему, в якій міститься інформація, що створена і ведеться в автоматизованому режимі в інформаційних системах інших органів управління.

Концептуальне бачення владою характеру кадастрово-реєстраційної системи відзначається непослідовністю, наявністю двох вимірів – унітарної (єдиної) та дуальної (кадастрові функції та функції реєстрації прав власності поділені між двома або більше структурами).

Сьогодні Україна немає ні єдиної системи установ, що формують банк відомостей про нерухомість (у тому числі земельні ділянки), ні єдиної системи установ, що реєструють права на нерухоме майно. Нинішня кадастрово-реєстраційна система відзначається фрагментарністю.

Для подальшого розгляду земельно-інформаційних систем, зупинимось на визначенні понять земельного кадастру та реєстрації прав на нерухомість. Термін “кадастр” запроваджено у французькій юридичній системі для означення сукупності певних відомостей про об’єкти оподаткування. Тому спочатку земельний кадастр мав фіскальний характер і зводився до обліку,

опису та оцінки земель та іншої нерухомості для потреб оподаткування. Надалі була започаткована практика ведення спеціальних кадастрів, які обліковували та описували інші об'єкти (водні, лісові, сільськогосподарські угіддя тощо) переважно з метою отримання достовірних даних про ці об'єкти як основи ефективного адміністративного та/або господарського управління ними.

Паралельно із земельною кадастровою системою діяла (в тій чи іншій формі) система запису (реєстрації) прав власності на землю та іншу нерухомість, відомості якої використовувалися не лише для оподаткування, але й для юридичного захисту зазначених прав.

Ціла низка законодавчих та нормативно-правових актів України визначають поняття “кадастр”, з урахуванням певних відомчих інтересів, знань та поглядів на цю проблему. Звернемось до визначення державного земельного кадастру, який відповідно до пункту 2 ст. 193 Земельного кодексу України є основою для ведення всіх інших кадастрів. Характерно, що в першому Земельному кодексі державний земельний кадастр визначався як система необхідних відомостей і документів про правовий режим земель, їх розподіл серед власників землі і землекористувачів, зокрема орендарів, за категоріями земель, про якісну і народногосподарську цінність земель.

За чинним Земельним кодексом: державний земельний кадастр це єдина державна система земельно-кадастрових робіт, яка встановлює процедуру визнання факту виникнення або припинення права власності та права користування земельними ділянками та містить сукупність відомостей і документів про місце розташування та правовий режим цих ділянок, їх оцінку, класифікацію земель, кількісну та якісну характеристику, розподіл серед власників землі і землекористувачів.

Це тлумачення державного земельного кадастру громіздке та запутане. Воно не вказує на кадастр як інформаційну чи реєстраційну систему земельних ділянок із зумовленими цим основними правовими, економічними та іншими характеристиками.

У ст.2 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень» від 01.07.2004 р. наводиться таке визначення поняття державної реєстрації речових прав: це офіційне визнання і підтвердження державою фактів виникнення, переходу або припинення речових прав на нерухоме майно та їх обмежень, що супроводжується внесенням даних до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та їх обмежень. У цій же статті Закону наведено визначення Державного реєстру прав, згідно з яким це єдина державна інформаційна система, яка містить відомості про речові права на нерухоме майно, їх обмеження, суб'єкти та об'єкти речових прав. Держава пропонує розглядати земельну ділянку та пов'язане з нею майно, яке не можна відділити від нею без втрати їм корисних властивостей (будівлі, споруди), як єдиний об'єкт права власності, реєстрація прав на який здійснюватимуться за єдиними правилами і в єдиному державному реєстрі.

Між кадастром і системою реєстрації прав власності є різниця. Головним об'єктом Земельного кадастру є земля (земельна ділянка) та її фізичні властивості. Тому він повинен містити достатній обсяг даних, які дозволяють описати об'єкт (розміри, межі, якість ґрунтів, категорії землі за цільовим призначенням, (економічна і грошова оцінка вартості), а також – відомості про власника/користувача та нерухомість, нерозривно пов'язану із земельною ділянкою. Кадастр, за визначенням, має охоплювати всю територію країни.

Головним об'єктом системи реєстрації прав власності на нерухомість є саме право власності/користування (тобто правові характеристики), тому цей Реєстр має містити насамперед дані про права на земельну ділянку та нерозривно пов'язану із нею нерухомість, про суб'єктів цих прав, а також дані про об'єкти нерухомого майна, в т.ч. про земельну ділянку, – обсяг яких може бути значно меншим від тих, що повинні міститися в Земельному кадастрі (мінімально необхідний обсяг, що дозволяє ідентифікувати об'єкт). На відміну від Кадастру, Реєстр прав може стосуватися лише тих об'єктів, що знаходяться або можуть знаходитися в ринковому обігу.

Процеси глобалізації, що призводять до активізації ринків нерухомості, підвищення вимог до оперативності, достовірності та обсягу інформації про нерухомість, зумовлюють ряд нових тенденцій у розвитку кадастрово-реєстраційних систем. Серед них доцільно відзначити:

а) формування багатоцільових кадастрів і реєстрів прав власності. В таких кадастрах накопичується інформація про земельні ділянки та іншу нерухомість, що може бути використана не лише для фіскальних та облікових цілей, але й для більш широкого кола завдань, у тому числі для запровадження належного управління земельними ресурсами;

б) об'єднання відомостей земельного кадастру (включно з його картографічним забезпеченням) та реєстру прав на землю та іншу нерухомість в єдиних (централізованих на рівні держави) автоматизованих кадастрово-реєстраційних системах. Ця тенденція, відзначається з початку 1980-х років й отримала назву “кадастрової реформи”, оскільки є на цей час провідною (“фіскальний” і “правовий” реєстри (кадастри) об'єднуються в універсальну кадастрово-реєстраційну систему, яка об'єднує функції обліку нерухомості (кадастрову) та реєстрації прав на неї (юридичну) і відомості якої мають багатоцільове призначення та використання).

Вибір влади України на користь двокомпонентної (дуальної) кадастрово-реєстраційної системи не є безспірним і найкращим для України. Нинішня світова практика свідчить про існування в різних країнах різних систем і, за великим рахунком, особливої різниці для користувачів між унітарною чи дуальною кадастрово-реєстраційною системами немає, якщо забезпечена злагоджена взаємодія кадастрових і реєстраційних установ та їх електронних баз даних, а також встановлене “єдине вікно” подання/отримання інформації для користувача.

Паралельне існування кадастру та реєстру створює багато проблем, головними з яких є:

а) дублювання певних функцій, здійснення процедур обміну інформацією, що призводить, зокрема до збільшення вартості і тривалості послуг;

б) формування та розвиток двох систем може відбуватися на різних технічних платформах, з різною швидкістю, що за низького рівня стандартизації ускладнює регулювання потоків інформації між ними;

в) обмеження можливостей досягнення самоокупності кадастрової системи;

г) низький рівень виконавської дисципліни, координації і взаємодії державних відомств, що може негативно відбитися на вартості послуг і тривалості процедур як для користувачів, так і для бюджету.

На наш погляд, унітарна (інтегрована) кадастрово-реєстраційна система є дешевшою, гнучкішою, динамічнішою, і в кінцевому підсумку – зручнішою для користувачів, оскільки вона, зокрема передбачає усунення дублювання функцій і процедур міжвідомчого обміну інформацією; дозволяє субсидіювання дохідною складовою системою реєстрації прав – витратної складової (кадастру), що сприяє досягненню з часом самоокупності системи, тощо.

Висновки. Діючі в Україні кадастрова та реєстраційні системи не є ефективними, не забезпечують належну доступність і якість послуг для користувачів, достовірність відомостей, що містяться в їх базах даних є сумнівною, а самі ці дані – закриті для публічного доступу. Формування державної кадастрово-реєстраційної системи повинно бути загальним, реалістичним і спрямованим на подальше виконання; визначати цілі, пріоритети та завдання, в т.ч. земельної реформи, державної земельної політики, ґрунтуватися на засадах законності, прозорості, об'єктивності тощо.

З іншого боку, створення кадастрово-реєстраційної системи можна було б використати як перший крок до мінімізації корупції та посилення захисту прав переважної більшості громадян.

Створення дієздатної нормативно-правової бази для регулювання земельно-інформаційних систем буде важливим кроком до вдосконалення системи інформаційного забезпечення управління земельними ресурсами. Інформаційна система, яка об'єднає в собі відомості про земельні ділянки та об'єкти нерухомості, які прив'язані до них (споруди, комунікації тощо) повинні формувати державні земельно-інформаційні системи, які будуть забезпечувати процес регулювання суспільних відносин у сфері управлінсько-земельних відносин.

Література

5. Закон України “Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень” від 01.07.2004р. № 1952-IV (з подальшими змінами та доповненнями) // ВВР України. – Офіц. вид. – 2004. – № 51. – Ст. 553;

6. Земельний кодекс України від 25.10.2001р. № 2768-III (з подальшими змінами та доповненнями) // ВВР України. – Офіц. Вид. - 2002. - №3. - Ст. 27;
7. Варламов А. А. Земельний кадастр. Географічні і земельні інформаційні системи / А.А. Варламов, С.А. Кальченко. – М. : КолосС, 2005. – Т 6. – 400 с.
8. Горлачук В.В. Управління земельними ресурсами / В.В. Горлачук, В.Г. В'юн, А.Я. Сохнич. – Миколаїв : Вид-во МФ НаУКМА, 2002. – 312 с.
9. Кадастрово-реєстраційна система в Україні (Аналітична доповідь Центру Розумкова) / Національна безпека і оборона. – 2011. – №6 (124). – С. 2-28.

Тенденции формирования и развития земельно-информационных систем как средств регулирования рынка земли

Гречанюк Н.В.

В работе предпринята попытка анализа существующего положения формирования и ведения системы регистрации прав на недвижимость и государственного земельного кадастра как земельно-информационных систем; имеющихся проблем и перспектив развития государственной информационной политики в процессе регулирования рынка земельных ресурсов.

Ключевые слова: земельно-информационные системы, государственный земельный кадастр, государственная система регистрации прав на недвижимое имущество, регулирование рынка земельных ресурсов.

Trends in the formation and development of land information systems as a means of regulating the land market

Hrechaniuk N. V.

This paper attempts to analyze the current situation of creating and maintaining a system of registration of property rights and the state land cadastre as land information systems; existing problems and prospects of development of national information policy in regulating the land market.

Keywords: land information systems, the state land cadastre, the state system of registration of real estate, regulation of land resources.

УДК 342.924 : 63

АДМІНІСТРАТИВНИЙ ШТРАФ ЯК ВИД САНКЦІЇ ЗА ПРОСТУПКИ У ГАЛУЗІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

О.І. ДОЛІНЦЕ,

студент ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»,
м.Ніжин, Україна

Є.А. ГУРИН,

студент ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»,
м.Ніжин, Україна

Науковий керівник: ГРАБОВЕЦЬКИЙ О.І., старший викладач
ВП НУПіБ України «Ніжинський агротехнічний інститут»,
м.Ніжин, Україна

В даній статті зроблено спробу аналізу доцільності застосування адміністративного штрафу в сучасних умовах, як виду санкції за проступки у галузі сільського господарства.

Ключові слова: адміністративно-правовий примус, адміністративне стягнення, адміністративні санкції, адміністративний штраф, сільське господарство.

Створенням в Україні нового та реформуванням чинного адміністративного законодавства на сучасному етапі є актуальним по причині необхідності забезпечення реалізації закріплених у Конституції України основних прав і свобод громадян; створенням та підтримкою режиму законності у сфері виконавчої влади; механізму державного управління та громадського порядку. Приоритетним у сучасному законодавстві повинно стати те, що метою адміністративних стягнень у галузі сільськогосподарського виробництва є не тільки і не стільки каральна функція, скільки виховання та функція попередження подальшого вчинення правопорушень.

Проблемам дослідження адміністративних правовідносин у сільському господарстві присвячено наукові дослідження таких відомих вітчизняних правників як І. Галаган, А. Герцензон, І. Городецька, Л. Коваль, Ю. Козлов, Т. Коломоець, В. Курило, В. Олефір, В. Столбовий, В. Сущенко Р.С. Павловський, Л. Попов.

Метою даної статті є спроба здійснення аналізу доцільності застосування в сучасних умовах адміністративного штрафу як виду санкції за проступки у галузі сільського господарства.

Отже, для усвідомлення сутності та призначення адміністративних стягнень (штрафів) у галузі сільського господарства необхідно визначитися взагалі з поняттям адміністративний примус.

Адміністративно-правовий примус – це система заходів психологічного або фізичного впливу на свідомість і поведінку людей з метою досягнення чіткого виконання встановлених обов'язків, розвитку суспільних відносин у рамках закону, забезпечення правопорядку і законності, які застосовуються як при правопорушенні, так і з інших підстав [1, с. 6].

Зовнішніми формами прояву адміністративно-правового примусу виступають його заходи. Класифікації їх в адміністративно-правовій літературі приділено достатньо уваги. Традиційним в адміністративно-правовій доктрині є поділ адміністративно-правових примусових заходів на заходи фізичного і психічного (психологічного) впливу [2, с. 297; 3, с. 51-52].

Залежно від способу охорони правопорядку всі заходи адміністративно-правового примусу поділяють на адміністративні стягнення, заходи адміністративного припинення та заходи адміністративного запобігання [4, с. 62-63]. Запропонована класифікація логічна, оскільки послідовність застосування саме така: спочатку – заходи запобігання, потім – заходи припинення правопорушень, і лише коли вони не досягли своєї мети і особа вчинила адміністративний проступок, до неї можуть бути застосовані адміністративні стягнення.

Адміністративні санкції, являючи собою складову частину адміністративного примусу, застосовуються в межах інституту адміністративної відповідальності, яка настає за вчинення особою адміністративного правопорушення.

Адміністративне стягнення, як матеріальний вияв адміністративної відповідальності, як негативний правовий наслідок неправомірної поведінки особи, яка повинна відповісти за свій протиправний вчинок і понести за це відповідне покарання у вигляді певних несприятливих заходів морального, матеріального та фізичного впливу – є останньою ланкою в системі заходів адміністративного примусу [5, с. 23].

Усі стягнення тісно пов'язані між собою й утворюють єдину систему. Їх насамперед об'єднує єдина мета: захист правопорядку, виховання осіб, що вчинили адміністративні проступки, у дусі дотримання законів, а також попередження вчинення нових проступків як самим правопорушником, так і іншими особами [6, с. 67].

Поширеною в галузі адміністративного права є класифікація видів адміністративних стягнень: попередження, штраф, позбавлення окремих прав, адміністративний арешт, конфіскація певного майна, заслання, вислання, виправні роботи, позбавлення волі, відсторонення від посади, заборона робіт, підвищення розміру податку, особливий режим кредитування тощо [7, с. 197].

Аналіз адміністративних санкцій за проступки у галузі сільського господарства дає підстави стверджувати, що найпоширенішим адміністративним стягненням за ці правопорушення є штраф. Взагалі штраф найбільш застосовуваний серед усіх видів адміністративних стягнень.

Адміністративний штраф це універсальний вид адміністративного стягнення, один з найпоширеніших видів юридичних штрафних санкцій, якому притаманні загальні риси штрафної (каральної) санкції й певні специфічні ознаки: розмаїття суб'єктів до яких застосовується штраф, порівняно невеликі розміри, досить спрощений порядок застосування, значний виховний, попереджувальний, репресивний потенціал, оперативність процедури стягнення [8, с. 208].

Штраф, як адміністративне стягнення, передбачено практично за будь-яке адміністративне правопорушення, зокрема і у галузі сільського господарства. Виняток становить ст. 108 КУпАП – грубе порушення механізаторами правил технічної експлуатації тракторів, комбайнів, інших самохідних сільськогосподарських машин і правил техніки безпеки під час їх експлуатації, яке тягне позбавлення права керування цими машинами.

Розмір штрафів залежить від офіційно встановленого неоподаткованого мінімуму доходів громадян. Мінімальний розмір штрафу за порушення у сфері сільського господарства 0,5 неоподаткованого мінімуму доходів громадян, що передбачений за проїзд по посівах або насадженнях на гужовому транспорті (ст. 104 КУпАП) та порушення правил щодо карантину тварин, інших ветеринарно-санітарних вимог, передбачених Законом України „Про ветеринарну медицину”, іншими актами законодавства, а також рішень органів місцевого самоврядування з питань боротьби з епізоотіями (ст. 107 КУпАП). Максимальний розмір штрафу за злочини у галузі сільського господарства – сто п'ятдесят неоподатковуваних мінімум доходів громадян, що передбачено за порушення законодавства про племінну справу у тваринництві, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі самі порушення.

Штраф за характером впливу на особу є безумовно майновим стягненням. За дією в часі штраф є одномоментним або разовим стягненням.

У юридичній літературі визначають найбільш характерні ознаки штрафу, а саме:

- а) штраф – це завжди державний примус;
- б) його застосування означає обмеження майнових інтересів винних осіб;
- в) штраф є одномоментним стягненням;
- г) особливістю адміністративного штрафу є те, що він не має компенсаційного характеру.
- д) публічний характер штрафу [8, с. 26].

Як висновок слід зазначити, що проведене дослідження підтверджує, що сьогодні існує значна кількість нормативно-правових актів, що регулюють питання накладення адміністративних стягнень на винних осіб у галузі сільського господарства. У процесі реформування адміністративного законодавства необхідно систематизувати та узагальнити вже існуючі норми права, привести їх у відповідність з теоретичними засадами адміністративно-

правової науки. При цьому у разі реформування адміністративного законодавства слід мати на увазі, що метою адміністративних стягнень є не тільки і не стільки каральна функція, скільки виховання та функція попередження подальшого вчинення правопорушень. Тому органи та уповноважені особи, які в межах своєї компетенції здійснюють адміністративне провадження, повинні дотримуватися принципу верховенства права. Дія цього принципу означає панування права у суспільному житті країни, пріоритет його норм, які визначають і забезпечують соціальну справедливість. Оскільки штраф завжди був і залишається найпоширенішим видом адміністративного стягнення, що пояснюється наявністю низки специфічних матеріальних та процесуальних властивостей, а законодавство України про адміністративні штрафи формувалося протягом тривалого часу, на сьогоднішній день воно є великим за обсягом та розгалуженим. Це, у свою чергу, значно ускладнює його застосування. З метою усунення зазначених недоліків було б доцільним усунути розпорошеність штрафних норм (санкцій) у багатьох законодавчих актах і зосередити їх виключно у КУпАП.

Література

1. Битяк Ю.П., Зуй В.В., Комзюк А.Т. Переконання і примус у державному управлінні. Адміністративна відповідальність: Конспект лекцій. – Харків: Укр. юрид. академія, 1994. – 44 с.
2. Административное право: Учебник / Под ред. Ю.М. Козлова, Л.Л. Попова. – М.: Юрист, 1999. – 728 с.
3. Братусь С.Н. Юридическая ответственность и законность (очерк теории). – М.: Городециздат, 2001. – 208 с.
4. Веремеенко И.И. Административно-правовые санкции. – М.: Юрид. лит., 1975. – 192 с.
5. Гончарук С. Т. Адміністративна відповідальність за законодавством України: Навчальний посібник. – К.: Українська академія внутрішніх справ, 1995. – 79 с.
10. Гладун З.С. Адміністративне право України: Опорні конспекти лекцій. – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – 152 с.
11. Бахрах Д.Н. Советское законодательство об административной ответственности: Учеб. пособие – Пермь: Изд. Пермск. гос. ун-та им. А. М. Горького, 1969. – 344 с.
12. Коломоець Т.О. Штрафи за законодавством про адміністративні правопорушення України: Монографія. – Запоріжжя: „ВЕРЖЕ”, 2000. – 241 с.

Административный штраф как вид санкции за проступки в отрасли сельского хозяйства

Долинце А. И., Гурин Є. А.

В данной статье сделана попытка анализа целесообразности применения административного штрафа в современных условиях, как виду санкции за проступки в отрасли сельского хозяйства.

Ключевые слова: административно-правовое принуждение, административное взыскание, административные санкции, административный штраф, сельское хозяйство.

Administrative fine as type of approval for misconducts in industry of agriculture

Dolintse O.I., Huryn E.A.

In this article given it a shoot analysis of expediency of application of administrative fine in modern terms, as type of approval for misconducts in industry of agriculture.

Keywords: административно-правовое compulsion, administrative penalty, administrative approvals, administrative fine, agriculture.

УДК 34.07

ПРАВОВИЙ СТАТУС КОЛЕГІЇ МІНІСТЕРСТВА АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ

О.С. ДУДЧЕНКО,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри права та методики викладання історико-правознавчих дисциплін Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, м.Ніжин, Україна

У статті розглянуто правові засади становлення та діяльності колегії Міністерства аграрної політики та продовольства України. Визначено суть поняття «колегія», проаналізовано процедуру утворення, організаційну структуру та повноваження колегії Міністерства аграрної політики та продовольства України.

Ключові слова: міністерство, колегія, принцип поєднання колегіальності та єдиноначальності.

Становлення в Україні відповідно до ст. 1 Конституції України суверенної, незалежної, демократичної, соціальної, правової держави послужило реформуванню всієї системи органів державного управління. Правові засади створення та функціонування центральних органів виконавчої влади регламентуються Законом України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 р. Відповідно до Указу Президента України «Про Міністерство аграрної політики та продовольства України» 23 квітня 2011 р. № 500/2011 Міністерство аграрної політики та продовольства України є правонаступником Міністерства аграрної політики України. Відповідно до ч. 1

Положення про Міністерство аграрної політики та продовольства України, затвердженого Указом Президента України «Про Міністерство аграрної політики та продовольства України» 23 квітня 2011 р. № 500/2011 Міністерство аграрної політики та продовольства України (Далі – Мінагрополітики України) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Мінагрополітики України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з питань формування та забезпечення реалізації: державної аграрної політики, політики у сфері сільського господарства та з питань продовольчої безпеки держави; державної політики в галузях рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання та відтворення водних живих ресурсів, регулювання рибальства та безпеки мореплавства суден флоту рибного господарства, ветеринарної медицини, безпечності харчових продуктів, у сферах карантину та захисту рослин, охорони прав на сорти рослин, земельних відносин та топографо-геодезичної і картографічної діяльності, лісового та мисливського господарства, нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі [1]. Одним з основних принципів діяльності Мінагрополітики України є принцип поєднання єдиноначальності та колегіальності, який втілюється у створенні та функціонуванні в структурі міністерства колегії.

Дослідженнями окремих аспектів створення та діяльності колегії Міністерства аграрної політики та продовольства України займалися вітчизняні вчені В.Б. Авер'янов, І.Л. Давітнідзе, В.А. Дерезь, І.І. Ємельянова, В.С. Калиновський, А.А. Коваленко, Ю.М. Козлов, А.М. Колодій, В.К. Колпаков, О.Л. Копиленко, О.Д. Крупчан, О.В. Кузьминець, Б.М. Лазарєв, Н.Р. Нижник, С.Г. Серьогіна, В.Я. Тацій, В.І. Тимцуник, Ц.А. Ямпольська та інші.

Метою цієї статті є дослідження правових та організаційних засад створення та функціонування колегії Мінагрополітики України. Завдання даного дослідження наступні: визначити суть поняття «колегія міністерства»; виокремити функції колегії Мінагрополітики України; проаналізувати її повноваження та склад, охарактеризувати особливості прийняття та реалізації рішень колегії Міністерства аграрної політики та продовольства України.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового положення про колегію міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади і місцевої державної адміністрації» від 2 жовтня 2003 р. № 1569 (Далі – *Типове положення...2003 р.*) колегія міністерства є консультативно-дорадчим органом і утворюється для підготовки рекомендацій щодо виконання міністерством своїх завдань, погодженого вирішення питань, що належать до його компетенції, та для колективного і вільного обговорення найважливіших напрямів діяльності міністерства [2; 48].

Правові засади створення та функціонування колегії Мінагрополітики України визначені Законом України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 р., Постановою Кабінету Міністрів України «Про

затвердження Типового положення про колегію міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади і місцевої державної адміністрації» від 2 жовтня 2003 р. № 1569, Указом Президента України «Про Міністерство аграрної політики та продовольства України» 23 квітня 2011 р. № 500/2011, наказом Міністерства аграрної політики та продовольства «Про затвердження Положення про колегію Міністерства аграрної політики та продовольства України» від 07 липня 2011 р. № 322 та іншими наказами Мінагрополітики України.

Колегія Міністерства аграрної політики та продовольства України є консультативно-дорадчим органом і утворюється для підготовки рекомендацій щодо виконання міністерством своїх завдань, погодженого вирішення питань, що належать до його компетенції, та для колективного і вільного обговорення найважливіших напрямів діяльності агропромислового комплексу України. Рішення про утворення або ліквідацію колегії приймається Міністром аграрної політики та продовольства України. Проаналізувавши нормативно-правові акти України, ми можемо виокремити функції колегії Міністерства аграрної політики та продовольства України, зокрема, колегія: 1) обговорює і приймає рішення щодо перспектив і найважливіших напрямів діяльності Міністерства; 2) розглядає пропозиції щодо: удосконалення законодавства; забезпечення співпраці з центральними органами виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування під час виконання покладених на них завдань; розширення міжнародного співробітництва в аграрному секторі економіки; формування та забезпечення реалізації державної аграрної політики, продовольчої безпеки держави, державного управління у сфері сільського господарства, садівництва, виноградарства, харчової промисловості, рибного господарства, переробки сільськогосподарської продукції; 3) обговорює прогнози і програми соціально-економічного розвитку агропромислового комплексу, інші державні програми та визначає шляхи їх реалізації; 4) розглядає питання про стан дотримання фінансової, бюджетної дисципліни, збереження та використання державного майна, здійснення внутрішнього фінансового контролю та усунення виявлених недоліків; 5) розробляє пропозиції щодо вдосконалення діяльності Міністерства аграрної політики та продовольства Автономної Республіки Крим, головних управлінь агропромислового розвитку облдержадміністрацій, Управління промисловості, розвитку інфраструктури та агропромислового розвитку Севастопольської міської держадміністрації, самостійних структурних підрозділів міністерства та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра аграрної політики та продовольства України, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління Міністерства; 6) аналізує стан роботи Міністерства з питань забезпечення прав і свобод людини і громадянина; 7) розглядає результати роботи міністерства, Міністерства аграрної політики та продовольства

Автономної Республіки Крим, головних управлінь агропромислового розвитку облдержадміністрацій, управління промисловості, розвитку інфраструктури та агропромислового розвитку Севастопольської міської держадміністрації, управлінь агропромислового розвитку районних держадміністрацій, самостійних структурних підрозділів Міністерства та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра аграрної політики та продовольства України, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління Міністерства, а також інших підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності і підпорядкування (в межах компетенції Міністерства); 8) аналізує стан дотримання законодавства з питань державної служби, організаційно-кадрової роботи та виконавської дисципліни; 9) розглядає інші питання, пов'язані з реалізацією завдань, покладених на Міністерство [1].

Кількісний та персональний склад колегії міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади затверджує відповідно міністр. До складу колегії міністерства входять міністр (голова колегії), перший заступник міністра, заступника міністра (у разі введення посади), заступник міністра – керівник апарату за посадою. У разі потреби до складу колегії Мінагрополітики України можуть включатися керівники структурних підрозділів апарату Мінагрополітики України, а також у встановленому порядку інші особи.

На практиці в основному колегії створюються в максимальній кількості, вказаній у положенні про склад колегії відповідного органу. Необхідно відмітити, що кількісний та персональний склад колегій міністерств відзначається певним розмаїттям. Так, наприклад, до складу колегії Міністерства юстиції в 2003 р. входило 15 осіб, Міністерства фінансів – 17, Міністерства аграрної політики – 18, а Міністерства освіти і науки – 25 [3, с. 393]. Отже, критерії визначення кількісного складу колегій в законодавстві України не передбачені. На практиці дане питання вирішується безпосередньо керівником відповідного центрального органу виконавчої влади України. Наприклад, відповідно до Наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України «Про затвердження персонального складу колегії Міністерства аграрної політики та продовольства України» від 25 січня 2011 р. № 2 до складу колегії входили Міністр аграрної політики та продовольства України (голова колегії); перший заступник Міністра аграрної політики та продовольства України; заступник Міністра аграрної політики та продовольства України керівник апарату, головний консультант Головного управління соціально-економічної політики Адміністрації Президента України (за згодою); почесний президент Національної академії аграрних наук України (за згодою); Голова Комітету Верховної Ради України з питань аграрної політики та земельних відносин (за згодою); президент Всеукраїнського громадського об'єднання «Українська аграрна конфедерація» (за згодою); голова Котелевської державної адміністрації Полтавської області, Герой

України (за згодою); ректор Національного університету біоресурсів і природокористування України (за згодою); президент Асоціації фермерів та приватних землевласників України (за згодою); голова Аграрного союзу України (за згодою); перший віце-президент Національної академії аграрних наук України (за згодою); голова Житомирської обласної державної адміністрації (за згодою); заступник Міністра аграрної політики та продовольства України; радник Президента України (за згодою); директор ТОВ «Корпорація «Агро-Союз» (за згодою); заступник голови Вінницької обласної державної адміністрації з питань агропромислового комплексу (за згодою); голова Профспілки працівників агропромислового комплексу України (за згодою) [4].

За результатами своєї діяльності колегія приймає рішення. Рішення колегії приймаються з кожного питання порядку денного відкритим голосуванням більшістю голосів присутніх на засіданні членів колегії. За рішенням головуєного може застосовуватися процедура таємного голосування. Думка відсутнього члена колегії з питань порядку денного засідання, подана у письмовій формі, розглядається на засіданні колегії і враховується під час голосування.

Рішення колегії проводиться у життя, як правило, наказами міністра. Проте, якщо рішення колегії, прийняте з організаційних, процедурних і контрольних питань, то воно вносяться до протоколу засідання колегії без видання наказу. Рішення колегії оформляються протоколами, які підписуються головуєчим та працівником, який веде протокол.

Типове положення 2003 р. регламентує порядок вирішення протиріч між головою та членами колегії. Так, у разі виникнення розбіжностей між головою та іншими членами колегії під час прийняття рішення керівник центрального органу виконавчої влади проводить у життя своє рішення, доповідаючи у разі потреби про розбіжності, що виникли, Кабінету Міністрів України. Члени колегії також можуть повідомити свою думку Кабінету Міністрів України. В практичній діяльності такі протиріччя трапляються дуже рідко. Контроль за виконанням рішень колегії здійснює структурний підрозділ (окремий працівник), визначений міністром. В свою чергу колегія розглядає на своїх засіданнях стан виконання прийнятих нею рішень [2; 48].

Таким чином, колегія Міністерства аграрної політики та продовольства України є консультативно-дорадчим органом, який створюється для всебічного розгляду та вирішення питань, віднесених до відання міністерства. Правові засади діяльності колегії Міністерства аграрної політики та продовольства України визначаються *Типовим положенням 2003 р.* та положенням про колегію Міністерства аграрної політики та продовольства України. Проте, на сьогодні потребує своєї подальшої регламентації цілий ряд питань. По-перше, відсутність єдиного законодавчого акту, який би детально регламентував діяльність колегій центральних органів виконавчої влади; по-друге, правова неврегульованість питання персональної відповідальності членів

колегії за прийняті ними рішення та питання контролю за виконанням рішень колегії; по-третє, потребує реорганізації склад колегій центральних органів виконавчої влади та правовий статус членів колегії. Отже, на нашу думку, всі ці питання варто було вирішити шляхом прийняття Верховною Радою України Закону України «Про колегії органів виконавчої влади України». Це в свою чергу забезпечить ефективну роботу виконавчої влади.

Література

1. Указ Президента України «Про Міністерство аграрної політики та продовольства України» від 23 квітня 2011 р. № 500/2011. Редакція від 17.01.2012. [Електронний ресурс] : Верховна Рада України. Офіційний веб-сайт. – Режим доступу до джерела : // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/500/2011/page>.
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового положення про колегію міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади і місцевої державної адміністрації» від 2 жовтня 2003 р. № 1569. [Електронний ресурс] : Верховна Рада України. Офіційний веб-сайт. – Режим доступу до джерела : // <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1569-2003-%EF>.
3. Журавський В. С. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні : [підруч. для студ. вищих навч. закл.] / Журавський В. С., Сербогін В. О., Ярмиш О. Н. – К. : Концерн “Видавничий Дім “Ін Юре”, 2003. – 672 с.
4. Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України «Про затвердження персонального складу колегії Міністерства аграрної політики та продовольства України» від 25 січня 2011 р. № 2. [Електронний ресурс] : – Режим доступу до джерела : // <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1021.6985>.

Правовой статус коллегии Министерства аграрной политики и продовольствия Украины

Дудченко О.С.

В статье рассмотрены правовые основы становления и деятельности коллегии Министерства аграрной политики и продовольства Украины. Определены суть понятия «коллегия», проанализированы процедуру образования, организационная структура и полномочия коллегии Министерства аграрной политики и продовольства Украины.

Ключевые слова: министерство, коллегия, принцип сочетания коллегиальности и единоначалия.

**Legal status board Ministry of agriculture and food of Ukraine
Dudchenko O.S.**

The article analyzes the legal principles of establishment and activities of the Ministry of agriculture and food of Ukraine. Defines the essence of the term «board», analyzed the formation process, organizational structure and authority of the Ministry of agriculture and food of Ukraine.

Keywords: ministry, board, the principle of combination of collegiality and unity of command.

УДК 336.221: 631

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЯКОСТІ ТА БЕЗПЕЧНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

В.М. ЄРМОЛЕНКО,

доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В.З. Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна

У статті характеризується роль правових чинників як найефективніших регуляторів агроінноваційних відносин та надано аналіз можливого негативного впливу від його впровадження у сільськогосподарське виробництво.

Ключові слова: агроінноваційні відносини, правові чинники впливу, сільськогосподарська продукція, якість та безпечність продуктів харчування.

За своєю природою будь-які інновації в сільськогосподарське виробництво мають підвищувати його загальну ефективність, кінцевою метою чого безумовно є одержання сільськогосподарської продукції не лише достатньої кількості, а й належної якості та безпечності. Однак реалії сьогодення засвідчують не завжди прогресивний напрям співвідношення між впроваджуваними інноваціями та їх результатами. Засоби масової інформації переповнені відомостями про перенасичення торгівельної мережі низькоякісними та шкідливими для здоров'я людини продуктами харчування, причому як імпортними, так і вітчизняними.

Надважливе значення якості та безпечності продуктів харчування визначається їх роллю в житті людини. Потрапляючи до людського організму і швидко стаючи його невід'ємною частиною, поживні речовини, що містяться у харчових продуктах, виступають якнайшвидшим і якнайнадійнішим реагентом, який формує не лише поточне здоров'я, а й генотип нації в цілому, що становить реальну загрозу її існуванню в оглядовому майбутньому. Для порівняння після Чорнобильської катастрофи найбільшу небезпеку склав не загальний радіаційний фон, а продукти радіоактивного розпаду, які з продуктами харчування надходили в середину людського організму і накопичувалися в ньому, вчиняючи свій пагубний вплив.

У цих умовах відчутно зростає роль правових чинників як найефективніших регуляторів агроінноваційних відносин, як основи формування балансу між інноваційним об'єктом і та можливим негативним впливом від його впровадження у сільськогосподарське виробництво.

Вплив сільськогосподарської продукції на людину об'єктивується в категоріях якості та безпечності. Якість сільськогосподарської продукції в найзагальнішому вигляді можна визначити як сукупність властивостей (споживних, техніко-економічних і естетичних), що зумовлюють здатність задовольняти потреби населення у поживних речовинах, а промисловості – в сировині. Відповідно безпечністю виступає властивість сільськогосподарської продукції, що забезпечує її нешкідливість для життя, здоров'я, майна та навколишнього середовища під час споживання чи зберігання. З наведених визначень можна вивести загальні риси співвідношення між безпечністю та якістю. Якщо якість уособлює сукупність перелічених властивостей, то безпечність виокремлює лише одну властивість. Тому безпечність можна розглядати як одну з атрибутивних складових якості сільськогосподарської продукції. Виникає співвідношення: безпечний продукт не завжди буває якісним, але якісний продукт повинен відповідати критеріям безпечності. Справа в тому, що наявність безпечності, як однієї з властивостей сільськогосподарської продукції, не виключає можливості недотримання потрібного рівня досконалості інших її властивостей, що й створює підґрунтя для існування безпечної продукції неналежної якості. І, навпаки, якісна продукція має уособлювати найвищий рівень властивостей усіх її складових, однією з яких є безпечність.

Задля справедливості слід зазначити, що чинний нині Закон України «Про безпечність та якість харчових продуктів» (в редакції Закону № 2809-IV від 6 вересня 2005 р.) при визначенні у ст. 1 поняття якості харчових продуктів у цілому охоплює комплекс вищевказаних визначених теоретично особливостей. На противагу цьому безпечність харчового продукту корелюється лише з відсутністю шкідливого впливу на здоров'я людини, полишаючи поза увагою можливість нанесення шкоди життю, майну людей та навколишньому середовищу. Це значно звужує список нормативно закріплених ризиків від споживання чи зберігання небезпечної сільськогосподарської продукції, наслідком чого є скорочення переліку підстав настання юридичної відповідальності у разі нанесення можливої шкоди. Крім того, вказаний Закон поширюється тільки на харчові продукти без врахування іншої складової продукції сільського господарства, якою є сировина для промисловості. Безперечно одяг, косметика та інші побутові аксесуари вчиняють значно менший вплив, ніж їжа, але не враховувати його не можна.

Незадовільне становище у сфері нормативного регулювання якості та безпечності посилюється застарілістю стандартів, які часто не враховують нових шкідливих речовин, що з'явилися останнім часом, а також особливостей

застосування сучасних технологій виробництва продукції сільськогосподарства. Але ще більшу шкоду наносять тимчасові замітники стандартів, якими виступають технічні умови, тобто «квазістандарти», розроблювані безпосередньо підприємством-виробником.

З цього боку цілком зрозумілий інтерес становить фактичне становище у сфері якості та безпечності сільськогосподарської продукції на теренах постсоціалістичної правової сім'ї, зокрема у наших найближчих сусідів. Наприклад, так звані «сирні війни» є свідченням не лише політичного протистояння Росії та України, вони безумовно слугують покращенню якості експортованої до Росії молочної продукції в цілому. Іншим прикладом є попередження МОЗ Російської Федерації мережі «Макдональдс» про неналежну якість продукції з реальною перспективою закриття цих ресторанів приготування швидкої їжі до осені 2012 року. Ще однією ілюстрацією цього процесу є акція із заборони вуличних кіосків для приготування продуктів харчування, зокрема шаурми. Зазначені кроки поки що розрізнені і не систематизовані, їх ефективність покаже час, але вже зараз стає видимою позиція держави щодо підвищення вимог до якості та безпечності продуктів харчування як запоруки здоров'я населення країни.

Загальновідомим є серйозне ставлення до якості та безпечності продуктів харчування в Республіці Білорусь. Низкою різноєрархічних нормативно-правових актів запроваджено дієвий механізм притягнення до юридичної відповідальності осіб, винних у недотриманні вимог стандартів, якими заборонено надмірне застосування хімічних реагентів, а також використання невластивої певній продукції сировини. Наприклад, у білоруській молочній продукції відсутня рослинна олія, а також токсичні консерванти. Таким чином, дотримується натуральність продукції.

На жаль, в Україні, не дивлячись на активність засобів масової інформації у встановленні низької якості та неналежної безпечності переважної більшості з позицій наявного у торгівельній мережі асортименту харчової продукції, політика держави у цьому питанні залишається не більше, як декларативною. Держава покладається на ринкові механізми регулювання цієї надважливої сфери суспільних відносин. Разом з тим, мабуть у жодній галузі суспільного виробництва не набуває такого зловісного значення озвучена ще К. Марксом хижацька природа капіталу, коли немає такого злочину (включаючи вбивство рідної матері), на який не пішов би капіталіст заради прибутку в триста відсотків. Це потребує встановлення чіткого механізму відповідності між завдаваною шкодою та юридичною відповідальністю за такі дії.

Разом з тим, сьогодні безумовно утопічними виглядають думки і пропозиції щодо вироблення абсолютно «чистої» сільськогосподарської продукції без домішок речовин штучного походження. Таку продукцію можливо одержати лише в локальних кількостях у спеціально створених експериментальних умовах. Навіть розпропаговане нині органічне виробництво не може гарантувати незалежність від впливу шкідливих або умовно шкідливих

включень. Це не лише поживні штучні речовини, які містяться в хімічних добривах, застосування яких цілком реально нівелювати природною родючістю вітчизняних чорноземів. Те ж саме стосується і гербіцидів, застосування яких можна замінити високим рівнем агротехніки. Проте жоден технологічний рівень не здатен забезпечити ефективний захист від хвороб рослин і тварин. Але пестициди і ветеринарні лікарські препарати також залишають свій шкідливий слід у продукції сільського господарства. Таким чином, мова може йти лише про розробку і закріплення в законодавстві системи «порогових» рівнів вмісту шкідливих речовин, перевищення яких має однозначно призводити до виведення такої продукції з товарного обороту і її знищення або виключного використання на технічні цілі. Саме такий безальтернативний підхід слід покласти в основу механізму правового регулювання, який необхідно створити у сфері безпечності та якості сільськогосподарської продукції. Інакше нас чекає тотальне зменшення титульної нації та її заміщення іншими народами і народностями, переважно вихідцями з країн Азії та Африки.

Крім використання явно неякісної і шкідливої сировини та інноваційних технологій, що дозволяють надати зовні якісної форми вироблюваному кінцевому продукту, існують інноваційні об'єкти і технології з невизначеним правовим режимом. Мова йде, насамперед, про генетично модифіковані організми (ГМО) або так звану трансгенну продукцію. Не дивлячись на проведені досить серйозні наукові дослідження, законодавець так і не визначився до кінця з принциповим питанням щодо шкідливості ГМО в цілому та безпечного рівня їх вмісту зокрема. Досить невиразні рухи в цьому напрямі, здійснювані досі виконавчою владою, відзначаються відсутністю системності та декларативністю.

При цьому слід враховувати світові глобалізаційні тенденції розвитку, що засвідчують неминуче створення закритого «біологічного клубу» держав-виробників трансгенної продукції, вступ до якого буде дуже обмежений. Відбувається безальтернативне зміщення чинників світового впливу зі статусу ядерної держави в бік держави-годувальниці, тобто володіння значними ресурсами харчових продуктів. Зазначену роль візьмуть на себе держави з розвинутим сільським господарством, яке дозволить активно «тиражувати» трансгенну продукцію. На жаль, доводиться констатувати, що шанси України стати членом такого «біологічного клубу» досить гіпотетичні, незважаючи на серйозний природно-кліматичний потенціал. Не останню роль у цьому відводиться праву як результативному регулятору сучасних аграрних відносин, що дозволяє закріпити найефективнішу модель розвитку сільськогосподарського виробництва.

Правовые аспекты качества и безопасности сельскохозяйственной продукции

Єрмоленко В.М.

В статье характеризуется роль правовых факторов как самых эффективных регуляторов агроинновационных отношений и предоставлен анализ возможного негативного влияния от его внедрения в сельскохозяйственное производство.

Ключевые слова: агроинновационные отношения, правовые факторы влияния, сельскохозяйственная продукция, качество и безопасность продуктов питания.

**Legal aspects of quality and unconcern of agricultural produce
Yermolenko V.M.**

In the article the role of legal factors is characterized as the most effective regulators of agroinnovative relations and the analysis of possible negative influence is given from his applying in agricultural industry.

Keywords: agrarian-innovative relations, legal factors of influence, agricultural produce, quality and unconcern of foodstuffs.

УДК: 338.432.001

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ ВИРОБНИЦТВІ**

І. І. ЄФРЕМОВА,

завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Білоцерківського національного аграрного університету,
м. Біла Церква, Україна

Метою статті є визначення законодавчих та інших нормативно-правових актів які визначають пріоритетні напрями та принципи державної науково-технічної політики в сфері аграрного виробництва, механізми прискореного інноваційного розвитку, орієнтири структурного формування науково-технологічного потенціалу та ресурсного забезпечення агропромислового виробництва.

Ключові слова: зростання агропромислового виробництва, правове регулювання інноваційної діяльності, інновації.

Аграрне виробництво має досить велике значення для суспільства не лише з економічної точки зору, а і з соціальної значимості даної галузі для забезпечення життєдіяльності населення країни. Галузь агропромислового виробництва є незамінним виробником продуктів харчування і сировини для промисловості, крім того завдяки агропромислового виробництву організовується певна кількість робочих місць.

Галузь аграрного виробництва має можливість розвиватись спираючись, в основному, на досягненнях науково-технічного прогресу, а саме на результати

досягнень науки, і відповідно до стану її сучасного розвитку завдяки прискоренню інноваційної діяльності.

Аграрне виробництво вже досить тривалий час знаходиться в стані реформування, протягом останніх років із постійним становленням законів ринкової економіки пріоритетними стають завдання забезпечення її відтворювального інноваційного циклу на новій технологічній основі. Оскільки, як зазначалось вище, аграрне виробництво має достатньо велике соціальне значення, а так забезпечення цієї соціальної спрямованості спонукає направляти подальше реформування галузі до відтворювального циклу з максимально ефективним використанням інноваційного потенціалу країни, і також внутрішніх її ресурсів.

Як зазначає Зоряна Кучерява [1], розвиток національної економіки після її виходу із багаторічного глибокого кризового стану має завдання забезпечити її відтворювальний інноваційний цикл на новій технологічній основі в умовах ринкової економіки. Утвердження інноваційної моделі розвитку національної економіки, а так і її складової – агропромислового виробництва, забезпечить достойну конкурентоспроможність та вихід на траєкторію сталого розвитку.

Отже, перехід держави до інноваційної моделі розвитку різних напрямів національної економіки став пріоритетним напрямком державної політики. Реалізувати інноваційний підхід до подальшого розвитку агропромислового виробництва можливо лише, насамперед, шляхом встановлення ефективного законодавства в сфері інновацій.

Питаннями інноваційного розвитку вже тривалий час приділяється пильна увага науковців. Так, певні дослідження здійснювались вітчизняними вченими Белкіним І.О., Гайдуцьким П.Р., Гончаровою Н.П., Домбровським Н.П., Кулініч Т.М., Орлюк О.П., Шевченко М.М.. Однак, залишається ще багато питань щодо ефективності та повноти нормативно-правового забезпечення інноваційної діяльності в АПВ.

Сучасна нормативно-правова база (Закони, Укази Президента, підзаконні акти у формі постанов Уряду, наказів центральних органів виконавчої влади тощо) стосовно науково-технічної та інноваційної діяльності налічує близько 200 документів. Провідне місце займають передусім норми Конституції України, Господарського кодексу, а також Закон України «Про інноваційну діяльність», Закон України «Про інвестиційну діяльність», Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність», Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу», Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» та інших нормативно-правових актів, які визначають правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, встановлюють форми стимулювання державою інноваційних процесів.

Правове регулювання інноваційної діяльності повинно забезпечити узгодженні координаційні дії і підтримку держави, саме такі завдання виконує

інноваційне законодавство в зарубіжних країнах. Але необхідно зазначити, що ефективний вплив держави на інноваційні процеси та міжнародні інноваційні зв'язки повинен здійснюватись не лише на загальнонаціональному рівні, не останню роль для інноваційного розвитку АПВ мають відігравати регіональні нормативні акти. Основні напрями розвитку регіонів та основні засади їх правового регулювання визначається Законом України «Про стимулювання розвитку регіонів» від 08.09.2005 року в редакції від 1.01.2012 р.

Правові, економічні та організаційні основи формування та реалізації інноваційної діяльності в Україні визначає Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 08.09.2011 р. Основна мета зазначеного закону є створення правової бази для забезпечення інноваційної моделі розвитку економіки шляхом концентрації ресурсів держави на пріоритетних напрямках науково-технічного оновлення виробництва, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках.[2]

Зазначений Закон визначає два види пріоритетних напрямків інноваційної діяльності:

- стратегічні пріоритетні напрями інноваційної діяльності – формуються спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності із залученням Національної та галузевих академій наук України на основі ґрунтовних прогностно-аналітичних досліджень тенденцій світового науково-технологічного розвитку, результатів реалізації пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки України, зіставлення їх із реальними потребами економіки України, можливостями та станом інноваційного потенціалу країни;

- середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності загальнодержавного рівня – формуються спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності в рамках стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності і подаються кабінетом Міністрів України до Верховної Ради України на затвердження разом із стратегічними пріоритетними напрямками інноваційної діяльності. Також закон визначає, що середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності галузевого рівня розробляються відповідними центральними органами виконавчої влади в рамках стратегічних та загальнодержавних середньострокових пріоритетів інноваційного розвитку з урахуванням науково-технічного та технологічного розвитку галузі, її інноваційного потенціалу і затверджуються їх колеґіями терміном на три – п'ять років.

Визначаючи пріоритетні напрямки розвитку агропромислового виробництва, необхідно зазначити, що в Законі України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності» визначено серед інших стратегічних пріоритетів напряму інноваційної діяльності в Україні на 2011-2021 роки

визначено стратегічними технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу.

У статті 5 п. 3, 4 зазначено, що середньострокові пріоритетні напрями загальнодержавного рівня та їх обґрунтування формуються центральним органом виконавчої влади у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності із залученням Національної академії наук України та національних галузевих академій наук України, вищих навчальних закладів і науково-дослідних інститутів за результатами прогностно-аналітичних досліджень у сфері науки і техніки та інноваційної діяльності, прогнозів економічного та соціального розвитку України і спрямовані на забезпечення інноваційного розвитку міжгалузевого та міжрегіонального характеру.

Середньострокові пріоритетні напрями галузевого рівня формуються відповідними центральними органами виконавчої влади на основі стратегічних пріоритетних напрямів і середньострокових пріоритетних напрямів загальнодержавного рівня з урахуванням прогнозу розвитку галузей економіки і спрямовані на вирішення питань забезпечення інноваційного розвитку окремих галузей економіки.

Таким чином, хоча даний закон є загальним для всіх напрямів національного виробництва, але безумовно визнає, що аграрне виробництво також потребує значного науково-технічного оновлення.

Закон України про «Інноваційну діяльність» від 04.07.2002, в редакції від 02.10.2011 року, дає визначення поняттям інновації і інноваційна діяльність. Так, інноваційна діяльність – діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг. Інновації – це новостворенні (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери.

Вінник О.М. визначає інноваційну діяльність як одну з економіко-правових форм інвестиційної діяльності, що здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво і соціальну сферу з метою досягнення певного соціально-економічного ефекту, в т. ч. випуску і розповсюдження принципово нових видів техніки і технології, досягнення прогресивних міжгалузевих структурних зрушень, здійснення якісних змін у стані продуктивних сил, поліпшення соціального й екологічного становища, випуску нових конкурентоздатних товарів, послуг та ін.[3]

Стимулювання конкуренції та обмеження монополії забезпечує поширення інновацій на загальноекономічному рівні. Нормативною базою сприяння конкуренції є антимонопольне законодавство, спрямоване на розвиток конкурентного виробництва в сфері підприємницької діяльності, обмеження діяльності підприємств-монополістів, створення передумов для

демонополізації економіки, запобігання недобросовісній конкуренції серед виробників сільськогосподарської продукції.

У Законі України «Про інвестиційну діяльність» дається визначення інноваційної діяльності як засіб реалізації інвестицій. Зокрема, у ст. 3 Закону вказано, що інноваційною діяльністю є сукупність заходів, спрямованих на створення, впровадження, поширення та реалізацію інновацій відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність» з метою отримання комерційного та/або соціального ефекту, які здійснюються шляхом реалізації інвестицій, вкладених в об'єкти інноваційної діяльності.

В даному Законі знову ж таки містяться загальні положення щодо здійснення інноваційної діяльності шляхом внесення інвестицій, так як об'єктами інвестиційної діяльності можуть бути будь-яке майно, в тому числі основні фонди і оборотні кошти в усіх галузях економіки, а так і в галузі агропромислового виробництва.

Отже, держава визнає пріоритет та перспективи саме інноваційного розвитку як економіки в цілому, так і в агропромисловому комплексі безпосередньо. Проблема полягає в тому, що визначаючи досить актуальні питання інноваційного розвитку, зазначаючи стратегічні та середньострокові напрями інноваційної діяльності, держава не забезпечує в повному обсязі реалізації прийнятих законів. Це стосується особливо питань фінансового забезпечення інноваційного розвитку виробників сільськогосподарської продукції. Оскільки не дивлячи на визначення в більшості нормативно-правових актах положення щодо державної підтримки інноваційної діяльності в різних сферах економіки, а особливо наголошуючи на необхідності відновлення та підтримки саме аграрної галузі виробництва, в більшості випадків суб'єкти аграрного виробництва здійснюють усі інноваційні проекти за власні кошти.

Література

1. Електронний ресурс: Правове забезпечення інноваційного розвитку в Україні. Зоряна Кучерява. Головний спеціаліст відділу законодавства з питань підприємництва та приватизації Департаменту цивільного законодавства та підприємництва Міністерства юстиції України. // З. Кучерява. // Міністерство юстиції України. [Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/0/13958>
2. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 08.09.2011 р. № 3715 – VI.
3. Вінник О.М. Господарське право /О.М. Вінник // Електронний ресурс: Режим доступу: <http://znatoki.net/golovne-menyu/200765-2-1-0-765.html> , 2008 р.

Нормативно-правовое обеспечение инновационной деятельности в агропромышленном производстве

Ефремова И. И.

Целью статьи является определения законодательных и других нормативно-правовых актов которые определяют приоритетные направления

и принципы государственной научно-технической политики в сфере аграрного производства, механизмы ускоренного инновационного развития, ориентиры структурного формирования научно-технологического потенциала и ресурсного обеспечения агропромышленного производства.

Ключевые слова: *рост агропромышленного производства, правовое регулирование инновационной деятельности*

The Normatively-legal providing of innovative activity is in an agroindustrial production

Yefremova I.I.

The aim of the article is determination of legislative and other normatively-legal acts that determine priority directions and principles of public scientific and technical policy in the field of agrarian production, mechanisms of speed-up innovative development, reference-points of the structural forming of scientifically-technological potential and resource providing of agroindustrial production.

Keywords: *height of agroindustrial production, legal adjusting innovative.*

УДК 340.1

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ АГРАРНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УКРАЇНІ (середина XIX – перша чверть XX)

І.М. ЗАРІЦЬКА,

кандидат юридичних наук, доцент Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна

Досліджено основні нормативно-правові акти селянської реформи 1861 року та Столипінської аграрної реформи.

Ключові слова: *Аграрне законодавство, аграрні відносини, селянське землекористування, селянська реформа.*

Початковим етапом становлення селянського (в сучасному розумінні – аграрного) законодавства в Україні слід вважати селянську реформу 1861 р. в Російській імперії, адже на початку XX ст. переважна більшість українських земель входила до складу останньої. В адміністративно-територіальному відношенні ці землі входили до дев'яти губерній: Волинської, Катеринославської, Київської, Подільської, Полтавської, Таврійської, Харківської, Херсонської, Чернігівської. У складі Австро-Угорської монархії перебували західноукраїнські землі (колишні краї): Галичина, Буковина та Закарпаття. Злободенність аграрного питання зумовлювалась тим, що селяни в Україні, за даними перепису 1897 р., становили переважну більшість (17 186 592 особи, або 81,1%) населення країни.

Як відомо, кріпосне право було скасоване нормами “Загального положення” від 19 лютого 1861 р., яке складалося з 22-х окремих нормативно-правових актів. На територію України поширювалися дев’ять, зокрема: “Манифест”, “Общее положение”, “Положение о дворовых”, “Положение о выкупе”, “Положение о губернских и уездных по крестьянским делам учреждениях”, “Правила о порядке приведения в действие Положения о крестьянах”, три “Местные положения о поземельном устройстве крестьян”

Головною метою селянської реформи в Росії 1861 р. було створення общинної власності на землю, щоб община стала нижньою ланкою адміністративного управління на селі. Селянська реформа 1861 р. не знищила до кінця панщинну систему і в цілому не задовольнила потребу селян у землі, а навпаки дала поміщикам можливість зосередити у своїх руках чималі земельні маєтності за рахунок зменшення площ селянських земель, виділення їм неповних або дарчих наділів. Крім того, поміщики намагаючись зберегти за собою кращі землі свідомо створювали черезсмужжя, відводячи для селян ділянки найгіршої землі.

Уведення в дію законодавчих актів реформи 1861 р. про ліквідацію кріпосного права та врегулювання земельних відносин у сфері землеволодіння, землекористування, а також відробітку повинностей, зумовило зміни в соціальній структурі суспільства. Тобто, відбувся процес зрівняння у громадянських правах селян різних категорій (державні, дворові, тяглові, вільновідпущені землероби, однодвірські, економічні, коронні, банківські, відписні, поміщицькі, удільні та ін.), але з іншого боку було узаконено значну різницю в умовах їхнього існування (в залежності від станової приналежності селян розподілялися розміри земельного наділу), що започаткувало розшарування селянства на багатих і бідних.

Загалом нормативно-правові акти реформи 1861 р. та урядова політика пореформеного періоду до Столипінської аграрної реформи, була позначена рядом позитивних та негативних аспектів. Так, скасування кріпосного права в тих умовах російської дійсності другої половини XIX ст., дало значний поштовх для формування капіталістичних відносин в Україні. У ході реформи вдалося зберегти селянське господарство як об’єкт експлуатації, але наявність великого та середнього поміщицького землеволодіння, яке і надалі залишилося одним з основних факторів господарського життя, було однією з причин тих соціальних конфліктів, які в подальшому призведуть до численних масових селянських виступів та буржуазної революції 1905 р.

Специфіка розвитку аграрних відносин в Україні полягала у тому, що зосередження землі в руках заможних селян відбувалося в прихованій формі, тобто заможні господарі змушували працювати на своїх наділах збіднілих у наслідок реформи односельців. Особливо це характерно було для лівобережних та правобережних губерній України, де переважало подвірне, а не общинне землекористування, в результаті чого селяни вважали отримані земельні наділи своєю приватною власністю.

Царський указ “Про доповнення деяких постанов діючого закону, що стосуються селянського землеволодіння і землекористування” від 9 листопада 1906 р. прийнятий на основі ст. 87 Зводу Основних Державних Законів без обговорення в Державній Думі, заклав правові засади аграрної реформи та розпочав реалізацію нової земельної програми. Ініціатором і провідником аграрної реформи був голова Ради міністрів Російської імперії П. А. Столипін.

Мета Столипінської аграрної реформи передбачала здійснення таких заходів: вихід селян з общини і закріплення за ними землі у приватну власність, створення хутірського та відрубного господарства, переселенську політику. Для втілення в життя цих заходів урядом було підготовлено відповідну законодавчу базу яка склала основу реформи. Можна виділити два напрямки формування правових норм Столипінської реформи: 1) законодавство про зміну характеру землеволодіння та землевпорядкування; 2) законодавство про державну підтримку переселення на добровільних засадах сільських жителів до неосвоєних чи малонаселених регіонів Російської Імперії.

Таким чином, до першого блоку законодавчих актів слід віднести: 1) Царський указ “Про доповнення деяких постанов діючого закону, що стосуються селянського землеволодіння і землекористування” від 9 листопада 1906 р.; 2) затверджений царем і схвалений Державною Думою закон “Про зміну і доповнення деяких постанов щодо селянського землеволодіння” від 14 червня 1910 р.; 3) Положення “Про землеустрій” від 29 травня 1911 р.

Розглядаючи “переселенське” законодавство слід сказати, що воно сформувалося напередодні революції 1905-1907 рр. Основним законодавчим актом переселенської політики були затверджені царем 6 червня 1904 р. “Тимчасові правила про добровільне переселення сільських жителів і міщан-землеробів”, які допускали два види переселення: 1) з дозволу уряду, тобто уряд чітко визначав райони майбутнього проживання для переселенців; 2) самовільне переселення, яке відтепер не потребувало спеціального дозволу уряду. Фактично цим законом встановлювалося вільне переселення селян яке мало знищити значну селянську потребу в землі. Підвищенню переселенського руху сприяв Царський указ від 9 листопада 1906 р., який надав можливість селянам при переселенні продавати свої земельні наділи.

Загалом можна сказати, що у ході здійснення реформи відбувся розклад общини, збільшився прошарок заможних селян, підвищився рівень виробництва сільськогосподарської продукції, але питання малоземелля так і не було вирішено. Аграрне законодавство тільки починало формуватися і являло собою розрізнені нормативні акти розкидані по різних частинах Зводу законів Російської імперії. Такий земельно-правовий устрій Російської імперії, а від так і в Україні, зберігався фактично до початку Лютневої революції 1917 р.

Некоторые аспекты становления аграрного законодательства в украине(середина XIX - первая четверть XX)

Зарицкая И.М.

Исследованы основные нормативно-правовые акты крестьянской реформы 1861 года и Столыпинской аграрной реформы.

Ключевые слова: аграрное законодательство, аграрные отношения, крестьянское землепользование, крестьянская реформа.

Some aspects of becoming agrarian legislation in Ukraine (a middle of XIX is the first fourth of XX)

Zaritska I.M.

The basic normatively-legal acts of peasant reform of 1861 and agrarian reform are investigational.

Keywords: agrarian legislation, agrarian relations, peasant land-tenure, peasant reform.

УДК 336.221: 631

ЩОДО РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО НАПРЯМУ СУЧАСНОГО АГРАРНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Н.В. ЗАРУБА,

студентка ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»,
м. Ніжин, Україна

Н.М. ЛЯШЕНКО,

студентка ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»,
м. Ніжин, Україна

В.В. ЯРМАК,

радник податкової служби III рангу, м. Ніжин, Україна

В даній статті здійснено спробу наукового дослідження соціального напрямку в розвитку аграрного права, з'ясування його сутності, виявлення основних тенденцій і перспектив розвитку.

Ключові слова: аграрне законодавство, агропромисловий комплекс, соціальний розвиток села, юридична наука.

Сучасний період розвитку аграрного законодавства України, покликаною забезпечити реалізацію аграрної реформи, зумовив виникнення нових правових інститутів аграрного права України, які покликані формувати якісно нові спільності правових норм, що регулюють специфічні за своєю суттю та змістом суспільні відносини.

Метою даної статті є спроба наукового дослідження соціального напрямку в розвитку аграрного права, з'ясування його сутності, виявлення основних тенденцій і перспектив розвитку.

Загальновизнано, що система науки аграрного права України, як і будь-якої іншої галузевої юридичної науки, визначається, насамперед, системою відповідної

галузі права. Разом з тим, як уже зазначалося, взаємозв'язок та взаємообумовленість науки та відповідної галузі права, галузі законодавства повинен бути органічним та двостороннім. Так, наука аграрного права України повинна програмувати розвиток комплексної галузі законодавства та відповідної галузі права.

Необхідно відзначити, що нині, в період динамічного розвитку суспільних відносин, який супроводжується прийняттям великої кількості нормативно-правових актів (у тому числі й актів аграрного законодавства), не завжди існує належний взаємозв'язок та взаємообумовленість розвитку законодавства науково-правовими дослідженнями. На жаль, можна констатувати, що процес становлення деяких нових аграрно-правових інститутів не мав належного та своєчасного науково-правового забезпечення. Це особливо стосується інститутів земельної та аграрної реформ, приватизації майна в агропромисловому комплексі та деяких інших.

У складі аграрного права України, як і кожної галузі права, виділяються окремі правові інститути, тобто спільності правових норм, що складають відособлену частину галузі права і регулюють певний вид (групу) чи сторону однорідних суспільних відносин [1, с.96].

В сучасний період у системі аграрного права України в першу чергу необхідно звернути увагу на розвиток такого нового правового інституту як інститут захисту прав селянина та правового забезпечення соціального розвитку села.

Науковий доробок вчених-юристів України у вивченні проблеми соціальної ролі селянства та гарантування їх прав мають В.І. Андрейцев, Ц.В. Бичкова, В.В. Носік, Н.І. Титова та деякі інші вчені.

Високу загальносоціальну роль селянства в суспільстві обґрунтовано Н.І.Титовою. У зв'язку з цим, вченою зроблено висновок щодо необхідності відповідного віддзеркалення такої ролі селянства у державній політиці щодо нього та забезпечення його правового статусу [2, с. 128]. На основі теоретичного аналізу чинних нормативно-правових актів аграрного законодавства, що приймаються за суб'єктним принципом, послідовно доведено необхідність чіткого законодавчого закріплення спеціалізованих прав членів аграрних структур та їх державних гарантій [2, с.129].

Особливе значення реальної гарантованості та державного захисту таких прав підтверджується прикрим досвідом недієвості багатьох позитивних норм Закону України "Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві" [3], які, будучи продекларованими, не мають практичного застосування через відсутність відповідних економічних, організаційних, правових та інших гарантій.

Слід зазначити, що на Заході існує спеціальна наука – "селянствознавство", що заснована британським ученим Теодором Шаніним і є міждисциплінарною галуззю знань. Хрестоматія з "селянствознавства", яка вперше була видана

англійським видавництвом у 1971 році, зараз уже перекладена російською мовою [4, с.6]. На жаль, в Україні до цього часу така галузь знань не одержала належного визнання та розвитку.

У системі сучасного аграрного права України у зв'язку з проведенням аграрної реформи, що має на меті реформування не лише економічних (виробничих) відносин в аграрному секторі економіки, але і здійснення соціальних перетворень на селі, не менш важливою є інша складова цього правового інституту – правове забезпечення соціального розвитку села.

Шлях на пріоритетний розвиток села та агропромислового виробництва був визначений ще з прийняттям 17 жовтня 1990 р. Закону УРСР «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві» [3], яким передбачались заходи щодо забезпечення пріоритетності АПК у державних інвестиціях, еквівалентності товарообміну між сільським господарством і промисловістю, соціального розвитку села, його наукового та кадрового забезпечення та ін. Цей спеціальний акт вищої юридичної сили прискорив розвиток нормативно-правової бази для формування правового інституту соціального розвитку села.

Становлення нового правового інституту в системі аграрного права України зумовило і виникнення нових напрямів розвитку аграрно-правової думки на Україні. На даний час проблеми правового забезпечення соціального розвитку села послідовно досліджуються В.М. Єрмоленком, В.І. Курилом, Н.І.Титовою та іншими вченими.

Зокрема, наукою аграрного права України доведено необхідність конституційного закріплення таких основоположних для сільського господарства принципів, як принцип державної підтримки сільського господарства, державне забезпечення соціально-економічних умов життя і праці селянина [5].

Правове регулювання нових за своїм змістом суспільних відносин соціальної сфери села досліджує нині В.І. Курило. Ним з'ясовано основні напрями правового забезпечення наукових досліджень та підготовки кадрів для села, правове регулювання житлового та шляхового будівництва у сільській місцевості, правове забезпечення культурно-побутового та спортивно-оздоровчого обслуговування жителів села [6].

Як бачимо, для сучасного аграрного законодавства є характерним зміщення центральної мети: від захисту інтересів держави - до захисту інтересів людини, громадянина, зокрема селянина, як особи, що має незамінне соціальне призначення – забезпечувати продуктами харчування все суспільство, і є найменш юридично захищеним державою. У зв'язку з цим аграрно-правова наука, виконуючи прогностичну та практико-прикладну функції, покликана всебічно аналізувати та обґрунтовувати наукові проблеми нового правового інституту захисту прав селянина, програмувати розвиток законодавства в цій сфері.

18 січня 2001 р., як вже зазначалося, було прийнято надзвичайно важливий Закон України “Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001 – 2004 років ” [7], який заклав конкретні економічно-фінансові важелі

розвитку сільського господарства України (в сфері ціноутворення, податкової та бюджетної політики, особливостей кредитного забезпечення, страхування ризиків сільськогосподарського виробництва тощо). Звичайно, виконання норм цього закону створює базу і для покращення соціального розвитку села, проте, прямих норм щодо цього в законі немає.

Здійснюючи дослідження законодавства про державну фінансову підтримку сільського господарства на сучасному етапі В.В. Мушенюк запропонував поділ таких нормативно-правових актів шляхом визначення напрямку підтримки в самому акті за принципом ситуативної підтримки конкретного аграрного суб'єкта, його галузевого чи соціального становища чи в комплексі підтримки всіх галузей економіки держави, та визначив чотири рівні правового регулювання такої підтримки. Серед них: соціально-територіальна підтримка – здійснення державної підтримки сільського господарства в контексті надання підтримки сільським територіям, сільській інфраструктурі, селу в цілому [8]. На нашу думку дана класифікація сприяє осмисленню правового забезпечення сучасної підтримки аграрників та стимулюванню наукового пошуку для удосконалення такої державної підтримки.

Отже, негативним фактором стану сучасного розвитку соціального напрямку в розвитку агропромислового виробництва є неналежне, неповне врахування правотворчими органами держави висновків, теоретичних положень та практичних рекомендацій аграрно-правової науки.

У зв'язку з цим подальше детальне дослідження нових правових інститутів аграрного права України, виявлення прогалин чи недоліків у правовому регулюванні ними суспільних відносин є одним з основних напрямів розвитку сучасної науки аграрного права.

Література

5. Аграрне законодавство України: проблеми ефективності / за ред. В.І. Семчика. – К.: Наук. думка, 1998. – 245 с.
6. Аграрний сектор України на шляху до євроінтеграції: монографія / за ред. О.М. Бородіної. – Ужгород: ІВА, 2006. – 496 с.
7. Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві: Закон УРСР від 17.10.1990 р., № 400-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1990. – № 45 – Ст. 602.
8. Зубець М. Реформування агропромислового комплексу України / Михайло Зубець // Вісник аграрної науки. – 2010. – № 1. – С. 5.
9. Курило В.І. Адміністративні правовідносини у сільському господарстві України: дис. доктора. юрд. наук: 12.00.07. / Курило Володимир Іванович – К., 2007. – 419 с.
10. Курило В.І. Деякі проблеми державного управління у галузі сільського господарства: матеріали VIII Міжнар. наук.–практ. конф. [„Наука і освіта 2005”]. Том 47. Право. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2005. – 70 с.

11. Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001-2004 років: Закон України від 18.01.2001 р., № 2238-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 11. – Ст. 52.

12. Курило В.І. Адміністративні правовідносини у сільському господарстві України: дис. ... доктора. юрид. наук: 12.00.07. / Курило Володимир Іванович – К., 2007. – 419 с.

13. Мушенко В.В. Фінансово-правове регулювання державної підтримки сільськогосподарського виробництва в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. / Мушенко Віктор Васильович – К., 2012. – 191 с.

Относительно развития социального направления современного аграрного права Украины

Заруба Н.В., Ляшенко Н. Н., Ярмак В. В.

В данной статье осуществлена попытка научного исследования социального направления в развитии аграрного права, выяснения его сущности, выявления основных тенденции и перспектив развития.

Ключевые слова: аграрное законодательство, агропромышленный комплекс, социальное развитие села, юридическая наука.

In relation to development of social direction of modern agrarian right for Ukraine

Zaruba N.V., Liashenko N.M., Yarmak V.V.

In this article the attempt of scientific research of social direction is carried out in development of agrarian right, finding out of his essence, exposure of basic tendency and prospects of development.

Keywords: agrarian legislation, agroindustrial complex, social development of village, legal science.

УДК 349.42

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

К.С.ЗЕЛЕНСЬКА,

студентка ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»,
м. Ніжин, Україна

Науковий керівник: В.В. Мушенко, викладач ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут» м. Ніжин, Україна

Охарактеризовано стан правового регулювання інвестиційних відносин у сфері сільського господарства. Проаналізовано інститут правового регулювання інвестиційних відносин у сфері сільського господарства.

Ключові слова: *інвестиції, інвестиційні відносини, правове регулювання, сільське господарство.*

Інвестиційні відносини, тобто відносини, що виникають з приводу правового регулювання майнових та інтелектуальних цінностей є об'єктами підприємницької діяльності. В результаті такої діяльності можливе створення прибутку (доходу) або досягнення соціального ефекту. Інвестиційні відносини складаються у різних сферах економіки України, не виключенням чому є й сільське господарство. Оскільки вкладення інвестицій у аграрну сферу має першочергове та пріоритетне значення з огляду на неможливість вироблюваної сільськогосподарської продукції для національної безпеки держави, то характеристика питань правового регулювання інвестиційних відносин саме в сфері сільського господарства має важливе як теоретичне, так і практичне значення.

У роботах вчених-юристів питання правового регулювання інвестиційного розвитку аграрної сфери недостатньо висвітлені. В аграрній правовій науці наявні дослідження лише окремих аспектів правової регламентації залучення інвестицій у сільське господарство, зокрема, використання договорів науково-технічної продукції у сільському господарстві та інноваційно-інвестиційних напрямків розвитку економіки сільськогосподарського землекористування. Цій проблемі присвячені роботи В.І. Єрмоленка, В.І. Курила, В.І. Семчика, А.М.Статівки, В.Д. Чернадчука та інших. Не зважаючи на видання колективної монографії «Інвестиційна діяльність у сільському господарстві: правові питання», а також на проведене дисертаційне дослідження Я.М. Грущинським на тему «Правове регулювання агроінвестиційної діяльності в Україні», питання інвестування у сільське господарство, а також правової регламентації відповідних відносин за законодавством України охарактеризовані в юридичній літературі недостатньо.

Метою даної статті є характеристика правового регулювання інвестиційних відносин у сфері сільського господарства України на сучасному стані та надання пропозиції з його подальшого розвитку та вдосконалення.

Слід зазначити, що Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 р., № 1560-ХІІ[1], що визначає загальні правові, економічні та соціальні умови інвестиційної діяльності на території України, спрямовані на забезпечення захисту прав, інтересів і майна суб'єктів інвестиційної діяльності незалежно від форм власності, а також на ефективне інвестування аграрної сфери України та розвиток міжнародного економічного співробітництва та інтеграції. Окремих приписів щодо особливостей інвестиційної діяльності в сфері сільського господарства зазначений закон майже не містить. Закон визначає поняття інвестицій та інвестиційної діяльності, об'єктів і суб'єктів названої діяльності, права й обов'язки суб'єктів інвестиційної діяльності,

гарантії прав названих суб'єктів, заходи державного регулювання інвестиційної діяльності тощо.

Зокрема, у ст. 11 закону зазначається, що державне регулювання інвестиційної діяльності здійснюється з метою реалізації економічної, науково-технічної і соціальної політики. Воно визначається показниками економічного і соціального розвитку України, регіональними програмами розвитку аграрного сектора економіки, загальнодержавним і місцевими бюджетами, передбачуваними в них обсягами державного фінансування інвестиційної діяльності. При цьому створюються пільгові умови інвесторам, що здійснюють інвестиційну діяльність у найбільш важливих для задоволення суспільних потреб напрямках, насамперед соціальній сфері, технічному і технологічному вдосконаленні виробництва, створенні нових робочих місць для осіб, що потребують соціального захисту, впровадженні відкриттів і винаходів в агропромисловому комплексі. Отже, очевидно, що для інвесторів агропромислового виробництва, державою передбачено пільгові умови.

Зазначимо, що на виконання існуючих законодавчих приписів щодо інвестування сфери сільського господарства України було прийнято низку підзаконних нормативно-правових актів. Серед останніх можна назвати постанови Кабінету Міністрів України: 1) «Про затвердження Державної програми розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу на 2007-2010 роки» від 26 вересня 2007 р., № 1181; 2) «Про затвердження Порядку використання у 2009 році коштів Стабілізаційного фонду для здешевлення кредитів, фінансування інвестиційних проектів та підтримки окремих проектів в агропромисловому комплексі» від 13 травня 2009 р., № 463;

Важливі положення вміщено у Державній цільовій програмі розвитку українського села на період до 2015 року, що була затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р., № 1158. Відповідно до названого документу, в Україні має сформуватися інвестиційно-інноваційна модель розвитку сільського господарства, що зумовлено посиленням конкурентної боротьби на ринку сільськогосподарської продукції та інтеграції України у міжнародний економічний простір.

Передбачається, що здійснення заходів, спрямованих на формування інвестиційно-інноваційної моделі розвитку сільського господарства забезпечить надходження близько 20 млрд. гривень інвестицій у галузь з 2015 року.

За розглядуваною Державною програмою, одним із заходів, що може сприяти залученню інвестицій в аграрний сектор, є формування ринку земель сільськогосподарського призначення. З приводу необхідності запровадження ринку земель сільськогосподарського призначення, як сукупності правовідносин щодо обігу відповідних земельних ділянок, дискусії точаться не один рік. Проте є очевидним, що саме обіг земель сільськогосподарського призначення, можливість передачі названих земель в іпотеку може бути

потужним фактором залучення інвестицій (у тому числі й іноземних) в сферу сільського господарства.

У 2011 році Кабінетом Міністрів України було також затверджено Програму розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні[2]. Цією Програмою визначено, що базовими галузями економіки, в яких реалізуються інвестиційні та інноваційні проекти, є, зокрема, агропромисловий комплекс, а пріоритетами розвитку названих базових галузей економіки є: виробництво, перероблення та зберігання сільськогосподарської продукції, виробництво альтернативних джерел енергії, сільськогосподарської техніки.

Отже, як вбачається, у законодавстві України, у тому числі й аграрному, наявна певна сукупність правових норм, що регулюють інвестиційні відносини у сфері сільського господарства та визначають їх особливості.

На думку Я.М. Грущинського: «агроінвестиційні відносини є однорідними за своїм змістом, регулюються нормами аграрного та інших галузей права, вони можуть бути об'єднані в окремий інститут аграрного права, який є комплексним за своєю природою»[3, с. 6]. З приводу наведеного міркування зазначимо, що відповідно до положень загальної теорії права інститутом права є система відносно відокремлених від інших і пов'язаних між собою правових норм, які регулюють певну групу (вид) однорідних відносин. Інститут права - необхідна ланка в цілісній системі права. Головне призначення інститутів права – у межах своєї групи однорідних суспільних відносин забезпечити суцільне, відносно закінчене регулювання[4, с. 248, 249]

Зазначимо, що в аграрному праві виділяється певна система правових інститутів, до яких дослідники пропонують відносити, наприклад, інститути правового регулювання агроінноваційної діяльності [5, с. 8], аграрних бірж, відповідальності за порушення аграрного законодавства, якості сільськогосподарської продукції, продовольчої безпеки населення, аграрного ринку, кредитування сільського господарства України, бюджетного фінансування АПК України. Однак формування того чи іншого правового інституту в аграрному праві можливе при існуванні відповідних аграрно-правових норм, закріплених на рівні закону. Такі норми мають становити основу відповідного правового інституту, виступати його серцевиною, навколо якої об'єднуються норми права, вміщені у інших нормативно-правових актах, зокрема, підзаконних.

Отже, проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що у чинному аграрному законодавстві України існує певна сукупність правових норм, що визначають особливості інвестиційних відносин та інвестиційної діяльності у сфері сільського господарства. У складі аграрного права дійсно існують наведені вище норми, що регламентують особливості функціонування інвестиційних відносин у сфері сільського господарства. Проте основу цього правового інституту становлять норми інших галузей права. Тобто, іншими словами, інститут правового регулювання інвестиційних відносин має

міжгалузовий характер, а нормами аграрного права здійснюється спеціалізація правового регулювання суспільних інвестиційних відносин у сфері сільського господарства.

Перспективою подальших наукових пошуків у напрямку порушених проблем може бути використання отриманих результатів у подальших дослідженнях, а також характеристика окремих елементів інвестиційних правовідносин у сфері сільського господарства.

Література

1. Аграрне право України: Підручник / За ред. О.О. Погрібного. – К.: Істина, 2007. – 448 с.
2. Програма розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні: затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 2 лютого 2011 р., № 389 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 28. – ст. 1173.
3. Грущинський Я.М. Правове регулювання агроінвестиційної діяльності в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / Я.М. Грущинський / Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – К., 2011. – 16 с.
4. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підруч. / Скакун О.Ф. – Х.: Консул, 2001. – 656 с.
5. Шевчук С.С. Необхідність формування нових інститутів аграрного права України / С.С. Шевчук // Стан та перспективи розвитку аграрного права: матер. міжнар. наук.-теор. конф., присв. 80-річчю В.З. Янчука, Київ, 26-27 трав. 2005 р. / За ред. В.М. Єрмоленка, В.І. Курила. – К.: Магістр - XXIст., 2005. – С. 124-126.

Правовое регулирование инвестиционных отношений у сфере сельского хозяйства

Зеленська К.С.

Охарактеризовано состояние правового регулирования инвестиционных отношений в сфере сельского хозяйства. Проанализирован институт правового регулирования инвестиционных отношений в сфере сельского хозяйства.

Ключевые слова: *инвестиции, инвестиционные отношения, правовое регулирование, сельское хозяйство.*

Legal adjusting of investment relations at to the sphere of agriculture Zelenska K.S.

The condition of legal regulation of investment relations in agriculture sphere is characterized. The institute of legal regulation of investment relations in agriculture sphere is analyzed.

Keywords: *investments, investment relations, legal regulation, agriculture.*

УДК 336.14 : 338.432

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА ЗАХОДИ ВПЛИВУ ЗА ВЧИНЕНІ ПОРУШЕННЯ БЮДЖЕТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЗА НОВИМ БЮДЖЕТНИМ КОДЕКСОМ

Т.М. КАРОЄВА-ЯРЕМЧУК,

заступник директора Департаменту правової роботи Державної
фінансової інспекції України, здобувач кафедри адміністративного та
фінансового права ННІ земельних ресурсів та правознавства Національного
університету біоресурсів і природокористування, м. Київ, Україна

У статті охарактеризовано види відповідальності та заходи впливу за вчинені порушення бюджетного законодавства за новим Бюджетним кодексом України.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, бюджетна система, бюджетне законодавство, бюджетний процес, правопорушення.

Визначальним фактором сталого розвитку будь-якої держави є досконалість фінансової системи та її основної складової – бюджетної системи.

Нормативно-правову основу формування бюджетної системи України складають в першу чергу Конституція України та Бюджетний кодекс України (далі - БК).

Прийнятий у 2001 році БК зазнавав змін, проте вони не мали комплексного характеру та загалом не змінювали основних засад і принципів бюджетування.

Уже сьогодні існує повне розуміння необхідності подальшого поступального розвитку бюджетної системи України з метою її гармонізації з міжнародними та європейськими стандартами управління бюджетними коштами та наближення практики національного бюджетування до передового зарубіжного досвіду [1].

Розмови про вдосконалення системи бюджетного регулювання та контролю ведуться на всіх ланках влади, адже правопорушення, що вчиняються у даній сфері, негативно впливають як на все суспільство, так і на інтереси кожної особи.

Так, лише органами ДКРС протягом 2010 року за результатами проведених контрольних заходів виявлено фінансових порушень, що призвели до незаконних, нецільових витрат та нестач ресурсів у понад 12 тис. об'єктів контролю на загальну суму близько 3,5 млрд. грн., з яких відшкодовано (усунуто) лише менше третини [2].

Метою даної статті є спроба обґрунтування необхідності створення ефективного, дієвого механізму протидії правопорушенням у бюджетній сфері.

Важливим і вирішальним «кроком вперед» стало прийняття у липні 2010 року нової редакції БК [3], яка містить ряд законодавчих новел у бюджетному процесі, в т.ч. і щодо відповідальності за бюджетні правопорушення.

Зокрема, БК 2001 року давав узагальнене визначення бюджетного правопорушення, що в свою чергу створювало підстави для неоднозначного трактування цього поняття та ухилення від відповідальності окремих правопорушників. Нова редакція ст. 116 БК містить достатньо детальний перелік порушень бюджетного законодавства відповідно до стадій бюджетного процесу.

Майже всі норми про порушення бюджетного законодавства мають бланкетну чи відсилочну диспозицію (окрім правопорушення, передбаченого п.13 ч. 1 ст. 116 Кодексу). Склади порушень бюджетного законодавства сконструйовані як формальні, тобто до їх обов'язкових ознак не входить фінансова шкода чи інші наслідки [4].

Найбільш гострі суперечки виникли серед вчених-правознавців з приводу характеру та виду юридичної відповідальності за порушення бюджетного законодавства. Поширеною є позиція, що заходи впливу за порушення бюджетного законодавства, визначені ст. 117 БК, розглядаються як фінансові санкції і відповідно за бюджетні правопорушення настає фінансово-правова відповідальність [8, 9].

Протилежною є думка, що юридична відповідальність, до якої притягаються юридичні особи (до суб'єктів бюджетних правопорушень віднесено також і юридичних осіб) має ознаки адміністративної [7].

Дещо іншою є позиція, що заходи за порушення бюджетного законодавства мають оперативний характер і це є бюджетні санкції з настанням бюджетної відповідальності [10].

На наш погляд, теза, що відповідальність за порушення бюджетного законодавства має ознаки адміністративної, є найбільш виваженою. Так, заперечуючи віднесення заходів за порушення бюджетного законодавства до фінансових санкцій, звернемося до положень нещодавно прийнятого Податкового кодексу, який вперше на законодавчому рівні закріпив поняття «фінансова відповідальність». Відповідно до ст. 111 цього кодексу фінансова відповідальність застосовується у вигляді штрафних (фінансових) санкцій (штрафів) та/або пені [11]. Однак ст. 117 БК не містить жодного заходу за порушення бюджетного законодавства у вигляді штрафу чи пені.

Детальний аналіз глави 18 БК «Відповідальність та заходи впливу за вчинені порушення бюджетного законодавства» свідчить, що законодавець не виділяє бюджетну відповідальність як самостійний вид юридичної відповідальності. Більше того, в статті 121 БК як види відповідальності за порушення бюджетного законодавства згадуються цивільна, дисциплінарна, адміністративна або кримінальна відповідальність.

Нова редакція БК використовує термін «відповідальність за порушення бюджетного законодавства», а не «бюджетне правопорушення», «бюджетна

відповідальність». Крім того, БК не визначає цілі притягнення до відповідальності за порушення бюджетного законодавства.

Така юридична конструкція відповідальності за правопорушення є новелою українського законодавства і в інших законах більше не зустрічається. Пояснити чи виправдати таку позицію законодавця вкрай важко, оскільки таке неоднозначне законодавче регулювання ускладнює застосування таких норм чи, більше того, призводить до неоднозначного його застосування, що в свою чергу зменшує ефективність відповідальності.

З великою ймовірністю можна стверджувати про недоцільність виділення бюджетної відповідальності, а розглядати її як невід'ємну частину адміністративної відповідальності. Така думка ґрунтується на тому, що заходи, визначені ст. 117 БК мають адміністративно-правову природу, оскільки застосовуються учасниками бюджетного процесу, уповноваженими БК на здійснення контролю за дотриманням бюджетного законодавства. А як відомо, адміністративна відповідальність тісно пов'язана з управлінською діяльністю, точніше з такою функцією управління як контроль, і відносини, які виникають з цього приводу є адміністративно-правовими.

Позиція щодо адміністративної відповідальності юридичних осіб в тому числі за порушення бюджетного законодавства відображена у ст. 337 проекту Кодексу України про адміністративні проступки (zareestrovano у Верховній Раді від 26.05.2004 № 5558) [12]. Це в свою чергу є ще одним доказом того, що законотворці схилиються до думки про настання саме адміністративної відповідальності за порушення бюджетного законодавства.

Таким чином, з прийняттям нової редакції БК інститут юридичної відповідальності за порушення бюджетного законодавства зазнав суттєвих змін.

Разом з тим, для забезпечення ефективності відповідальності за порушення бюджетного законодавства необхідно розглянути питання про подальше реформування інституту адміністративної відповідальності в цілому, зокрема визнати юридичних осіб її суб'єктами. Безумовно цьому сприятиме як найшвидше прийняття Верховною Радою України Кодексу України про адміністративні проступки з урахуванням норм уже прийнятого БК.

Література

1. Кушинова Н.Г., Гринь Т.О. Стратегічні напрями розвитку бюджетної системи України // Сталий розвиток економіки. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2010. – № 1. – с. 160 – 163.
2. Звіт органів державної контрольно-ревізійної служби за 2010 рік.
3. Бюджетний кодекс України // Голос України. – 2010, 08. 04.08.2010. – №143.
4. Науково-практичний коментар до Бюджетного кодексу України / кол. авторів [заг. редакція, передмова Ф.О.Ярошенка]. – К.: Зовнішня торгівля; УДУФМТ, 2010. – С.525.

5. Про Конституційний Суд України. Закон від 16.10.1996 № 422/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. - 03.12.1996. – № 49. – ст. 272.
6. Пилипенко А.Я., Щербина В.С. Господарське право. Курс лекцій: Навчальний посібник. – К.: Вентурі, 1996, – С. 155-156.
7. Лук'янець Д. М. Інститут адміністративної відповідальності: проблеми розвитку : монографія / Д. М. Лук'янець – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. – 260 с.
8. Гетманець О.П. Фінансові санкції як заходи впливу за порушення бюджетного законодавства// Право та державне управління. – 2011. – № 1 – с. 36-39.
9. Іванський А.Й. Фінансова-правова відповідальність: теоретичний аналіз : монографія / А.Й. Іванський. – О. : Юри-дична література, 2008. - 504 с.
10. В. Чернадчук. Правовідносини бюджетної відповідальності//Вісник Національної академії прокуратури. – 2008. - № 4. – С. 88-91.
11. Податковий кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI // Голос України, 04.12.2010, № 229, № 229-230.
12. Проект Кодексу України про адміністративні проступки від 26.05.2004 № 5558 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nau.kiev.ua>.

Ответственность и мероприятия влияния за совершенные нарушения бюджетного законодательства за новым бюджетным кодексом
Кароєва-Яремчук Т.М.

В статье охарактеризованы виды ответственности и мероприятия влияния за совершенные нарушения бюджетного законодательства за новым Бюджетным кодексом Украины.

Ключевые слова: административная ответственность, бюджетная система, бюджетное законодательство, бюджетный процесс, правонарушение.

Responsibility and measures of influence for perfect violations of budgetary legislation after a new budgetary code
Karoeva-Yaremchuk T.M.

In the article the types of responsibility and measure of influence are described for perfect violations of budgetary legislation after the new Budgetary code of Ukraine.

Keywords: administrative responsibility, budgetary system, budgetary legislation, budgetary process, offence.

УДК 336.9

ДО ПИТАННЯ ЗМІСТУ ТА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

С.О. КІДАЛОВ,

аспірант кафедри адміністративного та фінансового права, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м.Київ. Україна

Науковий керівник: Курило В.І., доктор юридичних наук, професор, академік АН ВО України, заслужений юрист України, директор ННІ земельних ресурсів та правознавства НУБіП України

Розглядаються теоретико-правові та законодавчі засади ведення рибного господарства, їх практичні проблеми та напрями вдосконалення.

Ключові слова: риба, рибне господарство, державне управління.

Проблема ефективного використання водних живих ресурсів в Україні сьогодні є однією із гострих проблем соціально-економічного розвитку держави. Важливість збереження рибної галузі, як цілісного сектору економіки, впливає з потреби забезпечення населення продовольством, а галузей національної економіки – сировиною, та відтворення природних живих ресурсів.

Рибна промисловість – господарський комплекс з видобутку, первинної переробки риби, інших морепродуктів та виробництву рибної продукції для задоволення потреб населення.

У сучасному розумінні рибальством охоплюється процес вилучення (вилову, добування, збирання) не лише риб, а всіх водних живих ресурсів, тобто організмів, життя яких неможливе без перебування (знаходження) у воді. До них належать: риби на всіх стадіях розвитку; морські ссавці; водні безхребетні; ракоподібні; інші водні тварини; водорості.

Ведення рибного господарства здійснюється у рибогосподарських водних об'єктах, до яких належать канали, водосховища, озера, ріки, моря, включаючи води континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони України і інших держав. Водний кодекс України передбачає можливість обмеження прав водокористувачів в інтересах рибного господарства та водного промислу на тих водних об'єктах держави, які використовуються для промислового добування риби або мають значення для відтворення її запасів.

Використання водних живих ресурсів можливе на праві загального та спеціального користування.

Спеціальним використанням ресурсів рибного господарства вважаються всі види користування водними біоресурсами (за винятком любительського і спортивного рибальства у водоймах загального користування), що

здійснюються з їх вилученням (виловом, добуванням, збиранням) із природного середовища. [9] Це, зокрема, промислове добування, науково-промислові чи науково-дослідні, контрольні лови. Підстави, порядок і умови виникнення, здійснення і припинення таких видів користування визначено, крім постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Тимчасового порядку ведення рибного господарства і здійснення рибальства» від 28 вересня 1996 року, Інструкцією «Про порядок спеціального використання водних живих ресурсів», затвердженій Міністерством екології та природних ресурсів України і Держкомрибгоспом 10 лютого 2000 року.

Промислове добування ресурсів здійснюється на основі відповідних Правил промислового рибальства, які затверджені Держрибгоспом для басейнів Чорного і Азовського морів і рибогосподарських водних об'єктів України, а також Режимів рибальства до зазначених Правил, які встановлюються щорічно.

Спеціальне використання водних живих ресурсів здійснюється за плату в межах затверджених у встановленому порядку лімітів (виділених квот). На їх підставі державним органом рибоохорони, в зоні діяльності якого буде здійснюватись промисловий лов, видається дозвіл, у якому зазначається найменування користувача, назва і реєстрація судна, обсяг квоти, мета і знаряддя лову. [9]

До загального користування водних живих ресурсів відноситься любительське (спортивне) рибальство здійснюється громадянами України, іноземцями, особами без громадянства переважно як загальне користування об'єктами тваринного світу. Воно полягає у безоплатному вилові риби, добуванні водних безхребетних і збиранні водних рослин з метою особистого споживання у спеціально визначених для цього рибогосподарських водоймах за винятком тих, що знаходяться у межах об'єктів природно-заповідного фонду, риборозплідних господарств, питних і технічних водойм. [15] Постановою Кабінету Міністрів України від 18 липня 1998 р. N 1126 "Про затвердження Порядку здійснення любительського і спортивного рибальства" встановлено, що любительське рибальство – лов (добування) водних живих ресурсів для особистих потреб знаряддями лову, передбаченими правилами любительського і спортивного рибальства; спортивне рибальство – вид любительського рибальства з установленням певних вимог за умовами проведення спортивних змагань або кваліфікаційних нормативів.

Значення та актуальність рибної промисловості України в сучасних умовах важко переоцінити. Її основним завданням є задоволення потреб населення України в рибній продукції, яка для багатьох громадян є однією з основних в харчовому раціоні.

До складу агропромислового комплексу (АПК) України входять сільське господарство і галузі харчової промисловості, що переробляють його продукцію (цукрова, м'ясна, молокопереробна, олійно-жирова, плодоовочева, рибна, круп'яна і ін.), а також ряд обслуговуючих підрозділів. У словнику аграрно-правових термінів і понять автори визначають АПК (аграрно-

промисловий комплекс) як міжгалузеве утворення, яке містить у своєму складі сільськогосподарські та інші галузі держави та функціонує на базі широкого застосування розвинених та урегульованих нормами аграрного права інтеграційних та кооперативних зв'язків, охоплює виробництво сировини для сільськогосподарської та пов'язаних з нею галузей, їх матеріально-технічне забезпечення та обслуговування, усі стадії виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції та її переробки. До складу АПК входять три типи підприємств: 1) підприємства сільського, лісового, рибного та водного господарств; 2) підприємства, які забезпечують виробництво засобів для сільськогосподарської і пов'язаної з нею діяльності, підприємства агропромислового будівництва; 3) підприємства промисловості України, які здійснюють переробку м'ясної, молочної та харчової продукції та які організують елеваторне та складське зберігання результатів сільськогосподарської діяльності [16, с. 7].

Рибна промисловість відіграє значну роль у продовольчому комплексі країни, залишаючись важливим джерелом необхідного населенню тваринного білка і жиру, а також незамінних для людського організму мінеральних речовин та багатьох видів вітамінів. За напрямком використання, товари рибної промисловості поділяються на харчові продукти, корм для сільськогосподарських тварин (рибне борошно, кормова морожена риба) та сировини для фармакологічної, парфумерної, хімічної і ін. галузей промисловості. Кожен вид продукції рибної промисловості відрізняється за призначенням від аналогічного сільськогосподарського продукту ефективним та позитивним впливом на організм людини і тварини. Соціальна значущість рибної промисловості для нашого суспільства визначається вмістом у рибопродуктах крім харчових властивостей ще й біологічно активних речовин, на основі яких у багатьох країнах почали отримувати нові лікувально-профілактичні та дієтичні препарати, що межують між продуктом і ліками, а також лікарські засоби. Товари рибного господарства можуть виступати об'єктом купівлі-продажу на регіональних, загальнодержавних та міжнародних ринках, що зумовлюється можливостями транспортування та строками і умовами зберігання. Отже, рибна промисловість охоплює всі сторони виробництва рибної продукції – від відтворення рибних ресурсів до реалізації.

Під час переходу до ринкової системи господарювання шляхом передачі суб'єктів господарювання у приватну власність, застосовувалась реструктуризація шляхом розпаювання, тобто роздержавлення майна. Загальне законодавство України про приватизацію формувалося із Закону України від 4 березня 1992 р. “Про приватизацію державного майна” (в редакції Закону від 19 лютого 1997 р.), а також Законів України від 6 березня 1992 р. “Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)” (в редакції від 15 травня 1996 р.), від 6 березня 1992 р. “Про приватизаційні папери”, від 19 червня 1992 р. “Про перелік об'єктів права державної власності,

що не підлягають приватизації», від 14 вересня 2000 р., декретів Кабінету Міністрів України від 20 травня 1993 р. № 57-93 «Про приватизацію цілісних майнових комплексів державних підприємств та їхніх структурних підрозділів, зданих в оренду», від 26 грудня 1992 р. №15-92 «Про приватизацію земельних ділянок» та інших нормативно-правових актів, прийнятих відповідно до них.

Реструктуризація колгоспів рибної промисловості призвела до занепаду рибної галузі. Відсутність дієвого контролю з боку держави, щодо видобутку рибної сировини, катастрофічно зменшило її кількість. Поза сумнівом, вплинуло на ситуацію і браконьєрство - одна з головних проблем рибних запасів. Водночас велика кількість приватних підприємств, що займаються виловом, ігнорують лімітні обмеження встановлені законом України "Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів" від 8 липня 2011 року N 3677-VI та приховують фактичний видобуток.

Таким чином, система контролю виходу кількості риболовецьких суден, їх водотоннажність у співвідношенні до рибного потенціалу водоймища, потребує вдосконалення. Разом з тим, вважаємо за необхідним встановити обмеження щодо кількості одночасного виходу суден та їх тоннажності.

Рибним господарствам необхідно підвищити рибопродуктивність ставів, розробити і запровадити новітні ресурсозберігаючі технології, продовжити на новому рівні роботи з селекції у рибництві, забезпечити прискорене будівництво лиманних рибницьких господарств на мілководних ділянках водосховищ.

Разом з тим, вирішення проблеми зменшення продуктивності водоймищ країни можливе також наступними шляхами:

- мінімізація промислового виробництва (закриття або перенесення в інші області шкідливих підприємств); основними видами діяльності в приморських районах повинні стати рекреація та рибне господарство. Що стосується портово-транспортної інфраструктури, то необхідно посилити екологічний контроль за судноплавством та діяльністю портів, зменшити обсяг перевезення на судах небезпечних вантажів, добитися будівництва та модернізації очисних споруд у портах;

- скорочення безповоротного водоспоживання та збільшення річкового стоку, в тому числі за рахунок зниження водомісткості виробництв; істотне підвищення штрафів за скидання неочищених стоків промислових підприємств;

- корекція напрямків землеробства в прибережних регіонах, відмова від вирощування культур, які вимагають застосування хімічних добрив і пестицидів;

- значне розширення охоронюваних територій і акваторій для збереження гено- і екофонду;

- відновлення міграційних шляхів і нерестовищ риби;

- жорсткість законодавства щодо управління та охорони берегової зони;

- постійний моніторинг стану морського середовища прибережних районів і моря;

- припинення скидання в море, лимани і річки неочищених стічних вод, поділ побутових і промислових стоків, забезпечення останніх закритими циклами водообміну, каналізація зливових стоків і забезпечення їх очищення перед випуском у море, запобігання потрапляння в море і лимани неочищених дренажних вод.

В усьому світі рибальство завдяки особливостям виробничого процесу добування сировини є галуззю дотаційною. Нині в Україні державні дотації рибній промисловості ліквідовано. У такому випадку для забезпечення підприємств галузі оборотними коштами необхідно спростити механізм їх кредитування.

З огляду на зазначене, причинами спаду обсягів виробництва за роки існування незалежної України стали відсутність досконалої законодавчої бази; поповнення рибних запасів водоймищ; погіршення стану матеріально-технічної бази; складність залучення кредитів для покриття сезонних витрат; порушення паритету цін на матеріально-технічні ресурси і рибопродукцію; недосконалість з точки зору розвитку конкуренції, організаційна структура галузі.

Для виходу рибної промисловості з кризи необхідно здійснити реформування рибної галузі шляхом відновлення матеріально-технічної бази, розширення районів лову, встановлення рентабельності вилову виходячи з раціоналізаторського співвідношення водотоннажності риболовецьких суден з рибопродуктивністю водоймищ; удосконалення організації зв'язків між підприємствами всередині галузі; впровадження ресурсозберігаючих та кормозберігаючих технологій, примноження рибних запасів, відновлення державних дотацій галузі.

Література

1. Аграрне право України / В.З. Янчук, В.І. Андрійцев, С.Ф. Василюк та ін.; За ред. В.З. Янчука. – 2-е вид., ререроб. та допов. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 720 с.
2. Аграрне право України / За ред. академіка АПрН України, професора Янчука В.З. – К.: Юрінком, 1996. – 560 с.
3. Аграрне право України: Підручник / За ред. О.О. Погрібного. – К.: Істина, 2006. – 448 с.
4. Агропромисловий комплекс: правові питання / В.І. Семчик, П.Ф. Кулинич, О.О. Погрібний, В.О. Олійник; За ред. Ю.С. Шемшученка. – К.: Урожай, 1992. – 192 с.
5. Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: У двох томах: Том 1. Загальна частина / Ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). – К.: Видавництво „Юридична думка”, 2004. – 584 с.
6. Про приватизацію земельних ділянок: Декрет Кабінету Міністрів України від 26 грудня 1992 р. №15-92 // [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

7. Про приватизацію цілісних майнових комплексів державних підприємств та їхніх структурних підрозділів, зданих в оренду: Декрет Кабінету Міністрів України від 20 травня 1993 р. № 57-93 // [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

8. Про порядок спеціального використання водних живих ресурсів: Інструкція 25 лютого 2000 р. N 106/4327 // [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

9. Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів: Закон України від 8 липня 2011 р. N 3677-VI // [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

10. Про приватизацію державного майна: Закон України від 4 березня 1992 р. № 2163-XII // [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

11. Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію): Закон України (в редакції від 15 травня 1996 р.), від 6 березня 1992 р. № 2171-XII // [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

12. Про приватизаційні папери: Закон України від 19 червня 1992 р. № 2173-XII // [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

13. Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації: Закон України від 07.07.1999 № 847-XIV // [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

14. Про затвердження Тимчасового порядку ведення рибного господарства і здійснення рибальства: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 вересня 1996 р. N 1192 // [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

15. Про затвердження Порядку здійснення любительського і спортивного рибальства: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 липня 1998 р. N 1126 // [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

16. Словник аграрно-правових термінів і понять. Навчальне видання / Укладачі О.М.Браніцький, С.І.Марченко, В.В.Шуляк. – К.: НАУ. 2002. –71 с.

К вопросу содержания и правового регулирования рыбного хозяйства в Украине

Кидалов С.О.

Рассматриваются теоретико-правовые и законодательные принципы ведения рыбного хозяйства, их практические проблемы и направления совершенствования.

Ключевые слова: рыба, рыбное хозяйство, государственное управление.

To the question of maintenance and legal adjusting fish industry in Ukraine

Kidalov S.O.

Examined teoretiko-legal and legislative principles of conduct of fish industry, them practical problems and directions of perfection.

Keywords: fish, fish industry, state uprovlinnya.

УДК 630*68

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ КОЛИШНІХ КОЛГОСПНИХ ЛІСІВ

О. А. КОЗАЧУК,

аспірантка кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України,
м.Київ, Україна

Досліджено діяльність державної лісової охорони та лісової охорони комунальних лісогосподарських підприємств. Проаналізовано стан виконання законодавчих приписів державними органами лісового господарства. Обґрунтовується необхідність вдосконалення законодавства, яке регулює лісові відносини приватних та комунальних лісогосподарських підприємств.

Ключові слова: регулювання, лісоресурси, використання, відносини, власність, лісова охорона.

Постановка проблеми. Для збереження лісових ресурсів необхідно здійснити комплекс заходів по охороні і захисту від пошкодження, знищення та іншого впливу на їх захист від шкідників і хвороб. Для виконання даних функцій необхідно закріплення на законодавчому рівні повноваження посадових осіб не тільки державної лісової охорони, а й органів, які здійснюють лісову охорону на лісогосподарських підприємствах комунальної форми власності. Однак, Закон надає комунальним лісівникам найменший обсяг адміністративних повноважень. Зокрема, кодексом України про адміністративні правопорушення не передбачено право цих посадовців притягати лісопорушників до адміністративної відповідальності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сьогоднішній день, питання, щодо вирішення проблеми правового регулювання лісової охорони «аграрних» лісів стає дуже актуальним. Даним питанням переймаються як науковці-правники, законодавці так і керівники органів виконавчої влади у галузі лісового господарства, а також особи які безпосередньо здійснюють охорону лісів, які не перебувають у державній власності. Так, ведення лісового господарства агролісогосподарськими підприємствами здійснюється на основі Державної цільової програми «Ліси України» на 2010-2015 роки». Програма включає в себе комплекс необхідних заходів як лісогосподарських,

так і організаційно-правових, що забезпечували б сталий розвиток лісової галузі та відповідали Концепції реформування та розвитку лісового господарства та повністю відповідає потребам сьогодення.

Мета та завдання статті. Мета статті полягає у комплексному науковому аналізі теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо діяльності державної лісової охорони та лісової охорони комунальних лісгосподарських підприємств, а також визначення стану виконання законодавчих приписів державними органами лісового господарства. Зазначена мета зумовлена такими завданнями як: висвітлення проблеми правового регулювання лісової охорони «аграрних» лісів та необхідністю вдосконалення законодавства, яке регулює лісові відносини приватних та комунальних лісгосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Залежно від форми власності лісгосподарських підприємств, їх лісову охорону можна поділити на лісову охорону державних лісгосподарських підприємств та лісова охорона комунальних лісгосподарських підприємств.

Потрібно знати, що держлісоохорона - це не окремий державний орган чи підрозділ, а тільки визначений список посадових осіб лісового господарства, що входять до штату лісгосподарських підприємств, об'єднань, лісонасінневих інспекцій, обласних управлінь лісового та мисливського господарства та Державної агенції лісових ресурсів України. Перелік посад, що належать до державної лісової охорони наведений у додатку до Постанови Кабінету міністрів України від 16 вересня 2009 р. № 976 «Про затвердження Положення про державну лісову охорону» [5]. Усі посадовці державної лісової охорони, від майстра лісу (тобто - лісника) до голови Агентства, мають статус працівників правоохоронного органу. У Лісовому кодексі України, зокрема ст.92, визначено соціально-правові гарантії посадових осіб державної лісової охорони. Для реалізації поставлених перед держлісоохороною завдань статтею 91 Лісового кодексу України за ними закріплено відповідний перелік повноважень. Зокрема, посадовці обласних управлінь лісового та мисливського господарства та Державної агенції лісових ресурсів України, формально мають право здійснювати державний контроль за охороною, захистом, використанням та відтворенням лісів [4].

До державної охорони лісгосподарських підприємств входять лісгосподарські підприємства сфери управління державних органів (міністерств та відомств). А також посадові особи державних лісгосподарських підприємств і організацій, права та обов'язки яких регулюються законодавством України. Так, відповідно до ст. 241 та ст. 255 Кодексу України про адміністративні правопорушення дані посадові особи наділені повноваженням складати протоколи та виносити постанови у справах про адміністративні правопорушення у сфері охорони та захисту лісів [3].

До групи лісової охорони комунальних лісогосподарських підприємств належать лісогосподарські підприємства, засновниками яких є органи місцевого самоврядування (обласні та районні ради).

Умови віднесення лісів до комунальних визначені статтею 9 Лісового кодексу України. Так, законом передбачено, що в комунальній власності повинні перебувати ліси в межах населених пунктів, крім лісів, що перебувають у державній або приватній власності. Також у комунальній власності можуть перебувати й інші ліси, набуті або віднесені до об'єктів комунальної власності у встановленому законом порядку.

Право комунальної власності на ліси набувається при розмежуванні в установленому законом порядку земель державної і комунальної власності, а також шляхом передачі земельних ділянок з державної власності у комунальну та з інших підстав, не заборонених законом [6, С. 99].

Приблизно 10,8 млн. гектарів території України, або приблизно 18% країни, віднесено до лісового фонду. Україна має чотири основні географічні зони, кожна – зі своїми власними типами лісів і потребами ведення лісового господарства. Зокрема, у карпатському регіоні, де цінність і обсяги місцевих видів деревини є найбільшими, приблизно 37% землі покрито лісом. На відміну від цього, південні степи не мають природних лісів, але полезахисні лісосмуги і сільськогосподарські ліси допомагають зберігати вологу і продуктивність сільськогосподарських ґрунтів і захищають їх від ерозії.

Питання про «аграрні» ліси завжди пов'язується з комунальними лісогосподарськими підприємствами. Нині в Україні функціонує значна кількість лісогосподарських підприємств комунальної форми власності. Велика частина лісів, що перебувають у їхньому користуванні, були передані їм у ході аграрної реформи у спадок від реформування колгоспів. Їх ще називають «колгоспні» ліси, адже в Лісовому кодексі УРСР 1979 року, єдиний лісовий фонд поділявся на дві категорії: ліси, що перебувають у віданні державних органів та у віданні колгоспів.

Однак, Закон надає комунальним лісівникам найменший обсяг адміністративних повноважень. Зокрема, кодексом України про адміністративні правопорушення не передбачено право цих посадовців притягати лісопорушників до адміністративної відповідальності.

Крім того, підрозділи лісової охорони можуть створюватись власниками лісів – фізичними особами-підприємцями та юридичними особами приватної форми власності.

Водночас, приватні власники лісів також поки що не мають законодавчо закріплених важелів впливу щодо лісопорушників.

Варто зазначити, що лише незначна частина комунальних лісопідприємств встигла документально узаконити своє право на надані лісові землі, оформивши землевпорядну документацію з державними актами до набрання чинності нової редакції Земельного кодексу [1].

Найбільшим утримувачем лісів в державі є Державне агентство лісових ресурсів України, до сфери управління якого входить близько 300 державних лісгосподарських та лісомисливських підприємств, що використовують 7,4 лн. га лісів. Також Агентство скеровує діяльність 6 заповідників та 4 національних парків, різних наукових установ, організацій, лісонасінневої інспекції [6, С. 101].

Другим державним органом за площею лісів є Міністерство агропромислової політики та продовольства України. У сфері управління цього міністерства перебувають 35 лісгосподарських підприємств, що користуються лісами загальною площею близько 400 тис. га. Крім того, опосередковано, через обласні управління агропромислового розвитку, Міністерство здійснює координацію діяльності комунальних лісгосподарських підприємств, створених у більшості областей країни. Багато з них є агролісгоспами, оскільки утримує агролісомеліоративні насадження. Засновками цих підприємств є обласні та районні ради. Приблизна площа лісів, що ними використовується, становить 1,2 млн. га. Оскільки розмежування земель державної та комунальної власності не здійснено, комунальні лісгосподарські підприємства до цього часу продовжують користуватись лісами державної власності.

Третє місце належить Міністерству оборони України, якому підзвітні 9 лісгосподарських підприємств, що використовують близько 200 тис. га державних лісів [2, С. 304].

Висновки. Оцінка стану організації регулювання лісової охорони «аграрних» лісів на законодавчому рівні засвідчує про існуючі тут недоліки. Насамперед це стосується відсутності конкретних, нормативно-правових актів, які б регулювали саме лісову охорону комунальних і приватних підприємств лісового господарства. Відсутність у посадовців лісової охорони права притягнення лісопорушників до адміністративної відповідальності тягне за собою дискримінацію та обмеження дій при виконанні своїх службових обов'язків.

Нині домінуючими засадами використання лісоресурсного потенціалу в Україні залишаються матеріальні інтереси суб'єктів господарювання, які досить часто досягаються крізь призму погіршення екології, а також загострення соціальних проблем.

Таким чином, в результаті проведеного дослідження та аналізу проблеми удосконалення законодавства пропонується наступне:

- прийняти нормативно-правових акт на рівні Кабінету Міністрів України який би регулював діяльність недержавної лісової охорони з наданням певних прав та обов'язків;
- розширити повноваження підрозділів лісової охорони приватних та комунальних підприємств, в частині провадження по справах про адміністративні правопорушення, охороні громадського порядку і громадської безпеки з метою прискорення організації роботи та поліпшення ситуації в межах «аграрних» лісів.

Реалізація вищенаведених, на перший погляд не значних змін та проведення відповідних заходів забезпечить значною мірою можливість запровадження в лісовому господарстві засад сталого розвитку, які допоможуть належно вирішити проблеми правового регулювання «аграрних» лісів.

Література

1. Земельний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, N 3-4, ст.27.
2. Зінь Е.А. Регіональна економіка / Е.А Зінь - Київ: Вид-во Професіонал ВД, 2007. - 528с.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, № 51, ст.1122.
4. Лісовий кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, N 17, ст.99.
5. Постанова Кабінету міністрів України від 16 вересня 2009 р. N 976 «Про затвердження Положення про державну лісову охорону».
6. Щурик М.В. Еколого-економічні засади організації лісового сектора економіки в карпатському макрорегіоні / М.В. Щурик // Наково-інформаційний вісник Економіка. – 2011. – № 3. – С. 98–105.

Правовое положение бывших колхозных лесов

Козачук А.А.

Исследовано деятельность государственной лесной охраны коммунальных лесохозяйственных. Проанализировано состояние выполнения законодательных предписаний государственными органами лесного хозяйства. Обосновывается необходимость совершенствования законодательства, регулирующего лесные отношения частных и коммунальных лесохозяйственных предприятий.

Ключевые слова: *регулирование, лесоресурсы, использование, отношения, собственность, лесная охрана.*

Legal statute of the former of a collective farm forests

Kozachuk A.A.

Investigated the activities of the state forest protection communal forest. The state of implementation of legal regulations by state forestry agencies. The necessity to improve the legislation regulating forest relations of private and communal forest enterprises.

Keywords: *regulation, lisoeresursy, relationships, property, forest guards.*

УДК 349.42

**ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРВАРДНОЇ УГОДИ ТА ЇЇ ДОЦІЛЬНІСТЬ
ПРИ ЗДІЙСНЕННІ АГРАРНИХ ІНТЕРВЕНЦІЙ****С.О. КОСТЕНКО,**

аспірантка відділу проблем аграрного, земельного та екологічного права
Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, м. Київ, Україна

В статті зроблено огляд здійснення аграрних інтервенцій на умовах форварду та аргументовано висновок щодо відповідності умов форвардних договорів завданням аграрних інтервенцій.

Ключові слова: договір, форвард, аграрні інтервенції.

Законом України «Про підтримку сільського господарства України» [3] передбачено, що аграрні інтервенції здійснюються на умовах договорів спот та форварду. Як відомо, з аналізу закону, аграрні інтервенції поділяються на фінансові та товарні. Фінансові інтервенції здійснюються державою тоді, коли на ринку пропозиція відповідної агропродукції значно переважає над попитом, у зв'язку з чим відбувається різке падіння ціни, що може призвести до значних втрат і навіть до банкрутства багатьох сільськогосподарських товаровиробників. Товарні інтервенції здійснюються коли, навпаки, попит переважає над пропозицією, внаслідок чого ціни відповідної продукції дуже зростають, що унеможливує її доступність пересічним споживачам. І фінансові і товарні інтервенції об'єднує нагальність їх здійснення, при вказаних ситуаціях, оскільки будь-яке зволікання може призвести до непередбачуваних соціально-небезпечних наслідків. Тому постає питання відповідності форвардної угоди поставленим завданням аграрних інтервенцій.

Проблемам правової характеристики форвардних угод приділено чимало уваги в наукових доробках таких вчених як Берlach А. І., Савощенко А.С., Поліводський О. А., Щербина В. С., Ніколенко Ю. В. та багато інших. Проте, ще не було зроблено дослідження застосування форвардних угод у розрізі здійснення державою аграрних інтервенцій, що ще більше актуалізує дану тематику.

Метою статті є дослідження особливостей правового регулювання форвардних договорів в рамках інтервенційних правовідносин та з'ясування питання чи сприяє даний вид договорів виконанню завдань аграрних інтервенцій.

Так, форвардна угода щодо сільськогосподарської продукції – це взаємна передача прав і обов'язків на реальний товар, який вже є у наявності або буде вирощений з відстроченим терміном поставки. Продавець бере зобов'язання здійснити поставку закупленого товару у строк, обумовлений угодою, а покупець бере зобов'язання прийняти товар та здійснити оплату за цінами контракту у випадку, якщо відсутній повний розрахунок чи передплата при

укладенні угоди. Продавець форвардного контракту не може передати (продати) зобов'язання за цим контрактом іншим особам без згоди покупця форвардного контракту. Покупець форвардного контракту має право без погодження з іншою стороною контракту в будь-який момент до закінчення строку дії (ліквідації) форвардного контракту продати такий контракт будь-якій іншій особі, включаючи продавця такого форвардного контракту. В Типових правилах біржової торгівлі сільськогосподарською продукцією зазначається, що строк форвардної угоди може тривати від 30 до 360 днів (п.2 ст. 6) [2]. Саме дана особливість різниці у часі укладення угоди та поставкою товару покупцеві забезпечує можливість перепродажу контракту кілька разів, аж поки не буде вичерпано його термін дії. Такий контракт надає можливість продавцеві (товаровиробникові) отримати передоплату й використати її для виробництва продукції, а покупець убезпечує від ризику підвищення цін на момент виконання контракту.

Економічна сутність торгівлі із відстроченою поставкою полягає в тому, що за умов коливання цін і з огляду на непередбачуваність ситуації на ринку продавці мають можливість отримати комерційний прибуток від угоди, а покупці – максимальний спекулятивний прибуток. Однак при укладенні угоди з відстроченою поставкою все ж існує ціновий ризик, оскільки ціна на реалізований товар з поставкою у майбутньому може змінитися, що спричинить фінансові втрати одного з контрагентів. В ринкових умовах, у разі виникнення такої ситуації, втрати від зміни у ціні є однаковими як для продавця, так і для покупця. Однак в умовах формування ринкових відносин, які супроводжуються високим рівнем інфляції, фінансові втрати від зміни у цінах майже завжди має продавець. У цьому зв'язку товарні біржі передбачають у Правилах біржової торгівлі систему заходів по страхуванню від цінового ризику. При форвардних угодах існує також і ризик недопоставки товару в обумовлені строки. Такі ситуації можуть виникати у двох випадках. По-перше, це пов'язано із специфікою виробництва товару, і перш за все агропродукції. Поставки можуть бути менших обсягів, інших якісних параметрів або взагалі не здійснюватися, оскільки товар може бути не вироблений. По-друге, коли при укладенні форвардної угоди продавець початково не передбачає поставку товару. Мета такої угоди полягає у прагненні продавця одержати авансування, яке використовується як безкоштовний кредит з боку покупця. В умовах інфляційних процесів такі фінансові ризики для покупця можуть бути суттєвими. За оцінками експертів, на товарних біржах Росії в 1991 р. третину всіх біржових оборотів при угодах з відстроченою поставкою становили такі, які укладалися з боку продавців, свідомо передбачаючи їх невиконання [1].

Як правило, основою забезпечення форвардних операцій є застава. Це операція, згідно якої один контрагент виплачує іншому в момент укладення угоди суму, яка обумовлена договором між ними, у вигляді гарантії виконання своїх зобов'язань. Заставою може виступати не тільки грошовий внесок, а й сам

товар. Якщо платником застави є покупець, то операція буде із заставою на купівлю, а якщо продавець – із заставою на продаж. Остання в наш час особливо актуальна. Також для забезпечення надійності розрахунків продавець та покупець вносять гарантійний внесок, за форвардними угодами він не може бути нижчим, ніж 0,5 %, помножених на кількість місяців до виконання контракту. Застава покупця зараховується при здійсненні остаточних розрахунків за угодою. У випадку, коли угода не відбулася, застава покупцеві повертається. Однак вона може бути використана на покриття втрат однієї із сторін при невиконанні контракту або на покриття штрафів тощо.

Зрозумівши механізм форвардного біржового договору, виникає питання щодо доцільності його застосування при здійсненні державою аграрних інтервенцій. Адже головна особливість форвардної угоди полягає у тривалій різниці у часі укладення угоди та поставкою товару. Проте, у випадку коли внутрішні ціни на сільськогосподарську продукцію різко зростають або падають аграрний ринок потребує оперативного (негайного) вирішення даної проблеми. Використання спотових умов при здійсненні інтервенцій забезпечує таку оперативність, а форвард, у зв'язку з його виконанням через певний час (від 60 до 360 днів), не здатний забезпечити таку оперативність.

Саме тому застосування форвардних договорів при здійсненні державних аграрних інтервенцій не здатне забезпечити виконання чи не найголовнішого завдання останніх – оперативний вплив держави на різкі цінові коливання об'єктів державного цінового регулювання з метою стабілізації цін. Якщо навіть припустити, що внаслідок прогнозування можна передбачити певну цінову ситуацію на ринку, то потрібно відзначити, що знати достеменно яка буде ціна через такий великий строк, який необхідний при виконанні форвардного договору, практично не можливо, оскільки на неї може впливати ряд нецінових факторів. Також, в даному випадку передбачається, що в момент укладення такого договору ціна на сільськогосподарську продукцію перебуває між мінімальною та максимальною інтервенційною ціною і є допустимою нормою, оскільки дії держави зумовлені прогнозом на майбутнє різке підвищення або падіння ціни. А якщо ціна перебуває в межах норми, то втручання держави в саморегулівні процеси економіки вважаємо зайвим, тим більше в умовах ринкової економіки. Тому, для неухильного забезпечення покладених завдань на аграрні інтервенції – стабілізації аграрного ринку в чітко передбачених умовах, вважаємо необхідним виключити з норми закону посилення на те, що фінансові та товарні інтервенції можуть здійснюватися на умовах форварду, оскільки природа форварду суперечить логіці закону.

Проте форвард досить успішно можна використовувати з метою збільшення обсягів виробництва, і це дійсно є дієвим способом підтримки вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників, але таке сприяння не має жодного відношення до аграрних інтервенцій, тому і не має права називатися фінансовими інтервенціями і, тим більше не мають права використовуватися для цього кошти виділені для здійснення останніх. Теж саме стосується і

формування інтервенційного фонду, адже в законі передбачено, що він може формуватися за рахунок фінансових інтервенцій, заставних, форвардних і ф'ючерсних закупівель.

Відтак, знову таки, така закупівля Аграрним фондом на умовах форварду, не може називатись фінансовою інтервенцією, хоча й за всіма формальними ознаками вона (закупівля) відповідає цій назві, але головною відмежовуючою ознакою даних понять є ціль здійснення відповідних закупівель: в одному випадку – це стабілізація аграрного ринку, в другому – це наповнення інтервенційного фонду.

З огляду на все вище сказане, можна зробити висновки, що не варто ототожнювати два різні поняття – формування інтервенційного фонду та здійснення фінансових інтервенцій, оскільки тоді хибно сприймається суть аграрних інтервенцій, що в кінцевому результаті призводить до неправильного використання даного механізму державою та недосягнення очікуваних результатів. Тому пропонуємо внести зміни до чинного законодавства з метою розмежування вказаних понять, а також виключити з норми закону можливість здійснення аграрних інтервенцій на умовах форварду.

Література

1. Берlach А. І. та ін. Організаційно-правові основи біржової діяльності: Навч. посібник/А. І. Берlach, Н. А. Берlach, Ю. В. Ілларіонов. – К.: Фенікс, 2000. // [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://economuch.com/page/fond1/ist/ist-10-idz-ax247-nf-32.html>
2. Наказ Мінсільгосппроду України «Про затвердження Типових правил біржової торгівлі сільськогосподарською продукцією» від 03 квітня 1996 р. № 103/44/62 // [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0184-96>
3. Закон України «Про підтримку сільського господарства України» від 24 червня 2004 р. № 1877-IV // Відомості Верховної Ради України, 2004, № 49, ст.527

Правовые особенности форвардных сделок и их целесообразность при осуществлении аграрных интервенций

Костенко С. О.

В статье освещён краткий обзор осуществления аграрных интервенций на условиях форварда и сделан вывод по поводу соответствия условий форвардных договоров заданием аграрных интервенций.

Ключевые слова: договор, форвард, аграрные интервенции.

Legal peculiarities of forward contracts and their practicability in carrying out agricultural interventions

Kostenko S. O.

The article contains a brief overview of agricultural interventions in the forward conditions. A conclusion about the [accordance](#) of the forward contract [provisions](#) to the aims of agricultural interventions is made.

Keywords: contract, forward, agricultural intervention.

УДК 342.951:632.95

НЕОБХІДНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ ПЕСТИЦИДІВ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ

К.М. КРАВЦОВА,

асистент кафедри публічно-правових дисциплін
Білоцерківського національного аграрного університету,
м. Біла Церква, Україна

В статті розкрито мету адміністративно-правового регулювання обігу пестицидів в сільському господарстві України, його завдання та функції. Автор доводить необхідність встановлення режиму безпечного обігу пестицидів у сільському господарстві України як одного з видів спеціальних адміністративно-правових режимів.

Ключові слова: *мета адміністративно-правового регулювання обігу пестицидів в сільському господарстві, завдання адміністративно-правового регулювання обігу пестицидів в сільському господарстві; функції адміністративно-правового регулювання обігу пестицидів в сільському господарстві; режим безпечного обігу пестицидів у сільському господарстві України, адміністративно-правовий режим.*

В статті розкрито необхідність, завдання адміністративно-правового регулювання обігу пестицидів в сільському господарстві України, Автор доводить необхідність встановлення режиму безпечного обігу пестицидів у сільському господарстві України як одного з видів спеціальних адміністративно-правових режимів.

Проблему встановлення мети, завдань та функцій адміністративно-правового регулювання досліджували такі науковці: В.Б. Авер'янов, О.Ф. Андрійко, Г.В. Атаманчук, Д.М. Бахрах, Ю.П. Битяк, В.В. Галунько, І.П. Голосніченко, Г.Г. Забарвний, Р. А. Калюжний, Л.В. Коваль, В. К. Колпаков, В.В. Конопльов, Ю. А. Тихомиров, В.К. Шкарупа та ін. Однак, слід відмітити, що на сьогодні залишаються майже не дослідженими питання щодо адміністративно-правового регулювання обігу пестицидів у сільському господарстві України, особливо – з урахуванням специфіки об'єкта регулювання. Тому науковий аналіз цих питань є, безперечно, актуальним.

Метою адміністративно-правового регулювання обігу пестицидів у сільському господарстві України є встановлення режиму безпечного обігу

пестицидів, тобто відсутності ризику їх застосування, що пов'язане із можливістю завдання шкоди навколишньому природному середовищу, здоров'ю людей і тварин, рослин, продукції сільського, лісового, водного господарства.

Д.М. Бахрах під правовим режимом пропонує розуміти систему норм, яка регулює діяльність, відносини між людьми з приводу певних об'єктів. Він розглядає правовий режим як комплекс суспільних відносин певного виду діяльності, що закріплений юридичними нормами та забезпечений сукупністю юридично-організаційних засобів. Наявність правового режиму, на думку Д.М. Бахраха, обумовлена специфічністю суспільних відносин, а також використанням особливих форм та методів діяльності, що відображаються в системі прав та обов'язків суб'єктів [2, с. 201].

Отже, під режимом безпечного обігу пестицидів у сільському господарстві України слід розуміти комплекс адміністративно-правових засобів, яким забезпечується порядок дій щодо поводження з пестицидами.

Мета адміністративно-правового регулювання обігу пестицидів у сільському господарстві України конкретизується та знаходить розвиток у його завданнях. На мою думку, такими завданнями є: створення ефективної системи органів державної влади, які здійснюють контроль на всіх стадіях обігу пестицидів; розроблення та удосконалення стандартів екологічної безпеки обігу пестицидів; постійний моніторинг ринку пестицидів в Україні; надання об'єктивної інформації громадянам в сфері обігу пестицидів; підвищення ролі соціальної відповідальності виробників сільськогосподарської продукції, які застосовують пестициди.

В юридичній літературі обговорюються різні підходи з приводу класифікації функцій адміністративно-правового регулювання. Не вдаючись в наукову полеміку з приводу цього питання, зазначу, що можна буде використати поділ функцій на загальні, спеціальні та допоміжні [9, с. 116].

До функцій адміністративно-правового регулювання обігу пестицидів у сільському господарстві України можна віднести такі: планування; прогнозування; організаційну; контрольну; правового забезпечення; координаційну; комунікативну; моніторингу (спостереження); обліку; інформаційно-аналітичну. Розглянемо їх детально.

Функція планування передбачає встановлення певних напрямків практичної діяльності уповноважених суб'єктів у сфері обігу пестицидів у сільському господарстві України. Наприклад, відповідно до Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 роки однією з цілей поліпшення екологічної ситуації та підвищення рівня екологічної безпеки у сфері обігу пестицидів, заплановані такі заходи: забезпечення екологічно збирання, перевезення, зберігання, оброблення та знешкодження не придатних до використання пестицидів тари від них; розроблення та здійснення заходів заміни особливо небезпечних хімічних

речовин, що утворюються і використовуються в процесі виробничої діяльності в основних секторах економіки, на екологічно безпечні, забезпечення їх безпечного вилучення заміни), транспортування та зберігання [10].

Прогностична функція адміністративно-правового регулювання у сфері обігу пестицидів у сільському господарстві України полягає у передбаченні уповноваженими особами певного перебігу майбутніх подій. Наприклад, виявлення негативних наслідків щодо здоров'я людини певних видів пестицидів прогнозовано призведе до їх заборони, а в подальшому може привести і щодо здороження сільськогосподарської продукції. Такому розвитку подій можна запобігти, наприклад застосовуючи механізм дотацій сільського господарства.

Організаційна функція передбачає такий розподіл обов'язків між виконавцями, який би забезпечив ефективну реалізацію компетенцій як однієї особи так і в цілому органу виконавчої влади. Наприклад, Міністерство екології та природних ресурсів України з метою організації своєї діяльності: організовує планово-фінансову роботу в апараті, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери його управління, здійснює контроль за використанням фінансових і матеріальних ресурсів, забезпечує організацію та вдосконалення бухгалтерського обліку; забезпечує міжнародне співробітництво у межах своїх повноважень, вивчення, узагальнення і поширення міжнародного досвіду, організацію виконання зобов'язань України відповідно до міжнародних угод з питань, що належать до його компетенції [11].

Функція правового забезпечення передбачає прийняття уповноваженими органами підзаконних нормативно-правових актів у сфері обігу пестицидів, що має здійснюватися з метою упорядкування адміністративно правових відносин. Зокрема, Міністерство екології та природних ресурсів України у сфері контролю за дотриманням природоохоронного законодавства забезпечує нормативно-правове регулювання з питань щодо: – організації та проведення перевірок суб'єктів господарювання, органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади щодо дотримання вимог природоохоронного законодавства та законодавства з питань екологічної безпеки; – взаємодії Державної екологічної інспекції України з іншими органами державного контролю [11].

Функція координації повинна сприяти налагодженню взаємодії між самими органами державної влади уповноваженими у сфері обігу пестицидів, а також між ними та фізичними і юридичними особами, міжнародними урядовими та неурядовими організаціями. Зокрема, Міністерство екології та природних ресурсів України, у процесі виконання покладених на нього завдань, взаємодіє в установленому порядку з іншими органами виконавчої влади, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, з органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, підприємствами, установами, організаціями, всеукраїнськими об'єднаннями профспілок і

всеукраїнськими об'єднаннями організацій роботодавців Мінприроди України. У разі потреби - видає разом з іншими органами виконавчої влади спільні акти [11]. Також, координацію діяльності суб'єктів системи моніторингу, розгляду поточних питань, пов'язаних з проведенням моніторингу довкілля, здійснює міжвідомча комісія з питань моніторингу довкілля із секціями за відповідними напрямками, склад та положення про яку затверджуються Кабінетом Міністрів України [12].

Комунікативна функція на сьогодні є однією з провідних в адміністративно-правовому регулюванні. Однак, при всьому, акцентуючи увагу на належній її реалізації органами виконавчої влади, слід констатувати відсутність достатнього «діалогу» між «владою» та приватними особами у сфері обігу пестицидів. Наприклад, Постановою Кабінету Міністрів України від 1 червня 2011 року № 705 затверджено перелік платних адміністративних послуг, які надаються Міністерством екології та природних ресурсів [14].

Функція контролю у сфері обігу пестицидів полягає у здійсненні державного нагляду та державного контролю, а також притягненні до відповідальності осіб винних у порушенні законодавства про пестициди. Функція обліку передбачає збирання, зберігання обробку аналіз та відомостей у сфері обігу пестицидів. Відповідно до статті 14 Закону України «Про пестициди та агрохімікати» порядок державного обліку наявності та використання пестицидів і агрохімікатів, обсяги інформації та органи, яким така інформація подається, визначаються Кабінетом Міністрів України [16].

Інформаційно-аналітична функція передбачає надання уповноваженими органами у сфері обігу пестицидів інформаційних послуг. Ці органи зобов'язані діяти в межах Законів України «Про звернення громадян», «Про доступ до публічної інформації». Міністерство екології та природних ресурсів України забезпечує інформування громадськості про формування та реалізацію державної політики у відповідній сфері; інформує та надає роз'яснення щодо здійснення державної політики у відповідній сфері, сприяє розвитку екологічної освіти та екологічному вихованню населення; організовує прийом громадян, забезпечує розгляд звернень громадян, запитів та звернень народних депутатів України [11]. В розвиток цього положення закону Міністерство екології та природних ресурсів України затвердило Порядок розгляду запитів на публічну інформацію, що надійшли до Мінприроди від 3 лютого 2012 року № 42 [17].

Враховуючи зазначене вище, слід зазначити, що всі функції взаємодіють між собою та взаємопов'язані, оскільки складають єдину систему та є її елементами. Враховуючи специфіку об'єкту адміністративно-правового регулювання функції проявляють зовнішні властивості уповноважених суб'єктів у сфері обігу пестицидів, визначають їх регулюючий вплив. Крім того, дослідження функцій адміністративно-правового регулювання обігу пестицидів у сільському господарстві України повинно орієнтуватися на оптимізацію взаємодії між керуючими суб'єктами та приватними особами.

Література

1. Пирожкова Ю.В. Адміністративно-правове регулювання у сфері автомобілебудування в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Юлія Володимирівна Пирожкова. – Ірпінь, 2007. – 20 [11] с.
2. Бахрах Д. Н. Административное право : учебник [для вузов] / Д.Н.Бахрах. – М. : Изд-во БЕК, 1999. – 368 с.
3. Административное право Украины: Учебник для студ. вузов юрид. спец. / Ю.П. Битяк. – Х.: Право, 2003. – 576 с.
4. Затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України «Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 роки» від 25 травня 2011 року № 577-р // Урядовий кур'єр. – 2011. – 27 липня. – № 135.
5. Затверджено Указом Президента України «Положення про Міністерство екології та природних ресурсів України» від 13 квітня 2011 року № 452/2011 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 44. – Ст. 129.– Стаття 2949.
6. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України «Положення про державну систему моніторингу довкілля» від 30 березня 1998 року № 391 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 13. – Ст. 91.
7. Майданник О. Парламентський контроль за функціонуванням виконавчої влади в Україні: питання теорії / О. Майданник // Право України.– 2010. – № 5. – С. 102-108.
8. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України «Перелік платних адміністративних послуг, які надаються Міністерством екології та природних ресурсів» від 1 червня 2011 року № 705 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 51. – Ст. 108.

Необходимость административно-правового регулирования обращения пестицидов в сельском хозяйстве Украины

Кравцова К.М.

В статье раскрыта цель административно-правового регулирования обращения пестицидов в сельском хозяйстве Украины, его задания и функции. Автор доводит необходимость установления режима безопасного обращения пестицидов в сельском хозяйстве Украины как одного из видов специальных административно-правовых режимов.

Ключевые слова: *цель административно-правового регулирования обращения пестицидов в сельском хозяйстве, задание административно-правового регулирования обращению пестицидов в сельском хозяйстве; функции административно-правового регулирования обращения пестицидов в*

сельском хозяйстве; режим безопасного обращения пестицидов в сельском хозяйстве Украины, административно-правовой.

A necessity of the administrative-legal adjusting of turnover of pesticides is for agriculture of Ukraine

Kravtsova K.M.

In the article the aim of the administrative-legal adjusting of turnover of pesticides is exposed in agriculture of Ukraine, his task and function. An author leads to the necessity of establishment of the mode of safe turnover of pesticides for agriculture of Ukraine as one of types of the dedicated administrative-legal modes.

Keywords: *aim of the administrative-legal adjusting of turnover of pesticides in agriculture, task of the адміністративно-правового adjusting to turnover of pesticides in agriculture; functions of the адміністративно-правового adjusting of turnover of pesticides are in agriculture; mode of safe turnover of pesticides in agriculture of Ukraine, administrative-legal.*

УДК 349.6:631

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ

Ю.А. КРАСНОВА,

кандидат юридичних наук, ст. викладач кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В.З. Янчука
Національного університету біоресурсів і природокористування
України, м. Київ, Україна

Стаття присвячена дослідженню поняття екологічної безпеки сільського господарства, визначенню основних джерел впливу такої діяльності на природне довкілля, а так само основних правових засобів забезпечення такої безпеки.

Ключові слова: *екологічна безпека, сільське господарство, правові засоби забезпечення екологічної безпеки.*

Сільське господарство – галузь матеріального виробництва, що займається вирощуванням сільськогосподарських культур та розведенням сільськогосподарських тварин для забезпечення населення продуктами харчування, а промисловості - сировиною. Воно включає дві взаємопов'язані великі галузі – рослинництво (його ще називають землеробством) і тваринництво, які поділяються на менші галузі, підгалузі та виробництва.

У своїй діяльності сільське господарство значною мірою використовує об'єкти навколишнього природного середовища, зокрема: землі, надра, води,

ліси, атмосферне повітря з метою розміщення об'єктів інфраструктури сільського господарства, вирощування сільськогосподарських культур, випасання худоби тощо, що досить часто призводить до їх забруднення та виснаження.

Слід відзначити, що попри наявність значної кількості нормативно-правових актів, які регулюють питання охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки, а також наукових досліджень їх окремих аспектів, нажалі ані нормативного акту, який визначав би основні вимоги щодо забезпечення екологічної безпеки у сільському господарстві, ані комплексного наукового дослідження питань правового забезпечення екологічної безпеки у сільському господарстві на вітчизняному рівні ще не було проведено.

Науково-теоретичною основою зазначеного дослідження стали загальні праці учених-правознавців екологічного та аграрного права, зокрема, роботи: В.І. Андрейцева, Л.О. Бондаря, В.П. Горбуліна, О.В. Гафурової, В.М. Єрмоленка, Х.І. Ісакова, А.Б. Качинського, Т.Г. Ковальчук, М.В. Красової, В.В. Курзової, В.І. Курила, В.Л. Мунтяна, О.О. Погрібного, А.П. Романовича, К.Б. Сакаджи, Ш.Х. Файзієва, М.О. Фролова, О.М. Царенка та інших.

Метою та завданням даного дослідження є аналіз нормативно-правових актів з метою визначення основних засад забезпечення екологічної безпеки у сільському господарстві України. Основне завдання полягає у визначенні поняття екологічної безпеки у сільському господарстві, визначенні основних правових засобів забезпечення екологічної безпеки у досліджуваній сфері, а також внесення пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства з даного питання.

Перед тим, як визначитися з поняттям “забезпечення екологічної безпеки у сільському господарстві”, слід відзначити, що в основу визначення поняття “забезпечення екологічної безпеки” нами береться науковий підхід про самостійність відносин, що його формують в рамках екологічного права як галузі права (поряд з природоресурсними та природоохоронними відносинами) та являють собою врегульовані нормами права суспільні відносини, в межах яких за допомогою системи правових норм створюються умови для реалізації суб'єктивного права громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля та захист його в разі порушення, а також здійснюється екологічно небезпечна діяльність, що може порушувати таке право, і вживаються заходи щодо: запобігання погіршенню екологічної обстановки, виникненню екологічної безпеки насамперед для людини, а також у разі виникнення такої небезпеки – здійснюється система заходів щодо ліквідації небезпечних наслідків, визначення режиму використання екологічно небезпечних територій і об'єктів, встановлення особливого статусу осіб, які постраждали від негативних наслідків природної стихії чи техногенного впливу, та забезпечується

безпечний для існування населення стан довкілля на місцевому, регіональному, національному і транснаціональному рівнях [1, С. 22].

Говорячи про інститут забезпечення екологічної безпеки в сільському господарстві як про складний правовий інститут, варто звернути увагу на його будову. Аналіз законодавства показує, що правова охорона довкілля та життя і здоров'я людей здійснюється у двох напрямках: через встановлення правових приписів щодо охорони окремих видів природних ресурсів, які використовуються в сільському господарстві та через правове регулювання самої сільськогосподарської діяльності. Таким чином екологізація в праві позначається на екологізації самої сільськогосподарської діяльності.

Перший напрям правового регулювання виявляється в таких правових інститутах: охорони земель сільськогосподарського призначення, охорони водних об'єктів, що використовуються в сільському господарстві, охорони сільськогосподарських лісів, охорони надр під час здійснення сільськогосподарської діяльності, охорони диких тварин і рослин тощо. Цей напрям регулюється природоресурсним та природоохоронним законодавством і не є об'єктом нашого дослідження. Другий напрям правового регулювання знаходить свій вияв у таких правових інститутах, як застосування пестицидів і агрохімікатів у сільському господарстві, меліорації земель, поводження з відходами сільського господарства, застосування біотехнологій в сільському господарстві, використанні сільськогосподарської техніки тощо [О.О. Погрібний].

Аналізуючи положення Основних напрямів державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки, затверджених постановою Верховної Ради України від 5 березня 1998 року № 188/98, Національної доповіді про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2010 році [2, С. 168-177], Концепції збалансованого розвитку агроєкосистем в Україні на період до 2025 року, затвердженої наказом Міністерства аграрної політики України від 20 серпня 2003 року та інших нормативно-правових актів, можна прийти до висновку, що основними видами впливу сільського господарства на довкілля є: 1) внесення мінеральних і органічних добрив на оброблювані землі та під багаторічні насадження; 2) використання пестицидів; 3) збільшення неякісної продукції тваринництва і рослинництва.

У зв'язку з цим, можна прийти до висновку, що основними видами екологічного ризику у сільському господарстві є: 1) ризик понадлімітного забруднення навколишнього природного середовища небезпечними хімічними речовинами, такими як пестициди та агрохімікати, мінеральні добрива та 2) ризик розповсюдження неякісної та небезпечної сільськогосподарської продукції.

В той-же час, необхідно зазначити, що це не єдині можливі екологічні ризики, які трапляються у сільському господарстві. До них можна також

віднести ризики забруднення довкілля шкідливими відходами, викидами і скидами тваринницьких комплексів; ризики, пов'язані з використанням сільськогосподарської техніки, тощо.

Оскільки сфера екологічних ризиків у сільському господарстві досить розгалужена, розглянемо лише окремі їх аспекти.

1) ризик понадлімітного забруднення навколишнього природного середовища небезпечними хімічними речовинами, такими як пестициди та агрохімікати, мінеральні добрива.

В юридичній літературі такий ризик ще називають хімізацією сільського господарства [3, С. 413-414, 426-430]. Хімізація сільського господарства є чи не найбільшою його екологічною проблемою. І це не випадково, адже саме застосування хімічних засобів у сільському господарстві заподіює велику шкоду довкіллю під час ведення сільського господарства. Саме хімізація створює загрозу для здоров'я людини. Хімізацією сільського господарства визначається застосування хімічних препаратів у сільському господарстві. Існує 2 напрями такого застосування: а) для нищення тварин, бур'янів і мікроорганізмів, що є шкідниками сільського господарства і б) для здійснення хімічної меліорації земель, тобто для удобрення ґрунтів. Правовий інститут хімізації сільського господарства є складовою більшого правового інституту захисту рослин, а в частині правового регулювання хімічної меліорації ґрунтів є складовою правового інституту меліорації земель. Важливими нормативними актами, які регулюють хімізацію сільського господарства, є закони України від 14 жовтня 1998 року "Про захист рослин", від 30 червня 1993 року "Про карантин рослин" (в редакції Закону від 3 квітня 2003 року), особливе значення щодо цього має Закон України від 2 березня 1995 року "Про пестициди і агрохімікати".

Згідно із Законом України "Про захист рослин", передбачається захист сільськогосподарських рослин від шкідників, бур'янів і хвороб (зокрема зумовлених наслідками хімічної меліорації). Сам по собі правовий інститут захисту рослин має більш аграрне, ніж екологічне, значення, тому він докладніше розглядається у відповідному розділі цього підручника. У межах правового регулювання охорони довкілля в сільському господарстві нас більше цікавить інститут хімізації сільського господарства як складова частина інституту захисту рослин, тобто власне законодавство про застосування пестицидів та агрохімікатів. Засоби хімізації сільського господарства мають багато різних назв: пестициди, інсектициди, гербіциди, фунгіциди, інсектоакарициди, десиканти, регулятори росту рослин, родентициди тощо. Але важливо знати, що з точки зору аграрного права всі засоби хімізації сільського господарства, незалежно від назви, поділяються на 2 групи: пестициди і агрохімікати, де пестициди – це всі ті хімікати, що застосовуються для знищення шкідників, а агрохімікати – добрива, що використовуються для хімічної меліорації ґрунтів.

За даними Міністерства екології та природних ресурсів України, на початок 2010 року кількість непридатних і заборонених для використання пестицидів та агрохімікатів на території України становила 21,1 тис. т. Ці небезпечні відходи розміщено більше, ніж на 3 тис. складів [2, С. 137].

Непридатні пестициди накопичували на різних складах і звалищах по всій території України ще за радянських часів. Потрапляння в навколишнє середовище цих токсичних речовин становить підвищену небезпеку для довкілля та людей через загрозу проникнення у підземні води, забруднення питної води, сировини тваринного і рослинного походження, продуктів харчування та виникнення пожеж.

У зв'язку з визнанням діяльності, пов'язаної з поводженням із пестицидами та агрохімікатами небезпечною, вітчизняним законодавством встановлюються вимоги щодо їх гігієнічної регламентації та державної реєстрації (Положення про гігієнічну регламентацію та державну реєстрацію небезпечних чинників, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 13 червня 1995 року № 420, ст. 4 Закону України “Про пестициди і агрохімікати”, Порядок проведення державних випробувань, державної реєстрації та перереєстрації, видання переліків пестицидів і агрохімікатів, дозволених до використання в Україні, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 4 березня 1996 року № 295); розробки нормативів екологічної безпеки хімічних речовин: гранично допустимих концентрацій, мінімально допустимих рівнів, орієнтовно допустимих рівнів; ліцензуванню (згідно з п. 11 ст. 9 Закону України від 1 червня 2000 року “Про ліцензування певних видів господарської діяльності”, Порядок одержання допуску (посвідчення) на право роботи, пов'язаної із транспортуванням, зберіганням, застосуванням та торгівлею пестицидами і агрохімікатами, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 18 вересня 1995 року № 746); проведення санітарно-епідеміологічної, екологічної та біологічно-господарської експертиз; екологічному страхуванню (в порядку, визначеному Законом України від 7 березня 1996 року “Про страхування” (в редакції Закону від 4 жовтня 2001 року)); агрохімічній паспортизації (згідно з Указом Президента України від 2 грудня 1995 року № 1118/95 “Про суцільну агрохімічну паспортизацію земель сільськогосподарського призначення”); державному обліку (згідно з вимогами Порядку державного обліку наявності та використання пестицидів і агрохімікатів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 2 листопада 1995 року № 881) тощо.

Відповідно до Національної доповіді про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2010 році для санітарно-епідеміологічних станцій, науково-дослідних установ Міністерства охорони здоров'я України, ветеринарних, агрохімічних, контрольно-токсикологічних лабораторій Міністерства аграрної політики та продовольства України, які здійснюють державний контроль за застосуванням пестицидів і агрохімікатів, затверджено

та підготовлено до видання понад 70 Методичних вказівок щодо визначення мікрокількостей пестицидів у продуктах харчування, кормах та навколишньому середовищі. Протягом 2010 року було зареєстровано 888 пестицидів і агрохімікатів, на які оформлено та видано посвідчення про державну реєстрацію препаратів (у 2009 – 656). Укладено 927 договорів на проведення наукової експертизи матеріалів щодо можливості державної реєстрації пестицидів та агрохімікатів в Україні (порівняння: у 2009 – 805, у 2008 – 588, у 2007 – 435).

2) ризик розповсюдження неякісної та небезпечної сільськогосподарської продукції.

Основними проблемами у галузі сільського господарства, з якими пов'язується виникнення такого екологічного ризику можна назвати: загальне скорочення обсягів вирощування та виробництва продукції рослинництва та тваринництва; імпорт в Україну дешевих продуктів харчування тваринного походження низької якості, що робить неконкурентоспроможною на внутрішньому ринку українську продукцію; надмірне використання антибіотиків та нітратів при вирощуванні та реалізації об'єктів тваринництва і рослинництва; застосування генно-модифікованих організмів у сільському господарстві тощо.

Нормативно-правове регулювання забезпечення екологічної безпеки по даному напрямку здійснюється відповідно до Законів України "Про безпечність та якість харчових продуктів", "Про ветеринарну медицину" та "Про Загальнодержавну цільову економічну програму проведення моніторингу залишків ветеринарних препаратів та забруднюючих речовин у живих тваринах, продуктах тваринного походження і кормах, а також у харчових продуктах, підконтрольних ветеринарній службі, на 2010-2015 роки" від 4 червня 2009 року, а також Наказу Державного департаменту ветеринарної медицини Міністерства аграрної політики України від 7 червня 2002 року № 28 "Про затвердження Правил передзабійного ветеринарного огляду тварин і ветеринарно-санітарної експертизи м'яса та м'ясних продуктів" та інші.

Так, наприклад, згідно зі ст. 1 "Про якість та безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини" якість харчового продукту - ступінь досконалості властивостей та характерних рис харчового продукту, які здатні задовольнити потреби (вимоги) та побажання тих, хто споживає або використовує цей харчовий продукт. Безпечність харчового продукту визначається як стан харчового продукту, що є результатом діяльності виробництва й обігу, яка здійснюється з дотриманням вимог, встановлених санітарними заходами і/або технічними регламентами, та забезпечує впевненість у тому, що харчовий "продукт не завдає шкоди здоров'ю людини (споживача), якщо він спожитий за призначенням.

Відповідно до ст. 3 цього Закону України, держава забезпечує безпечність і якість харчових продуктів з метою захисту життя і здоров'я населення від шкідливих факторів, які можуть бути присутніми у харчових продуктах,

шляхом: встановлення обов'язкових параметрів безпечності для харчових продуктів; встановлення мінімальних специфікацій якості харчових продуктів у технічних регламентах; встановлення санітарних заходів і ветеринарно-санітарних вимог для потужностей (об'єктів) та осіб, які зайняті у процесі виробництва, продажу (постачання), зберігання (експонування) харчових продуктів; забезпечення безпечності нових харчових продуктів для споживання людьми до початку їх обігу в Україні; встановлення стандартів для харчових продуктів з метою їх ідентифікації; забезпечення наявності у харчових продуктах для спеціального дієтичного споживання, функціональних харчових продуктах і дієтичних добавках заявлених особливих характеристик та їх безпечності для споживання людьми, зокрема особами, які мають особливі дієтичні потреби; інформування та підвищення обізнаності виробників, продавців (постачальників) і споживачів стосовно безпечності харчових продуктів та належної виробничої практики; встановлення вимог щодо знань і вмінь відповідального персоналу виробників, продавців (постачальників); встановлення вимог щодо стану здоров'я відповідального персоналу виробників, продавців (постачальників); участі в роботі відповідних міжнародних організацій, які встановлюють санітарні заходи та стандарти харчових продуктів на регіональному і світовому рівнях; здійснення державного контролю на потужностях (об'єктах), де виробляються та переробляються продукти, що становлять значний ризик для здоров'я та життя людей; здійснення державного нагляду з метою перевірки виконання виробниками та продавцями (постачальниками) об'єктів санітарних заходів вимог цього закону; виявлення порушень даного закону та здійснення необхідних заходів щодо притягнення до відповідальності осіб, які не виконують положень Закону України.

За законом, харчові продукти, вироблені в Україні, повинні бути безпечними, придатними для споживання, правильно маркованими та відповідати санітарним заходам і технічним регламентам. Для забезпечення безпечності харчових продуктів, вироблених в Україні, забороняється: використання харчових добавок, які не зареєстровані для використання в Україні; використання ароматизаторів і допоміжних матеріалів для переробки, які не зареєстровані для використання в Україні; використання дієтичних добавок, які не зареєстровані для використання в Україні; використання допоміжних засобів і матеріалів для виробництва та обігу, які не дозволені для прямого контакту з харчовими продуктами; використання допоміжних засобів і матеріалів для виробництва та обігу, які за своєю природою та складом можуть передавати забруднювальні речовини харчовим продуктам; використання харчових продуктів як інгредієнтів для виробництва, враховуючи сільськогосподарську продукцію, якщо вони містять небезпечні фактори на рівнях, що перевищують обов'язкові параметри безпечності.

З метою забезпечення якості та безпечності сільськогосподарської продукції закон встановлює певні вимоги щодо виробництва та обігу харчових продуктів.

Забороняється введення в обіг харчових продуктів спеціального дієтичного використання, функціональних продуктів та дієтичних добавок, які не пройшли державної санітарно-епідеміологічної експертизи та державної реєстрації. Забороняється забій тварин, які не супроводжуються ветеринарним документом, що засвідчує здоров'я тварин, які направляються на забій, та ветеринарно-санітарний стан потужності (об'єкта) походження таких тварин. Забороняється здійснювати забій парнокопитних та інших копитних, а також забій свійської птиці та кролів в обсягах, що перевищують 5 голів на день, не на бойні, що має експлуатаційний дозвіл і зареєстрована ветеринарною службою. Забороняється реалізація та обіг необробленого молока та сиру домашнього виробництва, а також туш або частин туш парнокопитних та інших копитних подвірного забою на агропродовольчих ринках. Цілі туші свійської птиці, кроликів та малих диких тварин, риба, мед, яйця і рослинні продукти можуть продаватись на агропродовольчих ринках за умови їх перевірки на придатність для споживання людиною перед їх продажем. Власник таких туш зобов'язаний надати їх для дослідження у державну лабораторію ветеринарно-санітарної експертизи на агропродовольчому ринку. Ця лабораторія проводить дослідження зазначених харчових продуктів щодо їх придатності для споживання людиною згідно з відповідними правилами.

Забороняється: обіг харчових продуктів на потужностях (об'єктах), що не відповідають вимогам санітарних заходів; продаж харчових продуктів домашнього виготовлення; обіг необроблених харчових продуктів тваринного походження, в тому числі туш тварин, на яких безпосередньо та/або на упаковці відсутня позначка придатності (маркування у формі позначки придатності) за відсутності відповідних ветеринарних документів.

Значний обсяг нормативно-правової бази регулює й питання щодо поводження з генно-модифікованими організмами.

Такими нормативно-правовими актами є Закони України "Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення" від 24 лютого 1994 року, «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» від 31 травня 2007 року, постанови Кабінету Міністрів України "Про затвердження Тимчасових критеріїв безпеки поводження з генетично модифікованими організмами та провадження генетично-інженерної діяльності у замкненій системі" від 16 жовтня 2008 року № 922 та "Про затвердження Тимчасового порядку ввезення, державного випробування, реєстрації та використання трансгенних сортів рослин в Україні" від 17 серпня 1998 року № 1304 тощо.

Таким чином, забезпечення екологічної безпеки у сільському господарстві – це врегульований правовими нормами комплекс заходів в

процесі здійснення сільськогосподарського виробництва та інших, пов'язаних з цим дій, які спрямовані на забезпечення населення держави екологічно чистою продукцією завдяки використанню усіх природних ресурсів, з дотриманням необхідних технологій, а також з урахуванням попередження нанесення можливої шкоди навколишньому природному середовищу і мінімізацією екологічних ризиків в процесі здійснення такої діяльності.

Важливим в даному випадку є також розробка єдиного нормативно-правового акту у сфері сільського господарства (на рівні закону або кодексу), в якому було б закріплено принцип екологізації сільського господарства, визначено основні екологічно небезпечні види діяльності, а також встановлений механізм забезпечення екологічної безпеки у сільському господарстві.

Література

1. Андрейцев В.І. Право екологічної безпеки: навч. та наук.-практ. посіб. / В.І. Андрейцев. – К.: Знання-Прес, 2002. – С. 22.
2. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2010 році – К. : Центр екологічної освіти та інформації, 2011. – 254 с.
3. Аграрне право України / за ред. О.О. Погрібного. – К.: Істина, 2007. – 448 с.

Правовые принципы обеспечения экологической безопасности в сельском хозяйстве Украины

Краснова Ю.А.

Статья посвящена исследованию понятия экологической безопасности сельского хозяйства, определению основных источников влияния такой деятельности на окружающую природную среду, а так же основных правовых средств обеспечения такой безопасности.

Ключевые слова: экологическая безопасность, сельское хозяйство, правовые средства обеспечения экологической безопасности.

Legal principles of providing of ecological safety are in agriculture of Ukraine

Krasnova Y.A.

The article is devoted to the exploration of the concept of ecological safety of agriculture, definition of the main sources of impact of such activities on the environment, as well as of the principal legal means to ensure such security.

Keywords: ecological safety, agriculture, and legal means of ensuring environmental safety.

УДК 336.764.2 351.824.1

**ПРАВА І ОБОВ'ЯЗКИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНОГО ФОНДУ****Ю. І. КУДРІНА,**

кандидат юридичних наук, асистент кафедри аграрного, земельного та екологічного права ім. академіка В. З. Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна

У роботі проводиться аналіз нормативно-правових актів щодо визначення основних прав та обов'язків Аграрного фонду.

Ключові слова: Аграрний фонд, функції Аграрного фонду, права Аграрного фонду, обов'язки Аграрного фонду.

Державна політика України в галузі розвитку аграрного ринку пов'язана з необхідністю дослідження комплексу організаційних і правових проблем, які виникли в зв'язку з реалізацією аграрної реформи в Україні, створенням належних умов для ринкового середовища та удосконалення правового регулювання ринкових відносин. Ефективне вирішення вказаних завдань можливе лише за умови належного функціонування системи державних органів, підприємств, установ, організацій, метою діяльності яких є стабілізація ринку сільськогосподарської продукції. Державною спеціалізованою установою, уповноваженою провадити цінову політику в аграрному секторі економіки України, є Аграрний фонд, створений відповідно до Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24 червня 2004 року та Постанови Кабінету Міністрів України «Про Аграрний фонд» від 6 липня 2005 року.

Зазначимо, що в Законі України «Про державну підтримку сільського господарства України» безпосередньо права й обов'язки Аграрного фонду не виділені, проте названі його функції, проаналізувавши які можна говорити про відповідні права й обов'язки названого фонду.

Так, наприклад, п. 9.2 ст. 9 Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» визначає наступні функції Аграрного фонду: 1) здійснення державних аграрних товарних або фінансових інтервенцій на організованому аграрному ринку України; 2) продаж або купівля на Аграрній біржі об'єктів державного цінового регулювання з або до державного інтервенційного фонду; 3) здійснення закупівлі та продажу матеріально-технічних ресурсів для потреб сільськогосподарських товаровиробників (у виключних випадках за рішенням Кабінету Міністрів України); 4) придбання та продаж об'єктів державного цінового регулювання для потреб державного резерву, а також продаж об'єктів державного цінового регулювання, які були конфісковані або підлягають продажу відповідно до закону; 5) здійснення реалізації об'єктів державного цінового регулювання, використовуючи

сприятливу ринкову кон'юнктуру; 6) здійснення відшкодування витрат, пов'язаних з комплексом заходів із зберігання, перевезення та переробки об'єктів державного цінового регулювання в межах норм, встановлених Кабінетом Міністрів України; 7) здійснення експорту об'єктів державного цінового регулювання за окремим рішенням Кабінету Міністрів України; 8) створення державних підприємств, установ, організацій [1].

Названі функції Аграрного фонду дещо розширені приписами Положення про Аграрний фонд, яке було затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 06 липня 2005 р. № 543. Додатково до вказаних функцій Аграрного фонду вказаним Положенням також віднесені наступні: виступає в установленому законодавством порядку замовником під час закупівлі товарів (робіт, послуг) за рахунок коштів державного бюджету; готує пропозиції щодо удосконалення законодавства з питань, що належать до його компетенції, і подає їх на розгляд Міністерства аграрної політики та продовольства України; організовує професійну підготовку та підвищення кваліфікації працівників Аграрного фонду; забезпечує поширення інформації про кон'юнктуру аграрного ринку; подає Кабінету Міністрів України пропозиції щодо запровадження та скасування тимчасового режиму адміністративного регулювання цін для окремих об'єктів державного цінового регулювання на організованому аграрному ринку; подає пропозиції щодо переліку об'єктів та періодів державного цінового регулювання; виконує інші функції відповідно до покладених на нього завдань [2].

Окрім наведеного, п. 9 Положення про Аграрний фонд закріплені наступні права Аграрного фонду: (а) одержувати і використовувати відповідно до законодавства кошти державного бюджету; (б) утворювати регіональні відділення за погодженням з Міністерством аграрної політики та продовольства України; (в) одержувати від органів виконавчої влади в установленому порядку необхідну інформацію; (г) укладати цивільно-правові договори; (д) залучати в установленому порядку до роботи спеціалістів для розгляду питань, що належать до компетенції Аграрного фонду. Зазначимо, що на відміну від прав, обов'язки Аграрного фонду ані в Законі України «Про державну підтримку сільського господарства України», ані в Положенні не закріплені.

Однак насправді Аграрний фонд володіє низкою й інших прав, на нього покладаються певні обов'язки, які ми розглянемо у відповідності до названих раніше функцій Аграрного фонду.

Так, при здійсненні державних аграрних товарних або фінансових інтервенцій на організованому аграрному ринку України Аграрний фонд наділяється такими правами: (а) самостійно приймати рішення про здійснення державних аграрних фінансових чи товарних інтервенцій; (б) виступати стороною біржових договорів (контрактів), які укладаються при здійсненні державних аграрних фінансових чи товарних інтервенцій.

При реалізації функції щодо здійснення державних аграрних товарних

або фінансових інтервенцій на організованому аграрному ринку України на Аграрний фонд покладаються такі обов'язки: (а) продавати сільськогосподарську продукцію при зростанні цін на організованому аграрному ринку понад максимальний рівень, що здійснюється з метою досягнення рівня рівноваги, у тому числі шляхом продажу товарних деривативів (здійснювати державну аграрну товарну інтервенцію); (б) придбавати сільськогосподарську продукцію при падінні спотових цін на організованому аграрному ринку нижче мінімального рівня, яке здійснюється з метою досягнення рівня рівноваги, у тому числі шляхом придбання товарних деривативів (здійснювати державну аграрну фінансову інтервенцію); (в) не здійснювати спекулятивні операції, не придбавати і не продавати товарні деривативи (крім форвардів), а також не придбавати або продавати об'єкти державного цінового регулювання поза організованим аграрним ринком (п. 9.2.3 ст. 9 Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України»).

З метою виконання низки функцій Аграрного фонду щодо продажу або купівлі на Аграрній біржі об'єктів державного цінового регулювання з або до державного інтервенційного фонду, придбання та продажу об'єктів державного цінового регулювання для потреб державного резерву, а також продажу об'єктів державного цінового регулювання, які були конфісковані або підлягають продажу відповідно до закону та здійснення реалізації об'єктів державного цінового регулювання (названі функції умовно об'єднані нами в одну групу зважаючи на те, що усі вони пов'язані з купівлею чи продажем об'єктів державного цінового регулювання), Аграрному фонду надається право виступати стороною відповідних біржових договорів (контрактів), які укладаються при продажу або купівлі об'єктів державного цінового регулювання.

При виконанні названих функцій законодавством України на Аграрний фонд покладаються набагато більше (на відміну від прав) обов'язків. До таких обов'язків належать наступні: (а) обов'язок продажу або купівлі об'єктів державного цінового регулювання виключно на Аграрній біржі; (б) обов'язок продажу або купівлі об'єктів державного цінового регулювання виключно з або до державного інтервенційного фонду, для потреб державного резерву; (в) обов'язок продажу об'єктів державного цінового регулювання, які були конфісковані або підлягають продажу відповідно до закону; (г) обов'язок продажу об'єктів державного цінового регулювання, використовуючи сприятливу ринкову кон'юнктуру.

Оскільки під матеріально-технічним забезпеченням сільськогосподарських товаровиробників розуміють сукупність суспільних відносин, урегульованих нормативними актами або договорами із забезпечення матеріально-технічними ресурсами, необхідними для своєчасного й безперебійного проведення циклу сільськогосподарських робіт з виробництва, переробки й реалізації сільськогосподарської продукції, а також для виконання економічних, соціальних та інших завдань з метою належного функціонування

агропромислового комплексу й задоволення потреб країни у продуктах харчування та сільськогосподарської сировини [3, с. 4-5], то при реалізації Аграрним фондом функції щодо здійснення закупівлі та продажу матеріально-технічних ресурсів для потреб сільськогосподарських товаровиробників Аграрному фонду надається право виступати стороною відповідних цивільно-правових угод при закупівлі та продажу таких об'єктів. Обов'язком же Аграрного фонду виступає здійснення закупівлі та продажу матеріально-технічних ресурсів лише за наявності відповідного рішення Кабінету Міністрів України.

Здійснюючи відшкодування витрат, пов'язаних з комплексом заходів із зберігання, перевезення та переробки об'єктів державного цінового регулювання, Аграрний фонд має право виступати стороною відповідних цивільно-правових угод, які укладаються на відшкодування названих витрат із суб'єктами господарювання. Обов'язком же Аграрного фонду є проведення відшкодування витрат, пов'язаних з комплексом заходів із зберігання, перевезення та переробки об'єктів державного цінового регулювання виключно в межах норм, встановлених Кабінетом Міністрів України. Оскільки ст. 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 р. № 959-XII експорт (експорт товарів) визначається як продаж товарів українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності іноземним суб'єктам господарської діяльності (у тому числі з оплатою в негрошовій формі) з вивезенням або без вивезення цих товарів через митний кордон України, включаючи реекспорт товарів, то при здійсненні функції щодо експорту об'єктів державного цінового регулювання Аграрний фонд наділяється такими правами: (а) виступати суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності; (б) бути стороною зовнішньоекономічного договору (контракту) щодо експорту об'єктів державного цінового регулювання [4].

При експорті об'єктів державного цінового регулювання на Аграрний фонд покладаються такі обов'язки: (а) здійснювати експорт об'єктів державного цінового регулювання лише за наявності окремого рішення Кабінету Міністрів України; (б) укласти зовнішньоекономічний договір на експорт об'єктів державного цінового регулювання відповідно до встановленої форми.

З приводу прав та обов'язків Аграрного фонду, якими він наділяється при реалізації своєї функції по створенню державних підприємств, установ, організацій, то названий фонд має такі права: (а) приймати рішення про створення державних підприємств, установ, організацій; (б) затверджувати статuti названих підприємств, установ, організацій; (в) передавати створеним державним підприємствам, установам, організаціям відповідне майно; (г) приймати рішення про реорганізацію чи ліквідацію названих підприємств, установ, організацій. Як видається, на Аграрний фонд покладається обов'язок

забезпечити відповідність своїх рішень про створення, реорганізацію чи ліквідацію названих суб'єктів законодавству України.

Підсумовуючи проведені дослідження слід зазначити, що на Аграрний фонд покладено низку прав й обов'язків, реалізація яких дозволяє названому фонду здійснювати покладені на нього функції. Ці права й обов'язки є різноплановими й до них належать як такі, що носять майновий характер (наприклад, з розпорядження об'єктами державного цінового регулювання, грошовими коштами та ін.), так і організаційні права й обов'язки (наприклад, з укладенні відповідних цивільно-правових угод, створення державних підприємств, установ, організацій тощо).

На підставі проведеного дослідження можна визначити обсяг прав та обов'язків Аграрного фонду як самостійного суб'єкта аграрних правовідносин. Виділити такі його права як: 1) самостійно приймати рішення про здійснення державних аграрних фінансових чи товарних інтервенцій; 2) виступати стороною договорів (контрактів), у тому числі зовнішньоекономічних, які стосуються експорту об'єктів державного цінового регулювання; 3) виступати суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності; 4) приймати рішення про створення державних підприємств, установ, організацій; 5) затверджувати статuti названих підприємств, установ, організацій; 6) передавати створеним державним підприємствам, установам, організаціям відповідне майно; 7) приймати рішення про реорганізацію чи ліквідацію названих підприємств, установ, організацій. Закріпити коло обов'язків: 1) продавати сільськогосподарську продукцію при зростанні цін на організованому аграрному ринку понад максимальний рівень, що здійснюється з метою досягнення рівня рівноваги, у тому числі шляхом продажу товарних деривативів (здійснювати державну аграрну товарну інтервенцію); 2) придбавати сільськогосподарську продукцію при падінні спотових цін на організованому аграрному ринку нижче мінімального рівня, яке здійснюється з метою досягнення рівня рівноваги, у тому числі шляхом придбання товарних деривативів (здійснювати державну аграрну фінансову інтервенцію); 3) не здійснювати спекулятивні операції, не придбавати і не продавати товарні деривативи (крім форвардів), а також не придбавати або продавати об'єкти державного цінового регулювання поза організованим аграрним ринком; 4) продавати та купувати об'єкти державного цінового регулювання виключно на Аграрній біржі; 5) продавати або купувати об'єкти державного цінового регулювання виключно з або до державного інтервенційного фонду, для потреб державного резерву; 6) продавати об'єкти державного цінового регулювання, які були конфісковані або підлягають продажу відповідно до закону; 7) продавати об'єкти державного цінового регулювання, використовуючи сприятливу ринкову кон'юнктуру; 8) проводити відшкодування витрат, пов'язаних з комплексом заходів із зберігання, перевезення та переробки об'єктів державного цінового регулювання виключно в межах норм, встановлених Кабінетом Міністрів України; 9) здійснювати експорт об'єктів

державного цінового регулювання лише за наявності окремого рішення Кабінету Міністрів України; 10) укласти зовнішньоекономічний договір на експорт об'єктів державного цінового регулювання відповідно до встановленої форми; 11) забезпечувати відповідність своїх рішень про створення, реорганізацію чи ліквідацію підприємств, установ, організацій законодавству України.

Література

1. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24 червня 2004 р. № 1877-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 49. – Ст. 527.
2. Про Аграрний фонд: Постанова Кабінету Міністрів України від 6 липня 2005 р. № 543 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 27. – Ст. 1574.
3. Корнієнко Г.С. Правове регулювання матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників в умовах реформування АПК: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / Ганна Сергіївна Корнієнко. – Х., 2005. – 20 с.
4. Про затвердження переліку об'єктів державного цінового регулювання на 2007/08 маркетинговий рік: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 березня 2007 р. № 559 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 24. – Ст. 987.

Права и обязанности как элемент правового регулирования деятельности аграрного фонда

Кудрина Ю.И.

В работе проводится анализ нормативно-правовых актов относительно определения основных прав и обязанностей Аграрного фонда.

Ключевые слова: Аграрный фонд, функции Аграрного фонда, права Аграрного фонда, обязанности Аграрного фонда.

Right and duties as element of legal adjusting of activity of agrarian fund **Kudrina Y.I.**

The analysis of legal acts is conducted in relation to determination of basic rights and duties of the Agrarian fund.

Keywords: the Agrarian Fund, functions of the Agrarian fund, right for the Agrarian fund, duty of the Agrarian fund.

УДК 342.924 : 63

ПРО СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

В.І. КУРИЛО,

доктор юридичних наук, професор, академік АН ВО України, заслужений юрист України, директор ННІ земельних ресурсів та правознавства Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна

У статті здійснено аналіз позицій науковців та запропоновано обґрунтоване авторське бачення проблеми визначення поняття та змісту адміністративних послуг у сільському господарстві.

Ключові слова: адміністративний орган, адміністративні (управлінські) послуги, сільське господарство.

Розбудова сучасної європейської моделі економічного розвитку України неможлива без здійснення адміністративної реформи. Така реформа в сучасній правовій науці визначається як комплекс політико-правових заходів, що полягають у структурних, функціональних та державно-службових перетвореннях, насамперед у сфері виконавчої влади, з метою перетворення її на організацію, що служить суспільству, і створення на цій основі ефективної системи державного управління [1, с. 5].

Основною метою адміністративної реформи є формування системи державного управління, яка стане близькою до потреб і запитів людей, а головним пріоритетом її діяльності буде служіння народів, національним інтересам [2].

В Концепції адміністративної реформи України закладена ідея делегування, тобто передачі державою своїх функцій недержавним інституціям та формування на цій основі механізмів ринкової саморегуляції. Одним із способів такого реформування визначається надання управлінських послуг з боку виконавчої влади.

у сучасній правовій науці проблемам дослідження адміністративних послуг як правового суспільного феномена в цілому та у сільському господарстві зокрема присвячені праці В. Авер'янова, В. Гаращука, І. Голосніченка, В. Колпакова, І. Коліушка, В. Курила, Г. Писаренка, В. Тимощука та інших вчених-адміністративістів.

Сьогодні час довів, що надання послуг з боку держави є явищем адекватним тому шаблеві суспільного розвитку, на якому перебуває суспільство (у даному разі українське). Проте, на наш погляд, необхідно чітко визначитися із понятійним апаратом з метою максимально чіткого закріплення в адміністративному праві поняття принципів та сутності адміністративних послуг в загальному суспільно-економічному просторі держави, а також в

окремих галузях економіки, серед яких провідна роль належить сільському господарству.

Визначаючи дефініцію «адміністративні (управлінські) послуги», доцільно акцентувати увагу, зокрема, на позиції В.Б. Авер'янова, який зазначав, що підтверджуючи доктринальну правомірність і термінологічну визначеність поняття «послуги» з боку органів виконавчої влади, слід звернути увагу на певну недоречність характеристики цих послуг як «управлінських» чи «адміністративних». Натомість тут вдалішим був би акцент не на «владно-організаційному» аспекті відповідних дій (оскільки «управління» – це владно-організаційний вплив), а на їх «виконавсько-зобов'язальному» («послуга» – це виконання певних обов'язків) аспекті. Так, на думку В.Б. Авер'янова такий вид діяльності органів виконавчої влади правильніше визначити як «виконавські послуги» [3, с. 150].

Аналіз різних наукових підходів, на наш погляд, дає підстави зробити висновок про доцільність вживання терміну «адміністративні (виконавські) послуги» (адміністративно-виконавські послуги). При цьому ми виходимо з наступних міркувань.

Перша частина терміну «адміністративні» вказувала б на те, що дана послуга є різновидом «публічної послуги», тобто на те, що суб'єктом надання таких послуг є органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування. А природа діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо надання цих послуг витікає із природи діяльності цих органів, маємо на увазі владно-розпорядчу діяльність, оскільки надання таких послуг завжди витікає із повноважень вищезазначених органів.

Друга частина терміну «виконавські», як правильно відзначив В.Б. Авер'янов, вказувала б на виконавсько-зобов'язальний аспект діяльності адміністративних органів. Це, у свою чергу, вказує на те, що адміністративний орган зобов'язаний вчинити певні владно-розпорядчі дії, пов'язані з реалізацією прав суб'єктів правовідносин, які до них звернулися. Крім того, вказувало б також на те, що суб'єкт правовідносин у цьому випадку стоїть «вище» адміністративного органу і його завдання (адміністративного органу) полягають у якісному виконанні свого обов'язку, адже надання послуги – це задоволення певних потреб суб'єктів правовідносин [4, с. 298].

З метою аналізу адміністративно-виконавських послуг, що надаються у сільському господарстві, надамо їх класифікацію, у основі якої лежить характер вирішуваних питань:

1) загальні адміністративно-виконавські послуги у сільському господарстві. До таких послуг слід віднести:

- реєстрацію суб'єктів господарювання, основним видом яких є здійснення сільськогосподарського виробництва;
- реєстрацію осіб, які ведуть особисте селянське господарство тощо.

2) спеціальні адміністративно-виконавські послуги у сільському господарстві. До таких послуг слід віднести:

- надання аграрним суб'єктам господарювання землі для ведення сільськогосподарської діяльності.

Віднесення даної послуги до спеціальної пов'язано насамперед з тим, що апріорі земля в сільському господарстві є основним засобом виробництва, і відповідно без наявності якого неможливо таким суб'єктам реалізувати свої статутні завдання. Слід звернути увагу, що такі послуги деякі дослідники називають земельні адміністративні послуги, прикладом яких може бути прийняття органом місцевого самоврядування рішення про надання земельної ділянки у користування. При цьому підкреслюється, що такий підхід не вступає в жодну суперечність із загальним поняттям «адміністративні послуги», оскільки ці відносини належать до галузей законодавства, які «виросли» з адміністративного права і мають адміністративний характер [5, с. 127].

На нашу думку таку позицію слід підтримати у тій частині, що названі послуги не вступають у жодну суперечність із поняттям адміністративно-виконавських послуг. Разом з тим, важко погодитися з тезою автора про те, що ці відносини належать до галузей законодавства, які «виросли» з адміністративного права і мають адміністративний характер. Адже історія розвитку земельного права вказує на те, що сьогодні тенденція розвитку цієї галузі, яка хоч і має публічну першооснову, все частіше предметом свого регулювання має приватні правовідносини, тим більше, що їх зв'язок (земельного та цивільного права) визначається соціально-економічною природою цих відносин.

На нашу думку, адміністративне право, як галузь права, визначає державне управління у сфері земельних ресурсів у цілому, а земельне – закладає змістове навантаження діяльності органів державного управління в сфері управління земельними ресурсами, і співвідносяться вони між собою як форма і зміст:

- отримання спеціальних ліцензій на здійснення окремих видів діяльності, наприклад, ліцензій на господарську діяльність з виробництва, зберігання і реалізації племінних (генетичних) ресурсів тощо, тобто отримання дозвільних документів, які необхідні для здійснення сільськогосподарської діяльності;

- отримання Сертифікатів ветеринарної експертизи тощо, тобто дозвільних документів, які необхідні для реалізації вирощеної сільськогосподарської продукції та продуктів первинної переробки.

Слід також звернути увагу на таку характерну особливість адміністративно-виконавських послуг у галузі сільського господарства як характерний суб'єктний склад. Крім загального (для цього виду послуг) суб'єкта в особі органу державної виконавчої влади або органу місцевого самоврядування наявний також і другий спеціальний суб'єкт – суб'єкт аграрного господарювання (юридична особа, основний вид діяльності якої за

статутом – здійснення сільськогосподарського виробництва, фермерське господарство, особи, які ведуть особисте селянське господарство).

З цього приводу хотілося б зауважити, що саме надання адміністративно-виконавських послуг у сільському господарстві повинно відноситися до компетенції органів державної виконавчої влади, і тільки в частині надання земельних ділянок, частково, – до органів місцевого самоврядування.

Аналіз законодавства України показав, що тільки у ст. 9 Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» міститься шість видів сільськогосподарської діяльності, які підлягають ліцензуванню, зокрема:

- виробництво ветеринарних медикаментів і препаратів, оптова, роздрібна торгівля ветеринарними медикаментами і препаратами (п.6);

- виробництво пестицидів та агрохімікатів, оптова, роздрібна торгівля пестицидами та агрохімікатами (п.7);

- культивування рослин, включених до таблиці і Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, затвердженого Кабінетом Міністрів України (п.19)

- ветеринарна практика (п.23)

- діяльність, пов'язана з промисловим виловом риби, крім внутрішніх водойм (ставків) господарств (п.34);

- виробництво, зберігання і реалізація племінних (генетичних) ресурсів, проведення генетичної експертизи походження та аномалій тварин (п.37). [6].

На нашу думку, одним із критеріїв класифікації адміністративно-виконавських послуг у сільському господарстві може бути сфера їх надання, за яким вони можуть зокрема поділятися на (наведений перелік не є вичерпним):

- адміністративно-виконавські послуги у сфері тваринництва;

- адміністративно-виконавські послуги у сфері рибництва;

- адміністративно-виконавські послуги у сфері рослинництва.

Причому всередині кожної із підгалузей такі послуги можна поділити на:

- ті, що пов'язані із вирощуванням відповідної продукції;

- ті, що пов'язані із переробкою відповідної продукції;

- ті, що пов'язані із реалізацією відповідної продукції.

З огляду на вищевикладене слід зробити висновок про доцільність вживання терміну «адміністративні (виконавські) послуги» (адміністративно-виконавські послуги). Вся діяльність органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо розгляду і вирішення індивідуальних адміністративних справ за зверненням приватних осіб, у тому числі надання різноманітних адміністративних (управлінських) послуг – у вигляді дозвільно-реєстраційних та інших подібних дій за своєю суттю не є управлінською. А відтак, на нашу думку, не доцільно вживати дефініцію «управлінські послуги».

Адміністративно-виконавські послуги, що надаються у сільському господарстві, за характером вирішуваних питань можна поділити на: загальні

адміністративно-виконавські послуги у сільському господарстві та спеціальні адміністративно-виконавські послуги у сільському господарстві.

Договірна свобода сторін у процесі надання управлінських послуг у галузі сільського господарства є важливою складовою загального процесу демократизації суспільства. Потреба у забезпеченні договірної свободи сторін у процесі надання адміністративних послуг впливає з основних цілей та завдань адміністративної реформи в Україні – трансформації державного управління у сервісне, соціально орієнтоване державне регулювання з переважанням приватних інтересів. Внаслідок прискорення демократичних перетворень в Україні зросла роль та розширилася сфера застосування інститутів приватного права у публічно-правовій сфері. Вітчизняна доктрина адміністративного права повернулася до активної розробки адміністративних договорів.

І насамкінець слід наголосити на тому, що ми свідомо не торкалися питання якості надання адміністративно-виконавських послуг, адже ця тематика заслуговує на окремий всебічний аналіз і, на наш погляд, лежить більше у площині економічних, а не адміністративно-правових досліджень.

Література

1. Адміністративна реформа для людини (науково-практичний нарис) // За заг. ред. І.Б. Коліушка. – К.: Факт, 2001. – 72 с.
2. Про захист населення від інфекційних хвороб: Закон України, 6 квітня 2000 р., № 1645-III // Офіційний вісник України. – 2000 р., № 17, стор. 5, Ст. 690.
3. Авер'янов В.Б. Спрямованість на забезпечення прав громадян – демократична сутність виконавчої влади // Виконавча влада і адміністративне право / За заг. ред. В.Б. Авер'янова. – К.: Вид. дім. „Ін Юре”. – 2002. – 668 с.
4. Курило В.І. Адміністративні правовідносини у сільському господарстві України: дис. ... доктора. юрд. наук: 12.00.07 / Курило Володимир Іванович – К., 2007. – 419 с.
5. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / Автор-упорядник В.П. Тимошук. – К.: Факт, 2003. – 496 с.
6. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України, від 1 червня 2000 р., № 1775-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 36. – Ст. 299.

О сущности и содержании административных услуг в сельском хозяйстве

Курило В.И.

В статье осуществлен анализ позиций ученых и предложено обоснованное авторского видения проблемы определения понятия и содержания административных услуг в сельском хозяйстве.

Ключевые слова: административный орган, административные (управленческие) услуги, сельское хозяйство.

**About essence and maintenance of administrative services in agriculture
Kurylo V.I.**

In the article the analysis of positions of scientists is carried out and reasonable authorial vision of problem of determination of concept and maintenance of administrative services is offered in agriculture.

Keywords: *administrative organ, administrative (administrative) services, agriculture*

УДК 342.924 : 63

**СІЛЬСЬКІ ТЕРИТОРІЇ: УКРАЇНА – ПОЛЬЩА, ПРОБЛЕМИ
СЬОГОДЕННЯ**

В.І. КУРИЛО,

доктор юридичних наук, професор, академік АН ВО України, заслужений юрист України, директор ННІ земельних ресурсів та правознавства Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна.

СТАДНІЧЕНКО Л.С.,

доктор юридичних наук, професор, академік АН ВО України, керівник юридичної клініки юридичного факультету Опольського університету, м. Ополе, Польща

У статті здійснено порівняльний аналіз стану сільськогосподарського виробництва і сільських територій Польщі та України, в контексті створення правовими засобами підстав для забезпечення сільським господарством економічного розвитку села та прибутку його жителів.

Ключові слова: *аграрний сектор економіки, аграрний ринок, правовий механізм, сільські території.*

На зламі XX та XXI століть для постсоціалістичних країн Європейського континенту склалися багато в чому однакові соціальні та економічні умови. Зумовлено таке становище, насамперед, перехідним періодом від економічної моделі жорстко регульованого соціалістичного типу до ринкової моделі. Умови ці, здебільшого, негативні і відображають спад економічного розвитку майже по усіх напрямках господарювання на фоні розбалансованості системи державного управління економікою. Це, на наш погляд, є домінуючим чинником та причиною економічного спаду постсоціалістичних держав на початку шляху ринкових реформ.

Разом з тим, деякі країни колишнього соціалістичного табору, наприклад Польща, мали і значні відмінності у структурі певних галузей своєї економіки.

Так, сільське господарство цієї країни і за соціалістичних часів відзначалося суттєвими відмінностями від такого у СРСР. Відмінності ці полягали у значній частці у сільськогосподарському виробництві Польщі, порівняно з Радянським Союзом, одноосібних селянських (фермерських) господарств. Хоча, разом з тим, у північно-західній частині Польщі діяло багато досить крупних державних сільськогосподарських підприємств, значна кількість яких збереглася до сьогодні.

Саме тому мають як теоретичний, так і практичний інтерес проблеми сільських територій колись схожих держав, на яких домінуючою формою працевлаштування є сільськогосподарська праця та праця на похідних від неї – переробних галузях промисловості.

Практика розвитку економіки України, зокрема, і у першу чергу, агропромислового сектору, за роки переходу від системи господарювання соціалістичного типу до ринкової економіки, виявила абсолютно зворотню бажаній картину. У 2000 році Ю.Д. Білик зазначав, що країна втрачає аграрний сектор економіки і підійшла до тієї межі, за якою незворотне руйнування галузі, повна залежність від імпорту продовольства і товарів першої необхідності, втрата продовольчої безпеки [1, с. 141]. Разом з тим, В.І. Семчик сьогодні відзначає, що «за період незалежності в Україні створені організаційні, економічні і правові основи відродження внутрішнього аграрного ринку. Збільшується її участь у міжнародному обміні товарами, в тому числі продукцією сільського господарства і продуктами харчування» [2, с. 5]. Підставою такого твердження стало створення в Україні «належним чином документально оформлених недержавних форм сільськогосподарського виробництва і приватизація землі..., незалежно від того, наскільки справедливими були приватизаційні процеси і хто став власником державного майна в АПК і земель сільськогосподарського призначення в установленому законом порядку» [2, с. 5].

Погоджуючись, в принципі, з думкою академіка Семчика В.І. про створення у державі організаційних, економічних і правових основ відродження внутрішнього аграрного ринку в Україні, разом з тим вважаємо, що мають місце лише передумови для такого відродження. Ми поділяємо погляд Білика Ю.Д., і вважаємо, що зміна форм власності і організаційно-правових форм суб'єктів господарської діяльності в АПК реально призвела до фактичної руйнації сільського господарства як галузі економіки. Тільки одиниці сільськогосподарських підприємств зуміли зберегти виробничі потужності: тваринницькі та птахівничі комплекси з поголів'ям сільськогосподарських тварин і птиці, орні площі, парки сільськогосподарської техніки. Безумовно, така ситуація склалася не лише із-за наявності в приватизаційних процесах суб'єктивних факторів, які можна умовно поділити на два види: непродуманість, і зловживання, а і об'єктивних передумов, наявних в АПК [3, с. 6].

Аналізуючи стан сільськогосподарського виробництва і сільських територій Польщі, польські практики зазначають, що суспільні і господарські зміни, які відбуваються в Європі, особливо стосуються сільських територій. Принциповою ознакою цих змін є щораз менше значення сільського господарства як галузі, що заповнила б економічний розвиток села та основне джерело прибутку його жителів. Це є ефектом заміщення традиційної праці в сільськогосподарському секторі на аграрно-промислове підприємництво. Механізація та модернізація, які визначають сучасний процес виробництва сільськогосподарської продукції, значною мірою обмежують затрати праці і кардинально змінюють характер зайнятості працівника агропромислового комплексу. Одночасно, зростання ефективності господарювання призводить до перевищення пропозиції сільськогосподарських продуктів над попитом. Це створює негативні для багатьох, в основному, малих, господарств. Збільшується кількість необробленої землі. За таких умов потребують допомоги не тільки працівники-аграрники, але і всі інші суспільні групи на селі, яким загрожує зниження рівня життя, вилюднення, порушення соціально-економічної структури, що, у свою чергу, може призвести до втрати культурного пласту села. Особливу увагу слід звернути на поліпшення ситуації сільських господарств у сучасній Польщі, де ринкова економіка спричинила в країні ситуацію обмежених можливостей збуту сільськогосподарських продуктів, при низьких і нестабільних цінах в умовах збільшення вартості продукції та дорогих кредитах [4, с. 3].

Очевидно, що українські і польські автори називають дещо різні причини погіршення загальної соціально-економічної ситуації на селі у Польщі та в Україні, що, власне, відображає особливості становища і країн і їх сільськогосподарських галузей: для Польщі – значне зменшення значення сільськогосподарського виробництва для економіки країни, для України – стратегічна важливість цієї галузі для держави.

Разом з тим бачиться досить цікавою та актуальною для нашої держави думка поляків про шляхи поліпшення ситуації на селі, підвищення конкурентноздатності сільськогосподарських територій:

- інвестиції в інфраструктуру (підвищення якості життя, заохочення для інвесторів – протидія безробіттю);
- освіти (вирівнювання шансів);
- підтримки для осіб, які відходять від сільського господарства (додаткові, альтернативні джерела доходу);
- допомоги господарствам.

Запропоновані шляхи подолання негативного становища у сільському господарстві розроблені і в Україні, проте потребують розробки дієвих механізмів їх реалізації. Досягнути цього можна лише у разі прийняття конкретних нормативно-правових актів, які забезпечували б реальне виконання

декларативних законодавчих актів шляхом введення імперативних правових норм із санкціями за їх невиконання.

Література

1. Білик Ю.Д. Державний захист вітчизняного сільськогосподарського товаровиробника та протекціоністська політика в Україні. – К.: Урожай. - 2000. - 192 с.
2. Організаційно-правові проблеми розвитку аграрного і земельного ринків в Україні. Наукова доповідь / Кол. авторів. – К.: Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2005. – 88 с.
3. Курило В.І., Курило Л.І. Ефективність державного управління у сфері АПК як елемент національної безпеки // Національна безпека України: стан, кризові явища та шляхи їх подолання. Міжнародна науково-практична конференція (Київ, 7-8 грудня 2005 р.). Збірник наукових праць / Редкол.: С.А.Єрохін, С.І.Пирожков, В.А.Гошовська, В.Ф.Погорілко та ін. – К.: Національна академія управління-Центр перспективних соціальних досліджень, 2005. - 400 с. – С. 4-8.
4. Ельжбета Кміта-Дзясек. Розвиток сільськогосподарських територій – політика національна та Євросоюзу / Матеріали семінару в рамках Польсько-Українського проекту «Використання досвіду Польських дорадчих служб для реструктуризації та розвитку сільськогосподарського сектору в Україні». – Брвінов 07. – 13.10.2005.

Сельские территории: Украина - Польша, проблемы нынешнего времени

Курило В.И., Стадниченко Л.С.

В статье осуществлен сравнительный анализ состояния сельскохозяйственного производства и сельских территорий Польши и Украины, в контексте создания правовыми средствами оснований для обеспечения сельским хозяйством экономического развития села и прибыли его жителей.

Ключевые слова: аграрный сектор экономики, аграрный рынок, правовой механизм, сельские территории.

Rural territories: Ukraine is Poland, problems of present time

Kurylo V.I., Stadnichenko L.S.

The comparative analysis of the state of agricultural production and rural territories of Poland and Ukraine is carried out in the article, in the context of creation of grounds legal facilities for providing of economic development of village and income of his habitants agriculture.

Keywords: agrarian sector of economy, agrarian market, legal mechanism, rural territories.

УДК 349.414

ЩОДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОПОДАТКУВАННЯ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Н.О. КУЧАКОВСЬКА,

Кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри аграрного, земельного та екологічного права ім. академіка В.З. Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України, м.Київ. Україна

У статті досліджено правове регулювання плати за землі сільськогосподарського призначення. З'ясовано порядок визначення розміру земельного податку та орендної плати за землі даної категорії, а також порядок і строки їх сплати. Виявлено недоліки правового регулювання оподаткування земель.

Ключові слова: *землі сільськогосподарського призначення, нормативна грошова оцінка земель, плата за землю, земельний податок, орендна плата*

Конституцією України проголошено, що земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави (ст. 14). З метою забезпечення охорони земель ст. 206 Земельного кодексу України від 25.10.2001 р. (далі – ЗКУ) встановлено презумпцію платності використання землі в Україні. Кошти від плати за землю зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування (п. 4 ч. 1 ст. 69 Бюджетного кодексу України від 08.07.2010 р.) і спрямовуються на забезпечення раціонального використання та охорони земель відповідних населених пунктів, що задовольняє інтереси територіальних громад, які сплачують ці кошти.

Проблеми плати за землю досліджувалися такими вченими-юристами, як П.Ф. Кулинич, А.М. Мірошніченко, В.В. Мушенок, С.І. Федчук, В.В. Хошуляк та ін. Метою цієї статті є аналіз чинного законодавства щодо плати за землі сільськогосподарського призначення, які представляють найбільшу категорію земель в Україні (70,9% від загальної площі її території [1]) і потребують постійного контролю з боку держави за їх ефективним використанням та оподаткуванням.

На сьогодні відносини оподаткування землі регулюються Податковим кодексом України від 02.12.2010 р. (далі – ПКУ), яким дано законодавче визначення плати за землю – як загальнодержавний податок, який справляється у формі земельного податку та орендної плати за земельні ділянки державної і комунальної власності (п. 14.1.147 ст. 14), тобто в даному випадку й орендна плата розглядається як податок. З цього приводу А.М. Мірошніченко слушно зауважив, що підхід, за яким орендна плата має режим обов'язкового платежу, видається хибним, оскільки таким чином спотворена природа орендних

договірних відносин як відносин, що повинні ґрунтуватися на засадах юридичної рівності сторін [3, с. 374].

Земельний податок, згідно з ПКУ, – це обов’язковий платіж, що справляється з власників земельних ділянок і земельних часток (паїв), а також постійних землекористувачів (п. 14.1.72 ст. 14), отже, платниками земельного податку є власники земельних ділянок, власники земельних часток (паїв) та постійні землекористувачі. При цьому власниками земельних ділянок сільськогосподарського призначення можуть бути лише громадяни та юридичні особи України (ч. 5 ст. 22 ЗКУ), територіальні громади (щодо земель комунальної власності) і держава (щодо земель державної власності) (п. 14.1.34 ст. 14 ПКУ). Однак, на підставі п. 282.1.3 ст. 282 ПКУ, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, які, відповідно, реалізують право державної та комунальної власності на землю, звільняються від сплати податку.

Суб’єктами права постійного користування на землі сільськогосподарського призначення є лише державні та комунальні підприємства, установи та організації, яким такі землі надані для науково-дослідних, навчальних цілей та ведення товарного сільськогосподарського виробництва, а також громадські організації інвалідів України, їх підприємства (об’єднання), установи та організації, яким землі надані для ведення підсобного сільського господарства (ч. 3 ст. 22, ст. 24 та ч. 2 ст. 92 ЗКУ).

На відміну від ч. 1 ст. 206 ЗКУ, яка об’єктом плати за землю визначає лише земельні ділянки, згідно з п. 270.1.2 ст. 270 ПКУ, окремим об’єктом оподаткування є земельні частки (паї) – умовні частки в землях колективних сільськогосподарських підприємств, що належить кожному окремому члену такого підприємства. Земельні частки (паї) визначаються розрахунковим шляхом як середня по господарству без виділення земельних ділянок у натурі [4, с. 378]. Перелік осіб, які мають право на земельну частку (пай), наведений у ст. 1 Закону України «Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)» від 05.06.2003 р. Документом, що посвідчує право на отримання земельної частки (паю) громадянами України, є трудова книжка члена колективного або іншого сільськогосподарського підприємства чи нотаріально засвідчена виписка з неї.

Основним документом, що посвідчує право власності на земельну частку (пай), є сертифікат, виданий районною державною адміністрацією. Крім того, до правопосвідчувальних документів на земельну частку (пай) належать: свідоцтво про право на спадщину; посвідчені у встановленому законом порядку договори купівлі-продажу, дарування, міни, до яких додається сертифікат на право на земельну частку (пай); рішення суду про визнання права на земельну частку (пай) (ст. 2 Закону). Слід зазначити, що сертифікати на право на земельну частку (пай) є дійсними до виділення власникам земельних часток (паїв) у натурі (на місцевості) земельних ділянок та видачі їм державних актів на право власності на землю (п. 17 розділ X «Перехідні положення» ЗКУ).

Щодо моменту виникнення обов'язку сплачувати плату за землю, п. 287.1 ст. 287 ПКУ визначено, що власники землі та землекористувачі сплачують її з дня виникнення права власності або права користування земельною ділянкою. Зазначені права виникають з моменту їх державної реєстрації (ст. 125 ЗКУ, Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» (в редакції від 11.02.2010 р.)). Документами, що посвідчують право власності на земельну ділянку та право постійного користування земельною ділянкою, є державні акти [7].

Власники земельних часток (паїв) сплачують земельний податок на загальних підставах: «з дня виникнення права власності» (п. 287.1 ст. 287 ПКУ). Таке право виникає з моменту реєстрації сертифікатів на право на земельну частку (пай) відповідною районною державною адміністрацією (п. 5 Указу Президента України від 08.08.1995 р. №720/95 «Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам і організаціям»).

Платником орендної плати є орендар земельної ділянки (п. 288.2 ст. 288 ПКУ). Право оренди земельної ділянки посвідчується договором оренди землі (ч. 5 ст. 126 ЗКУ), порядок укладення та істотні умови якого визначені Законом України «Про оренду землі» (в редакції від 02.10.2003 р.), до того ж, слід підкреслити, що за земельні ділянки державної і комунальної власності орендна плата справляється виключно у грошовій формі (ч. 3 ст. 22 Закону).

Для визначення розміру земельного податку та орендної плати за земельні ділянки державної і комунальної власності використовується нормативна грошова оцінка земельних ділянок (п. 289.1 ст. 289 ПКУ, ч. 3 ст. 201 ЗКУ, ч. 5 ст. 5 Закону України «Про оцінку земель» від 11.12.2003 р.), головне призначення якої полягає у встановленні обґрунтованих розмірів плати за земельні ділянки залежно від категорії земель. Так, у розділі XIII «Плата за землю» ПКУ встановлені ставки податку, а також розміри орендної плати за земельні ділянки різних категорій земель, залежно від того, проведено їх нормативну грошову оцінку чи ні. При цьому під ставкою податку для цілей розділу XIII цього Кодексу розуміється законодавчо визначений річний розмір плати за одиницю площі оподатковуваної земельної ділянки (п. 14.1.240 ст. 14 ПКУ), а базовим податковим (звітним) періодом для плати за землю визначено календарний рік, що починається 1 січня і закінчується 31 грудня (ст. 285 ПКУ). Необхідно також зазначити, що нормативна грошова оцінка земель щороку станом на 1 січня підлягає індексації, величина коефіцієнта якої визначається відповідно до ст. 289 ПКУ.

Згідно зі ст. 22 ЗКУ до земель сільськогосподарського призначення належать землі, надані для виробництва сільськогосподарської продукції, здійснення сільськогосподарської науково-дослідної та навчальної діяльності, розміщення відповідної виробничої інфраструктури, у тому числі інфраструктури оптових ринків сільськогосподарської продукції, або

призначені для цих цілей. Для оподаткування земель даної категорії встановлені ставки податку за один гектар сільськогосподарських угідь у відсотках від їх нормативної грошової оцінки у таких розмірах: для ріллі, сіножатей та пасовищ – 0,1; для багаторічних насаджень – 0,03 (п. 272.1 ст. 272 ПКУ).

Що стосується визначення сільськогосподарських угідь, воно дається лише на рівні підзаконних нормативно-правових актів. Зокрема, в Інструкції з заповнення державної статистичної звітності з кількісного обліку земель (форми №№6-зем, ба-зем, бб-зем, 2-зем), затвердженій наказом Державного комітету статистики України від 05.11.1998 р. №377, під цим поняттям розуміється: земельні угіддя, які систематично використовують для отримання сільськогосподарської продукції. До їх складу входять рілля, багаторічні насадження, сіножаті, пасовища та перелоги (п. «а» ч. 2 ст. 22 ЗКУ).

Варто відмітити, що ПКУ залишив поза увагою оподаткування перелогів, які також віднесені до сільськогосподарських угідь. Згідно з вищезгаданою Інструкцією, перелогами є землі, які раніше орали, а згодом більше року, починаючи з осені, не використовували для засіву сільськогосподарських культур і не готують під пар. Тобто такі землі певний час не використовуються для виробництва сільськогосподарської продукції, і щодо них доцільно передбачити відповідну норму у ст. 283 ПКУ про звільнення їх від оподаткування.

У складі земель сільськогосподарського призначення, наданих для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, завжди представлені як сільськогосподарські, так і несільськогосподарські угіддя [4 с. 396]. До останніх належать землі загального використання (господарські шляхи і прогони), землі під господарськими будівлями і дворами тощо (п. «б» ч. 2 ст. 22 ЗКУ). Статтею 277 ПКУ встановлені ставки податку за такі земельні ділянки, розташовані за межами населених пунктів, нормативну грошову оцінку яких не проведено. Так, ставка податку за один гектар несільськогосподарських угідь, зайнятих господарськими будівлями (спорудами), встановлюється у розмірі 5% від нормативної грошової оцінки одиниці площі ріллі по АР Крим або по області (п. 277.1 ст. 277).

Відповідно до ч. 3 ст. 22, ч. 1 ст. 35 ЗКУ, землі сільськогосподарського призначення можуть передаватися у власність та надаватися у користування громадянам України для ведення індивідуального або колективного садівництва. Земельні ділянки, які надаються садівницьким товариствам для ведення громадянами колективного садівництва, складаються з двох частин: земель загального користування та земель, які, власне використовуються для садівництва і закріплюються за громадянами-членами садівницького товариства. Землі загального користування садівницького товариства і земельні ділянки, закріплені за його членами, мають різний правовий режим. Землі загального користування садівницького товариства є об'єктом його приватної власності як юридичної особи [4 с. 398]. До таких земель належать ділянки,

зайняті захисними смугами, дорогами, проїздами, будівлями і спорудами загального користування (ч. 4 ст. 35 ЗКУ). Земельні ділянки садівницького товариства, які закріплюються за його членами, призначені для закладення та вирощування багаторічних плодових насаджень, а також для зведення та експлуатації садового будинку та господарських споруд. Такі земельні ділянки передаються громадянам – членам товариства у власність [4 с. 398] і оподатковуються за ставкою 5% від нормативної грошової оцінки одиниці площі ріллі по АР Крим або по області (п. 277.2 ст. 277 ПКУ).

Щодо земельних ділянок, наданих для потреб сільськогосподарського виробництва в межах населених пунктів і зайнятих господарськими будівлями (спорудами), згідно з п. 276.1 ст. 276 ПКУ, податок справляється у розмірі 3% суми земельного податку, обчисленого відповідно до цього Кодексу.

Варто відмітити, що ПКУ передбачені пільги по сплаті земельного податку (ст. 283-284). Зокрема, не сплачується податок за сільськогосподарські угіддя зон радіоактивно забруднених територій, визначених відповідно до закону такими, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи (зон відчуження, безумовного (обов'язкового) відселення, гарантованого добровільного відселення і посиленого радіоекологічного контролю), і хімічно забруднених сільськогосподарських угідь, на які запроваджено обмеження щодо ведення сільського господарства (п. 283.1.1 ст. 283), тобто виробництва продукції, яка пов'язана з біологічними процесами її вирощування, призначеної для споживання в сирому і переробленому вигляді та для використання на нехарчові цілі (ст. 1 Закону України «Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001–2004 років» від 18.01.2001 р.).

Від оподаткування також звільняються земельні ділянки державних сортовипробувальних станцій і сортодільниць, які використовуються для випробування сортів сільськогосподарських культур (п. 283.1.3 ст. 283 ПКУ); земельні ділянки сільськогосподарських підприємств усіх форм власності та фермерських (селянських) господарств, зайняті молодими садами, ягідниками та виноградниками до вступу їх у пору плодоношення, а також гібридними насадженнями, генофондовими колекціями та розсадниками багаторічних плодових насаджень (п. 283.1.5 ст. 283 ПКУ). Водночас звільняються від сплати земельного податку новостворені фермерські господарства протягом трьох років, а в трудонедостатніх населених пунктах – протягом 5 років з часу передачі їм земельної ділянки у власність (п. 282.1.11 ст. 282 ПКУ) та дослідні господарства науково-дослідних установ і навчальних закладів сільськогосподарського профілю та професійно-технічних училищ (п. 282.1.2 ст. 282 ПКУ).

Слід звернути увагу, що у питаннях звільнення від оподаткування існує певна колізія між нормами ПКУ і ЗКУ. Так, згідно з п. 283.1.2 ст. 283 ПКУ, земельний податок не сплачується за землі сільськогосподарських угідь, що

перебувають у тимчасовій консервації або у стадії сільськогосподарського освоєння. Відповідно ж до п. «в» ч. 1 ст. 205 ЗКУ, передбачено також звільнення від земельного податку земельних ділянок, що перебувають у стадії поліпшення їх стану згідно з державними та регіональними програмами. Подібну норму закріплено і в ч. 1 ст. 27 Закону України «Про охорону земель» від 19.06.2003 р. Однак у даному випадку слід керуватися нормами ПКУ, адже будь-які питання щодо оподаткування регулюються саме цим Кодексом і не можуть встановлюватися або змінюватися іншими законами України, крім законів, що містять виключно положення щодо внесення змін до цього Кодексу та/або положення, які встановлюють відповідальність за порушення норм податкового законодавства (п. 7.3 ст. 7 ПКУ). Це правило стосується і визначення об'єктів плати за землю.

Згідно зі ст. 288 ПКУ підставою для нарахування орендної плати за земельні ділянки державної і комунальної власності є договір оренди земельної ділянки. Органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, які укладають договори оренди землі, повинні до 1 лютого подавати органу державної податкової служби за місцезнаходженням земельної ділянки переліки орендарів, з якими укладено договори оренди землі на поточний рік, та інформувати відповідний орган державної податкової служби про укладення нових, внесення змін до існуючих договорів оренди землі та їх розірвання до 1 числа місяця, що настає за місяцем, у якому відбулися зазначені зміни. Даною статтею визначені граничні розміри орендної плати: щодо земельних ділянок сільськогосподарського призначення річна сума платежу не може бути меншою розміру земельного податку і не може перевищувати 12% нормативної грошової оцінки (крім випадку визначення орендаря на конкурентних засадах).

Порядок обчислення та строки сплати плати за землю встановлені ст. 286-288 ПКУ. Так, на підставі п. 286.5 ст. 286 ПКУ та Порядку направлення органами державної податкової служби податкових повідомлень-рішень платникам податків, затвердженого наказом Державної податкової адміністрації України від 22.12.2010 р. №985, нарахування громадянам сум податку проводиться органами державної податкової служби, які видають платникам до 1 липня поточного року платіжне повідомлення-рішення про внесення податку за відповідною формою. Форму податкової декларації з плати за землю (земельний податок та/або орендна плата за земельні ділянки державної або комунальної власності) затверджено наказом Державної податкової адміністрації України від 24.12.2010 р. №1015.

У разі переходу права власності на земельну ділянку від одного власника до іншого протягом календарного року податок сплачує попередній власник за період з 1 січня цього року до початку того місяця, в якому він втратив право власності на зазначену земельну ділянку, а новий власник – починаючи з місяця, в якому у нового власника виникло право власності.

Щодо термінів сплати земельного податку та орендної плати за земельні ділянки державної та комунальної власності, то податкове зобов'язання,

визначене у податковій декларації на поточний рік, сплачується рівними частками щомісяця протягом 30 календарних днів, що настають за останнім календарним днем податкового (звітного) місяця (п. 287.3 ст. 287 КПУ).

Податок фізичними особами сплачується протягом 60 днів з дня вручення податкового повідомлення-рішення. У сільській та селищній місцевості земельний податок може сплачуватися через каси сільських (селищних) рад за квитанцією про приймання податкових платежів (п. 287.5 ст. 287 ПКУ).

Юридичні особи самостійно обчислюють суму податку щороку станом на 1 січня і не пізніше 20 лютого поточного року подають відповідному органу державної податкової служби за місцезнаходженням земельної ділянки податкову декларацію на поточний рік, з розбивкою річної суми рівними частками за місяцями. При поданні першої декларації (фактичного початку діяльності як платника плати за землю) разом з нею подається довідка (витяг) про розмір нормативної грошової оцінки земельної ділянки, а надалі така довідка подається у разі затвердження нової нормативної грошової оцінки землі (п. 286.2 ст. 286 ПКУ).

Згідно з п. 286.3 ст. 286 ПКУ, платник плати за землю має право подавати щомісяця нову звітну податкову декларацію, що звільняє його від обов'язку подання податкової декларації не пізніше 20 лютого поточного року, протягом 20 календарних днів місяця, що настає за звітним. Тобто платник самостійно обирає податковий період: річний (до 20 лютого поточного року) або місячний (протягом 20 календарних днів місяця, що настає за звітним).

У такому ж порядку сплачується податкове зобов'язання з плати за землю, визначене у новій звітній податковій декларації, у тому числі за нововідведені земельні ділянки або за новоукладеними договорами оренди землі (п. 286.4 ст. 286 ПКУ).

Варто вказати і на відповідальність, яка настає за несплату або несвоєчасну сплату плати за землю. Так, згідно з п. 129.1, 129.4 ст. 129 ПКУ, після закінчення встановлених цим Кодексом строків погашення узгодженого грошового зобов'язання на суму податкового боргу нараховується пеня із розрахунку 120% річних облікової ставки Національного банку України, діючої на день виникнення такого податкового боргу або на день його (його частини) погашення, залежно від того, яка з величин таких ставок є більшою, за кожний календарний день прострочення у його сплаті.

Крім того, систематична несплата земельного податку або орендної плати є підставами припинення права користування земельною ділянкою (п. «д» ст. 141 ЗКУ), а за умисне ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), якщо це призвело до фактичного ненадходження до бюджетів коштів у значних розмірах (в тисячу і більше разів перевищують установлений законодавством неоподатковуваний мінімум доходів громадян) настає кримінальна відповідальність на підставі ст. 212 Кримінального кодексу України від 05.04.2001 р.

Що стосується поняття нормативної грошової оцінки земельних ділянок, воно наведене у ст. 1 Закону України «Про оцінку земель» – як капіталізований рентний дохід із земельної ділянки, визначений за встановленими і затвердженими нормативами. При цьому під рентним доходом розуміється дохід, який можна отримати із землі як фактора виробництва залежно від якості та місця розташування земельної ділянки.

Отже, дані про нормативну грошову оцінку земельної ділянки отримують в результаті визначення вартості земельної ділянки в грошовому еквіваленті на рентній основі за правилами і показниками, чітко регламентованими нормативно-правовими актами. Зокрема, дані про нормативну грошову оцінку земельних ділянок сільськогосподарського призначення отримують за методикою, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.1995 р. №213 «Про Методику нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів», норми якої конкретизовані у Порядку нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів, затвердженому наказом Державного комітету України по земельних ресурсах, Міністерства аграрної політики України, Міністерства будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства України, Української академії аграрних наук від 27.01.2006 р. №18/15/21/11.

Однак положення цих актів вже застаріли. Так, у п. 5 Методики і п. 2 Порядку закріплено, що в основу визначення нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення покладено рентний дохід, який створюється при виробництві зернових культур і визначається за даними економічної оцінки земель, проведеної ще в 1988 р. У повному обсязі нормативну грошову оцінку земель сільськогосподарського призначення проведено станом на 1 липня 1995 р., про що свідчить лист Держземагентства України від 13.02.2012 р. №1979/22/4-12 «Про застосування постанови Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2011 року №1185» [6]. Водночас Законом України «Про оцінку земель» встановлено періодичність проведення економічної та грошової оцінки земельних ділянок сільськогосподарського призначення – не рідше ніж один раз на 5-7 років (ч. 2 ст. 17, ч. 2 ст. 18).

Постановою Кабінету Міністрів України від 31.10.2011 р. №1185 «Про внесення змін до Методики нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів» п. 5 Методики було доповнено абзацом другим, відповідно до якого, для врахування змін у рентному доході, який створюється при виробництві зернових культур, до показників нормативної грошової оцінки ріллі, проведеної станом на 1 липня 1995 р. (з урахуванням індексації), застосовується коефіцієнт 1,756. Показники нормативної грошової оцінки гектара ріллі окремої земельної ділянки, проведеної станом на 1 липня 1995 р., застосовуються із коефіцієнтом, визначеним абзацом другим п. 5 Методики (п. 191 Методики). Але даним

нормативно-правовим актом не вирішено проблему порушення норм Закону України «Про оцінку земель» щодо періодичності проведення оцінки земель.

Науковці також звертають увагу на недостатність використання для грошової оцінки земель однієї групи культур (зернових), оскільки зернові вирощуються не на всіх ґрунтах України. Основою при визначенні рентного доходу певної земельної ділянки мають бути усі культури сівозміни, встановленої для агрокліматичної зони, типу ґрунту, на якому розташована ділянка, а також спеціалізації рослинництва у відповідності із ринковою кон'юнктурою [5, с. 120-121]. Крім того, в Методиці не знайшов відображення екологічний чинник, який може значно впливати на якісні характеристики землі, а відповідно, і на рівень доходності земельної ділянки [2, с. 8].

Вищевказані недоліки, які перешкоджають правильному визначенню нормативної грошової оцінки земельних ділянок і, відповідно, правильному встановленню плати за землю, необхідно усунути шляхом внесення змін і доповнень до вищезгаданих Методики та Порядку, а також оновлення даних економічної оцінки земель, що є основою при проведенні нормативної грошової оцінки земельних ділянок (ч. 3 ст. 5 Закону України «Про оцінку земель»).

Таким чином, оподаткування земель сільськогосподарського призначення здійснюється у двох формах: сплата земельного податку (власниками земельних ділянок, власниками земельних часток (паїв) та постійними землекористувачами) або орендної плати (орендарями земельних ділянок державної і комунальної власності). При цьому оподаткування виконує не лише фіскальну функцію – забезпечення надходжень платежів за землю до бюджетів місцевого самоврядування, а й землеохоронну функцію – забезпечення раціонального використання та охорони земель відповідних населених пунктів за рахунок коштів, отриманих від плати за землю. Недоліки оподаткування, в першу чергу, криються в порядку проведення оцінки земель сільськогосподарського призначення, від повноти і достовірності даних якої залежить правильне встановлення ставок земельного податку або розміру орендної плати.

Література

1. Земельний фонд України станом на 01.01.2011. – Режим доступу : www.dazru.gov.ua/terra/control/uk/publish/article?art_id=121570&cat_id=97786. – Назва з екрану.
2. Ковальова О.М. Економічна оцінка сільськогосподарських земель з урахуванням соціального та екологічного чинників : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.екон. наук : 08.07.02 «Економіка сільського господарства і АПК» / О.М. Ковальова. – Суми, 2002. – 19 с.
3. Мірошниченко А.М. Земельне право України : навчальний посібник. – К. : Алерта, ЦУЛ, 2011. – 678 с.

4. Науково-практичний коментар до Податкового кодексу України: в 3 т. / [за заг. ред. М.Я. Азарова]. – К. : Міністерство фінансів України, Національний університет ДПС України, 2010. – Т.3. – К., 2010. – 725 с.

5. Положій В.М. Проблеми економічної оцінки землі в Україні / В.М. Положій, О.М. Ковальова // Механізми регулювання економіки, економіка природокористування, економіка підприємства та організація виробництва. – Т.1 : Еколого-економічні проблеми інноваційних процесів. – Суми : Видавничо-виробниче підприємство «Мрія-1» ЛТД, 1999. – 176 с.

6. [Про застосування постанови Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2011 року №1185] : лист Державного агентства земельних ресурсів України від 13.02.2012 р. №1979/22/4-12 // Вісник податкової служби України. – 2012. – №8.

7. Про затвердження форм державного акта на право власності на земельну ділянку та державного акта на право постійного користування земельною ділянкою : постанова Кабінету Міністрів України від 02.04.2002 р. №449 // Офіційний вісник України. – 2002. – №14. – Ст. 753.

О правовом регулировании налогообложения земель сельскохозяйственного назначения

Кучаковская Н.А.

В статье проведено исследование правового регулирования платы за земли сельскохозяйственного назначения. Установлен порядок определения размера земельного налога и арендной платы за земли данной категории, а также порядок и сроки их уплаты. Выявлены недостатки правового регулирования налогообложения земель.

Ключевые слова: земли сельскохозяйственного назначения, нормативная денежная оценка земель, плата за землю, земельный налог, арендная плата.

To the question of the legal regulation of taxation of lands of agricultural designation

Kuchakovskaya N.A.

In the article the legal regulation of taxation of lands of agricultural designation is explored. The procedure for determining the amount of land tax and lease payment for land of this category is established. The procedure and periods for payment of land tax and lease payment for land are established. The shortcomings of legal regulation of taxation of lands are identified.

Keywords lands of agricultural designation, the normative valuation of lands, the payment for the use of land, land tax, lease payment.

УДК 349.42

ПРО РОЗВИТОК СУЧАСНОГО АГРАРНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА РОЗРОБКУ ЙОГО ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАСАД

Т.О. ЛАЗАРЕНКО,

студентка відділення з підготовки молодших спеціалістів, студентка ВП
НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»,
м. Ніжин, Україна

Науковий керівник: О.І. Грабовецький. старший викладач студентка ВП
НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут», м. Ніжин, Україна

*У статті розглянуто дослідження про розвиток сучасного аграрного
законодавства та розробку його теоретичних засад.*

Ключові слова: аграрне законодавство, аграрно-правова наука.

Одним із важливих елементів предмета дослідження аграрно-правової науки є комплексна, спеціалізована та інтегрована галузь законодавства – аграрне законодавство України. Сьогодні у зв'язку з проведенням земельної та аграрної реформ в Україні й потребою їх належного правового забезпечення особливого значення набуває питання наукового обґрунтування подальшого розвитку аграрного законодавства України, аналізу його теоретичних засад.

Проблеми аграрного законодавства України розглядаються багатьма юристами-аграрниками. Проте комплексних наукових досліджень сучасного аграрного законодавства як специфічної галузі законодавства – небагато. Серед авторів, які глибоко аналізують сучасне аграрне законодавство України, слід назвати В. І. Андрейцева, Ц. В. Бичкову, І. А. Дмитренка, П. Ф. Кулинич, З. А. Павловича, В. І. Семчика, Н. І. Титову, В. З. Янчука та ін.

Хоча наукові підходи до розуміння суті, структури, тенденцій розвитку аграрного законодавства України формувалися з початку становлення комплексної галузі наука аграрного права. Важливе значення мають дослідження теоретичних проблем сільськогосподарського (аграрного) законодавства, що здійснювалися представниками російської аграрно-правової науки: І. Ф. Казьміним, Г. Ю. Бистровим та іншими вченими.

В Україні теорія аграрного законодавства як комплексної галузі ще з початку становлення аграрного права як галузі права ґрунтовно досліджує Н. І. Титова. Нині вона розробила конституційні засади та принципи сучасного аграрного законодавства, дослідила основні тенденції та напрями розвитку цієї галузі законодавства, перспективи її кодифікації. Оскільки кожна наука характеризується певним наступництвом, важливу роль у з'ясуванні природи аграрного законодавства відіграють також дослідження вчених – представників науки аграрного права.

Особливо треба відзначити науковий доробок В. З. Янчука. Виходячи із загальних наукових підходів до розуміння понять "законодавство", "система законодавства", "галузь законодавства", сучасною аграрно-правовою наукою розроблене також поняття аграрного законодавства України. Зокрема, його визначення дають у своїх працях Н. І. Титова, В. В. Янчук, В. К. Гуревський та інші вчені.

Сучасне аграрне законодавство України – це комплексна, інтегрована й спеціалізована галузь законодавства, що відповідає окремій галузі господарського комплексу та є системою взаємопов'язаних і взаємоузгоджених уніфікованих і диференційованих нормативно-правових актів (актів правотворчості державних органів та правотворчості аграрних суб'єктів), які, в свою чергу, є джерелом і формою вираження правових норм, спрямованих на регулювання аграрних відносин, що виникають у процесі здійснення аграрними суб'єктами сільськогосподарської виробничої та іншої, пов'язаної з нею, діяльності.

Сьогодні при характеристиці сільськогосподарського (аграрного) законодавства відбувся науково обґрунтований перехід від терміна "сільськогосподарський" до терміна "аграрний", що зумовлено рядом об'єктивних причин, зокрема розширенням змісту терміна "аграрний" в умовах проведення аграрної реформи в Україні.

Сучасне аграрне законодавство має ґрунтуватися на конституційних засадах, розроблених представниками аграрно-правової науки (Н.І. Титовою, Ц.В. Бичковою, В.І. Семчиком, В.М. Стретовичем, В.М. Шульгою).

Особливо слід відзначити в цьому плані комплексне дослідження колективу авторів (В.І. Семчик, В.М. Стретович, О.О. Погрібний, П.Ф. Кулинич, Ц.В. Бичкова, Т.П. Проценко, О.А. Поліводський, В.А. Сонюк, З.А. Павлович) «Аграрне законодавство України: проблеми ефективності»[1], в якому послідовно розкрито процес розвитку цієї галузі законодавства, її роль у підвищенні ефективності сільськогосподарського виробництва в умовах аграрної реформи, особливості законодавчого регулювання окремих сфер виробничо-господарської діяльності аграрних суб'єктів, перспективи розвитку аграрного законодавства, тощо Багато конкретних пропозицій щодо вдосконалення сучасного аграрного законодавства України вже висловили представники науки аграрного права України. Зауважимо, що жоден із науковців не відкидає необхідності прийняття єдиного кодифікованого акта аграрного законодавства як нагальної потреби часу. Водночас у сучасній аграрно-правовій науці існують різні погляди на форму, зміст, суть і назву такого кодифікованого акта.

Так, в аграрно-правовій науці обґрунтовується точка зору щодо необхідності прийняття Аграрного кодексу України. Характерною рисою функціонування сучасного суспільства і держави є зростання ролі права та закону як основної форми його зовнішнього виразу. У цьому контексті процес становлення та розвитку державності незалежної України нерозривно

пов'язаний із створенням нового законодавства. Це пояснюється також неможливістю ефективного функціонування будь-якої держави без збалансованої системи законів. Правовою основою, підґрунтям цієї системи є Конституція України, яка відкрила шлях до реформування всієї правової системи України. Вона стала своєрідним поштовхом до прискорення процесу приведення діючого законодавства у відповідність до нових політико-економічних, соціальних, правових принципів побудови незалежної, правової держави та громадянського суспільства.

Реформування аграрного сектору економіки супроводжується активним законодавчим забезпеченням, на що вказує значна кількість нормативно-правових актів, прийнятих останніми роками з метою підвищення ефективності функціонування сільського господарства. Серед них Закони України: «Про сільськогосподарську кооперацію», «Про фіксований сільськогосподарський податок», «Про фермерське господарство», «Про особисте селянське господарство» тощо.

Незважаючи на позитивні зміни у правовому регулюванні відносин у сфері сільськогосподарського виробництва, які відбулися в умовах аграрної реформи в Україні, слід констатувати, що сучасне аграрне законодавство поки що не повною мірою відповідає об'єктивним потребам суспільного розвитку.

Негативними факторами, що характеризують сучасний етап розвитку аграрного законодавства України, є:

1. Надмірна кількість нормативно-правових актів різної юридичної сили, велика питома вага серед яких належить підзаконним нормативно-правовим актам.

2. Наявність суперечностей між законодавчими актами, досить часто нормативно-правові акти нижчої юридичної сили суперечать відповідним законам або дають можливість їх подвійного тлумачення.

3. «Розкиданість» аграрно-правових норм по різних за юридичною силою та галузевою належністю нормативно-правових актах, неврегульованість великого кола суспільних відносин в аграрному секторі;

4. Недостатня внутрішня узгодженість між нормативно-правовими актами, що регулюють різні галузі аграрного виробництва;

5. Відсутність сформованого економіко-правового механізму та відповідного фінансового підґрунтя для реалізації окремих положень нормативно-правових актів аграрного законодавства тощо.

Наявність недоліків у правовому регулюванні аграрних відносин об'єктивно зумовлює необхідність пошуку шляхів його вдосконалення. Сучасний етап розвитку законодавства України пов'язується з необхідністю його гармонізації, уніфікації та систематизації. Це зумовлюється рядом причин та факторів, основними серед яких є наступні:

- а) існування низки нормативно – правових актів, які у відповідності до принципів правонаступництва діють з часів Радянського Союзу, потребує

вирішення проблема їх узгодження із нормативно-правовими актами, прийнятими за період незалежності України;

б) аграрне законодавство України не приведено у відповідність з об'єктивними умовами життєдіяльності суспільства, а тому не відповідає сучасним засадам функціонування правової системи;

в) більшість норм законодавчих та підзаконних актів, покликані регулювати аграрні відносини, фактично втратили силу – формально дію цих норм не скасовано, але вони суперечать чинній Конституції України, а також не відповідають вимогам, які висуваються до них сучасною аграрною реформою та запровадженням ринкових відносин в аграрне виробництво;

г) регулювання аграрних відносин загалом здійснюється постановами Кабінету Міністрів України, указами Президента України, відомчими наказами та інструкціями і характеризується відсутністю певної ієрархії нормативних актів, системи супідрядності норм і системи їхньої взаємодії;

д) у співвідношенні актів, які видавалися пізніше, з актами, які видавалися раніше, не спостерігається достатньої наступності, у зв'язку з чим іде процес утворення багаторівневого із значними нашаруваннями масиву актів аграрного законодавства, часто неузгоджених та таких, що суперечать один одному

є) прийняття значної кількості нових нормативно-правових документів нерозривно зв'язане із вирішенням завдання приведення їх в узгоджену систему, а визнання Української держави міжнародним співтовариством у якості суб'єкта міжнародних відносин пов'язується з проблемою гармонізації та уніфікації національного законодавства у відповідності з принципами міжнародного права.

Одним із головних напрямів розвитку сучасної науки аграрного права України є теоретичне обґрунтування подальшого розвитку й вдосконалення земельного та аграрного законодавства, розробка наукових засад їх кодифікації, науковий аналіз нового ЗК. Особливого значення нині набуває реалізація практичних рекомендацій щодо вдосконалення аграрного законодавства України як системного утворення та окремих його нормативно-правових актів.

З огляду на це важливою практичною проблемою є необхідність врахування наукових концепцій, висновків, положень та рекомендацій, запропонованих представниками науки аграрного права України, у правотворчій діяльності держави, зокрема під час розробки й прийняття нормативно-правових актів з питань регулювання аграрних і земельних відносин в Україні.

Література

1. Крупко Ю.М. Аграрне право України: Навч. Посіб./ Університет «Україна», 2006. – 160 с.
2. Землі сільськогосподарського призначення : права громадян України – Титова Н.І., 2005 – 139 с.

3. Аграрне право України» Підручник 2007. – 448 с.
4. Аграрне право України. В.М.Гайворонський, 2010 – 116с.

О развитии современного аграрного законодательства и разработке его теоретических основ

Лазаренко Т.О.

В статье рассмотрено исследование о развитии современного аграрного законодательства и разработке его теоретических основ.

Ключевые слова: аграрное законодательство, аграрно-правовая наука.

Research on the development of modern agricultural legislation and development of its theoretical foundations

Lazarenko T.O.

The article reviews research on the development of modern agricultural legislation and development of its theoretical foundations.

Keywords: agricultural legislation, agricultural and legal science.

УДК 342 (477)

**ПРАВОСВІДОМІСТЬ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ
СТУДЕНТА**

Т.О.ЛИТОВЧЕНКО,

відділення з підготовки молодших спеціалістів, ВП НУБіП України
«Ніжинський агротехнічний інститут», м. Ніжин, Україна

Науковий керівник: О.І.Грабовецький, старший викладач, ВП НУБіП України
«Ніжинський агротехнічний інститут», м. Ніжин, Україна

Висвітлено значення та специфіку формування правосвідомості студентської молоді, як окремої соціальної групи, та як основного чинника формування правової поведінки студентства.

Ключові слова: правосвідомість, самосвідомість, соціальна група, соціалізація, ціннісні орієнтації, соціально-професійна група.

Сучасний етап державотворення вимагає від громадян України високого рівня правосвідомості та правової культури. Студентство становить достатньо велику суспільно-демографічну групу в Україні. Воно, на відміну від інших соціальних груп, швидше оволодіває новими знаннями, професіями і спеціальностями, необхідними в умовах трансформації суспільства, є головним носієм інтелектуального та фізичного потенціалу нації, виступає, по суті, єдиним джерелом поповнення трудових ресурсів нашої держави.

Як відносно самостійна соціальна група, студентство є суб'єктом групової

правосвідомості. У свою чергу, саме правосвідомість студентської молоді являє собою основний чинник формування її правової поведінки та поряд із іншими факторами впливає на вчинки студентів, визначаючи їх правомірність і неправомірність. За таких умов особливої актуальності набувають питання специфіки формування та функціонування правової свідомості студентства як окремої соціальної групи.

У науковій літературі загальнотеоретичними питаннями правосвідомості займалися Н.А. Бура, М.М. Вопленко, Н.Л. Гранат, Ю.М. Грошевий, О.А. Лукашева, І. Ф. Рябко, В.О. Семків, М.Я. Соколов, І.Є. Фарбер, В.О. Чефранов та ін.

Характерним для періоду студентства є те, що саме у цей проміжок часу формується особистість людини, яка безпосередньо пов'язана з її свідомістю, а отже, і правосвідомістю.

Однією з особливостей студентської молоді, яка дає підстави визнавати її як окрему соціальну групу, є те, що студентство об'єднано спільною діяльністю – навчанням. Цей факт свідчить про належність студентства до певної соціально-професійної групи, яка характеризується власним суспільним становищем, роллю і статусом, що мають соціально-історичну природу і залежать від суспільного устрою, культури та притаманних даному суспільству закономірностей соціалізації. У процесі такого навчання студентська молодь накопичує певний соціальний досвід, тобто проходить один із етапів процесу соціалізації. При цьому слід відмітити, що соціалізація – є історично обумовленим, здійснюваним у діяльності та спілкуванні процесом і результатом засвоєння індивідом соціального досвіду, який проходить на дотрудовій і трудовій стадії і здійснюється через соціальні інститути (сім'я, школа, вуз, трудовий колектив тощо).

Специфіка правової соціалізації людини полягає у тому, що вона (соціалізація) являє собою складний процес включення індивіда в систему правових відносин суспільства і засвоєння ним конкретних юридичних і соціальних норм. Якщо розглядати правову соціалізацію взагалі, необхідно звернути увагу на те, що цей процес спрямований на розуміння і засвоєння правових норм, на формування здатності до усвідомленої діяльності в суспільному житті на основі засвоєння особистістю правових приписів, на виникнення внутрішньої мотивації, що орієнтує людину на їх виконання саме в результаті спеціального навчання людина засвоює систему знань про право та закон, їх роль і призначення в життєдіяльності суспільства, основи адміністративного, кримінального, трудового, цивільного права, про сутність і зміст юридичної відповідальності, права, свободи та законні інтереси людини тощо. У процесі навчання формуються погляди та уявлення про різні явища соціально-правової дійсності. Зазначене дає підстави наголосити, що «основа» правосвідомості студентів формується у процесі навчання у ВНЗ, подальший розвиток їх правосвідомості, уявлення про правову дійсність обумовлені процесом життєдіяльності, власною ініціативою та старанністю, спілкуванням

із іншими людьми, засобами масової інформації тощо.

У процесі навчання необхідно формувати в людини не просто елементарні знання та уявлення про правову дійсність, а саме знання про хибність романтики злочинного способу життя, про те, що навчання і труд – це основа самореалізації, про труднощі життя людини, яка скоїла злочин, про можливості й перспективи законослухняного способу життя і т. ін.

Наведене твердження набуває особливої актуальності для сучасної студентської молоді, яка значною мірою виховується в атмосфері духовного зубожіння, спустошення, бездушності, аморальності, зневаги до батьків, невіри в майбутнє. Крім цього, відсутність можливості заробити необхідні кошти на життя та пропаганда засобами масової інформації культу сили і легкого успіху сприяють переоцінці молоддю моральних цінностей, стимулюють у студентському середовищі вседозволеність, культ грошей, розкутість, яка межує із розпущеністю. Все зазначене, а також поширення у суспільстві правового нігілізму та скептичного ставлення до таких цінностей, як громадянськість, патріотизм, соціальна відповідальність, обумовлює потенційну готовність молоді до вчинення правопорушень, підвищення її терпимості до порушення юридично-правових заборон.

Враховуючи викладене та зважаючи на те, що ціннісні орієнтації спрямовують і регулюють поведінку особистостей у соціумі а також безпосередньо пов'язані з вольовим елементом психічної складової правосвідомості, необхідно відзначити, що ціннісні орієнтації є визначальним аспектом правосвідомості студентства. Звідси впливає: студентство характеризується специфічною системою цінностей.

Огляд психологічної та соціологічної літератури свідчить про те, що у студентському молодіжному середовищі на сьогодні не сформовано стійке ціннісне поле. Для ціннісних орієнтацій сучасної молоді характерні такі риси, як полярність суджень, розпливчастість моральних позицій, більша орієнтація на матеріальні блага, ніж на духовні цінності та ідеали, слабкий інтерес до загальнолюдських проблем. Слід окремо відмітити, що характерним для сучасного молодого покоління є те, що в багатьох аспектах воно ще до кінця не визначилось у своїх пріоритетах. Воно вільне від певних моральних норм, цінностей та ідеалів, але, в той самий час, спроможне сприймати нові.

З огляду на зазначене, маємо підстави визнати систему цінностей студентства «відкритою», не стійкою та остаточно не сформованою.

Вікові характеристики студентства також обумовлюють подвійність і ще неміцність засвоєння цінностей і норм. Ціннісні орієнтації для даної соціальної групи ще не стали внутрішнім законом, а вчинки до певної міри стимулюються страхом перед покаранням.

Такого роду нестійкість ціннісних орієнтацій студентства виступає як позитивним, так і негативним чинником у процесі формування правосвідомості представників молодого покоління. Так, позитивною стороною гнучкості

цінностей студентства є те, що свідомість (відповідно правосвідомість як одна з форм свідомості) молодій людині широко відкрита для сприйняття нових знань ціннісної спрямованості. При цьому слід підкреслити, свідомість відкрита для сприйняття нових ціннісних знань як позитивного, так і негативного характеру.

Таким чином, система цінностей студентства є нестійкою та перебуває на стадії формування, а це є підставою для визнання однією з основних характеристик цієї соціальної групи її «пограничності». *«Пограничність»* робить студентство найдинамічнішою частиною суспільства, яка реагує на щонайменші зміни в його структурі, на його політичні й економічні трансформації, швидко уловлює нові тенденції в культурі. Той факт, що студентство оперативніше, ніж інші прошарки молодіжної частини суспільства, відгукується на нові віяння в моді, літературі, кіно, музиці, свідчить про його крайню сприйнятливість до нового, що в свою чергу проявляється в ціннісних орієнтаціях та специфічній субкультурі цієї соціальної групи.

Звернімо окремо увагу на те, що студентство поряд зі специфічною системою цінностей володіє власною субкультурою. Усередині студентства як соціально-демографічної групи існує велика кількість неформальних угруповань, приміром «емо», «хіпі», «байкери» і т. ін. Характерним для цих неформальних угруповань є те, що вони мають свої цінності, які певною мірою відрізняються від загальноприйнятих, специфічну манеру спілкування, стиль поведінки й одягу, певний спосіб мислення та світосприйняття. Зазначене, у свою чергу, свідчить про те, що: по-перше, неформальні об'єднання студентської молоді володіють специфічною груповою правосвідомістю, яка обумовлена особливостями тієї чи іншої субкультури; по-друге, студентська субкультура є складним системним явищем і складається з достатньо великої кількості різновидів субкультур неформальних об'єднань усередині цієї соціальної групи. Традиційні культурні цінності у такому випадку втрачають свій соціальний, гуманістичний, естетичний статус. Крім того, що студентство - соціально - професійна група, це також і *соціально-вікова група*.

Огляд наукової літератури свідчить про те, що, на думку більшості дослідників, студентство охоплює віковий період 17-23 років, студентом коледжу чи технікуму (у нас відділення з підготовки молодших спеціалістів) особа може стати після закінчення 9 класів загальноосвітньої школи, а отже, у 15-16 років. Таким чином студентський вік охоплює віковий період від 15 років до 28 років.

Таким чином, підсумовуючи все вищевикладене, маємо підстави зазначити: по-перше, студентство є окремою соціальною, віковою та соціально-професійною групою; по-друге, певна цілісність і самостійність по відношенню до інших соціальних груп студентської молоді характеризується її специфічними віковими характеристиками, соціально-психологічними рисами, системою цінностей, субкультурою, яка виявляється в характері праці (навчання), пізнання, спілкування, організації життєдіяльності, в якості і способі життя; по-третє, як окрема соціальна група, студентство є самостійним

носієм (суб'єктом) правосвідомості, що, у свою чергу, обумовлена її специфічними рисами.

Література

1. Бородінов В. Д., Бородінова В. В. Молодь і духовність // Молодежь и государство: Материалы Второй международной научно-практической конференции, г. Святогорск, 24 – 26 октября 2003 года. – Донецк, 2003. – С. 65.
2. Голосніченко І. Правосвідомість і правова культура у розбудові Української держави // Право України. - 2005. - № 4. - С. 25.
3. Горбунова Л. Роль правової освіти в утвердженні верховенства права // Право України. – 2006.-№ 4. – С. 154.
4. Зайчук О. В., Оніщенко Н. М. Теорія держави і права// Київ. Юрінком Інтер. – 2006. – С.261
5. Новгородцев Л. И. Кризис современного правосознания. – М., 1999. – С. 269.

Правосознание как основа развития личности студента

Литовченко Т.А.

Отражено значение и специфика формирования правосознания студенческой молодежи, как отдельной социальной группы, и как основного фактора формирования правового поведения студенчества.

Ключевые слова: правосознание, самосознание, социальная группа, социализация, ценностные ориентации, социальнопрофессиональная группа.

Sense of justice as basis of development of personality of student

Litovchenko T.O.

A value and specific of forming of sense of justice of student young people are reflected, as separate task force, and as a basic factor of forming of legal behavior of student.

Keywords: sense of justice, consciousness, task force, socialization, valued orientations, socialprofessional group.

УДК 336.14 : 338.432

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ

А.Ю. ЛЮБАРЕЦЬ,

аспірант аспірантка кафедри адміністративного та фінансового права
Національного університету біоресурсів і природокористування України,
м. Київ, Україна

У статті проаналізовано сучасний стан та механізм правового регулювання агропромислового комплексу України, його державної підтримки в умовах проведення аграрної реформи.

Ключові слова: правовий механізм, аграрний сектор, сільське господарство, аграрне право, сільськогосподарські товаровиробники.

На сьогоднішній день реформування аграрного сектору економіки забезпечується активними законодавчими змінами, про що свідчить величезний об'єм прийнятих за останні роки кардинальних нормативно-правових актів. Серед них: Закони України «Про сільськогосподарську кооперацію», «Про фермерське господарство», «Про особисте селянське господарство», «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону природних біоресурсів», «Про Державний земельний кадастр», тощо.

Та проаналізувавши аграрне законодавство України, до якого на сьогоднішній день входить понад 800 діючих нормативно-правових актів. Виникає питання – «Чи таким шляхом має просуватися аграрна реформа?». Систематично приймається величезна кількість нормативно-правових актів, що часто призводить до:

- складається з великої кількості нормативно-правових актів, що мають різну юридичну силу;
- значний відсоток законодавства становлять відомчі нормативно правові акти;
- в аграрному законодавстві присутні правові норми, що належать до інших галузей права
- певна частина відомчих нормативно-правових актів містить правові норми, що суперечать чинному законодавству [1].

Аналізу, вивченню та вдосконаленню нормативно-правової бази аграрного комплексу України присвячено роботи таких фахівців аграрно-правової науки, як Гайдуцький П.І., Кандиба А.М., Курило В.І., Малік М.Й., Мушенко В.В., Пасхавер Б.Й., Семчик В.І., Семчик О.М., Собовий О.М..

Метою даної статті є проведення аналізу чинного аграрного законодавства України, механізму його реалізації, інноваційні процеси.

Законом України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» передбачено, що «пріоритетність розвитку

агропромислового комплексу та соціального розвитку села в національній економіці зумовлюється винятковою значимістю та незамінністю вироблюваної продукції сільського господарства в життєдіяльності людини і суспільства» [2]. Тому для забезпечення сталого розвитку аграрного сектору національної економіки системність та комплексність заходів є запорукою успішного розв'язання завдань з реалізації державної аграрної політики всіма органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Основні засади цієї політики поширюються в тому числі й на аграрну науку, яка покликана здійснювати ретельний аналіз всього комплексу суспільних відносин, що безпосередньо стосуються сільського господарства.

Значну роль необхідно приділити і теоретичному обґрунтуванню подальшого розвитку й удосконалення аграрного законодавства. Особливого значення нині набуває реалізація практичних рекомендацій щодо вдосконалення аграрного законодавства України як системного утворення та окремих його нормативно-правових актів. З огляду на це важливою практичною проблемою є необхідність врахування наукових концепцій, висновків, положень та рекомендацій, запропонованих представниками науки аграрного права України, у правотворчій діяльності держави, зокрема під час розробки й прийняття нормативно-правових актів з питань регулювання аграрних відносин в Україні.

У контексті розгляду проблем, які стосуються розвитку й удосконалення національного аграрного законодавства в сучасних умовах, особливої уваги заслуговує остаточне вирішення питання про прийняття Аграрного кодексу як основного комплексного кодифікованого акта. Предметом правового регулювання запропонованого кодексу мають стати аграрні відносини, що становлять комплекс взаємопов'язаних майнових, підприємницьких, земельних, трудових, членських, учасницьких, управлінсько-контрольних суспільних зв'язків, які складаються у сфері виробничих, підприємницьких, споживчих відносин за участю суб'єктів аграрної підприємницької діяльності всіх форм власності, організаційно-правових форм і методів господарювання, відносин, спрямованих на насичення продовольчого ринку продуктами харчування, продовольством та сировиною рослинного і тваринного (в тому числі водного і мисливського) походження [3].

Безперечно, прийняття кодексу – це один із засобів удосконалення чинного аграрного законодавства. Водночас, коли протікають процеси становлення ринкових відносин і застосовуються нові підходи до використання не тільки економічних, а й правових засобів, що дає можливість забезпечити нормальний розвиток аграрних відносин ринкового характеру, то немає потреби при відсутності достатніх об'єктивних умов для прийняття Аграрного кодексу квапити події. Відомий український юрист А. Статівка вважає, що передувати прийняттю Аграрного кодексу повинна розробка законів «Про сільське господарство України», «Про аграрну політику України». «Ці закони

мають бути визначальними, і саме прийняття їх дозволяє обумовити і прийняття кодифікованого акта, в якому слід закріпити положення щодо особливостей аграрних відносин, рівноправності усіх форм власності та організаційно-правових форм, методів господарювання тощо. Оскільки кодекс являє собою більш стабільний акт, це дасть можливість уникнути внесення в нього великої кількості змін, доповнень, що пов'язані з динамічним розвитком суспільних відносин в аграрному секторі економіки України», – стверджує автор [4].

На думку авторів Концепції, саме Аграрний кодекс України взмозі буде вирішити такі завдання як:

- 1) визначити основне завдання аграрного права;
- 2) встановити принципи аграрного права;
- 3) окреслити систему аграрного права;
- 4) з'ясувати об'єкти та суб'єкти аграрного права;
- 5) визначити правовий статус громадянина в аграрних відносинах, зокрема як працівника сільського господарства, члена сільськогосподарського підприємства (товариства, кооперативу), учасника чи засновника сільськогосподарського підприємства; права та обов'язки, гарантії та підтримка;
- 6) встановити організаційно-правові форми господарювання у сільському господарстві з визначенням особливостей правового статусу сільськогосподарських товаровиробників з урахуванням суттєвих характеристик аграрного виробництва;
- 7) забезпечити правове регулювання виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників;
- 8) визначити порядок державного регулювання сільського господарства та державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників з використанням економічних важелів, допустимих вимогами міжнародних документів та спрямованих на збереження національного сільськогосподарського виробництва тієї сільськогосподарської продукції, вирощування якої є можливим та доцільним для вітчизняного сільськогосподарського товаровиробника;
- 9) визначити механізм здійснення та забезпечення виконання договірних відносин в сільському господарстві;
- 10) визначити правовий режим нерухомості, іншого майна виробничо-технічного призначення, земель та інших природних ресурсів, що використовуються в сільськогосподарському виробництві;
- 11) створити базу для вдосконалення правового регулювання відносин у соціальній сфері сільськогосподарського виробництва;
- 12) сформулювати основи правового регулювання відносин з організації дисципліни та охорони праці на сільськогосподарських підприємствах;
- 13) визначити принципи оплати праці та розподілу прибутків в сільськогосподарських підприємствах;

14) визначити гарантії захисту прав сільськогосподарських товаровиробників;

15) встановити засади правового регулювання праці, соціального та житлового забезпечення осіб, не зайнятих у сільськогосподарському виробництві (сфера освіти, охорони здоров'я, комунального і побутового обслуговування);

16) визначити загальні засади особливостей правового регулювання охорони довкілля в аграрному секторі;

17) передбачити організаційно-правове забезпечення раціонального використання земель сільськогосподарського призначення;

18) юридично закріпити засади економіко правового механізму забезпечення аграрного виробництва, охорони довкілля, раціонального використання та охорони земель, функціонування соціальної сфери;

19) встановити основні засади відповідальності за порушення аграрного законодавства [5].

Кодифікація аграрного законодавства України, має стати системоутворюючим нормативно-правовим актом, який забезпечить функціонування цілісної нормативної системи як основи правової регламентації аграрних відносин, ієрархією джерел аграрного права, їх взаємозв'язок та взаємоузгодженість, єдність загально-галузевого та спеціально-галузевого аграрно-правового регулювання, в такій важливій галузі для народного господарства України як аграрно-промисловий комплекс.

Література

1. Бугера С.І. Аграрне законодавство України та шляхи його вдосконалення / ISSN 1995-6134 274 / С. І. Бугера // Право України. – 2008. – № 3. – С. 23–37.

2. Закон України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» від 18.10.2005 р., № 2982-IV // ВВР України. – 2006. – № 1. – Ст. 17.

3. Аграрне право України: Підручник / В.З. Янчук, В.І. Андрійцев, С.Ф. Василюк та інші; За редакцією В.З. Янчука.- 2-е вид., перероб. та допов.- К.: Юрінком Інтер, 2000.- 720 с.

4. Статівка А. М. Про аграрне законодавство України і проблеми його удосконалення в сучасних умовах / А. М. Статівка // Господарське право. – 2001. – № 7. – С. 7–9.

5. Матеріали до проекту аграрного кодексу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua/page/?11138>.

**Проблеми правового регулювання агропромисленого
производства в Украине**
Любарец А.Ю.

В статье проанализировано современное состояние и механизм правового регулирования агропромышленного комплекса Украины, его государственной поддержки в условиях проведения аграрной реформы.

***Ключевые слова:** правовой механизм, аграрный сектор, сельское хозяйство, аграрное право, сельскохозяйственные товаропроизводители.*

Problems of the legal adjusting of agroindustrial production are in Ukraine

Liubarets A.Y.

The article analyzes the current state and the mechanism of regulation of agriculture of Ukraine, its government support in terms of agrarian reform.

***Keywords:** the legal mechanism, the agricultural sector, agriculture, agricultural law, agricultural producers.*

УДК 336.14 : 338.432

ДЕРЖАВНЕ БЮДЖЕТУВАННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Н.П.ЛЮБИЧ,

аспірантка кафедри адміністративного та фінансового права
Національного університету біоресурсів і природокористування України,
м. Київ, Україна

Запропоновано напрями державної підтримки агропродовольчого сектора економіки. Досліджено особливості розвитку державного регулювання і підтримки агропродовольчого сектора в умовах ринку.

***Ключові слова:** агропромислове виробництво, бюджетування, державна підтримка, сільське господарство.*

Агропромислове виробництво в Україні на сучасному етапі розвитку держави має ключове значення для її економіки і є основною бюджетоформуючою галуззю. Проте сьогодні склалася така ситуація, що стан агропромислового комплексу України не є чинником стабільності у суспільстві та гарантом справжньої економічної незалежності. Діючий уряд намагається рішуче реформувати сільське господарство, але як показує практика – ці намагання не досить ефективно відображаються на загальному економічному стані.

Проблемам державного регулювання агропродовольчого сектора присвячено праці українських науковців-правознавців: Н. Берлач, В.Єрмоленко, В. Курило, В. Мушенюк, В. Семчик, А. Статівка, В.Уркевич та економістів: П. Гайдуцького, М. Дем'яненка, І. Демчак, С. Зорі, М. Кропивка, В. Онегіної, Б. Супіханова, Н. Фещенко, О. Шубравської.

Мета даної статті полягає у дослідженні особливостей розвитку державного регулювання агропродовольчого сектора, його підтримки в умовах розвитку ринкової економіки та розробки пропозицій по удосконаленню державного регулювання агропродовольчого сектора.

Сьогодні сільськогосподарське виробництво і в цілому агропромисловий комплекс України перебувають у центрі суспільної уваги. Сучасний аграрно-промисловий комплекс є важливим сектором економіки України. Саме в АПК найбільше нерозв'язаних економічних проблем, зокрема питання формування колективних господарств, приватизації землі, створення фермерських господарств, ціноутворення на сільськогосподарську продукцію, взаємовідносин між сферами АПК, обмеження або ліквідації дотацій з бюджету на продукцію сільськогосподарського виробництва тощо. Сьогодні країна перебуває у глибокій економічній кризі, що негативно впливає на хід реформ, особливо в АПК.

Причиною низької результативності аграрної реформи є недооцінка її здійснення, як єдиної багатоаспектної системи. Подолання дестабілізації виробництва сільського господарства можливе шляхом реформування.

Реформування економіки, проходження процесів приватизації та роздержавлення вимагає вивчення досвіду функціонування господарських структур з різними формами власності. В основному завершена приватизація майна підприємств АПК. Проте пошук ефективних шляхів реформування АПК України триває.

Важливою умовою зміцнення економічного потенціалу в Україні є створення сучасної ринкової структури виробництва.

Перед АПК України стоять великі і відповідальні завдання. Загострення суперечностей у сфері агропромислового виробництва зумовлює необхідність активізації держави щодо його регулювання з тим, щоб забезпечити, з одного боку, відповідний рівень цін, доходів та обсягів виробництва для виробників, а з іншого – охорону і правильне використання земель і водних ресурсів, а також наукове забезпечення розвитку АПК.

Головною метою державного регулювання економіки агропромислового комплексу є економічна й соціальна стабільність держави та закріплення існуючого ладу як усередині країни, так і за кордоном, адаптація його до мінливих умов буття. Від цієї головної мети опосередковується і розгалужується так зване дерево конкретних цілей, без яких не може бути досягнута і головна ціль. Ці конкретні цілі невід'ємно пов'язані з об'єктами державного регулювання економіки [1, С.59-61].

Державне регулювання сільського господарства для європейських країн явище не випадкове, оскільки ефективність агропромислового комплексу – незмінна передумова процвітання всього суспільства. В межах державного регулювання розв'язуються найрізноманітніші завдання: підтримка цін і доходів сільськогосподарських товаровиробників, цілеспрямоване формування

належних умов збуту та виробництва, ресурсозбереження, природоохоронна діяльність, соціальна підтримка виробників та інфраструктурна політика щодо сільської місцевості [6, С.140-143].

Причиною руйнування виробничого потенціалу агропромислових підприємств є сповільнення строків проведення реформ. Проте за роки аграрної реформи відбулися суттєві зміни, які призвели до утворення в агропромисловому комплексі різноманітних організаційно-правових форм господарювання.

Уряд держави повинен прислухатися до науковців та робити відповідні висновки про подальший розвиток реформи. Для забезпечення стимулювання розвитку аграрного ринку в Україні пріоритетними мають стати такі напрями:

по-перше, це створення і підтримка здорового конкурентного середовища в аграрному та продовольчому ринках;

по-друге, щорічне складання звітних і прогнозних балансів по видах продукції та застосування різних способів коригування попиту і пропозиції, їх оптимізації та збалансування, оптимальний контроль і аналіз поточного балансу надходжень та використання продукції, їх відповідності прогнозним параметрам і здійснення заходів щодо регулювання впливу на розбіжності й відхилення [5, С.120-122].

З огляду на вище сказане, вважаємо, що держава повинна реалізовувати саме ці напрями не тільки на загальнодержавному рівні, але й на рівні приватних підприємств, які мають на меті не лише отримання прибутку, а також забезпечити продовольчу безпеку України.

Однією з найбільш важливих форм державного регулювання АПК є державна підтримка, складовою якої також виступає держане бюджетування.

Державна підтримка повинна полягати в наданні агропродовольчому сектору необхідної матеріальної допомоги, а також забезпечувати сприятливі умови виробництва. Проте необхідною складовою розвитку агропромислового виробництва в Україні є і його фінансування. Але, нагадаємо, що фінансування діяльності підприємств агропромислового сектора здійснюється з урахуванням специфіки функціонування цієї галузі, яка визначається:

- сезонністю виробництва;
- тривалим періодом відтворення основних засобів;
- наявністю значного часового інтервалу між періодами здійснення витрат та отримання кінцевих результатів;
- безперервністю виробничих процесів;
- використанням у якості засобів та предметів праці живих організмів, які підпорядковані у першу чергу біологічним законам відтворення;
- залежністю результатів діяльності підприємств та відповідно джерел фінансування від впливу природно-кліматичних умов;

- необхідністю кредитного забезпечення операційної діяльності та подальшого успішного розвитку суб'єктів господарювання як наслідку впливу попередньо зазначених факторів [2, С. 43].

Бюджетування – це процес розробки, формування та планування майбутньої діяльності підприємства, який оформлюється у вигляді системи бюджетів. Впровадження бюджетування на агропромислових підприємствах повинно підтримуватися державою, тому що цей процес може викликати деякі труднощі. По-перше, це великі витрати на розробку та пристосування системи бюджетування до окремих підприємств. По-друге, необхідно врахувати появу конфліктів між спеціалістами фінансових відділів. По-третє, необхідно науково обгрунтовано організувати планування та нормування статей відповідних бюджетів, а не намагатися отримати ще більше коштів для успішної реалізації бюджетів. Бюджетування базується на забезпеченні єдиного порядку підготовки, аналізу і затвердження бюджетів [3, С. 12-13].

Серед основних проблем фінансування діяльності сільськогосподарських підприємств можна виділити:

- зменшення обсягів державної підтримки сільського господарства, що не забезпечує нормальне функціонування аграрного виробництва;

- недоступність кредитних ресурсів через високі відсоткові ставки та відсутність заставного майна для ведення не лише розширеного, а й простого відтворення;

- відсутність надійних гарантій повернення інвестицій та кредитів через збитковість підприємств.

- не врахування сезонності робіт (немає стабільного фінансування у конкретно визначені періоди року), що фактично підсилює диспаритет цін. Хоча державою в цьому напрямку здійснюються певні заходи, але вони явно недостатні і це не дає позитивного результату;

- відсутність механізму швидкого і надійного доведення державних фінансових ресурсів до аграрних підприємств (ці ресурси «прокручуються» у комерційних банках не на користь селян);

- немає глибокого та надійного контролю з боку державних структур за цільовим використанням коштів за призначенням [4, С.157].

Крім того, в сферу держрегулювання повинні потрапити організації інших галузей економіки, що забезпечують аграрно-промислове виробництво і мають додаткові витрати та підвищені ризики (банки, страхові і інвестиційні компанії). Вказане дозволить залучити інвестиції в АПК, розвивати виробництво на сучасній техніко-технологічній основі, а звідси забезпечити соціальну стабільність і продовольчу безпеку країни і окремих її регіонів.

Необхідність створення дієвого механізму держпідтримки агропродовольчого сектора витікає із значущості цього сектора для розвитку економіки і соціальної сфери країни. Важливість в забезпеченні

життєдіяльності населення і специфіка АПК не дозволяють йому на рівних брати участь в конкуренції з другими галузями економіки.

Проведене дослідження особливостей розвитку державного регулювання та підтримку агропродовольчого сектора в умовах ринкової економіки, дає підстави для висновку, що для забезпечення стимулювання розвитку аграрного ринку в Україні пріоритетними мають стати такі напрями: створення і підтримка здорового конкурентного середовища в аграрному та продовольчому ринках; щорічне складання звітних і прогнозних балансів по видах продукції та застосування різних способів коригування попиту і пропозиції, їх оптимізації та збалансування, оптимальний контроль і аналіз поточного балансу надходжень та використання продукції, їх відповідності прогнозним параметрам і здійснення заходів щодо регулювання впливу на розбіжності й відхилення. Також урядовим структурам при проведенні аграрної політики необхідно перейти від обіцянок підтримки агропромислового комплексу до вжиття реальних заходів щодо його відродження, яке повинно стати основою загальнонаціонального відродження. Ефективне впровадження інноваційних заходів дасть великий поштовх у розвитку агропромислового комплексу, адже за ним – майбутнє нашої держави.

Література

1. Бородіна О., Прокопа І. Сільський розвиток в Україні: проблеми становлення // Економіка України. – 2009. – №5. – С.59-67.
2. Гайдучий П. І. Про основні засади реформування системи державної підтримки сільського господарства та сільської території // Економіка АПК. – 2005. - №11.- С. 43-48.
3. Демчак І. М. Ситуація в аграрному секторі економіки та заходи Уряду щодо державної підтримки розвитку АПК // Економіка АПК. – 2005.- №11. – С. 12-19.
4. Притула Н. Сучасний стан та актуальні проблеми розвитку АПК // Держава та регіони. – 2009. – №3. – С.157-163.
5. Шпикуляк О. Проблеми розвитку та регулювання аграрного ринку // Економіка АПК. – 2009. – №7. – С.120-127.
6. Щекович О. Використання зарубіжного досвіду державного регулювання економіки АПК в Україні // Економіка АПК. – 2009. – №1. – С.140-146.

Государственное бюджетирование агропромышленного комплекса Украины

Любич Н.П.

Предложены направления государственной поддержки агропродовольственного сектора экономики. Исследованы особенности развития

государственной регуляции и поддержки агропродовольчего сектора в условиях рынка.

Ключевые слова: агропромышленное производство, бюджетирование, государственная поддержка, сельское хозяйство.

State budgeting of agroindustrial complex of Ukraine

Lubich N.P.

Directions of state support of agrarian food sector of economy are offered. The features of development of the state adjusting and support of agrarian food sector are explored in the conditions of market.

Keywords: agroindustrial production, byudzhetuвання, state support, agriculture.

УДК 342.951:502.51

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ТА ВИДАЧІ ДОЗВОЛІВ У СФЕРІ СПЕЦІАЛЬНОГО ВОДОКОРИСТУВАННЯ

С. М. МІЩАНЮК,

аспірант кафедри адміністративного та фінансового права
Національного університету біоресурсів і природокористування України,
м. Київ, Україна

В статті розглядається взаємозв'язок видачі дозволу на спеціальне водокористування, як особливої процедури, з механізмом державного контролю, а також проаналізовано значення для його здійснення.

Ключові слова: дозвіл на спеціальне водокористування, державний контроль.

Найбільше антропогенне навантаження на водний фонд України здійснюється в порядку спеціального водокористування для забезпечення потреб промисловості, сільського господарства та централізованого водопостачання. Раціональне використання, відновлення та охорона водних ресурсів напряму залежить від механізмів державного управління та контролю у зазначеній сфері, побудова яких має опиратись на суттєву наукову базу. Її ціль – детальне дослідження функціонування таких механізмів та пошук оптимальних вирішень пов'язаних проблем.

Контролю за використанням водних ресурсів, спеціальному природокористуванню, дозволам у цих сферах присвячені праці багатьох вчених. Сюди можна віднести: В. М. Комарницького, В. О. Джуган, Н. Р. Коробецьку, І. Є. Чумаченко та інших. Незважаючи на це, взаємозв'язок видачі дозволу на спеціальне водокористування (далі – ДСВ), як особливої процедури, з механізмом державного контролю потребує певного

переосмислення з врахуванням наявного наукового досвіду, та має стати об'єктом спеціального вивчення, що і має на меті дана стаття.

Одним із завдань державного контролю у сфері спеціального водокористування є забезпечення законності і дисципліни, а також ефективної реалізації державної політики задля максимального збереження і відтворення водних запасів. Оскільки, в силу законодавчого закріплення у Водному кодексі України (далі – ВКУ) [3], спеціальне водокористування в Україні тісно пов'язане з наявністю відповідного дозволу, то і виникає необхідність приділення особливої уваги процедурі його видачі.

Існує думка, що видачу ДСВ варто відносити до спеціальних функцій управління на рівні з веденням кадастрів [9, с. 8], проте це не дає відповіді на питання про її співвідношення з складовою управління – державним контролем.

В науковій літературі присутні позиції, за яких видача ДСВ є формою або методом контролю. Зокрема, В. М. Комарницький вважає, що погодження матеріалів документів, які подаються до спеціально уповноважених органів для вирішення питання про надання спеціального дозволу на використання природних ресурсів, слід віднести до правових форм контролю запобіжного характеру [4, с. 420]. Чумаченко І. Є. відносить відмову у видачі або позбавлення (анулювання) виданих дозволів на спеціальне водокористування до методів (способів) здійснення державного контролю за використанням та охороною водних об'єктів [8, с. 5].

В цьому контексті заслуговують на увагу погляди О. Ф. Андрійко, згідно яких форми контролю можна класифікувати в залежності від видів державного контролю, але і тоді ми матимемо їх значну кількість, оскільки кожен вид державного контролю використовує притаманні йому форми, які будуть, разом з тим, використовуватися й іншими видами державного контролю [2, с. 195].

Проте, при розчленуванні всієї процедури на певні складові етапи і детальному їх аналізі, можна дійти іншого висновку.

Порядок видачі ДСВ регламентується ВКУ і прийнятою на основі нього Постановою Кабінету Міністрів України від 13 березня 2002 року № 321 (далі – Постанова КМУ № 321) [11].

Згідно ст. 49 ВКУ та п. 3 Постанови КМУ № 321, видача дозволів на спеціальне водокористування здійснюється за клопотанням особи з обґрунтуванням потреби у воді, погодженим з державними органами: водного господарства – в разі використання поверхневих вод; геології – в разі використання підземних вод; охорони здоров'я – в разі використання водних об'єктів, віднесених до категорії лікувальних.

При цьому, відповідно до тієї ж ст. 49 ВКУ та п. 5 Постанови № 321, у дозволі на спеціальне водокористування встановлюються ліміт забору води, ліміт використання води та ліміт скидання забруднюючих речовин. Як відомо, ст. 70 ВКУ передбачає, що скидання стічних вод у водні об'єкти допускається лише за умови наявності нормативів гранично допустимих концентрацій та встановлених нормативів гранично допустимого скидання (ГДС)

забруднюючих речовин. В такому разі вимоги до нормування ГДС забруднюючих речовин, які створюються в процесі виробничої діяльності, визначаються за Постановою КМУ від 11 вересня 1996 року № 1100 [12].

На підставі наведених вимог законодавства особи, що зацікавлені в отриманні ДСВ, повинні надати уповноваженим органам через дозвільний центр (детальніше перелік таких органів див. в ст. 49 ВКУ та п. 2 Постанови № 321) певний пакет документів. Як правило, в цей пакет входять і документи, прямо не передбачені нормативно-правовими актами, але які вимагають зазначені органи (для прикладу див. перелік [6]).

Приміром, вищезгадане клопотання з обґрунтуванням потреби у поверхневих водах також погоджується шляхом подачі до єдиного дозвільного центру заяви, самого клопотання, затверджених індивідуальних технологічних нормативів використання питної води – для підприємств житлово-комунального господарства, та дозволу на користування водним об'єктом, якщо той знаходиться в оренді іншого водокористувача.

Тобто, всі дії можна поділити на декілька етапів: 1) зацікавлена у видачі ДСВ особа готує та подає до компетентного органу необхідні документи; 2) ці органи, в свою чергу, розглядають зазначені документи на предмет дотримання певних законодавчо закріплених вимог; 3) на підставі перевірки приймаються рішення про видачу ДСВ чи відмову у видачі; 4) особа отримує дозвіл чи письмову відмову.

Фактично, при видачі ДСВ контроль зводиться до документальної перевірки, аналізу і порівняння поданої особою інформації, що відображається в конкретних документах, на відповідність встановленим правилам і нормам. Безпосереднє погодження клопотання чи видача ДСВ ґрунтується на управлінському рішенні, що підсумовує перевірку і опирається на її результати. Це все нашоухує на розуміння видачі ДСВ як певної особливої дозвільної процедури, яка супроводжується деякими формами і методами контролю, а не як окремої його форми чи методу у сфері спеціального водокористування. При цьому, не викликає сумніву віднесення цієї процедури до різновиду неюрисдикційних адміністративних проваджень [1, с. 489].

Розглядати процедуру видачі ДСВ як сукупність контрольних дій з притаманними йому стадіями, в яких погодження і рішення про видачу (відмову у видачі) будуть заходами реагування – теж не зовсім коректно. Оскільки в такому випадку нівелюється розмежування контролю і управлінських послуг, на якому наголошують науковці-адміністративісти.

Зокрема, О. А. Банчук зазначає, що адміністративний орган при наданні послуг здійснює певні «контрольні» повноваження у вигляді перевірки комплектності поданих документів, правильності їх оформлення, відповідності закону і фактичним обставинам. Але ці повноваження спрямовані виключно на прийняття законного і об'єктивного адміністративного рішення [10, с. 17].

Важливо зрозуміти значення процедури видачі ДСВ у сфері державного

контролю за спеціальним водокористуванням. Передусім, з видачею ДСВ пов'язана своєрідна фіксація державою факту надання особі права на спеціальне водокористування, яка породжує і кореспондуючі обов'язки (невиконання яких тягне за собою відповідні заходи реагування). Відтак увага концентрується на дотриманні водокористувачем умов (в тому числі і лімітів) спеціального водокористування, з'являються додаткові підстави та напрями для здійснення контрольних заходів з боку відповідних органів. Не варто забувати, що протилежний вплив результатів контролю на видачу ДСВ проявляється у таких формах як відмова у видачі чи анулювання.

Наявність дозволу є однією з ознак спеціального водокористування [5; 7, с. 12]. Проте його відсутність не означає, що суб'єкт не здійснює такої діяльності. Особа може використовувати водні ресурси способом, який підпадає під законодавчо закріплені види спеціального водокористування, але без отримання відповідного дозволу. В такому разі мова йде про самовільне водокористування, що тягне за собою певні правові санкції, зокрема відшкодування завданої шкоди.

Резюмуємо тим, що значення видачі ДСВ для державного контролю у цій сфері полягає у формальному закріпленні права на спеціальне водокористування, що спричинює виникнення і певних обов'язків у водокористувачів, та зумовлює заходи контролю компетентних органів держави щодо дотримання вимог водоохоронного законодавства. При цьому, від наявності чи відсутності дозволу залежать кваліфікація правопорушень та їх юридичні наслідки.

Як висновок, видача ДСВ є особливою дозвільною процедурою і функцією управління, яка за своєю суттю є адміністративною послугою та видом неюрисдикційного адміністративного провадження. Хоча їй властивий взаємозв'язок з контрольною діяльністю, ототожнювати її із формою чи методом державного контролю не варто.

В будь-якому разі, наукові та практичні проблеми здійснення державного контролю у сфері спеціального водокористування не обмежуються лише колом питань, пов'язаних з видачею ДСВ. Вони потребують своєчасного виявлення та пошуку ефективних шляхів усунення з врахуванням надбань наукових досліджень в цій сфері.

Література

1. Адміністративне право України: Академ. курс. У 2 т. Т. 1 Загальна частина : навч. посіб. / В. Б. Авер'янов, О. Ф. Андрійко, Ю. П. Битяк [та ін.]. – К.: Юрид. думка, 2004. — 583 с.
2. Андрійко О. Ф. Державний контроль в Україні: організаційно-правові засади / О. Ф. Андрійко. – К.: Наукова думка, 2004. – 304 с.
3. Водний кодекс України від 06.06.1995 р. № 213/95–ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 24. – Ст. 189.
4. Комарницький В. М. Право спеціального природокористування: монографія / В. М. Комарницький. – Луганськ: Луган. держ. ун-т внутр. справ

ім. Е.О. Дідоренка, 2011. – 423 с.

5. Коробецька Н. Р. Видача дозволів на спеціальне водокористування: окремі питання законодавчого регулювання та практики здійснення [Електронний ресурс] / Н. Р. Коробецька // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2010. – Вип. 156. – Режим доступу :

http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/nvnau_pravo/2010_156/10knr.pdf.

6. Перелік документів для отримання дозволу на спеціальне водокористування [Електронний ресурс] : інформація офіц. сайту Управління охорони навкол. прир. середовища у Вінницькій області. – Режим доступу :

http://www.vineco.ucoz.org/publ/administrativni_derzhavni_poslugi/dozvil_na_specvodokoristuvannja/dozvil_na_specialne_vodokoristuvannja/8-1-0-137.

7. Правове регулювання використання та охорони вод в Україні: автореф. дис. канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / В.О. Джуган; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – К., 2009. – 19 с.

8. Правове регулювання державного контролю за використання та охороною водних об'єктів в Україні: автореф. дис... на здобуття ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / І. Є. Чумаченко; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – К., 2012. – 20 с.

9. Правове регулювання комплексного використання водних ресурсів Дніпровського басейну : автореф. дис... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / Н.В. Локтева; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2007. – 19 с.

10. Проблеми теорії та практики інспекційної діяльності публічної адміністрації в Україні / Упоряд.: О. А Банчук; Центр політ.-прав. реформ. — К.: Конус-Ю, 2009. — 272 с.

11. Про затвердження Порядку погодження та видачі дозволів на спеціальне водокористування та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 10 серпня 1992 р. N 459 : Постанова Кабінету Міністрів України від 13 березня 2002 року № 321 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 12. – Ст. 590.

12. Про Порядок розроблення і затвердження нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин та перелік забруднюючих речовин, скидання яких нормується : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 вересня 1996 року № 1100 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1100-96-%D0%BF>.

Взаимосвязь государственного контроля и выдачи разрешений в сфере специального водопользования

Мищанюк С. Н.

В статье рассматривается взаимосвязь выдачи разрешения на специальное водопользование, как особой процедуры, с механизмом государственного контроля, а также проанализировано значение для его осуществления.

Ключевые слова: *разрешение на специальное водопользование, государственный контроль.*

**The relations of state control and permit issuance in special water use area
Mishchaniuk S. M.**

The article describes the relations of permit issuance for special water use as a special procedure with the mechanism of state control and analyzed the value for its implementation.

Keywords: *permit for special water use, state control.*

УДК 347.73:631.15

**ЩОДО РОЗВИТКУ ПОДАТКОВО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ
ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ СІЛЬГОСПТОВАРОВИРОБНИКІВ**

В.В. МУШЕНОК,

викладач ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»,
м. Ніжин, Україна

О.М. СОБОВИЙ,

кандидат юридичних наук, радник Міністра аграрної політики та
продовольства України, м. Київ. Україна

В статті проаналізовано становлення правового механізму ПДВ-підтримки сільськогосподарських товаровиробників: режим виплати дотацій переробними підприємствами, а також надано авторську оцінку такого механізму підтримки, запропоновану Податковим кодексом України.

Ключові слова: *правовий механізм, сільськогосподарський товаровиробник, переробне підприємство, спеціальний податковий режим, непряма державна фінансова підтримка.*

Оскільки сільське господарство належить до найбільш важливих галузей економіки України, то його повноцінне функціонування потребує різносторонньої прямої та непрямої державної фінансової підтримки, невід'ємною складовою якої виступають бюджетні дотації.

Дотації є формою бюджетного фінансування аграрників з метою відшкодування їх витрат, які не покриваються виручкою внаслідок особливостей державної внутрішньої та міжнародної аграрної політики і низької купівельної спроможності населення. Дотації надаються аграрникам з бюджету (пряма підтримка), так і опосередковано, за рахунок залишених у них

податків, від справляння яких держава відмовилася на користь підприємств з метою стимулювання їх розвитку (непряма підтримка).

Непрямі податки характеризуються яскраво вираженою їх фіскальною спрямованістю, їх база оподаткування, на відміну від прямих, є більш широкою та має менш чутливий характер щодо змін у тенденціях економічного розвитку країни. При цьому податково-правовий механізм ПДВ може використовуватись не лише для фіскальних цілей, а й з метою стимулювання та підтримки розвитку товаровиробників.

Аналізу, вивченню та вдосконаленню податково-правового механізму спеціальних режимів непрямого оподаткування ПДВ присвячено роботи таких вітчизняних фахівців аграрно-правової науки, як Є.О. Алісов, Л.К. Воронова, В.І. Курило, В.В. Мушенко, В.І. Семчик, О.О. Семчик, О.М. Собоєв, В.Ю. Уркевич, В.Д. Чернадчук, В.З. Янчук.

Метою даної статті є здійснення аналізу в історичному розрізі податково-правового механізму спеціального режиму підтримки виробництва тваринницької продукції в аграрній галузі, як інструменту непрямої фінансової підтримки сільськогосподарських товаровиробників, та визначення перспектив для розробки та впровадження змін до механізму правового забезпечення такої підтримки.

Починаючи з 1998 року у аграрній галузі передбачено специфічні механізми справляння ПДВ, спрямовані на підтримку розвитку аграрників. Важливим правовим механізмом підтримки їх розвитку виступав режим виплати дотацій переробними підприємствами, суть якого полягала в наступному.

Переробні підприємства суму ПДВ, що повинна ними сплачуватися до бюджету за продані молоко та молочну продукцію, м'ясо та м'ясопродукти, у повному обсязі спрямовували виключно для виплати дотацій аграрникам за поставлені ними на переробку молоко і м'ясо у живій вазі [1]. Тобто переробні підприємства виступали в якості податкових агентів, лише з тією різницею, що не утримували податок з певних осіб, а навпаки, власні податкові зобов'язання спрямовували не до бюджету, а іншим господарюючим суб'єктам.

Порядок нарахування, виплат та використання коштів, спрямованих для виплати дотацій сільськогосподарським товаровиробникам за продані ними переробним підприємствам молоко і м'ясо в живій вазі, було затверджено постановою КМУ України № 805 від 12 травня 1999 року., яка була розроблена на виконання норм п. 11.21 ст. 21 Закону України «Про податок на додану вартість». Відповідно до цього порядку, переробні підприємства здійснювали нарахування та виплату дотацій сільськогосподарським товаровиробникам незалежно від їх форм власності, в тому числі і особистим господарствам населення [2].

Після продовження практики виплати дотацій переробними підприємствами за Законом України «Про внесення змін до деяких законів

України щодо запобігання негативним наслідкам впливу світової фінансової кризи на розвиток агропромислового комплексу» від 4 лютого 2009 року № 922, зазначена постанова втратила чинність на підставі постанови КМ України від 2 квітня 2009 року № 291 «Про реалізацію пункту 11.21. статті 11 Закону України «Про податок на додану вартість», якою було затверджено новий Порядок обліку та використання коштів, спрямованих на виплату дотацій сільськогосподарським товаровиробникам за поставлені ними переробним підприємствам молоко і м'ясо в живій вазі [3].

Податковим кодексом України з 01.01.2011 р. тимчасово призупинено виплати переробними підприємствами сільськогосподарським товаровиробникам за поставлені ними на переробку молоко і м'ясо у живій вазі дотацій в межах суми ПДВ, що повинна ними сплачуватися до бюджету за продані молоко та молочну продукцію, м'ясо та м'ясопродукти та визначено, що ці кошти повинні спрямовуватись до спеціального фонду державного бюджету (підрозділ 2 розділу XX) [4].

Після підписання Президентом України Податкового кодексу України, окремі вітчизняні фахівці у галузі фінансового права протягом 2011 року в своїх наукових дослідженнях обґрунтували нагальну необхідність відновлення цього механізму непрямої державної фінансової підтримки аграрників, удосконалення контролю над використанням аграрниками дотаційних коштів та скасування деяких інших нововведень, негативно впливатимуть на діяльність аграрних товаровиробників. [5, 6, 7, 8].

Науково-обґрунтовані докази фахівців, в тому числі й представників фінансово-правової науки та Міністерства аграрної політики і продовольства, позиції аграрників та переробників були враховані органами законодавчої ініціативи в прийнятому Законі України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо підтримки сільськогосподарських товаровиробників» [9]. Цим законом, який набрав чинності з 1 січня 2012 року, встановлено, що у період до 1 січня 2015 року ПДВ юридичними особами, які зареєстровані платниками ПДВ, при здійсненні ними операцій з постачання власної виробленої продукції сільськогосподарськими товаровиробниками, і фізичними особами, які самостійно вирощують, розводять, відгодовують продукцію тваринництва, справляється з урахуванням таких особливостей: переробне підприємство позитивну різницю між сумою податкових зобов'язань звітного (податкового) періоду та сумою податкового кредиту звітного (податкового) періоду, визначену у податковій декларації з ПДВ щодо діяльності з постачання продукції, сплачує до спеціального фонду Державного бюджету України (спецфонду ДБ України) та на спеціальний рахунок, відкритий ним в органі державної казначейської служби (спецрахунок), у таких розмірах: у 2012 р. – до спецфонду ДБ України – 30%, а на спецрахунок – 70%; у 2013 р. – до спецфонду ДБ України – 40%, а на спецрахунок – 60%; у 2014 р. – до спецфонду ДБ України – 50%, а на спецрахунок – 50% [9].

Неможливо погодитись із запропонованим правовим механізмом розподілу коштів, хоча й визначено, що переробне підприємство суму ПДВ, перераховану на спеціальний рахунок, використовує виключно для виплати сільськогосподарським товаровиробникам компенсації за продані ними молоко і м'ясо в живій вазі.

На нашу думку залишаються неврегульованими дві важливі групи фінансових правовідносин. Перша – залишається не виправленим необґрунтоване зниження рівня непрямой державною фінансовою підтримкою аграрних товаровиробників по причині лише часткового відновлення спеціального режиму ПДВ-підтримки виробництва тваринницької продукції в аграрній галузі, при умові нагальної необхідності використання більш дієвих механізмів підтримки галузі на сучасному етапі. Друга – не встановлення Кабінетом Міністрів України Порядку правового механізму використання сплачених переробними підприємствами сум ПДВ до спеціального фонду Державного бюджету України.

Висновки

Отже, серед ряду політичних, економічних, правових та соціальних причин глибокого розвитку аграрної галузі вмілому та занепаду підгалузі тваринництва є зменшення обсягів державної підтримки агропромислового виробництва України. Доктринальний підхід держави щодо централізації податкових надходжень на сучасному етапі розвитку економіки призупиняє або й руйнує дієві механізми непрямой державної фінансової підтримки аграрників.

Враховуючи значимість аграрного сектору України для зміцнення національної економічної безпеки держави, остання повинна здійснювати політику зниження власних доходів, залишаючи кошти в розпорядженні аграрників. Виходячи з цього необхідно внесення змін до Податкового кодексу України щодо відновлення, чинного до його прийняття, правового механізму виплати переробними підприємствами сільськогосподарським товаровиробникам за поставлені ними на переробку молоко і м'ясо у живій вазі дотацій в межах суми ПДВ.

Література

1. Про податок на додану вартість: Закон України від 03.04.1997 р., № 168/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 21. – Ст. 156.
2. Педь І.В. Непрямі податки в податковій системі України: навч. посіб. / за ред. Ю.М. Лисенкова. – К.: Знання, 2008. – 348 с.
3. Про реалізацію пункту 11.21. статті 11 Закону України «Про податок на додану вартість»: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.04.2009р., № 291 // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 48. – Ст. 81.
4. Податковий кодекс України: за станом 2 грудн. 2010 р. / Голос України – 2010. – № 229–230 (4979–4980).

5. Автогров В.І. Революційних змін від нового Податкового кодексу України чекати не варто // Юридична газета. – 2011. – № 10. – С. 9.

6. Мушенюк В.В. Правовідносини аграрних виробників і держави за Податковим кодексом України / В.В. Мушенюк // Стан та перспективи інноваційного розвитку сільського господарства України: концепції, методологія, технології, практика: матер. всеукр. наук.-практ. конф. молодих науковців, аспірантів, здобувачів і студентів – Ніжин 2011. – С. 206–209.

7. Мушенюк В.В. Щодо правовідносин держави та виробників продукції рослинництва за Податковим кодексом України / В.В. Мушенюк // Зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 10-річчю створення юридичного факультету НУБіП – К.: Видавничий центр НУБіП України, 2011. – С. 150–152.

8. Мушенюк В.В. Фінансово-правове регулювання державної підтримки сільськогосподарського виробництва в Україні дис. ... кандидата . юрид. наук: 12.00.07. / Мушенюк Віктор Васильович – К., 2012. – 191 с.

9. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо підтримки сільськогосподарських товаровиробників: Закон України від 22 грудня 2011 року № 4268-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/2011/laws/main.2645-19>.

Относительно развития налогово-правового механизма государственной поддержки сельхозтоваропроизводителей

Мушенюк В.В., Соболев О.Н.

В статье проанализировано становление правового механизма НДС-поддержки сельскохозяйственных товаропроизводителей: режим выплаты дотаций перерабатывающими предприятиями, а также предоставлена авторская оценка такого механизма поддержки, предложенная Налоговым кодексом Украины.

Ключевые слова: *правовой механизм, сельскохозяйственный товаропроизводитель, перерабатывающее предприятие, специальный налоговый режим, непрямая государственная финансовая поддержка.*

Mushenok V.V., Sobovy O.M.

In the article, becoming of legal mechanism of VAT-support of agricultural commodity producers is analysed: mode of payment of grants by reprocessors, and also the authorial estimation of such mechanism of support, offered by the Internal revenue code of Ukraine, is given.

Keywords: *legal mechanism, agricultural commodity producer, reprocessor, dedicated tax mode, indirect state sponsorship.*

УДК 347.235

ДЕРЖАВНА ВЛАСНІСТЬ НА ЗЕМЛЮ ЯК ПЕРЕДУМОВА НАЛЕЖНОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ

О.І. НАСТІНА,

старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін Білоцерківського
національного аграрного університету,
м. Біла Церква, Україна

В статті розглянуто питання доцільності орієнтації земельної політики України на залучення інвестицій до недержавного сектору сільськогосподарської сфери, залишаючи без достатнього фінансування та належної уваги землі сільськогосподарського призначення державної форми власності

Ключові слова: державна форма власності, землі сільськогосподарського призначення, недержавний сектор сільськогосподарської сфери

В сучасних умовах глобалізації і становлення України як самостійної правової європейської держави актуальними є вирішення питань регулювання державою розвитку сільського господарства, яке покликане задовольняти первинні потреби всього населення і забезпечувати належний рівень життя громадян.

Проблему державного регулювання розвитку сільського господарства без перебільшення можна віднести до пріоритетних в теорії та практики економічної діяльності держави. Сьогоднішній кризовий стан сільського господарства вимагає переосмислення ролі держави у цій сфері та пошуку шляхів виходу із ситуації, що склалася.

Стан економічного розвитку зумовлює необхідність принципово нових підходів до державного регулювання сільського господарства, використання економічного, людського та природно-ресурсного потенціалу регіонів України через призму переосмислення ролі державної власності на землю.

Орієнтуючи земельну політику України на роздержавлення земель сільськогосподарського призначення, на залучення інвестицій до сільськогосподарської сфери, держава в основному орієнтується на підвищення ефективності діяльності недержавного сектору, залишаючи без достатнього фінансування та належної уваги землі сільськогосподарського призначення державної форми власності [1, 4].

Згубним для України є закріплення домінуючої ролі приватної власності на землю, адже цей напрямок земельної реформи є економічно необґрунтованим, а також повернення до колишньої радянської системи землекористування, адже остання виявилась неефективною в сучасних умовах.

Зазначають, що за минулий період ліквідовано монополію держави на земельну власність і якщо в 1991 році у державній власності перебувало 100% земельного фонду, то в 2011 році частка земельної власності зменшилась до 42 % [2].

Одним із шляхів поборення проблеми є перегляд ставлення суспільства до державної власності на землю, як до негативного явища та переосмислення ролі та призначення приватної земельної власності [3, 15]. Серед заходів державної підтримки провідну роль відіграє стимулювання інвестиційних процесів у галузі, які можуть забезпечити її поступальний розвиток та підвищення конкурентоспроможності підприємств рівноцінно всіх форм власності [4, 38]. Таке стимулювання насамперед здійснюється за рахунок прямої участі держави у формуванні інвестиційних ресурсів сільського господарства.

Наявність сегменту державної власності на землю на ринку земель є базовою гарантією розвитку економіки, сільського господарства, дає можливості виступати рівним гравцем на ринку земельної нерухомості та забезпечувати публічно-приватний баланс держави як регулятора, приватного виробника, як постачальника і споживачів кінцевого продукту виробництва.

Держава повинна створювати рівні умови доступу до ринку земель всім зацікавленим сторонам, однак залишаючи в неподільному державному фонді запаси земель можна буде регулювати ринок, мати базисний потенціал для розвитку аграрного сектору, динаміка якого знаходиться в прямій залежності від структурної складової відносин власності на землю.

Як вказує досвід всіх відомих в державі земельних реформ, є природна необхідність мати землю у приватній власності землю і разом з тим, мати «запаси» земель держави, які слугуватимуть гарантом права на землю Українському народу, будуть стратегічним запасом для аграрного розвитку економіки, можливо й засобом подолання проблеми продовольчого голоду країни у прогнозовані періоди кризових явищ ХХІ сторіччя.

Тільки на паритетних засадах балансу публічних інтересів держави та приватного виробництва в агробізнесі можна досягти ефективного економічного розвитку, збереження і підвищення рівня конкуренції в галузі розвитку аграрного виробництва.

Література

1. Організаційно правові питання аграрної реформи в Україні: монографія / кол. Авторів. За ред. В.І.Семчика – К. : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2003. – 280 с.
2. Електронний ресурс / режим доступу:
[<http://www.dazru.gov.ua/terra/control/uk/index>]
3. Калетнік Г. Земельне законодавство залишається неповним та суперечливим / Землевпорядний вісник. – 2010. – №7. – С. 3–5.

4. Клюй В., Ярмоленко В. Право на землю: омана і реальність / В. Клюй, В. Ярмоленко // Земельне право України: теорія і практика. – 2008. – № 9. – С. 12–17.

5. Організаційно правові питання аграрної реформи в Україні: монографія / кол. Авторів. За ред. В.І.Семчика – К. : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2003. – 280 с.

**Государственная собственность на землю как предпосылка
надлежащего развития агропромышленного производства в Украине**

Настина О.И.

В статье рассмотрен вопрос целесообразности ориентации земельной политики Украины на привлечение инвестиций к негосударственному сектору сельскохозяйственной сферы, оставляя без достаточного финансирования и надлежащего внимания земли сельскохозяйственного назначения государственной формы собственности.

Ключевые слова: государственная форма собственности, земли сельскохозяйственного назначения, негосударственный сектор сельскохозяйственной сферы.

**Public domain on earth as pre-condition of the proper development of
agroindustrial production is in Ukraine**

Nastina O.I.

In the article the question of expediency of orientation of the landed politics of Ukraine is considered on bringing in of investments to the non-state sector of agricultural sphere, abandoning without the sufficient financing and proper attention of earth of the agricultural setting of state pattern of ownership.

Keywords: state pattern of ownership, earth of the agricultural setting, non-state sector agricultural.

УДК 349.42

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА
ПРОДУКЦІЇ ПТАХІВНИЦТВА В УКРАЇНІ**

Г.В.ОСТАФІЙЧУК,

здобувач відділу проблем аграрного, земельного та екологічного права
Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України,
м. Київ, Україна

У статті розглядаються питання правового регулювання інноваційної і інвестиційної діяльності у сфері виробництва продукції птахівництва. Також розглянуті проблемні питання спеціалізації і концентрації виробництва такої продукції, та визначені шляхи забезпечення конкурентоспроможності і

експортного потенціалу національних товаровиробників. Висвітлено основні напрямки подальшого розвитку галузі птахівництва.

Ключові слова: *спеціалізація виробництва, птахівничі господарства, продовольча безпека, сільськогосподарська продукція, інноваційна діяльність.*

Сьогодні в умовах продовольчої кризи надзвичайно актуальним є питання розробки та впровадження ефективного науково-обґрунтованого механізму організаційно-правового забезпечення стабільного функціонування галузі птахівництва, що дасть змогу підвищити ефективність виробництва продукції птахівництва в Україні. Використання досвіду зарубіжних країн у національному птахівництві, введення нових технологій, покращення науково-технічної бази, використання факторів інтенсифікації галузі на основі інноваційної і інвестиційної діяльності, забезпечення конкурентоспроможності і експортного потенціалу національних товаровиробників, а також безпосереднє ефективне державне регулювання – це саме ті чинники, які можуть суттєво вплинути на розвиток галузі птахівництва, і які безумовно повинні складати основу організаційно-економічного механізму формування ринку птиці та продукції птахівництва в Україні, який дасть змогу подолати продовольчу кризу в державі, а також забезпечити населення країни високоякісними продуктами харчування.

Важливе значення продовольчої проблеми в Україні та необхідність якнайшвидшого її вирішення шляхом реформування аграрних відносин є одним з головних державних завдань в сучасний період [1, с. 80]. Сьогодні питання продовольчої безпеки держави та насичення ринку вітчизняною продукцією птахівництва є особливо актуальною [2, с. 779].

Спеціалізація і концентрація виробництва мала, має і буде мати вирішальне значення у підвищенні ефективності виробництва [3, с. 36]. Перед вітчизняними виробниками птахівницької продукції стоїть завдання планомірно нарощувати її обсяги на якісно нових засадах організації цієї галузі та шляхом інтенсивного впровадження у виробництво нових, науково обґрунтованих технологій і сучасних наукових розробок [4, с. 57].

Ефективність ведення птахівництва залежить від якості й конкурентоспроможності продукції, яка зумовлюється рівнем матеріально-технічного забезпечення, технологією виробництва і переробки, організацією упакування, зберігання і транспортування [5, с. 486].

Однією з характерних тенденцій розвитку птахівництва в Україні за останнє десятиріччя та на сучасному етапі є переміщення обсягів виробництва продукції в господарства населення, яке супроводжується посиленням процесу де спеціалізації виробництва, зниженням рівня механізації виробничих процесів, погіршенням епізоотичного благополуччя птахогосподарств, і, як наслідок, – ослабленням конкурентоспроможності продукції птахівничої галузі [6, с. 83]. Переміщення обсягів виробництва продукції в господарствах населення супроводжується не тільки зниженням продуктивності птиці,

порушенням технологічних та екологічних умов утримання, а й зниженням ефективності та конкурентоспроможності продукції птахівництва на ринку. Виробничо-господарська діяльність промислових птахівницьких підприємств та особистих селянських господарств різниться між собою і залежить від рівня технології, організаційних та економічних факторів [7, с. 18].

Для перспективи розвитку птахівництва передусім треба сприяти підвищенню продуктивності птиці, а не збільшенню кількості поголів'я в особистих селянських господарствах, яким важко вести інтенсивний розвиток свого господарства. На українському ринку представлена птиця сучасних високопродуктивних кросів, яка для реалізації свого високопродуктивного генетичного потенціалу потребує відповідних умов утримання та повноцінної збалансованої за енергією, протеїном і всіма біологічно активними речовинами годівлі. В умовах особистих селянських господарств вона має нижчу продуктивність, ніж аборигенні породи та популяції [8, с. 3].

Екстенсивний розвиток птахівництва – безперспективний. Сучасні механізовані і автоматизовані технології за аналогією із зарубіжними країнами можуть бути освоєні лише у великих спеціалізованих підприємствах.

Головними напрямками подальшого розвитку птахівництва є: відновлення роботи більшості племптахогосподарств і поглиблення селекційно-племінної роботи з високопродуктивними кросами птиці; розробка повноцінних раціонів, структури біологічно активних добавок для годівлі птиці; розробка сучасних біопрепаратів для профілактики, діагностики і лікування хвороб птиці; ресурсне оновлення виробництва птахівничої продукції; відродження великих птахокомплексів з виробництва і переробки продукції птахівництва; забезпечення повноцінної годівлі птиці в усіх категоріях господарств за рахунок налагодження вітчизняного виробництва комбікормів; забезпечення ветеринарного захисту птиці; упровадження ресурсозберігаючих, природоохоронних технологій виробництва і глибокої переробки продукції; розробка та приведення в дію законодавчої та нормативно-технічної бази з питань птахівництва; забезпечення вітчизняних та іноземних інвестиційних та інтегрованих процесів; науково-методичне забезпечення тощо [9, с. 4].

З метою підвищення ефективності птахівництва необхідно: відновити виробництво на промисловій основі на базі птахофабрик, бройлерних комплексів і спеціалізованих підприємств з виробництва продукції птахівництва; зміцнити матеріально-технічну базу птахопідприємств; забезпечити птахівництво збалансованими енергетичними комбікормами, ветпрепаратами, кормовими добавками та преміксами; надавати комплексам і птахопідприємствам можливість одержання пільгових кредитів [10, с. 26].

У перспективі велику увагу буде зосереджено на вдосконаленні спеціалізації і концентрації виробництва у птахівництві, які відіграють і відіграватимуть вирішальну роль у підвищенні його ефективності: племінні репродуктори слід розміщувати у центральних і північних регіонах з суворим

кліматом, у локалізованих підприємствах (з ветеринарних міркувань) і у районах, віддалених від інших підприємств галузі; товарні птахівницькі підприємства краще розміщувати у південних регіонах, де значно менші витрати на будівництво приміщень та їх опалення, а також зосереджено кормову базу галузі [11, с. 74].

Приєднуємось до думки В.І. Семчика, що необхідно розробити систему організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на значне стабільне збільшення виробництва якісної конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції [12, с. 6].

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що ефективне виробництво продукції птахівництва може бути досягнуто насамперед великими птахівничими господарствами з замкнутим циклом виробництва і глибокою переробкою продукції. У збільшенні виробництва яєць і м'яса птиці великого значення набувають сучасні методи інтенсивного птахівництва на основі спеціалізації і концентрації галузі. Великі спеціалізовані господарства здійснюють виробництво яєць і м'ясо птиці на індустріальній основі.

Література

1. Багай Н. О. Аграрна реформа в Україні: проблеми науково-правового забезпечення / Н. О. Багай // Проблеми права на зламі тисячоліть : Матеріали міжнар. наук. конф., [м. Дніпропетровськ, 13-14 лют. 2001 р.] / Дніпропетр. нац. ун-т; [Наук. ред. П.І.Гнатенко]. – Дніпропетровськ, 2001. – С. 77-82.
2. Сендецька С. В. Дослідження попиту, пропозиції і конкуренції на регіональному ринку продукції птахівництва / С.В. Сендецька // Економіка: проблеми теорії та практики. – Д., 2009. – Вип. 248, т.4. – С. 779-786.
3. Ярошенко Ф. О. Організаційно-економічні напрями розвитку птахівництва України в ринкових умовах / Ф.О. Ярошенко // Проблеми зооінженерії та ветеринарної медицини. – Х., 2002. – Вип.10 (34). – С. 33-36.
4. Мельник Б. Основні тенденції розвитку світового м'ясного птахівництва / Б. Мельник // Економіка України. – 2004. – № 1. – С. 52-57.
5. Ковальова Г. Економічна ефективність виробництва продукції птахівництва в сільськогосподарських підприємствах / Г. Ковальова // Вісник. – Львів, 2006. – № 13. – С. 486-489.
6. Лопотан Л. В. Загальні тенденції розвитку птахівництва в Україні / Л.В. Лопотан // Аграрний вісник Причорномор'я. – О., 2006. – Вип.36: Економічні науки. – С. 80-84.
7. Мармуль Л.О. Проблеми і перспективи розвитку птахівництва в регіоні / Л.О. Мармуль, Н.О. Аверчева // Економіка АПК. – 2009. – № 4. – С. 16-24.
8. Гунчак А. Розвиток птахівництва Полісся та західного регіону України / А. Гунчак, Г. Стояновська, І. Ратич // Тваринництво України. – 2010. – № 7. – С. 2-5.

9. Семена В. М. Стан та перспективи розвитку птахівництва України і кадрове забезпечення / В.М. Семена // Проблеми зооінженерії та ветеринарної медицини. – Х., 2002. – Вип.10 (34). – С. 3-14.

10. Мельник Б. Сучасний рівень виробництва та перспективи розвитку м'ясного птахівництва в Україні / Б. Мельник // Економіка АПК. – 2003. – № 10. – С. 20-26.

11. Ярошенко Ф. Птахівництво України: проблеми становлення / Ф. Ярошенко // Економіка України. – 2003. – № 1. – С. 70-74.

12. Семчик В. І. Фактори впливу на рівень ефективності аграрного законодавства України / В. І. Семчик // Проблеми вдосконалення земельного та аграрного законодавства України: перспективи в ХІХ ст. : Матеріали міжнар. наук. конф., 27-28 квіт. 2006 р., м. Біла Церква: [Збірник] / Білоцерків. держ. аграр. ун-т; [Редкол.: М.М.Барановський та ін.]. – Біла Церква, 2006. – С. 3-7.

Правовое регулирование специализации производства продукции птицеводства в Украине

Остафийчук Г.В.

В статье рассматриваются вопросы правового регулирования инновационной и инвестиционной деятельности в сфере производства продукции птицеводства. Также рассмотрены проблемные вопросы специализации и концентрации производства такой продукции, и определены пути обеспечения конкурентоспособности и экспортного потенциала национальных товаропроизводителей. Освещены основные направления дальнейшего развития отрасли птицеводства.

Ключевые слова: специализация производства, птицеводческие хозяйства, продовольственная безопасность, сельскохозяйственная продукция, инновационная деятельность.

Legal regulation of specialization of poultry production in Ukraine

Ostafijchuk G.V.

The article deals with the legal regulation of innovation and investment in the production of poultry products. Also the issues of specialization and concentration of production of poultry products, and ways to ensure competitiveness and export potential of national producers are discussed. The basic directions of further development of the poultry industry are determined.

Keywords: specialization of production, poultry farming, food safety, agricultural products, innovation.

УДК 349.42

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРСПЕКТИВ ВИХОДУ ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННОГО ПОХОДЖЕННЯ НА СВІТОВИЙ РИНОК

ПАНЧЕНКО О.Д.,

студентка відділення з підготовки молодших спеціалістів ВП НУБіП України
«Ніжинський агротехнічний інститут» м. Ніжин, Україна

Науковий керівник: О.І. Грабовецький, старший викладач студентка ВП
НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»,
м. Ніжин, Україна

В статті надано обґрунтування авторської позиції про те, що тваринництво відіграє важливу роль у структурі сільського господарства України, формує значну частину бюджету, а тому держава повинна регулювати виробництво та реалізацію даного виду продукції з урахуванням вимог країн ЄС.

Ключові слова: тваринництво, молочна та м'ясна галузі, правове регулювання, реалізація, закон, європейські стандарти.

Серед багатьох чинників впливу держави на ринкове середовище основна роль належить правовому регулюванню економічних відносин, створенню правової бази для цього. На відміну від адміністративно-командного механізму господарювання, де суб'єкти не мали серйозної самостійності, ринкове господарювання передбачає правове регулювання економічних процесів. Інститути державної влади, виробляючи юридичні норми господарського законодавства, встановлюють для суб'єктів економічної діяльності певні правила гри, яких вони мають дотримуватися під контролем органів правосуддя, прокуратури та ін.

Формування господарського механізму і піднесення ефективності його роботи – це багатокомплексний процес, що впливає з активної взаємодії держави й економіки.

За рахунок сприятливих агро-кліматичних умов Україна має неабиякий потенціал для розвитку агропромислового комплексу, зокрема у сфері тваринництва: виробництва молока та м'ясопродуктів. Так, одним із найактуальніших питань на ринку м'яса України є його експортна спроможність, зокрема до Європейського Союзу, а також перспективи подолання технічних бар'єрів на шляху експорту української м'ясопродукції, що особливо актуально для ряду швидкорослих секторів, таких як птахівництво. Однак, і молочна галузь є однією з пріоритетних у харчовій промисловості України, про що говорить те, що серед 37,6% продукції тваринництва, виробництво молока становить 12%. Вхідження України до СОТ і наміри інтегруватись з ЄС потребує чіткого впровадження законів ринкової економіки

в агропромисловому виробництві і, зокрема, в системі реалізації молока та молокопродукції за рахунок адаптації товаровиробників до міжнародних вимог та вимог ЄС щодо її якості.

Наразі, основними проблемами у цій галузі можна назвати: відмінності законодавчого й практичного рівня повноважень органів, відповідальних за контроль безпеки сировини й продукції, розходження в інструкціях з охорони здоров'я тварин та недосконалість складських приміщень. Перша проблема, яка на сьогодні є чи не найбільш гострою, існує між Державним комітетом ветеринарної медицини України (далі–Держкомветмедицини) та санітарно-епідеміологічними установами (далі–СЕУ). Це спричинено тим, що обидві інстанції здійснюють перевірку продукції тваринного походження. Єдина відмінність полягає в тому, що Держкомветмедицини проводить перевірку лише сировини тваринного походження, а СЕУ– на всіх стадіях, однак при цьому, як правило, не узгоджуючи дії між собою, що призводить до повторної перевірки.

Держкомветмедицини є основним центральним органом виконавчої влади, який забезпечує реалізацію державної політики в галузі ветеринарної медицини, проводить державний ветеринарно-санітарний контроль та нагляд за здоров'ям тварин, безпечність та якість харчових продуктів, який створили у 2007 році на заміну Державного департаменту ветеринарної медицини Міністерства аграрної політики України. Саме він, як головний орган, здійснює і правове забезпечення підзаконними нормативними актами, зокрема, серед актів що стосуються питання якості та вимог до молока та м'ясопродуктів, можна виділити такі:

- наказ Головного державного інспектора ветеринарної медицини Міністерства аграрної політики України від 01.09.2000 р. № 45 «Про затвердження Положення про державний ветеринарний нагляд та контроль за діяльністю суб'єктів господарювання щодо забою тварин, переробки, зберігання, транспортування й реалізації продукції тваринного походження».
- наказ Державного департаменту ветеринарної медицини Міністерства аграрної політики України від 21.03.2002 р. № 18 «Про затвердження Ветеринарних та санітарних вимог до пунктів закупівлі молока від тварин, які утримуються в особистих підсобних господарствах населення».
- наказ Державного департаменту ветеринарної медицини Міністерства аграрної політики України від 21.03.2002 р. № 17 «Про затвердження Ветеринарних та санітарних вимог до особистих підсобних господарств населення - виробників сирого товарного молока».
- наказ Державного департаменту ветеринарної медицини Міністерства аграрної політики України від 20.04.2004 р. № 49 «Про затвердження Правил ветеринарно-санітарної експертизи молока і молочних продуктів та вимог щодо їх реалізації».

- наказ Державного департаменту ветеринарної медицини Міністерства аграрної політики України від 14.01.2004 року № 4 «Про затвердження ветеринарно-санітарних правил для боєнь, забійно-санітарних пунктів, господарств та подвірного забою тварин».

- наказ Державного департаменту ветеринарної медицини Міністерства аграрної політики України «Про затвердження Правил передзабійного ветеринарного огляду тварин і ветеринарно-санітарної експертизи м'яса та м'ясних продуктів» № 28 від 07.06.2002 року.

- наказ Державного департаменту ветеринарної медицини Міністерства аграрної політики України Про затвердження Ветеринарних вимог щодо імпорту в Україну об'єктів державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду від 14.06.2004 року № 71 .

Та, водночас, найважливішими нормативними актами, що регулюють ринок продуктів тваринного походження залишаються, безперечно:

- Закон України «Про безпечність та якість харчових продуктів» від 23 грудня 1997 року № 771/97-В, який регулює відносини між органами виконавчої влади, виробниками, продавцями (постачальниками) та споживачами харчових продуктів і визначає правовий порядок забезпечення безпечності та якості харчових продуктів, що виробляються, знаходяться в обігу, імпортуються та експортуються.

- Закон України «Про молоко та молочні продукти» від 24 червня 2004 року № 1870-IV, який визначає правові та організаційні основи забезпечення якості та безпеки молока і молочних продуктів для життя та здоров'я населення і довкілля під час їх виробництва, транспортування, переробки, зберігання і реалізації, ввезення на митну територію та вивезення з митної території України.

- Закон України «Про ветеринарну медицину» від 25.06.1992 р. № 2498-XII.

- Закон України «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності» від 01.12.2005р. № 3164-IV.

А от проект Закону України «Про м'ясо та м'ясні продукти», який визначає організаційні та правові засади забезпечення якості м'яса та м'ясних продуктів і безпеки для життя, здоров'я населення і довкілля під час їх виробництва, переробки, пакування, зберігання, транспортування та реалізації, а також вивезення з України і ввезення в Україну так само як і проект Закону України «Про внесення змін в Закон України «Про молоко та молочні продукти» прийняті лише у першому читанні.

Законодавство України звичайно потребує удосконалення та доопрацювання у сфері тваринництва, але ці зміни потребують і можливості їх практичної реалізації, так, наприклад, якість молока, що виробляється в Україні, не відповідає європейським стандартам, як найменше з двох причин. Насамперед тому, що якість сировини не відповідає європейським стандартам. Зміну управління якістю молочної продукції необхідно здійснювати у всьому

харчовому ланцюзі „виробництво – споживання”, який включає виробництво молочної сировини, її переробку, реалізацію та споживання готової продукції. Другий чинник – устаткування молочних підприємств. Багато молокопереробних підприємств працює на обладнанні, яке встановлювалось ще за радянських часів, що не сприяє високій якості продукції. 90–95 відсотків молочного тваринництва в Україні потребує оновлення та реконструкції. Так само, як і близько 75 відсотків підприємств переробної галузі. Однак, на європейському ринку українські молочні продукти будуть конкурентоспроможними через свою дешевизну, водночас, ще однією перешкодою може стати відсутність в Україні системи виробництва молока., оскільки понад 70% цього продукту заготовляють селяни вдома. Такої практики в ЄС не існує, тому довести, що за українським молоком є належний контроль, вкрай складно.

Отже, саме з метою виходу української продукції тваринного походження на європейський ринок, українські підприємства проходять перевірки, у результаті чого, якщо переробні підприємства витримують перевірку, то українські молочні продукти можуть зайняти нішу на європейському ринку в сегменті дешевого молока, а м'ясо українського виробництва стане конкурентоспроможним і буде допущене до офіційної реалізації на території Євросоюзу.

Література

1. Богдан А.Й. Правове забезпечення виробництва сільсько-господарської продукції в Україні у контексті вимог законодавства Європейського Союзу: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. - Х., 2010. - 20 с.
2. Костюченко Я.М. Правове регулювання співробітництва України та Європейського Союзу: Монографія. - К.: LAT&K, 2011. - 205 с.
3. Іваненко Л.М. Правове регулювання захисту прав споживачів: Навчальний посібник. - К.: КНТЕУ, 2008. - 258 с.

Правовое регулирование перспектив выхода продукции животного происхождения на мировой рынок

Панченко О.Д.

В статье представлено обоснование авторской позиции о том, что животноводство играет важную роль в структуре сельского хозяйства Украины, формирует значительную часть бюджета, поэтому государство должно регулировать производство и реализацию данного вида продукции с учетом требований стран ЕС.

Ключевые слова: *животноводства, молочная и мясная отрасли, правовое регулирование, реализация, закон, европейские стандарты.*

Legal regulation prospects out animal product to the world market**Panchenko O.D.**

In the article the ground of authorial position is given about that livestock plays an important role in the structure of agriculture in Ukraine, forms a significant part of the budget because the state must regulate the manufacture and sale of these products to meet the requirements of the EU.

Keywords: Livestock, dairy and meat industry, regulation, implementation, law, European standards.

УДК 349.45

**ПАЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ:
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ****Ю. С. ПЕТЛЮК,**

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри аграрного, земельного та екологічного права ім. академіка В. З. Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України. м. Київ, Україна

Досліджуються питання паювання земель сільськогосподарських підприємств, установ та організацій, що здійснюється в процесі реформування земельних правовідносин. Висвітлюються сучасні погляди на доцільність впровадження альтернативного напрямку реформування земельних відносин - консолідації земель.

Ключові слова: земельне законодавство, паювання земель, земельна реформа, консолідація земель.

Реформування земельних відносин у сільськогосподарських підприємствах та організаціях України відбувається в контексті загальнодержавної земельної реформи, яка розпочалася з прийняттям постанови Верховної Ради Української РСР «Про земельну реформу» від 18 грудня 1990 року [7]. Цим нормативно-правовим актом орган законодавчої влади УРСР постановив про те, що з 15 березня 1991 року всі землі Української РСР стають об'єктом земельної реформи.

З метою створення належного законодавчого підґрунтя для забезпечення проведення ефективного реформування земельних відносин у вищезазначеній сфері суспільних відносин, на початковому етапі було прийнято низку нормативно-правових актів, а саме: Закони України «Про форми власності на землю» від 30 січня 1992 року [9], «Про колективне сільськогосподарське підприємство» від 14 лютого 1992 року [8] та «Про внесення змін і доповнень до Земельного кодексу Української РСР» (нова редакція Земельного кодексу Української РСР від 18 грудня 1990 року – Ю. П.) від 13 березня 1992 року [6],

з якими було «пов'язане введення в правове поле України понять колективної та приватної власності на землю» [3, с.65].

У сучасній земельно-правовій літературі питання паювання земель сільськогосподарських підприємств, установ та організацій є поширеним та пошуку альтернативного напрямку реформування земельних відносин є поширеним об'єктом наукових досліджень. Серед вітчизняних вчених – представників юридичної та землевпорядної науки, які присвятили свої напрацювання означеній проблемі, варто відзначити В. І. Андрейцева, Р. М. Барабаша, В. К. Гуревського, Д. С. Добряка, Т. О. Коваленко, В. М. Кривова, П. Ф. Кулинич, А. Г. Мартина, В. В. Носіка, В. І. Семчика та ін. Однак існує потреба додаткового дослідження окремих аспектів паювання земель сільськогосподарських підприємств, установ та організацій. Саме цим чинником обумовлюється необхідність здійснення подальшого наукового пошуку в окресленому напрямі.

Метою цієї статті є дослідження процесу паювання земель в аграрному секторі економіки та висвітлення сучасних поглядів, які спрямовані на обґрунтування доцільності та необхідності впровадження альтернативних векторів реформування земельних відносин.

Одним із етапів процесу приватизації сільськогосподарських угідь стало паювання земель сільськогосподарських підприємств, установ та організацій. Крім того, паювання земель сільськогосподарських підприємств, установ та організацій було визнано одним із найважливіших напрямів земельно-правової політики України [2, с.238].

Паювання земель, як встановлений земельним законодавством порядок визначення земельної частки (паю) у колективній власності на землю кожного члена колективного сільськогосподарського підприємства, сільськогосподарського кооперативу, сільськогосподарського акціонерного товариства в умовних кадастрових гектарах в законодавчому порядку забезпечено: пунктами 8, 9, 14–17 Перехідних, положень, ст. 25 (з приводу паювання земель державних і комунальних підприємств, відомств і організацій) Земельного кодексу України, Законом України «Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)» від 5 червня 2003 р., постановою Кабінету Міністрів України «Про організацію робіт методики розподілу земельних ділянок між власниками земельних часток (паїв)» тощо [5, с.126].

Про масштабність означеного процесу свідчить той факт, що за час проведення земельної реформи в Україні об'єктом реформування стали землі майже 12 тисяч господарств, набули право на земельну частку (пай) 6, 91 млн громадян, з яких 6, 82 млн (98,6 %) отримали сертифікати на право на земельну частку (пай). Наближається до завершення процес видачі державних актів на право власності на землю власникам сертифікатів на право на земельну частку (пай).

Однак, в сучасних умовах подальшого розвитку та удосконалення земельного законодавства, яке спрямоване на належне правове забезпечення земельної реформи в Україні, все частіше з'являються конструктивні думки про зміну стратегічного курсу реформування земельних правовідносин в означеній галузі.

Доцільно погодитися з думкою П. Ф. Кулинич, який вказує на те, що суттєвим негативним наслідком паювання земель є катастрофічне подрібнення сільськогосподарського земельного фонду. Використання земельних ділянок площею в середньому 4 га призводить до виникнення великої кількості організаційно-правових та технологічних проблем, які не сприяють ефективному сільськогосподарському землекористуванню. Тому в Україні об'єктивно назріла необхідність змінювати акценти земельної реформи та від вектора на подрібнення земель перейти до іншого – їх консолідації [2, с.238].

В Україні, вважає Р. М. Барабаш, об'єктивно назріла потреба змінити акценти земельної реформи та від вектора на подрібнення земель перейти на інший на інший – їх консолідацію. Завданням консолідації земель повинно стати об'єднання подрібнених, невеликих за площею, а тому – економічно неефективних земельних ділянок, у більші за площею земельні масиви, вирішення проблеми сівозмін і формування оптимальних за розмірами економічно прибуткових землеволодінь та землеволодінь, усунення при їх створенні черезсмужжя, вкраплювання, вклинювання, далекоземелля тощо [1, с.147].

Критичний погляд на триваючий процес реформування земельних відносин у сільськогосподарських підприємствах та організаціях України, зокрема їх паювання, робить А. Г. Мартин, називаючи це суспільно-економічне явище парцеляцією земель (сільськогосподарського землекористування) [4].

Він вважає що, наслідком парцеляції сільськогосподарського землеволодіння стає неспроможність власників компенсувати витрати, пов'язані із застосуванням сучасних агротехнологій, придбанням засобів хімізації, новітньої сільськогосподарської техніки тощо. Власники дрібних земельних ділянок, які бажають обробляти їх самостійно, позбавлені можливості придбавати сучасні засоби автоматизації сільського господарства, створювати та розвивати сільськогосподарську інфраструктуру, впроваджувати системи управління якістю продукції, оскільки доходів від звичайної сільськогосподарської діяльності для цього буде явно недостатньо. Лише укрупнення землекористування до економічно-обґрунтованих розмірів дозволяє зменшити собівартість сільськогосподарської продукції та підвищити конкурентоспроможність товаровиробників.

Дослідник вказує на те, що наразі в Україні існує нагальна потреба в розробленні законопроекту «Про консолідацію земель», метою прийняття якого слід вважати визначення шляхів законодавчого врегулювання питання об'єднання дрібних земельних ділянок сільськогосподарського призначення.

Підсумовуючи викладене, робимо висновок про те, що здійснення процесу паювання земель сільськогосподарських підприємств та організацій в основному не призвело до позитивних наслідків, які передбачалися на початку земельної реформи та ставилися за мету. Тому сучасні підходи щодо зміни основного напрямку реформування земельних відносин в Україні є доречними та перспективними.

Література

1. Барабаш Р. М. Стан і перспективи законодавчого регулювання консолідації земель в Україні / Р. М. Барабаш // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Право». – 2011. – № 157. – С. 144–151.
2. Кулинич П. Ф. Земельно-правова політика України в ХХІ столітті: проблеми та шляхи вдосконалення / П. Ф. Кулинич // Правова політика Української держави: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 70-річчю Прикарпатського національного ун-тету ім. Василя Стефаника. Том 1. (м. Івано-Франківськ, 19-20 лютого 2010 р.), 2010. – С. 235–238.
3. Кулинич П. Ф. Тенденції розвитку права власності на землю в сільському господарстві / П. Ф. Кулинич // Проблеми права власності та господарювання у сільському господарстві : Монографія / Кол. авторів. Під ред. В. І. Семчика. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – С. 59–96.
4. Мартин А. Консолідація земель сільськогосподарського призначення: механізм здійснення / А. Мартин, О. Краснолуцький // Режим доступу : <http://zsu.org.ua/docs/articles/martyn2.doc>
5. Петлюк Ю. С. Правове регулювання паювання земель в аграрному секторі економіки / Ю. С. Петлюк // Аграрне право України : підручник / В. М. Єрмоленко, О. В. Гафурова, М. В. Гребенюк [та ін.] / за заг. ред. В. М. Єрмоленка. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – С. 121–134.
6. Про внесення змін і доповнень до Земельного кодексу Української РСР від 13 березня 1992 року № 2196-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 25. – ст. 354.
7. Про земельну реформу : Постанова Верховної Ради Української РСР від 18 грудня 1990 року № 563-XII // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1991. – № 10. – Ст. 100.
8. Про колективне сільськогосподарське підприємство : Закон України від 14 лютого 1992 року № 2114-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 20. – ст. 272.
9. Про форми власності на землю : Закон України від 30 січня 1992 року № 2073/XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 18. – ст. 225.

Паевание земель в аграрном секторе экономики: современные подходы к решению проблемы

Петлюк Ю.С.

Исследуются вопросы паевания земель сельскохозяйственных предприятий, учреждений и организаций, осуществляется в процессе реформирования земельных правоотношений. Освещаются современные взгляды на целесообразность внедрения альтернативного направления реформирования земельных отношений – консолидации земель.

Ключевые слова: земельное законодательство, паевание земель, земельная реформа, консолидация земель.

Land sharing in the agrarian sector of economy: modern approacher to solve key problems

Petluyk Y. S.

The problems of sharing lands of agricultural enterprises, institutions and organizations, is in the process of reforming land relations. Highlights the modern views on the feasibility of the alternative directions of reforming semelnyh relations – land consolidation.

Key words: land law, land sharing, land reform, land consolidation.

УДК 34:60

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙ
У СФЕРІ БІОТЕХНОЛОГІЙ**

О.Ю ПІДДУБНИЙ,

кандидат юридичних наук Національного університету біоресурсів і
природокористування України, м.Київ, Україна

Стаття розкриває авторське бачення можливих шляхів розвитку правового регулювання, яке б зумовлювало розвиток інновацій у сфері біотехнологій в Україні. Розглядаються можливі варіанти побудови законодавства шляхом прямого інвестування та на засадах державно-приватного партнерства.

Ключові слова: біологічні технології; сфера біотехнологій; правовідносини у сфері біотехнологій; інновації у сфері біотехнологій.

Передумови юридичного дослідження суспільних відносин у сфері біотехнологій з позицій права знаходяться у працях відомих вчених у галузі екологічного, природоресурсного, аграрного права. Зокрема дослідження В. І. Андрейцева, Г. І. Балюк, С. Б. Гавриша, В.М. Єрмоленка, А. П. Гетьмана, І. І. Каракаша, О. С. Колбасова, В. В. Костицького, М. В. Красної, О.І. Красова, Н. Р. Малишевої, М. І. Малишка, В. Л. Мунтяна, В.І. Семчика, Н. І. Тітової,

В.Ю.Уркевича, Ю. С. Шемшученка, М. В. Шульги дають нам уявлення про загальні засади правового регулювання природокористування, раціонального використання природних ресурсів, їх збереження і відтворення, застосування технологічних інновацій у сільськогосподарській сфері.

Різні аспекти біотехнологій, біотехнологічної діяльності, біобезпеки, біоетики, генної інженерії, клонування досліджували в свої праці фахівці з права, теорії управління: Н.Білан, Л.О. Бондар Г. Бистров, О.Грибко, В.Завгородня, А.Йойриш, О.Красовський, Т. Короткий, В. Курзова, В. Лозо, М. Медведєва, Н. Мельничук, Ю. Разметаєва, Р. Стефанчук, В. Третьякова, Ю.Храмова, Г.Чеботарьова, К.Шахбазян та деякі інші.

Інноваційна діяльність в АПК також не залишилась поза увагою дослідників, існує низка робіт вищезгаданих авторів, присвячених цьому питанню, проте інновації у сфері біотехнологій не були предметом сфокусованого дослідження вчених-юристів.

Отже, за мету даного дослідження ми ставимо огляд можливих варіантів втілення моделей стимулювання розвитку біотехнології в Україні, у тому числі з урахуванням зарубіжного досвіду в даній галузі.

Інноваційна діяльність є важливою складовою життєвого циклу будь-якої наукової розробки, адже навіть те, що прийнято вважати «фундаментальною наукою» через деякий, інколи досить невеликий час знаходить своє впровадження спочатку в передових галузях промисловості, на кшталт ракетно-космічного комплексу, а згодом і при випуску товарів широкого вжитку.

На думку В.І. Семчика, об'єкт інноваційної діяльності значно ширший за об'єкти наукової і науково-технічної діяльності, оскільки об'єктами першої є ідеї, нові знання, науково-технічні розробки і досягнення, впровадження їх у практику та використання на конкурентних і комерційних засадах, а наукова і науково-технічна діяльність – це творча інтелектуальна діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань у всіх галузях техніки і технологій на етапах наукових досліджень і доведення наукових та науково-технічних знань до стадії практичного їх використання. Це повинна бути єдина обґрунтована, прогнозована і зважена державна програма з питань біоенергетики, сільського господарства і продовольства на довгострокову перспективу [2, с. 14,32].

Коли мова заходить про інновації у сфері біотехнологій слід розуміти, що метою впровадження цих розробок є підвищення рівня задоволення потреб людини і суспільства, досить різноманітних – від підвищення якості і тривалості життя, ефективності вирішення продовольчої проблеми, до здійснення комплексного оздоровлюючого впливу на навколишнє природне середовище.

Сама по собі діяльність у сфері біотехнологій на даний момент є інноваційною діяльністю, отже все, що стосується регулювання інноваційної діяльності у сфері біотехнологій в якійсь мірі стосується біотехнологій в цілому. Підтвердженням цьому є те живильне середовище, яке наприкінці 80-х

років минулого століття було створене в США, де біотехнологічна промисловість розвивалась за приблизно тими ж «гаражними» схемами, як і загально відома історія комп'ютерної техніки, засновники найбільших компаній в якій починали з невеличкої майстерні. Законодавство у сфері біотехнологій було зорієнтоване таким чином, що фінансова допомога здійснювалась так званим «стартапам» - невеличким творчим колективам, як правило, об'єднаним навколо талановитого вченого, метою яких була розробка придатного до комерціалізації продукту або методу. При чому не завжди ставилась задача розробки конкретних сортів генетично-модифікованої продукції, а наприклад метою стартапу був окремий метод чи прийом переносу генетичної інформації, вилучення потрібних генів з ланцюгів нуклеїнових кислот. Сама по собі задача не вирішувалась глобально, але даний метод, після його апробації і доведення ефективності, одразу патентувався і реалізовувався великим сільськогосподарським, хімічним, фармацевтичним концерном, де в сукупності з багатьма іншими методами склався в певну «мозаїку» інновацій, яка починала працювати на отримання біотехнологічного продукту.

Очевидно що даний досвід, його правові засади слід ретельно вивчати у пошуках оптимальної інноваційної моделі для України. З цієї точки зору резонним є посилення сучасних українських дослідників на думку Д.Керимова, щодо двох основоположних задач права – дослідження методології права і співробітництво з іншими технічними, природничими, суспільними науками.

Певні кроки на шляху розуміння таких задач вже зроблені, адже у вітчизняній правовій літературі є пропозиція про внесення до проекту Інноваційного кодексу України розділів про інноваційну діяльність у аграрній сфері та про регулювання відносин, що стосуються генної інженерії та відносин, які складаються у процесі здійснення наукових розробок, експериментальних заходів, виробництва, використання генетично-модифікованих організмів, вирішення питань біопалива, біобезпеки та охорони здоров'я населення і навколишнього середовища [2, с.38,115].

В сучасній літературі констатується непослідовність інноваційної політики держави і, зокрема виводиться принцип обрання такої моделі споживання природних ресурсів, життєдіяльності та виробництва, з якої максимально враховуються та дотримуються екологічні вимоги.

Отже логічно запропонувати таку модель інноваційного розвитку у сфері біотехнологій, яка сполучає принцип швидкої комерціалізації результатів, без чого швидкого розвитку науки досягти неможливо (в умовах демократичної, соціальної держави) та принцип екологізації інноваційної діяльності у сфері біотехнологій.

Щодо «глибини переробки» інноваційного продукту, слід усвідомлювати, що всі основні методи, гени і векторні конструкції захищені патентами, відповідно для створення нових генетичних форм знадобиться укладення ліцензійних договорів, згідно яких сільгоспвиробники кожного року будуть продавати вирощену продукцію і придбавати новий посівний матеріал у

патентоволодільця [3, с.73]. Інакше кажучи, для держав які не мають історії розвитку біотехнологічної промисловості може підійти варіант «викруткової зборки» згідного існуючи методи конструювання біотехнологічної продукції можуть запозичуватись у вигляді напівфабрикатів, або через створення спільних підприємств, які володіють патентами на такі методи та з залученням місцевого персоналу використовуватись для виробництва кінцевого інноваційного продукту, придатного для реалізації сільгосптоваровиробниками, з допомогою якого вони можуть підвищувати рівень продуктивності свого виробництва.

Для стимулювання розвитку інноваційних біотехнологій пропонується створення спеціального фонду інвестування з жорстким контролем використання коштів, а також збільшення частки біотехнологічної продукції в державних закупівлях в АПК, медицині а також таких галузях як енергозбереження, інформатизація, інформаційно-комунікаційні технології [1, с.164].

Одним з варіантів такого стимулювання можна вважати законодавство про державно-приватне партнерство, яке повинно розвиватись і конкретизуватись на основі прийнятого в Україні однойменного закону.

При першому оглядовому аналізі в галузі державно-приватного партнерства скидається на думку очевидна невідповідність між цілями і завданнями партнерів, яких воно має об'єднувати. З одного боку – приватний капітал бажає отримувати прибутки, а ще краще, як ми знаємо з класичної політекономії – надприбутки.

З іншого боку функцією держави, і з лібералістської і з соціалістичної позиції є забезпечення потреб громадян, ці дві концепції розходяться лише відносно того, який обсяг потреб і як саме слід забезпечувати. Зайняття бізнесом – це не державна задача, держава як власник підприємств всі прибутки від їх діяльності повинна зараховувати до державного бюджету і витратити на передбачені бюджетом потреби. Сама ж логіка заняття бізнесом полягає у бажанні окремих приватних суб'єктів покращити свій матеріальний статок, що є корисним стимулом в житті для кожного.

Більше того, сучасне розуміння ролі і завдань уряду держави зводиться до забезпечення того чи іншого рівня соціальних стандартів, якого вимагають від уряду різні соціальні групи, і поза увагою залишається те, що держава не повинна зосереджуватись лише на постійному знятті соціальної напруги, задоволенні поточних інтересів громадян, держава повинна забезпечувати сталий розвиток суспільства, збереження його структур у тому числі самої держави, інакше кажучи всіма засобами забезпечувати перспективну державну безпеку, поєднуючи її з перерахованою вище соціальною функцією.

Отже, будь-які проекти, якими займається держава, умовно кажучи, повинні бути вартими того, щоб ними займалась держава, в інакшому разі, сенсу допомагати окремим бізнес-структурам отримати переваги від виходу на

партнерство тет-а-тет з державою немає, і більше того, це буде надавати ненобгрунтовані переваги одним громадянам або іноземцям-власникам бізнесу перед всіма іншими громадянами, адже про всіх держава має дбати в однаковій мірі, я думаю всі присутні з цим погодяться.

Отже, метою держави є соціальна діяльність, наприклад забезпечення створення робочих місць і державна безпека, отже вихід у регіональні, світові лідери по певним показникам, так званим точкам зростання. І якщо такий проект існує, хто б з партнерів не був його ініціатором, держава повинна проаналізувати такий стартап, і окреслити перспективу на 5-15 років, після яких очікується прорив і проект із причепу перетворюється на локомотив, після чого його можливо і віддати інвестору, за умови, що він вклав гроші, сприяв реалізації і чекав на результат довше, або стикався з більшими ризиками, ніж його колеги, котрі реалізовували власні проекти, розраховані на отримання швидкого прибутку.

Таким проектом може бути будь-що: політ на луну, побудова адронного колайдеру, розробка сланцевого газу, освоєння шельфу, термоядерний синтез, – глобальна задача, для якої потребується вихід держави до інвестора особисто, в особі своїх органів, надання гарантій особисто а не через звичайні державні підприємства, отже такий проект повинен бути винятковим, і таким, що не вирішується будь-яким іншим шляхом, в інакшому разі, як я вже зазначив, це буде відволікання держави від своїх задач заради побудови не наповнених ідеями хмарочосів із скла і металу в яких за державний кошт розмістяться офіси наближених зернотрейдерів і газових та фінансових посередників і не влаштування рекордних продажів пива і можливості побешкетувати протягом місяця для європейських і вітчизняних хуліганів.

Із позитивного досвіду можна послатись на вищезгаданий факт: індустрія біотехнологій в США починалась наприкінці 70-х років з маленьких стартапів-лабораторій з двох-трьох науковців, які отримували державний грант, починали розробляти і патентувати ідеї, після чого в середньому кожен третій стартап придбали корпорації на кшталт Дюпон і Монсанто, працевлаштували засновників, комерціалізували патенти та виплатили державі солідні роялті, які окупили два інших невдалих стартапи.

Сучасні ж норми відповідного закону наповнені поняттями об'єкти, концесії, угоди про розподіл продукції та інша африканська термінологія якою оперують транснаціональні сировинні компанії під час укладення угод з урядами маленьких країн чорного континенту для експлуатації їх надр.

Отже критеріями необхідності для держави участі у державно-приватному партнерстві мають бути в своїй сукупності:

а) Виконання соціальної функції – створення робочих місць або інший соціальний ефект;

б) Забезпечення лідерства держави у певних галузях в регіональному або світовому масштабі у разі успішної реалізації проекту

в) Необхідність залучення коштів у розмірі понад 3% Державного бюджету за рік, в якому приймається рішення про державно-приватне партнерство

г) Економічні показники планової окупності проекту на майбутні 5 років є від'ємними або нижче ніж 50% середньої рентабельності по відповідній галузі.

д) Ризики по проекту перевищують аналогічні показники по економіці в цілому

З іншого боку, критеріями участі у партнерстві для приватного партнера є отримання можливості получить значні конкурентні переваги у разі успіху проекту, у тому числі і отримання результатів проекту у приватну власність, адже у разі успіху проекту це не зменшить жодним чином його соціальні переваги, і в той же час, дозволить розвантажити державу для участі у нових на той час перспективних проектах.

Література

1. Костюк Р.В. Організація управління біотехнологічними підприємствами //Збірник наукових праць Національного університету Державної податкової служби України №1 2010 с.158-165

2. Правові засади інноваційного розвитку в сільському господарстві України: Монографія / Кол. авторів; За ред. В.І. Семчика. – К.: Видавництво «Юридична думка», 2010. – 456 с.

3. Храмова Ю.Р. Генно-инженерные достижения в аспекте эколого-правовой проблематики //Юридический мир. 2003. – №.3. – С. 66-74

Правовое регулирование развития инноваций в сфере биотехнологий

Поддубный А.Ю.

Статья раскрывает авторское видение возможных путей развития правового регулирования, которое приводило развитие инноваций в сфере биотехнологий в Украине. Рассматриваются возможные варианты построения законодательства путем прямого инвестирования и на основе государственно-частного партнерства.

Ключевые слова: биологические технологии; сфера биотехнологий; правоотношения в сфере биотехнологий; инновации в сфере биотехнологий.

Legal regulation of innovation in biotechnology

Piddubnyy O.

Article reveals the author's vision of the possible ways of regulation that would have led to the development of innovations in the field of biotechnology in Ukraine. Possible variants of the legislation through direct investment and on the basis of public-private partnership.

Keywords: *Biological Technology; field of biotechnology; relations in the field of biotechnology, innovation in biotechnology.*

УДК 336.221: 631

ЩОДО ЗМІСТУ ОСНОВНИХ АГРАРНО-ПРАВОВИХ ПОНЯТЬ

А.В. ПУХА,

студентка ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»,
м. Ніжин, Україна

Л.Л. ПОЛОВИНКА,

студентка ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»,
м. Ніжин, Україна

О.І. СКРИПЕЦЬ,

викладач Ніжинського професійного ліцею побуту та сервісу
м. Ніжин, Україна

В статті здійснено спробу правової характеристики понятійного апарату окремих термінів, що використовуються в аграрній галузі

Ключові слова: *агропромисловий комплекс, аграрна сфера, аграрний сектор економіки, аграрна реформа, аграрно-правові терміни, понятійний апарат*

Одним із наслідків сучасного розвитку економіки України та комерціалізації суспільства є поява нових термінів, які замінюють існуючі, оскільки містять у собі більш чіткіший і влучніший зміст та більш задовольняють суспільну, економічну, правову та інші галузі сучасної науки.

Дослідження проблем аграрно-правової термінології на сучасному етапі є необхідною складовою законодавчого забезпечення аграрного сектору економіки України, як стратегічно важливої галузі для розвитку України, її продовольчої та національної безпеки, а також для участі у міжнародних економічних відносинах.

Питанням наукового осмислення та тлумачення аграрно-правових понять, які використовуються в адміністративному, фінансовому, земельному на аграрному праві присвячені праці багатьох дослідників, зокрема В. Єрмоленко, В. Авер'янов, П. Кулинич, В. Курило, Н. Кучаковська, В. Мушенко, В. Семчик, О. Семчик, А. Статівка О. Погрібний, В.Олійник В. Янчук та інші.

Метою цієї статті є спроба здійснити правову характеристику понятійного апарату основних термінів, що використовуються в аграрній галузі в період ринкових перетворень в Україні.

Після здобуття нашою державою незалежності та початком ринкових перетворень в Україні, стало очевидним, що понятійний апарат всіх наукових галузей, а особливо аграрно-правової науки потребував змін. Використовуючи

понятійний та термінологічний спадок радянської науки у 1994-1995 рр. у назвах законодавчих актів ще досить активно фігурує поняття „агропромисловий комплекс». Проте починаючи з 1993 р. в окремих нормативних документах словосполучення агропромисловий комплекс замінюється на «аграрний сектор економіки». В подальшому досить часто зустрічається поняття реформування економічних відносин «аграрної сфери», «аграрного сектора економіки», «аграрна реформа». Всі ці словосполучення водночас вживаються у Концепції Національної програми відродження села на 1995-2005 роки, затвердженій Постановою ВР України 4 лютого 1994 року № 3924 [1]. У назвах нормативно-правових актів останні роки вже не згадується агропромисловий комплекс, а йдеться про аграрний сектор економіки.

Нагадаємо, що складові АПК у їх понятійному вираженні подані у двох словоформах, які у цьому випадку ототожнюються – це три основні сфери або групи галузей [2, с. 76], тобто поняття «галузь» ототожнюється з поняттям «сфера». Разом з тим, у контексті категорії «агропромисловий комплекс» виникає науково-теоретичне питання щодо співвідношення понять «аграрна сфера», «аграрний сектор» та «сільське господарство». На наш погляд, сьогодні наявне змішування цих понять, яке призводить до неточного та/чи неоднозначного розуміння досліджуваних категорій і понять. З огляду на зазначене, цей категорійний апарат підлягає глибшому дослідженню з метою усунення їх неоднозначного тлумачення.

Слово «аграрний» латинського походження і в перекладі українською мовою дослівно означає «земельний». У вітчизняній економічній літературі аграрні відносини розглядаються не як земельні відносини, а більш ширше – як економічні відносини [3, с. 4]. Проте таке твердження вчених-економістів, на наш погляд, не зовсім точно відображає увесь спектр перекладу з латині слів, які мають корінь „agro”. Сучасне розуміння юристами аграрних правовідносин як правовідносин у сільському господарстві має під собою тверду лінгвістичну основу: зустрічаємо такий переклад з латині: „agricola” – селянин, землероб; „agricultura” – землеробство, рільництво, сільське господарство [4, с. 244].

Враховуючи проведений аналіз, є всі підстави стверджувати, що АПК (агропромисловий комплекс) є абстрактним утворенням, яке являє собою сукупність трьох груп галузей економіки держави: галузі, які виробляють машини, добрива і інші засоби виробництва для сільського господарства; саме сільське господарство; галузі, які забезпечують переробку, зберігання і реалізацію сільськогосподарської сировини і виготовленої продукції. Проте практично йдеться про сільське господарство та переробну промисловість, що визначені науковцями як друга та третя сфери АПК. Слід зазначити, що впродовж усього періоду незалежності України відбувалося становлення аграрного сектора економіки, до складу якого відноситься саме друга та третя галузі АПК, та формулюється визначення поняття аграрного сектора економіки України. На нашу думку, на сучасному етапі економічного розвитку України, з

огляду на ті кардинальні зміни, які відбулися в державі, доцільно вживати поняття «аграрний сектор економіки» саме в цьому розумінні.

Таким чином, під узагальненими термінами «аграрна сфера» і «аграрний сектор» слід розуміти сільськогосподарську галузь економіки та інші галузі, які забезпечують виробництво будь-яких засобів виробництва сільськогосподарської продукції, її переробку, зберігання та реалізацію.

Проте тут виникає логічне питання про різницю понять «сфера» і «сектор». Для відповіді на поставлене питання звернемося до тлумачних джерел.

Сектор (пізньюлат. sector, від лат. seco – розрізаю, розділяю): 1) чітко виражена складова частина, 2) частина народного господарства, яка має певні економічні і соціальні ознаки [5, с. 1201]. Перше із наведених тлумачень наводить і сучасна українська енциклопедія [6, с. 62].

Сфера (від грец. – куля): 1) область дії, межі поширення будь-чого (напр. сфера впливу), 2) суспільне оточення, середовище, обстановка [5, с. 1306].

Синтезуючи тлумачення термінів «сфера» і «сектор» та наукові погляди щодо цих понять, на наш погляд, підставно запропонувати їх співвідношення як цілого та часткового, оскільки за змістовим навантаженням поняття «сфера» є ширшим за поняття «сектор». Нанизуючи на ці терміни інші, які конкретизують поняття щодо економічної галузі, можна дійти висновку про таке:

- аграрний сектор економіки України, як вужче поняття, можна визначити як сектор економіки держави, який охоплює усі суб'єкти господарської діяльності України, незалежно від форми власності та організаційно-правової форми, які виробляють сільськогосподарську продукцію і продукти її первинної переробки, та пов'язані з ними обслуговуючі підприємства, а також організації, що здійснюють розробку та реалізацію державної аграрної політики;

- аграрна сфера, як ширше поняття, можна визначити як аграрний сектор економіки держави у взаємозв'язку із соціальною інфраструктурою сільської місцевості.

До такого визначення нас спонукав той факт, що галузь економіки як виробнича галузь, не включає в себе соціальну інфраструктуру. Проте між аграрним сектором економіки і соціальною інфраструктурою сільської місцевості є щось спільне, спільні визначальні ознаки, якими насамперед є:

- спільність території (як просторовий базис сільськогосподарського виробництва і проживання сільських мешканців);
- єдиність населення (сільські мешканці, як правило, зайняті у сільськогосподарському виробництві);
- спільність соціально-трудових інтересів сільського населення, оскільки вони безпосередньо зацікавлені у розвитку і сільськогосподарського виробництва, і соціальної інфраструктури сільської місцевості.

Враховуючи виділені нами ознаки, вважаємо, що поняття «аграрна сфера» є всеохоплюючим для сільської місцевості і включає у себе усі процеси

людської життєдіяльності у сільській місцевості: як аграрно-виробничу, так і соціальну.

Щодо поняття «сільське господарство» слід відзначити, що воно традиційно усталене, під яким розуміють одну із головних галузей матеріального виробництва; вирощування сільськогосподарських культур і розведення сільськогосподарських тварин з метою отримання продовольства і сировини для промисловості [7, с. 70; 8, с. 1203].

Отже, враховуючи напрацювання економічної та аграрно-правової науки, в результаті проведення дослідження понять сільське господарство, аграрний сектор та аграрна сфера та їх співвідношення, доходимо висновку, що первинним поняттям є сільське господарство, яке інколи використовується для заміни терміна агропромисловий комплекс, хоча й не повністю заміняє його смислове та правове навантаження. Сільське господарство розширюється за рахунок обслуговуючих і переробних галузей до аграрного сектору економіки, який у сукупності з соціальною інфраструктурою сільської місцевості складає аграрну сферу. Через призму такої тріади необхідно проводити подальше дослідження поняття та змісту державного управління сільським господарством.

Література

1. Концепція Національної програми відродження села на 1995-2005 роки: затверджена Постановою ВР України від 4 лютого 1994 р., № 3924 // К.: Електронна правова система „Право”.
Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/1994/laws/main.2734-10>.
2. Мостовий Г.І. Щодо визначення механізмів державного управління агропромисловим комплексом регіону // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр – Х., 1998. – Вип. 2. – С. 75–90.
3. Майовець Є.Й. Теорія аграрних відносин: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 276 с.
4. Гриценко С.П. Латинська мова й основи римського права: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 336 с.
5. Советский энциклопедический словарь / Гл. ред. А.М.Прохоров. – 4-е изд. – М.: Сов. Энциклопедия, 1989. – 1632 с., ил.
6. Современная украинская энциклопедия. Т. 13. – Харьков: Книжный клуб „Клуб семейного досуга”, 2005. – 416 с.
7. Курило В.І. Адміністративні правовідносини у сільському господарстві України: дис. доктора. юрид. наук: 12.00.07. / Курило Володимир Іванович – К., 2007. – 419 с.
8. Мушенок В.В. Фінансово-правове регулювання державної підтримки сільськогосподарського виробництва в Україні : дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. / Мушенок Віктор Васильович – К., 2012. – 191 с.

Относительно содержания основных аграрно-правовых понятий

Пуха А.В., Половинка Л.Л., Скрипец О.И.

В статье осуществлена попытка правовой характеристики понятийного аппарата отдельных терминов, которые используются в аграрной отрасли.

Ключевые слова: агропромышленный комплекс, аграрная сфера, аграрный сектор экономики, аграрная реформа, аграрно-правовые понятия, понятийный аппарат.

In relation to maintenance of basic agrarian-legal concepts

Puha A.V., Polovynka L.L., Skrypets O.I.

The attempt of legal description of concept vehicle of separate terms that is used in agrarian industry is carried out in the article.

Keywords: agroindustrial complex, agrarian sphere, agrarian sector of economy, agrarian reform, agrarian-legal concepts, concept vehicle.

УДК 349.41

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ У СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО СУБ'ЄКТАМИ ПРАВА ТОВАРНОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

РЕЗНІЧЕНКО С. Б.,

аспірантка відділу земельного, аграрного та екологічного права Інституту держави і права імені В.М.Корецького НАН України, м. Київ. Україна

Стаття присвячена дослідженню особливостей розвитку інноваційних процесів у сфері сільського господарства, висвітленню питання діяльності суб'єктів права товарного сільськогосподарського землекористування на розвиток правовідносин щодо охорони й використання сільськогосподарських земель та проблемам реалізації інновацій в сільському господарстві України.

Ключові слова: інновації, сільськогосподарське виробництво, суб'єкти землекористування, агрохолдинг.

Проведення в Україні земельної реформи, початок якої збігся з початком 90-х років ХХ ст., закономірно привів до виникнення в нашій країні земельного ринку. Як зазначає Кулинич П.Ф., зародження ринку земель пов'язане з кардинальними змінами у земельному законодавстві, насамперед з введенням інституту права приватної власності на землю як основною юридичної ознаки принципу плюралізму форм земельної власності [1, ст. 270].

Варто відмітити, що в період подолання кризи в Україні актуальним є питання розвитку інноваційних процесів у сфері сільського господарства. Особливо важливим є залучення інноваційних технологій при здійсненні

підприємствами зовнішньоекономічної діяльності. Основною проблемою при цьому є підтримка науково-технічного і освітнього потенціалу на належному рівні та постійне фінансування проектів розвитку інноваційної діяльності.

Інноваційний розвиток України досліджували багато вітчизняних авторів. Серед них можна виділити Л.Гаман, І.Павленко, Д. Кокоріна, М. Згуровського, В. Семенюка та інших наукових діячів, що приділяють увагу розвитку інноваційної діяльності та її необхідності для розширення виробництва при виході на світовий ринок.

У сільському господарстві термін «інновація» визначається як «нагромадження нових знань, матеріалізованих у високоефективних ощадливих технологіях, технологічних елементах створених у наукових установах, визнаних доцільними для застосування в практиці, що забезпечують підвищення економічної та соціальної ефективності суспільного виробництва»[2].

Інновації виступають головною умовою економічного зростання сільського господарства на якісно новій основі. Вони є матеріальною основою підвищення економічної ефективності виробництва продукції зокрема та ефективності господарювання галузі в цілому.

Необхідно усвідомити, що подальший розвиток та впровадження інновацій у сільське господарство є одним із стратегічних пріоритетів ефективного господарювання в аграрній сфері. Як відзначив М.В. Зубець: «Стратегічним напрямком розвитку сільського господарства України, стає перехід від доктрини «розвитку навздогін» до доктрини «розвитку на випередження», в основу якої має бути покладена інноваційно-технологічна модель» [3].

Слід погодитись з думкою Федуняк Т. про те, що актуальність впровадження інноваційної моделі розвитку визначається процесом реформ в сільському господарстві, орієнтацією його на ринкові відносини та активізацію процесу диверсифікації у світовий ринок [4].

Державною цільовою програмою розвитку українського села на період до 2015 року [5] також передбачено перехід сільського господарства на інноваційно-інвестиційну модель розвитку.

Результати впровадження інновацій віддзеркалюються в збільшенні обсягу продаж, зниженні собівартості продукції, зростанні фондоозброєності та продуктивності праці, підвищенні рентабельності роботи й інших виробничо-фінансових показників діяльності аграрних підприємств, а також соціально-економічного розвитку сільських територій.

Сутність інноваційного розвитку різних галузей національного господарства не містить принципових розходжень. Проте в агропромисловому комплексі і особливо в сільському господарстві характер і основні напрями цього процесу істотно відрізняються.

Зокрема, Чемерис І. виділяє такі основні особливості інноваційного процесу в агропромисловому виробництві: великий та різноманітний асортимент сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки, суттєва відмінність в технологіях виробництва різних видів продукції рослинництва і тваринництва; великий розрив у часі між створенням нових розробок та їх масовим освоєнням, який передбачає додатковий період випробувань та репродукції; дослідження живих організмів; провідна роль науково-дослідних установ; залежність від природної зони та клімату; сезонність сільськогосподарської праці [6].

Із впровадженням новацій у галузь види продукції, як правило, не змінюються, тільки набувають покращених властивостей. Інноваційну діяльність у сільському господарстві запропоновано розглядати на чотирьох етапах: розробка новацій, їх апробація та перевірка, відтворення новацій, а також впровадження їх у виробництво.

Розглянемо детальніше вплив діяльності суб'єктів права товарного сільськогосподарського землекористування на розвиток правовідносин щодо охорони й використання сільськогосподарських земель.

Функції сільськогосподарських земель як природного ресурсу, основного засобу аграрного виробництва та предмета праці реалізуються насамперед через діяльність суб'єктів товарного сільськогосподарського виробництва. Як зазначається в літературі, суб'єкт права – це не тільки носій прав та обов'язків, а й головний фактор правового життя, від якого залежить зміст права, його функціонування та розвиток [7, с. 26-27].

Саме тому виробнича діяльність сільськогосподарських товаровиробників є важливим фактором, який впливає на стан сільськогосподарського земельного фонду, динаміку його розвитку та перспективи забезпечення продовольчої безпеки країни.

Суб'єктний склад виробників сільськогосподарської продукції, сформований в період здійснення земельної реформи у сільському господарстві України, не є однорідним. В нашій країні сформувалися три основні види суб'єктів сільськогосподарського землекористування – громадяни, що ведуть підсобні господарства, фермерські господарства та сільськогосподарські підприємства, утворені шляхом реформування (реструктуризації) колишніх колективних сільськогосподарських підприємств [1, с. 370-377].

У зв'язку з нестабільністю і нерозвиненістю ринкових інститутів, недостатньо чіткою визначеністю прав власності на землю та майно, невисокою порівняно з іншими європейськими країнами, орендною платою, низькою вартістю робочої сили, важким фінансовим станом сільськогосподарських підприємств і декапіталізацією у сільському господарстві актуальним стало питання об'єднання ресурсів сільськогосподарських товаровиробників з метою оптимізації їх використання, покращення внутрішнього управління, налагодження збуту, збільшення фінансових результатів виробництва. Як наслідок, в Україні почали з'являтися вертикально інтегровані торгівельно-

виробничі структури – *агрохолдинги*. Їх появу зумовила концентрація та інтеграція в аграрному бізнесі, що пояснюється необхідністю вирішення наступних проблем: забезпечення безперервного постачання сировини для власної переробки переробними підприємствами; розширення аграрними підприємствами наявних підсобних переробних потужностей та формування на їх основі повноцінної промислової переробки; накопичення в аграрних підприємствах кредиторської заборгованості перед банками, які стають фактичними власниками таких підприємств; розвиток сільськогосподарського виробництва підприємствами, що займаються дистрибуцією насіння, добрив, захисту засобів рослин з метою постачання не тільки окремих ресурсів, а й сучасних технологій сільськогосподарського виробництва; можливість вигідно перепродати бізнес [8, с. 8].

Основними видами діяльності агрохолдингів є сільськогосподарське виробництво, переробка сільськогосподарської сировини, виробництво кінцевих продуктів харчування й торгівля цими продуктами. Однією з найістотніших переваг агрохолдингів перед іншими формами господарювання на селі є реальна інтеграція сільськогосподарського та агропереробного виробництва та торгівлі, внаслідок чого зникають посередники і як результат, підвищуються доходи агрохолдингів. Завдяки масштабному виробництву агрохолдинги мають можливість використовувати сучасну високопродуктивну техніку та технології. Це вкрай важливі фактори підвищення ефективності виробництва та якості сільськогосподарської продукції, що має особливе значення після входження України в СОТ [9, с. 529].

Проте, у літературі зазначається, що формування агрохолдингів як суб'єктів аграрного господарювання фактично випереджає формування законодавчої бази діяльності суб'єктів аграрного господарювання [10, с.18].

Як зазначає у своїй монографії Кулинич П.Ф., створення агрохолдингів продиктоване виключно об'єктивними економічними факторами і не є наслідком цілеспрямованої законодавчої діяльності держави у сфері сільськогосподарського землекористування [1, с. 379]. Відповідно правове регулювання земельних відносин не враховує особливостей функціонування такого суб'єкта, як агрохолдинг, тим самим дозволяючи їх діяльність щодо вирощування сільськогосподарської продукції та її продажу на ринку без будь-яких правових обмежень.

Дійсно, дрібні, середні та великі суб'єкти прав на сільськогосподарські землі мають різні програми господарської діяльності, різні технічні і технологічні можливості та, відповідно, по-різному виявляють себе у сфері охорони і використання сільськогосподарських угідь.

Поділяємо думку Кулинич П.Ф. про те, що Україна ще не сформувала власної правової політики щодо розвитку та підтримки різних за розміром сільськогосподарських товаровиробників. Саме тому, як зазначають О.М. Бородіна та І.В. Прокопа, спостерігається активне формування велико-

земельних структур, які на тих чи інших сільських територіях стають можновладними монополістами, пріоритетна підтримка великотоварного виробництва сільськогосподарської продукції і повне ігнорування, а подекуди й дискримінаційне ставлення до середніх та малих форм господарювання [11, с.83-84].

Як висновок слід зазначити, що використання земель сільськогосподарського призначення як природного ресурсу, засобу виробництва, операційного базису та нерухомості постійно конкурують між собою, що потребує ви будови певної пріоритетності зазначених функцій цих земель у системі правового регулювання земельних відносин. Варто погодитись з висновком Кулинич П.Ф. про те, що вищим пріоритетом повинні стати охорона і використання сільськогосподарських земель як об'єкта природи, наступний щабель у системі пріоритетів сільськогосподарського землекористування має зайняти охорона і використання цих земель як засобу аграрного виробництва, а далі – охорона і використання сільськогосподарських земель як операційного базису та об'єкта нерухомого майна [1, с.602].

Що ж до запровадження інновацій у сільське господарство суб'єктами права товарного сільськогосподарського виробництва, то аграрною наукою України розроблена досить велика кількість інновацій, реалізація яких в АПК дозволила б підняти його на якісно новий рівень. Проте ступінь їх реалізації у товаровиробників була і залишається неприпустимо низькою. Дослідники однак в одному – інноваційний розвиток АПК неможливо реалізувати, не маючи для цього належних умов: відповідної інфраструктури інноваційної діяльності або сукупність матеріальних, технічних, законодавчих та інших засобів, які забезпечують інформаційне, експертне, маркетингове, фінансове, кадрове та інше обслуговування інноваційної діяльності. Державна підтримка інноваційної діяльності в АПК може і повинна здійснюватися як непрямыми методами, у вигляді створення сприятливих умов для її розвитку, так і за прямої участі держави.

Література

1. Кулинич П.Ф. Правові проблеми охорони і використання земель сільськогосподарського призначення в Україні: Монографія. – К.: Логос, 2011. – 688 с.
2. Крисальний О.В. Організаційно-економічні особливості інноваційної діяльності / О.В.Крисальний // Економіка АПК. – 2005. – №8. – С.10-13.
3. Зубець М.В., Саблук П.Т., Тивончук С.О. Інноваційно-випереджувальна модель якісно нового розвитку агропромислового виробництва/ Зубець М.В., Саблук П.Т., Тивончук С.О. // Економіка АПК. – 2008. – №12. – С. 3-8.
4. Федуняк Т. Інноваційний розвиток, як стратегічний пріоритет ефективного господарювання в аграрній сфері. Тези конференцій [Електронний ресурс].- Режим доступу : // <http://conftiapv.at.ua>

5. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/page/?3800>.
6. Чемерис І. Інноваційний розвиток сільського господарства як основа підвищення його конкурентоспроможності. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://conftiapv.at.ua/publ/konferenciji_2011/section_5/
7. Харитонova О.І. Порівняльне право Європи. Основи порівняльного правознавства. Європейські традиції / О.І. Харитонova, Є.О. Харитонов. –Х.: Одісей, 2002. -592 с.
8. Агрохолдингові компанії в Україні: добре чи погано. Німецько-український аграрний діалог. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. – Київ, серпень 2008 р.
9. О. М. Савельєва. Організаційно-правові питання функціонування агрохолдингів в Україні / Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку: зб. тез наук. доп. VI Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених (19-20 берез. 2010 р.)/ уклад. О.В. Жишко, А.М.Сур'як, І.Ф. Урина. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – 583 с.
10. Акманов С.С. Агрохолдинги в системе аграрных правоотношений российских сельхозтоваропроизводителей / С.С. Акманов // Аграрное и земельное право. – 2010. - №. 5 (65). – С. 8-20.
11. Бородіна О. Сільський розвиток в Україні: проблеми становлення/ О.Бородіна, І.Прокопа// Економіка України. – 2009. – № 4. – С.74-85.

Внедрение инноваций в сельское хозяйство субъектами права товарного сельскохозяйственного производства

Резниченко С.Б.

Стаття посвящена исследованию особенностей развития инновационных процессов в сфере сельского хозяйства, раскрытию вопроса деятельности субъектов права товарного сельскохозяйственного землепользования на развитие правоотношений по охране и использованию сельскохозяйственных земель и проблемам реализации инноваций в сельском хозяйстве Украины.

Ключевые слова: инновации, сельскохозяйственное производство, субъекты землепользования, агрохолдинг.

Innovations in agriculture with participation of commercial agricultural production subjects

Reznichenko S.B.

The article is devoted to the research of specificity of innovative development in agricultural sphere, to covering the issues, concerning the procedures in which the subjects of agricultural land-tenure relations provide protection and use of agricultural lands. Also the problems of innovations realization in agriculture of Ukraine are enlightened.

Keywords: innovation, agriculture, land use subjects, agricultural holding.

УДК 332.38 : 349.4

ПРЕДОСТАВЛЕНИЕ ВОДНО-БОЛОТНЫХ УГОДИЙ ДЛЯ ДОБЫЧИ ТОРФА

Е.В. РЕЧИЦ,

аспирант юридического факультета кафедры экологического и аграрного права
специальности 12.00.06. Природоресурсное право. Аграрное право.
Экологическое право, Белорусский государственный университет,
г. Минск, Республика Беларусь

Показано значение правового механизма использования водно-болотных угодий в качестве торфяных месторождений. Отмечено необоснованное неприменение договорных форм использования водно-болотных угодий для указанных целей. Рекомендовано выделять самостоятельный правовой режим водно-болотных угодий. Обоснована необходимость принятия закона Республики Беларусь «О болотах».

Ключевые слова: водно-болотные угодья, добыча торфа, временное пользование, аренда.

Особая роль в обеспечении устойчивого социально-экономического развития Республики Беларусь принадлежит энергетической независимости. Поскольку Республика Беларусь не в состоянии надежно и безопасно удовлетворить потребности в топливных ресурсах за счет местного сырья, основными задачами устойчивого развития минерально-сырьевой базы являются повышение уровня обеспеченности страны собственными ресурсами, рациональное их использование, минимизация негативного воздействия процесса добычи на состояние окружающей среды и снижение зависимости от импортных поставок. В связи с этим одним из приоритетных направлений развития топливно-энергетического комплекса следует признать совершенствование правового механизма использования водно-болотных угодий в качестве торфяных месторождений.

Согласно ст.21 и ст.23 Кодекса Республики Беларусь о недрах от 14 июля 2008 г. № N 406-З (в ред. Закона от 30.12.2011) [2], торф относится к общераспространенным твердым горючим полезным ископаемым. По данным, приведенным в «Национальной программе развития местных и возобновляемых энергоисточников на 2011-2015 годы», утв. Постановлением Совета Министров Республики Беларусь от 10 мая 2011 г. №586 [8], «Стратегии развития энергетического потенциала Республики Беларусь», утв. Постановлением Совета Министров Республики Беларусь от 9 августа 2010 г. №1180 [10], «Государственной программы «Торф» на 2008-2010

годы и на период до 2020 года», утв. Постановлением Совета Министров Республики Беларусь от 23 января 2008 г. №94 (в ред. Постановления от 27.12.2011) [7] в настоящее время для добычи разрабатывается 42 торфяных месторождения общей площадью 34 тыс. гектаров, запасы торфа на которых оцениваются в 84,6 млн. тонн, а также отведено 15,1 тыс. гектаров водно-болотных угодий с запасами торфа 30,8 млн. тонн.

Отвод участков водно-болотных угодий для промышленной разработки осуществляется с учетом обязательств Республики Беларусь по международным договорам Республики Беларусь, в том числе Конвенции о водно-болотных угодьях, имеющих международное значение главным образом в качестве местообитаний водоплавающих птиц (г. Рамсар, 1971 год) [6], схемы рационального размещения особо охраняемых природных территорий республиканского значения до 1 января 2015 г., утв. Постановлением Совета Министров Республики Беларусь от 29 декабря 2007 г. №1919 [11], и требований в области охраны окружающей среды.

В соответствии со ст.27 Закона Республики Беларусь от 20 октября 1994 г. № 3335-ХІІ «Об особо охраняемых природных территориях» (в ред. Закона от 30.12.2011) [3], разведка и разработка торфа запрещена на территории всех национальных парков Республики Беларусь.

Не могут быть использованы для промышленной разработки торфяные месторождения, расположенные в границах особо охраняемых природных территорий, если в соответствии с режимом охраны и использования таких территорий добыча торфа запрещена. Постановлением Совета Министров Республики Беларусь от 27 декабря 2007 г. № 1833 «О республиканских заказниках» (в ред. Постановления от 18.06.2008) [12] и соответствующими положениями добыча торфа запрещается на территориях заказников «Белое», «Болото Мох», «Глубокое-Большое Островито», «Долгое», «Заозерье», «Корытенский Мох», «Кривое», «Ричи», «Сосно», «Выгонощанское», «Ельня», «Озеры».

Не могут быть использованы для промышленной разработки также торфяные месторождения верхового типа, зарезервированные для специальных целей и содержащие битуминозное, гидролизное и грязелечебное сырье. Согласно Указу Президента Республики Беларусь от 12 ноября 2007 г. №563 «Об установлении ограничений на пользование недрами на отдельных участках» [5], на участках недр, на которых расположены месторождения торфа с повышенным содержанием битума и месторождения верхового торфа низкой степени разложения, не допускается добыча торфа, не связанная с его биотермохимической переработкой. К таким месторождениям торфа относятся «Славное», «Долбенишки», «Ольховое Усолонье», «В пойме рек Волма и Слоуст», «Габы», «Скачальское Озеро», «Ореховский Мох», «Есмоновский Мох», «Тажиловский Мох», «Залитвинский Мох», «Расмацкое», «Большой Мох», «Ваньковщина», «Сосновка».

Постановлением Совета Министров Республики Беларусь от 17 июня 2011 г. №794 «О некоторых вопросах добычи торфа и оптимизации системы особо охраняемых природных территорий» [9] как перспективные для добычи торфа месторождения определены «Морочно», «Выгонощанское», «Сядун», «Журавлевское», «Докудовское», «Святое», «Птич», «Унухальское».

В соответствии со ст. 13 и 25 Кодекса Республики Беларусь о земле от 23 июля 2008 г. № 425-З (в ред. Закона от 15.10.2010) [1], участки водно-болотных угодий на площадях залегания разведанных месторождений торфа не подлежат предоставлению в частную собственность, собственность иностранных государств, международных организаций. Перечень населенных пунктов, садоводческих товариществ, дачных кооперативов, расположенных на таких территориях утверждает Совет Министров Республики Беларусь.

Участки водно-болотных угодий для добычи торфа могут передаваться юридическим лицам во временное пользование на срок до двадцати лет или юридическим лицами индивидуальным предпринимателям в аренду на срок до девяноста девяти лет (ст.ст. 16 и 17 Кодекса Республики Беларусь о земле от 23 июля 2008 г. № 425-З (в ред. Закона от 15.10.2010)). Иные лица в праве добывать и использовать торф, имеющийся на принадлежащем им земельном участке в установленном законодательством порядке для целей, не связанных с извлечением дохода (ст.69 Кодекса Республики Беларусь о земле от 23 июля 2008 г. № 425-З (в ред. Закона от 15.10.2010)).

Исходя из п.п.1.2 и 2 Указа Президента Республики Беларусь от 27 декабря 2007 г. № 667 «Об изъятии и предоставлении земельных участков» (в ред. Указа от 11.11.2011) [4] предоставление водно-болотных угодий во временное пользование и аренду для добычи торфа осуществляется районными исполнительными комитетами из земель в границах районов без проведения аукциона. В случае изъятия и предоставления земельных участков из сельскохозяйственных земель сельскохозяйственного назначения, земель природоохранного, оздоровительного, рекреационного, историко-культурного назначения, лесных земель лесного фонда, а также перевода таких земель в иные категории и виды для добычи торфа их предоставление производится областными и Минским городским исполнительными комитетами.

В п. 7 Указа Президента Республики Беларусь от 27 декабря 2007 г. N 667 «Об изъятии и предоставлении земельных участков» (в ред. указа от 11.11.2011)) указано, что юридическое лицо, индивидуальный предприниматель в течение двух месяцев со дня принятия решения о предоставлении ему участка водно-болотного угодия обязано в установленном порядке обратиться за государственной регистрацией этого участка. Право на него возникает у юридического лица, индивидуального предпринимателя с момента государственной регистрации этого права в организации по государственной регистрации и удостоверяется свидетельством (удостоверением) о государственной регистрации. При невыполнении требований об обращении за государственной регистрацией участка водно-

болотного угодня в течение указанного срока решение о предоставлении земельного участка считается утратившим силу, если иное не установлено Президентом Республики Беларусь.

Юридическое лицо, индивидуальный предприниматель в течение шести месяцев со дня получения свидетельства (удостоверения) о государственной регистрации создания земельного участка и возникновения права на него обязан приступить к занятию данного водно-болотного угодня и начать его освоение. Кроме того, землепользователи обязаны в установленные сроки выполнить все иные предусмотренные законодательством либо в соответствии с ним условия отвода земельного участка.

При несвоевременном начале освоения водно-болотного угодня районный исполнительный комитет не позднее одного месяца со дня истечения соответствующего срока направляет юридическому лицу, индивидуальному предпринимателю предписание о необходимости выполнения условия отвода земельного участка в срок до одного месяца. Если данные лица по истечении срока, указанного в предписании, не приступят к освоению земельного участка исполнительный комитет в соответствии с его компетенцией по изъятию и предоставлению земельных участков не позднее десяти дней по истечении названного срока принимает решение о прекращении права пользования земельным участком и об его изъятии, либо принимает решение о расторжении договора аренды земельного участка, если право его расторжения в одностороннем порядке предусмотрено данным договором. Организация по государственной регистрации осуществляет за счет средств соответствующего местного бюджета государственную регистрацию прекращения соответствующего права юридического лица на земельный участок в течение 7 рабочих дней со дня получения предписания районного исполнительного комитета. После государственной регистрации прекращения данного права в течение одного месяца районный исполнительный комитет решает вопрос о дальнейшем использовании этого участка (п. 8 Указа Президента Республики Беларусь от 27 декабря 2007 г. N 667 «Об изъятии и предоставлении земельных участков» (в ред. указа от 11.11.2011)).

Согласно п. 12 Указа Президента Республики Беларусь от 27 декабря 2007 г. N 667 «Об изъятии и предоставлении земельных участков» (в ред. указа от 11.11.2011), не требуется принятия районным исполнительным комитетом решения о предоставлении водно-болотного угодня в случае оформления правоудостоверяющих документов на приобретенный в установленном законодательством порядке земельный участок, если при этом не изменяются целевое назначение земельного участка, вид вещного права на него, его размер и границы. В этих случаях государственная регистрация права на земельный участок осуществляется в установленном законодательством порядке на основании документов, представленных для осуществления государственной регистрации права на приобретенный в установленном законодательством

порядке земельный участок. Организация по государственной регистрации в течение 5 рабочих дней со дня совершения регистрационного действия уведомляет о праве на земельный участок землеустроительную службу районного исполнительного комитета и налоговые органы по месту нахождения земельного участка.

Договор аренды водно-болотного угодий для добычи торфа, заключаемый при его предоставлении подготавливается соответствующей землеустроительной службой районного исполнительного комитета в соответствии с типовой формой, установленной Советом Министров Республики Беларусь (п.6 Положения о порядке изъятия и предоставления земельных участков, утв. Указом Президента Республики Беларусь от 27.12.2007 г. №667 (в ред. Указа от 11.11.2011)).

За право заключения договора аренды участка водно-болотного угодья и за предоставление его для добычи торфа взимается плата, которая определяется в порядке, установленном Советом Министров Республики Беларусь, на основании кадастровой стоимости земельного участка, действующей на дату подачи заявления заинтересованного лица о предоставлении ему земельного участка в аренду, исходя из официального курса доллара США к белорусскому рублю, установленного Национальным банком на дату подачи такого заявления (п.п. 3 и 6 Указа Президента Республики Беларусь от 27 декабря 2007 г. N 667 «Об изъятии и предоставлении земельных участков» (в ред. указа от 11.11.2011)).

Земельный участок предоставляется после его изъятия по решению районного исполнительного комитета у прежнего землепользователя, землевладельца, собственника или арендатора в порядке, установленном п.п. 8 и 9 Положения о порядке изъятия и предоставления земельных участков, утв. Указом Президента Республики Беларусь от 27.12.2007 г. №667 (в ред. Указа от 11.11.2011)).

В предоставлении водно-болотного угодья для добычи торфа может быть отказано в следующих случаях: испрашиваемый земельный участок не может быть предоставлен заявителю во временное пользование, аренду и (или) для добычи торфа согласно законодательным актам; заявителем не представлены предусмотренные законодательством документы, необходимые для принятия решения о предоставлении земельного участка, либо представленные заявителем документы содержат недостоверные сведения; испрашиваемый земельный участок согласно утвержденной в установленном порядке градостроительной документации предусмотрен для иного по сравнению с заявленным целевым использованием; использование земельного участка для добычи торфа не отвечает требованиям по соблюдению установленного в соответствии с законодательством режима ведения хозяйственной деятельности в границах водоохранных зон и прибрежных полос водных объектов, лесов с особым режимом лесопользования и особо охраняемых природных территорий; предоставление испрашиваемого земельного участка предусмотрено только по

результатам аукциона; испрашиваемый земельный участок уже предоставлен другому лицу и законные основания для его изъятия отсутствуют; размеры испрашиваемого земельного участка превышают допустимые максимальные размеры, установленные законодательными актами, либо согласно градостроительной документации отсутствует возможность предоставления земельного участка в размере, испрашиваемом заявителем, и не получено согласие от него на предоставление земельного участка в меньшем размере; срок, на который земельный участок испрашивается, превышает максимальный срок, установленный законодательными актами; утвержден акт выбора места размещения данного земельного участка другому лицу; в отношении указанного земельного участка заинтересованное лицо в установленный законодательством срок не обратилось за государственной регистрацией этого земельного участка, прав, ограничений (обременений) прав на него; в отношении указанного земельного участка заинтересованное лицо в установленный законодательством срок не приступило к занятию земельного участка; по испрашиваемому земельному участку имеет место неразрешенный земельный спор; заявитель не произвел рекультивацию нарушенных земель, не выполнил другие предусмотренные законодательством мероприятия по охране земель на ранее предоставленном ему земельном участке; Президентом Республики Беларусь не согласовано место размещения земельного участка, изымаемого из сельскохозяйственных земель сельскохозяйственного назначения для целей, не связанных с назначением этих земель; в иных случаях, предусмотренных законодательными актами (п.11-1 Положения о порядке изъятия и предоставления земельных участков, утв. Указом Президента Республики Беларусь от 27.12.2007 г. №667 (в ред. Указа от 11.11.2011)).

Таким образом, действующее законодательство Республики Беларусь, регулирующее предоставление водно-болотных угодий для добычи торфа, включает в себя нормативные правовые акты разной юридической силы, принятые в разное время различными государственными органами. Указанные нормативные правовые акты относятся к водному законодательству, законодательству о земле, законодательству о недрах, законодательству об особо охраняемых природных территориях, гражданскому законодательству, что также вызывает определенные трудности в его применении. Об этом свидетельствует, в том числе тот факт, что все 42 разрабатываемых торфяных месторождения находятся во временном пользовании. Практика применения правовых норм, предусматривающих возможность договорного использования водно-болотных угодий в целях добычи торфа до настоящего времени не сложилась. Безусловно, разрешение сложившейся ситуации является неременным условием достижения стратегических целей, установленных Национальной стратегией устойчивого социально-экономического развития

Республіки Беларусь на період до 2020 г. і іншими законодавчими актами Республіки Беларусь.

Для формування механізму використання договірних основань надання водно-болотних угідь для добути торфу необхідно, прежде всего, закріпити в законодавстві самостійний правовий режим водно-болотних угідь. Представляється, назрела необхідність в прийнятті єдиного комплексного нормативного правового акту (наприклад, Закону «О болотах»), регулюючого правовий режим болот, в якому повинні знайти закріплення економічна і екологічна цінність болот як природних місць нагромадження цінного місцевого вуглеводородного сировини.

Література

1. Кодекс Республіки Беларусь о земле : Кодекс Республіки Беларусь, 23 июля 2008 г., № 425-З : в ред. Закона от 15.10.2010 // Консультант Плюс : Версия 4000.00.30 [Электронный ресурс] / ООО «Сезар Плюс». – Брест, 2012.
2. Кодекс Республіки Беларусь о недрах : Кодекс Республіки Беларусь, 14 июля 2008 г., №406-З : в ред. Закона от 30.12.2011 // Консультант Плюс : Версия 4000.00.30 [Электронный ресурс] / ООО «Сезар Плюс». – Брест, 2012.
3. Об особо охраняемых природных территориях : Закон Респ. Беларусь, 20 окт. 1994 г., №3335-ХІІ : в ред. Закона от 30.12.2011 // Консультант Плюс : Версия 4000.00.30 [Электронный ресурс] / ООО «Сезар Плюс». – Брест, 2012.
4. Об изъятии и предоставлении земельных участков : Указ Президента Республіки Беларусь, 27 декабря 2007 г., № 667 : в ред. Указа от 11.11.2011 // Консультант Плюс : Версия 4000.00.30 [Электронный ресурс] / ООО «Сезар Плюс». – Брест, 2011.
5. Об установлении ограничений на пользование недрами на отдельных участках : Указ Президента Республіки Беларусь, 12 ноябр. 2007 г., №563 // Нац. реестр правовых актов Респ. Беларусь. – 2007. – №274. – 1/9083.
6. О правопреемстве Республіки Беларусь в отношении Конвенции о водно-болотных угодьях, имеющих международное значение главным образом в качестве местобитаний водоплавающих птиц : Указ Президента Респ. Беларусь, 25 мая 1999 г., №292 // Нац. реестр правовых актов Респ. Беларусь. – 1999. – №41. – 1/377.
7. Об утверждении Государственной программы «Торф» на 2008-2010 годы и на период до 2020 год : Постановление Совета Министров Респ. Беларусь, 23 янв. 2008 г., №94 : в ред. Постановления от 27.12.2011 // Консультант Плюс : Версия 4000.00.30 [Электронный ресурс] / ООО «Сезар Плюс». – Брест, 2012.
8. Об утверждении Национальной программы развития местных и возобновляемых энергисточников на 2011-2015 годы : Постановление Совета Министров Респ. Беларусь, 10 мая 2011 г., №586 // Нац. реестр правовых актов Респ. Беларусь. – 2011. – 356. – 5/33764.

9. О некоторых вопросах добычи торфа и оптимизации системы особо охраняемых природных территорий : Постановление Совета Министров Респ. Беларусь, 17 июня 2011 г., №794 // Нац. реестр правовых актов Респ. Беларусь. – 2011. – №71. – 5/33994.

10. Об утверждении Стратегии развития энергетического потенциала Республики Беларусь : Постановление Совета Министров Респ. Беларусь, 9 авг. 2010 г., №1180 // Нац. реестр правовых актов Респ. Беларусь. – 2010. – №198. – 5/32338.

11. Об утверждении схемы рационального размещения особо охраняемых природных территорий республиканского значения до 1 января 2015 г. : Постановление Совета Министров Респ. Беларусь, 29 дек. 2007 г., №1919 : в ред. Постановления от 03.11.2010 // Нац. реестр правовых актов Респ. Беларусь. – 2008. – №27. – 5/26645 ; 2010. – №266. – 5/32806.

12. О республиканских заказниках : Постановление Совета Министров Республики Беларусь, 27 дек. 2007 г., № 1833 : в ред. Постановления от 18.06.2008 // Консультант Плюс : Версия 4000.00.30 [Электронный ресурс] / ООО «Сезар Плюс». – Брест, 2012.

Предоставление водно-болотных угодий для добычи торфа Речиц Е.В.

Показано значение правового механизма использования водно-болотных угодий в качестве торфяных месторождений. Отмечено необоснованное неприменение договорных форм использования водно-болотных угодий для указанных целей. Рекомендовано выделять самостоятельный правовой режим водно-болотных угодий. Обоснована необходимость принятия закона Республики Беларусь «О болотах».

Ключевые слова: водно-болотные угодья, добыча торфа, временное пользование, аренда.

Provision of wetlands for peat extraction Rechyts K.V.

The significance of the legal mechanism of the wetlands as peat deposits. It is noted unjustified non-use of contractual forms of wetlands for these purposes. It is recommended to allocate a separate legal regime of the wetland. The necessity of adopting the law of the Republic of Belarus "On the marshes."

Keywords: wetlands, peat extraction, for temporary use, lease.

УДК 349.42

АГРАРНЕ ПРАВО ЯК ГАЛУЗЬ ПРАВА**В.І.СЕМЧИК,**

доктор юридичних наук, академік НАПрН України, член-кореспондент НАН України, завідувач відділом проблем аграрного, земельного та екологічного права, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, м. Київ, Україна

У статті розглядаються питання становлення і розвитку аграрного права як комплексної галузі у правовій системі України. Визначаються особливості предмету аграрного права та методів правового регулювання аграрних відносин порівняно із суміжними відносинами та їх регулюванням нормами споріднених галузей права. Розглянуто принципи нормативно-правового регулювання аграрних відносин, відтворені у аграрному законодавстві.

Ключові слова: аграрне право, сільськогосподарське виробництво, предмет правового регулювання, аграрні відносини, використання землі.

Аграрне право – це комплексна галузь права, нормами якої регулюються суспільні відносини, що складаються у процесі виробництва сільськогосподарської продукції, її переробки, зберігання і реалізації. Ця галузь права сформувалась у результаті трансформації земельного і колгоспного права (1927-1969) в сільськогосподарське (1970-1990 рр.), а останнього – в аграрне право (1991 р.) після проголошення незалежності України у зв'язку з ускладненням і змінами в характері відповідних суспільних відносин у процесі агропромислової інтеграції, роздержавлення аграрної економіки і переведення її з планово-регулюючих на умови ринкових відносин.

Не дивлячись на те, що одним із засобів сільськогосподарського виробництва є земля, на всіх етапах розвитку аграрного права паралельно з ним існувало та існує до цього часу «земельне право» як самостійна галузь права. Отже, виробництво сільськогосподарської агропродукції на землях сільськогосподарського призначення розглядається як сільськогосподарська діяльність. Цілком допустиме вживання терміну «землеробство».

Підставою для розмежування норм права по галузях права виступають предмет і метод правового регулювання. Визначення предмету аграрного права дискутується серед правознавців-аграрників. Найбільшого поширення набула наступна концепція про коло суспільних відносин, які регулюються аграрним правом:

- що в системі права існують традиційні галузі і поряд з ними комплексні галузі, які не порушують основної структури і виділяються як вторинні правові утворення;

- до такої галузі відносяться галузі, які виникають в сфері сільськогосподарської діяльності і регулюються аграрно-правовими нормами;
- предметом аграрного права є комплекс аграрних відносин, об'єктом яких виступає переважно виробничо-господарська діяльність сільськогосподарських підприємств, установ, організацій, їх об'єднань, а також індивідуальних підприємців – виробників товарної сільськогосподарської продукції, її первинної переробки і реалізації.

На таких сільськогосподарських підприємствах виникають такі організаційні, майнові, виробничі, трудові, управлінські контролюючі та інші відносини, які у сукупності не входять до структур і предмета регулювання традиційних галузей права і не складають єдиного органічного відношення, характерного, наприклад, для цивільного, господарського, адміністративного, кооперативного, трудового права, хоч тісно взаємозв'язані між собою і можуть розглядатися як цілісне утворення.

Так, земельне право не вирішує питання господарської діяльності сільськогосподарського виробничого кооперативу, хоч регулює правовий режим земельної ділянки сільськогосподарського призначення, яка належить кооперативу на праві власності чи оренди. В тому ж таки кооперативі застосовується праця його членів, трудові відносини яких з кооперативом в загальних рисах регулюються трудовим правом, але особливості трудових відносин здійснюються на підставі Статуту кооперативу. Управління процесом внутрішнього господарювання, дотримання сільськогосподарських і технологічних правил здійснюється не господарським правом, а власником (користувачем) земельної ділянки, органом управління колективного підприємства.

До предмета аграрного права відносяться не звичайні цивільно-правові (майнові) відносини, які стосуються працездатних і дієздатних фізичних і юридичних осіб, а ті суспільні відносини, які відносяться до внутрішніх відносин в сфері сільськогосподарської діяльності, що виникають відповідно в процесі сільськогосподарського виробництва (із дотриманням принципу самостійності у використанні землі, майнових об'єктів, сортів насіння, добрив, сівозмін, захисту рослин, технологій, розширення прав у процесі виробництва і реалізації продукції у ринкових відносинах), а також до зовнішніх майнових відносин, що стосуються експорту та імпорту продукції, технологій, технічних засобів.

Класифікаційною ознакою галузі аграрного права є також методи правового регулювання. В аграрному праві метод правового регулювання характеризується наявністю дозволів, заборон і приписів. Специфічними будуть методи внутрішніх і зовнішніх правовідносин. Для внутрішніх правовідносин застосовується метод регулювання додержання технологій, дисципліни і законодавства; локального правового регулювання організаційно-управлінських відносин; трудової участі у виробничо-господарській діяльності;

використання внутрішньо-господарських договорів; кооперативної (колективної) демократії; рекомендацій органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

До зовнішніх правовідносин відносяться методи: засновницьких (членських) відносин; легалізаційних (явочно-нормативних) дозвольно-ліцензійних відносин; економічного стимулювання; договірно-комерційних відносин; рекомендацій органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та інших органів.

Аграрне право здійснює свої функції у відповідності з основоположними ідеями та критеріями, що закладаються в основу правового регулювання, тобто принципами аграрного права. Принципи визначають загальні засади спрямованість та основоположні риси нормативно-правового регулювання, що відтворюються у аграрному законодавстві. Принципи аграрного права розподіляються на загальні та галузеві, і до них належать, зокрема верховенство права, законність, захист прав власника, держави, юридичних та фізичних осіб, рівноправність суб'єктів аграрних правовідносин; самостійності і незалежності суб'єктів господарювання; нерозривний зв'язок прав і обов'язків; захист соціально незахищеного сільського населення; відповідальність за порушення законів і вину, державної підтримки сільськогосподарського виробництва, страхування ризиків, що мають місце в процесі господарської діяльності; принцип самоврядування і кооперативної (колективної) демократії; права на об'єднання селян у сільськогосподарські кооперативи, акціонерні та інші господарські товариства, екологізації сільськогосподарського виробництва та ін.

Реалізація норм аграрного права забезпечується сукупністю таких норм, відтворених в спеціальних джерелах аграрного права, тобто в законах і підзаконних актах, якими регулюються суто аграрні відносини. До таких відносяться : Примірний статут колгоспу (1969 р.), Закони України «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві» (1990 р.), «Про колективне сільськогосподарське підприємство» (1992 р.), «Про сільськогосподарську кооперацію» (1957 р.), «Про фермерське господарство» (2003 р.), «Про особисте селянське господарство» (2003 р.), «Про насіння» (2003 р.), «Про племінне тваринництво» (1993 р.), «Про державну підтримку сільського господарства» (2004 р.); Декрет Кабінету міністрів України «Про особливості приватизації майна в агропромисловому комплексі» (1993 р.).

Аграрні відносини, що регулюються матеріальними і процесуальними нормами і стосуються земель сільськогосподарського призначення визначені у Земельному кодексі України (1990 р., 1992 р., 2001 р.), у законах «Про землеустрій» (2003 р.), «Про державний земельний кадастр» (2011 р.), «Про охорону земель» (2003 р.) тощо. Норми земельного законодавства, що регулюють земельні та аграрні відносини прийнято називати «правовими нормами з подвійною пропискою». До правового регулювання аграрних

відносин застосовуються також окремі положення господарського, цивільного, адміністративного, трудового, фінансового законодавства та норми деяких інших галузей права. Застосування правових норм аграрного та інших галузей права визначають комплексний підхід до правозастосовчої діяльності.

З врахуванням характеристики аграрних правовідносин, змісту правового регулювання аграрних відносин, аграрне право необхідно розглядати як комплексну галузь права, суттєвими ознаками якої є комплексний предметі метод правового регулювання, а також принципи, джерела права, які є результатом аграрної політики держави, продуктом державної волі українського народу, закріпленої в аграрному законодавстві.

Таким чином, аграрне право можна визначити як пов'язану внутрішньою єдністю систему правових норм, якими в комплексі регулюються аграрні (земельні, майнові, трудові, організаційно-управлінські) суспільні відносини в сфері сільськогосподарської виробничої діяльності.

Як і інші галузі, наука аграрного права є однією із спеціальних галузей української юридичної науки. В системі права України і системі юридичної освіти аграрне право розглядається як правова навчальна дисципліна. З метою забезпечення підготовки кваліфікованих кадрів з огляду на потребу розвитку аграрного сектору у економіці країни у системі юридичної науки передбачено спеціальність «аграрне право» для захисту кандидатських і докторських дисертацій.

Література

1. Аграрне право України: Підручник / В.З. Янчук, В.І. Андрійцев, С.Ф. Василюк та інші; За ред. В.З. Янчука. – 2-е вид., перероб. та допов. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 720 с.
2. Аграрне право України. Підручник / За заг. ред. В.М. Єрмоленко. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 608 с.
3. Аграрное право. Учебник для вузов / Под ред. проф. Г.Е. Быстрова и проф. М. И. Козыря. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Юрист, 1998. – 534 с.
4. Аграрне право України. Підручник / За заг. ред. О.О. Погрібного. – К.: Істина, 2007. – 448 с.
5. Аграрне право України. Підручник / За заг. ред. В.М. Гайворонського та В.М. Жушмана. – Х.: Право, 2003. – 240 с.

Аграрное право как отрасль права

Семчик В.И.

В статье рассматриваются вопросы становления и развития аграрного права как комплексной отрасли в правовой системе Украины. Определяются особенности предмета аграрного права и методов правового регулирования аграрных отношений в сравнении со смежными отношениями и их

регулированием нормами родственных отраслей права. Рассмотрены принципы нормативно-правового регулирования аграрных отношений, воспроизведенных в аграрном законодательстве.

Ключевые слова: аграрное право, сельскохозяйственное производство, предмет правового регулирования, аграрные отношения, использование земли

Agricultural law as branch of law

Semchyk V.I.

The article shows the peculiarities of the formation and development of the agrarian law as a complex branch of law in Ukrainian legal system. The specificity of the subject of agrarian law and methods of legal regulation of agrarian relations in comparison with similar relations are defined. The principles of legal regulation of agrarian relations, accommodated in the agricultural legislation are analyzed.

Keywords: agricultural law, agricultural [business](#), the subject of legal regulation, agrarian relations and land use.

УДК 347.73

СПЕЦИФІКА ПРАВОВИХ ПОНЯТЬ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ У ФІНАНСОВОМУ ПРАВІ

О.О.СЕМЧИК,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник відділу конституційного права та місцевого самоврядування, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, м. Київ. Україна

У статті розглядаються правові основи конструювання та закріплення правових понять у нормах фінансового права. Розглянуто риси правових понять, що використовуються у фінансовому праві. Визначено особливості правових понять, які застосовуються у фінансово-правовому регулюванні.

Ключові слова: правові поняття, фінансово-правові норми, фінансово-правове регулювання.

Правові поняття сьогодні все частіше викликають інтерес з точки зору їх аналізу та оцінки з боку представників різних галузевих юридичних наук. Змістовні характеристики правових понять з плином часу і ускладненням відносин, що потребують нормативно-правового визначення, видозмінюються, але за внутрішнім змістом суті ці поняття складають основу правового регулювання. Враховуючи те, що коло фінансових відносин з моменту проголошення незалежності України поступово розширюється під впливом появи нових потреб у суспільстві, поширення глобалізаційних процесів на всі сфери економіки та зміни методів застосування економічних важелів впливу на державному рівні, можна констатувати, що аналіз правових понять та

вироблення логічно вивірених методичних підходів до їх конструювання набувають все більшого значення з точки зору як науки так і практики. Чіткість їх законодавчого закріплення впливає безпосередньо на прийняття рішень у спірних ситуаціях.

Різні аспекти застосування правових понять сьогодні розглядаються в роботах вчених-дослідників все більше актуалізуються зважаючи на потребу у використанні одноманітних способів тлумачення правових категорій з боку суб'єктів, які безпосередньо виступають суб'єктами правореалізації. Деякі грані теоретичного аналізу правових понять бюджетного та податкового права розглядаються в працях наступних представників фінансово-правової науки вчених: Воронова Л.К., Воротіна Н.В., Дьомин А.В., Дмитрик О. О., Заверуха І.Б., Кучерявенко М.П., Лукашев А.О., Нечай А.А., Музика-Стефанчук О.А., Пришва Н.П., Самсин І.Л., Смірнов Д.А., Тимофєєв І.А., Старіков Ю.В. та ін.

Характерно, що хід розвитку системи сучасного права особливо торкнулося саме фінансового права: його роль у порівнянні з періодом планово-адміністративної економіки як галузі права значно зросла при значному розширенні, урегульовуваних нормами цієї галузі, суспільних відносин и збільшення обсягу нормативно-правового матеріалу, що увійшов до неї [1, С. 175]. Правове регулювання фінансових відносин полягає у створенні нормативно-правової основи, яка забезпечує регламентацію поведінки суб'єктів фінансових відносин. Відтак існують конкретні процедури нормативного закріплення прав та обов'язків суб'єктів таких відносин. Крім того, завдяки створення системи правових понять найбільш повно забезпечується реалізація прав та законних інтересів суб'єктів фінансових відносин.

Варто зазначити, що у випадку регулювання фінансових відносин має місце регулювання таких відносин як в межах загального законодавчого процесу так і в межах бюджетного і податкового процесу, що свідчить про специфіку правового регулювання фінансових відносин. Нормативно-правове регулювання є складним процесом, в ході якого суспільні відносини набувають свого правового оформлення з метою їх впорядкування, охорони та удосконалення у відповідності із об'єктивними законами розвитку суспільного життя. Отже, правове регулювання фінансових відносин в умовах сьогодення являє собою складний процес, що пояснюється передусім тим, що у разі створення системи недієвих важелів впливу на суб'єктів фінансових відносин та за наявності колізій при застосуванні норм різних нормативно-правових актів виникає ситуація коли правове регулювання не виконує одну з найважливіших своїх функцій – регулюючу. Вона за визначенням теоретиків полягає, зокрема, у забезпеченні нормальної організації пануючих суспільних відносин, їхнє функціонування у статичності та динаміці відповідно до вимог об'єктивних законів суспільного розвитку. Тому такі функції мають назву функцій організації [2, С. 300].

Закріплення правових понять у нормах фінансового права здійснюється з метою виявлення змістовних характеристик конкретних правових явищ для їх правильного застосування суб'єктами, які здійснюють найбільшю тлумачення приписів фінансово-правових норм. Специфіка детермінації процесу законом на відміну від інших детермінаційних механізмів, полягає у її необхідному характері. Процес або порядок, визначений певним законом не може відбуватися іншим чином ніж цим законом приписується [3, С.79]. Таким чином, внутрішня логіка побудови системи норм фінансового права передбачає їх формування відповідно до певних принципів, тобто основоположних засад і критеріїв, які закладаються в основу детермінування зв'язків всередині системи конкретного виду фінансових правовідносин.

Проблема забезпечення належного виконання фінансового законодавства в умовах кризових явищ в економіці та розвитку ринкових відносин продовжує залишатися одним із нагальних для вирішення питань в Україні. Після проголошення її незалежності і прийняття Конституції відбулося істотне оновлення національного законодавства. Воно розвивалось під впливом економічних реформ, які здійснювались у зв'язку із переходом від планово-регулюючої до ринкової економіки, роздержавлення власності тощо.

Зараз в Україні існує розгалужена система законодавства, яка створює правове поле для регулювання різних видів суспільних відносин. Особливо це стосується нормативно-правових актів, які регулюють відносини у сфері бюджетної, податкової, грошово-кредитної діяльності. Дія норм фінансових законів забезпечується порядком та умовами здійснення фінансових нормативно-правових приписів, що виражаються у процесуальних нормах права – тобто правозастосуванні. Прикладом цього у фінансовому праві є норми, які регулюють здійснення бюджетного, податкового процесу в Україні. Законодавчий процес в Україні не можна назвати досконалим, адже за рік дії Бюджетного кодексу України у редакції 2010 року, було внесено значну кількість змін до його норм, зокрема, тих норм, які містять законодавче визначення основних правових понять бюджетного права.

Аналізуючи природу процедурного регулювання податкових відносин, Кучерявенко М.П. зауважує, що юридичний закон має відображати об'єктивні потреби та сприяти розвитку конкретного виду суспільних відносин, а тому закріплення конкретних фінансових механізмів має базуватися на реальному віддзеркаленні у правових формах суспільних відносин, що об'єктивно розвиваються і відображають реальні економічні процеси [4, С.350]. Відтак, відображення у фінансово-правових нормах правових понять слугує меті створення дієвих механізмів реалізації приписів норм матеріального права через структуроване уявлення про конкретні фінансово-правові явища, яким у нормах інших галузей права може надаватися інше значення. Ускладнення формулювань правових понять фінансового права пов'язане із видозміною зв'язків у фінансових правовідносинах та розширенням предмету фінансово-правового регулювання.

При вивченні правової природи процесуальних норм фінансового права, Касьяненко Л.М. особливо відзначає, що у фінансовому праві для таких норм характерними є ознаки цільової спрямованості, що визначається предметом правового регулювання, однобічності реалізації приписів, що містяться у фінансово-правових нормах, закріплення матеріального інтересу держави [5, С.7]. В цілому погоджуючись із наведеним переліком особливостей фінансово-правових норм, вважаємо за доцільне зазначити, що фінансово-правові норми мають на меті створення цілісного механізму функціонування фінансів у державі і, крім того, теза про реалізацію матеріального інтересу держави має застосовуватися із тим застереженням, що держава через єдиний орган законодавчої влади, зважаючи на розподіл політичних сил на конкретному історичному етапі розвитку суспільства, створює систему нормативно-правового регулювання фінансових відносин, і діє в інтересах суспільства або ж політичних еліт, які наділені владними важелями впливу. Держава ж сама по собі як суспільно-територіальне утворення не має власного інтересу, цей інтерес буде або ж співпадати із суспільним, або з інтересом правлячої верхівки, що і буде втілюватися у приписах фінансово-правових норм.

В ідеалі правове регулювання фінансових відносин має передбачити та створити умови для реалізації основоположних принципів на яких має базуватись діяльність у галузі публічних фінансів. Говорячи точніше, мають бути створені конституційні та законодавчі засади, які забезпечать послідовність та обґрунтованість такої діяльності, відповідність її вимогам сучасності; її спрямованість на створення належних умов функціонування економіки в державі, на вирішення соціальних потреб, зокрема, на забезпечення належного життєвого рівня населення; на підтримку категорій громадян, які цього потребують та забезпечення органів державної влади.

Говорячи про правові категорії, які конструюються у нормах фінансового права, зважаючи на все вищевикладене, варто виділити наступні їх особливості:

- їх закріплення має у своїй основі мету – забезпечення публічного інтересу;
- вони опосередковують у найбільш загальному вигляді правові формули та описують реально існуючі правові явища у сфері публічної фінансової діяльності;
- характеризують закономірності існування та зв'язки між різними правовими явищами у конкретних фінансових відносинах;
- мають на меті встановлення правил необхідної поведінки у нормах фінансового права шляхом формулювання сутнісних характеристик конкретних фінансово-правових явищ.

Отже, правові поняття у фінансовому праві відіграють роль детермінації конкретних фінансово-правових явищ з метою найбільш повного та логічного регулювання конкретного виду фінансових відносин. На сучасному етапі розвитку українського законодавства чітко закріплення юридичних

формулювань у нормах фінансового права має вкрай важливе значення з огляду на те, що система публічних фінансів зазнає постійних змін і потребує логічної побудови саме системи фінансово-правових норм, які у своїй сукупності будуть узгоджено діяти через відповідні механізми і забезпечувати тим самим реалізацію прав та обов'язків суб'єктами фінансових правовідносин.

Література

1. Химичева Н. И. Вопросы развития современного российского финансового законодательства в аспектах его содержания и форм / Н.И.Химичева / Очерки финансово-правовой науки современности : монография /под общ. ред. Л. К. Вороновой и Н. И. Химичевой. – Москва-Харьков : Право, 2011. – С.171-186.
2. Машков А. Д. Проблемы теории держави і права. Співвідношення та межі. / А. Д. Машков / К. : К.І.С., 2011. – 344 с.
3. Шалютин Б.С. Закон и закон (юр.) / Б.С. Шалютин / Государство и право. – 2007. – №4. – С.79–83.
4. Кучерявенко М.П. Природа процедурного регулювання податкових відносин / М.П.Кучерявенко /Актуальні питання науки фінансового права : монографія / за ред. М.П. Кучерявенка. – Х. : Право, 2010. – 464 с.
5. Касьяненко Л.М. Правова природа норм фінансового права / Л.М. Касьяненко/ Фінансове право. – №4(6). – 2008. – С.4-8.

Специфика правовых понятий в финансовом праве

Семчик О.А.

В статье рассматриваются правовые основы конструирования и закрепления правовых понятий в нормах финансового права. Охарактеризованы признаки правовых понятий, используемых в финансовом праве. Определены особенности правовых понятий, применяемых в финансово-правовом регулировании.

Ключевые слова: правовые понятия, финансово-правовые нормы, финансово-правовое регулирование

The specificity of legal terms in financial law

Semchuk O.O.

The article is devoted to the characterizing the legal basis for the construction and consolidation of legal terms in financial legal norms. The main [attributes](#) of legal terms, used in financial law, are shown. The peculiarities of legal terms, used in financial regulation, are defined.

Keywords: legal terms, legal financial rules, financial regulation.

УДК 336.22

ДО ПИТАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

В.Д.ЧЕРНАДЧУК,

доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільно-правових
дисциплін та банківського права ДВНЗ «Українська академія банківської
справи НБУ», м. Суми, Україна

У статті розглядається окремі аспекти використання термінології в податковому законодавстві, зокрема норми, що закріплюють загальні категорії і поняття та мають істотне юридичне значення.

Ключові слова: *дефінітивні норми, понятійно-термінологічний апарат, Податковий кодекс України.*

У податковому законодавстві України, як і в будь-якій іншій галузі законодавства, існує низка проблем щодо визначення понять. В першу чергу це стосується законодавчих визначень, які не завжди точно розкривають зміст податково-правового поняття. Зрозуміло, в межах статті неможливо провести аналіз всіх проблем, тому автор зосередився на найбільш актуальних. Насамперед, це пов'язано із прийняттям Податкового кодексу України та практикою його застосування. У кодексі зроблено спробу надати визначення як загальних, так і спеціальних понять, що має на меті усунення неоднозначного розуміння поняття суб'єктами правозастосовчої діяльності.

Проблеми формування понятійного апарату фінансового права і окремі проблемні питання, що стосуються норм-дефініцій у податковому законодавстві, розглядалися у працях Л.К. Воронової, М.П. Кучерявенка, О.П. Орлюк, Л.А. Савченко, Н.І. Химічевої та інших.. Проте, остаточно ще не вирішено деякі питання, зокрема, про місце норм-дефініцій в системі правових норм. У юридичній літературі зустрічається точка зору, згідно якої норми-дефініції відносяться до групи спеціалізованих (нетипових, похідних) правових норм, які мають допоміжний характер [1, с. 186]. Однак, представляється правильнішим віднесення норм-дефініцій до системи первинних (відправних, установчих) правових норм [2, с. 78]. Саме норми-дефініції і норми-принципи є вихідними засадами, основними ідеями, правовими моделями побудови закону; вони є фундаментом, на якому надбудовою є регулятивні і охоронні правові норми. Норми-дефініції не містять правил поведінки, а ніби підключаються до регулятивних і охоронних правових норм, утворюючи з ними єдиний регулятор. Але, будучи розміщеними, як правило, в загальних положеннях закону вказують законодавцю на необхідність правового регулювання певних відносин і в подальшому нібито обростають вторинними правовими нормами (регулятивними і охоронними). Так, наприклад, відповідно до п. 14.1.156 ст. 14

Податкового кодексу України [3] податкове зобов'язання – це сума коштів, яку платник податків, у тому числі податковий агент, повинен сплатити до відповідного бюджету як податок або збір на підставі, в порядку та строки, визначені податковим законодавством. У наведеній дефініції міститься вказівка на необхідність регламентації підстав, порядку та строків сплати. Таким чином, норма-дефініція, будучи первинною податково-правовою нормою і вказуючи на необхідність правового регулювання, в подальшому фінансово-правовому регулюванні доповнює регулятивні норми податкового права, розкриває сутність поняття, що міститься у вторинній (похідній) регулятивній нормі податкового права, доповнює цю норму і пояснює її окремі положення. Зустрічається і третя точка зору, згідно якої виділення норм-дефініцій та норм-принципів призводить до зміщення елементів норми з самою нормою, а також соціологічної структури з логічною [4, с. 434].

У юридичній літературі норми-дефініції (дефінітивні норми) визначаються як норми, що закріплюють загальні категорії і поняття права, які мають істотне юридичне значення [5, с. 307]; або як норми, в яких містяться науково сформульовані визначення юридичних понять і категорій [6, с. 234]. Ці норми стосуються не окремих елементів податкових правовідносин, а охоплюють науково сформульовані поняття, терміни та їх визначення. Як вірно звертає увагу М.П. Кучерявенко, практично будь-яке законодавство виходить з обов'язковості виділення узагальнених, концептуальних понять. Хоча норми-дефініції не формують суб'єктивних прав і обов'язків, однак правило поведінки, закріплене такою нормою, може бути виділене тільки після відповідного аналізу або опосередковане через інші правові норми [1, с. 186].

У податковому законодавстві використовуються різні способи формування понятійно-термінологічного апарату. По-перше, запозичення понять і термінів, раніше визначених в інших галузях законодавства, в тому значенні, в якому вони використовуються в цих галузях. Проте деякі такі поняття, закріплені у податковому законодавстві, можуть мати інше значення, ніж в законодавстві, яке регулює інші сфери суспільних відносин, набуваючи галузевої специфіки. Наприклад, на відміну від цивільного і господарського законодавства, в податковому законодавстві інвестиції визначаються як господарські операції, які передбачають придбання основних засобів, нематеріальних активів, корпоративних прав та/або цінних паперів в обмін на кошти або майно. Натомість відповідно до ст. 1 Закону України «Про інвестиційну діяльність» інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект [7].

Представляється, що норми-дефініції у податковому законодавстві повинні виконувати певні функції і, перш за все, юридичну. Сутність цієї функції полягає у тому, що норма-дефініція повинна розкривати зміст податкового поняття або терміну. Загальновідомо, що, володіючи поняттям про

який-небудь предмет, ми володіємо інформацією про певні властивості і відносини цього предмету, достатні для того, щоб виділити його серед інших предметів і використати це в системі знань. Поняття – форма мислення, що відображає істотні властивості, зв'язки і відносини предметів і явищ. Основна логічна функція поняття - виділення загального, яке досягається за допомогою відвернення від всіх особливостей окремих предметів одного класу [8, с. 1035]. Поняття, будучи мінімальною логічною формою представлення знань, у філософських словниках представляється як одна з форм відображення оточуючого в мисленні, за допомогою якої, пізнається сутність явищ, процесів, узагальнюються їх істотні сторони і ознаки [9, с. 334]. Поняття, будучи формою мислення, включає сукупність ознак, необхідних і достатніх для вказівки або виділення якого-небудь предмету або явища. Проте визначення одних і тих же понять в науці і законодавстві істотно відрізняються, хоча і зустрічаються випадки запозичення законодавчих дефініцій та їх перенесення в науку.

Норми-дефініції є результатом інтерпретації в свідомості суб'єкта певного правового тексту вираженого в знаковій формі. У змісті норми-дефініції виділяються дескриптивні (описові), оціночні, і прескриптивні (описові елементи). Наприклад, п. 109.1 ст. 109 Податкового кодексу України, надає визначення поняття податкового правопорушення, яке містить опис заборонених дій (дескриптивний елемент), їх оцінку як невиконання або неналежне виконання вимог, установлених кодексом та іншим законодавством (оціночний елемент) і імператив – правило поведінки, що вимагає не здійснювати такі дії (прескриптивний елемент). Формальна визначеність тексту статті є необхідною умовою формальної визначеності правової норми. Таким чином, юридична функція тісно пов'язана з лінгвістичною функцією, яка є її продовженням.

Формуючи норми-дефініції законодавцю необхідно використовувати лінгвістичні правила і закони, що дозволить уникнути труднощів, які виникають через неправильне застосування термінів у визначенні. Використання правил опису в конструюванні дефініцій сприяє розробці справжнього опису поняття за допомогою різних слів і словосполучень, пізнанню сутності фінансово-правових явищ і категорій і правильному розумінню описуваного.

Норма-дефініція доводить до відома, точніше інформує суб'єктів податкових правовідносин про сутність понять і термінів, які використовуються у податковому законодавстві. Вона є теоретичним відображенням цих понять як на рівні загальних закономірностей, так і формуванні про них загальних уявлень, а також констатує і нормативно закріплює сучасні знання і уявлення про такі поняття, пояснюючи їх сутність. Саме в цьому і проявляється інформаційна (пізнавальна) функція норм-дефініцій. У формуванні норм-дефініцій законодавцю також необхідно враховувати таку обставину. З позиції інформаційного змісту норма-дефініція повинна відповідати вимозі стислості і

одночасно бути інформаційно ємкою, що досягається шляхом оптимального поєднання цих двох протилежних вимог.

Досліджуючи взаємозв'язок фінансового права і політики, з'ясувавши роль політики в розвитку і формуванні нового погляду на фінансове право М.В. Карасьова, вірно звертає увагу на те, що політика стала важливим фактором розвитку податкового законодавства. Багато податково-правових механізмів в сьогоденнішньому їх вигляді у законодавстві з'явилися внаслідок політичної боротьби і протистояння законодавчої і виконавчої влади [10, с. 6]. Прийняття будь-якого фінансового закону відбувається за активної участі і протиборства політичних сил, в першу чергу в парламенті. Саме тому політика є неодмінною умовою формування норм податкового права, у тому числі і норм-дефініцій.

З іншого боку, держава, будучи організацією політичної влади, реалізує внутрішні і зовнішні функції, які потребують фінансування. Однією з форм реалізації функцій держави є законодавча діяльність, в результаті якої створюються норми-дефініції. Так, відповідно до п. 6.1 ст. 6 Податкового кодексу України податком є обов'язків, безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податку. Бюджетом є план формування і використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування. Тим самим підкреслюється, що податок, будучи джерелом формування бюджету, в подальшому використовується для фінансування реалізації, у тому числі і політичних, завдань і функцій держави та її адміністративно-територіальних утворень. Саме тому, можна вести мову про наявність політичної функції норм-дефініцій податкового законодавства.

Уявляється, що норми-дефініції виконують також і виховну функцію. Як справедливо відзначає О.Е. Лейст, право майже у всіх своїх сутнісних якостях залежить від держави, так що авторитетність права зумовлюється авторитетністю держави, її відношенням створеного нею права, ступенем налагодженої державних служб, силою самої держави. Під авторитетністю права розуміється його загальновідомість і укоріненість в свідомості суспільства, загальновизнана обов'язковість права, що спирається на усвідомлення необхідності, на конформізм, на згоду з правом [11, с. 91, 124].

Заслуговує уваги той факт, що в деяких випадках норма-дефініція вказує напрями подальшого розвитку законодавства у його широкому розумінні. Так, окремі визначення понять, що надаються у Податковому кодексі України містять такі положення: «розмір плати за марки акцизного податку встановлюються Кабінетом міністрів України» (п. 14.1.148 ст. 14), «перелік платних послуг, для надання яких необхідно придбати торговий патент, визначається Кабінетом Міністрів України (п. 14.1.151) тощо. Наведені приклади свідчать про те, що норма-дефініція, нібито вказує нормотворчим органам про необхідність прийняття податково-правових актів, що регулюють відповідні податкові

відносини. В даному випадку можна вести мову про наявність прогностичної функції норм-дефініцій податкового законодавства.

Проведений аналіз дозволяє виділити напрями дії норм-дефініцій на податкові відносини, в яких розкривається сутність податково-правових понять, явищ і категорій.

У податковому законодавстві використовуються як загальноправові, так і галузеві поняття і терміни, запозичені із інших галузей законодавства. Це призводить до того, що залежно від ієрархії у податковому законодавстві можна виділити загальногалузеві, галузеві, інституційні і спеціальні норми-дефініції. На перший погляд представляється, що між ними повинна бути певна ієрархічність, тобто визначення поняття нижнього ряду не повинне виходити за межі визначення поняття вищого ряду і має деталізувати його стосовно сфери використання. Проте, аналіз норм-дефініцій податкового законодавства свідчить про наявність випадків конфліктності (невідповідності) норм, які знаходяться на різних рівнях і навіть на одному, коли законодавець вкладає різний зміст у визначення однакових понять.

Мають місце випадки, коли сам термін деякою мірою не узгоджується із наданим визначенням. Наприклад, відповідно до п. 14.1.147 кодексу плата за землю – це загальнодержавний податок, який справляється у формі земельного податку та орендної плати за земельні ділянки державної і комунальної власності. Натомість, відповідно до п. 6.2 ст. 6 кодексу збором (платою, внеском) є обов'язків платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників зборів, з умовою отримання ними спеціальної вигоди, у тому числі внаслідок вчинення на користь таких осіб державними органами, органами місцевого самоврядування, іншими уповноваженими органами та особами юридично значимих дій.

У попередньому податковому законодавстві мали місце випадки невеликого застосування загального поняття або терміну щодо спеціального, а також невелике застосування податковим законодавством понять і термінів, запозичених з інших галузей законодавства. При цьому в одних випадках не змінювався зміст цього поняття, а в інших спостерігається його застосування в іншому значенні. Деякою мірою таке становище усувається Податковим кодексом України, а статтею 5 якого встановлюється ієрархія застосування понять та термінів. У разі якщо поняття та терміни інших актів суперечать поняття та термінам кодексу, для регулювання податкових відносин застосовуються поняття та терміни Податкового кодексу України. Інші ж терміни, що застосовуються у кодексі і не визначені ним, застосовуються у значенні, встановленому іншими законами.

У податковому законодавстві норми-дефініції формуються по-різному. Залежно від ступеня визначеності вони можуть бути конкретними, абстрактними, описовими, відсиланнями, розрахунковими.

Конкретна норма-дефініція містить визначення податково-правового

поняття вказівкою на його найістотніші ознаки. Наприклад, відповідно до п. 18.1 ст. 18 Податкового кодексу України податковий агент – це особа, на яку кодексом покладається обов'язок з обчислення, утримання з доходів, що нараховуються (виплачуються, надаються) платнику, та перерахування податків до відповідного бюджету від імені та за рахунок коштів платника податків.

Абстрактна (уявна) норма-дефініція безпосередньо не містить визначення податково-правового поняття, але його можна вивести аналітично. Податковий кодекс України не містить визначення поняття податкове законодавства, але у п. 3.1. ст. 3 кодексу описано склад податкового законодавства шляхом перерахування нормативно-правових актів, починаючи з Конституції України і закінчуючи нормативно-правовими актами органів місцевого самоврядування.

Описова норма-дефініція містить визначення податково-правового поняття перелічуючи те, що включається в це поняття, тобто є переліком елементів структури даного поняття. Наприклад, кодексом не надається визначення поняття елементів податку, але відповідно до п. 7.1 ст. 7 кодексу елементами податку є платники податку, об'єкт оподаткування, база оподаткування, ставка податку, порядок обчислення податку, податковий період, строк та порядок сплати податку, строк та порядок подання звітності про обчислення і сплату податку.

Відсилочна норма-дефініція не містить визначення податково-правового поняття, а відсилає до норми-дефініції іншого закону. Так, наприклад, п. 14.1.17 кодексу бюджетна установа – у значенні, наведеному у Бюджетному кодексі України; відокремлені підрозділи – у значенні визначеному Цивільним кодексом України; офіційний валютний курс – у значенні, наведеному в Законі України «Про Національний банк України».

Розрахункова норма-дефініція містить визначення податково-правового поняття шляхом опису словами формули, за якою здійснюється математичний розрахунок кількісного показника цього поняття. Наприклад, відповідно до п. 14.1.58 емісійний дохід – сума перевищення надходжень, отриманих емітентом від емісії (випуску) власних акцій (інших корпоративних прав) та інвестиційних сертифікатів, над номінальною вартістю таких акцій (інших корпоративних прав та інвестиційних сертифікатів (під час їх первинного розміщення), або над ціною зворотного викупу під час наступних розміщень інвестиційних сертифікатів та акцій інвестиційних фондів.

Норми-дефініції у податковому законодавстві є обмеженнями, які дозволяють відмежувати предмети і явища, що входять до змісту поняття, від інших предметів і явищ. З наукової точки зору визначення поняття є результатом дослідження правової природи даного явища або предмету і описанням його сутності. Це дозволяє досягти однакового розуміння суб'єктами податкових правовідносин сутності даного правового поняття, якому дається визначення. Однак, з практичної точки зору норма-дефініція повинна бути конкретною, короткою і одночасно інформаційно ємкою, містити зрозумілі для

правозастосовувача терміни, які, по можливості, не потребують визначення.

Література

1. Кучерявенко Н. П. Курс налогового права : в 6 т. / Кучерявенко Н. П. – Харьков : Легас, 2002– Т. 2: Введение в теорию налогового права. – 2004. – 600 с.
2. Нагребельний В. П. Фінансове право України. Загальна частина : навч. посібник [для студ. вищ. навч. закладів] / Нагребельний В. П., Чернадчук В. Д., Сухонос В. В. ; за ред. В. П. Нагребельного. – Суми : ВТД Університетська книга, 2004. – 320 с. – (Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Українська академія банківської справи).
3. Податковий кодекс України // Голос України. – 2010. – № 229-230.
4. Венгеров А. Б. Теория государства и права : учебник [для студ. юрид. вузов] / Венгеров А. В. – М. : ИКФ Омега-Л, 2002. – 608 с.
5. Скакун О. Ф. Теория государства и права : [учебник для студ. высш. учеб. заведений] / Скакун О. Ф. – Харьков : Консум; Ун-т внутр. дел, 2000. – 704 с. – (Мин-во внутренних дел Украины, Ун-т внутренних дел).
6. Хропанюк В. Н. Теория государства и права : [учеб. пособие для высш. учеб. заведений] / В. Н. Хропанюк ; [под ред. В. Г. Стрекозова]. – [2-е изд.]. – М. : ИКФ: Омега-Л, Интерстиль, 2004. – 382 с.
7. Закон України «Про інвестиційну діяльність» // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 47. – Ст. 646.
8. Советский энциклопедический словарь / [ред. А. М. Прохоров]. – [3-е изд.]. – М. : Советская энциклопедия, 1985. – 1600 с.
9. Философский словарь / [под ред. М. М. Розенталя и П. Ф. Юдина]. – М. : Политиздат, 1963. – 544 с.
10. Карасева М. В. Бюджетное и налоговое право России (политический аспект) / Карасева М. В. – М. : Юрист, 2003. – 173 с.
11. Лейст О. Э. Сущность права. Проблемы теории и философии права : [монография] / Лейст О. Э. – М. : ИКД “Зеркало-М”, 2002. – 288 с. – (Московский гос. ун-т им. М. В. Ломоносова).

К вопросам терминологии налогового законодательства

Чернадчук В.Д.

В статье рассматриваются отдельные аспекты использования терминологии в налоговом законодательстве, в частности нормы, которые закрепляют общие категории и понятия и имеют существенное юридическое значение.

Ключевые слова: *дефиниционные нормы, понятийно-терминологический аппарат, Налоговый кодекс Украины*

To the questions of terminology of tax law

Chernadchuk V.D.

In the article examined separate aspects of the use of terminology in a tax law, in particular norms that fasten general categories and concepts and have a substantial legal value.

Keywords: *definitional norms, concept-terminological vehicle, internal revenue code of Ukraine.*